

FRATRIS.

DOMINICI SOTO

COBIENSIS, THEO.

LOGORUM ORDINIS PRÆDicatorum,

& Cælestis Mæstati à sacris confessionibus, ad sanctum

Concilium Tridentinum, De natura & gratia,

Libri III. cum Apologia contra

Reuerendum Episcopum

Catharinum.

EX POSTREMA RECOGNITIONE

Authoris.

ccelunt ad... oris liber, De regendo & detegendo secreto. Et in causa pauperum deliberatio, in Indice copiosissimo, atque locupletissimo.

2 400 40 Safa MADE IN SPAIN

PRIVILEGIO.

SALMANTICÆ,

Excelsa Ildefonsi à Neyla.

M. D. LXXVII.

ta cassadoen

FRATRIS.
DOMINICI SOTO
SEGOBIENSIS, THEO-
LOGI, ORDINIS PRÆDICATORVM,
& Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, ad sanctum
Concilium Tridentinum, De natura & gratia,
Libri III. cum Apologia contra
Reuerendum Episcopum
Catharinum.

EX POSTREMA RECOGNI-
tione Authoris.

Accesserunt ad hæc eiusdem authoris liber, De regendo & detegendo secreto. Et in causa pauperum deliberatio.
Cum indice copiosissimo, atque locupletissimo.

CVM PRIVILEGIO.
SALMANTICÆ,
Ex officina Ildefonsi à Neyla.
M. D. LXXVII.
Esti cassado en

EL REY.

OR quanto por parte de vos el Prior Frayles y conuento del monasterio de S. Pablo de la ciudad de Burgos de la orden de sancto Domingo, nos fue hecha relacion, diziendo que por nos se auia hecho merced a esse monasterio, de prorogarle el priuilegio de la impresion del maestro fray Domingo de Soto, Cathedratico en la vniuersidad de Salamãca, por otros cinco años como nos cõstaria por la dicha cedula de q̄ hazia des presentacion, la qual se auia librado en el nuestro consejo de camara, y porq̄ conforme a la nueua pragmatica auia sido necessario hazer las diligencias que por ella se mãdaua, y assi se auian passado casi dos años despues de su fecha sin auerse v̄fado della, nos suplicastes os mandassemos dar nuestra cedula para que los libros sobre la epistola ad Romanos, & De natura & gratia, y la Apologia contra Catharinum, y el libro, De ratione tegendi & detegendi secretum, y el libro, de cauendo Iuramentorum abusu, y la Summa de la Doctrina Christiana, que estauan ya vistos y examinados conforme a la dicha pragmatica, por el padre fray Diego de Chaues de la dicha orden, y por nos mandados imprimir gozassedes del dicho priuilegio, desde el dia de la fecha della, o como la nuestra merced fuese: lo qual visto por los del nuestro consejo, fue acordado q̄ deuiamos mandar dar este nuestra cedula para vos, y yo tuue lo por bien, Y por hazer bien y limosna al dicho monasterio, es nuestra voluntad, y mandamos que los cinco años que por vna nuestra cedula os fueron prorogados, su fecha en el bosque de Segobia, a quatro de Octubre del año passado de mil y quinientos y sesenta y seys, corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta mi cedula, durante el qual dicho tiempo, damos licencia y facultad a vos el dicho Prior frayles y conuento, o ala persona que vuestro poder ouiere, para que pueda imprimir en estos nuestros reynos los dichos libros que de suso se haze mencion, con las adiciones que en los dichos libros hizo el dicho fray Diego de Chaues. Y mandamos que durante el dicho tiempo de los dichos cinco años, persona alguna sin nuestra licencia pueda imprimir ni vender los dichos libros, si no vos el dicho Prior frayles y conuento, o la persona, o personas que el dicho vuestro poder ouiere, fopena que pierdan la impresion que hizieren y v̄dieren, y los moldes y aparejos con que lo hizieren, y mas incurran en pena de diez mil marauedis, la tercera parte para el que lo acusare, y la otra tercera parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercera parte para nuestra camara. Y mandamos que despues de impresos, no se puedan vender ni vendan, sin que primero se traygan al nuestro consejo, juntamente con los originales que en el fueron vistos, que v̄a rubricados y firmados al fin dellos juntamente con la dicha censura firmada del dicho fray Diego de Chaues, de Iuã de la Vega nuestro escriuano de camara, de los que en el nuestro consejo residen, para q̄ se vea si la dicha impresion esta conforme al original, y se tasse el precio a que se ouiere de vender cada volumen, fopena de caer e incurrir, en las penas contenidas en la dicha pragmatica y leyes de estos reynos. Y mandamos a qualesquier nuestras justicias y juezes, que guarden y cumplan, y hagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, y lo en ella contenido. Fecha en el Pardo a seys dias del mes de Março, de mil e quinientos y sesenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Erasso.

INDEX LOCUPLETISSIMUS SENTENTIARUM, & EORUM, QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR, ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

A.
Abrahæ fides, pag. 167. col. prima.
Abrahæ iustitia. ibid.
Absoluendus quod non sit, qui certò cognoscitur non habere contritionem veram, sed attritionem. pag. 140. col. 2.
Acceptatio iustitiæ Christi, & efficacia. pag. 159. col. 1.
Actio humana tres habet considerandas conditiones. pag. 199. col. 1.
Actus virtutum quod sint quodammodo cause formales remissionis peccatorum. pag. 152. col. 1. & pag. 153. col. 1.
Actus fidei solus est præuius gratiæ Lutheranis, neque aliam admittunt dispositionem. pag. 101. col. 1.
Actus primus diligendi Deum naturalis. pag. 78. col. 1.
Actus singula non censetur dilectio, dum est cum peccato. ibid.
Actus diligendi Deum habetur extra gratiam & fidem. pag. 81. col. 1.
Actus fidei inchoatio meriti & meritum diuersis rationibus. pag. 97. col. 2.
Actus virtutis requisiti priores sunt gratia secundum naturam. pag. 134. col. 2.
Actus fidei qualis requiratur in iustificatione impij. pag. 135. col. 2.
Actus sex in iustificatione referuntur. pag. 145. col. 1.
Actus disponentes ad gratiam, & virtutes, quæ cum eadem infunduntur, quod inter se coherant. pag. 150. col. 1.
Adam dupliciter potuit diligere Deum, nos vno tantum modo. pag. 81. col. 2.
Adam fuit creatus in gratia. pagina 12. columna 1. & 2.
Adam quod non omnia dona quæ recepit transmississet in posteros ostenditur. pag. 17. col. 1. & 2.
Adæ quod absque dispositione fuerit gratia

collata. pag. 16. col. 2.
Adæ cum Christo collatio. pag. 29. col. 1.
Adæ comminatio mortis facta. pagina 31. columna 1.
Adultus qui baptizatur qualis in eo detestatio requiratur. pag. 139. col. 1.
Adultus, qui ab originali mundatur, oportet vt credat, speret, & diligat. pagina 127. columna prima.
Adultorum ad iustificationem tres variæ dispositiones. ibid.
Adultorum iustificatio ab originali, & actualibus peccatis. pag. 131. col. 2.
Anabaptistarum hæresis. pag. 121. col. 1.
Animalia bruta nec ius habent propriè vllum, neque felicitatis capacia sunt. pagina 199. columna 2.
Angelis quod non fuerit necessaria iustitia originalis. pag. 16. col. 1.
Appetitus sensitiuus & rationalis. pagina 6. columna 2.
Appetitus irascibilis, & concupiscibilis. ibid.
Arboris nomine, siue bonæ, siue malæ quid intelligatur in sacra scriptura. pag. 188. columna secunda.
Attritio bona & mala. pag. 137.
Attritio & contritio distinguuntur. pagina 138. columna 2.
Attritio cognita ab eo qui baptizandus est, an sufficiat. pag. 139. col. 2.
Attritio etiam cognita sufficit ad baptismum. ibidem.
Attritio quomodo fiat contritio. pag. 142. columna 1.
Attritio non fit contritio. pag. 153. col. 1.
Attritionis & contritionis etymologia. pag. 137. columna 2.
Augustinus coryphæus huius disputationis de peccato, & iustificatione. pagina 4. columna secunda.
Augustinus vnde defecerit ad Manichæos. p. 59. col. 1.
Augustinus explicat quid sit indurare. pag. 62. columna 2.

I N D E X.

Augustinus explicatur, cum inquit extra charitatem non esse veras virtutes. pag. 71. colum. secunda.
 Augustinus cur dubitet de sero pœnitentibus. pag. 141. col. 2.
 Augustinus quid de perfectione iustitiæ dicat. pag. 154. col. 2.
 Augustinus non meminit de virgine, sed eam excipit ab omni actuali peccato. pag. 185. colum. 1.
 Augustini & Anselmi de originali peccato diffidium. pag. 24. col. 2.
 Augustini sententia de amisso libero arbitrio post peccatum. pag. 49. col. 1.
 Augustini locus declaratur pagin. 57. aliàs 15. colum. 2.
 Augustini sententia de diuulgatione euangelij. pag. 131. col. 1.
 Et plura de ignorantibus euangelium, & de insularis hominibus. ibid. col. 1. & col. 2.
 Augustini verba de beata virgine. pagina 185. colum. 1.
 August. omnes filij fidei. pag. 129. col. 2.
 Athlothétis vocatur Christus à Dionysio, & quare? Et vitam Christianam vocat athlothétian. Et quid sit athlon. pag. 41. col. 2.
 Author sententiam retractat. pag. 126. col. 2.
 Auxiliū, concursus, influentia Dei. vide Deus.
 Auxilium speciale quid sit, & quomodo sit necessarium. pag. 89. col. 2.
 Auxilium speciale quod sit necessarium iis etiā qui sunt in gratia ad implendum legem, licet non ad faciendum singula præcepta. pag. 183. colum. 1.
 Auxilium speciale eodem modo distat à generali, quo naturalia à supernaturalibus. pag. 68. col. 1.
 Auxilium speciale quod non tollat liberum morum voluntatis. pag. 51. col. 2.
 Auxilium Dei præsentissimum hominibus est, vt legem seruare possint, & ideo peccata sunt voluntaria, quia eo adiuti, possumus illa fugere. pag. 59. col. 1.
 Auxilia æqualia vtrū conferat Deus vniuersis. pag. 56. aliàs 54. col. 2.
 Auxilio generali indigere hominem ad intelligendum naturalia, sanctus Thomas censet. pag. 68. col. 1.

B.

Baptismus quomodo in euangelio Christi necessarius. pag. 130. col. 1.
 Baptismus confert primam gratiā. pag. 130. col. 2.

Baptismi votum vbi non adfit illius suscipiendi facultas, sufficere ad salutem vsus ecclesiæ decet. pag. 130. col. 1.
 Beati non indigent cogente lege. pag. 172. columna 1.
 Beatitudo consistit in visione. pag. 8. col. 2.
 Beatitudo vera non fuit philosophis nota. pag. 10. col. 2.
 Et quod ad beatitudinem illam cælestem inquit nobis naturalis appetitus. ibid.
 Beatitudo si daretur sine vllis meritis, perfectione aliqua beatitudinis accidentali caret. pag. 208. col. 1.
 Bonum morale. vide Opus.

C.

Ceremoniarū veteris legis vtilitas. pag. 165. col. 2.
 Cæsaris zelus. pag. 4. col. 1.
 Cæsaris iustissima arma pro fide tuenda. pag. 229. col. 2.
 Caietani sententia de paruulis non baptizatis damnata ab ecclesia. pag. 122. col. 1.
 Catechumeni institutio ante baptismum. pag. 127. col. 2.
 Catechumeni decedentes antequam baptizentur, non statim in cælum euolant, nisi contritio deleat omnem pœnam. pag. 130. colum. 2.
 Catholicorum veritas de fidei actu in iustificatione. pag. 101. col. 2.
 Catholicorum sensus de nostris meritis. pag. 210. col. 1.
 Causarum quatuor genera describuntur. pag. 117. col. 1.
 Et quatuor de causis formalibus cōsiderantur. pag. 150. col. 1.
 Certitudo duplex. pagina 211. columna secunda.
 Certitudo gratiæ nostræ quod ex duobus pendat, tum ex firmitate diuinæ promissionis, tum ex nostra dispositione. ibid.
 Certitudo gratiæ latissimè aduersus Lutheranos expugnatur. pag. 112. columna prima & secunda.
 Certitudo ex operum notitia roboratur. ibid. pag. 2.
 Certitudo perseverantiæ quod non sit citra privilegium possibilis. pag. 218. col. 1.
 Certitudo eadem impugnatur aduersus nonnullos catholicos. ibid.
 Certitudo vtraque reprobat testimonij factæ scripturæ. pag. 221. col. 1. 2. & per totum capitulum.

Certitudo

I N D E X.

Certitudo fidei est de salute & gratia paruuli baptizati, non tamen adulti. pag. 228. col. 2.
 Certitudinis gratiæ assertores bipartiti sunt. pag. 211. col. 2. in fine.
 Certitudinis assertores quadruplici peccato decipiuntur, ad quorum omnia argumenta respondetur. pag. 224. col. 2. & 225. col. 1. 2. & deinceps.
 Certitudinem quod possimus habere de fide mortua. pag. 216. col. 1.
 Charitas an sit habitus infusus. pag. 147. col. 1. & 2.
 Charitas via qua ratione non sit perfecta. Et ibi de perfectione viæ & gratiæ. pag. 186. col. 1. & 2.
 Charitas quomodo sit cōtraria inimicitij Dei. pag. 143. col. 2.
 Charitas quod sit virtus qua Deum amamus. pag. 147. col. 1.
 Charitas & gratia opponuntur peccato. pag. 150. col. 2.
 Charitas quare amitti possit. pag. 171. col. 1.
 Charitas gratiæ comes indiuiduus. pag. 101. columna 2.
 Charitas actus (citra martyrium) quod nõ sufficit sine pœnitentia in eo qui habet memoriam peccati. pag. 143. col. 1.
 Charitatis qualis actus. pag. 131. col. 2. & 132. col. 2. & 133. col. 1.
 Charitatis nullus actus, præter martyrium, sufficit absque formali actu pœnitentiæ delere peccatum. pagina 142. columna prima & secunda.
 Charitatis actus quando pro contritione sufficiat. pag. 143. col. 1.
 Charitatis insignis actus secundum substantiam quod possit esse in peccatore. pagina 143. col. 2.
 Charitatis triplex consideratio. pagina 171. columna 1.
 Charitatis modus, quod non sit de essentia aliorum præceptorum. pagina 177. columna secunda.
 Charitatis modus non cadit in reliquis præceptis. pag. 75. col. 2.
 Licet cadat in præcepto ipso charitatis. pag. 78. col. 1. & 2.
 Christianus, quis. pagina 115. columna prima in fine.
 Christianæ reipublicæ ratio in quo consistat. pag. 116. col. 1.
 Christus causa efficiens iustificationis. pagina 117. col. 2.
 Christus quid conferat nobis. ibidem.
 Christus in quantum homo iustificat nos.

ibidem.
 Christus causa infusionis gratiæ, non ipsius gratiæ. ibidem.
 Christus recepit gratiam virtute vnionis. pag. 118. col. 2.
 Christus quod non remiserit crimina sine pœnitentia. pag. 144. col. 1.
 Christus cur liber esset à legis obligatione. pagina 170. col. 1.
 Christus quod neminè redimat nisi assentientem. pag. 85. col. 2.
 Christus quomodo meruit nobis. pagina 199. columna 2.
 Christus non solum redemptor, sed legislator noster. pagina 172. columna secunda in fine.
 Christi aduentus causa, & quàm fuerit necessarius. pag. 195. col. 1.
 Christi promissiones quales sint. pag. 211. col. secunda.
 Christo bifariam incorporatur. pag. 115. columna secunda.
 Chrysostomus, & alij patres explicantur. pag. 75. col. 1.
 Cogitationem cordis intèram esse ad malum, quid sit. pag. 189. col. 1. & 2.
 Cognitio naturalis animæ separata de vera felicitate. pag. 45. col. 1.
 Consilia de auxilio speciali quomodo intelligenda. pag. 184. col. 1.
 Concupiscentia carnis aduersus spiritum quod homini sit naturalis. pag. 6. col. 2.
 Concupiscentia cur dicatur appetitus sensitivus? ibidem.
 Concupiscentia carnis contra rationem nulla fuisset in stata naturæ integræ. pagina 17. columna 1.
 Concupiscentia qualitas morbida. pag. 24. columna 2.
 Concupiscentia quod non sit qualitas morbida. pag. 25. col. 1.
 Concupiscentia quod non sit peccatum, sed effectus peccati, arguitur pagina 26. columna 1.
 Concupiscentia quod non sit vituperanda. ibi.
 Concupiscentia quare dicta est peccatum. pag. 28. col. 1.
 Concupiscentia quomodo est materiale in peccato originali. ibidem.
 Concupiscentia quomodo traducit peccatum. pag. 29. col. 2.
 Concupiscentia quod sit res naturalis. pagina 33. col. 1.
 Concupiscentia qualiter dicatur peccatum. pagina 35. col. 2.

* 3 Concupiscen

I N D E X.

Concupiscentia sine consensu quod non sit peccatum. pag. 27. columna secunda.
 Concupiscentia quinque rationibus dicitur peccatum. pagin. 40. columna secunda.
 Concupiscentia iustitia originali destituta quod multis nominibus appellatur, scilicet Fomes peccati, Lex carnis, Tyrannus, Morbus, Vultus, Malum naturæ. pag. 43. col. secunda.
 Et de aliis affectibus corporeis & externis ibidem in fine.
 Concupiscentia Augusti. vt nomet peccatum. pag. 39. col. secunda.
 Concurrere nostrum. pag. 56. col. 2.
 Concurfus Dei in malis & bonis moralibus. pag. 74. col. 2.
 Condignæ non sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam, &c. pag. 220. col. 1.
 Confessio cur instituta. pag. 191. col. 2. in fine.
 Confessio qualis ante baptismum. pag. 130. col. secunda.
 Confessio communis de obseruantia præcepto rum. pag. 176. col. 1.
 Confessione quod annexa sit satisfactio. ibid.
 Confessus noster Deo vocanti obediens, est preparatio ad gratiam. pag. 128. col. prima.
 Consequentia fallax, puto me habere contritionem, ergo sum contritus. pag. 141. col. 2.
 Consilia quod sint multa in euangelio præter præcepta. pag. 175. col. 1.
 Consilia cur dicantur mandatū minimum, qui autem ea implet, dicatur magnus in regno celorum. ibidem.
 Consiliorum opera quod de se non sint perfectiora, quam præceptorum. ibidem.
 Contradictio in testimoniis scripturæ, quod ex eadem sit dissoluenta, ne ad iniquū sensum trahatur. pag. 163. col. 2.
 Contritio, & Attritio quomodo differat. pag. 136. col. 1. & 2.
 Contritio non indiget aut intensione, aut extensione. ibidem.
 Contritio quomodo sit actus Charitatis. pag. 137. col. 2.
 Contritio actus voluntatis. pag. 141. col. prima & secunda.
 Contritio duplex. pag. 142. col. 1.
 Contritio quod sit vltima dispositio ad gratiā. pag. 145. col. 1.
 Contritionis intentio gradualis Scoticæ improbat, & merè gratis conceditur, &c. pag. 136. col. 2.
 Contritionis ab attritione differentia duplex assignatur. pag. 137. col. 1.
 Contritionis nomen ibidem.
 Contritionis & attritionis etymologia. ibid.

columna 2.
 Contritionis & attritionis actum quomodo viribus naturæ homo præstare possit. pagin. 138. columna 1.
 Contritus qui non sit, si bona fide accedit ad penitentiam, aut eucharistiam, quod suscipit gratiam. pag. 140. col. 2.
 Contritus quomodo fiat ex attrito. pag. 141. col. 2.
 Conuersio meretur gloriam, non gratiam. pag. 50. col. 1.
 Conuersio prima in Deum quod fiat per Deū iuxta Apostolum. pag. 135. col. 2.
 Conuersio peccatoris optimo exemplo explicatur. pag. 128. col. 1. & 2.
 Cornelius, & alij catechumeni receperunt gratiam ante baptismum. pag. 131. columna 1. in fine.
 Creationis rerum finis. pag. 117. col. 1.
 Credenti qua ratione promittat scriptura salutem. pag. 165. col. 1.
 Credere est dispositio ad gratiam, ergo non est ex viribus humanis. pag. 114. col. 1.
 Credere plura tenentur maiores explicitè in omni lege, quam singuli de plebe. pag. 127. columna 2.
 Credere, sperare, & diligere oportet eum, qui adultus ab originali mundatur. pag. 127. columna secunda.

D.

Damnati cur non merentur noua supplicia quāquam petēne odiū, gerant aduersus Deū. pag. 61. col. secunda.
 Deceptio de merito congrui. pag. 96. col. 1.
 Deus cognoscitur naturaliter, non vt trinus, sed quatenus vnus, & in quantum finis omnium, & causa. pag. 9. col. 1.
 Deus propter se suamque propagandam beatitudinem vniuersa creauit. pag. 19. col. 2.
 Deus non agit amore concupiscentiæ, sed amicitia suæ. ibidem.
 Deus quomodo nos conuertit, petens à nobis vt conuertamur, explicatur pag. 35. aliās 53. col. 2.
 Deus quandoque æqualia, quandoque verò inæqualia specialia auxilia nobis confert. pag. 57. aliās 55. col. 1.
 Deus neminem cogit ad peccandum, imò nec est causa peccati, sicut nec peccare potest. pag. 57. col. 2. & 58. per totam.
 Deus bisariam subtrahit auxilium. pagina 60. columna 2.

Deus

I N D E X.

Deus neminem ita deserit, vt lege statuerit hominem iuuare. pag. 61. col. 1.
 Deus infundendo gratiam, mouet nos ad recipiendum. pag. 150. col. 1.
 Deus efficit secundas causas sua effecta peragere. pag. 51. col. 2.
 Deus vtrum æqualia auxilia conferat vniuersis. pag. 16. aliās 54. col. 2.
 Deus quosdam fortius trahit & conuertit, alios non ita fortiter. pag. 57. aliās 55. col. 1.
 Deus quod non potest nostram iustificationem operari, quomodo verum sit. pag. 56. col. 1. in fine.
 Deus quod ita efficiat nostrum assensum, vt & nos liberè concurramus. pag. 56. col. 2.
 Deus quare peccare nequeat. pag. 57. col. 2.
 Deus cum causis secundis semper operatur pagina. 60. col. 2.
 Deus vult omnes homines saluos fieri. pagin. 61. col. 1.
 Deus quomodo nos inclinet ad malum. pag. 62. col. 2.
 Deus quomodo est causa peccati. pagina. 64. columna 1.
 Deus quomodo non sit causa peccati. ibidem.
 Deus quibus rationibus moueat nos ad bonū. ibidem.
 Deus quomodo poterat nobis cōdonare peccata sine precio redēptionis. pag. 117. col. 2.
 Deus charitas. pag. 128. col. 2.
 Deus qua ratione in nobis sit, & nos vicissim in illo. ibidem.
 Deus nihil præcipit impossibile. pag. 178. columna 2.
 Deus tametsi nobis facultatem, vigoremque impendat, quod tamen ineptissimè, & falsissimè dicitur ipsum implere legem. pag. 181. col. 1.
 Deus nihil propriè debet nobis, sed suæ propriæ bonitati, ac firmissimæ veritati. pag. 202. col. 1.
 Deus non meretur, sed nos. pag. 207. col. 2.
 Dei concursus generalis licet sit ei voluntarius tamen inter causas naturales adscribitur. pag. 4. col. 1.
 Dei auxilium speciale annumeratur inter dona gratuita. ibidem. col. 1. & 2.
 Dei actionis & nostræ differentia ostenditur. pag. 19. col. 2.
 Dei binam esse dilectionem super omnia. pag. 20. col. 1.
 Dei volūtas quod in operibus sanctis sit prior, posterior liberi arbitrij. pag. 51. col. 1.
 Dei erga nos opera in triplici sunt ordine, & gradu. pag. 52. col. 2. & 53. col. 1. & 2. & 55.

col. 1. & 2.
 Dei contra legem aliquid esse quare sit contra eius voluntatem, ostenditur. pag. 57. col. 1.
 Dei auxiliū omnibus præsto est. pag. 124. col. 2.
 Dei in gratiā quod nullus sine fide Christi, saltem confusa, recipiatur. pag. 131. col. 1.
 Deo agente potest homo agere & non agere diuini. pag. 52. col. 1.
 Deo cur omnis motio & actio nostra tribuenda sit. pag. 56. col. 2.
 Deo quomodo possumus, & quomodo non possumus dicere, quæ ipse nobis: Vt sine me nihil potestis facere. pag. 57. col. 1.
 Deum supplere nostros defectus quid sit. pag. 156. col. 2.
 Deum destituere hominem dupliciter intelligitur. pag. 6. col. 2.
 Deum quomodo viderint quidam Augustino. pag. 123. col. 1.
 Dilectio Dei super omnia fuit homini possibilis in estatu naturæ integræ. pag. 19. col. 2.
 Dilectio Dei super omnia. Et plura de hoc. pag. 77. col. 2.
 Dilectio Dei super omnia triplex. pa. 78. col. 1.
 Dilectio Dei perfecta quæ implet madata. ibi.
 Dilectio perfecta & meritoria. ibid. col. 2.
 Dilectio vera super omnia duplex, natura is, & supernaturalis. ibidem.
 Dilectio non censetur actus singul. dum est cū peccato. pag. 78. col. 1. in fin.
 Dilectio proximi quando habeat peculiarem vim. pag. 81. col. 1.
 Dilectio hominum inter se, & qua nos Deus diligit, quomodo ex Thoma differunt. pag. 147. col. 1.
 Dilectio proximi quā sit nobis commendata. pag. 174. col. 1. & 2.
 Dilectio patriæ & dilectio viatorum. pag. 182. col. 1. & 2.
 Dilectionis Dei actus super omnia, quod iuxta quosdam in eo esse possit qui est in peccato mortali. pag. 78. col. 1.
 Dilectionis Dei præcepti impletio, quod a Dei auxilio proveniat. pag. 79. col. 1.
 Dilectionis Dei quod sit peculiare præceptū. pag. 79. col. 2.
 Et de ratione & materia huius præcepti. ibid.
 Dilectionis Dei super omnia quidam casus referuntur. pag. 81. col. 1.
 Dilectionis præceptum quod possit in hac vita per gratiam Dei ita perfectè impleri, vt satis fiat legi, licet aliter impleatur in patria. pag. 177. col. 2.
 Diligendi Deum actus primus naturalis. pag. 78. col. 1.

Dili-

INDEX

Diligendi Deum præceptum quādo, quantū ad substantiam operis, adimpleatur. pagin. 81. col. 1.
 Diligendi Deum actus habetur extra gratiam & fidem. ibidem.
 Diligendi Deum præceptum quādo secundum modum & finem adimpleri oporteat. ibidē. colum. 2.
 Diligere ex toto corde, & ex tota mente dupliciter. pag. 182. col. 1.
 Diligere Deum propriè quando quis dicatur. pag. 82. col. 1.
 Diligi posse Deum super omnia ab homine lapsō quomodo putet Scotus. pag. 83. col. 1.
 Discordia inter nos & Luther. pag. 129. col. 2.
 Discrimen inter gratiam Adē, & gratiam Christi. pag. 20. col. 2.
 Discrimen inter actionem Dei, & nostrā. pag. 19. col. 2.
 Discrimen inter materialia originalis & actualis peccati. pag. 27. col. 2.
 Disponere se nemo potest omnino ad gratiam naturalibus viribus. pag. 90. col. 1.
 Dispositio ad gratiam stabilitur. pag. 50. col. 2. & pag. 128. col. 1.
 Dispositio ad gratiam duplex. pag. 89. col. 2.
 Dispositio effectus prædeterminationis. pag. 91. colum. 1.
 Dispositio Dei in nobis duplex. pag. 62. col. 1.
 Dispositio quod sit necessaria ad apprehendendam iustitiam. pag. 13. col. 2.
 Dispositio proxima est charitas. pag. 128. col. secunda.
 Dispositionis nostræ certitudinem quod habere non posimus. pag. 145. col. 2.
 Dispositionis ad gratiā & quo iustificamur, an idem sit motus. pag. 151. col. 1.
 Dispositione hominis sufficienti posita, statim infunditur gratia. pag. 145. col. 1.
 Dispositionem eodem instāti subsequitur forma. pag. 145. col. 2.
 Dispositiones necessariae, & proximæ. pagin. 145. col. 2.
 Dispositiones naturales ad causas formales quo se habeant modo. pag. 151. col. 1.
 Dispositiones meritoria. pag. 153. col. 1. & pagin. 208. col. 1. & 2.
 Dispositiones nostræ ad gratiam quā habeant perfectionem. pag. 158. col. 2.
 Dispositiones ad iustificationē. pag. 132. col. 2.
 Dispositiones à Deo & nobis fiunt, nec sunt meritorie quatenus gratiam præcedūt. pag. 133. col. 1.
 Dispositionum epilogus. pag. 145. col. 1.
 Doctrina Christi. pag. 115. col. 2.

Dolor de cōmissis peccatis ex inferni poenis, & alijs damnis profectus, quod nō sufficiat ad remissionem culpæ. pag. 141. col. 1.
 Dubitatio hominis an sit in gratia, non est peccatum. pag. 214. col. 2.
 Durandi dictum de gratia & charitate refutatur. pag. 147. col. 1.

E:

Ecclēsia Catholica qualiter liberā arbitrium astruat. pag. 5. col. 2.
 Ecclēsia Christianorū bonos & malos complectitur. pag. 116. colum. 2.

Ecclēsia quæ sit Lutheranis. pag. 115. col. 2.
 Ecclēsia habet facultatem ad condendas leges. pag. 173. col. 1.
 Ecclēsiæ definitio cōtra Pelagium. pag. 69. colum. 2.
 Ecclēsiæ militantis ratio. pag. 116. col. 1.
 Ecclēsiæ consuetudo argumentum præcipuū. pag. 123. col. 1.
 Epistola ad Romā. difficillima. pag. 163. colum. 2.
 Error est asserere omnia opera nostra ante gratiam esse peccata. pag. 66. col. 2.
 Errores duo extremi de libero arbitrio, inter quos media nauigat ecclēsia. pag. 5. colum. 1. & 2.
 Errores septem de libero arbitrio recensentur. pag. 47. col. 1. & 2.
 Euangelium, lex fidei. pag. 166. col. 1.
 Eucharistiæ ad susceptionē oportet existimes bona fide te esse in gratia. pag. 140. colum. 1.
 Exceptio in sacra escriptura quando suscipienda. pag. 123. col. 1.
 Expostulatio cum quibusdam deprimentibus naturam humanam. pag. 74. col. 2.

F:

Facere hominē quod in se est, supponit speciale auxilium. pag. 93. col. 1.

Fœlicitas humana in quo cōsistat. pag. 199. col. 1.
 Fœlicitas cœlestis an sit nobis naturalis. pag. 10. col. 2.
 Fides naturam perficit. pag. 3. col. 1.
 Fides, quæ per charitatem operatur. pag. 6. colum. 1.
 Fides de peccato originali. pag. 21. colum. 1. prim

INDEX

Fides & charitas bona Dei. pag. 79. col. 1.
 Fides sine charitate recipi potest per auxilium speciale. pag. 97. col. 1.
 Fides naturam perficit. pag. 81. col. 2.
 Fides quomodo impetret iustificationem. pag. 97. col. 2.
 Fides Lutherō omnia adimplet, atq; ideo liberat à legis obseruantia. pag. 99. col. 1.
 Fides Lutherō non debet esse ociosa, &c. ibid. colum. 2.
 Fides Lutheranorum triplex. pag. 100. col. 2.
 Fides iustificans Lutheranis & catholica. pag. 101. col. 1.
 Fides iustificans Lutheranorum esse nō potest sine spe, & charitate. pag. 101. col. 1.
 Fides in receptione gratiæ operatur per charitatem. pag. 101. col. 2.
 Fides sola promissionum Christi confert gratiam, non sacramenta secundum Lutherum. pag. 101. col. 1. & 2.
 Fides & charitas cur sint Lutheranis coniunctæ. pag. 101. col. 2.
 Fides indigne dissectatur. pag. 103. col. 1.
 Fides bifariam dicitur. ibid. col. 2.
 Fides vnde dicatur. ibid.
 Fides moralis virtus. ibid.
 Fides distinguitur à promissione. ibid.
 Fides intellectualis. pag. 104. col. 1.
 Fides pro assensu nascitur ex constantia & veritate. ibid.
 Fides significat duo. ibid.
 Fides apud Paulum pro constantia promissionis diuinæ & nostræ credulitate. ibid. colum. 2.
 Fides non accipitur pro fiducia recte. ibid.
 Fides quod non sit aliqua distincta miraculorum. pag. 105. col. 1.
 Fides certissima nomine fiduciæ explicatur in scriptura. pag. 105. col. 2.
 Fides postulantium. ibid.
 Fides perentium & fiducia quomodo debeat esse certissima. pag. 105. col. 2.
 Fides distinguitur à fiducia. ibid.
 Fides infusa & acquisita nomina sunt habituum, non actuum. pag. ead. & col. 1.
 Fides quod vna tantum sit. pag. 106. col. 1.
 Fides sine charitate esse potest. pag. 109. col. 1.
 Fides quauis suapte natura charitatem generet, id tamen non semper contingit nobis obstantibus. pag. 100. col. 1.
 Fides mortua robustior, non tamen melior vi uente, neque omnino virtus. ibid.
 Fides gignit bonā voluntatem. pag. 100. col. 2.
 Fides demonum & Chyllianā. pag. 101. col. 1.
 Fides cur non perditur cum charitate. ibidem.

columna secunda.
 Fides, spes sine charitate. ibid.
 Fides mortua propriè est fides. ibid.
 Fides mortua differt à fide demonū. pag. 101. colum. 2.
 Fides informis, donum Dei. pag. 102. col. 2.
 Fides opus Dei & nostrum. pag. 114. col. 1.
 Fides humana circa res fidei. pag. 114. col. 2.
 Fides catholica. ibid.
 Fides informis infunditur sine charitate. ibid.
 Fides quomodo infunditur per baptismum in voto. pag. 115. col. 1.
 Fides qualis sit donum Dei. ibid.
 Fides informis constituit hominem verè Christianum. ibid.
 Fides quomodo amittatur per peccata. ibid. columna secunda.
 Fides, iustitiæ initium. pag. 115. col. 1.
 Fides in omni lege semper fuit necessaria. ibid.
 Fides cur sit fundamentum, causa tres referuntur. ibid.
 Et de fide in genere natura. ibid. col. 2.
 Fides necessaria in omni tēpore. pag. 126. col. 1.
 Fides cur languescat in nobis. ibid.
 Fides exordium, charitas proxima dispositio ad gratiam. pag. 128. col. 2.
 Fides sola non exigitur, sed etiam spes, & charitas. ibid.
 Fides quæ per charitatem operatur. pagin. 129. colum. 1.
 Fides iustificans illa tantum est, quæ per charitatem operatur. ibid.
 Fides est dispositio ad primam gratiam, & est meritoria in augmento gratiæ. pag. 134. col. 1.
 Fides non est, totus, sed primus actus, quo cōuertimur. pag. 135. col. 2.
 Fides an sit causa formalis iustificationis. pagin. 132. col. 2.
 Fides quæ per charitatem operatur, quod id est, quod nos iustificat. pag. 131. col. 1.
 Fides necessaria. pag. 162. col. 1.
 Fides cur potius enumeretur in scriptura iustificationis causa, quàm alie virtutes. pag. 152. colum. 1.
 Fides simpliciter necessaria, sufficiens per charitatem. ibid.
 Fides quomodo erigat spem & excitet charitatem. pag. 161. col. 1.
 Fides causa iustificationis dicitur, quia est principium. ibid. col. 2.
 Fides spem & charitatem gignit suapte natura, nisi quid obstat. ibid.
 Fides suscipiens sacramentum quod non sola confert gratiam, sed sacramentum ipsum. pag. 133. col. 2.

Fides impetrat salutem, pag. 186. col. 1.
 Fides quod reliqua opera iusti impetret, ibidē, columna secunda.
 Fides Abraham, pagina 167. columna 1.
 Fides publica, ibidem, columna 2.
 Fides quod non omni peccato extinguitur, pagina 172. columna 1.
 Fides catholica quid, pagina 211. columna prima & secunda.
 Fides catholica Lutheranorum quæ, pag. 212. columna prima.
 Fides miraculorum quod non sit distincta à catholica, pag. 214. columna 2.
 Fides iustificans Lutheranorum, pagina 227. columna secunda.
 Fides quod possit esse sine fiducia, ibidem.
 Fides, quæ per charitatem operatur, est punctum controuersie, pag. 101. columna 1.
 Fidei veritas sanctissima, nullaq; de causa temeranda, pagina 1. columna 2.
 Fidei nomen tripliciter acceptum Lutheranis, pag. 100. columna 2.
 Fidei actus, inchoatio meriti, & meritum diuersis rationibus, pag. 97. columna 2.
 Fidei multiplex diuisio quod noceat, ostenditur pagina 103. columna 2.
 Fidei obiectum & habitus, pag. 105. columna 2.
 Fidei definitio explicatur pag. 106. columna 1.
 Fidei historice nugatoria nominatio, pag. 107. columna 1.
 Fidei, spei, & charitatis differentia, ibidem.
 Fidei qualitates diuersæ, pag. 100. columna 1.
 Fidei infusio, pagina 114. columna 1.
 Fidei differentia secundum variam rationem temporum & personarum conditionem, pagina 126. columna 1.
 Fidei amplitudo, pagina 164. columna 1.
 Fidei reuelatio quod lumen præsupponit naturæ, ibidem.
 Fidei ingenium, ibidem, columna 2.
 Fidei primus motus, pagina 165. columna 1.
 Fidei comparatio ad legem, ibi, columna 2.
 Fidei lex Euangelium, pagina 106. columna 1.
 Fidei fructus quod sint opera meritoria, pagina 206. col. 1. in fine. & 207. columna 1. & 2.
 Fidem inchoare meritum & iustificationem quid sit Augustinus, pagina 97. columna 1.
 Fidem, spem, & charitatem quomodo conueniant existimant Lutherani, pag. 108. col. 2.
 Fidem excludit hæresis sola, vel apostasia, pagina 109. columna 2.
 Fidem antecedunt saltem natura, spei & charitatis actus, pagina 118. columna 1.
 Fidem adhibere Christo quod non sit satis, nisi egeris quæ fides præcipit, pag. 134. col. 2.

Fidem, Spem, Charitatem, esse habitus infusos, summa Theologorum consensus, pag. 149. columna 2.
 Fidem se habere quod quis euidenter scire possit, pag. 225. columna 1.
 Fide sola hominem iustificari, fuit hæresis Euenomij, pag. 99. colum. 1.
 Fide hominem iustificari, & non ex operibus, & similes Paulinæ exclusiue non solas cæremonas excludunt, sed moralia etiam præcepta, & totam naturæ legem: puta opera præcedentia gratiam, pag. 165. columna 1. in fine.
 Fiducia, pag. 100. columna 2.
 Fiducia aliud à fide, pag. 104. colum. 2.
 Et quomodo oriatur à fide, pagina 227. columna 2.
 Fiducie due quod non sint, sed vna est in Deo per Christum, pag. 216. col. 2.
 Filij quæ mala pro parentum peccatis luant, pagina 110. col. 2.
 Finis naturalis quis sit, pag. 11. colum. 1.
 Finis præcepti non clauditur præcepto, pagina 80. colum. 2.
 Finis hominis. Vide homo. De relatione operis in vltimum finem, vide opus.
 Fomes, Tyrannus, & lex carnis concupiscentia, pagina 43. columna 2.

G

Gehenit & ire metus Dei donum quid præstet homini, pagina 66. columna 1. in fine. & col. 2.
 Germanorum nobilitas, pag. 119. columna 1.
 Glorie status qualis futurus ostenditur, pagina 109. columna 2.
 Gratia ita asserenda est, vt liberum arbitrium non negetur, pag. 5. colum. 2.
 Gratia & iustitia an distinguantur secundum Thomam, pagina 18. columna 1.
 Gratia Adæ prima non fuit ob meritum Christi, ibidem, columna 2.
 Gratia non tollit liberum arbitrium, pag. 49. columna 2.
 Gratia & virtus quomodo sunt à Deo, pag. 16. alias 14. columna 1.
 Gratia & dispositio iustificans simul tempore sunt, ibidem.
 Gratia operans, & cooperans, pagina 17. alias 15. columna 1.
 Gratia gratis data, pagina 89. columna 1.
 Gratia gratum faciens, ibidem.
 Gratia saluati estis per fidem, de qua fide intelligatur.

telligatur, pag. 113. col. 2.
 Gratia capitis, pag. 118. col. 1.
 Gratia inter homines, & Deū, & nos, differunt, pag. 143. col. 1.
 Gratia, quod statim infundatur, posita sufficienti hominis dispositione, pag. 145. col. 2.
 Gratia & virtutes an sint habitus infusi, pagin. 146. col. 1.
 Gratia est forma, qua reddimur grati Deo, pag. 147. col. 1.
 Gratia quod sit in essentia animæ secundum Thomam, pag. 148. col. 1.
 Gratia & charitas quomodo sint formæ aliarum virtutum, pag. 148. col. 2.
 Gratia quod operibus charitatis augetur, pag. ead. & col. 1.
 Gratia & charitas quod distinguantur, ibid.
 Gratia semen Dei, pag. 149. col. 1.
 Gratia, & virtutes, quod diuerso modo sint causæ formales iustitiæ, pag. 150. col. 1.
 Gratia gratum faciens quod tanquam formale contrarium expellat peccatum, ibid. col. 2.
 Gratia quod prius natura infundatur, quæ virtutes, pag. 151. col. 1.
 Gratia propriissime causa formalis iustificationis, pag. 152. col. 2.
 Gratia quomodo est perfecta, pag. 159. col. 1.
 Gratia Dei quomodo vita æterna ex Augustino, ibid. col. 2. & 209. col. 1.
 Gratia est semen gloriæ, pag. 201. col. 2.
 Gratia & naturæ nomina & munera diuersa, pag. 4. col. 1.
 Gratia nomine absolute venit donum gratuitum ad nostram spectans salutem, pag. 5. col. 1.
 Gratia gratis data quomodo dispensantur, pag. 57. alias 55. col. 1.
 Gratia diuisio, pag. 89. col. 1.
 Gratia augmentum cadit sub merito, pag. 97. col. 2.
 Gratia comes indiuiduus, charitas, pagin. 101. col. 2.
 Gratia infusio & virtutum, vtrum sit prius, an verò remissio peccati, pag. 153. col. 1.
 Gratia gradus diuersi, pag. 159. col. 1.
 Gratia duo testimonia referuntur, pag. 220. col. 2.
 Gratia non alia censebat Pelagius, quam naturam ipsam, pag. 4. col. 2.
 Gratiam cur maiorem vnus alio consequatur, pag. 30. col. 2.
 Gratiam præuenientem vocat ipsam iustificationem Augustinus, pag. 97. col. 2.
 Gratiam primam cadere sub merito Magister sententiarum non putauit, pag. 1. col. 1.
 Gratiam conferri cuiquam sine fide expressa, non facile persuadetur, pag. 131. col. 2.
 Gratia ordine naturæ præcedit, penitentia se-

cundum Bucer, pag. 152. col. 1.
 Gratiam quomodo motus liberi arbitrij, præcedat, ibid.
 Gratia Christus nobis dispensat, pag. 153. col. 2.
 Gregorius Ariminensis defensus à calumnia, pag. 64. col. 2.

 Habitibus infusi quomodo concedendi, pag. 110. col. 2.
 Habitibus infusi constituuntur sacris testimoniis, gratia, scilicet & istis virtutibus theologica; Et de consensu patrum & theologorum in hac re, pag. 149. col. 1.
 Habitus theologiarum virtutum, quæ ratione sint causæ formales iustificationis, pag. 151. col. 1.
 Hæresis est manifesta, opera nõ esse necessaria, nec aliud esse peccatum præter incredulitatem, pag. 99. col. 1.
 Hæresis tempore apostolorum ex sola fide, ibid.
 Hæresis sola vel apostasia excludit fidem, pag. 101. col. 2.
 Hæresis Lutheranorum, quod sacramenta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides, pag. 119. col. 2. in fine.
 Hæresis tempore apostolorum de sola fide, pag. 163. col. 2.
 Hæresis est dicere, quod opera consilij, & maxime renuntiare diuitiis, & illustribus statibus seculi, sit de necessitate salutis, pag. 176. col. 1.
 Hæresum causa: mores nostri, & legum dissipationes, pag. 3. col. 2.
 Hæreticus est, qui inhærentem iustitiam negat, pag. 156. col. 1.
 Hæreticorum mos, detruncata verba citare, pag. 182. col. 2. in fine.
 Hæreticum est, dicere, prætiū redemptionis nõ plenè applicari in baptismo, pag. 36. col. 1.
 Hæreticum videtur dicere, pueros ante baptismum decedentes admitti ad regnum cælorum, pag. 122. col. 2.
 Homo in puris naturalibus tripliciter consideratur, pag. 6. col. 1.
 Homo quod non propter mundum sit conditus, sed mundus propter hominem, & ipse propter beatitudinem, pag. 7. col. 1.
 Homo in puris naturalibus quidam potuisset cognoscere, tum etiam agere, pag. 8. col. 2.
 Homo quod ex puris naturalibus non poterat aut totum bonum naturæ complere, aut bene de Deo mereri, pag. 9. col. 2. & sequen.
 Homo quomodo pondere naturæ feratur in felicitatem supremam, pag. 11. col. 1.

I N D E X.

Homo quid in statu naturæ integræ naturaliter poterat bonorum operum efficere. pag. 18. col. 1. & 2.
 Homo in statu naturæ integræ sine auxilio speciali non posset iustificari, potuisset tamen totius naturæ implere. pag. 18. col. 1. & 2.
 Et quomodo inter hominem in statu naturæ integræ, & hominem in statu naturæ lapsæ ea sit differentia, quæ est inter sanum & infirmum. ibid. col. 2.
 Homo in statu naturæ integræ poterat Deum super omnia diligere naturali dilectione. pag. 19. col. 1. & 2.
 Homo in statu naturæ integræ poterat perfecterare per donum iustitiæ. pag. 20. col. 1.
 Homo in illo statu non potuit peccare venialiter. ibid. col. 2. in fine.
 Homo vulneratus in naturalibus, quomodo distum illud sit intelligendum. pag. 42. col. 2.
 Homo primus, & reliqui in spoliatione gratuitorum quomodo differant. pag. 43. col. 1.
 Et quomodo fuerit in naturalibus vulneratus. ibid.
 Homo cum solo originali non magis fertur in sensibilia, quam si esset in suis naturalibus. pag. 43. col. 2.
 Homo sui dominus. pag. 48. col. 1.
 Homo quidnam possit per liberum arbitrium, quandiu est in peccato. pag. 64. col. 1. & 2.
 Homo utrum sine gratia Dei possit aliquod verum cognoscere & facere. pag. 67. col. 2.
 Homo quod sit in gratia, quod non possit secundum fidem cognosci. pag. 106. col. 2. in fine.
 Homo quod possit effici gratus. Deo ab eodẽ, sine vilius infusione qualitatis. pag. 147. col. 2.
 Homo quod propter venialia peccata nec remperdit, nec nomen iusti, nec propriè transgressor legis dicitur. pag. 183. col. 2.
 Hominis duplex finis, scilicet naturalis & supernaturalis. pag. 7. col. 2.
 Hominis quatuor status. pag. 5. col. 2.
 Hominis finis naturalis quod sit agere secundum naturam. pag. 7. col. 1. & pag. 8. col. 1.
 Hominis finis supernaturalis, quod in visione dilecti Dei consistat. pag. 8. col. 2.
 Hominis duo fines. pag. 70. col. 1.
 Hominis integri, & hominis lapsi. differentia ostenditur. pag. 72. col. 1. in fine. & 2. in princ.
 Hominis de iustificatione quæ sint annuntiantia plebi. pag. 151. col. 2.
 Honestæ ex se sunt relata in Deum. pag. 69. col. 2.
 Hypocritis quid sit. pag. 87. col. 2. & pag. 174. col. 1.
 Hypocritas quos appellet Christus. pagin. 88. col. 1.

Ignorantia crassa in accedente ad sacramentum. pag. 141. col. 2.
 Ignorantia quæ eundem potest excusare. ibid.
 Imago Dei triplex, ad quam factus est homo. pag. 7. col. 1.
 Impeccabilitas duplex, sicut duæ immortalitates. pag. 15. col. 1.
 Implere præcepta quantum ad substantiam actus, quid. pag. 75. col. 2.
 Et quid quantum ad modum, & finem præcipientium. ibid.
 Implere quod possit homo singula præcepta, sed non quædam. pag. 77. col. 1.
 Impletio mandatorum duplex. pag. 75. col. 1.
 Indurare, excæcare, & aggravare solum dicuntur permissionem Dei, quorum rationes explicantur. pag. 62. col. 1. & 2. & deinceps.
 Induratio. pag. ead.
 Indurationis propria expositio. ibid.
 Induratio Pharaonis quomodo proprii hoc habuerit, ut esset ex peculiari providentia Dei. pag. 63. col. 2.
 Indurandi verbum quomodo accommodetur Deo. pag. 62. col. 1.
 Infidelium peccata & bona. pag. 65. col. 1.
 Infidelium opera non omnia sunt peccata. pag. 70. col. 1.
 Infidelitas neque est omne peccatum, neque omnium peccatorum causa: neque per omne peccatum amittitur fides. pag. 171. col. 2.
 Iniustorum quatuor genera recensentur. pag. 119. col. 1.
 Inspirationes divinæ quod in quibusdam sint maiores, in quibusdam minores. pag. 57. aliis 55. col. 1.
 Intellectus obiectum. pag. 7. col. 2.
 Interpretatio prava illius, Vade, & vende, &c. pag. 175. col. 2.
 Invincibilis ignoratio fidei in abditissimis mundi angulis non est. pag. 131. col. 1.
 Et vide quæstionem pressius tractatam. pag. 126. col. 2.
 Iustificandorum quatuor genera. pag. 119. col. 1. & 2.
 Iustificandorum quartus ordo. pag. 132. col. 2.
 Iustificare, iactare iustitiam. pag. 102. col. 2.
 Iustificare quid sit Lutheranis. pag. 154. col. 1.
 Iustificari nos iustitia Christi & nostra, quomodo intelligant Lutherani. pag. 159. col. 2.
 Iustificatio, nomen multiplex. pag. 102. col. 1.
 Iustificatio unde dicatur. ibid.
 Iustificatio solum passivè. pag. 103. col. 1.
 Iustificatio adultorum in genere. pag. 122. col. 2.
 Et quo

I N D E X.

Et quomodo ad eam liberè mouemur. ibid.
 Iustificatio adultorum à solo originali explicatur. pag. 127. col. 2.
 Iustificatio ab actualibus post baptismum commissis. pag. 131. col. 2.
 Iustificatio triplex Lutheranis. pagin. 100. col. 1. in fine.
 Iustificationis opera, & nostra & Dei esse, ostenduntur. pag. 51. col. 1.
 Iustificationis definitio. pag. 102. col. 1.
 Iustificationis beneficium quomodo recipiatur. pag. 108. col. 1.
 Iustificationis operi reperitur quadruplex genus causæ. pag. 117. col. 1.
 Iustificationis finis proximus. ibid.
 Iustificationis analogia ad res naturales. pag. 119. col. 1.
 Iustificationis modi quatuor. pag. 119. col. 1.
 Iustificationis causæ explicantur. pag. 117. col. 1. & deinceps.
 Iustificationis modus. pag. 150. col. 1.
 Iustificationis duplex effectus. ibid.
 Iustificationis significatus prave usurpatus. pag. 154. col. 2.
 Iustificationis nostræ Christus causa exemplaris, meritoria, & efficiens. pag. 157. col. 2.
 Iustificati hominis trina facultas recèsetur. pag. 169. col. 1.
 Iustitia in homine coram Deo quomodo sit vera. pag. 102. col. 1.
 Iustitia quomodo restituatur homini. pag. 102. col. 2.
 Iustitia quid secundum Arist. pag. 152. col. 2.
 Iustitia Christi esse non potest causa formalis nostræ iustificationis. pag. 157. col. 2.
 Iustitia Christi causa formalis nostræ iustificationis non est, sed efficiens. pag. 157. col. 2.
 Iustitia, de qua apud Iacobum sit mentio, declaratur. pag. 167. col. 2.
 Iustitia originalis ex quibus sit principiis cognoscenda. pag. 12. col. 2.
 Iustitia originalis quod vix apertus sit in divinis eloquiis locus quomodo possit constitui. pag. 13. col. 1.
 Iustitia originalis asseritur, & probatur. ibid.
 Iustitia originalis an idem fuerit habitus, qui est gratia, probabile reputatur. pag. 14. col. 1. & 2.
 Iustitia & gratia inseparabiles. ibid. col. 2.
 Iustitia originalis in homine, non in angelo. pag. 14. col. 2.
 Iustitia originalis quo ad formale in baptisma te restituitur. pag. 28. col. 2.
 Iustitia originalis connumerabatur inter naturalis. pag. 18. col. 1.

Iustitia Dei nobis inhæret, quæ est eius effectus. pag. 155. col. 2.
 Iustitiæ originalis definitio. pag. 12. col. 2.
 Iustitiæ originalis nomenclatura unde. ibid.
 Et quomodo de iustitia originali differat inter doctores. ibid.
 Iustitiæ nomen quod gratiam significet. pag. 15. col. 1.
 Iustitiæ originalis subiectum. pag. 17. col. 1.
 Iustitiæ originalis significata for. & mat. pag. 28. col. 1. & 2.
 Et quomodo de iustitia originali servanda nullum intercessit pactum inter Deum & Adam. pag. 31. col. 1.
 Iustitiæ originalis nomen. pag. 23. col. 1.
 Iustitiæ duplex acceptio in vltu scripturæ Paulinæ. pag. 102. col. 2.
 Iustitiæ Christi acceptatio, & efficacia. pag. 159. col. 1.
 Iustitiam Christi imputari quid sit August. & sanctis. pag. 161. col. 1.
 Iustus, quod præter gratiam habitualement indigeat speciali auxilio ad singula opera meritoria est opinio. pag. 18. col. 1.
 Iustus in quibus indigeat auxilio speciali. ibid.
 Iustus quod non indigeat auxilio speciali ad singula opera meritoria. pag. 183. col. 2.
 Iustus quod non in omni opere peccet. pag. 187. col. 1.
 Iustus quod propter venialia peccata non desinat esse iustus. pag. 186. col. 1.
 Iustus quinque de causis formidat intrare cum Deo in iudicium. pag. 191. col. 2.
 Iustum bonis operibus iustificari quid sit Lutheranis. pag. 200. col. 2.
 Iustum ex fide vivere quid sit. 164. col. 2.
 Iustum esse sine omni peccato, quomodo non sit possibile, notatur ex Augustino. pag. 184. col. 2. in fine.
 Iustum opus dupliciter consideratur. pag. 201. col. 2.
 Iusti quomodo simus. pag. 158. col. 1.
 Et ibi catholica conclusio contra imputatam iustitiam.
 Iustos renouari quid sit. pag. 41. col. 1.

L.

LEX quomodo fuit occasio peccandi. pag. 88. col. 2.
 Lex sola est, quæ constituit debitum aliquod inter nos, & Deum. pag. 93. col. 2.
 Lex vetus omnino cessavit quo ad obligationem. pag. 173. col. 1.

I N D E X.

Et quomodo præcepta moralia manserint. ibidem.
 Legis obligatio in quo consistat. pagin. 170. columna 1.
 Legis ab obligatione cur liber esset Christus. ibidem.
 Legis duæ virtutes. pag. 172. col. 2.
 Legis veteris præceptorum tria genera. pag. 173. colum. 1.
 Legis impletio est iustis per gratiam Dei possibilis. pag. 177. col. 2.
 Legem perfectè implere quid sit. pag. 178. col. 1.
 Legem nos implemus per Dei gratiam, nõ ipse est qui implet. pag. 181. col. 1.
 Legem totam potest iustus seruare, non solùm singuli aliqua. pag. 182. col. 1.
 Legislator Christus & redemptor. pag. 172. col. secunda in fine.
 Libertæ causæ definitio. pag. 51. col. 1.
 Libertas nostra nihil officit omnipotentæ & efficacæ diuinæ. pag. 52. col. 1. & 2.
 Libertas quomodo vulnerata peccato primi hominis. pag. 48. col. 2.
 Libertas triplex, & vnde dicatur. pag. 48. col. 2.
 Libertas si nõ adfit, quòd nullum sit meritum, nec iudicium. pag. 50. col. 1.
 Libertas beatorum. pag. 290. col. 1.
 Libertatis definitio explicatur. pag. 51. col. 1.
 Libertatis carentia triplex. pag. 199. col. 2.
 Libertatem quo pacto homo perdidit. pag. 48. col. 2. in fine.
 Libertatè hominis in operibus naturæ & gratiæ quomodo experiètia doceat. pa. 181. col. 2.
 Libertatem, quam per Adam perdidimus, per Christum recuperamus. pag. 48. col. 2.
 Libertates duæ recensentur. pag. 170. col. 1.
 Liberum arbitriũ hominis naturale. pag. 7. col. 2.
 Liberum arbitrium considerandum est, vel in naturalibus, vel in supernaturalibus. pag. 47. colum. 1.
 Et de libero arbitrio errores septem. ibid.
 Liberum arbitrium quadamtenus est in nobis respectu operum gratiæ. pag. 48. col. 1.
 Liberi arbitrij quæstio difficilis. pag. 35. aliàs 53. colum. 1.
 Liberi sumus sub eodè instanti, quo Deus nobiscum concurrat. pag. 52. col. 1.
 Libri huius titulus, argumentũ & distributio. pag. 2. col. 1.
 Libri scopus & thema est explicatio fidei, quæ per charitatè operatur. pag. 6. col. 1. in princ.
 Linguarum peritiã quòd non sit per se scientia, licet sit necessaria. pag. 2. col. 2.
 Locus emendatus ab ipso auctore secundum suum ipsius scholium. pag. 126. col. 1.

Lutheranæ factionis occasio. pag. 98. col. 2.
 Lutheranorum errorum fomentum. pag. 1. colum. 1. & 2.
 Lutheranorum incendium latè patens. pagin. 1. colum. 1.
 Lutheranorum arma. pag. 1. col. 2.
 Lutheranorum vafriçies. pag. 2. col. 1. & 2.
 Lutheranorum sententia de peccato originali. pag. 32. col. 2.
 Lutheranorum tela errorum. pag. 31. columna secunda.
 Lutheranorum blasphemia, ex qua cõsingunt legis obseruantiam nulli in hac vita possibilem. pag. 36. col. 2.
 Lutheranorum peruicacia. pag. 38. col. 1.
 Lutheranorum contradictio. pag. 39. col. 1.
 Lutheranorum vafriçies, imponentium nobis, quòd ita constituamus liberum arbitrium vt Pelagiani. pag. 49. col. 2. in fine.
 Lutheranorum mens dubia. pag. 47. col. 1.
 Lutheranorum cum Apostolis collatio. pagin. 59. col. 2.
 Lutheranorum error recensetur. pagin. 64. colum. 2.
 Lutheranorum technæ, vt defenderet sola nos fide iustificari. pag. 107. col. 1.
 Lutheranorum tria dogmata de causis formalibus iustificationis. pag. 153. col. 2.
 Lutheranorum imputata iustitia. ibid. & pag. 156. col. 2.
 Lutheranorum pro imputata iustitia testimonia exponuntur. pag. 155. col. 1.
 Lutheranorum sententia de iustitia operum. pag. ead. col. 2.
 Lutheranorum inchoata iustitia. ibid.
 Lutheranorum didagma formalis iustitia. pag. 157. col. 1.
 Lutheranorum argumenta, & testimonia, quibus affirmant sola nos fide iustificari in tres ordines digesta soluuntur. pag. 161. col. 2. & per totum cap.
 Lutheranorum iniquissima impudèntissimãque refutatio Synodi Tridentinæ. pag. 171. col. 2.
 Lutheranorum mens de sola fide explicatur. pag. 168. col. 2.
 Lutheranorum commenta quibus retinent sola fide iustificari. pag. 99. col. 1. Et ibi de hac re contradictiones.
 Lutheranorum calumnia de dilectione Dei, & impletione præceptorum. pag. 75. col. 1.
 Lutheranorum error de iustificatione. pag. 98. col. 2. & seq.
 Lutherus propter carnis concupiscentiam precari nos, vt dimittantur nobis debita nostra. pag. 38. col. 1.

Lutherus

I N D E X.

Lutherus contorquet mutatis verbis August. in suam sententiã, quòd hæreticis est solenne. pag. 40. col. 1.
 Lutherus quid de libero arbitrio dicat. pag. 46. colum. 1.
 Lutherus negat omnem præparationem ad gratiam. pag. 85. col. 1.
 Lutherus putat in infantibus esse actũ credendi. pag. 119. col. 2.
 Lutheri error. pag. 1. col. 1.
 Lutheri verba & secundus error de concupiscentia. pag. 36. col. 2.
 Lutheri obliqua expositio, 2. Corinth. 4. Nonster internus homo renouatur de die in diem. pag. 40. col. 2.
 Lutheri impostura. pag. 49. col. 1.
 Lutheri blasphemia recensetur. pag. 158. col. 1.
 Lutheri antithesis cum euangelio. pag. 99. colum. 2.
 Luthero aliud est peccata tolli, aliud remitti. pag. 35. col. 1.
 Luthero quid sit hypocrisis. pag. 87. col. 2.
 Luthero fides omnia adimplet, atq; ideo liberat à legis obseruantia. pag. 99. col. 1.
 Luthero quòd fides non debet esse otiosa, &c. pag. 99. col. 2.
 Luthero nulla virtus præter fidem. pagin. 169. colum. 2.
 Lutherani vt obscure loquantur de præceptis primæ tabulæ, & indignè de præceptis secundæ. pag. 173. col. 2.
 Lutherani admittunt penitentiam sicut catholici. pag. 135. col. 1.
 Lutherani quomodo intelligunt iustificati nos iustitia Christi, & nostra. pag. 158. col. 2.
 Lutherani negant esse nos formaliter iustos, sed non imputari potius censent peccata. pag. 153. col. 2.
 Lutherani dicunt naturã & concupiscendi potentiam esse peccatum. pag. 37. col. 2.
 Lutherani coacti retractare suã sententiã de effectibus originalis peccati. pag. 42. col. 1.
 Lutherani retractant sententiã de vtilitate metus gehennæ. pag. 66. col. 1.
 Lutherani fatentur opera secundæ tabulæ posse à nobis aliquatenus impleri, non primæ. pag. 76. col. 1.
 Et plura ibi contra Lutheranos. col. 2.
 Lutherani negant opera moraliter bona. pag. 88. col. 1.
 Lutherani negant fidem extra charitatè. ibid.
 Lutherani admittunt penitentiam præuiam iustificationis in adultis præueniente auxilio Dei. pag. 92. col. 1.
 Lutherani probant eum, qui credit, non posse

non amare. pag. 109. col. 2. in fine.
 Lutherani vnde conficiant sola nos fide iustificati. pag. 133. col. 2.
 Lutherani negant satisfactionem, & dispositionem. pag. 158. col. 1.
 Lutheranis quæ fuerit causa errandi. pagina 3. colum. 3.
 Lutheranis prohibetur ipsa natiua concupiscentia per præceptum. Non concupisces. pag. 36. colum. 2.
 Lutheranis quis sit effectus peccati originalis. pag. 41. col. 2.
 Lutheranis quid peccatum originale. ibid.
 Lutheranis qui est in peccato, nihil boni potest agere. pag. 86. col. 2.
 Lutheranis quid sit, sola fide nos iustificari. pag. 99. col. 1.
 Lutheranis quid sit iustum bonis operibus iustificari. pag. 100. col. 2.
 Lutheranis iustificatio triplex. pag. 100. col. 1.
 Lutheranis quid sit fide apprehendi iustitiam, quid catholicis. pag. 101. col. 1.
 Lutheranis ecclesia quæ sit. pag. 115. col. 2.
 Lutheranis administrare possunt sacramenta mali, & hypocritæ. pag. 116. col. 2.
 Lutheranis tria errandi principia recensentur. pag. 133. col. 1.
 Lutheranis quomodo sequuntur fidem, spes & charitas. pag. 134. col. 2.
 Lutheranis fides est gratia. pag. 151. col. 1.
 Lutheranis quid sit fides iustificans. pagin. 155. colum. 1.
 Lutheranis peccat iusti in omni opere. pag. ead. col. 2.
 Lutheranis primã iustificatio omnib⁹ est æqualis gratia. pag. 158. col. 1.
 Lutheranis certitudo gratiæ solùm roboratur fide, neque augetur operibus. pagin. 215. colum. 2.
 Lutheranis penitentia noua tantum vita. ibid.
 Lutheranis iustificatio triplex. pagin. 100. col. 1. in fine.

M.

Acule operum nostrorum quatuor. pag. 190. col. 1. in fine.
 Maria virgo sanctissima & mater Dei omnia vitauit peccata, etiam venialia. pag. 185. col. 1.
 Magdalenæ post plenissimam indulgentiã penitentia recensetur. pag. 196. col. 1.
 Maiores q̄ in omni lege plura teneantur credere explicite, quàm singuli de plebe. pagin. 127. col. 2.

** 4

Matij

I N D E X.

Marij dictum recensetur. pag. 109. col. 2.
 Martyri omnia cōdonantur peccata absq; pœnitentia. pag. 142. col. 1.
 Martyr non Christianus resurgens quod baptizandus sit. pag. 142. col. 2.
 Melancthon irider habituum commentationem. pag. 155. col. 2.
 Melancthoni in iustificato est inchoata renouatio, non perfecta. pag. 153. col. 2.
 Melancthon tantum inchoamus in hac vita legem, non implemus. pag. 177. col. 1.
 Membrum Christi duplex. pag. 115. col. 2.
 Merces quod sit terminus meriti, & consummatio. pag. 115. col. 2.
 Merces nostra quam habeat dispositionem ad opera. pag. 158. col. 2.
 Meremur gloriam per proximas dispositiones ad gratiam. pag. 94. col. 1. & 209. col. 1.
 Mereri quod possit quis alteri primam gratiam. pag. 208. col. 1.
 Mereri homo potest proprie de condigno vitam æternam, licet non ad eam perfecte ut Christianus. pag. 201. col. 1. & 2.
 Meritū de congruo, quod non habeat rationē debiti. pag. 85. col. 1.
 Meritum de congruo nullum est, quo homo sibi mereatur primam gratiam. pag. 93. col. 2.
 Meritum de congruo ad iustificationē ex puris naturalibus Scotus aperte concedit. ibid.
 Meritum de congruo recens verbum, non Patrum. pag. 94. col. 2.
 Meritum congruum qui asserunt, affirmant aliam quam causam quare alter iustificetur, alter reiciatur. pag. 95. col. 2.
 Meritum de congruo vtrum sit motio illa, qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam. pag. 96. col. 2.
 Meritum tantum condigni notum fuit patribus. pag. 98. col. 1.
 Meritum nullum inest in dilectione beatorum, quæ ex visione Dei procedit, quare neq; per illam Christus meruit. pag. 200. col. 1.
 Meritum debet esse opus bonum iustitiæ distributiæ. ibid.
 Meritum debet cedere in bonum vel publicum, vel amici. ibid. col. 2.
 Meritum duplex. pag. 201. col. 1.
 Meritum condignum stabilitur aduersus Lutheranos rationibus, & testimonijs scripturæ. pag. 203. col. 1. & sequent.
 Meritum nisi inesset nostris operibus, quod frustra esset nobis donatum liberum arbitrium. pag. 207. col. 2.
 Meritum fides inchoat. pag. 97. col. 2.
 Meritum & satisfactio Christi applicatur no-

bis secundum dispositionem nostram, licet in se fuerit infinitum. pag. 159. col. 1. & 2.
 Meriti congrui inuentores unde falsi sunt. pag. 96. col. 1.
 Et fundamenta eorum subuertuntur. pag. 97. col. 1.
 Meriti congrui & condigni discrimen. pag. 94. col. 1.
 Meriti de congruo fundamenta subuertuntur. pag. 97. col. 1.
 Meriti de congruo inuentum. pag. 98. col. 1.
 Meriti appellatio frequens apud Latinos. pag. 198. col. 2. Quin etiam in sacra scriptura. pag. 202. col. 2.
 Meriti tres conditiones recensentur. pag. 199. col. 1.
 Meriti necessaria conditio est libertas. Quare neq; est in rebus inanimis, neq; in animalibus brutis. ibid.
 Merita nostra non sunt merita Dei, sed dona Dei.
 Meritorum ut sit opus, quod nulla opus sit alia accipatione præter gratiam. pag. 202. col. 1. & 2.
 Metanœa quid significet. pag. 113. col. 2.
 Metus gehennæ & iræ Dei donum quod præstet homini. pag. 66. col. 2.
 Metus pœnæ quicumq; ducens nos in pœnitentiam quod vitio careat. pag. 86. col. 2.
 Misericordia Dei in constitutione inferni. pag. 87. col. 1.
 Misericordia Dei ab initio iustificationis vsque ad retributionem ipsam nobiscum perseuerat, præueniens, adiuuans, atq; beans. pag. 210. col. 1.
 Moralia opera neq; sunt merita, neq; dispositio ad gratiam, hæc enim est Dei. pag. 69. col. 2.
 Moralia cognoscuntur sine auxilio speciali. pag. 58. col. 2.
 Moralia opera sunt bona, sed non perfecta iusta. pag. 71. col. 1.
 Moralia opera qui, & quandiu possit homo exercere sine auxilio Dei, dum est in peccato. pag. 71. col. 1.
 Morbida qualitas reprobat. pag. 25. col. 1.
 Mortalitas & immortalitas posse peccare, posse non peccare. pag. 15. col. 2.
 Motus actusq; necessarii ad iustificationē impij quod satis sit virtualiter p̄itari. pag. 145. col. 2.

N.

Natura esse ex carne, vel ex spiritu, quid sit. pag. 188. col. 2.
 Natura nostra in quatuor status distributa. pag. 2. col. 1.
 Natura

I N D E X.

Natura & fides quod vicaria se opera illustrent. pag. 3. columna 1.
 Natura cur in Adam peccauit. pag. 31. col. 1.
 Naturæ & gratiæ nomina explicantur. pag. 4. columna 1.
 Naturæ munera, & gratiæ discernuntur. pag. 5. columna prima.
 Naturæ bonum quomodo imminuitur. pag. 43. columna 1.
 Naturæ ius custodientibus, quod præsto sit Deus ut subueniat. pa. 71. col. 2.
 Naturæ lumen quod non sit satis in lege naturæ ad fidei cognitionem, quæ ad salutem exitur. pagina 126. columna 2.
 Naturalia in demonibus & in homine quod integra post peccatum manserint. pa. 42. col. 2.
 Naturalia vera. pag. 68. col. 2.
 Naturalis cognitio animæ separata de vera fidelitate. pag. 45. col. 1.
 Naturalis iustitia, quam concedunt Lutherani. pag. 65. col. 2.
 Naturalis cognitio sufficit ab bene agendum. pag. 69. col. 1.
 Naturalis ratio quatenus recipienda. pagina 69. columna secunda.
 Nominalium sententia (existimantium, eum qui se putat contritum, cum non sit, ante susceptum sacramentum recipere primam gratiam,) improbat. pag. 14. columna prima.
 Nominalium perniciosus error. pagina 137. columna secunda. & 138. columna 1.

O.

Obedientia legis timore pœnæ quando sit peccatum. pag. 77. col. 1.
 Oculus mortui. pag. 116. col. 1.
 Opus bonum & virtus vera quid sit Augustinus. pag. 71. col. 1.
 Opus moraliter bonum quid. pag. 67. col. 2. & 71. columna prima.
 Opus ut sit moraliter bonum, quomodo sit necessaria relatio in Deum. pag. 69. col. 1.
 Opus meritorium quid exposcat. pagina 183. columna prima.
 Opus in gratia & ex gratia. ibidem.
 Opera triplicia in disputatione de iustificatione. pag. 84. columna 2.
 Opera fidelium non omnia sunt peccata. pagina 70. col. 1.
 Opera moralia neque sunt merita, neq; dispositio ad gratiam, hæc enim est Dei. pa. 69. col. 2.
 Opera moralia sunt bona, sed non perfecte iusta. pag. 71. columna 1.
 Operum in Deum de relatione opinio Grego-

rij recensetur. pagina 69. columna prima.
 Opera moraliter bona quomodo aliquo modo pertinere possint ad gratiæ dispositionē. pag. 89. col. 2.
 Opera, quæ gratiam præcedunt, non omnia sunt mala, sed nullum habent meritum ad gratiam iustificantem. pa. 94. col. 2.
 Opera nostra quod sint merita vitæ æternæ ex lege à Deo statuta. pag. 210. col. 1.
 Originalis peccati forma non est in concupiscentia. pag. 27. col. 2.
 Originalis peccati cognitio qualis fuerit semper. pagina 127. columna 1.
 Originali peccato abluendo quod non fuerit in lege naturæ idem sacramentum à Deo institutum. pagina 127. columna 1.
 Originalis iustitia. Vide Iustitia.
 Originale peccatum. Vide Peccatum.

P.

PACTVM inter Deum & Adam quod nullum intercesserit. pagina 31. col. 1.
 Pannus menstruatæ cur dicantur iustitiæ nostræ. pag. 190. columna 2.
 Pars diligit totum plusquam se. pagina 19. columna secunda.
 Paruuli quomodo diligant Deum. pagina 45. columna secunda.
 Paruuli non concipiunt auditu fidem, cuius habent viuum actum. pag. 119. columna 2.
 Paruuli in limbo non cruciantur pœna sensus, licet cognoscant in genere suo finem supernaturalem. pag. 45. columna secunda. & 46. columna prima.
 Paruuli ante usum rationis non per fidem, sed sacramentum fidei iustificantur. pag. 120. columna 1.
 Quomodo autem credant, explicatur ibidem, columna 2.
 Paruuli absque baptismo defuncti non saluantur. pagina 121. columna 2.
 Paruulorum emundatio ab originali cur absq; propria voluntate. pagina 85. columna 2.
 Paruulorum vita non est felicissima. pagina 45. columna 2.
 Patres sancti, quod philosophiā docti fuerint. pagina 2. columna 2.
 Paulus componitur cum Iacobo. pagina 102. columna secunda.
 Paulus qua ratione loquatur de fide sola, & quæ ad iustitiam spectat. pagina 108. columna prima.
 Pauli dictum Roma. 7. scilicet, Quod nolo, illud facio,
 * * 5

INDEX.

facio, quomodo multi sancti intelligant, pagina 39, columna prima.
 Pauli Epistolæ obscuræ, quarum alij apostoli fuerunt interpretes, pag. 163, col. 2.
 Peccasse nos in Adam quid sit, pag. 29, col. 1.
 Peccati plenissima remissio in baptismo, pagina 45, columna prima.
 Peccati venialis causa, pag. 20, col. 2, in fine.
 Peccati originalis sex sunt considerationes, pagina 21, columna prima.
 Peccatum originale in omnes transit, ibidem.
 Peccati originalis causa, pag. 23, col. 1.
 Peccati originalis ratio explicatur difficilis, ibidem.
 Peccatum originale quomodo sit nostrum proprium, ibidem, pag. 2.
 Peccatum originale quod sit voluntariū, ibidē.
 Peccatum originale verè, & propriè est peccatum, pag. 24, columna 1.
 Peccati originalis ratio disquiritur, ibi, col. 2.
 Peccati primi duo effectus recensentur, ibidē.
 Peccati originalis definitio, ibid. & pa. 27, col. 1.
 Peccatum originale quod non sit amor terrenorum, pag. 26, columna 2, in prin.
 Neque priuatio iustitiæ, ibidem, Neq; est iustitia debita in esse, ibidem.
 Peccatum originale quod nō sit inimicitia Dei, ibidem, in fine.
 Peccatum originale quod non sit nisi vnum, quorundam opinio recensetur, pa. 27, col. 1.
 Peccati originalis ratio formalis, ibid.
 Peccatum originale in nobis, ibid.
 Peccati originalis forma quod non sit in concupiscentia, pag. 27, col. 2.
 Peccatum suum originale quomodo quisque habeat, pa. 28, col. 2.
 Peccati originalis ratio exemplis explicatur, pagina 28, columna 2.
 Peccatum originale quomodo transfundatur seu traducatur, pag. 29, columna prima.
 Peccati originalis errores duo recensentur, pagina 30, columna prima.
 Peccatum primum quomodo omnibus voluntariū, pag. 31, columna prima, in fine.
 Peccatum Adæ soli remissum, pagina 31, col. 2.
 Peccatum plus debet Luthero quàm fides, pagina 35, columna 2.
 Peccatum quid, ibidem.
 Peccatum nullum est nisi sit voluntarium, pagina 37, columna prima.
 Peccati definitio, ibidem.
 Peccati originalis effectus secundum Lutheranos, pag. 41, columna secunda.
 Peccatum originale quid Lutheranis, ibidem.
 Peccati originalis effectus quinam sint, pagina

42, columna prima & secunda.
 Peccatum originale eodē modo relinquit hominem vt erat in puris naturalibus, pagina 43, columna 1.
 Peccati originalis effectus, seu defectus, pagina 43, columna 2.
 Peccati originalis pœna, pag. 44, col. 1.
 Peccatum quid Augusti, pag. 57, col. 1, & 58, columna 1, & 65, columna secunda.
 Peccatum actuale quod neq; sine pœnitentiā remittatur, neq; sine baptismo originale, pag. 123, columna prima.
 Peccati originalis cognitio qualis fuerit semper, pag. 127, col. 1.
 Peccati ratio, pagina 171, columna secunda.
 Peccatum veniale & mortale quomodo differant, pagina 184, columna 1.
 Peccatum quod non omne sit crimen, neq; crimen sit omne peccatum, pag. 168, col. prima.
 Peccatum quomodo sit infinitū, pa. 195, col. 2.
 Peccatū originale vocatur habitus, pa. 52, col. 2.
 Peccatū dicitur post baptismū concupiscentia per metonymiam & translationem, sicut litera, manus, & loquutio, lingua, & frigus pigrum, pag. 35, & pag. 39, col. 2.
 Peccatum omne quod nemo in statu naturæ lapsæ absq; auxilio speciali gratiæ vitare valeat, pag. 82, columna 2.
 Peccato non omni extinguitur fides, pag. 172, columna prima.
 Peccata quæ non transfundantur in liberos, pagina 31, col. 1.
 Peccata quod nemo in statu naturæ lapsæ absque auxilio speciali gratiæ vitare valeat, ostenditur, pag. 82, col. 2.
 Peccata non omnia ex infidelitate oriuntur, pagina 172, col. 1.
 Peccata venialia licet singula possumus, non tamen omnia vitare, pag. 184, col. 1.
 Quomodo autem intelligat impossibile, explicatur pag. 185, col. 1.
 Peccata venialia quod cum perfectione repellantur, pag. 186, col. 1.
 Peccata & gratiam cognoscendi quod non sit eadem ratio, pag. 121, col. 2.
 Peccatorum vera detestatio qualis à pœnitente exigenda pag. 240, col. 2.
 Peccatorum remissio quomodo pœnitentiæ tribuatur, pag. 145, columna 1.
 Peccatorum differentia assignatur pagina 172, columna secunda.
 Pelagius solam naturam appellabat gratiam, pag. 4, col. 2.
 Pelagius de felicitate paruulorum decedentium sine baptismo, pagina 121, columna 2.
 Pelagius

INDEX.

Pelagius, pueros dicebat baptizandos, vt intra rent regnum celorum, licet sine baptismo essent extra regnum in gloria, pag. 44, 1, col. 1.
 Pelagij sententia de paruulis sine baptismo decedentibus, pag. 121, columna 2, in fine.
 Pelagiana in hæresi quæ sint ab ecclesia damnata, pagina 77, columna 2.
 Pelagiani negant originale peccatum, pag. 21, columna 2.
 Permittere & obdurare qualiter differant, pagina 62, columna prima.
 Permittere quod non sit idem, quod facere, pagina 60, columna 2.
 Pharaonis induratio quod proprium hoc habuerit, vt esset ex peculiari prouidentia Dei, pagina 63, columna secunda.
 Philosophia quod sit ad Theologiam necessaria, pag. 2, columna 2, & pag. 3, col. 1.
 Philosophia quod aliquando fuerit nocua, sed post valde vtilis, pag. 3, col. 1, & 2.
 Philosophia theriacæ comparatur, pagina 3, columna secunda.
 Philosophi qualiter Deum cognouerint, pag. 9, columna 2.
 Philosophiæ naturalis munus describitur, pagina 3, columna 2.
 Philosophi de fide, pagina 219, col. 1, in fine.
 Philosophorum notitia de Deo, pagina 9, columna prima.
 Philosophi quod non cognouerint veram felicitatem, pagina 10, columna 2.
 Pœnitentia non potest esse de originali, pagina 127, columna 2.
 Pœnitentia à timore pœnæ orta, non est à charitate, pag. 137, col. 2.
 Pœnitentia actus charitatis, &c. pagina 133, columna 1.
 Pœnitentia actus iustitiæ elicitus, pagina 138, columna prima.
 Pœnitentia opus Dei, & nostrum, pagina 155, columna prima.
 Pœnitentia est necessaria ante baptismum ei, qui est in actuali delicto, pagina 130, col. 2.
 Pœnitentia qualis requiritur ante baptismum, & infra, qualisque ante Eucharistiam, & qualis denique ante sacramentum confessionis, pagina 138, columna secunda, & deinceps per totum cap.
 Pœnitentia sufficit absque alio actu charitatis delere peccatum, pagina 143, columna prima, secunda, & sequent.
 Pœnitentiæ sacramentum necessarium in re, vel in voto, pag. 133, col. 1.
 Possibilitas non peccandi qualis fuerit in Adā, pag. 14, columna 2.

Præceptum diligendi Deum quid iubeat, pagina 80, columna secunda.
 Præceptum dilectionis quibus temporibus occurrat, ibidem.
 Præceptum diligendi Deum quādo, quantum ad substantiam, operis adimpleatur, pag. 81, columna 1.
 Præceptum diligendi Deum quando secundū modum & finem adimpleri oporteat, ibidē, columna 2.
 Præceptum primum quod non sit formaliter dilectionis, Et quid de secundo & tertio præcepto, pagina 174, columna 1.
 Præceptum perfectè implere aliud, & aliud nō violare, pag. 178, columna 1.
 Præcepti finis non clauditur præcepto, pag. 80, columna 1.
 Præceptum dilectionis tempus, quod non sit articulus mortis, ibidem, col. 2.
 Præcepto proprio quod non teneamur viuere in gratia Dei, sed per consequentiam, pag. 80, columna prima.
 Præcepta non sunt de habitibus, donis, vel gratia, pag. 80, columna prima.
 Præcepta quod sint diuersa à præcepto fidei, pagina 172, columna 2.
 Præcepta sacramentorum referuntur, pagina 173, columna prima.
 Præcepta quomodo dupliciter implentur, per se, & imperfectè, pag. 177, columna 1.
 Præcepta primæ & secundæ tabulæ quomodo distinguantur, pag. 173, col. 2, & pag. 75, columna prima, secunda, & deinceps.
 Præcepta primæ & secundæ tabulæ explicantur, pag. 147, col. 1.
 Præcepta implere timore pœnæ est opus moraliter bonum, pagina 75, col. 2.
 Præceptorum impletio aut obseruatiā duplex, scilicet quo ad substantiam, & quo ad finem, pagina 19, columna 1.
 Præceptorum legis veteris tria genera recensentur, pa. 173, columna prima.
 Præparatio ad gratiam opus Dei & nostrum, pagina 91, col. 2.
 Præparatio ad gratiam quod non perficiatur nisi per actum charitatis, licet actus fidei sit primus, pag. 134, columna 2.
 Præparatio ad pœnitentiam requisita, pa. 140, columna 2.
 Præparationis ad gratiam triplex questio, pagina 85, columna prima.
 Præparationem omnem negat Lutherus, pagina 85, columna 1.
 Promissiones Dei non absolute, sed per conditionem, pag. 226, columna prima.

Prudentia

I N D E X.

Prudentia vera quod non nisi cum veris sit virtutibus. pagina 71. columna 2.
 Pueri an sine baptismo saluentur. pagina 121. columna prima.
 Puerorum animæ decedentes cum originali quod recipiant species ad naturalia cognoscenda. pag. 45. col. 2.
 Puerorum baptisimus quod sit Apostolorum institutio. pagina 123. columna 1.
 Pueris sine baptismo non est reliqua salutis via. pagina 121. columna 2.

R.

Ratiocinatio est homini ingenita & naturalis. pag. 3. columna 1.
 Ratio quomodo dicatur virtus, & sensualitas peccatum. pagina 41. aliis 54. columna 1.
 Ratio reum, ubi non possunt separari, unde sumenda sit. pag. 48. columna prima.
 Reatus & culpa & poenæ contrahitur in originali. pag. 27. columna secunda.
 Reatus nomen non placet Luthero, pagin. 40. columna prima.
 Reatus unde dicatur. ibidem.
 Remissio peccati plenissima in baptismo. pag. 35. columna prima.
 Remissionis plenæ duo casus recensentur. pag. 197. columna secunda, in fine.
 Remissio peccato, quo ad culpam, cur restet reatus poenæ explicatur. pagina 191. columna secunda, & sequent.
 Remitti peccatum, quid sit. pag. 31. columna 1.
 Remittere, idem quod peccata tollere. pa. 154. columna prima.
 Remittere peccata quomodo conveniat sacerdotibus. pagina 192. columna 1. & 2.
 Roffensis notatus. pagina 75. columna 1.

S.

Sacerdotes causa gratiæ. pagina 118. columna prima.
 Sacramentum, an fuerit in iure natura. pagina 127. columna 1.
 Sacramenta vetera & nova quomodo differant. pagina 118. columna 1.
 Sacramenta conferunt gratiam, ibidem, col. 2.
 Sacramenta sunt causa iustificationis. pag. 120. columna prima.
 Sacramenta Baptismi, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ quibus non sint conferenda. pagina 140. columna prima.
 Sacramentorum ratio. pagina 118. col. 1.

Sacramentorum virtus. ibidem, col. 2.
 Sacramentorum institutio. pag. 130. col. 1.
 Sacramentorum trium Baptismi, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ finis. pagina 140. col. 1.
 Sacramentorum præcepta referuntur pag. 173. columna prima.
 Sancti quod verè pronuntiant se peccatores. pagina 186. columna 1.
 Satisfacere quod solus potuerit Christus. pagina 193. columna secunda.
 Et quid de Christi satisfactione dicat Durandus non rectè pag. 194. col. 1. Et ad eum responsio. ibidem.
 Satisfacere quod nullus potest ante remissam culpam pro poenâ peccati, neque dum est in peccato pro poenâ remissi peccati corâ Deo. pag. 167. col. 1.
 Satisfacere homo potest de condigno pro peccato remisso. ibidem, col. 2.
 Satisfacere quis valer pro alio. pag. 197. col. 1.
 Satisfactio quod sit annexa confessioni. pagina 191. columna 2.
 Satisfactio unde colligatur. pag. 192. col. 1.
 Satisfactio duplex. pag. 193. columna 2.
 Satisfactio perfecta quomodo non potuerit neque de potentia Dei absoluta aliter fieri quâ per Christum. pag. 194. col. 2.
 Satisfactionis & nomen & res antiqua. pa. 193. columna 2.
 Satisfactionis definitio. pag. 193. col. 2.
 Satisfactionis Christi ratio. pag. 194. col. 1.
 Scientiæ comparandæ sensus duo, visus & auditus. pag. 62. columna prima.
 Scoti sententia, dicentis hominem sine gratia restitui posse ad naturalia, non probatur. pagina 151. columna 1.
 Scoti & Thomæ dissidium. pagina 136. columna secunda.
 Scoto non eadem requiritur in baptismi susceptione, & per se. pag. 139. columna 1.
 Scripturæ sacræ quanta sit authoritas, & syncretitas. pag. 123. columna prima.
 Sensualitas quid. pag. 62. columna secunda.
 Securi inutiles quomodo intelligantur iusti. pagina 210. columna 2.
 Spes & charitas non sunt cum fide connexæ. pag. 127. columna 2.
 Spiritus quomodo inspiret animis quasdam coniecturales animæ cognitiones. pagina 226. columna 1.
 Status hominis quatuor. pag. 5. col. 2.
 Status gloriæ qualis, ostenditur pagina 109. columna 2.
 Stylus scholasticus quod non sit aspernandus. pagina 2. columna 1.

Tabularum

I N D E X.

Tabularum primæ & secundæ distinctio. pagina 173. columna 2.
 Tentationes, quas solus homo euertere possit, & quas non. pagina 73. columna 2.
 Testimonia Spiritus sancti quod habitet in nobis non sunt semper ad eum manifesta, ut certitudine fidei constet esse Spiritus sancti. pagina 226. columna 1.
 Testimonia, & coniecturæ, quibus quisque sentit se esse in gratia. ibid. columna secunda.
 Testimonia scripturæ contra. Sola fide, adducuntur. pagina 161. columna 2.
 Theologi temerè excipiunt quidpiam à propositionibus Christi vniuersalibus. pag. 143. columna 2.
 Theologorum sententia de peccato infidelitatis. pagina 172. columna secunda.
 Theologorum dissidium de recidivi satisfactione. pagina 195. columna prima.
 Theologia scholastica quod immeritò abiiciatur, ostenditur pag. 2. columna secunda.
 Theologia scholastica quod sit repurganda, & instauranda tanquam res omnino necessaria. pagina 2. columna secunda.
 Theologorum sententia communis de infusione trium virtutum Theologicarum. pag. 146. columna 2.
 Thomæ locus explicatus. pag. 78. columna 2.
 Thomistarum quorundam sententia reicitur. pagina 141. columna secunda.
 Timor seruilis donum Dei. pagina 86. col. 2.
 Tortores paruulorum. pag. 44. col. 1. prima.
Verbum euangelicum non est tota fruges, sed semen. pag. 168. col. 1.
 Verbum euangelicum quomodo est causa salutis, & virtus. pagina 168. columna prima, in fine.
 Veritas catholica de paruulis decedentibus ante baptismum. pagina 122. columna 1.
 Veritas catholicorum de fidei actu in iustificatione. pagina 101. columna secunda.

I N D I C I S F I N I S.

Vestigium Dei in reliquis rebus, in homine autem imago. pagina 7. columna prima.
 Victoria nostra contra tentationes quod sit Dei. pag. 73. col. 2.
 Virtus & peccatum voluntaria. pagina 57. columna secunda.
 Virtus extra charitatem secundum Thomam. pag. 70. columna prima.
 Virtus extra gratiam & charitatem nulla vera. pa. 81. columna prima.
 Virtutis actus requisiti priores sunt gratia secundum naturam. pag. 114. col. 2.
 Virtus quæ præter Theologicas, seu quæ dona infundantur cum gratia. pag. 110. col. 1.
 Visio, merces fidei, & comprehensio speciei. pag. 8. columna secunda.
 Vita noua continet desertationem peccati, & honestam rationem viuendi. pagina 13. columna secunda.
 Vita paruulorum non est felicissima. pagina 45. columna secunda.
 Vita perennis loci duo tantum. pagina 44. columna prima.
 Vita renouatio. pag. 133. columna secunda.
 Voluntas quid Augusti. pag. 58. col. 1.
 Voluntas liberè mouetur. pa. 52. col. 1. prima.
 Voluntas benedicti diuina adimpletur. ibid.
 Voluntas an possit vel cogi, vel necessitari. pagina 52. columna secunda.
 Voluntas beatifica Christi. pag. 206. col. 1.
 Voluntas intercedit inter carnem & spiritum. pag. 41. columna prima.
 Voluntas actio Deo tribuitur, cum à malo in bonum conuertitur. pagina 57. aliis 55. columna secunda.
 Voluntatem cogi, repugnantia est necessitatis, autem à Deo potest necessitari, tamen nunquam. pag. 52. col. secunda.
 Voluntate sola peccatur. pag. 59. col. 2.
 Votum suscipiendi baptismum in parentibus non sufficit paruulis. pag. 124. col. 1.
 Votum suscipiendi baptismum baptizandis solum prodest, si id illi habeant, non aliis pro illis. ibidem.
 Vox, sola fide iustificari, male audit apud Petrum & Iacobum. pagina 163. columna 2.

ERRORES LUTHERANI

XXXV. Qui in hoc opere

reprobantur.

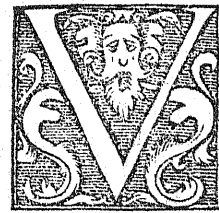
1. **Q**UOD peccatum originale secundum propriam rationem culpæ manet in baptizato. pagina 32. columna 2.
2. Quod idem peccatum prohibetur illo præcepto decalogi, Non concupisces, ibidem. Sed latius 36. & infra.
3. Quod Deus peccatum originale, dum remittit, non tollit. 35. columna prima.
4. Quod propter carnis concupiscentiam petimus in oratione dominica. Dimitte nobis debita nostra, 38. columna 2.
5. Quod effectus peccati originalis sit vacare mera Dei, odium eius, & his similia. 41. col. 2.
6. Quod non est liberum arbitrium, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt, ut dixerat wiclephus. 46. columna prima.
7. Quod omnia à solo Deo in nobis fiunt, siue bona, siue mala ex necessitate, ibidem.
8. Quod liberum arbitrium sit figmentum in rebus, & titulus sine re, ibidem.
9. Quod Deus cogit nos ad peccandum, 57. columna 1.
10. Quod Deus sit tota causa operum nostrorum, nihil nobis agentibus, 59. columna 2.
11. Quod omnia opera, quæ fiunt in peccato, sunt peccata. 64. columna 2.
12. Quod omnia præcepta tenemur ex charitate seruare, alias impletio ipsa est peccatum, 75. columna 1.
13. Quod nulla est dispositio ad gratiam, 85. columna 1.
14. Quod sola fide iustificamur; reliqua uero opera liberrima sunt, neque præcepta, neque prohibita; tunc cæteris annexis, 98. col. 2.
15. Quod paruulis ante usum rationis necessarius sit actus fidei. 119. columna 2.
16. Quod non requiritur actualium pœnitentia tanquam dispositio iustificationis, 13. columna 1.
17. Quod peccata actualia dum iustificamur non ita remittuntur, ut tollantur, sed id tantum quod non imputantur. pagina 153. columna secunda.

18. Quod nulla inhæret nobis iustitia, per quam sumus formaliter iusti, sed est; accepti Deo, sed tantum ea, per quam facimus opera inchoate & imperfecte iusta. 155. columna 2.
19. Quod in prima iustificatione omnes effici-mur æqualiter iusti. 158. columna prima.
20. Quod iustitia nobis inhærens non est ita perfecta, ut per ipsam simus uerè amici Dei. 153.
21. Quod uerbo solo Euangelico opus est ad salutem, 168. col. 1. & 99.
22. Quod homo sola iustificante fide implet totam legem, 168. columna 1.
23. Quod iustus à vinculo legis liberatus est. 169. columna prima.
24. Quod nulla est uirtus nisi fides: neque ullum peccatum præter infidelitatem, 171. col. 1.
25. Quod opera extrema secundæ tabulæ sunt hypocrisis, pag. 173. columna secunda.
26. Quod nullum est consiliū, sed omnia sunt præcepta, pag. 177. columna secunda.
27. Quod nemo, quantumcunque iustus, neque per gratiam Dei potest satisfacere legi, pag. 176. columna prima & secunda.
28. Quod iustus in omni bono opere peccat, quia est omissio præcepti dilectionis, 177. columna 1.
29. Quod non nos per auxilium Dei implemus legem, sed Deus ipse, 179. col. 2.
30. Quod non omnes implere possunt omnia, sed singulariter aliqua præcepta, 181. columna secunda.
31. Quod idem opus est bonum & malum, pag. 187. columna 1.
32. Quod per fidem ita remittuntur omnia peccata, ut nulla sit necessaria satisfactio, pag. 192. columna 1.
33. Quod opera iusti per gratiam Dei facta nulla sint merita, 198. columna prima.
34. Quod quiuis potest & debet certus esse suæ salutis, sine respectu suorum operum. 211. columna prima.
35. Quod quauis dubitet quis, an opera sua peccata sint, certus est tamen, non imputari sibi, 213. columna secunda.

De natura & gratia
FRATRIS DOMINICI SOTO
SEGOBIENSIS, ORDINIS PRÆDICATORVM

De natura & gratia, Liber primus,

Ad sanctos patres Tridentinæ Synodi nuncupatoria Præfatio.

VTINAM hoc ab Aquilone excitatum incendium (sacrosancta œcumenica, & vsquequaque legitima Tridentina Synodus) nõ violentius ac periculosius Ecclesiã Dei peruasisset, quàm cui facile iã sit occursum iri. Non enim tũc adeo me temei è in mediũ proxi puiffem, quoad meam mecum reputassem inopiã, tenuitatẽ cõsuluissem, quid deniq; ferre valerent humeri, habuissem exploratum. At cum tot iã ex partibus cõflagrare Christianorũ orbem attoniti cõspiciamus, tãq; inde multas dissiluisse scintillas, vt vix fiat reliquus angulus vllus, qui non iam iam flãmã accepturus effumet, nihil sanè aliud q̃ operãpretiũ duxerim, si citra delectum, pro sua quisq; virili, & quo fuerit diuinitus talento donatus, vel tumultuariò obuiã propeiatẽs, opem feramus omnes, vt si qua parte hominũ iã medullas exedit, ac cinescit corda, illud restinguere non sufficimus, saltẽ ne latius emicare, scintillarẽque pergat, demus operã, hi vel maximè, qui de hac re cõscripti huc sumus. In hoc em, meã etiã exiguitatẽ ad vos Patres sanctissimi destinavit Cæsar, si quod vobis fortẽ qualecũque obsequium possem impẽdere. Quod si, vt summo iure Christiani tenentur, ita huius sacri ordinis dicto audiẽtes omnes essent, satis nimirũ haberiẽt, consulta vestra sanctissima audisse, quibus obediẽter parerẽt. Nã quid est, quod œcumenico concilio, legitime tũ indicto, tũ cõgregato obiectari queat? Vbi secũdũ spiritũ sanctũ tres ex primoribus sacri tenatus reuerendissimi legati præsidẽt, digni equidẽ, qui vice vicarij Christi fungãtur. Quibus duo quoq; alij eiudẽ ordinis Cardinales, & clarissimi, & ijdẽ sapientissimi assident. Quò Christianorũ principes, cum sanctis antistitibus, oratores etiam suos delegarunt. Quò denique terrarum vn-

Lutheranorum incendium late patet.

Lib. I. Præfat.

dique cuiusque gradus ac dignitatis ecclesiasticæ iustissimus ac cõsultissimus coactus est numerus. At vero est inter Hæresiarchẽ illius Lutheri errores hic vnus, omnium causa & fomentum, vniuersorumque adeo pestilentissimus, vt nullũ definiẽdis terminandisq; fidei cõtrouersijs publicum iudicẽ admittat, cuius sit auctoritati & iudicio ab omnibus Christianis auscultadũ. Isque Lutheranis eousq; incedit animis, vt post triginta annos inducjs, conuentibus & colloquijs cũ eis insumptos, animos iã modo, ante quã in cõcilio cõparerẽt, desponderint, infandaq; arma sumperint, contra parẽtẽ patriã sacrã maiestãtẽ, contra ecclesiã Dei, cõtra veritatẽ euangelij. Videte, proh dolor, spectatissimi patres, quò vnus hominis obstinata cecitas tandẽ euaserit. Et quò maius est, magisq; indolendũ miraculũ, nõquam errores vlli, tam tenues, exilesq; seu vitẽ sanctimoniam, seu doctrinam spectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniam neq; ouina saltẽ pelle obtecti, neq; ita multum arte instructi. Et tamẽ vt nulli vnquam in perniciẽ magis Christianæ reipublice extiterunt, nulli minori negotio tã late diffusi sunt, tãq; animos nõ modo indoctã plebis, verũm procerũ & principum occuparũt Germanorum: reuera gentis, cũ rebus clarẽ gestis toto orbe celebratissimã, tũ etiam, si non hanc plagã accepissent, religionis sanctimonia Christianissimã. Nisi miraculũ nõ est, vbi tam est in prõptu naturalis causa? Docent licere, quod lubet. At fratres admonere institui, non irritare: nã charitas nõ agit perperã. Quos eodẽ mecũ sanguine regenuit Christus, eadem omnes charitate amplector. Veritatem euãgelicã alijs cõgratulor, quã agnoscant: alijs, vt non diutius ignorent, opro, à Deoq; immortalis imprecor. Eò præsertim, q̃ vtinam nostri nõ fuissent perditii mores, legumq; dissipatõnes, vnde occasione isti nacti sunt tantẽ discessionis. Etenim quæ res nauigium Petri in has adegit cautes, nostrorum est malorum procella. Et nisi hanc prius sedatam curemus, nequicquã, patres amplissimi, rerum, quã patimur perturbationẽ, cõponere, & quibus iactamur, hæresum fluctus compescere nitimini. Tamen si potuissent aduersarij, personarum errata, citra iniuriã publicẽ fidei, taxare. Qualescũq; enim fuerint priuatorũ hominum mores, legũq; abusus, tamẽ veritas fidei, omni procul dubio vera est. Nam diuina firmaq; adeo & sancta est, & cui villo ex odio vel prætextu contraire, nefandum impietatis scelus est. Quò ergo ad initium, vnde digressus sum, redeam, quamquam nõ quinq; ego talenta, nec reuera duo acceperim, quæ amplis

Lutheri error.

Lutheranorum arma.

Lutherani nõ adeo potentes.

Hæresum causa.

amplis vsuris (iuxta euangelium) duplicare valeam : at tanta mihi visa est horum temporu necessitas, vt meticolus me non nihil commouere coeperit, ne forte vel vnum, quod secundum meam tenuē virtutem receperim, in terrā iam nūc defodiā, quod nequitia mihi detur in die domini. Hanc ob rem post tam multos, eosdē que praelatos viros, qui a nobis hos annos tri ginta cum istis feliciter cōfixere, opusculum ego hoc de natura & gratia adornabam: medi- ratus si quid forte mea valeret opera in hanc publicā causam cōferre. Porro autē haud prorsus simili argumento eundem titulum inscripsi, quem aduersus Pelagianos fecit August. Ille enim in libro de natura & gra, imbecillitatem duntaxat, inopiamq; intenderat demonstrare laesi, vulneratq; liberi arbitrij: cui proinde necessaria omnino esset gratia Christi. Ego vero, reuerendissimi antistites, quod quintae sextae que cōsultissimis sessionibus vestris, quae sunt de originali peccato, & de iustificatione, cui quandam apologiam circumscriberem, altius rē statui repetere, & proferre latius. Ita enim controuersias, quae nobis cum Lutheranis sunt, explicatus disertū iri iudicavi, si nō eas praecise, verum & materias vniuersas, quae quoquo pacto huic negotio inseruire possunt, ex ordine tractarem. Nempe si in vniuersum disquirerem quid in officijs humanis: natura nostra cū generali influenza Dei efficere valeat: quidque deinde sit, quod absque speciali fauore & auxilio gratiae nequeat. Idcirco naturam nostram in quatuor status & habitus distinguendam duxi. Sanē vt hoīem in puris naturalibus mente excogitatum, in originali iustitia re vera cōditum in culpam inde collapsum, ac deniq; in gratiā postea restitutum depingerem. Sed tamen in tres affines libellos distributio est operis. Quorum primus, qui est de transgressione hominis, tres priores status expediui. In altero, qui est de iustificatione, causas vniuersas, ac denique modos recōciliationis humanae elucidauimus. In tertio deniq; de facultate iustificati hominis & certitudine gratiae postremas disputationes adiecimus. Vt primus sit veluti quintae sessionis commentarius: reliqui vero, sextae. His nāq; deliberatis, pleniter intelligere possumus, & vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, & quod fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. Caterum stylo & ratione procedendi ac differendi nō admodum sumus scholasticam formam aspernati. Tametsi haud nesciā, quā sit scholasticorum nomē Lutheranis inuisum & infame. Nam quid non inde isti ab initio designarunt, ex quo bellum hoc Eccle-

Nomen operis.

Argumentum.

Distributio.

Stylus scholasticus non est aspernandus. Lutherano- rum vaftricies.

sia inferre coeperunt: Porro vt quosque hominum ordines plurimum metuebant, ita eosdē, quod eorum aduersus se auctoritatem defringerent, maximis coeperunt insectari dijs, cōuicijs proscindere, & maledictis acerrime incessere: atque idē quasi suspectos hostes ē suis colloquijs cōgressibusq; abigere. Hac de causa scholasticos theologos, velut publicam perniciem exhiberent. Quoniam, vt in fabula est Demosthenis, non possunt pecuarij canes, quod gregis sint propugnatores, nō esse lupis inuisi. Atqui si superis placet, ac si essent ipsi, qui iura deberent ponere orbi, ita sunt inter catholicos multi, q; eos audientes, quaestionarios post habent, philosophiam abijciunt, & solis volunt linguarum ferculis conuiuium instrui: vt pote quarum cognitione & subsidio arbitratur absque Theſeo per se posse, cum sanctorū patrum, tum etiam sacrae paginae adire volumina. Cui profectō malo (id quod coram vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuiā publici vs occurratis, & vniuersitates melius sibi & bono publico cōsultum properent, totum breui Christianum orbē errores ebullire dolebimus. Quid nī? Vt quisque impēssimē studet trilinguis evadere, tanquā fabuloso illo fonte proluiisset labra, ita maxima auctoritate inter sacrorum mystas Trismegistus prodir. Nihil sanē est, quod huic meae infacundiae pratexere velim. Nāque & ingenuē fateor alia me ratione studia instituisse, quā vt linguas accuratissimē excolerē: & si alteri ū optandum foret, malle in praesentiarum spiritum Christiano propinquū, quā eloquentiā Ciceronianae proximam mihi dari. neque vero diffiteor linguarum peritiam & cultum, cui nostro xuo diligentius incumbitur, sacris intelligendis Biblijs magno vsui esse: id cuius nos 2. de doctr. Christ. admonet August. Verū hoc tamen vicissim persuasum contendo, quod vt oculus ophthalmia laborans non protinus cerebro eruitur, sed collyrijs propter eius optimā vsuram curatur: ita sit res scholastica amputanda, nempe & à sophismatū quidem nugis, & à metaphysicorum vanis portentis repurganda, quibus est sordibus apud nonnullos auctores indigne foedata: detur tamen summa opera, ne penitus depereat, sed instauretur potius, nisi plurimos volumus habere nomen: rarissimos tamen, re esse theologos. Non adeo expressa extat in SS. Patribus ratio hāc per quaestiones disputandi: at cum fuerint summi philosophi, pianum est Peripateticam hanc formam nouisse. Quae sane quāuis non erat inter enarranda eloquia sacra necessaria, nihilominus apud

Schidica Theologia immemto abijciunt.

Homini ingenua est rationatio.

Fides naturae perfectio.

Linguarum peritia necessaria.

Scholasticorum repurganda.

Patres philosophi docti fuerunt.

apud August. & alios crebro se exerit. Et quādo post illam aetatem fuisset in scholas theologorum recepta, ecquid eius negocium est, si via, ratione, & modo instituat, nisi vt fides per hanc artem saluberrima (quod ait 14. de Trinit. August.) gignatur, nutriatur, defendatur & roboretur? Nam quae potest perspicacior esse, commodiorque ratio interpretandi, cum sanctorum dicta, tum maximē sacrorum eloquia, quā dū locus vnus in quaestionem mittitur, vnde materia subiecta ex suis causis explicata, verus depromitur sensus? Veluti est apud S. Thom. S. Bonauent. & reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viāque pollet, ad eruendam vndequeq; veritatem, atque ex suis causis deducendam, quā rationatione & discursu. Atque adē, vt rerum causas naturasque disquirat, consequentia iudicet, conciliet contraria, incognitum denique quiduis ex penitissimis latebris in lucem prodat, nulla re magis adiuuatur, quā congressibus, si ordine fiant, ceterisque scholasticis exercitijs. Adde quod naturam fides, non (vt isti autumant) auersatur: sed certē perficit. Quapropter vicaria se luce mutuō perfundunt. Nempe vt plurima nos fides erudiuit naturae secreta philosophis ante inaccessa, sic vicissim & intelligendis explicandisque mysterijs fidei plurimum cognitio rerum naturalium ancillatur. Eo potissimum, quod praeter illa diuinorum arcana cetera omnia, nempe quae ad leges, quae ad virtutes & vitia, quae ad officia humana, contractus, necessitudinesq; hominum attinent (quae sunt cuncta in republica Christiana cognita maximē necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur & pertractantur. Quorum rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt philosophorum semper scholae haeresum fuisse officinas. Haud equidē diffiteor, dum fides in cunabulis infantiam agebat. Tunc enim quae res erant supra, eadem scioli contra naturam iudicabant. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus monstra prodire. Hac de causa apud piiscos orthodoxos malē audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter eos, qui philosophos ex ipsa etiam philosophia euincerent, vix belluas illas sacris testimonijs, quae in sinistram sensum ab illis detorquebantur, superassent. Philosophos enim fuisse necesse erat, qui explicarent, vt non esset demonstratio, quā Arrius inuictissimam censebat. Nempe quod si indiuidua essentia est pater, eademque filius, pater sit persona filij. A philosophia falsus fuit Berengarius, qui nega-

August. 14. de Trinit.

Homini ingenua est rationatio.

Fides naturae perfectio.

Philosophia quaeque; non res, sed rursus prodest.

bat accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare hallucinabatur ipsi eorum naturae: quo nunc etiam Germanorum permulsi tenentur errore. Sed vera philosophia est quae edocet minime id repugnare. Si fieri posset, vt nulli essent pseudophilosophi, qui haereses prodigenerent, nulla forte in hunc usum necessaria esset philosophia, quae haeticorum ausum retunderet. Verū quā est (auctore Paulo) necesse haereses esse, tam necessarium existimaue- rim, philosophiam inter theologos confouendam esse, quae sint iuxta verbum Petri, paratio- res ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quae in nobis est, spe. Est enim naturalis philosophiae munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidem demonstrare (quippe quae ex solis sint diuinis testimonijs recepta) sed tamen explicare, & contra philosophos asserere: dum eorum eneruat, defringitq; argumenta: ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde & Paulus episcopus admonet, vt fidelem habeat sermonem, quod potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et sanē August. quāto sua dialectica & philosophia maius exhibuit ecclesiae negociū, dum erat Manichaeus, tanto fuit ei postea aduersus haeticos vtilior. Theriacam philosophiam censete, circumspectissime senatus, quae earundem mēdetur viperarum moribus, ex quarum conficitur carnibus. Et quod semel finiam, quinam linguas, quā Germani excultius poliuere? Qui Augustino & id genus Patribus legendis plus temporis insumpserunt? Qui pluries sacrae paginam euoluerūt? Quid ergo restet illis causae tam plurium errorum, quā quod theologiam scholasticam neglexerint? Ex cuius ignorantia omnes dimanasse, facile erit rem perpendēti conicere. Profectō simul, apud eosdēq; coepere, & linguarū cultura, & scholasticae rationis contēptus, & haeresum turba. Nescio, viri Patres, quod me longius, quā putatā, surripuerit dicendi calor. Boni tamē pro vestra clemētia consulite: quoniam paucioribus effari nequiuī, scholasticis tractationibus de medio sublati, quā rei timeā theologicae. Ne vos tamē viri sacri hac mea inepta proloquēdi prolixitate diutius obrundā, hoc quaecūq; munusculū accipite, perspicite, castigate, & pro summa auctoritate vestra reformatae. Nā cui alij quā vobis ecclesiae lumina, vestrorum apologiam decretorum nuncuparem? Agite vt coepistis. Obsequimini spiritui sancto. Honori apostolicae sedis, vbi sanctissimum ecclesiae caput residet consulite. Familiae vestrae, Christiano inquam orbi, sanguine Christi seruato, prospici-

1. Cor. 1 r.

1. Petr. 3.

Philosophiae munus.

Tit. 1.

Philosophia theriacae comparatur.

Quae fuerit causa Lutherani errandi.

De natura & gratia

cite: qui intenta in vos ora tenet, expansa que manus: vt hanc, quæ reliqua est, fidei scintilla excitetis: Christianos principes audite hoc à vobis obnixè flagitantes, qui de hac causa sedetis iudices, zelus, officiumque inuictissimi Cesaris haud per vos sanctissimo suo sine defraudetur. Qui non modò in hanc eandem causam, fortunas omnes exercitus, regna utiq; exposuit, sed quò fidem suam, quam Christo obstrinxerat, liberaret, vitam in castris, prodigiosis armis, iaculis utique sulphureis obiecit: fama ad gloriam diuini nominis sempiterna. Namque si hoc loco Christianam Rempublicam relinquitis, cum neque fides in tanto periculo durare dia, neque mundus ea extincta possit esse superstes, in timorem nos certum conuictis, ne hæc tam latè patens discessio ea sit ipsa, de qua scriptum nobis curauit Apostolus, prænunciam fore appropinquantis rerum finis.

De nominibus, natura, & gratia.

CAP. II.

SAnè verò de natura, & gratia, disputatione in situentibus operæpretiū primū est, res horū nominū exponere. Naturæ enim voce in præsentia, si facultatē designamus naturalē liberi arbitrii ad bene agendum, atq; nomine gratiæ, auxiliū, donaq; nobis diuinitus suscepta ad ea officia, quibus ineundis & perficiendis natura nõ sufficit. Vbi hoc animaduertendū est, qd influxus cõcursumq; Dei generalis quāuis sit diuinæ maiestati spontaneus, ac voluntarius, ad vniuersalem pertinet prouidentiam, tamē quia in ipsa statim rerum cõditiõne, ita cum rerum natura cõcurrere pepigit, vt res sineret (quod ait 3. de Trini. Aug.) suis motibus naturalibus agere, inter causas naturales annumeratur: quasi sit naturæ debitus. Vt enim Dei fuerit misericordia, naturas rerū ex nihilo condere, verū tamē suæ singulis virtutes & qualitates debetur, cælis nimirum, lux: homini, ratio & sensus: aliisq; alia. Et pari fermè ratione, concursus ille generalis debitus est, quandiu durauerit, vniuerso. Quocirca vbi aiunt, & philosophi, & theologi, solè à natura illuminatè, cælos naturaliter circumferri, ignem suapte natura exurere, atq; his similia, nomine naturæ efficientiæ Dei generalem cõplectuntur: sanè qui non solùm dat vnicuiq; formam essendi, agendiq; virtutem: sed vniuersa tum sustinet, vt sint: tum mouet, vt agant. Quæ autè homo illo adiutus modo nequit, illa aut naturæ repugnat suæ, aut supernaturali auxilio obtinet. Atque hoc nuncupatur auxilium gratiæ: quasi non naturæ debitū, sed

Lib. I. Cap. II.

gratuitò collatum. Qua nimirum phrasi vtitur Apostolus, vbi ait: Et qui operatur, merces nõ imputatur secundū gratiā, sed secundū debitū. Quasi opera quæ ita sunt in nostro arbitrio posita, vt solo influxu generali Dei valeamus perficere, nostra ipsorum sint, de quibus proinde nobis, ceu de propriis meritis, debetur merces. Itaque si misericordiam Dei spectes, hanc rerum machinam, cum ex nihilo effingentis, tum continenter sustentantis naturalia cuncta agnoscas opæ esse gratiæ. At verò vbicunq; gratiā in sacra pagina, in Paulo præsertim legimus, tali nomine donum venit, naturæ ipsi præter suum debitum, superlatum cælitus ad agendum opus supernaturale. Nanque naturalia munera, licet non sint debita personæ quasi ipsa meruerit, sunt tamen modo quodam debita naturæ: supernaturalia verò, nec personæ, nec naturæ: & ideo simpliciter dicuntur gratiæ. Huius deniq; discerniculi in dicitur accipe. Naturale & miraculosum è regione opponuntur: vbi autem Deus naturalibus causis influentiam illam subtrahit vniuersalem (vti olim fecit & Soli gradum sistenti, & Babylonico igni nihil lædenti pueros) miraculum censetur: est ergo influentia, illa naturalis causa. De auxilio verò speciali aliter loquimur. Nam quòd aliorum Deus misereatur, alios verò induret, non miraculum reputamus, sed incomprehensibile iudicium eius. Hoc ipsum August. agnouit, vti pleraque omnia, quæ in argumentum huius operis excogitari possunt. Quem propterea nil mirum, si termè vnicum cõphæum identidem huc sumus, præ cæteris Patribus, accersuri. Sicuti & ex scholasticis crebriorem sumus consulturi diuum Thomam, qui reliquis copiosius de hisce rebus, limatiūque dislerit. Ille super Psalm. 144. Quædam, inquit, est Dei gratia, qua Deus fecit, seu creauit nos. Altera, qua refecit, seu redemit nos. Et paulò post. Pelagius Deo quidem tribuit, quia est: & in hoc rectè sentit: sibi verò, quòd iustus est: & in hoc sua sententia ipsum fallit. Hæc August. Eo enim præcisè intellectu fatebatur Pelagius gratia Dei nos iustificari, quòd vires naturales aiebat esse gratuitò nobis ingenitas: non tamen quòd præter illas indigeremus no uo auxilio gratiæ. Id quod acius reprehendit idem Augustinus, in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quæ est 95. his verbis: Et si quadam non improbanda ratione, dicitur gratia Dei, qua creati sumus vt non nihil essemus, nec ita essemus aliquid, vt cadauer, quod non viuit, & arbor, quæ non sentit, aut pecus, quod non intelligit, sed homines,

De natura & gratia

homines, qui & essemus, & viueremus, & sentiremus, & intelligeremus: & de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere debemus: vnde meritò & ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorū operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est tamen, qua prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur. Et de hac, inquit, quæstio erat cum Pelagio, quando compellebatur, ne diceret, gratiam secundum opera nostra & merita dari. Et in episto. ad Sixtum 2. quæ est ordine 105. Cum ab istis, inquit (scilicet Pelagianis) quæritur, quam gratiam cogitaret Pelagius quando anathematizabat eos, qui dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: respondet, cogitasse ipsam humanam naturam, in qua conditi sumus. Neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus vt essemus. Sed abiiciatur (ait) à Christianorum cordibus ista fallacia: nam omnino non istam gratiam commēdat Apostolus, qua creati sumus, vt homines essemus, sed qua iustificati sumus, vt homines iusti essemus. Ista est em gratia per IESVM CHRISTVM dominum nostrum. Etenim CHRISTVS non pro nullis, vt homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, vt iustificarentur. Hactenus August. Colligamus ergo, quòd quanuis naturalia beneficia, gratiæ etiam nomenclaturam habeant, vbicunq; tamen simpliciter de gratia habetur sermo (nisi contextus aliorum peculiariter diuerterit) beneficiū IESV CHRISTI seruatoris nostri subauditur, in nostram nobis salutem impensum. De qua ait Paul. Gratis estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde etsi aliqua speciatim ab effectu fortiatum nomen, vt nuncupetur gratia gratificans, seu gratum faciens, omnis tamen gratia à priuatione præcedentis causæ tale sortitur nomen: nempe quòd non ex debito, sed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, vbi è regione opposuit: Non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et iterum. Si gratia, non ex operibus: alioqui gratia iam non est gratia. Et talis est oppositio naturæ & gratiæ, de quibus hanc adorimur tractationem. Quæ verò res sit gratia, lib. 2. commodiùs examinauimus, capit. 3. Quo autem in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper ecclesiæ Dei exiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porrò alterum ab iis, qui in gratiam Dei, diuinumque honorem iniuri, libero arbitrio nostrisque operibus plus iusto concesserunt. Quos Paulus Apostolus sæpe

Lib. I. Cap. II.

& sapius pudendi euincit erroris, & veluti qui sint in Deum impudenter contumeliosi, ita de illis vbiq; pronunciat. Hunc errorẽ post annos quadringentos famosus ille Pelagius refutauit. Alterum verò ab iis iniectum est ecclesiæ periculum, qui gratiæ Dei intantum deferbant, vt liberum ferè arbitrium tollerent: dicentes, Deum in nobis iustitiam sine nobis operari. Idcoq; sola nobis opus esse fide, qua misericordiam Dei apprehendamus. Cætera verò opera haud esse necessaria: dicente Paulo, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus: & hoc genus quàm plurima. Contra quos (vt ait August. de fide & operib.) Petrus & reliqui apostoli scripserunt; eosdemque proinde appellat Petrus deprauatores epistolam Pauli, vt lib. 2. cap. vlt. explicatius enarrabimus. Inter hos autem scopulos sacrosancta mater ecclesiæ, aura spiritus sancti aspirata, ita liberum arbitrium adstruit, vt ei tamen infirmo & egeno necessariam iudicet gratiam Dei. At verò ita vicissim gratiam extollit, vt liberum arbitrium sublatum nolit, sed cõoperatione nostra opus esse velit in iustificatione, & operibus deinceps nostris, quibus iusti iustificemur adhuc. Igitur Martinus Lutherus inter errores alios, quos multorum generum disseminauit, non modò in hanc secundam partem, à Pelagio diuersam, inclinauit, sed accessionem prægrandem fecit. Eò enim vsq; per peccatum primi parentis prosternatã vult naturam nostram, & viribus exhaustam, vt nulla nobis inde fuerit reliqua libertas ad bonum. Vnde innumera confingit monstra, de peccato originali, de libero arbitrio, de que iustificatione, & operibus nostris: Vt hæc autem ex suis causis dilucidè expendere, materias omnes de natura & gratia pertractare constituimus: vt vbi quisque incidere locus aduersus Lutheranos, illic eundem luculentiùs discuteremus. At verò cū extrema prænotione medijs plurimum innotescant, tam supernaturalis felicissimūque status gratiæ, quàm culpæ etiam miserrimus habitus ex naturali nostra conditione quàm maximè dignoscitur, & ideo non aliud quàm idoneū me inde dicendi initiū inuenisse arbitratus sum, si quatuor homines, quos paulò antè dicebã, statibus, & qualitatibus differetes, ob oculos primum omnium posuissem. In quibus toto opere patefacerem quousque natura nostra propriis viribus in morum cultura progrediatur, & vbi nisi auxilio gratiæ peculiaris suffulta, deficiat. Et ita autem fermè operis scopus & thema, duorum saltem librorū, dilucidatio huius verbi, quod sym-

Zelus Cæsa
ris.

2. Thess. 2.
cap. 2.

Natura.

Concursus
Dei genera-
lis.

Augustin.

Auxiliu
gratiæ.
Paul. lib. 4.

D. Tho. 1. 2.
q. 3. artic. 1.
ad 1.

Miraculum.

Iosac. 10.
Daniel. 3.

Aug. in Epist.
ad Sixtum.

Collectio de
nomine gra-
tiæ.

Aug. con-
spicuum
quod dicitur
gratiæ.

Eph. 2.
Gratiæ no-
men.
Paul. Rom.
4. & 11.

Pelagius gra-
tia Dei no-
bis collata
naturalia in-
teritur.

Quid sit Pe-
lagio gratia
Dei nos iu-
stificanti.
Aug. in epi-
stola quæ
episcopis
Innocentio

Deo de iusti-
ficatione
extremi
notes.

Pelagius.

Aug. de fide
& op. c. 14.

Ecclesiæ ca-
tholicæ sen-
tentia.

Martinus
Lutherus.

Quatuor ho-
minum sta-
tus.

bolum, insignéque est Christiani: FIDES, QUÆ PER CHARITATEM OPERATUR. Nam etsi de hac voce inter nos conueniat & aduersarios, nimirum fide iustificationem fieri, quæ per charitatem operatur, re differt nihilominus plurimum. ¶ Sed hoc præterea in vestibulo statim disputationis nostræ censuimus admonendum, nempe quod in omnibus controuersis distinguenda ea sunt, de quibus citra iniuriam fidei, vario diuerséq; sentire cuiq; liberum est: ut pote quæ in opinionibus versari permittit ecclesia catholica, ab his de quibus disceptatur, an sint scripturis canonicis dissona, nec ne. Id profecto à quo (ut pace vtrorumq; dixerim) aduersariis fortè minus, sed neq; nostris satis cautum est. Nam Lutherani quæcunq; doctrinam aliquo fortè doctorum nostrorum offendant, ac si tota schola apud nos theologorum eam pro fide sustineret, ita acriter impetunt & oppugnant, suisq; populis persuadere student, eam esse fidem nostram: cum tamè cõplures earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos habeantur. Cõtra nonnulli ex nostris opinionem quamlibet suæ familiæ adeò mordicus propugnant, ac si ex illa conuicta periculum immineret orthodoxæ fidei. Non ergo ubi de fide agitur, plebè opinionibus & placitis huius aliûsve scholæ vexemus. De quibus satis fuerit intra gymnasia disputare. Verum quæ ad Christi fidem attingunt, ea penitus sint, quæ cū modestia & charitate discutiamus: quoad misericordia Dei vnus sit nobis confessio fidei, eidemq; pareamus ecclesiæ. Vbi qui prius esse haud quaquã potest, futurus est discordiarum finis. Quod si cuiuspiam sententiam doctoris (quod sapissimè est necessarium) probare magis vsu venerit, admonitos faciamus lectores, suasionem esse humanam, non diuinam persuasionem.

De homine in puris naturalibus mente concepto. Cap. III.

Naturale est homini operari secundum rationem, homo animal politicum. 1. Poli. c. 2. Gitur licet nunquam fuerit, nec ex lege posita esse possit extra culpam & gratiam in mera sua natura creatus, & relictus homo, concipere illud tamen animo & effingere nihil verat, clarioris disputationis gratia. Faciamus itaq; imaginando, ut homo huc in modum naturalis à Deo sit creatus: utpote rationale animal, absque culpa & gratia, & quouis supernaturali dono. De homine huiusmodi, qualem penitus philosophi agnouerunt, tria meditari possumus. Primum quod suapte natura inter angelos & inferiores crea-

Distinguen- dum est inter ea quæ sunt fidei, & ea quæ sunt in opinione.

Homo in puris naturalibus.

Prima consideratio de

turas medius sit, atq; adeò ex anima rationali & corpore constans, duabus polleret partibus & virtutibus. sensu scilicet & ratione. Nomine sensus, philosophorum more, partem totam sensibilem nuncupamus: id est, cognoscitiuam & appetitiuam: sicuti & rationis vocabulo, partem rationalem, ut intellectum cum voluntate. Ita enim Arist. 2. Ethic. dissectat in homine partes binas, eam videlicet, quæ est rationis compos, atq; sensibilem alteram, brutam utiq; atq; rationis expertem, quæ (ut i. Polit. docuit) rationi obedit: non quidem seruitio despotico, uti seruus domino, qui cum non sit sui iuris, non habet renitendi facultatem (hoc enim pacto sola corporea membra inseruiunt animo) sed obsequio politico & regalitatis: uti civis patet principi, utpote in cuius est arbitrio, non illi obtemperare. Ex his consequens palam fit, lucram illam, cuius meminit Apostolus ad Galat. ut caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, esse homini à natura ingentam: sanè quæ ex his diuersariis partibus innascitur. Igitur quid nomen concupiscentiæ (quod in subsequentibus crebro recurret) significet, ex naturali hominis potentia (nisi rectius dixerim impotentia) venandum est. Ut hic adnotare incipiat sapiens lector, quam sit philosophia naturalis, sacris literis, ac rebus fidei intelligendis admodum. Etenim cum pars sensitiua, vim vtranq; comprehendat, porro cognoscitiuam & appetitiuam: appetitum tamen solus est, qui inter theologos nomen habet sensualitatis, Sumitur enim hoc nomen à sensuali motu, ut 12. de Trin. ait August. eò quod sensualitas hominem extra rationis metas ad sensibilia, quæ ad corpus pertinent, tum pelliciat, tum etiam concitet. Sicuti à suo actu denominatur potentia, ut à visione visus. Mouere autem non tam proprie cõpetit cognoscitiuæ potentia, quam appetitiuæ. Cuius rationem perquam doctè subiicit S. Tho. q. 81. in 1. p. Idcirco quod cum operatio apprehensiuæ perficiatur in receptione obiecti, appetitiuæ verò in eo quod inclinatur & fertur in obiectum, illa quieti, hæc vero assimilatur motui. Atqui etsi appetitus huiusmodi in duas à philosophis dissectus sit partes: primam quidem concupiscibilem, qua in ea propendimus, quæ conueniunt, eaq; renuimus, quæ nobis aduersantur, alteram verò irascibilem, qua resistimus obstitentibus, & his quæ deterrent, ne conuenientia prosequamur, totus nihilominus animalis appetitus, nomen habet concupiscentiæ. Ex eo quantum coniciit, quod pars concupiscibilis, fundamentum est & finis irascibilis. Nunquam enim aggredimur tristitia & ardua, nisi propter ea quæ nos amica delectant.

homo in puris naturalibus.

Aristo. 2. Ethic.

1. Polit.

Concupiscentia carnis aduersus spiritum homini naturalis.

Sensualitas.

D. Tho. 1. p. q. 8. art. 1.

S. Tho. in 1. p. q. 81. Concupiscentia.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

lectant. Ut nunquam quis hostem aggreditur ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace possidere. Est ergo concupiscentia, seclusa etiã adq; iustitia, & culpa, nobis natiuus morbus genuinum quæ malum, ut c. 13. infra latius excuti sumus. An verò ex peccato autem fuerit, nihil modò definitum. ¶ Secundum quod de homine illo considerare licet, est, quod cum esset animal rationale, polleret utiq; ratione ac libero arbitrio: secundum illud eccles. 17. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Est namque homo suapte natura ea ratione ad imaginem Dei factus, quod intellectu pollet, atque memoria & voluntate. Trinam enim S. Patres speculantur in homine diuinam imaginem: nempe creationis per naturam, recreationis per gratiam, & glorificationis per beatricem illam visionem patriæ. Vnde Damasc. Quod secundum imaginem (inquit) est, intellectuale significat, & arbitrio liberum quod est per se potestatiuum. Hæc ille. Est etenim illud ad alius imaginem expressum, quod non solùm cetera membra, verum faciem eius exhibet, & repræsentat: facies autem & vultus Dei mens eius est, & voluntatis libertas. Ob idque cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quæ esse tantum habeant, aut sine mente vitam, veritatemque Dei sit penitus (ut impressio pulueris quæ pedem, non faciem refert) homo post angelum, est, qui suapte natura faciem Dei, vtrūque repræsentat: iuxta illud Psalmi. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Id quod Gen. 1. explicatè significatur, ubi ait Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli. Ac si dixisset. Hominem faciamus, qui iudicio, uti nos, præstet, & arbitrij vsu valeat: atq; adeò cum sui, suarumq; actionum dominium habeat, pecoribus, cæterisq; rebus ratione carentibus perinde dominetur. Vnde S. Tho. 1. p. q. 96. omnia, inquit, animalia sunt homini naturaliter subiecta. Primum quia inferiora sunt propter superiora. Secundum quia superiora sunt à quibus debent inferiora gubernari. Et tertio propter vniuersalem omnium prudentiam quæ viget in homine. Hæc ille. Haud tamen subinde cogitatio quæmpiam subeat, eam fuisse Deo causam condendi hominis ex animo & corpore, ut mundi colonus esset, cæterisq; animantibus, & rebus inanibus præficeretur: quoniam non propter mundum homo, sed mundus propter hominem, quam latè patet, fabricatus est. Id quod Arist. & principes philosophi, natura magistra, prædocti sunt: & nos inter enarrandum locum illum Pauli, quod inuisibilia Dei

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

Secunda consideratio.

per ea, quæ facta sunt, concipiuntur, fusiùs elucidauimus. Cum enim, auctore in de diu. no. Dionysio, bonum suapte natura sui sit ipse diffusiuum, duas Deus substantias sui capaces statuit effingere, cum quibus diuinam suam felicitatem communicaret: sanè ut eas sui ipsius amore & conspectu bearet, quibus est ipse beatus. At propter incorporeum angelum, nullo opus fuerat corporeo mundo, sed solùm propter hominem, cuius proinde seruitium est, quatenus est, cœlorum, astrorum, & elementorum moles, ex hisque mistorum numerosissima supellex. ¶ Tertia ergo fuerit de nostro isto physico homine consideratio. Nempe duos esse hominis fines: alterum qui suæ cõmensuratus est naturali virtuti, & facultati, siue qua parte ad intellectum spectat, siue qua pertinet ad voluntatem: alterum verò qui eius virtutem excedit. Intellectus naturale obiectum in hac vita est ens, vel quod sensibus obiectum est, vel quatenus per abstractionem à sensibilibus concipitur. Ratio quam in promptu ipsa suggerit natura, est, quod cum anima nostra sit actus corporis, necesse est nostram cognitionem à sensu inchoari, & intellectu perfici. Vnde est axioma illud Arist. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Quocirca cum intellectus potentia sit immaterialis, potens est ex præsentatis effectibus ad supernas, spiritualesque causas contemplantas mentis oculos erigere. Hoc autem & perparum ad præsentem rem pertinet, & erit forte legendibus insuaue, aliarum rerum audis. At quatenus ad humanam voluntatem, liberumque attinet arbitrium (id cuius frequens futura nobis est mentio) animaduertendum est, quod cum homo sit rationale animal, finis eius naturalissimus est operari semper secundum rationem, id est, omnia agere propter honestum, quando, & ubi oportet, secundum prudentiæ regulas, à ratione præscriptas. Suorum autem finis officiorum in hac vita, est, pax, tranquillitasque status Reipublicæ. Est enim homo politicum animal, natum in societate viuere, ob idque suapte natura in hoc propensum, ut ea se ratione gerat, primum respectu sui, mox respectu familiæ, ac demum respectu ciuium, qua ratione pax in Republica, charitas, & beneuolentia perpetuo constet. Hunc penitus finem Philosophi naturales speculati sunt. In hunc positæ sunt ciuiles leges, ordinésque & magistratus in Republica constituti. Nec solùm astruimus, agere secundum rationem natium esse homini: veluti auibus, volare: natumque, piscibus: terrestribusque animalibus, gra-

Tertia consideratio. Duplex finis hominis. Obiectum intellectus.

Axioma. Arist. 3. de Ani. tex. 39.

Naturale est homini operari secundum rationem, homo animal politicum. 1. Poli. c. 2.

Ciuilium legum constitutio.

di. Hæc enim non sunt fines, sed opera media, quibus consequuntur finem, puta victum, ut vivant. Sed dicimus, finem esse & scopum, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei gravis est, moveri ad centrum: levis, sursum ferri: Solis, illuminare: ignis, exurere. Nec ista est propositio, quæ persuaderi opus habeat, sed postulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipsa diffinitione hominis statim liquet. Hoc enim ipsū pollet, animal rationale, quod animal in hoc natum, ut ratione vivat. Verum tamen ita est munus hoc nobis innatum à natura, ut tamen sensualitas nobis sit impedimēto, ne semper id præstare possimus, ad quod natī sumus. Nam, ut in prima consideratione dicebamus, appetitus qui suo opte ingenio præter rationis iussum impetu fertur in sua objecta, aut rationem post se præcipitat, aut negotium, molestiamq; illi facelsit renitenti. Sed hic quispiam merito percontetur. Si natura sensualitatis est contra rationem agere, & sensualitas ipsa in natura inest penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale esse homini, agere contra rationem, atque agere secundum rationem? Ratio conspicua est, & manifesta. Nanque cum operari secundum rationē competat homini ratione formæ, à supremo que eius gradu, unde sortitur speciem: agere autē contra rationem, obtingat ratione materiæ, nempe ab infimo gradu, communi sibi cum brutis (quod est sensitivum) merito illud iudicatur esse ei simpliciter naturale, hoc verò naturale secundum quid, id est, secundum sensualitatem, simpliciter autem contra naturam. Tamen, esse corporeū, mortalem, sensitivum, & talia, licet prædicentur ratione materiæ, quia tamen nihil præ se ferunt contra rationē, simpliciter enunciantur de homine. At qui & in Paulo reperitur etiam genus hoc loquendi, ubi ait, Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego: oporor illud, sed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod succumbente ratione, volentes facimus, dicimus simpliciter nos facere: ea autem illecebra, quæ ienuente voluntate, est in concupiscentia, haud nota est propria, sed ipsius sensualitatis. Quam propterea supra non appellavimus bonum naturæ, sed malum eius, & vitium, & morbum: ut infra cap. 3. explicatus liquebit. Quæ etiam de re, virtutes omnes, etiam secundum philosophos, ut author est Aug. 14. de Civ. Dei, & S. Tho. 2. 2. q. 71. sunt secundum naturam hominis: vitia verò uniuersa, contra naturam. Unde 4. c. de diu. no. Dionysius: Bonum, inquit, hominis est, secundum rationem esse, malum

Dubitatio.

Rom. 7.

Aug. 14. de Civ. dei.

Dionys.

autem præter rationē. Et hæc de illo fine hoīs, qui viribus naturæ nre cōmenturatur. Est veruntamē finis nobis alter, virtutē, & naturæ nostræ longius exuperās, quæ ut à nobis possit vel cognitione, nedum re ipsa, pertingi. Id consistit in Dei summè amari per faciem visionē comprehensione. Hæc enim (inquit veritas ipsa) vita æterna, ut cognoscant te Deū verū, & quæ misisti I E S V M. CHRISTV M. Quod est, ut te in hac vita fide cognoscentes, spe appetant, charitate excolant, quibus te tadem officiis deamatum videndo cōprehendat. Est namq; visio, præmium fidei: iuxta illud, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: eademq; simul est, que spem terminat, cōprehensio. Nam sic currite, inquit, ut cōprehendatis. Quare ut iustus hic ex fide vivit, sanè dum spe eorum que visurus est, iusta operatur, ita & beatus visione illic vivit, dum cōspectu sperati amatq; Dei satiabitur. Atq; adeo, ut vita hic æterna à cognitione Dei exordium sumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed nō est hic locus cōcertandi, vtro in actu beatitudo consistat. Est veruntamen uterque, intellectus scilicet & voluntatis, necessarius: quod satis in præsentia nobis est.

Quæ officia homo in puris naturalibus præstare possit. Cap. IIII.

PER hæc cōmunita nobis via est, ad inuestigandum, quid homo ille naturaliter possit, quidq; minimè, si auxilio esset gratiæ deiturus. Hoc enim propositum nobis est de singulo hominis statu differere. Quod per tres hic conclusiones, ex præfatis tribus considerationibus appendentes, constabit faciliè. Prima. Possit tunc ille homo solo generali auxilio Dei suffultus, & ynam primam rerum conditricem causam nosse, & ea quæ naturale ius de officiis, virtutibusque humanis, docet tum per noscere, tum etiam quandoque vltu & more præstare. Neque verò est, ut velimus in præsentia conclusionem hanc ex omnibus suis causis demonstrare. Nam cum de hoc homine quem fingimus, nihil, vel in sacra pagina, vel apud S. Patrēs scriptum sit, commodius elucidabitur capit. 20. ubi de homine in originali culpa, eadem aliis rependa est nobis quæstio. Modò interim satis fuerit, rationem naturalem subicere. Quæ quantum ad cognitionem, talis est. Natura est effectuum rerum, ut suas quæque causas repræsentent, ingenitumque est homini (ut paulo antè dicebamus)

Finis naturæ excollit.

Visio beat.

Iustus ex fide vivit.

Deus agit inquantum vnus.

Toleta. 6. can. 1.

Rom. 1. Act. 14. c. & c. 17. f.

Psal. 18.

Notitia philosophorum de Deo.

Secundum membrū conclusionis.

1. Ratio. Aristotel. 2. Ethic. c. 3.

ex præsentis affectis causas rimari: quæ ratione sunt causæ. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentiamus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius noticiam per hæc visibilia promoueri. Attamen cōsiderandum est, quod cum Deus nihil agat in rebus quatenus trinus, sed quatenus vnus (quoniam ut dictum est à theologis, opera trinitatis in diuisa sunt extrà) non cognoscitur ex rebus inquantum trinus, sed inquantum vnà summa causæ, & finis, vnde omnia dimanant, & quo omnia, suo quodq; modo & ordine, appetitu tendunt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum philosophos. Quia quod notum est Dei, id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestavit. Et quod loquatur de manifestatione per lumen naturæ, planè liquet ex eo, quod sequitur. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Hæc enim sunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempe, ut sit vnus, sempiternæ virtutis, sapiens, bonus, & cætera quæ hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, confuetur de illo & prædicat. Cæli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deum opt. maximum speculati sunt. Neque id tantum de Deo agnoscere, sed cuncta propter hominem esse, & moveri: hominem verò propter primam causam, quæ est summus omnium finis. Et adeo causa illi supernæ obedientiam, & rebus benègestis cultum ab homine debere. Atque eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonum, & malum: honestum, & turpe: illaque primæ vitæ humanæ ciementa notissima cernere. Id facias aliis, quod tibi vis fieri: idque ne facias, quæ neque velis tibi. Poteratque demum nosse hominem esse animal politicum, officiaq; subinde alios aliis debere, quibus pax, tranquilliq; Respublica inter eos consisteret. Ex hoc priori membro conclusionis de cognitione, consequens & alterum fit. Sanè quod valeret homo ille in puris naturalibus, quantum originali, seu iustitia, seu culpa remota, solo nutu generali Dei opus aliquod honestum quandoque efficere, & quod esset (ut aiunt) moraliter bonum. Enimvero cognitio rerum agibilibum non est à natura sua, nisi propter opus, ut 2. Ethic. autor est Aristoteles, ergo si potens erat homo vi intellectus iudicare bonum hone-

stum, poterat etiam & illud per voluntatem nonnunquam amore prosequi, & more præstare: saltem quatenus ordinatur in finem à natura præscriptum. Item homo (ut paulo antè dicebamus) natura sua est animal rationale, id est, aptum naturam secundum rationem vivere: ergo potest id quandoque vi & viribus natura sua consequi. Est enim per se suauis impossibile, vires inesse sensualitati expugnandi rationem, nullam tamen suppetere virtutem à natura homini, ut ratione vicissim superet sensualitatem, cum hoc maxime (ut dicebamus) naturale sit homini, illud autem contra suam naturam. Hanc præmeditationem substernimus aduersus illos, quorum caput fuit Gregorius Arimi, qui insufficientur, posse hominem absque auxilio specialia Dei, vel cognoscere sufficienter, vel efficere bonum opus morale: propterea quod necessarium sit, ut referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominum haud oculatè distinguendum inter finem naturalem, & finem supernaturalem hominis. Idem enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum cōmenturatum naturali fini, id est, quod fit tantum propter honestum. Nam honestum ipsum, nisi mala circumstantia vestiatur, suapte natura, virtute refertur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actu etiam in ipsam referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quod facultas adesset naturalis rebus cæteris tam inanimis, quam animantibus obtinendi suos ipsarum fines, & tamen dignissimo animalium homini non suppetent à natura sua vires, ut certo in moribus præscripto fine quandoque potiretur. Sanè verò Paulus eo facit philosophos inexcusabiles quod cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles: quod si opera moraliter bona (ut ius naturæ ostendebat, eiusdemq; erat facultas) fecissent, Deus tunc specialiori fauore & auxilio illis succurrisset, quos illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideo supersedendum est hic, ubi tantum iacimus fundamenta naturalia. Supponimus huic tamen conclusionem secundam, Non quiverat homo ex puris naturalibus, totum naturæ bonum perficere, id est, vbi cunq; opus esset, bene moraliter agere. Atqui huius se ratio protinus profert. Nam cum homo (ut dictum est) etiam in puris naturali

2. Ratio.

Gregor. Arimi.

Opus moraliter bonū. Conclusio 2.

turalibus in continuo esset duello sensualitatis aduersus rationem, necesse esset rationem, non quidem semper, sed tamen sæpe succumbere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet. Nec solum propter sensualitatis pugnam, verum & propter imbecillitatem corporis, quod licet obediatur obsequio desponico, tamen fatigatur, & lassum non potest ad nutum parere rationi. Quocirca postquam vnum aut alterum præceptum naturæ seruare, non quidem ut amicitiam Dei commereretur (de qua re statim dicturi sumus) sed quantum ad substantiam operis, ut per bonum opus morale, peccatum euitaret. Sed neque id posset frequenter, ut cap. 27. sumus latius expressuri. Atque experimentum huius latissime patet in ijs, qui sunt extra gratiam Dei, & potissimum in infidelibus, qui à numine deserti, per vniuersa vitiorum præcipitia corrumpunt. Tertia denique conclusio & assertio de nostro isto homine est hæc. Neutrquam poterat, etiam si nulla præcessisset culpa, vel naturali acumine intellectus apprehendere, vel suis viribus assequi summum illum, felicissimumque finem, ad quem creatus est. Assertio hæc facilis est, quæ ratione naturali demonstratur. Finis enim ille extra, supraque omnem lineam est, & ordinem naturæ condita: eod quod Deus infinitus sit, omnis autem creatura, limitata; ab illaque adeo perfectionis abyssu infinitum distans. Vnde (quod ad cognitionem attinet) sicuti sensus ad vniuersalem cognitionem & spiritualium non protenditur, eo quod sit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis, ita nullus creatus intellectus, ut pote qui finitus sit, immensam illam substantiam potest per se, qualis ipsa est, cognoscere. Et (ut angelum interitum mitatus) de homine perspicacior ratio est. Nam cum non possit nisi per sensibilia ad diuinam cognitionem conscendere, & sensibilia hæc, non nisi quatenus vnus est, Deum ipsum nobis ostendant, non potest homo naturaliter trinitatem, & quæ sunt personarum propria (in quibus cognoscendis summa illa felicitas posita est) mentis intuitu cernere. Quinimo neque anima corpus exuta, neque incorporea intelligentia: eod quod sint limitatæ virtutis. Veritatis huius summum testimonium est in Esaiâ. A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Cum enim humana omnis notitia rerum, aut disciplina per auditum, aut inuentionem per visum acquiratur, & comparetur, significantissime explicuit propheta, quàm non sit humanæ facultatis diuini

Ex Arist. 2. ca. li. de sens.

Esai. 64.

næ illius substantiæ conspectus. Sed ne quis comminisceretur, posse, hominem vel animo illam contemplari, adiecit diuinus Apostolus, Neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Dominus ijs, qui diligunt illum. Quod ille dixerat, expectantibus, expressit hic per, diligentibus. Dilectio enim proximū est, iustumque æternæ felicitatis meritū, si modo gratia Dei præueniatur. Subdit verò, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum. Sanè ut admoneret, id, quod per naturam subuehi non valeamus, numine nobis obuenerit. Porro hæc causa philosophis fuit ut cum summa ingeniorum culmina longissimo vsu & arte percoluerint, summamque hominis felicitatem fuerint tam improbe perscrutati: tamen id tantum assecuti sunt, quod practica quidem beatitudo in vsu virtutum, speculatiua verò in substantiarum contemplatione separatatum collocaretur. At qualisnam esset contemplatio illa futura, neque sunt vsquam spicati. Vnde Apostolus de CHRISTO, Rex, inquit, regum est, & dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibleem, quem nullus hominum vidit, nec videre potest: scilicet naturaliter. Propterea enim appellat illam lucem inaccessibleem, quia soli immortalis Deo est peruia, & illis, quos ipse immortalitate donauerit. Quod si cognitio illius inaccessæ lucis vbi finis noster actionumque nostrarum scopus abditus est, nequaquam nobis est naturaliter possibilis, & homo, nisi scopum nouerit, nullum illum intendere, retereque potest officium: ratione naturali colligitur, non esse in hominis facultate positum, ut ineffabile illud præmijum vllis possit officijs, aut rebus gestis promereri. Quanta cumque ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullum tamen esset quoquo pacto meritū, vel amicitia vel gloriæ Dei. At verò obuiam hic forsan nobis quispian veniat, quod felicitas illa suprema, finis sit potius noster dicendus naturalis, quàm superna naturalis. Finis enim naturalis cuiusque rei est, in quem appetitus naturalis propensus tendit: appetitus autem naturalis noster inclinatur & fertur in illam inextimabilem felicitatem: quia illuc usque quiescere non potest: ergo est finis noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Thomæ, qui super q. 12. primæ partis distinguunt, quo modo finem illum appetat homo naturaliter. Nam si homo, aiunt, consideretur in suis naturalibus ante lumen fidei, falsum est: quoniã neque potest naturaliter cognosci, neque appetitus ferri in incognitum. Si tamen

1. Cor.

Philosophi non cognouerunt nisi felicitatem.

1. Tim.

An felicitas cælestis sit nobis naturalis.

Caeteranus.

consy

consideretur perfusus lumine fidei, scopum illum indicantis, tunc verum est, humanum appetitum continuo illic naturaliter intendere. Isti veruntamen huc fermè declinant, quod sit finis ille supernaturalis. Etenim si non potest ab homine concupisci ex suis naturalibus, nisi præhabita cognitione supernaturali, potius censetur supernaturalis finis, quàm naturalis. Et tamen non eneruant efficaciam argumenti. Nam quauis (ut terminis scholarium vtamur) nequeat homo actu elicitu cupere illum finem, nisi præuia cognitione fidei ipsum reuelantis, si tamen appetitio accipiatur pro inclinatione ipsa, & pondere naturali (quemadmodum graue, dum quiescit, appetit centrum mundi) profecto appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum, quibus lux fidei nondum illuxit, suapte natura illic fertur. Cuius firmum testimonium est, quod quocumque potiarum homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus est, esseve potest, quoad æterna illa visione fruatur. Vnde confessio illa Augustino in mentem venit, Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Profecto ita censeo, quod finis ille simpliciter sit nobis naturalis. Neque definierim finem naturalem esse illum, quem possimus naturaliter assequi, sed illum, quem appetimus naturaliter. Et quauis non valeamus naturaliter pernoscere, illud esse summum bonum, quo beandī, satiantique sumus, inquietudo tamen ipsa humani animi, nullibi citra illum statum requiescentis, fidem abundè facit, illum esse finem nostrum naturalem. Aliàs nullus esset vltimus finis appetitus humani: quod esset dictu absurdum. Inest ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, veluti est in materia appetitus ad formam. At tamen differt quod materia sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat: animus verò noster nullo contentus est bono, citra illud summum: in quocumque requiescit. Huius videtur esse opinio nis Scot. in 4. d. 49. q. 10. vbi ait quod appetitus naturalis semper & perpetuo & summè fertur in summam beatitudinem in particulari: licet actu elicitu id non possit citra supernaturalem cognitionem. Et eadem est (nihil fallor) sententia Sancti Thom. eadem q. 12. citata, articulo 1. vbi ait, quod inest homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus confurgit. His enim verbis edocet, perspectis effectibus, naturale desiderium nostrum excitari intuentem in se causam. De il-

Homo pondere naturæ fertur in felicitatem supernam.

Aug.

Sententia auctoris.

Finis naturalis quis sit.

Scot.

S. Tho. 1. p. q. 12.

la enim cognitione per essentiam erat illic termino. Et contra gen. cap. 50. multis confirmat, inane esse desiderium naturale, nisi Deum homo videre possit. Quin adiecerim ego desiderium illud naturæ nostræ, quod in prologo metaphysicæ agnouit Aristot. vbi ait, Omnis homo naturaliter scire desiderat, illic omnino expletum iri (ut est in Propheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rem concludamus, haud negandum est, finem illum esse nobis naturalem respectu appetitus, sed est nihilominus, si assecutionem eius spectes, supra vires naturæ nostræ. At verò est aduersus hanc sententiam argumentum minime debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquem appetitum ingenerauit, cui non simul suffecerit organa & potius facultatem, ut oculatè cernere est in animalibus, vbi sua sunt cuique organi & operi destinata membra. Vnde Aristot. in 2. cæli, Si haberent, inquit, cælestes orbis vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & potestatem promerendæ, adipiscendæque illius beatitudinis, consequens fit, ut neque habeat naturalem appetitum. Aliàs hominem fecisset præ inferioribus creaturis truncum & mancum, atque adeo peius cum eo egisset, quàm cum cæteris. Ad hoc autem facile respondetur, magis exinde effulgere celsitudinem humanæ naturæ: quod cum nulla possit esse natura creata, quæ vlla sit proportione ad assequendam felicitatem illam, quæ exuperat omnem sensum: nihil fecius angelica & humana ad imaginem Dei condita, illum haberent pro fine vltimo: & vbi natura nostra deficiebat, illic præstò esset nobis Deus; paratissimus subuenire, nisi nos ipsi renuerimus. Porro si verum est dictum Arist. 3. Ethic. quod ea quæ per amicos possuimus, per nos quodam modo possimus, non est cur non dicamus, nos etiam posse & amicitiam cum Deo inire, & eius perfrui conspectu: siquidem tam nobis Deus promptus est, per Christum seruatorem nostrum suppetias ire. Neque illud Arist. in lib. de cælo, contra nos facit: tum quia non dicit, quod si orbis cælestes haberent inclinationem ambulandi, haberent organa. Sed si haberent vim: in nobis autem non est abundè vis ad beatitudinem illam, sed inclinatio: tum etiam, quia ipse nihil de mysterijs fidei supernaturalibus nouit. Igitur, ut dictorum epilogum faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui hominis lapsi orbitatem & impotentiam, qui gratiæ denique necessitatem in sua radice pendere,

Arist. 1. metaph. P. 1. 6.

causam dicitur Argumentum.

Arist. 2. cæli.

Responsio.

causam dicitur inq. ob. 2. ad inest q. 1. 11.

Aristot. 3. Ethic.

Epilogus.

pendere, hæc tria asserta de homine in puris naturalibus ante oculos constituat. Nempe quod nudæ naturæ hominis potestas est, quavis semota culpa & gratia, per generale auxilium, bonum aliquod in genere motum naturale facere: quoniam animal est rationale, non tamé valet diu in eiusmodi bono durare, quin sæpè cadat, propter pugnam sensualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamen profus potest, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod sit meritum amicitiae aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellentiam. Quin verò tertium hoc fundamentum, quanquam ratione hac naturali supra nixi simus fulcire, minoris tamen est certitudinis, quam ratio vlla naturalis. Ob idque cuiuscunque sit ratio ponderis, hoc tamen fixum est Christianis & firmum, tanquam fides catholica. Puta quod in diuinum consortium nemo, nisi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ capit. vltim. 2. lib. copiosius congecta dilucidauimus.

De statu hominis in iustitia originali. Cap. V.

His facilis gradus est ad illum felicem statum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam priscorum patrum, quam posterorum theologorum sententia, creatum fuisse in iustitia originali: an verò fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit, vt neque de ratione ipsa & diffinitione originalis iustitiæ consentiant vniversi. Sunt enim inter theologos, qui negant angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillelmo Aluifiodorensi, & Hugoni de Sancto Victore, lib. 1. de sacra. p. 6. Eandem secutus est Alexander de Ales, 2. p. q. 96. & Bonauentur. & Scot. d. 29. libr. 2. & Marsil. eod. libr. quæstio 17. & alij. Sunt verò contrà, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorum fuit antiquus Præpositius, & Sanct. Thom. 1. p. q. 95. Duran. libr. 2. d. 20. & alij minime pauci. Et planè existimo fuisse opinionem Augustini. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatum, absque gratia gratum faciente. Sed

Christiano-
rum confes-
sio.

Duz opinio-
nes de pri-
mo statu ho-
minis.

Sanct. Thom. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimò iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsitan (vt postea explicabimus) res vna eademque. Primum autem qui rationem originalis iustitiæ dilucidè nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus enim erat, quod in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet operari secundum rationem, pateretur homo ille per magnam difficultatem: tum propter concupiscentiam ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quod per nullum opus naturale, quantumcunque & qualecunque genere suo esset, commereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinionis, separantes iustitiam à gratia, constituunt iustitiam originalem tantum esse sanitatem naturæ, aduersus priorem defectum, gratiam verò debuisse, aiunt, recipi in illo statu, sicuti in nostro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed Sanct. Thom. ait, vtrumque beneficium hominem suscepisse in sua conditione: & ad operandum rationem, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum vtranque opinionem, non venit specialis virtus, quæ inter cardinales adscribitur, vnicuique ius suum tribuens: neque verò talis iustitia, quali nunc iustificamur, quæ est gratia remissionis peccatorum. Sed iustitia originalis, est rectitudo quædam totius hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus sensitiui ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiast. 7. designatur: vbi scriptum est, Fecit Deus hominem rectum. Nempe vt sensualitas nullam rationi molestiam inferret, neque corporea membra defatigaretur, vbi vellent illis homo vti: atque adeo ratio nunquam interturbata, continenter esset Deo intenta. Et quoniam per originem iustitiæ illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Quæ modo ratione contraria culpa, originalis quoque appellatur. Differt tamen inter præfatas opiniones, quod secundum Scotum & suos, iustitia non faceret rationem esse ita Deo intentam, quasi esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc enim munus est proprium gratiæ: verum eatenus intenta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostræ. Vnde Scot. donum, inquit, illud iustitiæ non oportet

Ratio
iustitiæ

S. Thom.

Vix apertus
est locus de
iustitia origi-
nali.

Gen. 1. & 2.

Eccles. 7.

Vnde dicitur
origi.

Discrimen
opinionum.

Constabili-
ter sententia
de iust. orig.

Scot.

oportet fuisse principium meriti: sed erat comparatione ad gratiam excedens, & excessum. Excedens quidem, quia per illud firmiter voluntas coniungebatur Deo, quam per gratiam: siquidem nullam patiebatur molestiam à sensualitate, nec grauedinem à corpore. Gratia verò simpliciter est excellentior, eo quod ipsa coniungit fini, vt bono supernaturali, & vt supernaturaliter per meritum attingendo: non sic donum iustitiæ: quod tantum coniungebat illi bono, vt conuenienti, & delectabili. Hæc Scot. At Sanctus Thomas in illo verbo Eccles. 7. Fecit Deus hominem rectum, agnoscit integram rectitudinem, sanè qua Deo homo subiectus esset per gratiam, ideòque vires inferiores rationi, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia paulò fusiùs, tum sacrorum eloquiis, tum rationum probabilitate perpendenda. Atqui illud quidem prius, quod commune est Patribus omnibus & theologis: nimirum de iustitia originali. Nullus enim in diuinis eloquiis apertus videtur esse locus, non solum quò possit constitui iustitia illa originalis, verum, quò mentio fiat illius aliqua. Cùm ergo quæ super naturam sunt, ex sola sacra scriptura sint stabilienda, videtur iustitia illa absque villo firmamento conficta. De hominis namque creatione, id penitus legimus, quò effectecerit eum Deus, ad imaginem & similitudinem suam, & quòd posuerit eum in paradiso voluptatis: imago autem & similitudo, ex vi sensus literalis, id tantum adfert intelligentiæ, quòd fuerit ratione, & libero arbitrio insignitus: paradisu voluptatis, ad vitam profus corpoream pertinebat. Igitur cùm natura brutæ sensualitatis sit, præter rationem, præterque modum vllum, imperu ferri in sua obiecta, naturæque sit voluntatis, condelectari sensibilibus voluptatibus: vnde colligitur, quòd ita fuerit vel sensualitas refrænata, vel voluntas ab eius incursione libera, vt in illo statu, summa illa tranquillitate frueretur homo. Et eodem fermè modo hæsitabit quispiam de peculiari opinione Sancti Thomæ, & aliorum astruentium fuisse etiam creatum in gratia. Ad hæc nihilominus responderetur, quòd quanuis in sacra pagina non tam extret expressa fides de iustitia originali Adæ, quam de originali culpa nostra (hanc enim Paulus patenter enunciat, vt postea patecet) non tamen caret fundamentum scripturæ diuinæ: iuxta Sanct. Patrum expositionem. Atque eadem testimonia, quibus statuitur iustitia originalis, simul & illi

sententiæ suffragantur, quòd iustitia, vel fuerit ipsa gratia, vel fuerit eiusdem indiuiduus comes: quamobrem vtrumque vnà corroboramus. Locus ipse imprimis ex Genes. modò citatus, quanuis non id forè rigore sermonis, bono tamen intellectu, non modò significat hominem, cum ratione & voluntate fuisse creatum, sed cum ipsis etiam eisdem potètiis inclinatis ad bonum, & ad Deum ipsum. Etenim cùm Deus vniuersis quæ plasmasuit, indiderit sui ipsius affectum & inclinationem: atque aded omnia fecerit sibi, pro cuiusque gradu & modo amica, hominem, quem ad sui imaginem & similitudinem, sui que consortij capacem efformabat, verosimillimum est, vt produxerit, non solum cum omni propensione ad se, & asque vlla declinatione ad malum (quo secundum authores primæ opinionis completur ratio iustitiæ originalis) verum & sibi fecerit amicum, quod ad gratiam attinet, quam Sanctus Thomas, & alij rationi eiusdem iustitiæ adiungunt. Vnde Eccles. 17. Deus, inquit, creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit illum virtute, id est, gratia & charitate sui. Et Paul. ad Col. 3. Expoliantes vos veterem hominè cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit eum. Vbi renouationem per gratiam, appellat renouationem imaginis, in qua creatus est homo. Atqui ex altero loco paradisi voluptatis, sumitur etiam argumentum. Cùm enim locus sit iudicium locati, paradisu voluptatis, præ se fert, in summa felicitate positum fuisse hominem, quæ extra conspectum Dei sub cælo esse potest. Talis autem felicitas esse nequiuera, vbi caro insultaret contra rationem, sanè ex cuius conflictu, non poterat non extare homini, tum periculum, tam etiam grauis molestia. Tertius locus, atque aded in hac causa vsurpatissimus, est ille Eccles. 7. Fecit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus. Vbi quæstionum voce designantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab argritudine corporis accidunt. Ex quo colligitur, in ea rectitudine rationis fuisse creatum, vbi nulla esset à sensualitate perturbatio. Quod intelligunt doctores nomine iustitiæ originals. At verò in expositione huius loci incipiunt dissentire supradictæ opiniones. Alij enim dicunt fuisse creatum rectitudine duntaxat, relata ad finem naturalem, quæ est operari secundum rationem, & ad Deum

Testimoniū
primū iusti-
orig.

Eccles. 17.

Col. 3.

Testimoniū
secundum.

Testimoniū
tertium.

Dissidium
doctorum.

(vt ait

(vt ait Scotus) tanquam bonum conueniens, & delectabile. At S. Thom. & ceteri interpretantur de perfecta rectitudine, quæ completitur amicitiam Dei. Operæpretium ergo fuerit verba S. Tho. subiicere, l. p. q. 95. quæ sunt hæc: Quidam dicunt, quod primus homo non fuit creatus in gratia: sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata, antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates attestantur hominem in statu innocentie gratiam habuisse. Sed quod fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere rectitudinem ipsa primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur, vt August. dicit. Manifestum est autem, quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis. Alioquin post peccatum mansisset: cum etiam in demonibus data naturalia post peccatum permanerint: vt Dionys. dicit, 4. cap. de Di. no. Vnde manifestum est, quod & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solùm secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Nō enim potest esse, quod effectus sit potior, quàm causa: vnde Augu. dicit, 13. de ciui. Dei, quod postea quæ præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum in obedientis carnis suæ, tanquam reciprocæ pœnam inobedienciæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Hæc S. Thom. Vbi in verbo illo, Fecit Deus hominem rectum, agnoscit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porro autem hoc primùm hinc notandum est, quod quamuis quidam hinc interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non esse, quod iustitia originalis fuerit idem quod gratia gratum faciens: sed quod gratia erat radix iustitiæ, forsan alia est mens S. Thomæ. Nempe quod iustitia originalis nihil aliud fuerit, quàm gratia maioris hac parte dignitatis, quàm gratia nostra: nempe quæ nō modò hominem faceret gratum Deo, sed sensualitatem compesceret, & corpus roboraret in obsequium rationis: vt tranquilla voluntas subderetur Deo. Idque videtur esse planè ex

S. Thom. 1. p. q. 95. ar. 1.

Eccles. 7.

Iustitia originalis eadē res quæ gratia Caieta.

sententia Augustini. Ex quibus verbis concludit sic Sanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Per gratiam, inquit, per eam nimirum, qua ratio subdebatur Deo. Quapropter prima 2. quod de gratia sentit, quæstione 110. id est de iustitia originali adstruxerat quæstio. 83. nempe quod sit habitus inhærens essentiæ animæ. Et 1. quæstio. 95. ait, quod rectitudo voluntatis in ordine ad Deum, est quasi formale in iustitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, est quasi materiale. Vbi sentire videtur, eiusdem fuisse habitus, tres illas rectitudines constituere. Ac denique cum modò nobis in remissione peccatorum non restituitur iustitia originalis, sed gratia. ipse in 2. sententia. distinctio. 32. quæstio. prima ait, quod restituitur nobis iustitia originalis in baptismo, quod ad formale: quod in sententia, perinde est ac si dixisset: Restituitur gratia, illam habens virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamen eam, qua vires tunc inferiores submittebat superioribus. Subnotabimus tamen locum capit. sequenti: vbi videtur sentire iustitiam distinguere à gratia. Ob idque nihil moror, fuerint ne idem habitus, dum modò fuerint inseparabiles: ita vt quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam in iustitia: & quia perdidit gratiam, expoliatus quoque fuerit iustitia. Mox aduertendum est, quod secundum neutram opinionem, negandum est, quin Adam ante peccatum habuerit gratiam: vt hinc adnotat Sanctus Thomas propter plurimos sanctorum authoritates, id attestantium. Sed notandum est demum, vt opinio Sancti Thomæ fuerit August. Si quidem confirmat suam sententiam illius testimonio 13. de ci. Dei. Et quoniam omnes fatentur eandem fuisse conditionem angelorum & primi hominis, expressè etiam citat eundem lib. 12. vbi ait, quod Deus simul erat in angelis, condens naturam, & largiens gratiam. Adde quod de corrept. & grat. cap. 10. vbi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adam, æquiparat angelis hominem: dicens, quod sicut illi fuerunt beati, id est, in gratia Dei, antequam caderent: in qua, nisi per liberum arbitrium cecidissent, fuissent per gloriam confirmati, ita Adam creatus fuit in beatitudine, vt posset non peccare, in qua translatus in cælum, fuisset confirmatus, si in illa perseverasset. Nunquam autem eum appellasset beatum absque gratia Dei. Et cap. 11. exponens quomodo iuxta verbum Eccles. Fecerat Deus hominem,

Nomen iustitiæ, gratiam significat.

Postremum testimonium.

Iustitia de gratia inseparabilis.

Sententia Augustini.

Confirmatio argumenti.

Rom. 7.

nem, rectum, ait, quod dederat ei bonam voluntatem: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autem voluntatem nesciam Aug. appellat extra charitatem. Quin vero nomen ipsum rectitudinis, atque ad eodē nomen iustitiæ originalis, præ se manifestò ferunt gratiam & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici potest, nisi qui intentionem in eum habet fixam, qui finis est summus nostre? Quæ autem iustitia, nisi in ordine ad Deum, qui prima regula est vitæ nostræ? re vera in sacris biblijs, nulla alia simpliciter censetur iustitiæ nomine, nisi qua iusti sumus apud Deum, vt ex Paulo Ro. 4. colligitur. Neque iustitia originalis quicquid dederit aut minuit de ratione iustitiæ, sed potius auget: quare & gratiam in se includit. Ad hæc Aug. in Enchir. cap. 104. Primum, inquit, hominem Deus in ea salute, in qua conditus erat, custodire voluisset, eumque opportuno tempore sine interpositione mortis ad meliora perducere, si præscisset perpetuam voluntatem, in qua factus erat, habiturum. Profectò nomine salutis absque vlla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Postremus autem locus, vnde fides constabatur iustitiæ originalis, ille ipse est. vbi in Paulus eruditur de culpa originali. Estque argumentum huiusmodi. Primo peccato Adæ, omnes peccauimus, vt habetur Rom. 5. quod de nullo alio peccato, vel eiusdem Adæ, vel aliorum parentum affirmatur: ergo aliquod tunc donum diuinum & beneficium natura nostra perdidit, quod pro omnibus nobis Adam receperat, aliàs cur magis illo delicto deliquisset tota natura, quàm peccatis alijs? Illud autem beneficium, esse non potuit aliud, quàm rectitudo naturæ, & possibilitas non peccandi. Cum ergo causa peccandi, nobis præcipua sit pugna carnis cum ratione, fit, vt homo fuerit creatus absque illa rixa, ne cum peccaret, inde prætexeret sibi exculpationem. Illud autem beneficium ratione superius dicta, dicitur originalis iustitia. Et confirmatur argumentum ex eo quod ait Paulus, mortem pertransisse in omnes homines, propter peccatum Adæ, in quo omnes peccauerunt: mortis enim vocabulo, omnis corruptio carnis subiicitur: porro verò appetentia sensus aduersus rationem, corruptio quædam carnis est: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa sit homini naturalis (vt cap. 3. explicuimus) colligitur, cum dono aliquo supernaturali iustitiæ, fuisse hominem creatum ad comprimendam sensualitatem, continendamque intra rationis metas. Idem nobis suggerit Paulus Rom. 7. vbi conquestus de conflictu carnis aduersus

spiritum, subdit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? huc nimirum alludens, quod nisi corpus factum esset mortale per peccatum, nunquam suborta fuisset repugnatio illa carnis aduersus spiritum. Cuius vel illud testimonium est, quod ab ipso statim momento peccati cepit homo de pudendo motu carnis erubescere. Egregiè ergo Aug. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum possibilitate peccandi, & possibilitate non peccandi: atque ad eodē probat Adam fuisse creatum in iustitia originali, quæ erat possibilitas non peccandi, ex eo quod habebat tunc possibilitatem non moriendi. Tractat enim quæstionem hanc expressè de corrept. & gratia, cap. 10. & duobus subsequentibus, qualis scilicet fuerit creatus. Et respondet quod sicut est duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera, qua non potest mori: quarum primam habuit Protoplastus in statu innocentie, atque alteram habituri sumus omnes in gloria: ita est duplex impeccabilitas. Prima, qua potest homo non peccare, & in illa creatus fuit homo quando creatus est rectus: altera verò, qua non potest peccare, & illa erit nobis in patria communis cum angelis. Per peccatum autem, vt amisit immortalitatem, ita amisit impeccabilitatem, id est, possibilitatem non peccandi. Et quoniam lucta carnis aduersus spiritum, causa est peccandi, cõcludit, quod homo in illo statu nunquam pateretur talem rixam, sed eam incurrimus per peccatum Adæ. Eandem veritatē cõstituit contra Pelagiū Hyp. lib. 3. dicens, quod nunc non sufficit homo per liberum arbitrium implere quod velit. Sed id potuit Protoplastus, cum voluntas sana erat ante culpam: per quæ culpam homo perdidit illam possibilitatē, & paulo inferius, Deus, inquit, fecit hominem ab initio, & reliquit eum in manu consilij sui. Et subdit: Quid est autem in manu consilij sui, nisi in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata seruare voluisset. Et paulò inferius, Lapsus autem culpa sua, per propriam voluntatem surgere non valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo August. quod ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare, si vellet, aliàs misericordissimus Deus iniuste posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi planè videtur sentire, quod fuerit infusus gratia gratum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritorie.

Mortalitas & immortalitas, posse peccare, posse non peccare. Augu. de corrept. & gratia cap. 10.

Eccles. 19.

Dubitatio.

toriè, & faciendi quicquid voluit: quam, ait, habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam, & modò non posse, nisi per Christum recuperare. At meritissimò quicumque hic hærebit animo, de ista possibilitate non peccadi. Si enim intelligatur, q̄ homo ante peccatum per se poterat non peccare absque auxilio Dei, falsitas est, vt ipse admonet Aug. loco citato de correptione & gr̄a. cap. 11. vbi de primo homine ait, Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberū arbitrium ad malum sufficit, ad bonū autē parū est, nisi adiuetur ab omnipotente bono. Et paulo inferiùs, Si hoc adiutoriū vel angelo, vel homini quam primū facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non vtique sua culpa cecidissent. Hactenus ille. Si autē illa possibilitas peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eandē homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus opem ferre cuiusq; volenti se cōuertere. Et ideo quāuis per se nemo possit cōverti, tamen propter eiusmodi possibilitatē ex adiutorio Dei, peccatum est illi, qui non cōuertitur. Sed responsio est, q̄ primo homini data sunt auxilia per modū habitus: itaque ex lege & conditione illius status, in quo Deus eū creauerat, subuentum erat illi, vt sufficere posset absq; hoc q̄ expectasset nouum subsidium ad omne bonum, quod voluisset. Verba sunt in forma Aug. lib. 3. Hyp. Et quia ad complēdū omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis: ad complendum autem meritoriè, necessaria erat gratia: vt r̄nque recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optime Aug. pares fecit in autoritate proximè citata, hominem & Angelum, pro sua vtriusque natura. Angelus enim, q̄ nec erat in corpore, nec ex partibus constabat contra se mutuo pugnātib; non indigebat iustitia originali, id est, sanante naturam, sed gratia subieuaute ad meritum gloriæ: homini verò vtriusq; beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatem, est perdidisse dona illa, quare qui est in peccato originali, non potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodū Adam in sua creatione recepit gratiam & dona, quibus posset implere legem, quā erat suscepturus, ita & qui in Deū cōuertitur, recipit ab ipso gratiam per CHRISTVM ad cōplendam legem, quam

Responsum.

Angelus nō indigebat iustitia orig.

suscipit, vt patet in baptisimo. Non tamen qualis fuit in Adam, quia non recipit sanitatem naturæ, quæ nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequētib; fusiùs. Institui paulò præsiùs hunc locū versare, tum propter catholicos theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiunè, vt quibusdā appareat, non esse rem ad eò certam: tum quia cum Protestantes in illo bello imperatorio, in comitijs Ratisponensibus ab illis proposito, initium inde fecissent, q̄ Adam fuerit creatus in iustitia & gratia, & aiori cognitione Dei, quàm nos habeamus. Ecl̄ius ita illud de gratia recit, ac si esset contra cōmunem opinionem, & cōtra Aug. Potuisset enim, vir aliàs non infimè doctus, multum de rigore illo censendi remittere. Nam Aug. aperuissimè loquitur pro sententia de gratia Adæ, vt palàm fecimus. Et sicubi aliqua dicit, quæ videntur contrā facere, cuncta legitimè exponit, dissoluitq; S. Thom. loco citato. Igitur sapienter S. nostra Synodus Tridentina. sess. 5. can. 2. pronunciauit, Adam accepisse sanctitatem (id est gratiam) & iustitiam. Rationē verò auctores aduersæ opinionis, vnicam hāc pro se adferunt: nempe q̄ sit congruens vnicuique rei, vt suum quæque finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tā angelus, quàm primus homo per propria opera liberi arbitrij debuit se ad gratiam disponere, quemadmodum vsū modò venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua est, quinimo contrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis em̄ hominis & Angeli (vt supra dicebamus) non est gratia, sed beatitudo cælestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benignissimus ac prouidentissimus Deus terræ & lignis, cūctis denique, simul dū conderet, virtutes in generauerit, vt se mentem vnum quodlibet faceret in genere suo, quæ via suos quæque res assequerentur fines, optima ratione colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternā felicitatem meritorū accessione perduceretur. Sanè vt non solum non haberet excusationem peccati, verum laudes Deo deberet immensas, quod qui ad finē se, tā suæ naturæ excellentē creauerat, semen quoque illius in eadem natura iecisset. Respondetur ergo, q̄ gratiam primam nō contulit primo homini Deus per motum & præparationē liberi arbitrij, vt nobis libera fungentibus voluntate, sed simul (vt ait Aug.) fuit condens naturam, & largiens gratiam, quasi per modum naturæ. Hoc enim

Proclama

Ecl̄ius.

Synodus Trident.

Argumenti contrarij opinionis.

Solutio.

Dubiu pri-mum.

Subiectum origin. iu-stitiæ.

Dubium secundum.

Gratia Adæ absq; dispositione collata.

enim designat oratio, creati in gratia. Quemadmodum illis dicendum est, de sacratissima virgine, qui tenent fuisse conceptam in gratia. Hæc denique sententia, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimum probatur & confirmatur ex illo loco Pauli, iudicium ex vno in condemnationem: vbi docemur condemnandos homines ratione originalis peccati, etiam si nullum accumularent actuale. Cum ergo condemnatio præ se falcem terat expulsionem à regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissimè colligitur, naturam totam in Adâ recepisse ius regni, aliàs non esset expulsio: ius autem non acquiritur, nisi per gratiam gratum facientem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendam per originem. Nanque si per dispositionem postea suscepisset, esset beneficiū personale: quod non per generationem, sed simili dispositione acquirunt essent etiam posterii. ¶ Fiant tamen ex his reliqua dubiola quædam de iustitia originali. Primum. An tranquillitas illa rationis esset per hoc, quod caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quod voluntas, absque vlla tristitia & difficultate intra rationis fines cōtineret, quicquid caro concupisceret. Hoc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multò est tamen magis rationi contentaneum: quinimò ita secundum Paul. ait Aug. loco iam citato, de corrup. & gra. quod nihil caro concupisceret aduersus spiritum, sed ducatum sequeretur iugiter rationis: siquidem hoc Paul. propter peccatum innuit nobis obuēnisse. Quare vel gratia ipsa comprimeret concupiscentiam, vel ratione gratiæ & iustitiæ infusa essent virtutes, & in appetitu, & in voluntate, vt quælibet potentia quiete inserviret rationi. Non quod iustitia originalis esset in voluntate, sed ipsa (vt ait S. Thom.) quoniam erat donum totius naturæ transmittendum per generationem, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tamen comitentur in potentij; virtutes, sicuti modò contingit in infusione gratiæ. ¶ Alterum dubium est, Vtrum omnia bona collata Adæ, traicienda fuissent cum natura per generationem in posteros. Huius tamē facilis est responsio, quod secundum illos, qui censent in iustitia tantum absque gratia fuisse creatum Adam, illa tantum fuisset traducenda per generationem. Nam sola illa fuisset donū totius in vniuersum naturæ: gratia verò esset beneficiū personale, quod Adam recepisset per suam dispo-

sitionem, & ita deinceps quicumque. Sed secū-dum S. Thom. gratia etiam ipsa erat donum totius naturæ, & ipsum cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuisset infusa simul cum anima in conceptione prolis. Et est validissimum argumentum in hanc sententiam, Nam cum status ille longè esset præstantior statu culpæ, nulli debet esse dubiū, quin ante vsū rationis, paruuli recepissent gratiam, & cum nullo opus erat tunc sacramento, quia nulla præcedente culpa nullus futurus erat redemptor (vt in de corrup. & gra. expresse ait Aug. gust.) nulla est ratio, cur non fuissent tunc homines concepti in gratia, siquidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imò maiori ratione fit, vt ipse primus parens fuerit creatus in gratia. Neque inde fit consequens, vt gratia esset forma naturalis, & non donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, non tamen ex vi generationis, sed gratuita voluntate Dei, quandiu nullus transgredere-tur eius mandata. Id quod alij aduersæ opinionis dicere etiam habent de iustitia originali. Et patet exemplum de gratia sanctissimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis, eam si fuerit cum illa creata. At præter donum illud gratiæ & iustitiæ alijs etiam cum-latus est propiè douibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolem transmittendæ. Enimverò quoniam creatus erat tanquam humani generis in vtroque homine principium, porò vt genus nostrum, & vita animali propagaret, & moribus institueret, diuinæ prouidentia congruebat, vt sicuti eum ætate iusta, & corporis robore firmum plasmarer, ita & animæ scientijs & virtutibus imbueret, quantum erat orbi gubernando necessarium. Quocirca vniuersis iuxta cuiusq; naturam & qualitatem dedit nomina. At verò filij deinceps paruuli erant, vti modò, & absque vsu rationis procreandi. Qui vnà cum ætate, rerum cognitione, ac morum cultura proficerent. Habuissent tamen omnes fidem notitiq; Dei viuaciorem, præstantioremq; nostra. Sed de his latis. ¶ Postremum deniq; dubium est. Cū esset in primis parentibus ligata concupiscentia, quomodo potuit Eva concupiscere esum ligni scientiæ? Verum ad hoc pluribus respondere, esset lineam præsentis instituti exilire: factis est, quod non cōmissum est primū peccatū propter obliquā cōcupiscentiam cibi, at præcessit peccatum superbiæ, quo voluit seducta Eva scire, vt Deus, bonum & malum.

Gratia transfunderetur in posteros, secundū Tho. scđum omnes iustitia originalis.

Quales essent procreandi filij.

Postremum dubium.

Quid homo in statu naturæ integræ naturaliter poterat bonorū operū efficere.

Caput VI.

¶ Vbsequitur vt iuxta institutum nostrum perscrutemur, quid in natura integra homo poterat naturaliter, scilicet cum solo auxilio generali Dei, exequi in bonis moribus: quid itaque esset, vbi auxilio speciali indigeret. Atqui de illo statu non est prorsus censendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adam perornatus. Habuit enim (vt modò dicebamus) peculiaria bona plurima, quæ non essent deinceps posteris communia: at ratio illius status librandæ est ex cõmuni lege, quæ duratura erat in tota progenie, nisi intercessisset peccatū. Et præterea alia ratio est de statu iustitiæ originalis, si eodem nomine comprehendatur gratia gratiæ faciens: alia verò si precisè intelligatur iustitia sanans naturam in ordine ad finem naturalem. Quãobrem vt luculentior sit disputatio, dum quærimus de statu iustitiæ originalis, solum intelligimus hominẽ cum dono sanante naturam, semouẽdo cogitatione gratiam ad supernaturalia eleuantem. Ita etiam distinguit ipse S. Tho. 1. 2. q. 109. vbi quærit, quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id est, homo, tũm gratia carens, tũm etiam culpa, naturam tamẽ sortitus validam. Connumerabatur enim tunc donum illud iustitiæ inter naturalia, quãuis esset gratuitum: quia tantũm obfirmabat naturam in ordine ad finem naturalem, vt sæpe explicatum est. Nam si intellexisset meram naturam, de qua locuti sumus cap. 3. & 4. non asseruisset, quòd posset seruare præcepta omnia, & diligere Deum: vt iam modò dicturi sumus. Atqui hoc loco videtur alludere eo S. Tho. quòd gratia & iustitia distinguerentur, vt res duæ. Nisi dixeris satis esse ad illum glossandum, quòd sint rationes distinctæ eiusdem habitus. His deliberatis, facillimum est constituere, quòd vires humanæ in illo statu pertingerent in moribus. Quòd quinque propositio nibus perspicuum fiet. ¶ Sit ergo prima. Nullatenus posset tunc homo per iustitiã originalem, si gratiã gratum facientem secernas, opus vllum facere, amicitia Dei, cœlestiq; hæreditate dignũ: quinimò neq; ad gratiã separare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc in propatulo est. Quoniã iustitia originalis secundũ hanc rationẽ, solum esset naturæ sanitas in ordine ad finẽ facultati naturali præscriptũ vt citra molestiam sensualitas, & grauedinem corporis operaretur

De statu innocẽtiæ quo modo loquẽdum.

S. Thom.

Gratia & iustitia, an distinguere tur secundũ Tho.

Prima propositio.

S. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 2. Ead. q. ar. 5. & 6.

homo secundũ rationẽ: finis autem, qui in amicitia & gloria Dei positus est, virium omnium naturalium cacumina in finitũ trascendit, vt supra dictũ est. isq; propriũ est idcirco opus Dei. Cõsiderandũ hic tamẽ est obiter, quòd gratia necessaria tunc hominibus nõ fuisset per meritũ CHRISTI. Et enim CHRISTVS solum venit saluum facere quod perierat, vt quẽ posuit Deus propitiatorẽ pro peccatis, qui à feruitute nos peccati redimeret: ob idq; vbi nulum fuerat peccatum, non opus erat illo redẽptore: vt ait August. de corp. & gra. cap. 11. Erat nihilominus necessaria gratia Dei & auxilium propter impossibilitatem cuiusq; naturæ creatæ, ad finem illum assequendum. ¶ Secunda propositio. Poterat homo in illo statu per sua naturalia, tũm cognoscere, tũm vellem & operari totũ bonum suæ naturæ proportionatum, puta, agere secundũ rationẽ in ordine ad Deum, quatenus finis est naturalis boni. Conclusio est S. Tho. 1. 2. q. 109. à qua nullus theologorũ dissentit. Distinguit enim illic de homine naturæ integræ: affirmans, quòd poterat per sua naturalia facere totũ bonum sibi proportionatum, quale est virtutis acquirat: non tamẽ bonum excedens, quale est virtutis infusæ, nisi suffultus gratia. Quare miror illos, qui sensum Thomæ eò detorquent, quòd non possit bona naturalia facere absq; auxilio speciali: propterea quòd ait, id non potuisset sine auxilio Dei mouẽtis. Enimverò vbi ait, per sua naturalia, propalam explicat se loqui de auxilio generali: quòd (vt cap. 2. exposuimus) inter causas refertur naturales. Quòd autẽ facere nequit homo sine auxilio speciali, nõ quã pronũciasset, fieri posse ab illo per sua naturalia. Sed præterea probatur assertio hæc ex dictis cap. 4. Cũ homo sit animal rationale, naturæ suæ institum est operari secundũ rationẽ, propter Deum, quatenus naturali luce innotescit esse finis omnium: tamen per renitentia sensualitatis quandoq; cohibeatur: iustitia autẽ originalis medicina erat huius morbi, in suo vigore naturã præseruans: valebat ergo absq; alio peculiari auxilio præstare vniuersum bonũ, quòd suæ esset naturæ proportionatum. Itaq; differentia erat inter hominẽ in puris naturalibus, eundemq; in statu innocentia, quæ est inter infirmũ & validũ, sanẽ quòd ille (vt supra prælocuti sumus) potens erat opus aliquod moraliter bonũ natura sua efficere, nõ tñ contineretur omne: at in statu innocentia omne quidẽ & semper. Atqui eodem discrimine differt homo lapsus ab eodẽ in statu innocentia: vt auctor est loco citato S. Tho. & latius nos disputabimus

Gratia dicitur prima non fuit ob meritum Christi.

3. Propositio. S. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 4.

Lutherani.

August.

Observantia præceptorũ duplex.

2. Propositio.

S. Tho. 1. 2. q. 109. ar. 2.

Confirmatio conclus.

Math. 19.

Differentia inter tres hominibus.

4. Propositio.

tabimus cap. 20. ¶ Tertia propositio. Poterat tũc homo, seclusa etiam gratia gratum faciente præcepta omnia legis naturalis explere, quoniã imò & cauere à prohibitione illa esus ligni sciẽtiæ, quantũ ad substantiã operum. At quoniã similem statuimus conclusionẽ cap. 22. de homine lapsõ: de qua nos Lutherani acerrimẽ ob iurgant: nempe quòd veluti Pelagiani doceamus catholici, posse hominẽ seruare mandata vitibus naturalibus, adnotãda est solẽnis theologorum distinctio. Implere præcepta Dei bifariam vsu venit. Vno modo, quantum ad substantiam operũ: prout scilicet operatur homo iusta, & honesta, quæ genere suo bona sunt, absq; vllõ prauo fine aut circumstantia. Et hoc re vera potest homo per suæ naturæ facultatẽ. Scilicet solo generali Dei concursu: vt q. citata art. 4. S. Thom. & theologo omnes vno animo affirmant. Atqui ratio est, quia omnia opera legis tam naturalis quã diuinæ, atq; etiam humanæ, si modò iusta sit, est secundũ rationẽ: quinimò lex idem pollet, quòd rationis regula, ad quam sunt opera nostra exigenda & collimãda. Cũ ergo homo, animal sit rationale, omnia huiusmodi opera, natura sua, potest facere. Interest tamen, quòd homo in statu innocentia, propter integritatẽ naturæ, cuncta valebat præstare, sed in puris naturalibus, & in statu naturæ corruptæ, non item, nisi leuiora & pauciora. At verò aliter vsurpatur hoc quòd est seruare præcepta: nempe, nõ solum quantum ad substantiam, sed etiam quantum ad modum. Quòd alij dicunt, quantum ad intentionẽ Dei præipientis, vnde omnes deriuantur leges. Quæ quidem intentio est, vt, sua suffulti gratia, per merita impletionis legis adipiscamur præmia æterna: iuxta illud Euangelij, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata. Atque hoc modo accipitur, vbicunq; simpliciter dicitur, impleri mandata Dei: prior enim est modus implendi imperfectus. Et isto modo, nec in statu naturæ, nedum in hoc nostro, adimplere homo vel minimum potest absque gratia, gratuito nos prius cum Deo reconciliante. Cuius contrarius fuit error Pelagij. Hæc est sententia, à qua nullus abscedit theologus. Quam, cũ copiosius à nobis, exactiusque de homine collopro cap. 22. sit cõfirmãda, satis hic fuerit enuntiasse. Dixerim, præcepta iuris naturalis: quoniã cognitionẽ fidei supernaturaliũ habere neq; homo potuit, neq; verò angelus, citra speciale auxiliũ Dei. ¶ Assertio quarta. Sufficiens quoq; fuerat homo in flore originalis iustitiæ alia seclusa gratia, diligere Deũ super omnia, naturali dilectione: non tamen, ita vt esset meri-

toria, & Deo accepta ad vitã æternã, Cõclusio est pariter S. Tho. q. citata 1. 2. ar. 3. Cuius idcirco solius testimonium profero, quòd nemo sit theologorum, qui non in eandẽ sententiam subscribat. Atqui demonstratur suã ipsius ratione. In illo statu seclusa gratia, virtute homo poterat naturali bonũ totũ exequi, quòd sibi esset cõnaturale: talis autẽ est dilectio Dei super omnia; ergo illa erat sibi à natura possibilis. Secunda præmissa, sic ex media natura rerum exprimitur. Vna quælibet res ita nata est appetere & agere, vt nata est esse (sententia est Arist. 2. Physic.) omnes autem creaturæ, suo quæque ordine sunt, propter Deum; ergo omnes se suo modo diligunt propter Deum; vt auctor est Dionys. in lib. de di. no. vbi ait, q. Deus conuertit omnia ad amorem suũ ipsius. Vnde cũ, natura tunc sana, nulla esset illecebra, aut res alia, quæ ipsam à sua inclinatione remoueretur, cõsequens fit, vt se homo illa ætate, & sua cuncta officia in Deũ referret: quòd est ipsum super omnia diligere. Quòd si explicatiũs rationem hanc perspicere est animus, animaduerte, quòd Deus benedictus, quippe qui honorum nostrorum nõ indiget, non propter nos, aut res alias extra se quicquã cõdidit, sed propter se potissimẽ, vt suam deitatẽ exereret, & quodã pacto in nos propagaret. Hoc enim inter Deũ & res cõditas interest, quòd creatura agit amore cõcupiscẽtiæ, videlicet, gratia adipiscendi finis aut conseruandi: hac enim causa animalia partis alimentis vtuntur, vt viuant: atque sibi similia progignũt, in quibus species suas perpetuò custodiant. Deus autem non sic, sed ex sui amore proprio beneuolentiæ, mundum effinxit, vt suum esset nomen, ad suam ipsius gloriam, effusissimum. Creatura denique agit ceu discipulus, qui scholas causa cõparandæ sciẽtiæ frequentat, Deus autẽ, vt magister, qui præ suæ amore sapientiæ effusam in alios auidẽ curat. Quocirca vt Deus omnia propter se fecit, & amat, eandem rebus, quas ex nihilo efformauit, propensionem inseruit, vt suum videlicet præ se ipsis amarẽt auctorem: & maximẽ homo, quem vniuersorũ dominum insti tuebat. Solet eadem veritas exemplo etiãnum commonstrari de partibus rei naturalis: videlicet de brachio, cũ sui se periculo & dispendio pro capite exponit, vbi agitur salus totius. At bino respõso contendunt nõnulli cauillari & eludere exemplum hoc. Primum, quòd brachiũ non se exponit pro capite, sed pro se ipso, vt q. in capite ipsummet periclitatur. Falsitas tamen huius inde patet, quòd cũ brachium pereat, vt caput contegat, vanum est dicere,

Arist. 2. physic. c. 8.

Dionys.

Discrimen interactionis Dei & nostram.

Simile.

Exemplum partium respectu totius.

suam propriam salutem intendere, & non potius totius personae. Altera responsio est Scoti, 3. distinct. 27. quod manus non se exponit, sed homo ipse exponit manum, vt se ipse defendat. Vnde non sumitur argumentum, quod manus diligat totum plus quam se, verum quod totum diligat se plus quam manum. Ad hoc tamen respondetur, quod quauis totum suppositum sit, quod vtitur partibus, est tamen testimonium, quod sicut suum est naturale ius imperare membris, ita sic & naturalis ille appetitus membrorum obtemperandi. Quemadmodum cum aqua ad replendum vacuum ascendit, nullo modo mouetur contra naturam suam, imo illa est sua propria natura. Quandoquidem non propter partes totum, sed propter totum effectus sint partes. Et eodem modo omnia bona creata sunt propter Deum, qui est vniuersale bonum. Quin verò ex his philosophi naturae principijs docti sunt, teneri etiam ciuem pro Republica mortem oppetere. Colligitur ergo insitum esse à natura homini, Deum supra se diligere. Quod natura quidem integra, plenè facere poterat, corrupta tamen, propter obstacula impendio multa haud quaquam ita id valet, vt omnia opera in ipsum referat. Veruntamen prudenter hic lectorem non praeterat (quod cap. 22. repetendum nobis est) binam esse dilectionem Dei super omnia: alteram naturalem, alteram quae est ex charitate diuinitus deriuata: ita enim consentienter docent theologi. Vnde S. Tho. loco citato, primò contra conclusionem hanc format tale argumentum, Diligere Deum super omnia, proprium munus est charitatis infusae, per spiritum sanctum qui datur nobis, vt habetur Roman. 5. ergo id non poterat ab homine in statu innocentiae per sua naturalia fieri. Ad quod respondet, quod charitas diligit Deum super omnia, eminentius quam natura. Natura enim diligit eum super omnia, prout est principium & finis naturalis boni: charitas autem, secundum quod est obiectum beatitudinis, & secundum quod homo habet quandam cum ipso societatem spirituales. Hæc ille. ¶ Quinta vtiq; & postrema propositio est. Poterat homo in illo statu per donum sibi collatum perseverare, si voluisset. Hæc statuitur ab Augustino de corrept. & gratia cap. 12. vbi ait, primo homini, cui datum fuit posse non peccare, datum subinde fuisse adiutorium perseverantiae: non quo fieret vt perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Et paulò post, Non accepit hoc donum Dei primus homo, id est, in bono perseverantiam, sed perseverare vel non

Bina dilectio.

5. Propos. Aug. de corre. & grat. cap. 12. Th. 1. 2. q. 109, art. 10. ad 3. & art. 8.

perseverare, in eius relicto est arbitrio: cum voluntati sine peccato instituta nihil concupiscibiliter resisteret. Igitur sententia August. eademq; verissima est, quod non accepit Protoplastus donum, vt semper perseveraret. Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qualiter fuerunt Apostoli, ne lethaliter delinquerent, & sacratissima virgo, ne offenderet, vel venialiter. Neque (quod minus est) habuit illam gratiam, vt re vera perseveraret. Etenim si hanc accepisset, nunquam cecidisset. Attamen possibilitas perseverandi commissa est libero arbitrio suo. Et ideo eleganter ait August. quod quauis Adam recepisset gratiam, vt posset non peccare, si vellet, egregij verò sancti euangelici, vt martyres, copiosiores acceperunt: nempe vt non solum possent quod velent, sed vt firmitus velent id quod possent. Adam enim terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium, libero usus arbitrio, non stetit in tanta non peccandi felicitate. Isti autem non dico terrente mundo, sed fauiente, ne starent, steterunt in fide. Cum videret ille bona praesentia quae fuerat relicto, isti autem futura bona quae accepturi fuerant non cernebant. Hæc August. commendans gratiam CHRISTI, præ illa quae fuit in Adam. Subhæsitet hic quispiam forte. Num causae etiam aliae vel occasiones poterant tunc occurrere ad peccandum, praeter sensualitatem, quam iustitia coerceret? Poterant equidem ad peccandum mortaliter, vti fuit tentatio serpentis. Quoniam primum peccatum esse non poterat, nisi mortale, per quod perderetur felicissimus ille status. Veniale namque neque satis erat ad deiciendum hominem ab illo statu, neque illo durante, fieri poterat: eò quod neque poterat tunc accidere malum vllum. Quam opinionem S. Thom. 1. 2. quæst. 89. ait esse doctrinam communem. Et quauis non desint, qui contra opinentur, id tamen conuincitur ex effectu cum primis venialis peccati, quod non potest non esse dignum aliqua poena. In illo verò felicissimo statu, vt author est August. tum locis citatis, tum etiam 14. de ciuita. dei, cap. 10. nihil inesse poterat mali, quod hominis feliciter viuentis animum vnquam offenderet. Quinimò expressè subdit, quod erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruerat. Si ergo erat deuitatio tranquilla peccati, nullum esse poterat veniale. Sed id praeterea deducitur ex causis peccandi venialiter, quae tunc nullum haberent locum: quia nec essent tunc subiti motus sensualitatis, nec

Dilectio inter gratia Adā, & gratia Chri.

Dubitatio.

S. Thom.

August.

Causa venialis peccati.

tis nec motus rationis repentini absque deliberatione. Nec esse poterat in corpore lassitudo vlla: quippe quod semper vegetum erat & solidum, & quod animo obsequeretur aptissimum. Neque verò prorsus à re vlla extrinsecus immineret periculum vllum: aliàs non esset felicissimus status, qualis paradisi vocabulo designatur. Et hæc de secundo statu eorum quatuor, qui sunt à nobis propositi, satis sint. Cetera cap. 20. & sequentibus copiosius.

De peccato originali, in quos scilicet transit. Cap. VII.

Postquam in fastigio felicitatis conditum hominem enarravimus, qualem in terris habere potuit, consequitur vt de peccato dicamus, in quod sua inde voluntate prolapsus, suam quoque posteritatem demisit. Hic enim tertius est hominis status, quem sumptuosius describendum: in quo adeo reliqua pars huius libri collocanda est. De peccato ergo originali hæc sermo sex sunt, partim consideratione, partim disputatione digna, quae fuerunt nobis à sacrosancta synodo in disputationem producta. Nempe an sit, id est, an ab Adam in omnes postereros transierit: quae causa illius: quid sit, & quomodo traducatur: quae nam sint eius effectus: ac denique poena. Nam de remissione, quauis capit. 11. quaedam contra Lutheranos dicemus, tamen lib. 2. tanquam in proprio loco, agendum nobis est. Porro membrum primum non est, quod in disputationem iam nunc mittatur: quoniam nec est qui in dubium repetat, nisi qui Pelagianorum haeresim moliretur resuscitare. Lutherani autem, quibus cum nobis hoc ætatis res est, ad eò à Pelagianis procul defugiant, vt in alterum extremum e regione impingant. Constitutissimum ergo nobis sit, tanquam fides catholica, omnes quotquot ab Adam naturali generatione cadunt, peccatum contrahere originale. Cum has & id genus vniuersales orationes enuntiauerimus, nollem me quispiam de conceptione sacratissimae virginis in suspicionem vocaret. Nam etsi Concilium praesens, nihil de hac re definiendo, sed decretum Sixti consultissimè innouando ius cuique liberum fecerit in vtramlibet partem differendi, nihil mihi tamen minus est cordi. At verò vtrumuis intellectum permittente ecclesia, glossando explicuerint huius vel illius opinionis auctores, tamè verba scripturae & sacrorum canonum absque additamento sunt vniuersaliter, vti iacent, profertenda: ne eorum adulteretur sinceritas. Eò

Sex puncta de peccato originali.

Lutherani.

Series de peccato orig.

Sess. ad cal. em.

vel maximè, quod, vt est manifestissimum, opinio de conceptione, noua est: & ideo nihil mirum, si apud S. Patres nemo à generali sententia filiorum Adae fuerit exceptus, praeter solum CHRISTVM. Quae ea duntaxat causa eximunt, quod non fuerit ab Adam per virum seminatus. Vt ergo citra disputationem de sanctissima Dei matre in digressum redeamus, huiusce catholicae veritatis de originali peccato certissima in thesauro scripturae, & noua iunt, & vetera testimonia. Ecce enim (inquit Dauid) Psalm. 50. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et ecclesiasticus, A muliere initium factum est peccari, & per illam omnes moriuntur. Quo & vir ille ex Gentibus simplex & rectus alludebat, vbi diei quae natus fuerat homo, tam multa imprecabatur mala. Aperuit enim Iob os suum, inquit scriptura, & maledixit diei suo, & locutus est. Perea dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Sanè agnoscens vitium illud conceptum in causam cunctorum esse, quae mortales mala perpetimur. Et capit. 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Et cap. 25. secundum septuaginta interpretes, Nemo mundus absque sordibus: neque infans, cuius est vnus diei vita super terram. At quod sub nube in Patrum erat vaticiniis, in meridie euangelica aperte proditum est. Huc enim sermone pertinet argumentum Pauli ad Romanos, vt ostenderet Iudaeos omnes & Graecos, vniuersum scilicet genus humanum sub peccato esse: neque esse distinctionem, sed peccasse omnes, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulò inferius exponens ait, Per vnum hominem peccatum in mundum transit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et subdit, quod mors pertransiit in eos etiam, qui non peccauerunt in similitudinem praerogationis Adae, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adae omnes peccauerunt, siquidem propter illud moriuntur. Et Gala. 3. Conclusit (inquit) scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Et Ephe. 2. Eramus natura filij irae. ¶ His nihilominus, hisque similibus permultis locis scripturae non obstantibus, fuit Pelagius cum discipulis suis Celestio & Iuliano, qui peccatum Adae aliis, praeter ipsum, quibuspiam nocuisse negare pertenderint: eò versum verba Pauli detorquebant, quod omnes in Adam sola imitatione peccassent, non tamen, quod aliqui inde culpa generatione contraherent, cuius

Psalm. 50.

Eccles. 25.

Iob. 3.

Paulus.

Rom. 5.

Gala. 3.

Pelagiani negant orig. peccatum.

exitialis hæresis, cum alij S. Patres, tum maxime acerrimus August. firmissimis testimoniis reos fecit, & id quidem frequentissimis eius opusculis. Primum, Hypog. art. 2. vbi ex illa forma loquendi Pauli, In quo omnes peccauerunt, vrget quod non solum imitatione in illo peccauimus, sed quod cum ille peccauit, natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit, dominus IESVS CHRISTVS absq; semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Et paulo post, super illud, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicendo, inquit, omnes, nullum excipit: quinimò totum declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptismo paruulorum, cum aliis compluribus, tum præsertim id conuincit comparatione illa Pauli, Iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cui nihil cõquadrat imitatio peccandi, quin verò exprimitur, quod quemadmodum in Adam, antequam essemus, peccauimus, qua porro culpa naturali generatione inficimur, ita in passione CHRISTI, ab omnibus delictis nondum nati liberabamur, si illa modò nobis per gratuita regeneratione applicaretur. Vnde lib. 2. cap. 20. percontatus quæstione in forma, vtrum qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit habiturusve sit, non solum quisquam natorum hominum sit, verum etiam potuerit aliquando esse, vel possit: ita respondet, Hunc prorsus, præter vnum mediatorè Dei & hominum hominem CHRISTVM IESVM, nullum vel esse, vel fuisse, vel futurum esse, certissimum est. Et aduersus Iulianum eandem rem omnium S. Patrum suffragiis persequitur. Inter quos citat Ambrosiũ super Lucam: vbi ait, Solus per omnia natus de scemina sanctus dominus IESVS est, qui terrenæ cõtagia corruptelæ immaculati partus nouitate non sensit. Vbi id prorsus in causa ponit vindicandi CHRISTI ab originali peccato, quod non fuerit virili femine conceptus. Et in libr. de arca Noë, de eodem seruatore nostro, Solus, inquit, potuit iustus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex virgine generationis obnoxia privilegio minime teneretur. Et ne omnium sigillatim catalogum denarremus, ita lib. 2. circa finem concludit aduersus Iulianum Augustin. Propter quam catholicam veritatem, sancti ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo Presbyterum, velis nolis, Hierony-

Aug. hypo.

Rom. 5.

Aug. de pe. me. lib. 2. cap. 20.

Ambro.

Augu. citat oēs patres.

um, vt omittam eos qui nondum dormierunt, aduersus vos proferunt de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione, sententiam, vnde nemine eruunt, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, virgo concepit. Hæc August. Et lib. 6. eosdem hæreticos pòdere illius loci vrgentiùs premit, qui est 2. Corinth. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, pro quibus mortuus est CHRISTVS. Quam Pauli collectionem quàm oculatissimè obseruat his verbis. Consequens ergo esse voluit Paulus, vt omnes intelligantur mortui, si pro omnibus mortuus est CHRISTVS. Quia ergo nõ in corpore (scilicet necesse est omnes mori) restat, inquit, vt in peccato mortuos esse omnes pro quibus mortuus est CHRISTVS, nemo neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse Christianũ. Hactenus ipse August. Concedens nanq; Iulianus CHRISTVM, etiam pro paruulis fuisse mortuum, negabat eosdem in peccato concipi. Arguit Aug. Sire vera non fuerunt in peccato cõcepti, nõquam fuerunt mortui spiritualiter. Quod si mortui nõ fuerunt, nec CHRISTVS pro illis mortuus est: attestate Paulo, quod CHRISTVS nõ fuit mortuus, nisi pro his, qui re vera fuerunt mortui. Quemadmodum Roma. 5. ait, In hoc cõmendat suam charitatè Deus in nobis, quoniã cum peccatores essemus, CHRISTVS pro nobis mortuus est. Non ergo est mortuus nisi pro iis, qui verè fuerunt peccatores. Vnde idem apostolus Ro. 8. Solũ CHRISTVM redemptorè asserit venisse in similitudinè carnis peccati, vt omnes quotquot fuerunt redempti, non in similitudinè, sed verè intelligantur venisse in carnem peccati. Què locum August. lib. 1. de nupt. & concup. cap. 12. vbi de connubio Ioseph, & Mariæ sermonè habet, ita enarrat. Solus ibi nuptialis cõcubitus nõ fuit, quia in carne peccati fieri nõ poterat sine illa carnis cõcupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati: quando quidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Hactenus August. Ex his ergo toties resumptis vniuersalibus S. Thom. 1. 2. q. 8. 1. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ transeat in omnes homines, indubie respõdet his verbis, respõdeo, quod secundum fidè catholicam, firmiter est tenendum, quod omnes homines, præter solũ CHRISTVM ex Adam deriuati, peccatũ originale ex Adam con-

2. Cor.

Rom. 5.

Rom. 8.

Aug. de nupt. lib. 1. cap. 12.

S. Thom.

trahunt. Nam ita respondet Paulus, Mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Denique Pelagius atque Celestius de hac hæresi damnati sunt in concilio Mileuitano & Africano, auctoritate etiam Innocentij & Zozimi, summorum pontificum: Verba sunt Concilij Mileuitani cap. 2. Item placuit, vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adæ trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quæ verba inter decreta relata sunt de consecratione, dist. 4. Quo & sententia Augustini transfertur de fide ad Petrum. Ea sic habet, Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubium viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortique subiectum: & ob hoc naturaliter iræ nasci filium. Id quod & in nostra modò sancta synodo Tridentina, in nouatum est Sess. 5. can. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

De causa & ratione peccati originalis. Cap. VIII.

Altera originalis culpæ meditatio est de causa. Hanc ferè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute consisteret: vt pote qui ad gignendũ propagandũq; genus nostrum vna esset planta, iustitiam illam originalem (de qua capit. 2. loquebamur) non solum sibi, sed sua in perpetuum soboli suscepit. Sanè quam tota deinceps hæreditario iure simul cum natura generando susciperet: si modò in gratia & amicitia Dei fidus homo persisteret. A qua ratione præceptum illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis comminatione fuerat interdictus, ita ei positum est, vt tota in eo natura obligaretur. Quam obrem sic ob suam præuaricatione iustitia illa, quam susceperat, multatus est, gradũque illo felicissimo depulsus, vt vniuersos simul mortales eodem reatu cõplicuerit, eodemq; subinde miseriarum coniecerit. Porro autè quo causa hæc explicatio fiat, duo pariter alia explanari operæ pretium est, quæ superius capite sunt à nobis proposita: sanè quidnam sit originale peccatum, & quo pacto generatiõnum serie transfundatur. Est enim hoc difficillimum etiam cuique explicatu difficillimum: de quo proinde, vt meã fatear incitiã, nihil hactenus

Concil. Mileuit.

De consecra. no. dist.

Causa orig. pecc.

Aug. de nupt. lib. 1. cap. 12.

Quid sit & quomodo tradatur.

legi, quod non considerarem amplius. Causa vero huius perplexæ ambiguitatis est, quod cum ratio culpæ in actuali peccato sit manifesta, vix tamen inde possumus naturam originalis trahere. Est enim peccatum (ait contra Faustum lib. 2. August.) dictum vel factum, vel concipitum contra legem Dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis, & declinatio à lege Dei, & rationis regula: veluti dum Adam lineam sibi præscriptam transgressus, comedidit de ligno scientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nondum iudicij & libertatis compos, neque ad legis normam agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit ratio vera culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nõstra impressa natura.

Hæc autem de hoc peccato, inconfesso sunt omnibus catholicis. Primum, Quod non est proprium nostrum ex parte causæ, id est, quod propria nõs voluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente libro, de pecca. me. Augustino, qui eo sunt amentia collapsi, vt dicerent paruulos baptizari in remissionem peccati, quod eis esset proprium hoc modo, & personale: Sed non vsque ad eò, inquit, sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cuiquam persuadeant. Ad eò est euidentissimum nondum tunc elucere rationis aut voluntatis vsus. Haud tamen quaquam negandum est, esse voluntarium: vt cap. 14. lib. 1. retracta. admonitos nos idem voluit vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subiicit: illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utatur arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. Et infra cap. 15. contra Pelagianos, negantes peccatũ originale in paruulis, eò quod nondum uterentur voluntatis arbitrio, ait: Quasi verò peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vsquam esse potuerit, nisi in voluntate, quæ voluntate commissum est, quando diuini præcepti est facta transgressio.

Secunda confessio catholica est, quod est nobis proprium ex parte subiecti, id est, quod est verè in nobis. Ad hunc sensum, quod verè atq; (vt physici aiunt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Paulus quod omnes peccatores essemus (& loquitur de originali) CHRISTVS pro nobis mortuus est. Est itaq; si subiectum peccati propriè nostrum: si verò causam, neque proprium nobis, neque nobis voluntarium, sed

Ratio peccati. August.

Confessio de pecc. orig. Aug. lib. 1. retract. cap. 15. respondendum inquit est, eos non proprietate voluntatis, sed origine reos teneri, loquitur autem de paruulis. Quomodo pecc. orig. sit voluntarium.

2. Confessio.

Ephes. 2. a Tertia est quod sit vere peccatū.

ex necessitate naturæ iuxta illud Pauli, Erasmus natura filij præ. Sed tertio atq; omnium maxime pro indubitato quibus habere debet, qui non vult ipse Pelagianus haberi, quod verè & propriè sit peccatum. Non enim defuerunt (vti refert Magister senten. lib. 2. distin. 30.) qui crederent non esse in nobis veram culpam originalem, sed tantum reatum pœnarum & calamitatum, quibus ob peccatū Adæ obnoxium est genus humanum: illumq; eo sensu dici peccatum, quod sit effectus peccati. Nec desunt modò, non solum ex Lutheranorum profapia (nam sunt in diuersa symbola discipuli) verum ex numero etiam eorum, qui se catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter theologos prodeuntes, sustinere pergunt, vel nullum esse originale peccatum, vel non verè & propriè esse culpam, cum quibus paulò post sumus cōgressuri. Nunc interim admonemus non solum reos nasci pœnæ, sed verè in culpa, & propterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuper citato ait August. scilicet, reatu peccati Adæ implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et super Psalm. 50. explicatius, Ideo, inquit, se in iniquitatibus dicit conceptum David, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur nisi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatū trahit. Hæc ille. Et Hypog. art. 2. Peccatū Adæ non solum ipsam, sed omne necauit genus humanum, cum eius damnationem simul & culpam suscepimus. Sed quid opus est August. teste, vbi tam est Paul. perspicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccatores sunt. Ecce non solum mors pœnæque, sed culpa prius in nos transit, & idcirco pœna. Itē, Ideo Adā fuit forma CHRISTI, quia sicut ex gratia CHRISTI verè iustificamur, ita Adā delicto omnes iniusti sumus, & verè peccatores. Qui ergo hoc veritatis clarissimum lumen refellit, cuiuscunque is fuerit ordinis, hæreticus censetur. Quippe qui (vt verbis Aug. supra citatis vtamur) nō firmissimè teneat omnem hominē, qui per concubitus vitæ & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortisque subiectum, & ob hoc iræ nasci filium. In quod hominū genus anathematis sententiam pronuntiavit cum olim Milevitanum concilium, tum etiam (vt cap. 7. dicebamus) & nostra modo sancta Synodus consensuissimè pro-

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de pecc. me. cap. 16.

pter istos contumaces. Hinc demum quarto peruestigandū nobis est, vbinā abdita sit ratio originalis culpæ. Postrò vt intelligamus, quidnam sit nobis cum Adam cōmune, quod verè sit in nobis peccatū: & id quidē nō per modum actus, sed absq; vsu per modum habitus. Atqui in Adam præter transeuntē actum peccati, qui in nobis non persistit, duo fuerunt reliqua, inde effecta, nempe priuatio iustitiæ & dissolutio concupiscentiæ carnis, quæ habentis soluta, effrænis fertur in obiecta sensus, præter rationis ordinē. Quæ quidem ambo nobis proli suæ communiter sunt congenita. Ex hoc bivio videntur August. & Ansel. in diuersa digressi. Primus enim in locis suæ doctrinæ minime raris apparet concupiscentiam illam carnis constituturē peccatū originale. Alter verò in lib. de con. vir. palam ait esse carentiam iustitiæ, quæ debuerat inesse naturæ nostræ. Magister sent. lib. 2. dist. 30. August. (vt ipse iudicat) sententiam cōplexus est. Cuius quidē magistri opinione permulti sunt adducti. Alij sequuntur Anselmū. S. Thom. 1. 2. q. 28. vt ambas conciliet opiniones, ait, cōcupiscentiā esse materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carentiam verò iustitiæ, formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatum originale, esse concupiscentiam, originali iustitia carentem. Hæc verò tamen si antiquitate sua & doctorū autoritate præpollent, nō tamen sunt, de quibus ecclesia aliquid diffinierit, quin verò cōciliū modò, & quidē meritissimo, nihil celsit, quidnā sit originale, sed sub lite inter doctō. relinquit. Et idē opus habet explicatione. Magister sententiarū (vt videtur) & alij nonnulli sui affectu cōmentantur, quod concupiscentia sit quædam morbida qualitas, non in carne, sed in anima hærens. Hanc vocant fomitem, legem carnis, & tyrānum. Hoc sibi videntur elicere ex autoritate August. de nupt. & cōcup. lib. 1. cap. 27. vbi ait, quod hæc concupiscentia non substantialiter manet, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut languor. Et quod sit in anima, pater, quoniam aduersus Iulianū lib. 5. ait, quod anima in carne, tanquā in vitiatō vase corrūpitur. Et in quodam sermone de verbis apostoli. Vitium concupiscentiæ est quod anima non ex se, sed ex carne contrahit. Et ratione cōfirmatur, quoniam originale peccatum culpa est, culpa autem non est carnis, sed animæ macula est. Colligunt ergo isti, quod peccatum Adæ carnē suam infecit, caro autē infecta, cōmaculauit & eam quæ genuit: à qua carne, dum infunditur, anima qualitate illa morbida inficit. Doctrina enim est Arist. 1. de anima, quod ex motionibus sapē animæ afficitur corpus, & vicissim

Quarta consideratio.

Duo effectus primi peccati.

Diffidium Aug. & Ansel. de orig. pec.

S. Thom.

Peccati originalis diffinitio.

Cōcupiscentia qualitas morbida.

Aug. de nuptiis, & concup. lib. 1. cap. 27.

Arist. 1. de Ani. cap. 1.

Reprobatur opinio morbide qualitatibus.

& vicissim animus ex corporis qualitatibus. Sed re vera isti, nescio quibus hanc possint suam opinionem obtrudere. Nam quauis animi morus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calor, vel bilis conciter corporis; vicissimque corporis alteratio animum etiamnum commoueat, quod tamen animam Adæ qualitatem per modum habitus immanentem potuerit corpori insingere, quæ in carne quoque inde genita perpetuò perseueret, per nullam est philosophiam persuasibile: atque multò minus, quod caro aduenienti animæ talem qualitatem impingat: sanè cum qualitas corporis materialis sit, anima verò spiritualis. Mox quod peccatum peculiariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum qualitatem, ipsa per se res pro dit esse commentum: nam eius ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere efficaciam: aliàs ex vniuersis similibus peccatis, similis conlequeretur effectus. Quod est deridiculum. Nisi eo vsque despueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributam esse illi peccato, eò quod in illo tota peccasset natura: id cuius nullum potest esse ratio nis, autoritatisve, quo innitatur, pedamentum. At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibilis, incassum admittatur, credaturque, inesse, sic patescit. Nanque vt nos simus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualitate explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt anima sequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate, quoniam cum sit actus corporis, sensum per se ipsa, nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neque vsquam August. concupiscentiam animæ insinuat esse originale peccatum, sed solum concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis operibus competissimum. Igitur vbiunque dixerit, quod malum concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quàm Manichæos repellere, qui dicebant malum in nobis, esse substantiam ingentam à Deo malo: contra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in nobis à natura, quam Deus sanam fecit: sed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipse, vel alij sancti aiunt animam insci ex carne, tanquam ex vase, id penitus docent, quod anima non trahit hoc malum, eò quod eadem emigrat ex corpore in corpus (vt Pythagorici & Platonici comminiscantur) neque verò inde, quod animæ educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc malum, per hoc quod anima filij fiat à patre, sicuti in bru-

Respondetur rationibus contra opinionem.

tis animalibus, sed quod licet anima cuiuscunque à solo Deo creetur, nihilominus nō à Deo cōtrahit peccatum originis, verum inde quod infunditur carni seminata ab Adam. Quod in summa est dicere, hominem concipi in peccato, quia concipitur filius Adæ. At quod isti adiciunt, culpam esse non in corpore, sed in anima, id nos vltro & libentissimè confitemur. Veruntamen inde non sequitur, quod sit qualitas à carne producta, sed certè reatus naturæ concretus, vt iam modò palam facturi sumus. Aliter alij, menti August. verò que propius, alitruunt, concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quod ita possunt ex August. colligere. Ait enim lib. de pecc. me. cap. 16. quod quando peccauit Adam, non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc, inquit, ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati, & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, vt non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam à peccati damnatione liberetur. Hanc verò ego mihi basim disputationis ex August. de concupiscentia præcecerim, non solum pro scholasticis catholicis, sed aduersus Lutheranos: qui concupiscentiam ad eò contendunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiscentiam August. sensualitatem, iustitia originali solutam. Et hanc videtur hic dicere esse peccatum, propter quod sumus baptizate reuerendi. De qua lib. eorundem 2. cap. 4. Concupiscentia, inquit, tanquam lex peccati, manens in membris corporis, mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam iræ filios, etiam si paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. Et lib. 1. retract. Concupiscentiæ reatus in baptizate soluitur, sed infirmitas manet. Vnde forsā S. Thom. 1. 2. q. 82. elicuit, Augustinum dicere, quod concupiscentia est reatus. Nam hoc verbum nusquam legi in August. nisi Sanctus Thomas alium forsā sortitus est codicem. Hinc ergo conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatum. Quod reuera, nisi qui id sano modo interpretetur, nescio, salua grauissima autoritate August. quis sibi in animum inducat, vt credat, id quod ante nos, alij prudenter meditati sunt,

Aug. de pecc. me. cap. 16.

Aug. de concupiscentia carnis.

Basim disputationis.

S. Thom.

Arguitur quod concupiscentia non sit peccatum, sed effectus peccati.

¶ Prima ratio, quae huic sententiae adversa mihi se offert, sic habet. Illud quod in Adā prius, quam in nobis fuit, si in illo non erat peccatum, neque profecto erit in nobis: concupiscentia hac carnis in Adā non fuit peccatum, sed effectus & poena consequens peccatum, nam propter peccatum Adā sublata iustitia, defrenata laxataque est concupiscentia, non solum in sua persona, verum etiam in tota natura: ergo uti in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis, sed effectus & poena peccati.

2. Ratio.

¶ Præterea ne amphibologia nominis inane reddat disputationem, originale peccatum (ut supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ, quæ proinde, licet distinguatur ab actuali, est vera iniquitas: quippe ob quam fatetur Psalm. concipi nos in iniquitatibus: unde adeo consequitur, esse prauitatem, quæ odio est Deo: propter quam homo nisi in CHRISTO regnatus, regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnquam congruere poterit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa (ut tertio capite dicebamus) est homini ex principiis naturalibus innata, quam cœleste illud iustitiæ donum compescebat. Ob idq; non est illa prauitas, obliquitas & iniquitas, in qua consistit ratio peccati, quod Deus odio habet: sed poena est poenæ à Deo inflictæ: sanè qui naturam nostram iustitia illa propter peccatum expoliavit, in suisque naturalibus desertam reliquit. Quocirca neque Adā, neque nos vituperamur, quod sumus sic concupiscibiles, sed eo quod culpam in Adā admisimus, ob quam amissimus ligamen, quo rationi tenebatur concupiscentia subdita. ¶ Ad hæc, Peccatum propriè non est res illa, quæ eadem manet in iustificato, quæ erat in peccatore, concupiscentia autem eadem manet: ergo illa non est peccatum, sed planè reatus ille, qui remittitur dum regeneramur. ¶ Vt cuncta itaque complectar, Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò vero quæ sine actu & consensu est in adulto, non est illud, ob quod hereditate cœlesti abdicamur, sed poenæ eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & frantum quoque abruptum est concupiscentiæ, & in mortem, aliisque calamitates incidimus: ergo non magis concupiscentia illa peccatum est, quam expulsio à regno, vel mors, aut morbi, vel alia id genus ærumnosa miseria, quæ non aliter sunt peccata, quam quod sunt effectus peccati Adā. Nisi quod concupiscentia est præterea nostrorum carnis actualium criminum; Eandem patiuntur repulsam, quæ iam modo excogitant, peccatum

Concupiscentia non est vituperanda.

3. Ratio.

4. Ratio.

Trident. scilicet 5. c. vii.

Peccatum originale non est amor terrenorum.

originale esse amorem terrenorum. Nam si id de actu amoris enuntiant, non quidem originale, sed actuale peccatum est: si verò de amore carnis intelligat, vel de inclinatione anima, qua apta est sensum sequi, eodem recidit, unde priores modo depellebamus. ¶ Eisdem ferme rationibus devincitur, peccatum originale, non esse priuationem iustitiæ originalis, ad sensum, quem pleriq; multi concipiunt, scilicet priuationem iustitiæ totius hominis, quæ erat in illo statu naturæ integræ. Nam illa in Adā non fuit peccatum, sed effectus & poena peccati, prior natura, quam dissolutio concupiscentiæ. Neque verò illa est prauitas & obliquitas peruersæ rationis, neque ob illam Deus extorres nos fecit à regno, sed propter antecessorem prauaricationem, & nos regno priuauit cœlesti, & originali multauit iustitia. ¶ Est & secundum argumentum. Nam quod ferme doctores priuationem iustitiæ debita inesse peccatum originale affirmant, si ita debitum sentiant, quod singulari præcepto fuerit eam Adā obstrictus, aut eius progenies custodire, certè falsum est, & cuius nulla possunt sacrorum autoritate fidem facere, quoniam nullum legitur Adā mandatum positum, nullaq; præscripta lex alia, quam, ne ederet de ligno scientiæ: de quo si comederet, sequeretur eum poena, tum sublata iustitiæ, tum perinde subsequenti mortis: ergo reuera, non iactura iustitiæ, sed esus prorsus ligni, delictum fuit. Enimvero uti non aliter modo gratiam conseruare tenemur quam seruando præcepta, neque homicidæ, præter homicidium, crimen aliud est, quod vel gratiam Dei perdit, vel vitam, si poenam luit capitis: ita neq; aliter Adā obligabatur habere iustitiam, quam non transgrediendo præceptionem de ligno, aut quamvis aliam naturalis iuris. Neque præter esum pomi nouum fuit illi crimine, iustitia denudari: atq; adeo multò minus nobis, denudatos nasci. Quin verò, ut cumulatius dixerim, etiam si peculiari præcepto teneretur custodire iustitiam, deserere eam quidem tunc Adā, esset peccatum, non tamen aut se postmodum, aut nos priuatos esse. Ad hæc. Si peccatum originale esset priuatio (ut aiunt) iustitiæ debita inesse, consequens tunc fieret, ut in baptismo non remitteretur: quoniam neque illic restituitur iustitia, neque villo debito resoluitur homo, quo autè obligabatur. ¶ Alij, qui ex his anfractibus sese expedire contenderent, peccatum originale fingere possent, nihil aliud quam inimicitiam cum Deo: sed neq; se isti credant signum defixisse. Nam inimicitia non est peccatum, sed effectus

Neque est priuatio iustitiæ.

Neque est iustitia debita inesse.

Opinio quorundam quod non sit nisi vnum originale peccatum. Pighius, in controversia de orig. pec.

Diffinitio peorig.

Ratio eius formalis.

Peccatum originale non est inimicitia Dei.

Peccatum originale est in nobis.

fectus planè peccati. Eo enim quod quis Deū vel alium offendit, inimicitiam eius conflat. Et præterea in infantibus manifestum est argumentum. Aut enim vis peccatum originale odium esse, quo infans odit Deū, aut quo Deus odio habet ipsum. Primum nullum est, quippe cum infans nullum habeat voluntatis vsum. Alterū non est peccatum, cum sit in Deo, sed est peccati opus: porro quod illud Deus odium, peccato prouocatus, concipiat.

Quo ratio peccati originalis concluditur. Cap. IX.

Dicitur sunt hoc ætatis, qui quamvis non omnia, partem tamen horum argumentorum contra verullā opinionem opposites, ab ea defeceunt, dicentes, non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnū illud, quod commisit protoparens, esse originale delictum, cuius omnes rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horū primicerius habetur Albertus Pighius, vir profectò & pius, & doctus. Qui nihilo fecius malè de hoc audit, quasi peccata in nobis originalia omnino inficietur. At verò neq; si sane ille, & absque præiudicio audiatur, tantæ damnabitur ignorantia: neque si oculatius ipse sensum veteris opinionis aestimauisset, forsitan eam repudiasset. Primum ergo, si ex nomine rem subiectam venari decet, originale peccatum, nihil aliud dixeris, quam peccatum à primo parente in prolem origine transfusum. Quamobrem ex peccato illo, conragio nostra diuidicanda est. Vt id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictum cognoscatur in nobis per modū habitus. Et qui in illo effectus erat, itidè sint & effectus in nobis. Superponamus, ex epli gratia, primū peccatum Adā fuisse esum ligni, præcesserit em̄ superbia, nec ne, nihil ad rē. Formalis tūc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatē à lege & ordine Dei. Et quia Adā gerebat personā totius naturæ, quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permansurū in ea quā diu nō peccasset, tota in ipso rea facta est illius prauaricationis, & ingrata inuisaq; effecta est Deo. Quare deordinatio eadē, & deformitas (ut verbis scholæ vtamur) illius actus mansit per modū habitus infixæ nature: quā proinde obliquitate vnā cōtrahimus cū eadē natura. Quocirca, uti concedendū est, peccatum originale esse in nobis, ita neq; est negandū, quo minus sit pro formali, carētia iustitiæ originalis: si mo

dò iustitia etiā ipsa similiter accipiatur pro formali. Iam enim supra cap. 5. retulimus ex S. Thom. 1. p. q. 95. formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum, materialia verò, rectitudines alias, scilicet inferiorum virtutum animæ ad rationem: atque corporis ad animam. In Adā, si rem æstimatè consideres, priuatio iustitiæ, quo ad primum ordinem, non fuit effectus peccati, sed formalis ipsa eius ratio: priuatio verò contra eiusdem iustitiæ, quo ad alios duos ordines, non ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsam eundem modum priuatio in nobis rectitudinis prioris, est peccatum originale: priuatio verò aliarum, est eiusdem peccati effectus. Quam fortè distinctionem si inspexisset Pighius, & sui, nunquam inficias iuissent, in nobis inesse originale peccatum. Attamen, ut in gratiam eius hoc vicissim subiungam verbum, si vel Pighius, vel quiuis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, ut diceret tantummodo nos contrahere reatum poenarum, quas de peccato Adā pendimus, non tamen reatum culpæ, apertè pugnaret non solum contra Augustinum, verum contra Paulum: uti in tertia confessione cap. præcedenti demonstrauius, & cap. item proximo repetemus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ, quam illius transgressionis Adā, dum concipimur, pollui, nihil erroris portenderet, nisi quod leuiter & absque ratione negaret, reatum illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito. Et ideo verissimè & consultissimè S. modo Trident. Syno. censuit, sess. 5. can. 3. peccatum, quod origine vnum est, & propagatione transfusum, omnibus inesse, vniciq; propriū. Igitur per ea, quæ hic explicata sunt, diluatur, quæ superiori cap. contra opinionem Anselmi obieimus. At quatenus res Augustinum spectat, qui docere videretur, concupiscentiam esse originale peccatū, in primis interpretandus est, non de formali, sed de significato materiali: uti fidus eius interpret diuus Tho. exposuit. Quandoquidem idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptismo solui, remanente concupiscentia: reatus autem saltem in originali, idem est, quod forma peccati. Sed neque ita consideranda est concupiscentia, esse materia, seu substractum significatum peccati, uti est actus in actuali transgressione. Namque in actuali, actio substernitur obliquitati, ceu subiectum eius: quoniam per actionē ipsam diuertimur à ratione, & diuina regula: adeo ut actio ipsa propriè denominetur obliqua, & peccatum sicuti nix colore est alba. In originali verò longè ali

S. Thom.

D. Th. 1. 2. q. 82. ar. 3.

Reatus & culpæ & poenæ contrahitur in orig.

Syn. Trid.

Exponitur August.

Lib. 1. retr. cap. 15.

Discrimen inter materialia orig. & actualis. Forma orig. non est in concupiscentia.

gè aliter : quoniam forma peccati nullatenus inest concupiscentiæ, vt subiecto, sed animæ, vbi inerat iustitia originalis, vt supra cap. 5. diximus, vel (vt alij autumant) voluntati. Quare nec tam propriè concupiscentia denominatur peccatum, quàm anima ipsa peccatrix, vel homo peccator. Veruntamen quoniam propriè in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, sicuti in actuali. & concupiscentiæ motus in verita fuit primus ac proximus effectus abscedentis iustitiæ; placuit Augustino vocare eam peccatum quodammodo materiale, vt ostenderet rem esse malam & nocuam. Et id potissimum contra Pelagium, qui negabat rebellionem carnis effectum esse peccati: imò dicebat esse naturale bonum; vt est videre contra Iulianum. Et quòd hæc fuerit Augustiniana doctrina, euidentius liquebit cap. 12. Vbi induximus eum interpretantem Paulum, quòd appellauerit concupiscentiam peccatum, quâ ratione est effectus peccati. Etenim si post baptismum sensualitas nõ censetur peccatum, nisi quia est effectus peccati, conficitur profectò, vt neq; ante baptismum aliter sit peccatum. Tametsi tunc propter coniunctum reatum in anima, cuius ipsa concupiscentia proximus est effectus; dicitur materiale significatum peccati. Atqui hoc est, quod conuincit disputatio, quâ cap. superiori, ad explicandam eius mentem contra verba Augustini extruximus. ¶ Sed tamen restat præterea nobis respondendum ad eorum argumenta, qui arbitrantur nullam inesse formaliter nobis originalem culpam, sed ab illa prorsus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primum. Paul. solo illo peccato Adæ ait; nos omnes peccasse. Vnde August. de pec. me. lib. 1. cap. 10. super illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certum manifestissimumq; est, alia esse propria cuiq; peccata, in quibus ij tantum peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum; in quo omnes peccauerunt, quando omnes, ille vnus homo fuerunt. Si autem intellexeris, in quo vno homine, quid, inquit, ista manifestatione manifestus? Nempe legimus iustificari in CHRISTO, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritualis, qua quisquis hæret domino, vnus spiritus est. Hactenus August. Allusionis conclusionem lectori relinquens, qui intelligat sic omnes peccasse in Adam per communicationem suæ culpæ, in quo vna eramus caro, vt iustificamur in CHRISTO, in quo vnus efficitur spiritus. Et Hypog. libr. 2.

Concupiscētia quare dicta est peccatum. Augu. concupiscētia est effectus peccati.

Concupiscētia quomodo est materiale in peccato orig.

Respondetur illis qui nolunt in nobis esse origin. pec.

August. testimonia.

Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habens peccati. Eodem pertinet illud, Vnius delicto multi mortui sunt. Et per vnus inobedientiam, peccatores constituti sunt multi. Vnde August. lib. 1. retract. cap. 15. ait, (vt supra iam citauimus) vnus Adæ reatu nos esse implicatos, cuius voluntate commissum est illud peccatum quod originaliter trahimus. Vnum ergo illud peccatum quo omnes peccauimus, origine contrahimus, & non plura. ¶ Ad hæc veruntamen ac his similia respondentes concedimus, quòd illo tantum peccato Adæ peccauimus omnes, vt liquidò monstratum est, quoniam dum animam recipimus, non peccamus, sed concipimur in peccato. Neq; dicens est quis originaliter peccare, sed peccatum originaliter trahere cum natura. Neque negandum est peccatum Adæ esse illud, quod contrahimus, id tamen sit per hoc, quòd reatus ille peccati (vt diximus) relictus est in natura, quæ in Adam peccauit. Et ideo, vt omnes trahimus naturam ab Adam, suam quisque propriam recipiendo, ita & omnes contrahimus peccatum eius, per hoc quòd in singulis est deuitatio illa & obliquitas animi à Deo, qua proinde cuncti contagione culpæ sic inficimur, vt singulas singuli contrahamus maculas. Tametsi reatus ille in nobis non sit positua qualitas, sed mera priuatio iustitiæ (vt diximus) quoad formale; Quapropter cum in remissione originalis restituatur nobis gratia in ordine ad Deum, non tamen vires inferiores in ordine ad rationem, optimè ait Sæct. Thom. vt supra cap. 5. citauimus, quòd in baptismo restituatur iustitia originalis, tantum quoad formale, Quomodo autem per voluntatem tunc Adæ omnes peccauimus, accommodatissimo exemplo dilucidat idem S. doctor, 1. 2. q. 81. vbi ait, quòd quemadmodum omnia membra sunt vnus homo, & ideo voluntas totius reputatur omnium membrorum, ita omnes eramus in Adam quodam modo vnus homo; quamobrem voluntaria inordinatio sui peccati, manet in tota natura, quam generatione recipimus. Manet scilicet per modum habitus: sicuti in homine transeunte actu peccati, manet obliquitas animi; quoadulque per gratiam restituatur in ordinem. ¶ Subiiciunt hic præterea theologi exemplum ad explicandum, quemadmodum in Adam peccauerimus omnes, de rege munificentissimo, qui seruum in filium adoptatum heredem amplissimæ substantiæ inscriberet, cuius beneficiis tota eius posteritas potiretur: ea tamen lege, si

Quomodo suam quisque habeat orig. peccatum.

In baptismo re. restituatur iustitia quo ad formale. Exemplum S. Thom.

Exemplum theologorū.

lege, si in gratia eius perduraret, vbi tamen primum crimen in regem admitteret, hæreditate illa excederet. Exemplum antiquum est, neque minimè ad rem accommodum. Namq; haud prorsus dissimili modo donauerat Deus in Adam naturam nostram originali iustitia. Mihi verò Paulus est, qui rem videtur quàm optimè explicare: vbi ait, Adam gessisse formam futuri CHRISTI. Inde namq; antithesis culpæ Adæ & gratiæ CHRISTI relictæ, vbi de nouo Adam accedente ad baptismum aqua, ait pater cælestis, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Est enim perinde, ac si dixisset, Veluti Adam fuit in quo vno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturali generatione successit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus dilectus in quo mihi complacuit: id est, in quo vno, quotquot baptismate in ipso fuerint regenerati, in gratiam mihi reconciliati, placebunt. Quod & Paulus ait, Sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnus obeditionem, iusti constituentur multi. Omnes ergo in Adam peccasse, nihil aliud est, quàm naturam nostram, ob participium suæ culpæ, ingratam inuisamq; esse Deo. Et ideo tota eius soboles nascimur filij iræ. Sicuti in CHRISTO iustificari, est, quòd ob eius gratiam nobis participatam omnes sumus Deo grati. In quo proinde renascimur filij misericordiæ. ¶ Per hæc demum liquidum fit, quo pacto originalis labes traducatur perpetua generationum serie ab Adam. Sed August. est, qui in odium Pelagianorum non nihil dubietatis oculis offundit. Sanè qui crebro ait, concupiscentiam illam rebellis carnis ob suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ propagandæ. Ait enim (vt superiori capite citatus est) de pec. me. cap. 16. quòd ex hac inobedientia carnis à ratione exorbitantis, & bestialiter pendendòque membrorum motu quisquis carnaliter generatur, peccatum contrahit, à quo est baptismate abluendus. Et lib. 1. de nup. & cõc. cap. 24. vbi inuestigat, quomodo cum coniugium bonum naturæ sit, ex coniugibus baptismate tenatis, & præsertim vbi actu coniugali nullum admiscetur peccatum, procreentur filij in peccato, respondet, quòd non ex bono, quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quo bene vtuntur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infra. Ex hac, inquit, concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum, tamen naturæ non accidit, nisi de peccato, quæcunq; nascitur proles,

Collatio Adæ et Christi.

Math. 3.

Rom. 5.

Quid sit nos in Adæ peccasse.

Quæ transfundatur.

August.

De filijs reatorum.

originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia virgo concepit. Propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus. Vbiuis denique de hac re sermo est Augustino, concupiscentiam illam rationi rebellem, quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis maculæ. Sed est argumentum, quod huic quisque posset obmoleri sententia. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & femina (de quibus tertio capit. prælocuti sumus) in meis videlicet naturaibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacunque exardescerent libidine & rebellionem concupiscentiæ, & vitiiis deflagrarent, nunquam tamen in sobolem, quam genuissent, traicerent originalem culpam, vt omnium est theologorum consensus, eo quòd non essent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali semine ab Adam descendentes, in primo instanti infusionis animæ infunderentur gratia præueniente peccatum (vt dicitur de beatissima virgine) & præcinderetur illis, vel prorsus extingueretur concupiscentia, ne magis posset aduersus rationem insultare, quàm in statu innocentia; nihilominus transmittent peccatum originale in eos, quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non tota successione. Ergo concupiscentiæ rebellio non est in causa originalis culpæ. Haud equidem ambigo quin ita sit, vt rationes istæ persuadēt: nempe quòd quomodocunq; traduceretur in modo natura ab Adam post eius peccatum transfunderetur & peccatum. Et si natura non traduceretur ab Adam, sed à huiusmodi nunc ex nihilo creato generaretur sine peccato: Quin verò ita modo d. Synodus Tridentina determinat, Sess. 6. capit. 5. Sicuti nemò nisi in CHRISTO renatus gratiam eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esse traducem peccati, nihil sanè aliud significat, quàm concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale instrumentum generationis, per quam propagatur natura præuicatoris Adæ. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens Augustinus. At quoniam caro nunquam præter rationem titillaret, nisi culpa Adæ iussisset in causa, ait rebellionem concupiscentiæ traducem esse peccati.

Arguitur eõtra verba August.

Sentētia auctoris.

Syn. Trid.

Concupiscentia quomodo traducit peccatum.

Aduersus recentes Pelagianos, de originali peccato. Cap. 10.

Perapreitiū duximus speciem puram veritatis ob oculos primum omnium ponere, ne errorū interfusa caligo lumen eius interpollaret. Extant duo tamē de hac re errores per extremum contrarij. Vnus quorundā recentium Pelagianorum, qui esse aliud in nobis refutant originale peccatum, quam defectum naturæ: utpote reatum mortis, & cæterarum pœnalitatum, quas ob culpam Adæ incurrimus. Alter verò est Lutheranorum per contrarium extremum, ita penitus naturæ nostræ hoc genus peccatum imprimentium, ut verè in hac vita remitti, omninoque tolli renuant. Lutheranorum inquam. Non quòd priores non sint Lutheri etiam parente progeniti: sed quòd cum de hac re bis per omnia à reliquis diffideant, Zuinglistas à suo capite meritò nuncupemus. Schisma enim illud istorum (cuius in prologo meminera) nemini scilicet de rebus fidei auscultantium, qui diuina fungatur auctoritate, ecquid potest, quàm Lernæum illud quinquaginta capitum monstrum edere? Primi quidem appetendi à nobis sunt prius, quippe cum quibus est breuissima disputatio: post alij, contra quos multò est prolixius agendum. Zuinglius ergo inter Germanos est, qui sepulchrum Pelagij refodit, vnde hoc pus respiraret. Is enim in suo libello de baptismo, ac deinde vrgētius in declamatione ad Vrbanum Rhegium contendere perseverat, originale peccatū, non esse peccatum, sed morbum. Neque desunt, qui & catholicorum nomine censerī volunt, & Zuinglio nihiloscūsi si non verbis, re tamē adhærescunt. At contrariam conclusionem, nempe quòd sit vera culpa, satis superq; sacrorum testimonij constabiliuimus, cum per totam hactenus disputationem, tum propriè capit. 7. & 9. Quapropter id tantum hic aperire statuimus, quàm sibi leuibus rationibus, originalem culpam ita dissuadeant, ut omaino repellant. Primam enim colligunt ex clementia Dei, de quo, cum multò sit propensior ad condonandum peccata, quàm ad vindicandum (vult enim omnes homines saluos fieri, nec vult mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur) haud est credibile, quòd vnus peccatum in culpam deputer vnueris mortalibus. Eo vel maxime, quòd de delictis propriè loquens, ait per Prophetam, Filius non portabit iniquitatem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa morietur. ¶ Secundum argumentum informant ex natura peccati, quoniam nō est peccatum, nisi sit voluntarium. Cum ergo Adæ peccanti nullus mortalium aderat, nec consenserat,

Duo errores pec.or.

Zuinglistas.

Zuinglius.

Argumenta pro illorum contra veritatem.

Ezech. 18.

2. Argum.

quin verò omnes eius successores improbant peccatum illud, ægerimēferentes quas inde miseras & ærumnas experiuntur, quomodo sensus capiat humanus, quòd qui nondum extabant, lege aliqua in vno obligaretur omnes. Vniūque voluntas aded reputaretur omniū, ut per illam, nondum nati transgressores essent. Adde, quòd æqua ratione, cætera peccata non modò primi, sed aliorum etiam parentum transmitterentur in liberos: atque maioritate & benefacta parentum deberent in posteros diffundi. Siquidem perinde atque in Adam, & in parentibus etiam alijs propinquioribus latuimus. Quin verò addit Zuinglius peccatum cum culpa iunctū est: culpa vero ex commissio eius nascitur, qui facinus designauit: nemini ergo peccatum est, quòd ipse non commisit. ¶ Adijciunt & nouum genus arguendi. Peccatum Adæ remissum illi creditur, vbi fuit cum Deo reconciliatus: quomodo ergo in nos transit? Aut si nobis imputatur, quid est, quòd Adæ fuit remissum? Nam si in illo vno omnes peccauimus, longè id efficacius veritas deuincit, ut in vno fuerit etiam omnium nostrum condonata culpa. Neq; verò exemplum illud, quo supra rem hanc representauimus, omnino probant. De illo inquam seruo, qui summo honore habitus apud dominum, ingratus atq; infidus atrocissimum aliquod facinus in Dominum committeret, atque adeo amicitia principis excideret, omnique honore & fauore, tam ipse quàm sua soboles depelleretur, Etenim si eius profapia honore præcisè, aiunt, & opibus, quas à principe receperat, dispoliaretur, id certè non argueret acerbitatem in principe maiorem, quàm ius esset, & æquum. Si tamen omnes posteros ob paternum crimen supplicij afficeret, ac denique addiceret morti, reuera crudelitatis maximæ & immanitatis reus haberetur princeps ille. Cum ergo Deus ob culpam protoparentis non solum honore nos & hæreditate cælesti abdicauerit, sed in morbos & calamitates plurimas, atque adeo in mortem ipsam adegerit, plurimum hoc derogare videtur diuitijs bonitatis, & benignitatis eius. ¶ His denique alij subiiciunt, quòd in tota sacra scriptura, nullum est verbū originis, seu iustitiæ, seu culpæ, sed nos culpam istam confingimus. Porro hac ratione, & in nostram naturā iniqui, & bonitati diuinæ falso imponentes. ¶ Hac tamen omnia & quæ id genus plurima, in hoc argumentum congerunt, facillimè ipsi diluerent, si naturam humanam, quam c. 3. depinximus, consideratè contemplari vellent: ut exinde, tum de gratia

3. Argum.

4. Argum.

Reprobac exemplum cōmunc.

Postremum argumentū

Responsio.

Nullum intercessit peccatum inter Deum & Adam.

Cur in Adā natura peccauit. Cōminatio mortis Adæ facta.

Alia peccata nō transfunduntur, quæ personalia sunt. Peccatum primū quomodo omni bus voluntarium.

tiam de culpa perspicacius ratiocinarentur. Si enim Deus naturam humanā in puris naturalibus creasset, nulla nos affecisset iniuria, quòd tales condidisset, quales nec gratiam per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina gloria potiri: quoniam vires naturales non sunt pares tanto muneri. Neque vlla esset iniuria quòd sensualitas rationi esset inimica, quam excaret, & præcipitaret in vitia: quòd morbis & alijs ærumnis & calamitatibus huius vitæ, atque etiam morti subiecti essemus. Nimirum quòd hæc omnia essent à proprijs nature nostræ principijs natia. Sua tamen bonitas & benignitas, qui nos ad se plasmauerat, fuit, quòd naturam nostram, gratia & iustitia donaret, quibus nos supra nos ipsos erigeret, atq; inferiores vires, quæ superioribus obedirent, compesterent. Nec cogitandū est (ut quidam effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, ut cum primum peccasset, natura expoliaretur illis cælestibus donis, & ita nomine totius generis humani consensum præbuisse, atque hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ consensu? Neque ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donum originalis iustitiæ, ut de hac re habuerit singulare præceptum. Scriptura enim est manifesta, quòd vnica fuit præceptio, ne ederet de ligno scientiæ, qua citra eius consensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanquam eius, iure creationis, dominus. Sicuti leges legitimi principis, quæ præfenti modo edicerentur ciuitati, vnueris in perpetuū ciuibus intelligerentur positæ. In pœnam tamen transgressionis comminatus est Deus mortem, qua priuatio iustitiæ designatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura, nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel asperitas, quòd peccante natura, denudaret eam, quibus supra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimum priuilegium largiretur, dum non committeret certum crimen: quòd si contrafaceret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuò maneret offensa & inuisa. Et ided modo quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus voluntarium, scilicet per voluntatem totius naturæ. Qua de causa alia peccata vel primi, vel aliorum parentum, non traiciuntur in liberos, sicut nec virtutes: quoniam illa sunt personalia, quibus pœnæ tantum personales decretæ sunt: illud autem primum fuit, cui posita erat pœna communis: scilicet, ut genus nostrum in suam nudam naturam recideret: ob idq; illius solius rea facta est suo modo to-

ta natura. Quare neq; vllò pacto derogat clementiæ mitissimi Dei, quòd hoc genus suppli-
cia, nempe morbos, miseras & mortem perferamus ob illud peccatum; nāq; si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quauis alia violenta morte, posset vtiq; fortè dirus haberi. Quòd autem nos cælesti beneficio immortalitatis obtineret, ut mortem nobis naturalem incurramus, nihil sanè vel iustitiam suam, vel misericordiam denigrat. Atqui ad argumentum aliud respondetur, quòd Adæ remissa est noxia illa, qua ratione erat personæ, permanfit tamē in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omni liberatur culpa, etiam originali, quatenus est huius personæ: relinquitur nihilominus natura infecta, ut quos Christianus genuerit, eadem tabe commaculet. Illi autem loco, quòd filius non portabit iniquitatem patris, opponi è regione posset alter, vbi haberetur, Ego sum Deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios. Est tamen horum concordia, quòd pœnas temporales, ut infamiam, bonorū priuationem, & id genus alia, iure luunt filij pro patribus, ed quòd secundum corpus sunt velut pars patris, Pœnas tamē spirituales, & maximè expulsiōnem à regno cælesti, solus ille, qui peccat, subit: nam secundum animā filius non est pars patris, sed omnes animæ meæ sunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rē ergo. Quoniam omnes homines participes sunt culpæ Adæ, expulsi sunt hæreditate cælesti. Expulsi (inquam) hoc modo, quòd ex natura nostra nullum ad illam ius habemus, sed quòd Deus nostro generi largitus est in Adam, in eodē perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglij, non agnoscentis aliud genus culpæ, quàm quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti voluntate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorū temporaliū iacturam, sed damnati etiam sumus: ut ait Paulus. Et quidem ita damnati, ut regni etiam iure fuerimus exclusi. Profectò si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset. Sed saluum fuisset ius nostrum, saltem in spiritualibus. Quia filius, ut modò interpretabamur, non portabit in eiusmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptissimum est eius exemplum, si vult illud vsquequaque huc adaptare. Ait enim, quòd veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem constituit seruum, cui tamen esse seruā, nihil est culpæ, sed pœnæ, ita nobis contingit ab Adam. At non videt quòd amicitia sua nunquam Deus priuasset nos, & iure regni,

Diuina clementia.

Peccatum Adæ soli remissum.

Exod. 20. Concordia. Quæ mala luunt filij pro parentū peccatis.

Ezech. 18.

gni, nisi participes fuisset aliquo pacto culpa. Neque nos dicimus peccatum esse, quod mortales sumus, & miseris subditi: sed quod cum peccatum Adæ, totius reputatum est naturæ, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipso fuit actualis, in nobis manet quiescens per modum habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicut ait Paul. Mors ab Adam in omnes trāsijt: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccauerunt, atque adeo iram & indignationem (vt Tridentina synodus cap. 1. secundum Paulum ait) incurrerunt. Alias non opus esset baptismo in remissionem culpæ originalis, quæ fuit hæresis Pelagiana. Sed hoc facile Zuinglius concedit, dicens, quod & peccatum originale per metonymiam, id est, abusiua nominis significantiam, dicitur originale. Neque adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea quod non sint aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cum ipso conflictus libro secundo, capit. 10.

¶ Quod autem postremò adijciunt, hæc nomina iustitiæ, peccatiue originalis nusquam in sacra pagina legi, argutia est Arianorum, refutantium nomen Homusion, quod non esset in Euangelio. At sicut illi tunc conuicti sunt, ita & hos modo reuincimus. Nempe quod ubi res est aperta, virtute subest etiã nomē ipsum. Cum enim sit in Euangelio, Ego & pater vnū sumus, perinde valet, ac si scriptum esset, Eiusdem substantiæ, quod est Homusion. Haud dissimiliter de originali iustitiã & peccato dicendum. Porro quod cum constitutissimum Ecclesiæ Christianæ sit, primum hominem in iustitia fuisse creatum, utpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat cõditus, vt cap. quinto per amplè à nobis demonstratū fuit: atque huius felicitatis, generatione perpetua propagandæ, potiri deberent homines quandiu in officio & in gratia Dei perseuerasset genus humanum, inde optime nomen accepit iustitiæ originalis. Quæ nuncupari potest, natia, seu naturalis, vel congenita. Et simili ratione, cum sit apud Paulum, omnes in Adam peccasse, neque verò solum imitatione & contra Pelagium publico consensu Patrum Ecclesiæ diffinitum est: quin nos etiam naturalis filios iræ pronunciet, nihil sanè amplius in scriptura desideratur ad astruendam fidem peccati, quod appellatur naturale, vel connatum, & hæreditarium, vel per originem contractum: quod est dicere originale.

Aduersus Lutheran. de origin. peccato.
Cap. 11.

Nomē iustitiæ orig.

Neidimus ergo in primum locum controuersiarum, qua nobis Martinus ille Lutherus nouorum inuentor creauit, atque deinde prognati ueniunt. Hi nanque in alterum extremum à Pelagianis diuersum, nescio quomodo, nunquam antea in Ecclesia suborto, addacti, ita animæ nostræ originale culpam obtrudunt, vt per nullam sit prorsus gratiam in hoc seculo delectibilis. Qui quidem locus in affectionibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet, In puero post baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum & CHRIS TV M simul conculcare. Et art. 3. Fomes, inquit, peccati, etiam si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingressu cœli. Quin paulo inferius eundem fomitem appellat actuale peccatum. Et discipuli tui in confessione Augustana, art. 2. uocant vitium originis, uel peccatum, damnans & adferens æternam mortem. Et in locis communibus Melancthon: Scriptura, inquit, non facit differentiam inter actuale & originale peccatum. Nam & originale, actualis est quædam praua concupiscentia. Itaque commentum istorum est, quod concupiscentia non solum sit materialiter peccatum, sed quod formaliter, & in actu libido ipsa, & insultus carnis, ante consensum voluntatis, est peccatum, etiam in baptizatis. Eandemque aiunt concupiscentiam prohiberi præcepto illo de caligi, Non concupisces. Ob idq; pro insania ducit Luth. eodem, 2. art. quod nos libidine coniugum, qui quantacumq; sanctitate pollentes, legitima, iustissimaq; intentione generandi, iure suo utuntur, non verè peccatum appellamus. Sed bone Deus, in suo samatissimo reformationis dogmate, quod ipsi didagma uocant, quanta explicatione hunc locum constituunt? Aiunt enim, quod licet homo nihil iniqui animo deliberato concupiscat, illa nihilominus uoluntatis concupiscentia, à qua se in omni mansuetudine, sanctitate, & pietate continet, coram Deo peccatum est. Et infra, Nō modo homicidium, adulterium, & furtum peccatum est, verum etiam propter concupiscentiã, quãuis ei non consentiat voluntas, homo ipse in conspectu Dei homicida & adulter est. At qui operæpretium est considerare, vt telam suam detexant. Inde enim quod concupiscentia carnis peccatum illis est, eliciunt, omnia opera nostra, quantuncumq; fiant in gratia, ea tamen ratione, qua nostra sunt, à concupiscentia commaculati, idcirco esse cuncta, peccata. Neque per illa implere nos præcepta Dei, concupiscen-

Prima controuersia de peccato cum Lutheranis.

Lutheranorum intentio de peccato orig.

Lutheranorum concupiscentia est uel formaliter peccatum. lib. 3. cap. 7.

Didagma.

Lutheranorum relectio errorum.

cupiscentia remorante, ne plene operemur ex dilectione sui super omnia. De qua nobis re, lib. 3. statutus est dicendi locus. Ideoq; quantum in colloquiis iam Ratisponensibus manifestissimis testimoniis conuicti, paulò remissius propugnent errorem hunc de originali peccato, adeo vt in secundo nouissimo hic articulus tanquam uel confessus, uel satis discussus, fuerit prætermisus, tamen quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimum fonte deriuarunt: & præterea quia Buce. in suo libello de ecclesiarum reconciliatione eundem cum cæteris uidetur nuper integrare, non erit superuacaneum, eis quæ à nostris, à doctissimo præsertim Rosenfio copiosissime dicta sunt, calculus nostrum adiacere. Potissimum, quod quandiu libri eorum superstites fuerint, timendum ab illis est.

¶ Status ergo controuersia, quæ prima omnium est inter nos & Lutheranos, ita constituitur. Nos (vt veritas habet catholica) post baptismum legitime susceptum nihil remanere in renato credimus contagij originalis, quod ueram habeat rationem culpæ. Illi uero cõtra autumant, concupiscentiam illam carnis, qua parte in sanctis uiris, in quocumque uitiorum genere, consistatur cum ratione, esse uerã culpam, & damnationem, mortemque æternam dignam. Tunc etiam quando per consensum voluntatis non dum patratum est actuale peccatum, nisi quod misericordia Dei non imputatur illa culpa, iis qui sunt in gratia.

¶ Hæc imprimis ignorantia nebula nunquam eorum oculos perstrinxisset, nisi tam essent philosophia iniqui hostes, quæ tamen fidei sæpe & multum ancillatur. Concupiscentia enim carnis (vt in tertio statim capite cœpimus dicere) naturalis nobis est: ut pote quæ licet nulla præcessisset culpa, uel gratia, ex principiis naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi quod Deus fræno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur uerbo, concupiscentia, quam natura dono illo destituta. Præterquam quod est modò effectus peccati, tanquam remouentis iustitiam illam, quæ rebellionem eiusdem concupiscentiæ prohibebat: & tamen si homo crearetur in paribus naturalibus, esset mera natura. Exemplum Anselmi est in de concept. uirg. de nauis, cuius natura est uentis inuehi: & ideo si anchora fixa retineatur, tunc qui rumpit anchoram, dicitur nauem commouere. Igitur cum ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec uituperio, quis, uel cæcus, di-

Status controuersie primæ cum Lutheranis.

Primo contra Lutherum argumentum. Concupiscentia, res est naturalis.

Ansel.

xerit concupiscentiam illam, esse peccatum? Nisi forsitan materialiter ante baptismum: ut si perius explicatum est. Re uera qua ratione id dixeris, sequenter compulsius confiteberis, & uisum, & auditum, & reliquos sensus, qui nobis post peccatum Adæ instrumenta sunt delinquendi, delicta & ipsos esse. Quin uerò & aurum, & honores, & muliebrem formam, & quicquid nos pellicit, pellitue ad malum. Accipe euangelicam parabolam, ubi genus humanum assimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus despoliatus, & plagis impositis relictus est seminarius. Nūquid despoliatum esse & uulneratum, peccatum erat illi? Quisnam concesserit? Pari modo in nobis, præterquam quod participes fuimus culpæ, qua sumus lauacro regenerationis abluti, nudatam habere naturam, & ita fauciam, ut concupiscentia ueluti ægritudo quædam cum ratione colluctetur, certè nihil est culpæ, dum rationem non prosternit, sed est pœna, quam ob præteritam culpam exoluimus: ueluti corporei morbi, & mors denique, & alia id genus calamitates, quas culpas censere, hominis esset prorsus stupidi.

¶ At uerò cum Lutherus hoc genus culpæ soli concupiscentiæ carnis impinjerit, discipuli eius postea, dum illam defendere nequissent, rationem habere culpæ, commenti sunt, nomine concupiscentiæ, non solum illam carnis, sed eam etiam quæ est in anima, subintelligi. Ita habent in conuentu Vuormaciensi. Atamen neque hoc diuerticulo argumentum possunt eludere. Nam si loquatur de concupiscentia animæ, quæ est actus voluntatis consentientis carni, illa certè non originalis, sed uerè actualis est culpa, de qua nihil disputamus. Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (vt uidentur) animæ, qua uelut actus corporis nata est, sensibus illecta, pertrahi, adhuc eandem habet argumentum energiam. Nam totum hoc (sicuti concupiscentia carnis) naturam dicit iustitiæ originali destitutam, non culpam.

¶ Sed præterea, ut in omne se latus uersent, nunquam se hinc tamen extricabunt, quod minus sint in efficacissimum sacramentum baptismi iniquissimi, nisi profiteantur, totam illic prorsus rationem, omnemque meritum culpæ elui. Nam (quæ uerba expressa sunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptisinate condonata sunt crimina. Nec post indulgentiam, inquit, iudicis est metuenda seueritas: dicente Apostolo, Et hæc quidem (scilicet peccatores) fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine do-

Luc. 10.

Lutheranorum diuerticulum.

2. Argumēt. ex testimoniis scripturæ.

Hierony.

1. Cor. 6.

mini nostri IESV CHRISTI. Omnia ergo peccata, donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, sanctificati & iustificati, in nomine IESV CHRISTI. Vnde sapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine IESV CHRISTI, qui verè est Saluator, nihil delitescit fictionis, sed summa est, vt in suis promissionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipsa IESV CHRISTVS, Hieronymo luculentius profert: vbi ait, Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronuntiari potuit ad demonstrandū, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorsus in veritate abstergi maculam peccati, quam quod ita nos verè pater sanctificet, quam sermo eius veritas est. Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem sententiam ex veteribus quoque Micheam: vbi ait, Ipse reuertetur & miserabitur nostri, demerget iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et Ezechielem: vbi ait, Assumam vos de gentibus, & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum esset aliud euangelicum testimonium plenissimæ remissionis, quæ fit in baptismo, quam illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, abundè res conuinceretur. Qui enim renascitur, vitam prorsus exiit veterem, & nouam induit. Id quod Apostolus repræsentat in analogia mortis & resurrectionis CHRISTI: vbi ait, Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cum istis mihi videtur ore prophetico loqui) quia quicumque baptizati sumus in CHRISTO IESV, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo CHRISTVS resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptismo morti peccato, sepeliriq; & in nouam vitam resurgere, quam verè id CHRISTVS in corpore præstitit. Hunc Chrysostr. locū, Homel. 24. super Ioan. in hanc sententiam dilucide enarrans, ait, In aqua baptisimi tanquam in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus inde nouus resurgit. Et Orig. super Iosue Hom. 5. ait, quod per baptismum regenerationis, expurgata sunt

Ioan. 17.
Ioan. 8.
Eph. 4.
Michea 7.
Ezech. 36.
Ioan. 3.
Rom. 6.
Chrysostr.

animæ nostræ. Vbi abieciimus omnia peccatorum opprobria, & pro his assumpsimus conscientia bonæ ad stipulationem in Deum. Et ad Titum item Apostolus, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, id est, quantum sufficit, vt verè simus salui, atq; adeo filij & hæredes, secundum spem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, Vt filij Dei nominemur, & simus. Nominemur, inquit, & simus, vt exprimeret contra istos, nihil baptizatis inesse culpæ, aliàs si verè esset culpa, non tamen imputata, vt dicunt, non verè essemus filij, sed reputaremur tales à Deo. Eodem prorsus refertur, quod ait Apostolus, Nihil ergo nunc damnationis est his, qui sunt in CHRISTO IESV, qui non secundum carnem ambulant. Sed interpretamentum Lutheri expendamus eodem articulo. Ait enim, non haberi in Paulo, Nihil peccati est: sed, nihil damnationis, quasi illa concupiscentia iustorum peccatum verè sit, & de se dignū damnatione, sed non imputatur illis propter fidem, & quia non ambulant secundum carnem. Et suus Bucerus, vbi putat extremam manum imponere componendis controuersis, idem atque peius dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quod quanuis in regentis nihil sit damnationis, in hoc sensu, quod non sunt rei, reatu iam dissoluto in baptismo, hoc tamè est propter meritum CHRISTI non imputantis peccatum. Non tamen quod non vel ob vnum hoc malum deprauatæ naturæ, etiam si nulla, vel actionis, vel consensus nostri iniquitas ad iiceretur, condemnatione meremur. Et paulò post, Sancti etiam, inquit, ipsi quatenus concupiscentia repugnat bonæ voluntati, inimici sunt Deo. Expende, pie lector, an verba hæc digna sint, quæ supponantur titulo de componendis controuersis, & non potius exulcent, quæ sopita iam & emortua videbantur. Profectò verba Pauli expositione non indigent. Dicens enim, nihil esse damnationis in his, qui non ambulant secundū carnem, manifestissimè docuit, nihil in renatis esse damnatione dignum, præterquam ambulare secundum carnem, quasi dicat, pati molestias carnis, nihil prorsus damnabile est, sed ambulare, id est, liberè operari secundum carnem. Et ita exponit August. eandem auctoritatem contra duas epistol. Pelag. libro primo, capit. 10. Nulla, inquit, est damnatio his, qui sunt in CHRISTO IESV, quoniam non damnatur, nisi qui concupiscentiæ

Tit. 3.
1. Ioan.
Rom. 8.
Lutheri interpretatio.
Bucei verba.
Expositio Pauli.
August.
August.
Plenissima remissio in baptismo.

tiæ carnis consentit ad malum. Distortissima ergo est expositio Lutheri. ¶ In summa. Cum baptisimus sit in remissionem peccatorum (vt in Acti. Apost. author est Petrus) qua Christianus perfecta fronte, quicquam culpæ post baptismum reliquum fieri dicat? At commentitiam Lutheri distinctione audiamus, qua se eodem secundo articulo, ad omnia hæc tam clara testimonia cogitat respondere. Aliud, inquit, est, omnia peccata remitti, aliud verò omnia tolli. Baptisimus omnia remittit, sed nullum penitus tollit. Animaduerte pie lector, an hoc non sit deterere sacramenta CHRISTI, & (quod ipse in nos iaculatur) CHRISTVM ipsum conculcare: scilicet quod remitti peccata, non sit prorsus tolli. Ecquid enim aliud est, quod ait euangelista in sua canonica: Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptista, Ecce agnus Dei; qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi supra Hieronymo, de iustificatore nostro præcinerant Prophetæ, & Apostoli conciaunt; Demerget & proiciet iniquitates vestras. Mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. Et, Deleui vt nubem iniquitates tuas. Et, Abluti, sanctificati, iustificati. Et, In quibus nihil est damnationis. Et, Existimate vos mortuos esse peccato, viuentes autem Deo? Quid inquam, hæc omnia, quæ effectus baptismi sunt, aliud resonant, quam prorsus baptismum exergi, & plenè tolli peccatum? Est enim nihil aliud peccatum, quam offensa in Deum, vnde palam consequens fit, vt remitti ab ipso nihil aliud sit, quam condonari, aboleri, atque adeo omnino tolli. Nisi absurdissimè hic abutaris nomine remissionis, in significato philosophorum: quibus qualitatem remitti, est imminui aliqua restante particula: cū tamen in præsentia, idem polleat remittere, quod ignorere: id est, non amplius noscere: id est, non amplius noscere culpam, perinde ac si nunquam fuisset. Quamobrem delictorum quæ Deus remittit, obliuisci, neque amplius recordari dicitur. Quod si August. quem vbi que iudicem appellant, audire de hac re non piget, auscultemus ipsum lib. 1. retract. cap. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum quæ humana traxit natiuitas & contraxit iniquitas. Hæc ille. Sicut ergo peccati actualis in baptismo remissi nihil remanet culpæ, ita neque originalis. Et de pec. me. lib. 2. ca. 25. Hæc autem, inquit, lex peccati (scilicet formæ concupiscentiæ) non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omni

Act. 2.
Lutherano- rum respon- sio confuta- tur.
Luthero a- liud est pec- cata tolli, a- liud remitti.
lib. 2. c. 19.
a. Ioan. 3.
Ioan. 1.
Eph. 4.
1. Cor. c.
Rom. 8.
Rom. 6.
August.
Plenissima remissio in baptismo.

no plena & perfecta sit remissio peccatorum, omnibus inimicitis interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis, ita superatū & peremptū, si nō illicitis cōtensionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdē capitis explicatius ait, Quod si deniq; cōtinuò post baptismum consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat solutis omnibus, quæ tenebant. Num satis conficitur, originale peccatum tolli, dum remittitur, si non manet nisi superatū & peremptū? At plus debet protestantibus nostris peccatum, quam fides. Quò enim fidē suam solā iustificationem tueantur, aiunt, fidē mortuam nullatenus esse fidem (quanquam & id peruersè, vt lib. 2. cap. 7. ex verbis Iacobi monstrauimus) & tamen peccatum originale, etsi audient mortuos nos esse peccato, & sepultos, ipsumq; absterfum, deletum, abiectum & peremptum, nihilò secus, ita semper mordicus retinent, vt nolint sublatum esse. Quid si August. afferat, radicitus euulsum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum epistol. ad Bonitacium libro 1. cap. 13. calumniantes Christianos, quod negarent baptismā omnia peccata radicitus conuellerē, sed tantum ei cōcederent, vt peccata raderet, manentibus radicibus, vnde rursus pullularent. Quorum calumniā reprimat his verbis. Quis hoc nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptismā, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non raderē: neque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi ratorum in cadite capillorum, vnde crescant iterum relecanda peccata. Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quam quod neque radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quò eos quasi digito indicaret, subiungit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente configat. Sed hæc, etiam si vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. Sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam, illicitè fiunt, dicuntur & cogitantur. Hæc August. Explicatissimè aduersus istos pronuncians, post reatum originalis in sacramento remissum, concupiscentiam neque vllò modo esse, neq; appellari peccatū nisi per metonymiam: de qua latius c. sequenti. Nunc enim hoc secundo argumento tantum conamur testimoniis scripturæ sacre demon-

Peccatum plus debet Luthero quam fides.
August.
Concupiscentia qualiter dicatur peccatum.
Peccatum quid sit.

strare & sanctorum, quomodo sint isti iniurij in sacramentū remissionis: adstruentes, concupiscentiam inde reliquā, peccatū esse propriū. ¶ Ut tamen tertium subiungamus argumentū, statuamus puerum baptizatum ante vsum rationis, in quo, aīis, veram adhuc culpam extare, damnatione dignam æterna, sed nō deinceps imputari. Hoc, inquam, tecum postulo, vtrum per solam gratiam baptismi non imputatur, an alia postea opus est applicatione misericordie, vt post non imputetur? Si primum, vti res habet, admiseris, tunc ergo baptismus ita plenē remittit, vt nihil fuerit culpæ reliquū, quod indigeat postea nouo actu misericordie, vt non imputetur. Si verò secundū de tuo capite dederis, ergo per baptismum, non planē applicatum est pretiū redēptionis CHRISTI, in redēptionē peccatorum: quod est hæreticum. Item contra id quod aiunt: adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismum, quo assidue petant condonationem illius culpæ originalis, perdurantis in baptizato. Primum si ita res est, quomodo fuit baptismus efficax? sanē qui culpam illam condonare non fuit sufficiens. Adde quod cum pueri talem actum fidei habere non possint, tunc nullum habebunt remediū aduersus illam culpam. Quod si baptismus illis sufficit, absque alio actu fidei, cur non idem sufficit & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? ¶ Illud tamen quod mihi potissimum argumentum apparebat, in calcē demum subiiciam. Aiunt enim, vt paulō antē referebamus, manere quidem peccatum originale, sed non imputari. Et subiiciam alia quoque verba Lutheri in eodem articulo. Hæc est, inquit, gratia noui testamenti, vt quia renati sumus baptizate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet, non imputans ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet verē peccatum sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: vt lib. 2. capit. 19. visuri sumus. Est tamen (ni fallor) contradictio manifesta, veram culpam manere post baptizata, & tamen non à Deo imputari vt culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel secus. Si nō, quam potest in se habere rationem culpæ? Nisi nefariē dixeris, culpam esse vllam, quæ non sit Deo odio habita: contra diuinum eloquium Davidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, viā iniquam, & iniquitatem odio habeat. Si verò illam odit, quomodo non imputat ad culpam? Imò verò quomodo verum est, peccatum remissum esse in baptizato? Nam nemo omnino remittit culpam, nisi qui odium è pectore diuellit penitus. Qua de causa dicitur Deus

3. Argum.

Confirmatio argumenti. Hæreticum est dicere, pretium redēptionis nō plenē applicari in baptizato. Vide Mileuit. concil. cap. 2.

Postremū argumentum. Vide lib. 2. c. 109. hoc ipsum explicatius, & libro 3. c. 4. Lutheri verba.

Firmū argumentum quod in baptizatis nulla remaneat culpa. Vide lib. 2. ca. 19. & lib. 3. c. 4.

Psal. 118.

peccatorum obliuisci, quæ remittit. Profectò non video, quo valeant clypeo dilemma hoc cauere. Nisi promptissimum illud suum in nos sputum fugientes respiciant: sanē qui quauis ratiocinationem, sophisma appellant. Mitto interim, quod authores tanti erroris in eam adiguntur impietatem, quod Deus in hac vita nullatenus possit omnia nobis peccata ita remittere, vt prorsus tollat. Id quod ipsi concedunt quoniam concupiscentia illa carnis, quam verē peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, vt extingui omnino nequeat in hoc saculo. Neque per priuilegium, vt rentur. Quod tamen Theologi consentienter tribuunt intermeratæ Virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunquam. Igitur, vt finem huic capiti faciamus consultiuissimè censuit sacrosancta synodus Tridentina, cap. 5. sess. 5. quod si quis per IESV CHRISTI Domini nostri gratiam, quæ in baptizate confertur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut asseruerit, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dixerit tantum radi, aut non imputari: anathema sit.

Quo Lutherianorum rationes expenduntur & confutantur. Cap. XII.

T quibus tamen fulcimentis locū istum cōmuniant id deniq; restat vt expendamus. Hunc enim errorem potissimum cōficiunt ex Paulo, & Augustino, quos aliorum longè distorquent, quàm quod intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Ecce inquit Lutherus, concupiscentia peccatum est, neque locus relinquatur interpretandi, non esse propriè peccatum, siquidem lege, ait Paulus, esse prohibitam. Sensus ergo Lutheri est, præcepto illo, quod est in decalogo, Non concupisces, prohiberi concupiscentiam illam, quæ nobis natia est, & in regeneratis etiam superstes. Et ita sui defensione perpendunt. Id quod inter præcipuos eius errores secundus potest connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundi aduersus catholicos. Sed & eò peruenerunt, inquit, insaniam, vt etiam libidinem ineuitabilem parentum sanctorum contra legem Dei concupiscentem, defectum vocare sint coacti. Quasi dicat, verum potius esse, proprièque peccatum. Hæc veruntamen verba iure multò maiori possumus nos in hūc naturæ hostem regerere. Nam præterquam quod

Confirmatio argumenti

Blasphemia Lutherianorum, ex qua cōtingit legis obseruatiā nulli in hac vita possibili. lib. 3. cap. 3.

Trid. Syn.

1. Argum. contra Lutherum. Eccl. 4. Nullum est peccatum nisi sit voluntarium. Vide 2. lib. sent. d. 24.

Responsio Lutheri.

August.

De vera religione. 1. 4.

Definitio peccati.

Retract. 11.

secundum præcipuum.

Roma. 7. Per præceptū Non concupisces, prohibetur Lutherianis ipsa natia concupiscentia.

Lutheri verba & secundus error de concupiscentia. Exod. 20.

quod duo repugnantia verba connectit, sanctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore, vt quod inenitabile nobis est id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis radius vultus Dei, qui signatus est super nos, manifestum magis facit, quàm quod vbi nihil est voluntatis, neque inibi culpæ quippiam inesse possit? Actio enim quæ in nostra non est potestate, reuera nec laudi dari nobis potest, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniam laus operis, vel vituperium, causæ debetur: quæ autem homo inuitus patitur, illorum nō est causa, quatenus homo, quippe cum per solam facultatem liberi arbitrij sumus actionum nostrarum domini. Vnde qui naturalem concupiscentiam, peccatum censet, pari modo cogitur vt dicat, & quod oculos habeamus, & aures, & membra, quibus intus, nobis nolentibus, nutrimur acvegetamur, peccata esse. At nulla, inquit, admittenda est à natura ratio, vbi scriptura sacra aperta est. Ego vero neque scripturam apertam video, neque sensus scripturæ esse potest, qui cum manifestissima ratione apertissime pugnat. Re vera si ea quæ nobis vel à natura insunt, vel à Deo in pœnam inflicta sunt, peccata essent, Deo potius, vel tanquam naturæ auctori, vel tanquam vindictæ culpæ tribuerentur. ¶ Et Augustin. quem coryphæum ipsi hoc loco sequuntur, adeo perse notum existimat, nullum esse peccatum, nisi voluntarium, vt naturali se apud ipsum consequentia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Vnde in libro de vera religione: Vsq; adeo, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatū si non sit voluntarium. Et contra Manicheos de duabus animabus, peccatum ipse ita diffinit, quod sit voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia verat, & vnde liberum est, abstinere. Et (ne omnia percententes fastidio simus lectori) 1. lib. retract. id multis modis in vniuersum constituit, aperte in Lutherū sua penè verba ita refundens. Peccati reum teneri quenquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insanie est. Sed resurgunt inde in nos isti, quod peccatum etiam ipsum originale censet ibidem August. voluntarium esse volūtate Adæ. Fatemur quidem, sed culpam totam remissam esse ait, in baptizato. Verba enim eius sunt. Cuius concupiscentiæ reatus in baptizate soluitur, sed infirmitas manet. Optimè sanē discernit, vt reatu dimisso, concupiscentia, non culpa, sed infirmitas sit. ¶ Veruntamen quoniam quàm sit libertas, inseparabilis conditio peccati, ca. 17.

repetendum est, haud modò solum rumpamus dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impossibile namque est illo vetari concupiscentiam, quæ non est in nostra potestate, sed tantū prohibetur voluntatis consensus, vel fortè mora eius in reprimenda concupiscentia, aduertente ratione. Est enim hoc inter decem mandata, de quibus ait Christus, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et verbum, vis, palam ostendit nostræ esse facultatis, per gratiam ipsius, cuncta seruare: concupiscentiam verò illam in hac vita sublatam esse, haud quaquàm possibile est. Qui ergo dixerit tyrānidem illam & ineuitabilem molitionem concupiscentiæ à Deo nobis esse interdictam, anathema est Hieronymo, qui in expositione symboli anathema esse ait, qui dicit Deum præcepisse quicquam impossibile. Et Augustino, cuius in sermo. 61. de tempo. verba sunt. Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo, quod non potuit vitare, quia pius est. Quin verò, cum non sint graua mandata Dei, vt est apud Ioannem, imo leue sit iugum, vt præceptor ipse testatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod est impossibile? Et præterea cum cætera omnia præcepta de actionibus sint prorsus nostris intelligenda, scilicet: Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ continguntia sunt, commentum est verbum, Non concupisces, nisi de actione humana intelligere: qualis tamen non est motus concupiscentiæ, rationis vsum præueniens. Id quod forma ipsa mandati præ se fert. Non enim ait in genere, Non concupisces, sed, non concupisces domum proximi, neque desiderabis uxorem eius: & reliqua. ¶ At verò non solum motum illum concupiscentiæ, aiunt isti, esse prohibitum, sed & potentiam ipsam, & naturam concupiscendi: quod humanus sensus refugit audire. Ecquis enim puerum, vel ante baptismum vel baptizatum, lege aliqua astringat, vbi non solum voluntas, verum neque concupiscentia vsum habet, sed est nuda potentia? Nisi peccatum in eo pariter dixeris, fame re, lallare, & his similia. Id quod August. lib. 1. de ciuita. Dei. cap. 25. condemnat, hisce verbis. Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absq; culpa est in corpore dormientis? His Augustinus ostendit, nullum esse peccatum concupiscentiam absque consensu, cum esse possit in

De hoc 2. sent. d. 24. f.

Matth. 19. Vide Aug. 1. retract. c. 19.

Hierony.

August.

1. Ioan. 5. Matth. 11.

Confirmatio argumenti.

Auxesis erroris Lutherianorum Naturam, & concupiscentiam, dicunt Lutherani esse peccatum. August. Concupiscentia sine consensu nō est peccatum.

Luthe. pu-
tat propter
carnis con-
cupiscentiam
precar nos,
vt dimittan-
tur nobis de-
bita nostra.

Dimitte
nobis debita
nostra.

Iacob. 1.

Rom. 6.

Lutherano-
rum perui-
soria.

dormiente. ¶ Per hæc denique retùditur, quod Lutherus eodem articu. 2. in confirmationem sui erroris commentus est, propter illam scilicet carnis concupiscentiam quotidie nos precari in oratione dominica, dimitti nobis debita nostra: siquidem ab (que voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanè qui loco supra citato con. duas epist. Pelagia. cap. 13. Neq; enim, inquit, propter ipsam concupiscentiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed ppter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus cū ab eo quod libet vincitur, quod placet, siue cū per ignorantiam, malū, quasi bonū placet. Fiunt autem, siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum, atque celerrimum est, cogitando. Illud sanè, quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Perspicuè ergo discriminat August. quod propter consensiones voluntatis dicimus, Dimitte nobis, quoniam peccata sunt: sed propter ipsam tentantem nos, infestantemq; concupiscentiam addimus, Et ne nos inducas in tentationem. Vbi propalam manifestat, non concupiscentiam, sed tantum voluntatis opera esse peccata. Quæ omnia Iacobo Apostolo teste, confirmat, qui vel ipso Augustino rem edisserit explicatus: vbi ait, Vnusquisque tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit (scilicet per consensum voluntatis) parit peccatum. Concupiscentia ergo ante consensum, nō est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic apostolicæ phrasi consonant alijs Apostoli verba, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius, neque exhibeatis mēbra vestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscentiæ habere, sed illi obedire. Vt per hoc intelligas, quod sequenti cap. ait, legem prohibere concupiscentiam. Non enim vetatur ne insit illa in carne, at voluntate nos concupiscere. Sed hęc quis ferat pernicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa August. Ait enim diuus ille super Ioan. tracta. 41. quod Paulus non dixit, Non sit peccatum in corpore vestro, sed, Non regnet. Ergo Paul. (inferunt isti) Aug. - stino interprete, non negat, quin concupiscentia, antequam per consensum voluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hæc, nul-

la est, si colligatur peccatum esse propriè, antequam regnet. Namque cum August. tories admonuisset, concupiscentiam illam nō esse propriè peccatum, sed tropo illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, ne sit, sed ne regnet. Quoniam quando non regnat, sæpe dixerat tunc non esse propriè peccatum: Quam expositionem ipse idem protinus subiungit, dicens, Peccatum enim consilium in eo quod regnat, & fit quod iubet. Eandem eius explicationem supra etiam citauimus, de pec. me. lib. 2. ca. 28. vbi ait, Hęc lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus, cum dicit, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendū desideriis eius: non sic manet in renatis, tanquam non sit remissa & perempta, nisi illicitis consensionibus quodāmodo reuiuiscat, & in regnum proprium, dominationem que reuocetur. Idemque prorsus reperit de nutritiis & concupis. lib. 1. c. 2. 3. vbi ait, Ipsa concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; vt ea perpetiēt, à regina mente mēbra non dantur, vt si non sit, quod scriptū est, Non concupiscent, fiat saltem, quod alibi legitur, Post concupiscentias tuas non eas. ¶ At verò hæc postrema verba sibi isti arbitrantur fauere: vbi ait, in hoc sæculo à nobis non fieri quod scriptum est. Non concupiscent, sed, Non eas post concupiscentias. Et de spiritu & littera, cap. 36. clarius ait, quod in hac vita non implemus, Non concupiscent, sed, concupiscentiis nō obedias: ergo nō solum obedire, sed inuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autē illatio nulla est prorsus. Augustinus enim non sentit, non impleri illud, Non concupiscent, si referatur ad innatum concupiscentiæ fomitem, quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturale est in hoc mortali corpore concupiscere, vq; dum animale resurgat spirituale. Imò eisdem verbis insinuat, prohibitionem non referri ad naturalem concupiscentiam, sed ad liberam & vltioneam obedientiam. Quod si analogia ex civili Republica apud istos quicquam, vt æquum est, valeret, profectò tyranno obsidione premente ciuitatem, quandiu ciues pondus belli sustinent, & bona fide obsistunt, extra noxiam sunt, sed vbi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine: Cur ergo dum voluntas ab arte rationis sensualitatis incurfus strenuè vel perfert, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem mortuum patitur? At quò expositione tandem verbo

August.

Lutherano-
rum contra-
dictio.

Lutherano-
rum argu-
tatio.

Aug. expo-
sicio.

Analogia
nilis ratio.

verborum, Non concupiscent, disputatione ab- soluamus, examinemus, an isti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Etenim cum dicant, hoc secundo nō prohiberi, concupiscentiam inesse nobis, aut cum ratione configere, sed vincere, & regnare (si quidem oculatissime adnotant cum Augustino, Paulum non dixisse, non sit, sed non regnet) hinc profecto elicitur, concupiscentiam inesse & pugnare, non esse rem prohibitam, nec prohibendam: atque ad eò neque propriè peccatum. Quod si ita est, cur alijs verbis, Non concupiscent, aiunt prohiberi non solum libera opera, verum & ipsam carnis concupiscentiam, ne insit & subsultet? Sed ita cunctis vsu venit contra cælum expuentibus, sanè vt suo se spūto respergant. Concludamus ergo vtroque loco, solum consensum in opus concupiscentiæ prohiberi. ¶ Adiungunt ad persuadendum concupiscentiam carnis esse peccatū, subsequenti præterea Pauli eodem, c. 7. Si quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quod nō habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et multis in eundem sensum interiectis, concludit: Igitur ego ipse mente serui legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquit, procul dubio concupiscentiam carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apostolo appellari. At verò locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epistola) non est adeò intellectu facilis, à plurimis sanctorum Patrum, non de iusto iam Paulo, sed de Iudæo sub lege agente intelligitur. Cuius ordinis sunt Hieronymus & Origenes (vt Augustinus ipse aduersus Iulianum lib. 6. cap. 11. confiteatur.) Et ita ipse Augustinus, semper senserat vsque ad senectutem, vt ibidem ait, & lib. in retract. cap. 23. & 26. & lib. 2. cap. 1. Quæ de causa possemus dicere, quod concupiscentiam ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus istis cum Augustino non esse & ceteris, puta Hilario, Grego. Nazianzen. & Ambrosio, quos ipse illic citat, eorum hoc intelligi de Paulo, qui gratia Dei sustulit, nihilominus præliabatur cum carne; si tamen vicissim nobiscum ipsi candidè Augustinum sequantur interpretem. Qui non semel ait his, sed sæpe, & sapissime interpretatur, hoc loco Paulum non appellare concupiscentiam, propriè, & verè peccatum, sed per metaphoram, quia effectus est peccati Ad q; nostrorum causa. At verò reclamatione hic Lutherus: Quomodo, quod nemini abge-

lorum licet, id, quod Paulus apertè peccatum vocat, interpretentur homines defectum tantum, effectum esse peccati? Nimirum Lutherus, quoniam Paulus non anathematizat, nisi angelum, aliud quàm ipse annunciat, euangelizantem. Nanque homines metaphoras scripturæ dilucidantes, non solum non reprehendit, sed laudat summopere inter eos, quibus Deus distribuit charismata. Alijs enim, inquit, datur prophetia, alijs interpretatio sermonū. Et iterum. Alios Deus dedit euangelistas, alios autem pastores & doctores. Ab his, vbi ait idem Apostolus, quod eum, qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis fecit peccatum, si non liceret translatione vti, necesse esset, CHRISTVM ipsum propriè existimare esse peccatum. Quam ne admitteret blasphemiam, interpretati sunt sancti, nomine peccati, hostiam pro peccato designasse Apostolum: quæ se in cruce pro nobis obtulit. Quo etiam significatum vsus est iterum dicens, quod Deus filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum. Tamen si hęc magis placet, peccati appellatione intelligere naturam ipsam nostram, & carnem peccato infectā: de qua CHRISTVS, similitudinem gerente peccati, dum eam carni affixit, redemptionem operatus est nostram. Si ergo peccatum haud ineptè usurpat de hostia, quæ causa est remittendi peccati, & de carne, quæ subiectum est peccati, optima est expositio Augustini, quod vsurpetur etiam pro effectu peccati. Vbi idem illius meminisse opus est, quod capite proximo de ipso Augustino adnotabamus. Nempe quod cum reatus peccati originalis, sit privatio iustitiæ, quatenus faciebat rectitudinem animæ ad Deum, & proximus effectus eiusdem reatus, sit ebulliens rebellansque concupiscentia, eandem ante gratiam baptismi appellat peccatum, ratione reatus annexi: quò tamen sublato in baptismo, per solam metonymiam, appellat peccatum, quia effectus est vel causa peccati. Atque id frequētissime. Primum. Vbi capite superiori eum citauimus, scilicet, lib. 1. cont. duas epistol. Pelag. cap. 13. vbi ait, quod illa concupiscentia quæ reliqua est à baptismo, quo ratio peccati plenissime remittitur, radicisq; conuellit, non quia peccatum est, sed quia peccato facta est; peccatum dicitur, sicuti scriptura, manus dicitur cuiusque, quod manus eam fecerit: imaginem enim appellat, vocamus manum eius. Obserua negationem, non quia peccatum est. Omnino enim negat esse peccatum: Et de peccato. me. libro 2. capitulo 4. Concupiscentia in

Gala. 1.

1. Cor. 13.

Ephes. 4.

Rom. 8.

Concupiscentiam
Aug. vt
nō mittet pec-
catum.

paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur. Perpende discrimen inter reatum peccati, & agonem, qui non est peccatum. Et libro primo de nupt. & concupif. capit. 25. Concupifcentia, inquit, carnis dimittitur in baptifmo, non vt non fit, fed vt peccatum non imputetur. Hunc autem locum præuariatutur in baptifmo, non vt non fit, fed vt non imputetur. Atque hinc infert peccatum remanere, fed non imputari. Auguft. autem non dicit peccatum, fed concupifcentia, neque illam dicit remanere sub ratione peccati, fed vt statim infert, ad pugnandum cum infirmitate nofttra. Et, capitul. feq. fubdit exemplum à fenfu contrario. Nimirum quòd ficut in peccato aétuali, abeunte aétu, verbi gratia, homicidio, manet reatus: vice verfa in concupifcentia, diluto reatu, manet aétus. Non intelligas, aétus peccati, fed aétus concupifcentiæ. Et verbo, non imputatur, defignat nullam effe culpam, vt iam modò notauimus. Et lib. 1. de nupt. & concup. capit. 23. exprefse ait, quòd concupifcentia in regeneratis non est peccatum, nifi adhibeatur confenfus. Sed dicitur, inquit, peccatum, ficut vocatur lingua, locutio, quam facit lingua: & manus vocatur fcriptura, quam facit manus. Itémq; fic vocatur peccatum, quia peccatum fi vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigrum, non quòd à pigris fiat, fed quòd pigros faciat. Et contra Iulianum, lib. 6. capit. 5. Baptizatus, inquit, omni peccato caret, non omni malo. Non ait, Non imputatur, fed caret. Quod planius ita, inquit, dicitur. Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nempe infinuans, quòd concupifcentia, malum, id est, pœna fit, non malum, quòd est culpa. Et lib. 1. retract. c. 15. Concupifcentiæ reatus in baptifmate foluitur, fed infirmitas manet. Quid amplius defiderari potest, ad demonfttrandum, concupifcentiam, foluto reatu originalis, non effe peccatum, fed morbum? Et quanuis Lutherò non placeat nomen reatus, profectò deriuatur optimè à reus, ficut famularus à famulus, & à dominus dominatus. Et ita Exo. 21. habetur, reatus vituli. Et Deut. 19. reatus sanguinis, vt reatus fit ipfa ratio peccati, à quo homo & fit, & habet reus. Vnde reatum diluit in baptifmo, est trimen quòdamque, & culpam tolli, vt amplius iam homo non fit reus. Quare ineptiffimè est Bucerii diffogium in fuo lib. de concordia, & fuorum complicum, quòd loquatur in his locis Auguft. præcife de aétualibus peccatis. Facit enim comparationem operum liberi arbitrij cum concupifcentia,

Lutherus cõtorquet mutatis verbis Auguft. in fuâ fenten. quod hæreticis folenne est. Vi de 7. Syn. gener. cum loquitur Epiphanius, & 6. Syno. aét. 4. & 14.

Nomen reatus. Exod. 21. Deut. 19.

Bucerus.

tia, dicens illa effe peccata, concupifcentiam verò non item. Et præterea concupifcentiam cum reatu effe peccatum, illo tamen fublato, minimè. ¶ Vnus tamen refat locus apud Auguftinum, quem meritò pluri quàm reliquos faciunt, lib. 5. contra Iulianum cap. 3. Cuius verba funt. Concupifcentia carnis, aduerfus quam bonus concupifcit fpiritus, & peccatum est, quia inest illi inobediencia contra dominatum mentis: & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & caufa peccati est, defectiõne confentientis, vel contagione nafcentis. Vbi in primo membro ait, concupifcentiam effe peccatum, propter inobedienciam, præter fubfequentes rationes, quibus est effectus & caufa peccati. Ad quòd noftri in colloquio Vuormaciensi, & in reliquis refpondent, fermonem fuiiffe illic Auguftino de concupifcentia ante baptifmum, quam vocat peccatum, ratione reatus adiuncti. At quanuis glofa hæc forte fufficeret, mihi tamen, fi conuicere licet, alius est verifimilior fenfus: quoniam illic absque discrimine intendit Auguft. perfuadere, concupifcentiam effe rem malam, etiam post fufceptum baptifmum. Contra Iulianum, dicentem, illam effe bonam, fiue quatenus naturalis est, fiue quatenus à Deo inflata effer, propter peccatum. Et ideo quatuor vel quinque modis conftituit eam effe malam, & figura illa loquendi, peccatū. Primò, quia non obedit rationi. Non dicit, propter adiunctum reatum, fed propter inobedienciam. Quòd est dicere, ni fallor: Ex eo quòd bonum naturale hominis est operari fecundum rationem, (vt crebrò hætenus diximus) fenfualitas non obediens illi, est peccatum quòdam. Non dånabile quidem, & dignum pœna, fed naturale. Sicuti claudicans tibia, peccatum est, quia non rectè inferuit naturæ. Et fecundò dicitur eadem concupifcentia peccatū, quoniam effectus est peccati. Nifi quòd. In modis hic bipartitur, vt ante remiffum reatum, fit peccatum, quòd ad fignificatum materiale: post, verò, folum ita vocetur, quoniam est effectus peccati. Et quartò, quoniam est caufa traducẽtis peccatum originale, vt capitul. 8. expofitum est. Et quinto demum, quoniam est caufa inducens nos ad peccandum aétualiter. Obliquè ergo Lutherus eodem 2. articulo, & fui postmodum fequaces interpretantur illud Pauli, Nofter in ternus homo renouatur de die in diem: in hoc fenfu, quafi illud renouari fit paulatim particulatimque & fufceffione quadam, peccatum remitti, ita vt femper relinquatur aliqua particula peccati. Cum tamen peccatum in puncto tem

Aug. videtur fauere Lutherano.

Vuormaciense colloquium.

Refponfo authoris.

Concupifcentia rationibus dicitur peccatum.

Obliquè expofit. Lutheri, & c. in 4.

Et temporis remittatur totū, & condonetur. Quo circa renouari iustos, non est aliud quàm per incrementum gratiæ vires concupifcentiæ reprimere, & magis ac magis extenuare. Vt difertè edocet Auguftinus contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Cuius conclusio est quòd concupifcentia foluitur per indulgentiam in baptifmo, quia tendebat in noxia: conteritur tamen deinceps per continentiam, ne vincat in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus peccatum: vbi ait, Si quòd nolo, hoc facio, iam non ego operor illud, fed quòd habitat in me, peccatum. Nam quòd eandem concupifcentiam appellet legem peccati, apertius à nobis pugnat, quàm contra: quando quidem lex peccati idem pollet, quòd regula (fi ita dici potest) peccandi. Vnde ficut ratio non dicitur virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neque fenfualitas dicitur peccatum, nisi quia est nobis caufa delabendi. Quo fenfu, vt per virtutes fpiritu feruimus legi Dei, ita carne per vitia feruimus legi peccati. Intercedit enim inter belligerantes fpiritum & carnem media voluntas, in fuo habens arbitrio cui maluerit manus dare. Ante cuius proinde confenfum, neque ille virtutis, neque hæc vitij, vel rem fortiuntur, vel nomen. ¶ Non fit hic tandem moleftum audire Bucerum concordantem hanc cõtrouerfiam, quin verò explicatius ac pertinacius feptam opinionem Lutheri fufcitantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas peccatum est: ratio cinatur, quòd omnis, vel natura, vel vis, vel aétio non refpondens fuæ regulæ, peccatum est, atque adeo natura ipfa fenfualitatis, etiam ante volutatis confenfum, per fe est peccatum, quoniam impedit, vt Deum toto corde diligamus. Sed profectò facilius colligitur, quòd expofitio ipfa fuâ, iniquitas fit. Quis enim inducat in animum Ioan nem appellaffe iniquitatem naturalia peccata? vti funt monftta & naturales defectus. Morbi enim ipfi corporei, effe folent caufa iracundiæ, blasphemiar, & aliorum flagitiorum & fclerum, & tamen non veniunt apud Ioan nem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates fignificantur generali nomine iuftitiæ. Hæc tamen largimur Bucero, quòd proximè dicebamus, nempe fenfualitatem effe peccatum naturæ: fcilicet morbum eius & valnus: veluti vitium claudicantis tibia. Et eodem intelletu intelligit Paulus, fenfualitatem carnis inimicam effe Deo. Non quòd cognitio ipfa aut propenfio carnis fit peccatum, fed quòd pugnat cum ratione in diuerfum inflectens. Sicuti aurum ipfam & honor, & fceminarum pul

Quid fit renouari iustos.

Auguft.

Expofitio Paul. Rom. 7.

Ratio quomodo dicitur virtus & fenfualitas peccatum.

Bucerii concordantia.

1. Ioan. 5.

no Rom. 8.

chritudo inimica etiam dici poffent rationis & Dei, quatenus tentationes funt ad malum. ¶ Aliud præterea portentum excogitant, quòd defendant concupifcentiam effe peccatum, vnde delictet quia est nobis impedimento, ne poffimus in hac vita implere præceptū dilectionis Dei fuper omnia, atq; adeò neque alia decalogi. Ita enim folet error initio paruum, in fine effe maximus. Hæc autem difputatio propriam habet fedem libro tertio. ¶ Igitur quoniam longius quàm credideram, abijt difputatio, vt rem in epilogum perstringamus, conftituimus, peccatum originale non effe formaliter concupifcentiam, fed priuationem iuftitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mentem in ordine ad Deum, quo reatu foluto in baptifmo, quæ reliqua est concupifcentia, non habet rationem peccati. Sed est infirmitas & vulnus, ob idq; malum naturæ, dimicans cum ratione, cuius vim & neruos iufti virtutum exercitio conterunt, imminuunt, atq; exhauriunt de die in diem, quoadufque CHRISTVS athlotheta nofter reformet corpus humilitatis noftre, configuratum corpori claritatis fuæ fecundum operationem virtutis fuæ.

De effectibus peccati originalis.

Cap. XIII.

DX articulis illis sex, qui, c. 7. de originali peccato propofiti funt, quatuor hætenus pertractauimus. Nempe quemadmodum in totum humanum genus pertranfeat, quæ caufa eius, quid fit, & quo pacto vitata origine traiciatur. Subfequitur ergo quinto loco, vnde eius effectibus, feu defectibus differamus. De quibus nihil prolixiori fermone opus erat, nimirum quòd ferme iam funt expofiti, fed fidem Lutherani funt, qui non nihil in hac parte nobis face funt negotij. Aiuunt enim vsque ad fe doctores, qui grauiores defectus originalis culpæ docuerunt, ignoram fuiiffe grauitatem eiusmodi peccati. Docent autem peccatū originale, non folùm reatum effe, quo rei sumus nra Dei, & mortis aternæ, fed ipfam corruptiõnem humanæ naturæ. Cuius effectus feu defectus, funt ignoratio Dei, contemptus Dei, vacate metu & fiducia Dei, odiffe iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irafci Deo, desperare gratiâ, habere fiducia rerum præfentium. Quos morbos, inquit, non animaduertunt fcholafici. Verba fuâ fencti in apologia confelfionis Auguftinæ, & in colloquio Vuormaciensi. At nifi tam efferent ifti theologæ fcholafici infectatores, forfan naturam rerum oculatius fpectauiſſent.

Dilectio Dei fuper omnia.

Epilogus.

conferuntur.

in rebus.

de die in diem.

Philipp. 3.

adhibetur vocatur.

Christus à Dionysio, quòd præmiū certatibus proponat.

tantum iudex pro cuiusq; meritis, & vitam Chriftiana vocat.

adhibetur.

Est vero & dicitur præmiū.

Effectus peccati originalis, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Peccatū originale, quid Lutheranus.

Effectus qui
nā sunt pec.
orig.

Lutherano-
xi euallus.

Lutherani
coacti retra-
stare suā sen-
tentiā de ef-
fectibus ori-
gin. peccati.
Refutatio.

Gala. 5.

Lutherani

Ratiponen
se colloquiū

stauissent. Effectus enim originalis peccati, illi
penitus sunt, qui ex natura rei secundum diui-
nam legem ex eo subsequuntur, nulla interce-
dente noua voluntate. Porro qui in pœnam
originalis culpæ omnibus communes sunt, &
paruulis ante vsum rationis, & adultis. Alias
omnia humana peccata dicentur effectus
originalis peccati, qui profecto abusus esset lo-
quendi, nisi de effectibus remotis (quod aiūt)
intelligeretur eo sensu, quod per concupiscen-
tiam, iustitia originali destitutam, pellicitur in
consensum voluntatis. ¶ Sed aiunt nominibus
illis actionum significare non solum actus, ve-
rum potentiam ad huiusmodi prauas actiones
vel carentiam & priuationem contrariarum
virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus
despoliati. Hoc responsum commenti sunt,
postquam coacti sunt agnoscere, illa, neq; esse
in infantibus, & verius esse actualia peccata,
quàm originalis peccati pœnas. At non se sa-
tis expediunt. Primum quod qui audit con-
temptum Dei, odium iudicij Dei, & similia, nil
prorsus intelligit, quàm scelerata ipsa & impie-
tates, quæ sunt commissa actualia: quæ si effe-
cta sunt contagij originalis, consequens sit, vt
pueris, quoque impingantur ante vsum ratio-
nis. Quo nihil dici potest absurdius. Et præ-
terea cur potius hæc pauca commemorant vt
temere in buccam venerunt, quàm reliqua om-
nia crimina, flagitia, & scelerata quæ Paulus
ad Galat. recenset? Quandoquidem omnium
illecebra, impulsus, & origo sit in concupiscen-
tia carnis. Ad hæc, si illos ita effectus esse in-
terpretentur, quod sint in vniuersum commu-
nes omnibus filiis Adæ, etiam iustis; soluto
reatu in baptismo, hoc planè falsum est. Sunt
enim multi, qui tantum malorum non admittunt
tantum nihil verat esse aliquos, qui omni ca-
pitali crimine careant. Sin vero intelligunt, ef-
fecta illa esse originalis culpæ, tunc tantum
quando non est remissa, vt sentire videntur in
colloquio. Ratiponen. his verbis, Concu-
piscencia non potest non prodire in omni ge-
nus peccati in non regeneratis, in quibus dia-
bolus efficax est. Neque id prorsus verum est.
Nanque fuerunt complures Gentiles inter
Græcos & Romanos, quibus forsitan non fuit
remissa originalis culpa, qui tamen iure edo-
cti naturæ virtutibus abstinerunt vitijs, quàm
multi ex Christianis, vt cum alijs, tum etiam
August. quandoque refert, quos nobis etiam
in exemplum ponit. Ad hæc, Quod diuinum ge-
nus loquens diuinitus est, refert inter defectus
peccati originalis, vacare metu Dei, & fiducia,
trasci Deo, desperare gratiam, & cetera huius

figuræ? Profecto multos experimur iustos, me-
tuculosos tamen, suasque verentes conscien-
tias, atque adeo iudicium Dei extimescentes.
Et complures contra, prauos homines, non so-
lum non desperantes, sed neq; metuentes qui-
dem. Quinimò infideles in peccato originali,
nec desperant felicitatem æternam, nec Deo
irascuntur, nec eius fugiunt iudicium. De his
autem latius in capitulo de certitudine gratiæ,
lib. 3. Illa enim est, quam isti videntur hisce ver-
bis parturire. ¶ Ad rē igitur vt veniamus, inter
effectus seu defectus originalis peccati, nempe
qui lege diuina, naturali consecutione in pœ-
nam peccati subsecuti sunt, primus fuit priua-
tio diuinæ gratiæ, & exhereditatio cælestium
bonorum. Quod cunctis lethalius delictis
commune est. Secundus, priuatio illius excel-
lentissimæ cognitionis Dei, & expoliatio ius-
titia originalis, puta rectitudinis inferiorum
partium animæ ad rationem, & corporis ad
animam. Nam priuatio rectitudinis rationis
ad Deum, & diuinam regulam, non effectus
(vt diximus) sed ipsum peccatum fuit, quod
suo modo perdurat in nobis. Tertius effectus
illius peccati, nostrerq; defectus, & vulneratio,
est effrenatio concupiscenciæ, quæ à ratione
exinde, legèq; diuina religata, impetu (quæ na-
tura eius est) ad sensibilia fertur. Non quod sit
qualitas illa morbida in anima, quam veluti
commentum supra confutauimus, aut quali-
tas aliqua realiter distincta in corpore, sed vo-
catur habitus, eo modo, quo Arist. agridinè,
quæ est proportionis humorū dissolutio, ap-
pellat qualitatem & habitum. Merito hic tam-
men dubitatur, quisnam sensus dicti illius sit,
inter theologos celebrati, quod fuerit homo
peccato illo, tum gratuitis expoliatus, tum vul-
neratus in naturalibus. Sententia enim est ve-
nerabilis Bedæ, super illud Lucæ de homine
parabolico, qui incidens in latrones, despolia-
tos ab illis est, atq; plagis impostis, semiuuus
relictus. Vtrum principium aliquod naturale
amissimus, quod simus minus liberi, quàm ho-
mo creatus in puris naturalibus. Nam si non
ita res est, nec est profecto intellectu facile,
quomodo fuerit homo in naturalibus vulne-
ratus. Responso nihilominus theologorum
est vniuersimode negatiua, sent. d. 30. & Sancti
Thomæ 1. 2. q. 81. Autoritas nanque est Dio-
ny. 4. capit. de diu. no. bona naturalia etiam in
dæmonibus, integra mansisse post peccatum,
multo ergo minus aliquod nobis principium
exeritum est. Cuius ratio ex supra dictis facile
elicitur. Quoniam Deus, qui supernaturali do-
no vestierat naturam nostram, non maiori sup-
plicio

Effectus qui
S. p. c.

Quomodo
differunt pri-
mus homo
& reliqui in
spoliatioe
gratuitorū.

Boni natu-
re quo im-
minuitur.

S. Thom.

Arist. 2.
Ethi.

Pecc. orig.
eodem mo-
do relinquit
hominem vt
erat in pu-
ris naturalibus.

Expositio
vulneris in
naturalibus.

Homo vul-
nerat in na-
turalibus.

Thil. Syn.

Naturalia in
dæmonibus
& in hominē
integra man-
serunt post
peccatum.

plicio peccatricem affectit, quàm denudatam
relinquere. Tum ob suam benignitatem, tum
quod nihil nos nostra voluntate admisisimus.
Quare homo in puris naturalibus ab homine
lapso non aliter (præter rationem culpæ) dif-
fert in hac parte, quàm vt homo nudus, qui
nūquam fuit indutus, ab homine nudato, qui-
bus fuerat vestitus. Ambo enim sunt æquè nu-
di. Nisi quod nuditas in primo nulla fuisset
pœna, sed naturalis negatio ornamenti: in se-
cūdo verò est priuatio propter culpam. ¶ Sed
nonquid bonum naturæ aliquo modo immi-
nuitur est, vt simus minus propensi in bonum
magisve in malum procliuēs, quàm essemus
in puris naturalibus? Idem enim videtur astrue-
re S. Thom. loco modo citato, dicens, quod in-
clinatio naturalis ad virtutem diminiuitur per
peccatum. Nam cum ætus, authore Arist. in-
generent similes habitus, non potest in eo, qui
vitijs sese tradidit, non immui in inclinatio ad
bonum, augeturque ad malum. Responderetur
quod veritas hæc, quæ omnibus est in confes-
so, id tantum docet, quod in ipso Adam per
peccata sua, sicuti & in nobis per actualia no-
stra, debilitetur bonum naturæ propter corru-
ptos habitus. Peccatum autem originale nul-
lū ingenerat habitum: neq; (præterquā quod
est culpa) aliter eneruat, inficitve naturam,
quàm si homo in puris naturalibus nasceretur.
Cur autem dicatur vulnerasse naturam ex fun-
damento illo cap. 3. præiacto, totiesq; à nobis
resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura ra-
tionalis hominis, sit operari secundum ratio-
nem, à quo per sensualitatem cohibetur, donū
illud iustitiæ sensualitatem continens perficie-
bat hominem in naturalibus. Quippe cū pro-
hiberet, ne impediretur opus illud rationis, ho-
mini naturale. Ob idq; priuatio illius doni su-
pernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturali-
bus, quatenus homo inde relictus est mancus,
& incurionibus diaboli, mundi, & carnis pa-
tens: vt non possit iuxta naturam suam perpe-
tuò operari. Veluti si natura hominis esset, re-
cta linea incedere, haberet nihilominus liga-
tum sibi canem alioversum trahentem, qui ca-
nem aliquo remedio coerceret, perficeret ho-
minem in naturalibus, & qui remedium aufer-
ret pari ratione laederet. Er ita intelligendus
est canon primus sanctæ nostræ synodi sess. 5.
vbi de effectibus peccati originalis sancitū est
propter ipsum incurrisse nos captiuitatē sub
potestate diaboli, torumq; Adam atque adeo
nos secūdū corpus & animā in deterius fuisse
commutatam. Quo fit vt homo cum solo ori-
ginali, seclusis habitibus actualium, non fera-

tur impensius in sensibilia, quàm si esset in pu-
ris naturalibus. Atque ideo solum differunt, si-
cuti moles ab alto cadens, impedita prius, &
postea ablato impedimento. Quæ quidem
æquali vehementia cadit, antequam retinea-
tur, & postquam remouetur obstaculum. Id
quod altissime insigendum est menti, ad intel-
ligendum discrimen inter liberū nostrum ar-
bitrium iustitiæ originali præditum, eadēque
id ipsum multatū. Cum enim libertas duabus
partibus cōstet, scilicet id posse, quod velis, per
peccatum perdidimus. possibilitatem (vt lib. 3.
Hypog. ait Aug.) faciendi quicquid volumus,
nō simpliciter, sed in his quæ ad Deū pertinent.
Videlicet, ne valeamus per nos gratiæ Dei pro-
mereri. Et hoc est, inquit, vulnus, quo claudi-
camus libero arbitrio. Quod sine vulnere
CHRISTI sanari non potest. Hæc Aug. Ma-
sit tamē possibilitas ad naturalia: atq; hæc præ-
terea libertas in supernaturalibus ad vtiū liber-
vt scilicet quoties cooperari velimus Deo, præ-
sto sit ad opitulandū nobis. Quod si nolimus,
neminem ipse coactu permoueat, sed iuxta no-
stram naturam liberè, vt capitulo iam quinto-
decimo de libero arbitrio copiosius denartan-
dum est. ¶ Atqui concupiscencia hæc, iustitia
originali destituta, multis dicitur nomi-
nibus. Appellatur cū fomes peccati, vel quia
effectus est peccati: vel (quod nomē significat)
quia fomentum est, & alimentum vitiorū, quæ
consensu allecctæ inde voluntatis admittimus.
Vocatur etiam & lex carnis: & tyrannus: quo-
ntam non aliam sequitur normam, quàm vo-
luptatem carnis: & ideo itaquam tyrannus de-
arce nos & cacuminationis deturbat. Vnde
merito à SS. Patribus, morbus, vulnus, ac deni-
que malum naturæ censetur. ¶ Effectus reli-
qui ad corpus pertinent, nempe mors, quam
in pœnam peccati comminatus est Deus, atque
morbi: qui planè sunt inchoatio mortis. Ad
plenum enim completum est. Quacunq; ho-
ra comederis, morte morieris. Nam ab illo tē-
poris momento cœpit natura dissolui, & in
mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim
conceptionis articulo accidit. Quandoqui-
dem viuere, nihil aliud est, quàm vitæ tem-
pus absumere. Itaque hæc omnia mala, quæ
connata nobis essent cum natura, etiam si nul-
lum anteisset peccatum, sunt modò pœna pec-
cati, propter beneficium diuinū, peccato sub-
latum, quò ab illis seruabimur vniuersis. Quin
etiam mala alia externa, quæ nobis, vel à feris
animalibus, vel ab inclementia cœli, vel ab ele-
mentis existunt, vel ex nostra nobis incititia,
vel incogitantia & vecordia contingunt, vl-
tiones,

Homo cum
solo origi-
non magis
fertur in sen-
sibilia, quā
si esset in
suis natura-
libus.

Libertas
quomò vul-
nerata pec-
cato primi
hominis.

Chr. h. b. T.
zoro. b. T.
m. b. T. b. T.
b. T. b. T.

Cōcupiscē-
tia multis
nominibus
appellatur.
Fomes pec-
cati.

Lex carnis.
Tyrannus.

Morbus.
Vulnus.
Malum natu-
ræ.
Effectus cor-
poris.
Gen. 3.

Mala quæ
erant natu-
ralia modò
sunt pœna.

Effectus ex-
terni.

Limbus. vsum viuētium. Et ideo longè probatissimum est, quòd erunt in limbo : in sinu scilicet tertio supra purgatorium apud inferos. Vt hac saltem ratione verum habeat, quòd ait Aug. non esse nisi duo loca vitæ perennis, scilicet supra cælum, & subtus terram. Quocirca (vt idè docet in de bap. par. & refertur de consec. dist. 4. can. nulla prater.) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neque rursus diffiendum, illam esse perpetuam mortem, vt est in decreto Ioannis papæ 30. quæst. 1. Ad limina. Imò verò, quòd à Deo odio quodammodo sint habiti, à regno que fuerint exclusi, nequit non eos facere infelices. Quocirca vel dicendum est, hanc causam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, quòd magis probauerim eo quòd sit extra naturalem ordinem rerum: aut si eam cognoscunt, vt quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestet. In corporibus verò, vniuersali regeneratione resumtis, nullam habebūt læsionem: quia quanuis non sint incorruptibiles, vt beati, per dotes gloriæ, nulla tamen erit naturalis causa, quæ eos possit offendere.

De libero arbitrio in bonum.

Cap. XV.

Quemadmodum de statu hominis naturali, deq; altero supernaturali originalis iustitiæ fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, quam scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quandiu extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hanc disputationem viam substernamus, operæpretiū est locum de libero hominis arbitrio præstruere. Hoc enim negotium Lutherani etiam nobis exhibent. Sanè qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quòd per lapsum Adæ amiserit homo liberum arbitrium, & in bonum gratia, & in malum. Verba Lutheri sunt in articulo 36. ad Leonem. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit, quòd in se est, peccat mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, capit. 1. vbi de dispositione ad gratiam disputatur sumus. Subdit autem. Imò simpliciter debuī dicere. Liberum arbitrium est figmentum in rebus seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (vt wiclephi articulus Constantiæ damnatus rectè docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrificam hominis effigiem, libertatem arbitrij à na-

Luthe. de libero arbi.

tura humana abradere molientis. Nisi quòd postea paulò emendatior titulum etiam ipsum & nomē libertatis prorsus expungere & abolerè pergens, librum inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam primum propugnare cœperunt: vt patet apud Philippum in locis communibus, vbi referens verba magistri, subdit, Et ego nego vim esse vllam in homine, quæ serio affectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscet, nihil minus in potestate sua esse, quam cor suum. Hæc Philipp. Quocirca tam mala, quam bona astruebant Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed merè patientibus. Subiungit enim Luthe. eodem artic. 36. Quomodo potest homo se ad bonum preparare, cum nec in potestate sit sua, vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Atque in annotationibus super epistolam ad Rom. Philippus: Certum est, inquit, omnia à Deo fieri, siue bona, siue mala, non solum permittendo, sed principaliter & effectiue. Quemadmodum igitur confitemur, vocationem Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Dauidis, & scæuitiam Manlii, atque etiam proditionem Iudæ. Et Mart. Bucerus super illo Pauli ad Romanos, Tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum. idem audenter docet. Hæc autem verborum portenta, quòd libertas sit titulus sine re, qui poterant fouere, nisi qui nec titulum mererentur habere rationaliū hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimoniis factis, sanctorumq; monumentis Patrum hoc loco deuicti sunt, cœperunt se iam versus catholicam veritatem paulò propius explicare. Nempe quòd habeamus liberum arbitrium in his quæ subiecta sunt rationi naturali & sensui, vt plantare vineas, construere domos, &c. Quòd Luthe. eodem articulo 36. negauerat. Et hoc sibi volunt in libe. imp. vbi aiunt, quòd in natura lapsa retinemus libertatem à coactione, Attamen in operibus gratiæ omnino abnegant liberum arbitrium. Non solum quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (hæc enim catholica confessio est) sed quòd ipse totum facit, nobis merè passiuè recipientibus. Nam dicunt, sola nos fide iustificari. Quam Luthe. art. 1. suarum assertionum ait à solo Deo infundi. Neque verò dissimulanda hic est vaficies, & calumnia istorum, Quòd rudes suas plebes incantent, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, quòd ita libertatem arbitrij defendamus, vt incurramus in Pelagianos; dicentes, naturali vi posse

Melanct.

Bucerus.

Libelimp.

Luthe. calumnia.

vi posse nos per liberum arbitrium Deum super omnia diligere, quatenus satis est, ad gratiā iustificationis. Id quòd nemo vnquā theologorum à mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum præbet S. nunc Synodus, quæ per totam sessionem sextam nihil aliud constituit, quam nullis nostris meritis, sed gratis nos per CHR. I. S. T. V. M. iustificari. Sed de hoc in secundo libro. ¶ Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina est quæstio hæc. Nimirum quòd in diuobus consideranda est, & pensanda libertas. Primum in operibus naturalibus, vti loqui, & tacere: sedere, & ambulare: agros colere, plantare vineas, in negotio itaque esse, atque in otio. Hoc autem membrum aduersus illos tantum disputatur, & constituitur, qui dicunt omnia ex necessitate præscientiæ Dei euenire. Quorum fuit wiclephus, & eius assecla Luther. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam suum videntur deserere. Et ideo cum materiam spectet prædestinationis, prætereundam hic diximus hanc partem, de qua super epistolam ad Rom. cap. 9. abunde diximus. Alter ordo, in quo locum quoque habet quædam libertas, est operum gratiæ. Quam libertatem (vt libr. 2. & item 3. videbimus) pertendunt semper Lutherani inficiari: dicentes, opera liberi arbitrij nihil ad nostram iustificationem præstare: neque ex nostro assensu & cooperatione illam pendere. Vnde contra regnum liberi arbitrij comedias ludunt quibus docent, sicut inanitate organum aut brutum pecus, sic hominem se habere, dū iustificatur. Quin etiam sunt inter catholicos quos viua voce dogma hoc asseretes, nobisq; reclamantibus defensantes audiuius. Puta quòd Deus quadam nos vi & necessitate ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos conuersione mere habeamus passiuè & receptiuè. De quo idcirco sacrosancta synodus sess. 6. pronunciauit, cuius hic decretum, quam sit sanctum explanare intendimus. Igitur errores de libero arbitrio ad sex vel septem recolligere possum. Primus fuit Manichæorum, qui nullam ponebant in homine potentiam liberam ad vtrumlibet, sed duas esse in homine animas, alteram rationalem ex bono principio conditam, quæ ex necessitate, quæ bona & honesta sunt, operatur. Alteram, malam, sensualem, ab altero malo primo principio, quæ pari necessitate mala perpetrat. Contra quem antiquissimi Patres, tam Græci, quam Latini, & imprimis Aug. multa scripserunt. Huius causa ædidi peculiariter librum de liber. arbitrij. vbi assatum disserit, causam delinquen-

Syn. Trid.

Syn. Trid.

Quæstio bina

Mens Luthe

Syn. Trid.

errores de lib.

Manichæus.

di non extare nobis à necessitate aliquo principio, sed à propria voluntate, quæ liberam habet electionem in bonum & malum. Secunda fuit hæresis cuiusdam nomine Bardefanes, eodem authore Aug. lib. de hæ. e. ca. 35. qui dicebat humana omnia fato adscribenda esse. De his erroribus nihil ad præsens institutum. Tertia fuit cuiusdam nomine Abailardi, quam post aliquot secula exuscitauit wiclephus, & (vt modò dicebamus) plausibiliter excepit, probauitq; Marti. puta, omnia ex necessitate præscientiæ diuinæ venire. Quam in alium locum repositimus. Quarta fuit Iouiniani, inter alias, in Iania, quòd baptizatus homo non poterat amplius peccare, vt extat apud Aug. & Hier. De qua neque hic locus est dicere, licet Synodus modò, sess. 6. cap. 13. eam damnauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagij, qui liberum arbitrium supra iustas lineas extulit, prædicans sufficere nobis naturam liberi arbitrij, ad cuiusmodi omne malum, bonumque operandum, quòd dignum, esset meritum amicitia Dei, & ideo hæreditatis æternæ. Quam impietatem 2. lib. reprobabimus, cap. 3. & 4. Contra quem propriè Aug. inter alia plurima opera, librum scripsit ad Timotheum de natura & gratia: copiose disputans, ita statuendum esse liberum arbitrium, vt tamen gratiam Dei adiutricem, necessariam cõsitemur. Sextus est error huic contrarius, eorum qui ad eò deserunt gratiæ, vt liberum arbitrium prorsus delectant. Et aduersus istos misit ad Valentinum, & suos monachos librum alium de gratia & libero arbitrio, cum duabus præterea epistolis, vbi gratiam Dei ita certò constituit, vt tamen ostenderet libertatem nihilominus nobis inesse, qua nutui Dei liberè assentimus, & secum cooperamur, suæque gratia & fauore utimur. Et hoc est, quòd hic tractamus argumentum. Septimus fuit error, inter eosdem monachos, haud longè ab hoc distans. Porro, quòd cum sola sit gratia Dei, qua valeamus vitare peccata, quasi vi quadam collabimur, & delinquimus, & ideo non sunt peccatores corripiendi, sed Deus pro illis orandus. De quo errore compefcendo, adiecit lib. de correptione & gratia: & cap. nos hic 17. dicturi sumus. Non ergo statuimus impræsentiarum de libero arbitrio integram, quæ latissimè patet, disputationem habere. Consulatur de hoc Aug. in de gratia & libero arbitrio, & Hypog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit esse liberum arbitrium, eum non esse catholicum: iuxta decretum Patris Justiniani, aduersus Pelagium, quòd refert idem Aug. in epistola ad Paulinum, & confirmatum fuit in concilio

Bardefanes.

Abailardus.

Iouinianus.

Pelag.

6. Error.

7. Error.

De libero arbi. non plene, sed est parte hic disputandum.

Conclusio.

lio Constantiensis. Quæ præterea articulū copiosissimè atq; doctissimè disseruit Ioannes Driedonis in lib. suo de gratia & libero arbitrio. At solum nobis hic constituere est animus conclusionem hanc. Quauis per nos ipsi gratiam Dei inire; absq; eius nequeamus peculiari auxilio, tamen quadamtenus libertas in nobis in est, respectu huius diuini beneficii. Primum, quod neminem coactu Deus, aut necessitate ad se trahit, sed in nostra est potestate gratiam eius respicere. Vti S. Trid. Syn. sess. 6. cap. 5. & can. 4. determinauit. Et præterea quod quoties assensum nostrum præbeamus, & cooperari Deo velimus, nunquam per ipsum stat, quominus præsentissimo fauore nobis auxilietur: quippe qui iugiter ostium cordis nostri pulsatur, vt conuertamur. Ad hanc conclusionem primum argumentum succurrit ex natura & conditione humana: vt Orig. lib. 3. de prin. sapienter differit. Est enim homo suapte natura, rationale animal, hoc nimirum brutis animalibus præstans, quod habeat intellectum ratiocinatum in vtranque partem: & eadem ratione voluntatem, quæ in neutram sit determinata, sed in alterutra libere: sanè cum vnicuique potentia cognoscitiua suus sit accommodatus eiusdem conditionis appetitus. Et hanc ob rem, cum cætera animalia nullum sui habeant dominatum, sed in præfixum sibi à natura scopum & finem ab eadem instincta & acta moueantur, homini libertas est, & arbitrium, sic se agere, ac secus, ad eum, quem sibi præstituit finem: vt cap. 3. dicebamus: exponentes, hoc esse lumen vultus Dei homini obsignatum, & impressam eius imaginem, qua factus suarum actionum dominus, cæteris per inde dominaretur animantibus. Cum ergo hominem conuertit in Deum, sit moueri in suum finem, consequens sit, vt quemadmodum naturales res ad suos cuiusque fines, secundum suam naturam Deus naturaliter mouet, ita hominem, iuxta suam, moueat libere. At respondent aduersarij, hoc totum in primo homine fuisse completum, quem fecit Deus ab initio rectum: id est, iustitia originali insignitum: vt cap. 2. denarratum est: sed culpa sua, dum iustitiam amisit, simul & liberum arbitrium in bonum perdidit. Id quod propalam & omni procul ænigmate affirmat August. in Enchir. cap. 30. his verbis, Libero arbitrio male vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vtiq; viuendo se occidit, sed se occidendo non viuunt, nec seipsum potest resuscitare, cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est & liberum

Syn. Trid.

Argum. 1.

Homo sui dominus.

Aduersarium responso.

Eccles. 7.

August.

arbitriū: à quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Petri certe apostoli est illa sententia: nimirū episto. 2. cap. 2. vbi ait, A quo quis superatus est, huius & seruus est. Plurāque addit August. verba, quibus ostendit, liberum non esse hominem post lapsum ad agendū iusta, nisi sit à peccato liberatus per CHRISTVM. Cuius illa, inquit, vox est, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Similia fermè in hanc sententiam colligit in Hypog. lib. 3. vbi ait, quod liberum arbitrium habens agendi, quod velit, possibilitatem, fuit in homine protoplasto. Sed per velle malum, recte perdidit posse bonum: qui per posse bonum, potuit vincere velle malum. Et de spir. & lit. capit. 3. Librum, inquit, arbitrium sine gratia non valet, nisi ad peccandum. Quo potissimum verbo probat Luther. loco supra citato, liberum arbitrium esse titulum sine re. His autem intelligendis, & quæ huius formæ adscisci huc possunt, præmittenda diuisio est huius nominis, libertas, cuius æquiuocatio per regulam dialecticorum ex diuersis contrariis propalatur. Dicitur enim libertas, & à verbo, quod est liber, & ab eo, quod est, libero. Prima species opponitur coactioni & necessitati: & altera seruituti. Id cuius incogitantia plurimos hoc loco sefellit, Prima significatio frequentior est in sacris literis, quàm quæ testium egeat. Sed & secunda nihilo secius vsurpatur. Liberamur enim à seruitute peccati per CHRISTVM, vel à culpa in hac vita per gratiam: iuxta illud, Cum serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ: vel profusus à certamine, & molestia carnis, in futuro seculo per gloriam: secundum illud. Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū Dei. Ex hac distinctione trifariam libertatem colligimus: nempe naturalem, quæ est immunitas à necessitate, vt quis, quod libet, eligat: & altera libertas gratiæ: ac demū tertia gloriæ. Theologi 2. senten. d. 25. sub alijs verbis dignoscūt libertatem. Scilicet à necessitate, à peccato, à miseria, quæ omnes fuerunt in statu innocentia. Prima verò, quia naturalis est, permanet post peccatum: sed reliquas duas perdidimus. Quas per CHRISTVM recuperamus: secundam quidè, in hac vita: tertiam verò, in futura. August. ergo vbi manum cum Pelagianis contenebat, qui libero arbitrio plenam potestatem arrogabant promerenda iustitiæ, id ipsum deliciebat. Sed hoc in sensu perseuerat astruere, perdidisse hominem post lapsum, libertatem: quod ita factus esset seruus peccati (quod ait Petr.) vt non posset per se resurgere. Atq; in hoc dūtaxat

1. Petr. 1.

Ioan. 8.

Libertas triplex.

Rom. 6.

Rom. 1.

August.

Quo pacto perdidit homo libertatem.

xat assimilatus est homini mortuo. Non tamen omnimodè voluit, similitudinem consistere: vt sicut mortuus, nihil ipso cooperante, redditur vitæ: ita peccator reuocetur in gratiā. Non enim ad se nos Deus trahit, vt pecudes (quod S. Syno. Trid. ait) aut inanime organum: sed illuminando, dirigendo, alliciendo, pulsando, & instigando. Vnde non eo sensu citat August. vel hic, vel vbi libet, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis, quod in peccatore non sit naturalis libertas ad assentiendum & cooperandum, si libet, motioni Dei: sed in eo quod postquam liberatus fuerit à seruitute peccati iam habet auxilium Dei, vt id possit, quod libet agere: quo ante carebat. Vnde con. duas epist. Pelag. libro 1. capit. 2. Quis autem, inquit, nostrum, dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Igitur liberum arbitrium in hoc sensu censet August. perditum homini esse post lapsum, quod non est illi possibilitas recuperanda salutis, nisi cum auxilio gratiæ: quinimo neque velle se disponere valet, nisi præpulsante Deo. Non tamen, quod non sit liberum illi assentire. Vide quàm sit apertissima sententia in libro de eccles. dogma. qui liber & ab August. compilatus creditur, & summæ semper fuit auctoritatis in ecclesia. Sermo est capit. 21. de libertate arbitrij in prima conditione hominis, quæ potuit si voluisset perseuerare. Subditur autem, Postquam verò seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem ne non esset suum quod euitaret peccatum, nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaq; ad quærendum salutem, arbitrij libertas: id est, rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, inspiratione Dei. Et infra, Sicut ergo initium salutis nostræ, Deo miserante, & inspirante habere nos credimus: ita arbitriū naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Quocirca impostura fuit & strophæ Luthero familiarissima, dum artic. 36. citauit August. contra duas epistol. Pelag. quod nolentes Deus conuertat, & reluctantes. Cum contrarium expressè dicat, capitul. 19. scilicet, quod nemo venit, nisi velit: neque posse fieri, vt nolentes credant: sed ipse

Syn. Trid.

Sententia Aug. de amillo libero arbit. post peccatum.

De eccles. dogma.

Lutheri impostura.

Quo pacto perdidit homo libertatem.

facit in cordibus hominum, vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchi. capit. 32. nolentem præuenit, vt velit. Atque eadem calliditas eius fuit & iniquitas, detruncata verba Augustini citare in de spir. & lite. Non enim præcise ait, quod nihil liberum arbitrium, nisi ad peccandum valeat: sed addit, Si lateat veritatis via. Quasi dicat, per se non potest, sed per auxilium luciferæ fidei in viam nos mittentis. Quod explicatius in de correp. & grat. cap. 11. his verbis effert. Liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo non tollit liberum arbitrium, sed adiuuat: quin verò ideo adiuuatur, quia non tollitur. Vt idem ait August. in epistola ad Hilarium, quæ est 89. Quàm autem dilucidè & euidenter hæc fuerit sententia Augustini, paulò post indicabitur. Quo ergo ad statutam conclusionem redeamus, secundum argumentum est hoc: Nulla creatura capax est diuinæ gratiæ, aut gloriæ: præterquam & intellectualis angelus, & rationalis homo: causam verò huius aliam comminisci nequimus, quàm quod vterque ad imaginem Dei factus, libertatis sit compos: quæ in sua habet potestate diuinū fauorem, & respicere, & acceptare: iusque tum facere, tum excutere: & quod maluerit, vel ad gloriā suā, vel ad ignominiam optare. Igitur conuersio hominis, libera illi est, & voluntaria. De hac re in suo opusculo de libe. arbitrio, sic inquit Bernard. Tolle liberum arbitrium, & non erit quod saluetur. Tolle gratiam, & non erit vnde saluetur. Opus hoc sine duobus effici non potest: vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit. Deus auctor est salutis, liberum arbitrium, tantum capax. Sed ne de verbo hoc postremo illi exultent, qui putant liberum arbitrium merè se passiuè habere in iustificatione, auscultent, quod continuo subiicit. Quod ergo à solo Deo, & soli datur libero arbitrio, tam absq; consensu esse non potest accipientis, quàm absque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem, liberum arbitrium dicitur cooperari dū consentit, hoc est, dum saluatur. Proinde irrationalis spiritus salutē minimè capit, eo quod illi voluntarius consensus desit, quo Deo saluanti placide obtemperet: siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti credendo, siue reddenti, gratias agendo. Hactenus Bernard. Et Augustinus in priori epistola, ad Valentinum, quæ est 46. Nulla, inquit, obedientia esse potest sine libero arbitrio. Et ideo cum toties in scriptura iubeamur non solum præcepta seruare, sed etiam in Deum conuerti, ex ipsa scriptura

Gratia non tollit libe. arbit.

2. Argum.

Bern.

ra sacra perspicue cōvincitur & demonstratur liberum arbitrium. Id quod fufius tractat de gratia & liber. arbitr. capit. 2. Vbi potissimum argumentum ad liberum, inquit, arbitriū obfirmandum, inde sumitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodesse, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret. Et infra, Quomodo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille de quo Psalm. dicit, quod in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat voluntate sua hominē in lege Dei cōsistere? ¶ Ex his tertium conficitur argumentū: iustificatio hominis idem est, quod conuersio eius in Deum: conuersio autem opus bonum est, & dignum laude: si autem spontanea non esset, nullius esset laudis: est ergo libera. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatem nostram accidunt, nec laudamur, nec vituperamur. Vnde Paul. Si volēs hoc facio, mercedem habeo. Et August. loco proximè citato, Quando volens quis quid facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est, Qui reddet vnicuique secundum opera sua. Vnde (vt lib. 2. ostensuri sumus) conuersio opus est meritorium, non vtiq; gratiæ primæ, sed tamen gloriæ. Accedunt in hanc sententiam Hieronymi ad Damasum verba hæc, Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnusquisque non ex imperio Dei, sed obsequio suo: id est, non necessitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permiffum est nobis facere quod velimus. Quapropter August. episto. priori ad Valentinum, illos qui eousque gratiam Dei commendabant, vt hominis liberum arbitrium negarent, ita inculcat, vt qui negato libero arbitrio, rationem præmij continuo sustulissent: quod vnicuique Deus in die iudicij redditurus est secundum opera eius. Si, inquit, non est Dei gratia, quomodo saluat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum? Atqui hoc apprimè animaduertendum est aduersus Lutheranos, quibus extruso libero arbitrio, protinus cōsequens fit, non esse opera nostra vilius meriti, ¶ Quartum, nisi audire pigeat, validissimū argumentum est, & quod ratio ex scriptura sacra elicit, Si Deus ita nos iustificaret per gratiam suam, vt nihil assensione nostra & arbitrio opus esset, cum ipse ad ostium sit semper & pulset: quid causæ restaret, cur non omnes conuerteret? Quod si rem fortè in æternas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult

miseretur, & quem vult indurat: nõ satis quaestioni feceris. Illa enim est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad gloriam destinauerit, illum verò minimè (de cuius effectu ait August. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si non vis errare) sed tamen causa præterea desideratur proxima, per quam destinauerit vnusquemlibet in regnum recipere. Vt enim ex infantibus hic salutem consequitur, quia renatus est ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquã, propterea, quod absq; baptismo vita decessit: ita in adultis reddenda est proxima causa, cur cum duos æquè sit Deus paratissimus conuertere, præsentissimæque vtrumque misericordia aspiret, hunc trahat, illum non trahat. Quæ reuera reddi non potest, nisi quod alter præbet assensum & cooperatur: alter verò, minimè. Vt enim paruulum per baptismum sine suo consensu, ita adultum per suam cooperationem prædestinavit conuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certè aliam effingere poteris, quàm quod vnus maiori se quàm alter conatu & impetu amoris conuerterit. Quis enim dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitiam reconciliati? Tantam scilicet gratiam recipere tepidum poenitentem, quantam Magdalenam: cui remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum, imò verò, si rem altius inspexeris, cum Deus ecclesiã suam tam ex animo percipiat eo esse decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimam sponsam CHRISTI, suo sanguine redemptam, tamque providenter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamque sit præsto, qui nobis opituletur: mirum qui irradiare principum corda sol ipse iustitiæ nunquam cessat, quid in causa esse potest, cur non instauratur, nisi quia assensum nostrum expectat, & operam? Vt in propatulo eodem loco est Apocalypsis. Ecce enim inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Ipse quidem est, qui aperit corda nostra: sed quia liberum nobis est & obfistere, & assensum præbere, idcirco ait: Si quis audierit & aperuerit. Et Ioan. 6. vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit, Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me: nempe quia in voluntate cuiusque est, Deo trahente, ad eum venire. Eademque libertas exprimitur, vbi legitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et, Si quis vult post me venire, abneget

March. 19. August. Prover. 4. Psalm. 79. Iob. 2. Opera iustificationis & gratia Dei. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. A creatis enim hominibus, inquit, nihil exigit Deus: quid enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iustificandis hominibus passim in scripturis exigit; vt credant, respiciant, poenitentiam agant, ad cor redeant, orent, vt remissionem peccatorum, & gratiam accipiant. In summa, euangelium est apertissimum: vbi ait Ioan. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: id est, nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum liberè recipere, credentes in nomine eius, filij Dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nimirum exprimeretur, natiuitatem ex Deo non esse, vt eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed per voluntatem. Neque verò ista potestas & libertas enuntiat in euangelio de Adam, iustitia perornato, neque certè de his, qui iusti iam erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quando quidem ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Id enim inquit philosophus, possumus, quod per amicos possumus. Et maximè per amicum, qui tam nobis lubens ac promptus suppetias tulit. August. denique videtur hoc egregiè vno verbo explicare, lib. 1. retract. capit. 22. vbi ait, In potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatem. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo. Et post demum concludit, ita esse certò confitendum liberum arbitrium, vt qui negauerit, catholicus non sit. Et quod intelligat in operibus gratiæ, est ma-

Dispositio ad gratiam. Cur vnus maiorē alio gratiæ contineatur, Vnde Thom. 1. 2. q. 113. ar. 4. latius lib. 2. cap. 20. fol. 179. Luc. 7. Loca scripturæ. Ioan. 6. In operibus sanctis prior est voluntas Dei, posterior arbitrij.

nifestum. Nam hæc est nona condemnatio Pelagij, vt refert August. ad Paulinum, non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationē. Ob idque dilucidum est sanctam illie fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo causam decreti nostræ Synodi sess. 6. quo habetur, non recipere nos beneficium reconciliationis veluti in animæ organum, sed liberè assentientes & cooperantes, ita vt possimus inspirationem abicere: vt habetur cap. 5. Et inter canones can. 4. Atque in cano. 5. condemnatur verbum Lutheri: scilicet, quod liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Condemnatio Pelag. Syno. Trid.

Quo argumentis in contrarium apparentibus responderetur. Cap. XVI.

Non autem satis est veritatem hanc liberi arbitrij suis propriis fundamentis constabilisse, nisi qui contra facere videntur, complures loci scripturæ sacre: & apparentes quoque rationes enodentur. Et primum omnium illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lutherani. Sine me nihil potestis facere: & id quod ait August. liberum arbitrium ad malum per se posse, ad bonum verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt profus momenti. Eadem enim fallaci argumentatione conficerent, neque solem illuminare, neque ignem calefacere, quia neque folium arboris cadit, sine nutu & voluntate Dei. Vt ergo non consequitur, Sine Dei generali concursu sol non illuminat: ergo non ipsemet naturaliter illuminat: ita nec sequitur, Absq; Deo peculiariter præueniente, voluntas hominis non mouetur ad opus veræ virtutis: ergo voluntas ipsa non mouetur liberè. Est enim Deus causis secundis in vniuersum causa, vt secundum suas ipsarum naturas singulæ peragant opera sua: nempe naturales, naturaliter, & quæ liberæ sunt, liberè. Tametsi in operibus gratiæ necessarium sit specialius auxiliū. Eodem pacto diluit argumentū, quo iidem, velut Achille, passim vtuntur, Si quando Deus vel ad bonum vel ad malum nos mouet, in nostra esset potestate, non moueri: motio Dei non esset efficax, atque adeo neque esset omnipotens: contra illud, Omnia quæcunque voluit Deus, fecit, in cælo & in terra. Quo argumento persuadent sibi, quoties nos Deus mouet, necessitatem nobis inferre. Illatio sua tamen nullius est vigoris. Quod enim

Lutheranorum arg. primum. Auxiliū speciale non tollit liberū motum voluntatis. Deus efficit secundas causas sua effecta peragere. Solut. alterius argumenti. Psalm. 134.

Psalm. 1. 3. Argum. 1. Cor. 9. August. Rom. 2. Conuersio meretur gloriã non gratiam. Hierony. August. Absq; libertate nullum est meritum nec iudiciū. Corollariū ex sententia Lutherano-rum, lib. 3. cap. 7. fo. 22. & 6. Apoc. 3. 4. Argum.

Voluntas liberè mouetur.

Voluntas bene placiti diuina adimpleretur. Rom. 9.

Exod. 10. 2 Tim. 3. Act. 7.

Explicatio libertatis.

Diffinitio causæ libertatis.

Sunt qui affirmant concurrere Deo non posse nos agere & non agere.

Refellitur prædicta sententia.

Dissolutio dubij. Agente deo potest homo agere & non agere, diuini.

nos Deus liberè moueat, nihil contra eius cunctipotentiam, & efficaciam pugnat. Quinimò inde amplissimè patet infinita eius virtus & sapientia, quod alias causas instituit naturaliter mouere, & alias, liberè: & cum singulis modo proprio concurrere. Quocirca quicquid Deus vult voluntate absoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit: iuxta illud, Voluntati eius quis resistet? Quando autem cum libero homine concurrat, non vult illud fieri, nisi salua humana natura & libera voluntate: quæ idcirco resistere Deo potest, vt de Pharaone legitur, & de lane & Mambre. Ita & hi resistunt veritati. Et, Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut Patres vestri. At restat, nonnihil præterea explicandum. Aut enim sumus liberi in huiusmodi actionibus ante momentum temporis, quo nos Deus mouet, aut præsentem motionem Dei: non ante, quia absque eo mouente, moueri ne quimus, neque cum nos ipsi actu mouet, quia non stat ipsum nos mouere, quin vnâ moueamur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & passio, correlatiua. Ad dissoluendum argumentum hoc supponenda est definitio libertatis. Illa enim causa, libera est, quæ positis omnibus requisitis ad agendum, potest & agere & non agere. Cui contraria ratio est causæ naturalis. Sunt ergo inter scholasticos, qui doceant, posito concursu Dei, non esse vtrumque in potestate voluntatis, scilicet agere & non agere. Ob idque secundo aiunt, eiusmodi concursum non connumerari inter requisita ad agendum. Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomitari actionem ipsam. Horum autem duorum, vel vtrumque nunquam intellexi, vel neutrum vnquam credam. Etenim non est dubium, quin concursus Dei, licet concomiteretur (vt aiunt) actionem, sit nihilominus cuiusque causæ secundæ requisitus ad agendum: imò verò & natura prærequisitus. Quoniam non solum Deus est causa effectus secundæ causæ, verum ipsè etiam mouet eam ad agendum. At quando illè concursus sit prærequisitus, nihilo secius, illo posito, tunc etiam est in facultate voluntatis agere & cessare. Aliàs nullus dabitur requisitorum numerus, quibus positis, voluntas possit agere & non agere, atque adeo neque erit libera. Nam ante diuinum concursum non potest agere: & quando ille adest, vt isti aiunt, non potest agere. Solutio ergo dubitationis est, quod illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrat, sum liber, vt tunc agere renouam. Etenim dum liberè moueor, possum in sensu diuino non agere: & tunc cessabit concursus Dei. Tametsi in sensu compo-

sito contra se inuicem pugnent: Deum agere erga me actione illa, & me non agere. Neque aliud sibi vult Aristot. vbi ait, illud quod est, quando est, necesse est esse: quàm quod sit iam tunc determinate verum. Sed quo argumentum hoc physicum, isto tamen loco necessarium, penitus enodetur, Nunquid Deus potens est voluntatem hominis seu cogere, seu ex necessitate mouere? Facilis est responsio. Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere enim aliquid, est contra suam ipsam inclinationem mouere. Et ideo potest quidem homo cogi, cum mouetur contra propriam voluntatem (quæ est propria hominis inclinatio) siue ad intelligendum, siue ad sentiendum vel ambulandum, & cætera id genus. At tamen voluntas non cogitur. Nam cum sua inclinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quomodo cunque, & vnde cunque habeat velle vel nolle, est sua inclinatio, atque adeo repugnat talis habere actus contra suam inclinationem. Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui author est naturæ, nihil vetat, sed tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo illam ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquam facit lege communi. Authoritates ergo scripturæ, quibus asseritur Deus nobiscum agere, siue cuius nutu nihil valemus, nihil obstant, quominus liberæ sint actiones nostræ. ¶ At verò aliæ sunt longè maioris energiz, vt pote quibus Deus solus prædicatur author salutis nostræ. Quarum tres ego contemplor ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt denegemur nos simul cooperari. Vt, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Et, Quoties volui congregare filios tuos & noluiisti. In secundo verò ordine sunt, quibus licet expressè non excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vt est apud Ezechielè, Ego auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Cui responderet Dauid, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Vnde, Perditio tua Israël: tantum in me auxilium tuum. Et Paulus, Ipsius sumus factura in CHRISTO IESU in operibus bonis, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. Neque res satis expeditur, si quis dicat simul nos cum Deo concurrere. Nam, Nos sumus lutum, Deus autem fictor noster. Neque id tan-

An possit volūtas vel cogi vel necessitari. Tho. 1. 2. q. 6. art. 4.

Tres authoritates ordines.

Rom. 9. Math. 23.

Ezech. 36.

Psal. 50.

Os. 11. Eph. 1.

Philip. 2.

Rom. 9.

Psal. 83.

Eph. 2.

1. Cor. 4.

Esa. 40.

August.

Rom. 9. Math. 23.

Ezech. 36.

Psal. 50.

Math. 11. Zach. 1.

August.

id tantum intelligendum est qua parte nos creauit, vt essemus: sed qua nos iustificauit, vt iusti essemus. Quare Paul. eandem persequitur analogiam de luto & figulo. Lutum autem merè receptiuè se habet, vt materia, nihil cooperans ad sui efformationem. Quæ de re non potest lutum dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum collati beneficij planè explicat, nihil nos cooperari in eius productione. Vt est illud, Gratiam & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quibus iustificamur dona Dei sunt. Vnde Paulus, Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis gloriatur. Et, Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum nostrorum, eò quod non nos ipsi, vt Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iustificat. De qua re per amplior futurus est nobis sermo lib. 2. At quantum ad rem modò attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissimè. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo Deo sine opera nostra creantur: nam, auctore Esaia, Quis adiuuit spiritum domini? aut consiliarius eius fuit? at gratia & virtutes infusæ, sunt supra naturam: ergo se ipse solo, sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infusam diffiniunt theologi (vt colligunt ex August. 2. de lib. arbit.) quod sit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificantis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, merè sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce vnde fit quæstio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quod hæc & huiusmodi alia testimonia scripturæ ita videntur gratiam Dei extollere, vt nullatenus ad iustificationem nostram liberum concurrat arbitrium. Sed sunt tamen pleraq; multa, quibus liberum arbitrium cum gratia cooperari, imò ipsam antecedere designatur: vt illud, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis. Et illud præcipuè Zach. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potissimè loco Pelagiani fundabat suam blasphemiam: nempe quod à nobis sit initiu salutis nostræ. Vnde tracta, 53. super Ioan. August. Quosdam, inquit, nimia suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam nimia suæ voluntatis diffidentia deiicit in negligentiam. Illi dicunt, vt quid rogatus Deum, ne vincamur in tentatione, quod in nostra est pote-

state. Isti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in Dei est potestate? Igitur quò hæc manifesta luce clarescant; iuxta tres designatos ordines, tria extant operum diuinarum genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt opera quæ sic Deo sunt propria, vt nullam in eis voluntas nostra partem habeat: scilicet nec consensum nec cooperationem. Vt sunt prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad ostium, & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hæc in scriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, vt tempore etiam quandoque præcedat nostrum consensum. Tale est illud, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Admonemur enim illic, primam, altissimamque nostræ iustificationis causam esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob & Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin verò nonnunquam huiusmodi appulsus Dei nullus subsequitur consensus noster. Quorum duritiem improperat CHRIS TV S dominus noster: dum ait, Quoties volui congregare sicut gallina, filios tuos, & noluiisti? Gallina enim non cogit, sed vocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent. Et sæpenumero alibi. Quod autem Deus aliquando illuminet, inspiret, & tangat corda nostra absq; nostra voluntate, patet similitudine tentationis ad malum. Non enim est in nostra voluntate, vt ait August. quin visis tangamur. Quos motus theologi appellant naturales: & idiomate suo, primo primos. Quos & Ambros. agnouit super illud Psalm. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vnde August. in fine tertij libri, de libero arbitrio: Quid, inquit, quisque vel sumat vel respuat, est in potestate: sed quo visio tangatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus & ex inferioribus visis animum tangi, vt rationalis substantia ex vtroque sumat, quod voluerit: & ex merito sumendi vel miseriam vel beatas subsequatur. Hæc August. In eiusmodi ergo influxibus merè se habet homo receptiuè, ceu aer, dum illuminatur à sole. Quauis nisi animo fouerimus hæc numina, raptim elabuntur. Atque hæc ratione intelligendæ sunt authoritates primi ordinis. Quod si hic fortè quis percontetur, quò pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis intus fieri, illuminationem, pulsationem, aut internam vocationem absque nostra coop-

Tria operū Dei genera.

Prima Deo propria.

Rom. 9.

Math. 23.

Luc. 10.

Motus naturales.

Ambros.

August.

ratione. Illuminatio nanque actum dicit intel- lectus: & cætera, motus cordis: utpote animi, seu voluntatis. Neque ego equidem contrarium potui unquam excogitare. Prædestinatio, inquam, æterna est absque actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicatorem fieri, nihil vetat absque interna motione audientis. At verò Deum, quempiam illuminare, nihil est planè, quàm mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inspirare, voluntati suggerere bonum motum. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadem est ratio de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quòd fiunt sine libero assensu & concursu nostro. Quoniam sunt repentini motus per modum concussationis præuolantes, instar naturalium: nisi iudicio & libera voluntate foueantur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quæ ita in nobis Deus exercet, si nos tamen assensum præbeamus. Qualia sunt omnia, quæ motum quempiam liberum animi nostri designant. Hæc proinde non prius tempore à Deo, quàm libere à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo tamen, prius natura. Veluti trahere ad se nos, aperire cor nostrum & ipsum quod est, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura promittit nobis Deus, nõque ab ipso sedulis precationibus efflagitamus, ut vicissim à nobis etiam ipse, requiratur. Est enim in Euangelio, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Canticis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutuo Deus, ut ad ipsum veniamus. Ut est illud, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et, Si quis vult post me venire, Et his similia. Precatur etiam David, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamen in alio Psalmo ait Deus, Aperi ostium, & implebo illud. Atqui cum clamemus nos, Deus virtutum conuerte nos. Reclamat & ipse, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. At ne ordo iste à nobis inchoans, quempiam ut Pelagianos, fallat, meditando est hic regula, & in memoriam recondenda, quòd vbicumque Deus nos admonet, ut veniamus, conuertamur, aperiamus, &c. promptitudinem misericordie suæ significat, quæ præsentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quæuis prius dicat, conuertimini, quàm dicat, conuertar, non significat exordium à nobis esse: sed per nos stare, quo minus nos trahat, nostraque aperiat cor. Ob idque ait Hieremias, Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos similia ab illo petimus, inopiam nostram, im-

Repentina Dei auxilia.

Opera secundi generis.

Opera quæ fiunt à Deo in nobis, nõ tamen sine nostro consensu.

Ioan. 6. Cant. 1.

Matth. 11. & 16.

Psal. 80.

Joel. 2. Zacha. 1.

Adnotanda regula.

Quid sit in scriptura conuertimini & venite ad me. Vide Trid. sess. 6. c. 5.

Hier. 15.

becillitatem, & impossibilitatem expronimus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine conuerso capitul. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Unde August. deprecatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, ut diuinitus datum est, S. Synod. Triden. sess. 6. cap. 5. citato ait, quod cum in sacris literis dicitur, Conuertimini ad me & conuertar ad vos, libertatis nostræ ad nonemur. Cum verò respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Atque hinc dilucida responsio elicitur ad auctoritates secundo loco congestas. Enimvero ita omnes attestantur, Deum esse causam conuersionis, salutisque nostræ præmouendo nos, ut tamen nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quòd autem inter cætera insertum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paul. cuius nos nulla causa fuimus, neque consensam dedimus. Nihilominus tamen adultum hominem, neminem prædestinauit conuertere, nisi libera sententia & assentientem. ¶ Sunt autem opera tertij generis, quæ licet solius Dei sint munera, non tamen infunduntur, nisi in eo, qui eius ope dispositus est per proprium motum liberi arbitrij. Veluti sunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus consignantur nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis absque propria voluntate baptisate ablutis. Hic veruntamen scopulus est, in quem illi offendunt, qui ex hinc illatum volent, fidem & gratiam, quibus iustificamur, sine vlla prorsus assensione cooperatione nostra in nobis recipi. Porro ex hoc, quòd gratia & fides à solo Deo fiant. Latet tamen fallacia, quòd quantumvis ita sit, ut assumitur, non tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus disposito per modum liberi arbitrij. Quòd si motus ille est sufficiens contritio, consequitur simul tempore necessitate diuinæ legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed voluntarius tunc, & in eodem sensu non merè passiuè, sed contentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipienti. Atqui per hæc responsum est ad auctoritates tertij generis. Concedimus enim, quòd Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, sed tamen libere assentientibus, & cooperantibus receptioni. ¶ Per hanc tamen operum partitionem satisfieri interroganti potest, vtrum æqualia Deus auxilia spe

Thre. 5. August.

Syn. Trid.

Ad auctoritates primi ordinis respondetur.

Opera tertij generis.

Gratiæ & virtus quomodo sunt à Deo.

Sufficiens dispositio & gratia, simul tempore sunt.

Ad auctoritates tertij generis. Verum æqualia auxilia conferat Deus vniuersis.

Diuinae inspirationes in quibusdã sunt maiores in quibusdã minores.

Nabuchod.

Luc. 9.

Matth. 12.

Deus quosdam fortius trahit & conuertit, alios non ita fortiter.

S. Tho. 1. 2. 1. 1. art. 1. gratiæ gratis datur quomodo dispensantur.

lia specialia conferat vniuersis, an aliis maiora, aliis verò minora: quinimo maiora his, qui vel nihil mouentur, vel minus promouentur. Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, utpote de inspirationibus & splendoribus veritatis, quas Deus in nobis sine nobis liberè assentientibus repente operatur: proculdubio maiora subsidia pro sua misericordia confert vni Deus quàm alij. Adest enim omnium cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimo sæpenumero qui cumulatione huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel segnius proficiunt, quàm qui exiliora, propter maiorè fortitudinem obstinati peccatoris libertatem comprimētis, id quod in illis seu flagellis seu allectamentis, atque id genus vocationibus, quibus nos Deus in viam forinsecus reuocat, euentius est. Duorum enim eadem audientium consilia & exhortamenta, alter animo percussus in viã redit: alter verò minimè. Quemadmodum videre est in Pharaone & Nabuchodonosor: quorum primus maioribus portentis commotus induruit: alter verò minoribus respuit flagellis. De quibus cap. 18. redibit sermo. Huc pertinet, quod ait: CHRISTVS Bethsaida & Corozaim: Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim incilicio & cinere penitentiam egissent. Et Scribis ac Phariseis, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia penitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Si verò quæstio proponatur de auxiliis secundi ordinis: quæ liberam in nobis dicunt motionem: ut trahere, conuertere, promouere, & similia, inæqualia quidem largitur diuersis hominibus Deus, sed tamen quo sunt in aliquo auctiora, eò etiã magis meliusque mouetur. Aliud profecto non est intelligibile. Quoniam mouere & moueri relatiua sunt. Neque aliud est me deum hoc modo mouere, quàm mecum concurrere ad eliciendum liberum actum. Ob idque veluti in naturalibus rebus, quo Deus celerius mouet primum orbem, quàm in finem, celerius & ipse orbis mouetur: ita & in auxilio speciali quanto Deus Magdalenam & Paulum vehementius mouit, quàm alios tepidos & remissos, impensius etiam ipsi ardētiusque venerunt, maiorique & cumulatione sunt gratia iustificati. Neque coherent, ut Deus eum magis moueat, qui minus mouetur. De gratis autem gratis datis, quæ non semper in bonum recipiunt, sed in commune bonum ecclesiæ dispensantur, diuersa ratio est. Dantur enim quibus & quomodo Deus sua sapientia iudicat expedire.

Responsum ergo est ad sacra eloquia, quibus videri cupiam posset, ita in nobis Deus operari salutem, ut sine nostro id libero arbitrio fiat. ¶ At præter testimonia hæc, super sunt argumenta duo dissoluenda. Primum sumitur à distinctione illa secundum Augustinum in libro de gratia & liber. arbit. capit. 17. theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim Augustin. quòd Deus, quod operando incipit, cooperando perficit. Et paulò inferius, Ut ergo velimus, sine nobis operatur: cum autem volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur. Ex qua distinctione consequens palam fit, Deum sine nobis cooperantibus se solo exordiri beneficium salutis nostræ. Ad hoc argumentum quod in re theologica positum est, respondetur quòd nomen gratiæ operantis accipi primum potest de operibus illis diuinis primi generis: quæ sunt vocare, inspirare, pulsare, & cætera: quæ sine nobis fiunt. Nihilò secius, quod menti Augustini propius accedit, congruit etiam in opere secundi generis: quando scilicet nos actu mouet ad agendum. Sed est adnotandum (quod magnus philosophus August. optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (ut ipse insinuat tertio lib. de liber. arbit. capit. 2.) alicui malo voluntate inhaeremus, non potest voluntas illa mutari in bonum, nisi ab aliquo moueatur. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur. Et ideo mentio illa non attribuitur voluntati, etiam si consentienter & liberè moueatur, sed motori. Cum autem iam habet intentionem finis, per ipsam se mouet ad electionem mediourum. Eadem est sententia Sancti Thomæ. Nam qui iam proposuit Deo inferuire, per illud propositum agit se, ut per commoda media potius optato sine. Propter hanc ergo theologiam auxilium gratiæ, quo à malo primum dimouemur, & in bonum conuertimur, nuncupauit Augustinus gratiam operantem: auxilium verò, quo bonam iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit gratiam cooperantem. At neque Augustinus, neque suus affecta Thomas cogitabat (vbi quosdam falsò diuos istos interpretantes audiui) quòd per gratiam operantem cogendo nos Deus mouet: quinimo mouet liberè. Hæc distinctio quoque locum habet in gratia gratum faciente, authore S. Thom. Hæc enim respectu huius effectus, qui est sanare & iustificare, daturque nobis esse gratos, dicitur gratia operans, sed qua parte est principium meritorie

Gratiæ operantis & cooperantis.

August. locus declaratur.

Voluntatis actio Deo tribuitur cum à malo in bonum conuertitur. Arist. metaph. S. Tho. 1. 2. q. 9. art. 4.

S. Tho. 1. 2. q. 11. art. 1.

Corol.

deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita prorsus intelligenda, vt gratia operans sit respectu omninis actus interni voluntatis, atque illius dan taxat: cooperans verò respectu externi operis, vt ex Diuo Augustino & Thoma quispiam deceptus colligere possit. Si enim est gratia cooperans ad largiendam eleemosinam, cooperans etiam est ad volendum largiri. Sed quod Auguft. gratiam operantem esse ait, dum volumus bonum: cooperantē verò, dum operamur, id penitus sentit, dum à malo primum mens nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperans. Et hoc est, quod S. Tho. loco citato nobis suggestit: vbi dixit, quod quantum ad actum voluntatis Deus per gratiam operantem nos mouet: præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. De gratia autem præueniente alia est ratio, vt illic habes apud eundem doctorem articulo subsequenti.

Præcipuum arg. 2. fen. d. 1. 6. idem habetur.

Ioan. 15. Psalm. 126. Ioan. 6.

Auguft.

Responsio.

Quomodo verum sit qd Deus nō potest nostram iustificatiōnem opera-

Alterum denique, & vt postremum, ita maximum argumentum est, quod si nos simul cum Deo in hanc nostræ iustitiæ causam concurreremus, liceret ea quæ sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquiis, nobis nos æqua sorte arrogare. Vt sicut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: Et, Nisi dominus custodierit domū, frustra vigilat qui custodit eam: Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: ita nos pariter Deo verè responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos vigilaremus, frustra tu nos custodires: Et, Nisi nos veniremus, frustra traheres, id quod videtur absurdum. Ait enim Auguft. libr. 2. de bono. Viuimus rectè, si totum Deo demus: nō illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. capit. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quod si propterea dictum est, Non est volentis, neque currentis, sed Dei misericordis: quia ex vitroque fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei: cur inquit, non & e contrario rectè dicitur, non misericordis est Dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quod tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Ad hanc veruntamen dubietatem respondentes, negamus opera quæ Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione usurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait, Sine me nihil potestis facere: & alia id genus, quæ ad nostram iustificationem referuntur, non possumus nos tali modo dicere: videlicet qd sine nobis Deus non potest: quoniam ipse non solum est causa

volitionis nostræ, & operis boni, sed est causa ita præueniens, quæ facit, vt nos possimus ac velimus. Vnde nō ait, Cooperabor vobiscum, vt operemini: sed auferam, inquit, cor lapideū de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Itaque ipse facit vt nos faciamus. dans nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus, vt ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariam, præscriptamque legem necessarius est: nihil cunctamur dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum. Deus dat nobis velle: ergo ipse efficit in nobis assensum ipsum, per quem aperit corda nostra: atque ad eum nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsat. Et hoc est quod ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bono, persever. & in Enchirid. puta quod nō est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum Deo, illud obiicit Pelagianis, qui dicebant, initium salutis nostræ esse à nobis, saltem fidem. Auguft. autem contendebat (vires habet) quod voluntas à Deo præparatur omnino: & ideo non esse volentis, neque currentis. Quoniam vt modò in proxima responsione dicebamus actio illa tota tribuitur Deo. Ob idque, & si assensus noster sit necessarius, nullam tamen debemus nobis tribuere partem, sed Deo totum: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ sunt lib. 2. rursus exigenda inter explicandam gratiam iustificationis, sed plurima sunt etiam illic ex hoc loco perenda: ad eum sunt & hic & ille locus complexi. Perstringere autem hæc duximus paulò vrgentius: idcirco quod Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porro quod non sint nobis libera, & ideo neque nostra, sed quæ Deus à se solo operatur in nobis.

De

ri. Hac facit quod lib. 1. c. 7. docetur ritum de opus Dei & nostrum. Ezech. 4.

Philipp.

Obiectio.

Solutio.

Deus ita efficit nostrum assensum vt & nos liberè concurreremus. Concurrere nostrum. Ioan. 6.

Cur Deo omnino merito & actio nostra tribuenda sit.

De libero arbitrio in malum. Cap. 17.

Embrum alterum, quod de humana voluntate differendum superest, spectat ad libertatem eius in malū. Etenim, vt supra narrare cœpimus, in vtranque partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum scilicet, & in malum. In his vel maxime peccatis, quæ sunt pœna præcedentis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quod non est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera impius Deus operatur. Cui subscribit Philippus assensens, quod sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli. Et consentit Bucerus super epistolam ad Romanos, vbi ait Paulus quod tradidit Deus gentes in reprobum sensum. Tameris Melancthon in secunda editione se appareat retraxisse. Hoc enim secundum membrum longè plurimum absurditatis accumulatur superior: dum non solum subuertit liberum arbitrium: sed Deo tribuit, vt sit causa peccati principaliter, & effectiue, vt dicunt cogendo nos ad peccandum. Pleuraque omnia istorum dogmata eiusmodi sunt, vt prima sui statim prolatione apertius cum communi sensu depugnent, quàm vt alia opus habeant impugnatione. Cui nanq; fiat persuasibile, vt quempiam Deus compellat contra suam ipsius legem agere? Quinimò cōtra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, quàm signum & norma suæ voluntatis. At verò si expandere amplius, proferrèq; lubet disputationem, prima eademq; luculentissima demonstratio aduersus commetum hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictum vel factum, vel concupitum (vt auctor est contra Faustum lib. 22. Augu.) contra legem Dei. Lex autem Dei, quæ regula est nostrarū actionum, idē re est, quod sua voluntas. Si quidem intellectus & voluntas, eadem essentia sunt in Deo. Quare impossibile est, esse aliquid contra legem Dei, quia sit contra eius voluntatem. Quinimo propterea est contra diuinam voluntatem, quia contra eius regulam. Ex his constituitur hoc argumentum. Deus mouet hunc ad peccandum, qui etiam compellit effectiue, vt aiunt: ergo mouet eum, vt faciat cōtra regulam suam, & perinde cōtra suam voluntatē. Quod autē Deus moueat quempiam contra suam voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & cōpellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare non potest, qui dicit me ab illo cōpelli) hoc est cōforme regulæ suæ (nihil

Lutheri & Philippi sententia.

Melancthon retractat sententiam.

1. Argum. Peccatum, quid Aug.

Quare qd est contra Dei legē sit contra eius voluntatem.

enim vult Deus, quod non sit conforme suæ regulæ) si autem ita est, non est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et confirmatur etiam argumentum. Propterea Deus errare non potest, neq; peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotens, cui sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa reſtitudo, quancunq; lineam duceret, scriberet, & pingeret rectè. Ergo eadem ratione quencunq; Deus mouet efficiet & principaliter eūdem ducit iuxta regulam & legē suam. Et idcirco cōtradiſtio est, quempiam peccare in eo, quod à Deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentū. Deus (vt Dionys. ait) omnia in se ordinat, quæ facit tanquam in fine: peccatum verò dum fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc nō fit ab eo, licet in de post ipse eliciat bonum. Reuera nisi a deo cōsulto voluissent theologiā ignorare, quæ ex reū naturis ratiocinatur, nūquam in hæc præcipitia fuissent collapsi. Intelligeret enim tāta opposiſtione distare inter id quod Deus facit, siue per se, siue per alium & peccatum, quāta inter bonum & malum, & inter dilectū Deo, & odio ipsi habitū. Vt enim quicquid Deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonū, quia cōsentaneū regulæ suæ; ita quicquid facit in humanis volūtatibus. Vnde cū Sapiens ita pronuntiaſset, Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorū, quæ fecisti: neq; enim odiens, aliquid cōstituiſti aut fecisti, postmodum cap. 14. subdit, quod similiter sunt odio Deo impietas eius, significās, ideo peccatū esse odio Deo, quia nō est opus suum. Secundū argumentū sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati necessaria cōditio est, vt sit voluntariū. De quo cap. 12. partim dictum est. Atq; hoc eouique verum est; vt nemo vnquam SS. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem naturæ. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Marcionem lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio spontè præstando, vel transgressiōne sponte committēda. Ita in vtrunq; exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & vita beata, c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantiis. Et Auguft. aduersus Fortunatum dispu-

Cur Deus peccare nequit.

Cōfirmatio.

Alia confirmatio. Dionys. 1. c. de diu. no.

Sapient. 1.

2. Argum. Virtus & peccatū voluntaria. li. 3. c. 3. & c. 4. cod. li.

Tertull.

Ambros.

Auguſt.

tatione secunda. Ego, inquit, dico peccatum non esse, nisi propria voluntate peccetur. Adeo ut in libro de duabus animabus, peccatum definitur, quod sit voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia verat, & vnde liberum est abstinere. Et de vera religione cap. 14, ubi de hoc proprie disputat, ita concludit, Nunc vsq; adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidem ita manifestum est, ut nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est, peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi. Vide quam censeat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quae sunt poena peccati, huius etiam ansam adimit libro primo retract. capit. 15, dicens, quod quauis concupiscentia in nobis sit poena peccati, nihilominus hoc peccatum, quo consentitur concupiscentiae, non nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quod quauis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne sit liberum. Ecquid autem est voluntate, nisi liberum, & non ex coactione? Nomen enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde continuo eodem loco Augustinus, ubi ait, Non enim nisi voluntate peccatur, subdit, Voluntas autem est animi motus, cogente nullo, ad aliquid, vel non admittendum vel adipiscendum. Hac Augu, Cum ergo tam sit per se notum, non esse peccatum nisi voluntarium, consequens sit manifeste, Deum necessitatem inferre nemini ad peccandum, Alias non erit peccatum. Sed tertium adhuc vrgentissimum est argumentum. Nam quod quis a daemone vel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, quam contra naturam peccati. Quod autem a Deo sit huiusmodi coactio, ob nouam causam, veram auersaretur rationem peccati. Nam si peccatum non est, nisi quod sit contra obedientiam Dei, quem Deus constringit, ut quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspice quod sibi isti perfugium muniere, ubi se huiusmodi rationibus obrutos sentiunt. Aiunt: (ut est videre apud Bucerum loco citato super Paulum) prestare in hac quaestione rationi: prorsus vale dicere, & verbis Domini simpliciter inhaerere, ubi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paulus, Tu quis es o homo, ut respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, & caetera. Quo

niam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod virare non potest, ideo horret animus Deo tribuere, ut cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homines, alia vero inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorrescat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter homines concedere? Audi Augustinum, contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentem, lib. 8, q. 3. Deo authore, aut volente, nemo fit deterior: quia nullo homine probo volente, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multo esse argumentum de Deo validius. Namque si quod coactu humano quis admittit, peccatum non est, ea ratione, quia non est voluntarium, longè minus peccabit, qui a Deo cogitur, cum non solum nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solum peccatur. Vel respondeas precor, si facere id quod Deus praecipit, vel consulit, vel admonet, tam longè est a peccato, ut sit etiam obedientiae opus, propterea quod Deus est causa, ut fiat, ubi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum efficaci (ut dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possumus resistere, quoniam ratio ibi inobedientiae subesse potest, aut re vera culpa? Paulus equidem secretissima iudicia Dei dicebat, nobis esse inaccessa, nempe quod vnum praedestinauerit, & dilexerit, alterum vero odio habuerit. Tamen quod peccatum sit illud penitus, quod est contra legem dei, & quod libertate peccetur, id & lumine naturali & fidei aperte monstrauit nobis Deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu peccare, impendioque minus a deo quempiam in peccatum adigi. At vero, ut quartum praeterea argumentum aduersus errorem hunc vestrum intendamus, Nunquid non deus nobis reuelauit, quod non sit ipse tentator ad malum? Quid ergo vos ipsum non tentatorem tantum, sed authorem etiam mali praedicatis? Ecce quid Iacobus de hac re testatur. Nemo cum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque vero tentatur, a concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum coeperit, parit peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Ecce, inquam, Apostolus, in causis peccati non Deum, at prorsus concupiscentiam & consensionem voluntatis commemorat. Sed aiunt isti, neque nos commemoramus, imò vero dicimus hominem propria voluntate esse causam, quauis cogatur a Deo, Attamen nihil ad verba Iacobi

Contra Bucerum. Quod est in homine absurdum, multo abiecius est in Deo.

August.

Vade Aug. descendit ad Manichaeos.

Discernit illi iuxta Lutheri & Manichaei Argum.

4. Argum.

Iacobi.

Auxilium Dei praesentium hominibus est ut legem seruari possint: & ideo peccata sunt voluntaria, quia eo adiuti possunt illa fugere. Rom. 6.

Lutheranorum cauilus.

cobi respondent. Cavit enim nobis errorem illum, ne mentiremur, Deum esse tentatorem in malum, quia in de palam fieret consequens Deum esse authorem peccati: ergo cum plus sit cogere, quam tentare, qui dicunt, Deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quod rogo defugiant, ut non eum necessario faciant authorem peccati? Enimvero Augustinus, quem sibi isti in hac causa suffragari autumant, lib. 8, q. ex verbis Iacobi elicit irrefragabilem illam sententiam, in quam scholae omnes theologorum subscribunt, quod Deo authore aut volente, nemo sit deterior. Ex expresse de pec. me. libro secundo, capitulo quinto. Ad peccandum, inquit, non adiouamur a Deo, sed ut iusta omni ex parte agamus. Isti tamen dicunt, quod non solum volente & iuuante Deo, sed cogente, deteriores efficiuntur. Atqui libro de libero arbitrio cap. secundo ait, quaestione hac scilicet de causa, vnde male facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atque adeo in Manichaeos impulsam & coniectam, ut crederet vnum esse primum principium quod nos compelleret ad malum, quoad vsque lux illi effulset caecitas, qua cognouit vniuersa nostra peccata, in nostras ipsorum proprias voluntates esse prorsus referenda. Neque vero nescio, quam isti differant a Manichaeis. Nam quod illi tribuebant falso Deo, scilicet, causam esse peccati, isti adscribunt vero. Tandem (ut istorum mentem quinto argumento perpendamus) aiunt vel propter peccatum Adae, vel propter alia cumulatiostra nostra, ita nos a Deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos, & in reprobum sensum, & in desideria nostra traditos, ut non possumus errores euitare, & cupiditatibus obistere. Quod si intelligerent, hoc nos nequire absque auxilio Dei & fauore, qui tam praesto nobis est ac praesentissimus, nihil aliud profiterentur, quam veritatem catholicam. Sed quia sentiunt, ita nos esse numine desertos, ut necessitate succumbamus erroribus & prauis affectibus, hoc est, quod nos persistimus facris eloquiis expugnare. Nam nisi in nostra positum esset semper voluntate cum promptissimo auxilio Dei euitare singula mala, quid est, quod nos commonefacit Paulus, Ne regnet peccatum in nostro mortali corpore, ut obediamus concupiscentiis eius, sed neque exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato? Et ne sim, omnia percensendo, molestissimus, quid libros tres edidit Augustinus de libero arbitrio, quibus ostenderet, nec Deum, nec daemone, nec vllam prorsus causam nos cogere ad malum, sed vnum quemlibet per pro-

priam voluntatem esse authorem sui malefacti? Ob idque bona omnia Deo esse adscribenda, mala autem culpa, soli nostrae voluntati, iuxta illud, Perditio, tua Israel: tantum in me auxilium tuum. De quo ferme praeterea argumento scripsit librum de gratia & libero arbitrio, ubi nos edoctos commonitiosque fecit, veritatem eandem omnibus receptissimam, quod sola scilicet propria voluntate peccemus. Alias frustra esset tam numerosus praerceptionum ordo, ne homicidium, aut furtum faceremus, ne seruiremus concupiscentiis. Et, Noli vinci a malo. Et, Nolite fieri sicut equus & mulus. Et, Noli deficere a disciplina domini. Et, Noli negligere legem. Et quibus hoc genus quam plurimis est sacra pagina referatissima. In fine tandem Lutheranos istos cum sanctis Apostolis conferamus. Ait Iaco. neminem a Deo tentari. Addit Paul. neque permittere nos fidelem Deum tentari supra vires nostras. Obgannunt nihilominus Lutherani a Deo nos in peccatum cogi. Sanctissimus ergo est canon 6. nostri sancti concilij Tridentini sess. 6. Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed quod mala opera, ita ut bona, Deus operat, non permissiue solum, sed etiam proprie & per se, adeo ut sit eius proprium opus, non minus perditio Iudae, quam vocatio Pauli, anathema sit.

De aduersariorum argumentis dissoluentis. Cap. XVIII.

Cernere autem operapretium est illorum lubrica, videlicet, cum scripturas, tum argutias quibus in hanc foueam coniecti sunt. Primum est eis hoc usurpatissimum argumentum, quo Bucerus etiam loco citato super Paul. vitur. Ex hoc inquit, quod Deus non sit efficax nostrae indurationis causa, nostraeque traditionis in desideria mala: consequitur, Deum non esse Deum: hoc est, rerum omnium primam & totam causam. Sua sunt ipsorum verba. Perspice pie lector ut nouam semper accessione faciant ad suum errorem. Non satis habent asserere, Deum nos cogere ad malum, nisi adiciant, quod ipse est tota causa mali. Nam dicunt, non solum, esse primam, sed & totam causam omnium quae sunt in rebus. Hac ratione conuulsam funditus voluntate mentibus hominum philosophiam omnem naturalem ac diuinam. Quod enim solus Deus omnia ex nihilo creauerit, nullus est inter Christianos, qui inficias eat. Sed & quod nulla nunc causam efficere quicquam possit, sine nutu & influxu Dei, non modo Christiani in confesso habemus, sed & philosophi natura

Sola voluntate peccatur. Osee 13.

Scripturae testimonia.

Collatio Lutheranorum cum Apostolis. Iacobi 1. 1. Cor. 10. Syn. Triid.

Primum arg. aduersariorum. Solutio.

Peccatum quid Aug.

Lutheranorum euasio.

Voluntas quid Aug.

3. Argum.

Lutheranorum commentum.

Deus cum
causis secun-
dis semper
operatur.

Arist. 1. Phy.
Gen. 1.

August.

2. Argum.

naturales edocent. Quod autem (vt isti philo-
sophantur) Deus ita sit tota causa rerum, vt
causa secundae nihil agant, hoc vt scripturae sa-
cræ contradicit, ita & ordinem tollit vniuersi.
Omnes enim causæ suo quæque ordine simul
coiungunt in eundem effectum, Deus scilicet, vt
altissima: cælum, vt suo modo vniuersalis, &
tandem gradu suo particulares. Nanq; sol &
homo generant hominem, Habetur enim Ge-
ne. 1. Ge. minet terra herbam virentem, & fa-
cientem semen, & lignum pomiferum faciens
fructum iuxta genus suum, Cuius semen in se-
metipso sit super terram. Ecce terra germinat
& arbores fructificant, semen habentes pe-
petuum in semetipsis. Quare lib. 3. de Trin. Aug.
Sic Deus, inquit, res quas condidit, administrat,
vt eas suos motus agere sinat, Et lib. 9. de Ge-
nesi ad literam, capit. 17. Rationes & virtutes
agendi non tantum in Deo sunt, sed ab illo et-
iam rebus creatis indita sunt & concretæ.
Memini me super secundum librum Physico-
rum, q. 4. permultis egisse aduersus insanam
hanc opinionem, quod causæ secundæ nihil
agant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsa-
rum. Si enim in suis singulæ naturis non habe-
rent, vt diuersam hanc varietatem effectuum
agerent, quam experimur in orbe, cur magis
ad præsentiam solis Deus illuminaret, quam
ad præsentiam alius rei cuiuslibet: & ad præ-
sentiam aquæ gigneret frigus, quam præsentem
igne? Quia verò nisi Deus res vniuersas pro-
pter sua cuiusque officia & opera condidisset,
frustra tam numerosam creasset rerum molem,
Nanque si ipse solus præsentem sole lumina ede-
ret, tantundem faceret absente, Et præterea
quid commixtione sexuum opus esset gene-
randis animalibus? quid membrorum tam cõ-
sona diuersitate, nutriendis? quid deniq; ocu-
lis ad videndum, & ad audiendum auribus, si
Deus solus ita hæc perficit, vt creaturæ nihil
faciant? Quod si res naturales reuera sunt cau-
sæ suorum operum & munerum, cur non etiam sit
suorum voluntas? Quæuis vt nihil facit si-
ne generali auxilio Dei, ita neque opus faciat
gratiæ absq; speciali. Porro autem si Deus non
est ita causa bonorum operum, multo minus
est tota, malorum, Quia verò nulla est, præter
quam perititens, vt iamiam pergimus com-
mõstrare. ¶ Nam vnde nos isti vehementius
oppugnant, sunt testimonia sacra. Legimus en-
nim ad Rom. 1. quod tradidit Deus gentes in
desideria cordis eorum, & in reprobum sensum,
Esa. 6. Excæca domine cor populi huius, & au-
res eorum aggraua. Et ad Romanos 9. Cuius
vult miseretur, & quem vult indurat. Et Exodi

10. Induravit dominus cor Pharaonis. Et Mat-
thæ. 6. Ne nos inducas in tentationem: trade-
re autem, excæcare, aggrauare, indurare, & in-
ducere, quandam designat necessitatem. Quip-
pe quod Deus immiserit tenebras in corda po-
puli, addideritq; gentes suis cupiditatibus, à
quibus vincerentur, & suggererit Pharaoni
malignitatem in cor. Vnde, Si erit malum in
ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes
sancti in enarratione Pauli, verbum, tradidit,
interpretantur, permisit. Et in locis cæteris Deū
dicunt per se & directè neminem inducere ad
malum. Est enim regula Fulgentij, theologis
celeberrima, quod Deus non est author eius,
cuius est vltor. Ex quo fit, vt ideo Deus dica-
tur excæcare corda, quod subtrahit lumen gra-
tiæ: & indurare, quod subducit auxilium, si-
ne quo homo non potest cor in bonum emol-
lire. Hoc interpretamentum isti nostri Luthe-
rani vanum existimant, & elusorium. Quo-
niam verbum, inquit, permittere, non est
mitius aut mollius, quam facere. Nam cum
Deus certo scit nos non posse absque eius lu-
mine & fauore cupiditates nostras superare,
& peccata cauere, fit, vt dum has nobis suppet-
tias non mittit, verisimè sit causa peccati no-
stri. Vnde adhuc consequitur, ait Buce. omne
peccatum præcipue à Deo esse. Et ideo nõ est,
cur timeamus affirmare, quod ipse directè cõ-
pellendo indurat, & immittendo efficacem er-
rorem, excæcat & seducit. Vide quam palam
fatentur omne peccatum à Deo esse: quod au-
res expauescunt. Quid ergo respondeamus?
Verè, falsissimum esse, quod aiunt, nihil dista-
re inter permittere & facere. Vbi hoc confide-
ratè animaduertendum est, quod Deum auxi-
lia subducere bifariam cogitare possumus.
Vno modo, quod in pœnam præcedentis pec-
cati, ita Deus destituat hominem fauore suo,
& subsidio, vt statuerit, quasi prolata senten-
tia, nunquam ei amplius succurrere, sed fixum
apud se habeat, & firmum, illum perpetuò de-
serere: ita vt per Deum ipsum fiat, vt non ille
& à præterita culpa emergat, & noua vitet cri-
mina. Veluti contraria ratione dum sanctissi-
mam Virginem & Apostolos confirmauit in
gratia, statuit nunquam eos sinere, vt caderet.
Alio modo permittere idem pollet, quod si-
nere quemq; libere agere secudum propriam
voluntatem; ita tamen, vt semper sit Deus para-
tissimus manum porrigere, nisi per hominẽ ste-
terit. Primo modo certo certior sum, quin ve-
rò & certissimos credo semper fuisse sanctos
doctores, q. modò fuerint hoc nomine digni,
neminem vnquam à Deo fuisse derelictum, suisq;
cupi

Tradere,
excæcare, in-
durare, &c.

Amos.

Fulgen.

Excæcare in-
durare.

Lutherano-
rum euasio.

Buceu.

Permittere.
Deum desti-
tuere homi-
nem dupli-
ter intelli-
gitur.

Primo mo-
do nemo de-
relictus.

Deus vult
omnes ho-
mines sal. sic

s. Tim. 2.

Scripturæ
testimonia.

Chryf.

Ioan. 3.

cupiditatibus permittum in hac mortali vita,
sed præcisè secundo modo. Permittere enim,
primo modo, fateor, tantundem ferè polle-
re, ac si Deus nos directè subigeret prauis no-
stris cupidinibus, adigeretq; ad malum. Sed absit
vt in animum Christianus inducat, ita de illo
sentire. Enimvero si Deus ita quempiam auxi-
lio destitueret, cui statuisset nunquam opitula-
ri, quomodo verum esset, quod Deus vult om-
nes homines saluos fieri? Nam etsi Augustinus
de voluntate id beneplaciti (quam vocant) &
consequente alicubi intellexerit, ideoq; distri-
butionem constrinxerit ad genera tantum, id
est, quod ex singulis ordinibus & statibus ali-
quos vult saluos fieri: vel taliter, vt quotquot
salui fiunt, voluntate Dei seruentur, tamen est
nihilominus autoritas hæc verissima in vni-
uersum de singulis hominibus, si de voluntate
antecedere intelligatur: vt ferè sancti docto-
res consonantissimo etiam sensu interpretan-
tur. Vult enim ita in vniuersum omnes & sin-
gulos fieri saluos: vt quemadmodum leges om-
nibus, consilia, & exempla abundè dederit,
ita sit omnibus præsentissimus ad ostium pul-
sans, vt à se nihil omnino desit officij, quin per-
ditissimo etiam cuique opem ferat, nisi per se
homo ipse abtuerit. Et hunc intellectum præ-
se fert Paulus admonens Timotheum, pro om-
nibus & singulis vt oraret, quia Deus vult, &c.
Aliàs non esset communis sol de se illuminans
omnem hominem venientem in hunc mun-
dum, qui modo animum non occluserit.
Neque verum in vniuersum haberent de om-
nibus hominibus, voces illæ euangelicæ. Veni-
te ad me omnes qui laboratis, & onerati estis,
& ego reficiam vos. Et, Pœnitentiam agite. Et,
Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et,
Deus non vult mortem peccatoris, sed vt ma-
gis conuertatur, &c. Et, Ego ad ostium sum &
pulsus. Et ne, quæ absq; numero sunt, per om-
nia discurremus, quomodo esset verum, Impie-
tas impij non nocebit ei, in quacunq; die con-
uersus fuerit ab impietate sua. Et vt Augusti-
nus & sancti ciant, In quacunque hora inge-
muet peccator, iniquitatum eius amplius nõ
recordabor. Quo maxime verbo nihil signifi-
cantius Deus exprimit, quam quod sit semper
(vt Chryostomus habet in quadam homilia)
parturiens misericordiam suam, & quasi dolo-
ribus ingemiscens, quod non amplissimos si-
nus adparamus, in quos benignè vberimos
fructus pariat. Atqui quonam pacto fuerit cre-
dibile, eum qui sic dilexit mundum, vt filium
suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit
in eum non pereat, ita propter aliquam culpã

viscera suæ misericordiæ homini obferare, vt
fixum habeat; nunquam eadem tali misero ex-
pandere? Reuera longè aliter Petrum vicarium
suum instituit CHRISTVS, vbi rogatus, an-
septies in die errata lapsis condonares, respon-
dit, Non tantum septies, sed septuagesies septies.
Et confirmatur. Si ita de Deo fas esset opinari,
liceret homini scelestissimo ambigere, taliter
ne esset à Deo in perpetuum derelictus. Quæ
propter neq; esset, cur tantopere reprehende-
retur, aut desperatio iudæ, aut blasphemia illa
Cain, Maior est iniquitas mea, quam vt veniã
merear. Iam verò cum homo non plus valeat
à culpa sine speciali fauore & ope Dei exurge-
re, quam sine pedibus ambulare, aut sine ocu-
lis vel lumine videre, non intelligo cur culpa
magis daretur peccatori illi, ita ad eum excæca-
to, aut destituto, non respicere, quam cæco,
non videre: aut, compedito, non ambulare.
Licet esset pœna commissa culpæ, Hoc quip-
pe ab illis qui in infernum detrusi sunt, dista-
mus in hac vita, quod dum viuimus, viatores
sumus: ratio autem viæ, hæc est vt nemo sit ita
firmatus in gratia, cui (præter priuilegium)
non immincat periculum decidendi, neq; sit vi-
lus à Deo ita longè abalienatus, cui non sit pa-
ratissimum suppetias ire, nisi culpa sua gratiam
respuerit. Alioqui intelligibile non est, quomo-
do id quod homo ille derelictus faceret, esset
peccatum noua pœna dignum. Lex enim in-
ferni est vt sint pœnas nequæ illi à Deo deser-
ti, & abiecti, ob idq; irreparabili obstinatione
in pereni odio Dei persistent. Sed quia ita sunt
destituti, vt non habeant mutandæ mentis pos-
sibilitatè, non commeretur odio illo noua sup-
plicia. At verò in hac nostræ peregrinationis
& militiæ vita haud secus contemplari Deum
condecet, quam veluti patentissimum solẽ so-
res cordium vniuersaliter omnium irradiantẽ, &
spiritum iugiter adspicantẽ, & quo se insinuet, a-
perire gæstientẽ. Nos autè sumus, qui ferream
molem prauitatis nostræ obicimus. Et ideo,
vt ipse est, qui nostræ nos libertati permittit,
ita nos quoq; sumus, qui nõ ipsum intrare per-
mittimus. Nam cum assensus noster effectus,
etiam sit ipsius, vt cap. 16. dicebamus, nõ aliter
ipse aperit, quam si nos ad eundem assensum co-
operates coaperiamus. Quod ergo ad rem cum
Lutheranis reuertamur, negamus nihil dista-
re inter illud, quod est, Deum quicquam per-
mittere, & hoc, quod est, intenta actione face-
re. Hoc enim dicit veram & propriam cau-
sam: quæ respectu peccati, Deus esse non po-
test. Permittere autem, & sinere & pati vnum
quæque agere vt libitum est animo suo: neq;
verò

Math. 18.

Gen. 4.

Inferni lex
& viz.

Cur damnati
non meretur
noua sup-
plicia, quan-
quam pereni
ne odium ge-
rant aduer-
sus Deum.
pari propor-
tione statuit
de beatorum
operib. libr.
3 c. 7.

Respondetur
Lutheranis.

verò eodē istud recidit, ac si faceret. Quoniam Deus tanquam author naturæ, liberum hominem liberè agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutem operari, vt in nostro colloca ret arbitrio, si suo vti velimus beneficio. Et ideo quòd nos conuertat, sua est gratia: quòd verò perditum nos se finat, in causa & culpa est voluntas nostra. ¶ Quòd si nos isti presius obtū dere pergant, urgentes vocibus, tradere, indurare, & reliqua, quæ aliud latine significant, quam permittere: Deus autem nō dicitur nos tantum permittere in desideria nostra, & in duritiam cordis, sed verè tradere, & indurare, & inducere in tentationem; respondetur secundum S. Thō. 1. 2. q. 79. quòd cum Deus sit lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, veluti planeta solis, vniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tamen, quòd sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi aula, occlusa fenestra, privatur lumine, eiusmodi tenebratū sol nullo modo est causa, sed obex clausura fenestræ. Cum autem deus, seu lumē cognitionis, seu fauorem gratiæ subtrahit, licet causa directa sit, conuersio hominis ad malum, qua Deum à se auerit, tamen quia Deus prudens & sciens permittit hominem arbitrio suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad rectè videndum, & cor emollitur ad rectè viuendum, dicitur excecatio, & obduratio, & aggravatio. Quæ quidem distinguuntur comparatione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & sensus ad comparandum scientiam: nempe visus, inseruiens inventioni, & auditus disciplinæ. Excæcate refertur ad primum, aggravare, ad alterum: atq; indurare ad affectū. Veruntamen subdiderim, neque abs re fortè, quòd latius pateat permittere, quam alia. Vt omnis induratio sit permissio, non tamen conuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita propriè dicitur indurari, aut excæcari, aut aggravari, quoad usque longa catena malorum in profundum pertraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis vtrique fit, ad auxilia diuina. Vnde Paul. vbi retulit priscos illos gentium commutasse gloriam Dei, cum similitudine volucrum, & serpentum, quia prima erat impietas, non dixit eos tunc radi: tametsi permisi id commiserunt. Sed cum deinceps carnalibus se desideriis per abrupta flagitiorum declinēs præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis quòd nō Deus ab se, at illi prius ab ipso alienum fecerant. ¶ Tertium istorum

Induratio,

S. Thom. Ioan. 1.

Quomodo verbum induradi acco moderetur Deo.

Duo sensus scientiæ.

Differet inter pmissio & obdurare.

Rom. 1.

Ad 3. arg.

argumentum est, quòd August. aduersus Iulianum lib. 5. & in de grat. & libero arbit. cap. 20. & expressius 21. inter explicandum quomodo peccatum subsequens, in pœnam præcedentis quandoque permittatur, testimoniis compluribus sacre paginæ asseuerare perseuerat, quòd Deus aliquando inclinaret homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Quibus per censitis circa finem eiusdem cap. 21. duriuscula concludit hæc verba. His & talibus testimoniis diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunq; voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtrique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Ad hoc autem vt respondeamus, considera primum oculate lector, quam sit asperius verbum illorum, quam hoc Augustini. Quòd enim hic dixit, Deus inclinaret, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo inclinandi ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cum enim bona vniuersa in Deum ipsum, qui summa bonitas est, suapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum, intentionem eius, numenq; designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpæ, deuiatio quædam sit liberi arbitrij nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quòd nostræ nos propriæ inclinationi permittit. Id quòd August. ipse, optimus sui interpret, crebrò explicatissimèque agnoscit. Etenim in epi, ad Sixtum, quæ est 105. sic ait. Non Deus obdurat impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam. Vnde Aposto. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ oppositionem: indurationem verò, gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum. Non intelligendum est, inquit, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impellat, vt peccent. Et in lib. de essentia diuinitatis, Indurare, inquit, dicitur Deus quorundam malorum corda: sicut de Pharaone scriptum est. Non quòd omnipotens Deus per potentiam suam corda eorū induret, quòd est impium ita credere: sed exigentibus eorum culpis, cum duritiam cordis, quam ipsi sibi mala perpetrando nutriunt, nō aufert quasi eos induret: quia iusto

August.

Responsio.

Quomodo Deus nos inclinaret ad malum.

Aug.

Aug. explicat quid sit indurare. Misericordia. Induratio.

Orig. imelo.

Ela. 63.

iusto iudicio indurari finit. Quid apertius? ¶ Augustino autem Chryl. Amb. atq; omnes Partes consentiunt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos Deus. &c. Quocirca gratis profectò doctissimus aliàs Roffensis arti. 36. elargitus est Luthero, quòd Deus ita nonnullos deserat, vt resipiscere nequeant. Est enim (vt citra iniuriam dixerim grauissimi viri) cōsideratior sententia Sancti Thom. 3. q. 86. asserentis, erroneum esse, quòd aliquod sit peccatum, de quo homo pœnitere nō possit. Vbi ad illud, de Anrioch, Orabat sceleratus Deum, à quo nō esset misericordiā consecuturus, respondet, causam fuisse, quoniam non habebat veram pœnitentiam propter Deum, sed propter infirmitatem, quam patiebatur. Idemq; agnoscit Hier. in illo verbo Amos, Super tribus sceleribus Moab, & super quarto nō exaudiam eum: nempe quòd sola impœnitentia est in causa, cur Deus iniquis non parcat. Quòd si cui animus est rem hanc planissimè expositam intueri, consulat Origenem lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant enim illi, contra quos illic disputat, perinde atque isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illo de induratione Pharaonis. Eos autem acerrimè reuincit Orige. quòd si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliūmq; denegauit, vt non esset ipse paratus illud emollire, etiā si Pharaon consensisset, certè Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neque meritò culparet eum, dicens. Tu autem quoniam non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Egypti. Consideratè adnotauit verbum Origen. Quoniam non vis. Vnde consideratissimè subdit, quòd Deus non aliter indurat corda, quàm patienter nos tolerando. Neque verò opus est Origenis testimonio, vbi Paul. tanta vritur euidencia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & longanimitatis cōtemnis, ignorans quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, qua Deus nos intendit lenire & allicere, occasionem nos nanciscimur, vt indurescamus p̄tinaciū. Atq; ad eò (inquit Orige.) indurare dicitur nos Deus tro po tali sermonis, quali herus, dum quo benignior in seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbior efficitur, dicere potest. Ego te talē, serue, feci, ego te perdidisti: patientia mea insolentiæ tuæ causa exitit. Hac enim figura aiunt illi apud Esaiam, Quare errare nos fecisti domine de viis tuis? Indurasti cor nostrum ne timeremus te. Cōuertere propter seruos tuos.

Aug. no. 1.

S. Tho.

Mach. 9.

Hiero. Amos 5.

Origen.

Quomodo Deus nos inclinaret ad malum.

Aug.

Aug. explicat quid sit indurare. Misericordia. Induratio.

Orig. imelo.

Ela. 63.

Deum enim tali ratione ad seipso vt conuerteretur, precabantur, ne amplius illis indulgeret (quòd illis erat occasio in malum) sed flagellaret eos potius: quoniam, quem diligit Dominus, corripit. Et hoc idem compertissimum habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Deus non statim filios Egyptiorum occidit, & in mare demersit parètes: quia nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti imbribus terram ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret emollireturq; ad pœnitentiam. Quinimò non nihil rex ille nequam profecerat flagellis illis quando dicebat. Iter trium die rum ite. non tamen satis erat emendatus: quando quidem prohibebat, dicens, Ne longe abeat & vxores vestras relinquit, &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quòd induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe vt iudicia illa diuina maiestatis Hebræorum animos ad timorem, amorēq; Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatam duritiem, crudelitatemq; nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutentium in causa illius esse. Vt enim eadem pluuia in altera terra pretiosas progignit herbas, in altera verò, spinas & tribulos: & sicut eodem sole ceraliquefcit, lutum autem exsiccat, ira eadem benignitas, & patientia Dei, quæ suapte natura vniuersos ad pœnitentiam inuitat, alios perducit, aliis verò maioris est occasio obdurationis. Porro verò quò sententia Augustini, à quo isti auxilia deponunt, postrema sit omnium confirmatio, audiamus eum in lib. de prædest. & grat. cap. 14. An fortè, inquit, si piè de Deo, sicut expedit, sentiamus, etiā Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem. Et capit. 15. conferens Pharaonem cum Nabuchodonosor, quòd quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quatum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo, inquit, finis eorum fecit esse diuersos, nisi quòd vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio? Ite Lutheran. Citate Augustinum dicentem, quòd Deus homines inclinaret ad malum. Nos autem post tot tum scripturarum elogia, tum probatissimorum Patrum, etiā Augustini, monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis sit

Hebræi 12 Pharaon.

Pharaonis induratio proprii hoc habuit vt esset ex peculiari prouidentia Dei.

Simile.

August.

Nabuchodonosor.

fit causa peccandi. Tantum abest, vt vel suspice mur eius coactu, aut certe appulsi nostris cupiditatibus addici. ¶ Haud equidem diffentur theologi, entitatis (ita vocant) quæ est peccatum, Deum esse causam: eo efficientiæ genere, quo cuncta & animantia & inanima ad suas naturales actiones permouet. Non tamen inde statim conficitur, causam esse peccati, qua parte desleclitur à lege & voluntate Dei. Et quanuis permulti sint, quibus non sit explicatu facile quomodo in odio Dei, quod internâ habet & indiuisam malignitatem, possit Deus causa esse entitatis, culpæ verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim Patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum vniuersalem influxum spectant. Ille enim, vt c. 2. explicuimus, inter causas naturales censerur. Et ideo sicut Deus non dicitur causa homicidij, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neq; faber qui bona intentione fecit gladium) ita neq; ex eo quòd auxilium præbet homini vniuersale, eo modo quo præbet beluæ, dicitur causa peccati. Quoniâ in moralibus ille prorsus est vere, iudicaturq; causa, qui lege, ope, consilio, fauore, vel per suam mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malum. Atqui his modis & rationibus, vniuersos Deus mouet ad bonum & honestum, neminem autem ad malum. Imò verò vt dum claudus ambulat, homo est causa ambulationis, quòd tamen malè & incommodè gradiatur, in deorsum tibiâ penitus reicitur: atq; dum optimus scribendi artifex, siue in commo do calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidem est causa scripturæ, malitia verò characteris refertur vel in calamum vel in papyrum: ita prorsus dum quis delinquit, Deus quidem cum homine est causa actionis, quatenus res quædam est, quòd autem à lege declinet, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio satis hinc. Nam præterquam, quòd (vt præfati sumus) non omnia hinc persequi statui mus, multa quoq; addenda sunt in subsequen tibus libris, inter differendum de dispositioni bus, & de operibus.

Quid nã possit homo per liberũ arbitriũ quandiu est in peccato. Cap. XIX.

Osteaquam sex illa de peccato ori ginali proposita expediuimus: por rò an transeat in omnes, quæ nam causa illius, quid sit, & quomodo traducatur, quæ sit eius pœna ac denique effe ctus, sublequitur è vestigio, vt perscrutemur quidnam homo, quandiu in miserando pecca

ti & excore sordet, efficere libertate sua valeat. Et est quæstio biformis. Prima scilicet: vtrum omnia opera liberi arbitrij, siue in infideli, siue in reciduo Christiano, sint peccata. Altera ve rò, vtrum absque auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia o pus vllum facere, quod sit genere, seu (quod aiunt) moraliter, bonum. Neque verò vna est, sed duæ ac diuersæ quæstiones. Prioris nanq; affirmationem in nullo vnquam ex catholicis offendi. Nam etsi quosdam videam Gregorio Ariminensi eam notam inurere, attamen hoc solum ille adstruit, quòd nemo citra speciale auxilium valet vel minimum præstare opus bo num morale. Censet tamen eum qui est in pec cato, imò & eum qui foris est extra fidem, auxilium eiusmodi suscipere, quò bene agat moraliter: quâuis non conuertatur: vt se ipse procul dubio exponit inter soluendum quod dam nouum argumentum. Verum Lutherani sunt, qui acervo suorum errorum hunc etiam apponunt: vt cap. 11. in textura suorum dogma tum monstrauimus. Quippe ex eo quod omnia opera peccatoris dimanant à vitata cò cupiscètia, quæ est in illis peccatũ, omnia deli ctoris opera dãnant, vt peccata. Vnde in Apo logia confessionis Augustinæ sic habent, Fal sum est & hoc, & cõtumeliosum in CHR I S T V M, quòd non peccent homines faciètes præcepta Dei sine gratia. Et paulò inferius. Ve rè peccant homines, etiam cum honesta ope ra faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea im pio corde, iuxta illud, Quicquid non est ex fi de, peccatum est. Profectò si natura humana fig mentum esset cacodæmonis, non peius de illa isti obloquerentur. Quod ergo indubitata veritas, vnusque theologorum animus contrà edocet, subiiciam. Primum omnium constitu tissimum omnibus est, nullũ peccatoris opus meritum esse dignum, siue gratia Dei, siue vita æterna. Effet enim Pelagianus, qui secus senti ret. Statuitur deinde in vniuersum de omni il lo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fide lis, quòd non omnia eius opera sunt peccata: at illa tantum, quæ vel genere suo sunt mala: vt fornicatio, homicidim, & cætera opera carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluuntur tamen vel à fine, vel ab aliqua circũstante qua litate. Ex quo fit consequens, inter opus Deo acceptum ad vitam æternam, & illud quod est peccatum, medium interstare opus morale, id est, conforme rationi naturali. De quo cap. pro ximo latius. Vnde 2. 2. q. 10. S. Thom. vbi per contatur, vtrũ omnia opera infidelium sint pec cata, responder, quòd etsi omni opere, quod

Quæstio de plex.

Grego. Ari. mi. defensio à calumnia.

Lutherano rum error.

Dicimur Lu theranorũ Augustiana confessio.

Rom. 14.

1 Veritatem in hac quæ stione rece pit à theo logis.

S. Thom.

Infidelium peccata & bona.

Argu. pri mum.

Caustillatio.

Catholici put. t. veram esse opinio. Greg. Ari. min. de auxi lio speciali ratione orig. Refellitur ea sententia.

Ioan. 3.

ex infidelitate agunt, peccent (sanè dum deos suos colunt, legive obsequuntur suæ) tamen dũ opera bona faciunt, ad quæ inclinât, sufficitq; bonum naturæ, non est necessarium, vt pec cent. Atqui conclusio hæc præ se fert manife stam veritatem, cui naturali sensu adhæreat hu manus animus. Quis enim adeo finitè sen tiat de natura humana, vt propterea quòd per sona quælibet sit extra gratiam Dei, quodcun que opus agat, sit reces peccatum, quo inimi citia ingrauescat? Licet enim hoc ex conuictu hominum conicere, vbi notum est, nõ omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, laborans aliàs vitio aliquo, vescitur licitis, non alio peiori ani mo, quàm vt viuat: laborat, vt alat familiam: cõmiseretur fratris: erogat egenis, obedit parè ribus, & maioribus: quod si persona publica est, iustitiam custodit, tuetur reipublicam, & id genus operum quodlibet facit, neque ex odio Dei, neque vllò obliquo proposito, aut si nistra circũstantia, sed quando & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi defædentur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscèntiam carnis. Hanc autem iam satis demonstraui in renatis nullam habere rationem culpæ. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorũ opera sint peccata. Ita enim aiunt quidam, tum catholici, tum aliàs docti, sustinentes opinionem Gre gorij. Aiunt, inquam, omnia opera quæ sunt sine auxilio speciali, esse peccata. Non quidem noua culpa, sed participatione originalis, quod vniuersa cõmaculat. Hoc tamen commentum in primis non habet locum in homine iã Chri stiano, vbi nullum est originale. Sed neque in infideli. Quoniam vnũ peccatum numquam opus aliud inficit, nisi quando fit ex intentione eiusdem peccati. Vt cum quis, intèdens ho micidium, exacuit ferrum, vel intentione fal lendi, incùbit literis. Cùm ergo originale pec catum non sit actuale, quomodo opera subse quentia ita polluat, vt sint absq; alia mala vol untate, actualia peccata? Et præsertim illa o pera quæ non oriuntur ex inclinatione car nis, sed ex intentione boni & honesti: qualia modò referēbamus. Quocirca peruersa est in terpretatio illius loci Ioan. Quod natum est ex carne, caro est: ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatum: quia nõ omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima il lius, Arbor mala nõ põt bonos fructus facere, qd nomine arboris intètio operis venit: iuxta il lud, Si oculus tuus fuerit simplex, totum cor pus tuum lucidum erit. Et tamen non est con

sequens, vt qui in peccato est, omnia faciat ma la intentione. Sed istas & tales autoritates fu sius libro 3. explicabimus, inter disputandum de operibus iusti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem conclusionem ex diffinitione pec cati. Est enim peccatum, doctore contra Fau stum Augustino, dictum, vel factum, vel con cupitum contra legẽ Dei. Cum autẽ ille qui est in peccato patrocinetur (verbi gratia) pupi lo, eo duntaxat, quòd est opus honestum, ni hil tunc facit contra legem Dei: cur ergo impu tabitur culpæ? Et præterea si omnia opera iac centis in peccato, peccata essent noua, adeoq; noui supplicij merita, vix possemus animo comprehendere, quantum pœnarum pende ret in inferno, quicumque in minimo peccato mortali permansisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: deni que quiduis gerat negotij, peccatum est apud itos. ¶ Adde rationem illam, quã capite quart o formabamus. Porò homo animal est rati onale, qui ideo suapte natura efficere opus valeat secundum rationem: atqui per peccatũ tantummodò sumus supranaturali dono ex poliati, & in puris naturalibus nudi relictĩ: possumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuersali Dei influxu opera præstare, quæ sint rationi consentanea, atque adeo vtcunque bo na: nimirum quæ finem non exuperent natu ralis honestatis. Id quod à nostris aduersarijs, si quæ ipsi concedunt penitus perspexerint, facillè extorquebimus. Fatentur nanque, eas nobis vires libertatis post lapsum suppetere, vt valeamus (quod ait libro 3. Hypo. August.) agros colere, plantare vineas, conuertari cum amicis, & cætera. Et præterea consententur quã dam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iustitiam, quam appellant rationis, quæ posita est in vltu rerum secundum rationẽ. Quam di cunt cognitam fuisse philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis collo quijs. Quin etiam in Apologia Melanctho li benter huic iustitiæ tribuit suas laudes, probans sententiam Aristotelis quinto Ethicor. quod neque Hesperus, neq; Lucifer pulchrior est quàm iustitia. Ac denique aiunt iustitiam hanc à Deo ornari corporalibus præmijs, licet non sit meritum iustificationis. Si ergo natu rales virtutes dignæ sunt qualicunque illa lau de, exiguaq; mercede temporanea apud Deũ, cur peccati caractere subnotentur, si tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod huc forsã quispiam ex Augustino libr. 5. de ciuitate Dei, accerseret Romanorũ exemplum, vt qui rebus clarè gestis digni videntur cen

Cõfirmatio argumenti. Peccatum quid.

2. Argum.

Argu. ex di ctis aduer siorum.

Naturalis iu stitia quam cõcedit Lu therani.

Eius merita.

August. de ciui. dei. de Romanorũ virtutibus & eorum præ mio.

E scri ab

fieri ab Augustino, quoru[m] Deus secularia impe-
ria tam late augetet & amplificaret, illud ego
exemplum perparum ad rem conducere existi-
mo, sane qui nunquam Augustinum ita po-
tuit intelligere, vt Romanorum virtutes arbi-
traretur vere dignas fuisse illo premio. Quas
siquidem exercebant, vt ipse ibidem fatetur,
ad aucupandam gloriam mundi, atque adeo
neq; culpa carebat. Sed ait, quod Deus permi-
sit illis potius mercede, quam intendebant: si-
cuti de hypocritis ait CHRISTVS, Recepte-
runt mercedem suam. Nam & hac authoritate
vtitur illic idem ipse. Porro autem maioris
est impraesentiarum momenti testimonium
eiusdem Augustini de spir. & liter. cap. 28. vbi
ait. Nihil profunt impio aliqua bona opera,
sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi
hominis inuenitur. Ecce constat bona ope-
ra impij, quae tamen nihil ad vitam aeternam
profunt. Quare illud quod ex tertio capitulo
eiusdem libri citauimus supra, scilicet liberum
arbitrium nihil valere nisi ad peccandum, si la-
teat veritatis via, de vtroq; lumine, diuerso ta-
men modo, intelligendum est. Nimiru[m], quod
sine lumine naturali nullum fieri valet opus
moraliter bonum: neq; sine lumine fidei, meri-
torium aeternae vitae. ¶ Sed age testimonia sa-
cratae scripturae perpendamus, an in de sulciri pos-
sit veritas nostra. Ad remissionem peccatorum
necessaria est poenitentia, qua[m] post praecursorem
clamantem in deserto, CHRISTVS ip-
se, cum praedicauit, tum etiam in vniuersum
mundum praedicatum dimisit apostolos: ad
dolorem autem excitandum, veramq; errato-
rum detestationem, quam plurimum condu-
cit meditatio gehennae, memoriaeque iudicij il-
lius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes, Proge-
nies viperarum, quis vobis monstrauit fugere
a ventura ira? Et seruator noster vehementer
nos perterrefacit signis illis exhorrendis, quae
dabunt tunc sol & luna: adeo vt arescant ho-
mines praeter timorem. Et alibi, Nolite, inquit, time-
re eos, qui occidunt corpus, animam autem
non possunt occidere: sed eum potius time-
te, qui potest & animam & corpus perdere in
gehennam. Quibus omnibus persuasi quoq; Lu-
therani, iam sunt compulsi concedere terro-
res pauoreq; conscientiarum necessarios esse
vt a peccatis emeantur homines ad diuinam mise-
ricordiam persugiant. Expostulauerunt ergo li-
benter curia eius, nu[m] metus gehennae & irae Dei,
quae, auctore Paulo, per fidem reuelatur de cae-
lo, peccatum sit? Non credo, hoc dabunt vn-
qua[m] nobis. Quo enim nos metu CHRISTVS
ipse inducit, vt timeamus, quisnam eum me-

Matth. 8.

De spir. & lit.

Testimonia scripturae.

Matth. 3. Matth. 4. Act. 2.

Matth. 3.

Matth. 10.

Retraçant Lutherani sententia de vilitate me-
tus gehennae. Rom. 1. sed nihil ad re-
metus gehennae & irae dei donu[m] quod praestet ho-

tum, peccatum dixerit? metus autem ille non
est quo gratiam cum Deo valeamus inire: est
ergo opus aliquod extra gratiam, quod culpa
vacat. De quo reuera scriptum est, Initium sa-
pientiae timor Domini. Non enim verbum
hoc de timore filiali enunciat: sane qui non
initium, sed consummata est sapientia. Ergo
si timor seruilis initium est sapientiae, non pa-
rum vilis est, adeo non est peccatum. Neque
huic vlla ratione aduersatur, quod secundum
Apostolum Ioannem, perfecta charitas for-
as mittit timorem. Haud enim ait, quod qui-
uis gradus charitatis auerteret timorem, sed
perfecta tantum. Neq; illa foras timorem pel-
lit, quasi contrarium malum, sed tanquam im-
becillum bonum, & imperfectum. Id quod
pulcherrima comparatione exposuit August.
in filo sutoris & seta: de quo libro 2. Est tande[m]
argumentum, quod illos, qui in peccatorum
fordibus agunt, admonemus, & quidem salu-
berime, vt eleemosinis erogandis, assiduis
orationibus, & id genus officiis assuescant.
Quemadmodum ait August. Si non es tra-
ctus, ora vt traharis. Quod reuera nunquam
faceremus, nisi talia opera culpa[m] immunia es-
sent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At ve-
ro insinuamur iam in materiam de dispositio-
ne ad gratiam, quam ne exereremus, satis hac
sunt in praesentia. Reliqua enim lib. altero sunt
adiecta. Est ergo error asserere, omnia ope-
ra ante iustificationem esse peccata, isque me-
ritu[m] in nostra Tridentina Synodo condemna-
tus, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit,
opera omnia, quae ante iustificationem fiunt,
quacunq; ratione facta sint, vere esse peccata
&c. anathema sit. Et can. 8. Si quis dixerit ge-
hennae metum, per quem ad misericordiam
Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a pec-
cato abstinemus, peccatum esse, aut peccato-
res peiores facere, anathema sit. Neq; vero est
quod ad diuenda aduersarioru[m] argumeta inte-
grum hic debeamus capitulum adhibere, eis-
dem enim ferme vtuntur ad persuadendum si
bi omnia opera antecedentia gratiam, pecca-
ta esse: atq; omnia etiam subsequenta. Quocir-
ca vbi lib. 3. tractandum nobis est de valore
operu[m] iustificati hominis, illic cum ea dissoluen-
tur. Audi tamen interim, prudens lector, post
illa recitata verba in praefata Apologia. Por-
ro quod omnes homines peccent, cum hone-
sta opera sine spiritu sancto, & diuina prae-
cepta sine gratia faciunt, audi inquam expendeq;
neruum causa. Huius, inquit, nostrae sen-
tentiae testimonia habemus, non solum in sciti-
pturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augu. copio-
sissime

Trid. sess. 6. c. 6. Ca. 2. de li. 2. c. 14. Eccle. 1.

Timor seruilis dicitur dei. Thom. 1. q. 85. ar. 1. ad 3. id probat Deu. 1. quis dicit illos esse habere me-
te vt timet me. Ioan. 4.

August. e. Argum. Augu. Lutherani enim vocantur ad im-
plere praecepta ex dilectione dei. 3. c. 1. Syno. Tri. Error est asserere omnia opera nostra ante gratiam esse peccata.

Lutherano- rum verbo

fissime disputat contra Pelagianos, gratiam
non dari propter merita nostra. Et de natura
& gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per
liberum arbitrium, & ad cognoscendum quo-
modo viuere debeat, & ad bene viuendu[m] suf-
ficat, sibi ergo CHRISTVS gratis mortuus
est. Ergo euacuatum est scandalum crucis.
Cur non etiam ego (inquit Melanct.) hic exclamem?
Imo exclamabo, & istos increpabo dolore
Christiano. Euacuati estis a CHRISTO, qui
a natura iustificamini, a gratia excidistis.
Ignorantes enim iustitiam Dei, & vestram vo-
lentes constituere, iustitiae Dei non estis subie-
cti. Istis inclamationibus incantant populos
suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non da-
tur secundum merita nostra, ergo omnia ope-
ra, quae fiunt extra gratiam, peccata sunt. Non
satis habetis, artificialem dialecticam a vestris
scholis relegasse, nisi & naturalem dissimule-
tis? Quem vnquam ex nostris legis, qui di-
cat gratiam secundum merita nostra dari? Nam
et si quidam meritum de congruo nominent,
quam vocem, vt lib. 2. videbimus, neque alij,
neque ego satis probo: nemo tamen consti-
tuit rationem aliquam iustitiae in operibus no-
stris, respectu gratiae Dei. Sed tamen opera me-
dia statuimus, quae vt nullo modo sint merita
gratiae, ita neq; sunt continuo peccata, sed bo-
na (quod aiunt) secundum quid, id est, bona
ex genere, seu bona moraliter: iuxta senten-
tiam August. citatam de spir. & li. capitul. 28:
Quod autem adferunt ex Esaiae vaticinio, Fa-
cti sumus immundi omnes, & quasi pannus
menstruatus, vniuersa iustitiae nostrae, ad me-
moratum capitulum libro 3. pertinet, de ope-
ribus quae fiunt in gratia. Et quod adijciunt ex
euangelio Ioannis, Si quis in me non man-
ferit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, ad
capitulum de dispositione ad gratiam. Id autem
proprie hic contra nos facere videtur, quod
est ad Roma. Omne quod non est ex fide pec-
catum est. Vnde aduersarij colligunt, omnia
opera agentis in peccato, peccata esse. At ve-
ro si aliquid locus hic habet momenti, de ope-
ribus duntaxat infidelium est. Id tamen S. Tho.
q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quae
faciunt ex infidelitate. Vt tantu[m] valeat, Non ex
fide, quantum, contra veram ex falsa fide. Tam-
etsi alibi ipse, & pleriq; multi intelligat perin-
de esse, Non ex fide, ac si dictu[m] esset contra con-
scientiam: qui profecto sensus genuinus esse videtur
illius loci. Praemittit illic enim Paul. Qui autem
discernit, id est, iudicat (scilicet cibum talem non
esse licitum) si manducauerit danatus est, quia
no[n] ex fide: hoc est, facit quod iudicat no[n] licere.

Philippi ex clama. vide lib. 2. c. 10.

Esa. 64.

Ioan. 15.

Rom. 14. quod non est ex fide, peccatum est. Thom.

2. q. 9. art. 1. arg. Sed contra. 2. Du-
m. 2. sen. d. 1. q. 1.

Utrum absq; auxilio speciali gratiae possit
homo vlla ex parte bene agere moraliter.

CAP. XX.

OC autem loco aduersus Luthe-
ranos constituto, euestigio subse-
quitur, vt cum nonnullis catholicis
expostulemus, vtum possit homo
dum est in peccato, solo generali Dei influxu,
absq; speciali auxilio gratiae, opus aliquod vt
cunq; honestum (quod vocant moraliter bonum
) agere. Est enim opus moraliter bonum
(vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod
eo est honesto sine naturali intentum, ac cir-
cunstantiis vestitum, vt cum non sit gratia a-
pud deum & gloriae meritum, nullum sit tamē
peccatum, sed infra lineam naturalem, studio-
sum. Sunt autem quinque hic ex ordine discuti-
enda, ex quorum diffinitione palam constet,
quod se vis, facultasq; naturalis extendat be-
ne agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum,
copiosius ac limatius differendum repositumus:
Quinque autem haec sunt. Vtrum natura sua
valeat homo, etiam qui in peccato existit, ve-
rum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene
moraliter agendum: bonum huiusmodi velle
& facere, Deum super omnia diligere: diuina
implere praeccepta, ac deniq; vitando peccata,
in bono perseverare. Duo priora hoc capite,
& proxima tria vero reliqua, cap. 22. excutie-
mus. Atqui primum omnium id firmu[m] nobis
soleneq; sit quod aduersus Pelagium sancitum
est ab ecclesia. Porro quod ex puris naturali-
bus non solum mereri non possumus, aut vita[m]
aeternam, aut nostram iustificationem, verum
neq; cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius
sit causa, tanquam meritum. Id quod libro secun-
do discussuri strictius sumus. Vbi & illud enu-
cleandum est, an per naturam suam se saltem ho-
mo possit ad gratiam disponere. ¶ Hac catho-
lica veritate constanter praefixa, ante Gregoriu[m]
Ariminensem, neminem legisse memini, qui,
quantum iudicio assequi possum, negare hoc
cogitauerit, quod primis duabus questionibus
interrogatur, posse nimirum hominem, dum
est in peccato suapte natura, citra speciale suc-
cursum dei, cum nosse, tum, etiam, velle, & ex-
equi officium aliquod naturali honestate pra-
ditum. Et hanc nos hic primam statuimus as-
sertionem. Grego. vero vtrumq; negat quae-
st. 1. super dist. 26. & 27. & 28. in. 2. senten. Am-
boq; existimat, non solum esse contra Augu-
stinum, cuius innumera (more suo) compli-
cat testimonia, verum coincidere in errore Pe-
lagij. Addit S. Thom. eiusdem secum fuisse sen-
tentiae

Opus mora-
liter bonum
quid.

Quinque ve-
niunt in que-
stionem.

Constitutum funda-
mentum.

1. Cor. 3. b.

Greg. Arimi-
nia.

Vtrum homo
sine gratia
Dei possit a-
liquod veru[m]
cognoscere
& facere. As-
sertio prima.
S. Th. & Au-
gust. senten.
explicatur.

Vide lib. 3. cap. 4.

tentia. Cui subscribit Capreo. eadem dist. 28. idem de S. Thomae arbitratus. Ego verò (quod meum est exile ingenium) vt certo assentior huic contra Grego. assertæ veritati, ita neque sum vtiquam suspicatus, vel Augustinum, vel S. Thomam contrarium habuisse iudicium: præterquam quòd reliquis theologorum cærus nobiscum sentit vt ipse confitetur Grego. Et quoniam S. Thom. inducitur author, inde exordiamur. Is 1. 2. in quæst. 109. sciscitatur, vtrū homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quædam intelligibilia cognoscenda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus devenire: aliora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophetiæ: quod dicitur lumen gratiæ in quantum est naturæ superadditum. Si igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio divino, vt intellectus à Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi: sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubietate respondet, quòd lumine naturali sufficimus multa vera cognoscere: puta, quæ per sensibilia (vnde auctore Arist. incipit nra cognitio) rimari possumus. Quare cū ait ad horū cognitionē indigere nos auxilio diuino, manifeste id enunciat de generali auxilio Dei, tāq̄ institutoris & vniuersalis gubernatoris naturæ rerū: quippe in quouiuimus, mouemur, & sumus. Quocirca dū Capreo. interpretatur Diuum Thomam in hoc sensu, quòd licet absq̄ habitu gratiæ gratum facientis possumus veritates circa mores cognoscere, non tamen absque speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere. Etenim quòd illic S. Tho. in disputationē profert, est, quòd hō possit ex naturalibus suis, quidq̄ non valeat absq̄ ope supernaturali: vbi proinde de grā gratum faciente nihil meminit. Et quoniam eadē oppositio, qua distat naturalia à supernaturalibus, est inter generale auxilium & speciale, ait, quòd ad naturalem quidem veritatem intuendam, vt ingenerauit nobis Deus naturale lumē tanquam formā agendi, ita tribuit generale auxiliū, tanquam naturalem causam motus. Ad cognoscendū autem supernaturalia, si cuti supernaturali nos lumine illustrauit, puta fidei, aut prophetiæ, ita ad cognitionem ip-

Thom. censet ad intelligendū natura lia indigere hominē auxilio generali. Capreo. impugnat, vide li. 3. c. 4. Ratio.

Eodē modo distat auxiliū speciale à generali quo naturalia à supernaturalibus.

fam specialiori nos mouet auxilio. Et præterea sermo S. Thomæ non est contractus ad certam cognitionis speciem, scilicet vel practicam vel speculatiuam, sed in genere percontatur, atque respondet pari modo de speculatiuis, & moralibus: absurdissimum verò esset assertu, quòd speculatiuas veritates, vt pote iudicia veri coloris, & aliorum sensibilibus, perq̄, se notatas veritates, & quæ consequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis veritatibus manifestè intelligit. Nimirum quòd solo generali auxilio cognoscere vtraque possumus. Et meritò quidem. Nam quæ, precor, maior difficultas fingi potest in cognoscendo vero practico, quàm speculatiuo? Quod autem ad Augustinum attinet, patenter de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuisse sententiæ libro primo retract. capitulo quarto, vbi ait, Non approbo, quod in oratione dixi, (nempe libro secundo Soliloquiorum) Deus qui nisi mundos verum scire noluit. Responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. Et profectò quando August. aut quicuis ex Patribus scriptum quippiam reliquisset, quo contrariæ sententiæ videretur applaudere, glossandum esset potius, quàm deneganda manifesta ratio naturalis. Ea præsertim, cui nullus locus scripturæ sacræ refragatur, quinimò suffragatur multi. Vbi adnotandum est, quòd quemadmodum in speculabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores spectant, quædam sunt naturali rationis lumini commensurata, quædam verò sublimiora, quàm quibus inspicendis lumen nobis suppetat à natura. Vt enim per se notum est, quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principium est, id facias aliis, quòd tibi vis fieri: & quæ inde sunt consequentia. Vti, honorare parentes & seniores: subuenire miseris, & id genus reliqua. Atq̄; adeò vt speculabilia illa, ita & hæc practica naturali mentis oculo peruia sunt, aut certè naturali diligentia cognoscibilia. Appetit enim homo naturaliter hæc scire, vt ait philosophus, ad quæ proinde natura, cum eius finem non excedant, vires nobis sufficit. Vnde in psalmo interroganti Dauid, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi respondet, Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Quod doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimò Paulus, vbi incusat philosophos, quòd cum Deum cognouissent, non tanquam Deum colentes honestassent, palam loquitur de cognitione naturali: vt omnes agnoscant enarratores in subiunctis

Ratio.

Moralia cognoscuntur sine auxilio speciali.

Aug. cum Arima.

Naturalia vera. Ratio præpua conditio.

Psalm. 4.

Paul. Rom. Act. 14. & 17.

Naturalis cognitio sufficit ad bene agendum.

Assertio secunda.

C. 21. huius libri.

Id possumus post peccatū quod in puris natu.

Gregorij opino de relatione operum in deū. Quò sit necessaria relatio in deum vt opus sit moraliter bonū. i. Argum. contra Pelagium.

ctis verbis, quibus exponitur, quonam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Hoc nanque philosophorum acumen ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei conscendere. Et quòd huiusmodi cognitio sufficeret ab bene agendum, ex eodem etiam loco constantissimum est. Aliàs non fuissent inexcusabiles: vt ait Paulus. Quamuis de hoc, libro secundo, capitulo vndecimo exactior erit sermo. Quò ergo ad secundam quæstionē progrediamur, secunda hic assertio nobis sit. Quòd potest homo solo suffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in promptu est ratio. Vt opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali consonum, atque ad ius exactum naturale, etiam si nulla super naturam perorneretur circūstante qualitate. Nam profectò non aliter dignoscere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quàm quòd illud soli sit congruens naturali fini, hoc autem in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autem totum potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, vt quæ rationi sunt consentanea, & cognitione prehendant, & affectu appetat, atque adeò effectu exequatur: vt capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiã forte, quauis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autem responsum satis existimo capitulo vndecimo refutatum esse, vbi exponebamus, quemadmodum præuaticatio illa Protoplasti, solum nos despoliaffet originali iustitia cum annexis suis cælestibus donis: nosq̄; reliquisset in puris naturalibus, absq̄; corruptione cuiuscpiam naturalis principij. Sed ex eo fuisse læsos vulneratosque in naturalibus, quòd non possumus vbique & semper agere secundum rationem, quòd nos natura ipsa rationalis agit. Hic autem locus est, quo nobis Gregorius obuiam exit, negans nullum esse opus moraliter bonum, antequam in vltimum finem referatur, qui est Deus. At verò non immeritò scholæ omnes theologorum sibi reclamant, vt ipse fatetur, Nanque vel id sentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine ostenditur, finis esse vltimus vniuersi, atq̄; adeò nostrarum actionum: aut de relatione in ipsum, qua ratione est finis supernaturalis: id est, vi-

res nostras exuperans. Si de priori, ad illam certè est necessarium speciale auxilium. Quia omne bonum, & maxime honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cum res conderet, ad se vniuersas retulit, vt capitulo sexto explicatius dictum est. Et ideo quando non sinistra intentione agentis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, vt sit moraliter bonum. Adde, quòd actu etiã potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana, Quicūq̄; opus facit alio fine, quam propter Deum, peccat: quicunque non actu illud refert in ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secunda præmissa falsa, tum quia licet opus non referatur, nisi in bonum honestum, non sit diuerso fine à Deo, tum quia satis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono necessariam esse illam relationem. Quinimò hoc differt ab opere meritorio. Et quòd hoc quidem suum fuerit ipsius inuentum (bona pace dixerim doctis simi doctoris) vel hac ratione liquidò constat. Id quod in humana est, & naturali ratione positum, non est refellendum, nisi sacræ scripturæ aut catholice ecclesiæ quoquo pacto aduersetur: at scriptura sacræ, Ecclesia catholica interprete, solum hoc denegat operibus nostris naturalibus, quòd sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinent, non esse sufficiens mortales, vel aliquid, quasi à nobis cogitare. Vt est videre in concilio Mileuitano can. 4. & 5. & explicatius in Aruicano, cano. 7. vbi id tantum sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere potest absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem penitus censet modò præsens Tridentinum in tribus primis canonibus, scilicet, neminem per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam absque diuina per CHRISTVM gratia posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationem. Et ratio est, quòd si nobis, vel (quod ait Paulus) à lege esset iustitia, gratis CHRISTVS pro nobis mortuus esset. Caterum de bonitate bonorum moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neque proximam gratiæ dispositionem, sed quæ illis sunt etiam prauis communia, qui nihil de mutanda in Deum mente

Honestæ ex se sunt relata in Deum.

Respondetur Grego.

Altera obiectio.

Quatenus recipiēda rō naturalis.

Ecclesiæ definitio contra Pelagium.

Galat. 2. Opera moralia neq̄; sunt merita neq̄; dispositio ad gratiam. hæc. n. est dei. 1. 2. 9. 109. art. 6.

cogitant, nihil profecto vel scriptura, vel ecclesia prohibuit credere, quod naturalis ratio dicitur. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas confirmatur auctoritate illa Apostoli, Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt. Eiusmodi enim legem (scilicet positivam) non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Sed de hoc inferius adhuc, capit. 22. & libro altero, capit. v. decimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum auxilium huiusmodi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim ad scribendum esset, ut capitu. quarto dicebamus, quod reliquis omnibus natura constantibus potestas à natura suppeteret suos cuiusque fines adipiscendi, homini autem naturali & libero nullus esset præscriptus à natura scopus & finis, quod posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre, quæ essent rationi consona. Profecto S. Thom. expresse aliter sentit. Qui nimirum, i. p. q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterum qui excedit proportionem naturæ creatæ, quæ est vita æterna: alterum, qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum virtutem suæ nature: ad quorum priorem transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundum vero, inquit, non: quia possumus illum assequi per naturam nostram. Quem vel unum locum si considerassent isti, qui sanctum Thomam in opinionem Gregorij asciscunt, numquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, quod idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad hæc quando, 2. 2. quæst. 10. dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando, 1. 2. q. 109. ar. 4. adiecit, quod potest homo absque auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operum, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: quoniam cum apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuo sunt. Et quod intelligat illa fieri absque auxilio speciali, patet quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparationem & dispositionem ad gratiam, ut videre est eadem q. 109. ar. 4. citata, 1. 2. q. 67. art. 2. Et explicatius, 2. 2. q. 23. art. 7. ait, quod licet perfecta virtus non possit esse extra charitatem, nihilominus virtus in ordine ad aliquod particulare bonum, & respectu finis ultimi in aliquo genere, scilicet quatenus est finis naturalis boni, potest esse virtus secundum quid. Et quod intelligat naturaliter, ad-

Rom. 2.

Alia obiectio.

S. Thom. sententia.

Fines duo hominis.

Naturalis.

Thom. contra Grego.

Nō omnia opera infidelium sunt peccata.

Thomæ est etiam virtus extra charitatem. vide 1. 2. q. 56. ar. 3. ubi vocat virtutes morales quæ sunt in appetitu simpliciter virtutes respectu earum quæ sunt in intellectu.

huc patet in solutione ad primū, ubi ait, quod extra charitatē sit aliqua talis virtus secundum quod homo habet aliquod aliud bonū Dei, scilicet deū, vel spem, vel etiā naturæ bonum. Quod cū distinguat contra dona supernaturalia, palam sentit ex puris naturalibus. ¶ Sed ut S. Thom. missum faciamus; est præterea ad nostram conclusionem vergentissimū argumentum communi sensui obuium. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suo genere bonum est, malo fine & circumstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia, Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo potest quando prodest. Certè risum tali theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio ponum, quod est ante me, dum mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis veritatē illius rei interrogatur, cuius rei est cōfiscus, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendaciæ): cur non poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest vnusquilibet pro libito suo proijcere denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circumstantia, eod quod est honestum? Et honorem quem iniqūe valet deferre quisque naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitime deferre parentibus, & vrbane probis viris? Neque verò me latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim, velim, vtrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quàm propter bonū honestum, vel in Deum, ut finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malum ridiculi. Si verò assentiam, iam demonstratū est, esse bona opera: quia cū sint propter bonum honestum, imò propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonū ex obiecto, non tamen cum omnibus circumstantijs. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquæ (veluti quando, & ubi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porro verò præter rationes has naturales videtur, & redemptor noster de hoc nos operū discerniculo crudisse, quæ

3. Ratio conclusionis.

Refutatio spōsi aduersariorum.

Refutatio alij cam.

Testimoniū sacra debentis moralibus.

quæ sunt naturaliter bona, citra meritum gratiæ: ubi ait, Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne Ethnicici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester celestis perfectus est. Ibi enim non vieperat officia quæ exhibentur propter honestatem humanam & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis communia: sed dicit esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei, quo pater celestis perfectus diligit se. Quotiamnum sententia forte arripit Apostolus illis verbis, Si Abrahamus operibus iustificatus est, haberet gloriam, sed non apud Deum. Vbi non damnat naturalem iustitiam, sed ait esse imperfectam. In quo ad obiecta respondetur. Cap. XXI. Rius tamē quam testimonijs Gregorij satisfacio: patentiū exponam sententiam meam: neque id solum propter Gregorianos, sed quoniam & aduersus Lutheranos est operæ præteritum. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligimus, ubi nullus præfigitur malus finis, nullaquæ affigitur circumstantia praua. Mox neque huiusmodi opus censemus, nuncupamusve simpliciter, aut bonum, aut virtutis: sed contractè: & (quod idiomate suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Eūdeō consilio nos dissimulauimus particulam, quam Grego. componit in diffinitione: dicens, quod actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes circumstantias, ut sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, ut non tamen mereatur absolute nomen virtutis. Cuius incogitantia statim à diffinitione Gregorij sefellit. Etenim Augustinus vbicūque loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea diu taxat officia comprehendit, quæ sunt in charitate, quæ vna est forma virtutum. Expressa eius sententia est de gratia & libe. ar. bit. capitul. 18. ubi ait, quod quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo sit bene. Et ideo apud gentiles nāquam censet fuisse veras virtutes, non solum quia pleraque omnia faciebant propter inanem gloriam, sed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregre tūm læ-

Math. 5.

Moralia opera sunt bona sed non perfecta.

Rom. 4.

Expositio sententia communis.

Opus moraliter bonum.

Aug. quod sit bonum opus, & virtus vera.

Ethnicorum virtutes, Vide Aug. 1. tetrad. c. 3.

pe alibi, tum libro quarto, aduersus Iulianum capitu. tertio diffinit: confirmans, non esse veram iustitiam, nisi qui ex fide viuunt: neque esse veram iustitiam, nisi ubi est regnum Dei: neque veras virtutes, nisi ubi vera est sapientia & charitas Dei. Et ideo non fuisse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studiosique censendi. Excipere nihilominus possumus aliquos fidei rarissimos (id quod nō credo negasse Augustinum) quibus legitime seruandis ius naturale: Deus peculiariter ferret opem, ut secum reconciliaret. Eūdeō tertio sequitur, quam diximus cognitionem Dei postquam quædam naturaliter adipiscit in materia materiali, minime nos intellexisse de vera prudentia: Quippe quæ non est, nisi ubi verè conueniunt virtutes. At verò ubi negat August. veras esse virtutes extra charitatem & fidem, & vbi eas vocat falsas, non sentit quod sint idcirco peccata, sed id tantum, quod non habent legitimum gradum virtutis. Sed tuat tales secundum quid. Sicut aurichaleum, licet sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum Sanct. Thomas 1. 2. quæstione 67. articulo secundo. Et præterea neque illa opera, vtrūque bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materiis, vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim homo post peccatum, imbecillior, & infirmior quàm ut possit in bono, neque in eo quidem quod est naturale, durare sine auxilio Dei. Nanque in infidelibus, & in perditis Christianis experimento didicimus, quàm homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur. Neque postremo omnino diffitemur, quin quandoque in peccato iacentes inspirationes aliquas peccatiæ & fauores recipiant. Nā ait loco supra citato Sanct. Thom. 1. 2. quod Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiam quæ per naturalem rationem cognosci possunt. Quinimo addiderim, quod nonnumquam recipiunt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vilo modo mollescant, & disponantur ad gratiam. Sed id tantū constituere volumus, quod sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ non sint peccata, neque merita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neque verò sint proxima dispositio ad gratiam, sed remotissima. Qua ratione ait ille, Prima virtus est, vitium fugere. His explanatis moderaminibus & temperamentis, facillimum est ad omnia responderē testimonijs Gregorij. Si tamen de sancto Thoma dicere etiamnum adiciam, nunquam opinionem eius cogitasse.

Præsto est Deus ut subueniat custodiendis naturalibus. Th. 1. 2. q. 67. art. 2. A.

Prudentia vera non est nisi cum veris virtutibus.

Explicatur August. cum inquit extra charitatē nō esse veras virtutes.

Qui bona moralia, & quandoque, possit homo exerceere, sine auxilio Dei, dum est in peccato.

q. 109. ar. 1.

Resol. sententia authoris.

Opus morale mediū est.

Exponitur mens S. Th.

S. Thom. 1. 2. q. 109. art. 2. explicatur.

Eodem enim titulo quo percontatur artic. 2. quaestiois illius 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere, interrogat etiam artic. 2. an possit abiq; gratia velle, & facere bonum. Et respondet, comparando statum nostrum ad illum primum innocentia primorum parentum; dicens. Primum quod secundum verumque statum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum, vel volendum, quod bonum, sicut primo mouente. Quod verum bonum, & Capreol. & qui eum auisculant, gloriunt de auxilio speciali, cum tamen luce clarior mens sancti Thomae de auxilio generali. Primum quia cum illic disputet, quid homo possit velle, & facere naturaliter, & quid sit illud, ad quod indigeat particulari auxilio, sicut in precedenti articulo fecerat, de cognitione respondet, primum modo praeiens suadentem, quod sicut nihil possumus cognoscere, neq; in speculatiue neq; in practico, ita nihil possumus velle, vel facere sine auxilio Dei. Et ideo subiungit philosophicum verbum, Sicut primo mouente, quod ex primitur generali auxilio. Et addit, Sicut dictum est, scilicet in superiori articulo. Et idem explicatissime habetur in subsequenti verbis: Porro, ubi subdit, differantiam, quod in statu natura integra, eodem auxilio generali poterat homo per sua naturalia velle, & operari bonum virtutis acquirere; non autem bonum supernaturale virtutis infusa. Sed tamen in statu natura corrupta, etiam deficit homo ab hoc, quod secundum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono natura priuetur, potest, inquit, etiam in statu natura corrupta, per virtutem suae naturae, aliquod bonum particulare agere. Sicut, edificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinae. Haec sunt verba sancti Thomae, quibus, quid potest dici perspicacius & euidentius in explicationem nostrae sententiae? At enim quod homo natura corrupta potest per virtutem suae naturae, aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si detur fingendi libertas) per virtutem suae naturae, nisi cum solo concursu generali Dei? Quandoquidem auxilium speciale nemini sufficitur, nisi ad supernaturalia officia. Itaque homo corrupta natura

Capreolus refertur & Greg. Arim.

Verba S. Tho.

Discerniculum inter hominem in-

differat ab homine integra, respectu naturalis boni, in materia morum, non sicut mortuus a viuo, & ille possit totum ex suis naturalibus, nos vero, nihil, & Gregor. & Capreol. con-tingunt, sed sicut infirmus, & debilis a sano & valido. Porro, quod ille habebat potestatem in totum bonum, nos vero, non possumus, eorum, id est, in vniuersum, omnia bona facere naturalia; possumus tamen aliquod. Et subdit exemplum Augustini in 3. lib. Hypog. quod possumus ex naturalibus edificare domos, plantare vineas, & cetera. At conantur quidam eludere hoc exemplum, dicens, quod haec opera, dum naturaliter fiunt, non sunt moraliter bona. Nihil est tamen nisi haec elusione probabilis. Quoniam plantare vineas, & domos edificare, cum ex genere suo non sint peccata, sed honesta opera, sicut etiam extra gratiam sint bona: maxime in via S. Thomae, qui non ponit actus in differentes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quod homo per sua naturalia non potest mereri vitam aeternam, potest tamen facere opera perducenda ad bonum aliquod, conaturalia homini, vt laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicum sit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia, manifestissime intelligit, sine auxilio speciali, solo concursu generali, quod Deus pepigit cum natura. Quare quod subdit in eodem secundo articulo: scilicet quod Adam indigebat auxilio gratiae, non ad sanandam naturam, sed ad operandum bonum supernaturale, nos vero non solum ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita vt nunquam deficiamus. ¶ Ecqua omnino euidentia est in Augustino sanè qui eiusdem fuerit sententiae. Et ne pergamus proximitate grauiotes esse, satis fuerit locum illum protulisse, quem modo citabamus Hypog. libro 3. cuius de homine lapsio verba sunt. Esse scitemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habere quidem iudicium rationis, non per quod si idoneum, quae ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere: sed tantum in operibus vitae praesentis, tam bonis, quam etiam malis. Bonis dico, quae de bono naturae oriuntur: id est, velle laborare in agro, velle manducare, & bibere, velle habere amicum, & huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quod leuientius sententiam nostram confiteretur? Dignoscit enim inter ea quae ad Deum pertinent, nempe supernaturalia, & opera vitae praesentis: videlicet,

tegru. & ho. lapsum. Auxiliu speciale. Tho. cum 1. 2. q. 109. art. 2. concedit id ad eam quae per naturam homines conquirunt, quando Deo collatur. Aug. Hypog. lib. 3.

Ad. 17.

Responsa ad argumenta Greg.

August. de praedest. san.

August. exponit.

Aug. loens vnde accepit Th. exemplum artic.

et, quae non sunt digna praemio vitae aeternae. Et ait, quod ad illa non est per se sufficiens liberum arbitrium, ad haec autem est quidem: sicut ad opera mala. Quibus profecto exequendis nullo opus est fauore Dei praeter generale auxilium. Et inter illa quae naturaliter possumus, commemorat, habere amicum, uxorem ducere, artem discere, ac deniq; velle quicquid bonum ad praesentem vitam pertinet. Quae, inquit, omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt. Quod indubitanter intelligit, non de auxilio speciali, sed de generali influentia, quae vniuersa providendo gubernat, vt patet ex subiecta authoritate. Ex ipso enim inquit, sunt, & per ipsum esse coeperunt: Alludens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et est manifestus locus, quem citauimus capit. 19. de spir. & lite. ubi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tamen si nihil eis prosint ad meritum. Cum ergo dilucida sit sententia haec Augustini, per haec sunt omnes eius authoritates, quae contra videantur facere, interpretanda. Prima, quam Gregor. opponit, est cap. de praedest. sancti. Sanè ubi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcumq; opus bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si tamen antecedentia & subsequètia simul verba circa spectasset, videret hunc locum nullum contra nos habere momentu. Tractatur enim illic causa Pelagianorum, qui dicebant respectu iustificationis nostrae nos esse qui incipimus: Deum autem, qui perficit. Et ideo ait, quod qui consentunt praeniti voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quenquam sufficere, plurimum à Pelagianorum errore dissentiunt. Et paulò inferius, Quoniam non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neque initium eius. Non ergo mirari sitis possum Gregorium, qui idcirco quod Augustinus dixit, opus bonum, conceperit opus morale: cum potius lis ipsa, quae agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpres, quod intelligatur de operibus pertinentibus ad iustificationem. Quare quod dixit, quodcumque, non refertur ad quodcumque genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, & perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo se ipse Augustinus propterea exponit Hypog. lib. 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neque incipere nec perficere possit, catholicus est. Haec August. Vt ubi-

Ad. 17.

Responsa ad argumenta Greg.

August. de praedest. san.

August. exponit.

Aug. loens vnde accepit Th. exemplum artic.

August.

cunque dixerit bonum opus, intelligatur de eo, quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit, His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quae ego mando vobis. Nam opus moraliter bonum (vt superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item lib. de corrèp. & grat. Cum dixisset, quod sine gratia nullum profus bonum homines faciunt, subdit, Non solum vt monstrante ipsa quid faciendum est sciatis, verum etiam, vt praestante ipsa faciant cum dilectione, quod sciunt. Nota, Cum dilectione, id est, meritorie. Et lib. 2. capitu. Ad peccandam, inquit, non adiuuamur à Deo, iusta autem agere, vel iustitia praecipuum omni ex parte implere, non possumus, nisi adiuuamur à Deo. Nota, Omni ex parte, id est, perfecte. ¶ Secundum testimonium, quod nullam omnino exceptionem pati Gregorius existimat, est in epistola ad Paulinum, inter condemnationes Pelagij. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, non ex Dei adiutorio esse. Et fateri omnes iubemur, quando contra tentationes, concupiscentiaeque illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram provenire victoriam. Hinc extruit Gregorius insuperabilem hanc demonstrationem. Qui tentationi succumbit, peccat, debellare eam nemo valet sine auxilio Dei: ergo citra tale auxilium non possumus euitare peccatum, & ideo neque facere opus quoquo pacto bonum. At verò quanuis largiremur, ubi insultat tentatio, nequire nos naturaliter effigere bonum morale, nullum tamen haberet Greg. triumphum. Quoniam sunt alia opera, quae possumus facere sine repugnante tentatione. Vt dicere veritatem, quae nihil nobis refert, erogare tenuem stipendium pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim praeterea, quod quanuis vehementes tentationes superare non possumus sine auxilio speciali Dei, possumus tamen exiguas: non quidem vt Deo sit accepta victoria nostra ad vitam aeternam, sed tamen vt nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mansit post peccatum infirma, non tamen fuit prorsus extincta. Et ideo cum sit rationalis, potest quandoq; in rationis arcem continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentissimum est, non esse aliud, quam quod ipse blasphemus affirmabat. Nempe quod poteramus taliter resistere tentationibus, vt victoria nostra

Aug. 1.

quod 2.

2. Argum. Gregor.

Victoria nostra contra tentationes Dei est.

Responsio.

Vide quas tentationes homo solus euertere potest, quas non possit.

stra complaceret Deo, & aeterno esset premio digna. Id quod mirum est non attendisse Gregor. in alia auctoritate quam ipse citat. Augustini lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. dicentis, Tunc vicia vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissime concinit S. Thom. 2. dist. 28. q. 1. art. 2. ad 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicunque enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et quicquid alij communicantur, indubitanter intelligit, si ne auxilio gratia. Neque oportet, ait, quod tunc homo resistendo peccato mereatur aeternum premium. Sed ille proprie vincit peccatum, qui potest perungere ad hoc contra quod est pugna peccati, puta ad meritum vitae aeternae. Et hoc non potest esse sine gratia. Hic ille. Quod si quis nobis obiiciat quod diuinam praedicationem, qua a Deo perimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde prosteremur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illatos seruare, hinc respondemus, quod si neque solum postulamus victoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes neque victoriam qualemcumque, sed, vt modo dicebamus, ex amore Dei, vincere: & tamen neque omnes vilo modo, neque aliquam tali modo, sine speciali auxilio possumus superare. Et praeterea, quod aliquam per solum actum boni moralem vincamus, hoc etiam Deo acceptum referre tenemur, tanquam auctori & vniuersali gubernatori naturae. Perimus enim ab eo pluuiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quae tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis. Aliam nobis condemnationem in eadem epistola ad Paulinum a se adfert Grego. Est enim condemnatio sexta Pelagij, dicentis adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos qui negent auxilium speciale ad actus moraliter bonos: ex eo, scilicet, quod dicitur ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocem singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari, qua parte spectat ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quod saltem cogitatio, & initium fidei est a nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono, sanè quod ad iustificationem nihil, vel remotissime attinet. Postremum denique argumentum Gregorij est, quod si sola nobiscum Deus generali influentia operaretur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quam ad contraria mala. Quandoquidem eadem influentia

August.

S. Thom.

Dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas in tentationem.

S. Argum. Greg.

Vltim. argu. Gregor.

concurrit ad haec. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpa solum concurrit, vt supra dicebamus, quasi auctor illius actus materialis, quatenus est res naturae: in bonis verò non id tantum, sed quatenus habent virtutis formam rationi congruentem. Dat enim nobis leges, exemplum, & naturale lumē, ostendens nobis bona. Quibus modis non est Deus efficax, vt oblique diuertamus a rationis semita. Et hac de causa Augustinus reprehendit Iulianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus Deo. Ex sacra scriptura nihil est sanè, quod a nobis exponere isti possint: alicuius ponderis. Nam illud Ioan. Sine me nihil potestis facere, si obiiciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcumque innotandum munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi de opere, vel merito, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci. Praemiserat enim Redemptor noster, Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Vbi sermo habetur de operibus gratiae, quae sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, Ego sum vitis vera, & vos palmis: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quod nihil pertinet opus moraliter bonum. Est enim mos scripturae, sola opera pertinentia ad iustificationem, reputare aliquid, reliqua verò, nihil. Vnde Corinth. Circumcisio nihil est, praepitium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem caelestibus bonis ait Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens a patre luminitum. Ab illo autem verbo 1. ad Corinth. Omnia in gloriam Dei facite: nihil roboris accrescit opinioni Gregorij. Quoniam si gloriam adeo vult usurpare stricte, neque illa qua auxilio speciali sunt ab eo qui persistit in peccato, sunt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes capitu. 23. Hec pressius quam quisquam forte necessarium iudicauerit, vgerere conatus sum, quia non possum, fateor, non agere ferre, quam hoc aetatis naturam humanam nonnulli prostrauerunt: affirmantes nihil prorsus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali Dei posse, at quicquid ab homine naturaliter procedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tamen auctores nihilo

Concurrit Dei in mali & bonis moralibus.

Ioan. 15.

Ita explicat illius locum Mathei. 6. 1. & Araucan. c. 7.

1. Cor. 7.

Iacob. 1.

Expositio cum quibusdam de primis naturalibus humanam.

lo minoris sanè existimē, Dominum cum primis Roffensem, virum sanè, cum egregia eruditione, tum maximè omni religionis pietate vsq; ad mortem perclarum, qui tamen contra Lutherum art. 36. existimat hanc, quae a nobis repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsitan ex disputatione Gregorij ita sibi persuasit. Et enim de Augustino abundè pro tenui facultate mea comonstrasse me arbitror, non fuisse in tali opinione. Et quod Chrysof. & alij Patres crebrò repetunt, scilicet extra gratiam Dei, atque minimè extra fidem reperiri bonos mores, aut bonam vitam, vltro nos concedimus. Primū quod in fideles opera fermè faciant ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quod si quae sint extra gratiam opera moraliter bona, permixta sunt cum aliis delictis multis. Et tandem quod opera, vtunque sint absque charitate bona, haud tamen merentur nomen verae virtutis. De dilectione Dei, & impletione praecceptorum. Cap. XXII. IS, quae explanata sunt, instruiti facile tria reliqua, quae capitulum 20. in quaestione producebamus, possumus expedire, videlicet an possit homo ex partibus naturalibus Deum super omnia diligere, seruare praeccepta eius, ac denique omnia peccata perseueranter deuitare. Hoc enim est, de quo nos vbique Lutherani flagellant, & quasi Pelagianos traducunt: hanc semper nobis intenterunt ignominiam, quod asserere pertendamus, homini a natura libertatem cum potestate suppetere, diligendi Deum super omnia, atque seruandi praeccepta absque speciali eius fauore & auxilio. Qua de causa, inquit, instituerit nos monachus, aliasque humanas leges, & Pharaicae caeremonias excogitare, quibus velut propriis meritis subnixi, confidimus in amicitiam cum Deo reconciliari, & aeternam comparare beatitudinem. Id quod nemini vnquam apud nos in mentem venit, sed apertissime vbique aduersus Pelagium theologi omnes dimicant. Quam calumniam lib. 2. ca. de merito congrui. & lib. 3. cap. de impletione legis per auxilium gratiae, iterum atque iterum purgabimus. Quod ergo ad id quod propositum est, regrediamur, exordiar ab impletione mandatorum, de qua capit. iam sexto diuisio a nobis facta est theologis solennis, & profecto necessaria. Porro quod implere praeccepta vno modo contingit quantum ad substantiam duntaxat operum.

Roffensis notatus.

Chrysof. & alij patres explicauerunt.

Lutherano-ru calumnia.

Impletio mandatorum duplex.

Atqui hoc modo constitutum illic hominē in statu innocentiae potenter fuisse per suam naturam, vt pote vestitam originali iustitia, absq; alio speciali auxilio implere omnia praeccepta, propter naturam tunc sanitatem & robur. Sit ergo hic de homine lapsio propositio prima. Potest homo existens in peccato, siue ante receptam fidem, siue cum fide mortua, per sua naturalia, id est, solo generali Dei auxilio implere quandoq; praeccepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad substantiam actus. Quod est dicere, vt nec sit opus illud meritum amicitiae Dei, neq; adeo simpliciter bonum, sed tamen neq; vilo modo peccatum: at opus moraliter bonum, quo nouum euitatur peccatum. Propositio est non solum S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 4. verum Scoti & omnium theologorum nemine excepto, 2. senten. d. 28. Quamuis Gregor. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autem contingit implere praeccepta, puta non solum quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modum & finem praecipientis: nempe vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vitae aeternae. Et de hoc iam diximus ibidem, quod neq; Adam in statu innocentiae sufficeret vel minimum praecceptum complere absq; gratia Dei gratum faciente: tantum abest, vt nos idem valeamus. De hoc ergo secundo membro conclusionis nihil opus est disputemus: sanè de quo Lutherani vnanimis consensus nobiscum est. Sed primum membrum est, de quo a nobis resiliunt, dicentes nullum ab homine euitari posse peccatum absque speciali gratia Dei: Quod quamuis duobus capitibus proximis ex parte demonstrauimus, denuo etiam nunc corroborandum est. In praecceptis discernendum est inter substantiam praeccepti, & eius finem. Praecipit nobis Deus (verbi gratia) illa quibus nos ius naturae astrinxerat, puta vnū colere Deum, charos honorare parentes, non occidere, & caetera: atque haec quidem vt per ea charitatem Dei, quae auctore Paulo, finis est praeccepti, custodiremus. Sub praecceptis autem aliarum virtutum (quicquid sit de singulari praeccepto charitatis) non comprehenditur finis, sed sola ipsorum substantia, vt theologi consentienter agnoscunt cum S. Tho. q. 100. in p. 2. Porro vt subueniatur parentibus, quado, & vbi oportet, abstinemus a furtis, caedibus, & reliquis flagitiis. Cum ergo opera cuiuscumq; legis (vt cap. 6. dicebamus) a ratione proficiantur, sitq; rationalis naturae homo, consequitur, vt opera huiusmodi, quatenus sub praeccepto cadunt, naturaliter possit praestare. Eatenus scilicet,

1. Conclusio.

Quid est implere quantum ad substantiam actus.

Membrum secundum conclusionis. Implere quantum ad modum & finem praecipientis.

1. Argum.

1. Tim. 1.

S. Thom.

Explicatio argumenti.

licet, vt non sit reus violatæ legis, sed noua se illa culpa liberet. Atqui sic explicatiuè accipitur vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnum quodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nasceretur, vel ex præceptionibus ipsi, quæ suis propriis materiis diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: non quidem ex aliis: quippe quibus id tantum iubemur, vt honorem habeamus parètib; opitulemur miseris, non furtum, non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrariuque finis est, vt vniciuque ius suum tribuatur, & aliis alij adiumento, subsidiòque sumus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis, Nam illud, siquidem affirmatiuum est, nõ obligat pro tempore quocunq; atque adeo nõ est necesse, vt eodem temporis articulo, cum quocunq; alio concurrat: sed est tantum exterius, & supremus omnium aliorum finis: & ideo ea tenus necessarius, vt aliorum obseruantia Deo placeat, acceptaq; sit illi in meritum vitæ æternæ. Aliàs si vbiq; necessitas alius præcepti accidit, subinde cõcurreret obligatio charitatis, quicunq; in alio delinqueret, contra hanc etiam peccaret, vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum esset præceptorum reus: quod esset præter veritatem assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutheranorum: sanè qui in suis iam colloquijs, & apolo- gijs (vt cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis sufficere liberum arbitrium lapsi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atque his similia. Hæc autè præcepta sunt & consilia iuris naturalis, Cur ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiã quandoque præcepta implere decalogi? Ed saltem vsque, vt à nouo nos reatu seruamus incolumes. Sed respondent in Apologia Augustana, quòd quauis externa illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine CHRISTO & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri à nobis possint, nõ tamen illa quæ sunt propriè legis diuinæ: puta Deum intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulam. Itaque nos insimulant & fugillant, quòd tantum intueamur præcepta poliua & externa, quæ pertinent ad secundam tabulam, in quibus posita erat, inquit, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ

Lutherano- rum confessio.

Lutherani fatètur opera secundæ tabulæ posse à nobis aliquatenus impleri, non primæ. & li. 3. cap. 2. f. 196. A.

pertinent ad primam, in qua propriè consistit lex diuina. Huius autem operum diuisionis iure se ipsi possunt authores iactare. Fuit nanque semper ante ipsos merito ignota. Non enim prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ Deo in se debentur, tam externa, quam interna. Secunda verò, illa, quæ debentur proximo itidè tam in affectu, quam in effectu. Qui enim iubetur honorare parentes, succurrere indigentibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatè, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim non solum abstinerè alieno toro, alienisque bonis, sed non concupiscere vxorem, aut rem proximi, Nec solus impius est, qui non desert externum honorem parentibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deum diligere. Quinimò hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primum præceptum primæ tabulæ est, vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum, illisque soli honores habere diuinos: non modò in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum. Neque verò nos tantum iustitiam philosophorum naturaliam, externorumque operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantum docemus, quòd possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita vt obsequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuitum beneficium CHRISTI. Ita enim omnes theologo nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus alijs reclamantibus (vt statim libr. 2. patebit) verba aliqua proferat de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indigent expositione. Quam faciliè aduersarij ipsi cernerent, nisi nos iam cõpissent loco Pelagianorum habere. Quin verò addiderim tandem in calce huius cõclusionis, quod qui præcepta implet metu gehennæ, aut infamiæ, aut cuiusuis pœnæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circumstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo. Timere

Contra Lutheranos.

Exordio obseruatio.

Primum præceptum decalogi. lib. 1. c. 2. f. 196. B.

Explicatio conclusionis.

Obedientia legis timore pœnæ quæ do sit peccatum. idè de contritione facit lib. 2. c. 14.

Gregorius Ananin.

Scotus & Duran.

S. Thom. 1. 2. q. 109 artic. 4.

Singula sed non omnia.

Timere enim malum, nihil aliud est quam bonum. Neque ausculto theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore pœnæ, peccatum esse. Si enim intelligerent, quando quis ita esset affectus vt animo diceret, Nisi obfisteret metus pœnæ nihil propter Deum legem facerem: faterer affectionem illam peccatum esse. Attamen vbi quempia non ita Deum contemnentem timor pœnæ à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpæ. Licet sit obedientia illa imperfectior. Quo ergo in diuerticulum redeamus: secunda propositio huius capituli est, Quòd neque quantum ad substantiam operum possumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta semper implere. De hac conclusione, sicuti & de præcedenti, nonnulla est inter theologos dissensio. Nanque Greg. vt sustinet, nullum morale bonum lapsi homini esse possibile absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absque eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atque adeo falsam reputat conclusionem proximè à nobis assertam, sua tamen opinio iam satis superque expugnata est. Scotus verò & Duran. d. 18. lib. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: sanè opinati, quòd possit homo lapsus, quoad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate, quam homo naturæ integræ: quoniam qua ratione potest vnum, potest & aliud, atque adè omnia. Quauis Duran. excipiat præcepta fidei & sacramentorum, quæ (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti cap. At S. Tho. medius ait, quòd quauis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tamen natura iam faucia minimè id valet. Sed est sicut homo ex infirmitate languens, aut cacutiens, qui potest passus aliquot rectè ire, haud tamen longius progredi. Non equidem negamus, quin quocunq; genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, nõ potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et reuera experiètia abundè id comprobatur. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei abalienatos frequenter corruere, nec esse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur, Si possit vnã vel alteram sensualitatis incurfionem sustinere, quòd possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Vt in exemplo valetudinarij compertum

est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam. Vnde August. libr. de hæresibus, Ad hæresim inquit Pelagianorum pertinere, vt credant sine gratia hominem posse facere omnia diuina mandata. Omnia, inquit, non aliqua. Et eodem pertinet quintus canon Concilij Mileuitani. Quo anathema pronuntiat quicunq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quòd facere per liberum iubemur arbitriũ, facilius possimus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata. Atqui vbi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem nõ solum damnatum est aduersus Pelagiũ, quòd possimus meritorie implere mandata, sed etiam quòd possimus omnia, quantum ad substantiam, vt capit. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimverò, vt cap. 23. expositum dedimus, vtramque plagam accepimus ex culpa Adæ, nempe in supernaturalibus, quòd non possumus gratiam & gloriam nostri viribus promereri, & in naturalibus, quòd neque valeamus eisdem omnia rationis officia, vt Adam, perficere: vnde August. de pec. me. lib. 2. cap. 5. Iusta (inquit) agere, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligendus est locus Pauli, Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Nempe, non quòd omnia possint, sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bona: nam meritorie nihil fieri potest sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt cano. 9. & 20. Concilij Arausiani, vbi discernitur, quòd nulla facit homo bona, quæ non Deus præster, vt faciat homo. Scilicet quòd bona moralia præstat per generale auxilium: meritoria verò, per speciale. Nimirum vt omnia sicut oportet, agere valeamus: vt habetur cano. 6. ¶ At de dilectione Dei, quòd alterum membrum est interrogationis huius capituli, implicatior est, ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio hæc operum, quantum ad substantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione Dei super omnia. Quòd est dicere, an possit homo humanitus cum solo generali Dei iuuamine habere dilectionem Dei super omnia, duntaxat quantum ad substantiam actusitaq; per illã impleat præceptũ dilectionis vt libet et se à noua culpa, non tamen sufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aspectu contradictio, quòd sit dilectio

Aug.

Concilium Mileuit.

Quæ sunt damnata ab ecclesia in Pelagiana hæresi.

Rom. 2.

Cõc. Arausi.

Dilectio Dei super omnia

ctio Dei super omnia, absque gratum faciente gratia: quoniam neque dilectio aliud est quam charitas, neque charitas aliter, quam cum gratia esse potest. Et quoniam hic locus est, ut paulò antè dicebamus, vbi Lutherani ex non nullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quòd paulò latius solito rem hanc scholasticè discutiam. Nanque in catholicis, etiam qui hactenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium, quo punctum, & neruus huius interrogationis aperitur, duobus, tribusve modis vsurpant theologo vocem hanc, Dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris, erga Deum, qualis hac oratione profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hanc vocant dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atque adeo naturalem: quia potest esse cum peccato mortali. Alia est perfecta & executiua, atque efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed vniuersalem obseruantiam mandatorum. Quæ propterea super naturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo fortè posset Ioannis, Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: ut potest solus actus voluntatis, quo quis dicit, Volo Deo in omnibus placere: qui tamen actus non est efficax. Et, Non omnis, inquit CHRISTVS, qui dicit michi domine domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Quasi dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obsequuntur voluntati domini. Et quòd primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatum argumentum. Potest quis eiusmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquem vti que amicū: quid ergo obstat, quò minus possit eundem habere erga Deum? Eò vel maxime, quòd, vt dicebamus capitulo 4. & capitulo 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimò, vt præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis est Deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis Deum diligere super omnia naturaliter. Quòd reuera & absolum est Christianis auribus, & præter rationem collectum. Nam esto, haberi ille actus naturaliter possit ab illo, etiam qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super omnia. Enimverò dilectio Dei su-

Tribus modis accipitur dilectio Dei super omnia:

Dilectionis Dei actus si per omnia in eo esse potest quod est in peccato mortali iuxta quosdam. Dilectio Dei perfecta que implet mandata. 1. Ioan. 2.

Matth. 7.

Actus primus diligendi Deum naturalis.

Actus singularis non censetur dilectio dum est cum peccato.

per omnia, quod vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis Deum diligit, vt ipsum omnibus præferat, scq; & sua omnia in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitie contrarium admittat: iuxta euangelicam vocem, Ex toto corde, ex tota mente. Contrariū inquam quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia. Hanc autem dilectionem fateor binam esse: sanè alteram naturalem, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissime profectò & meditatissime S. Thom. 1. 2. q. 109. art. 3. percontatus, an sine auxilio gratia possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmando, de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapsò. Et causa est, quoniam homo in statu innocentie ratione suæ naturæ, iustitia originali instituta, consideratus etiam absque gratia gratum faciente & alio speciali auxilio, cum nullam haberet causam peccandi, poterat perseueranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in Deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia non potest naturaliter, nec quantum ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neque omnia vno actu mentis verè referre in ipsum: siquidem absque speciali auxilio non potest non incidere in culpam, quæ sit contra diuinam amicitiam. Ob idq; actus ille diligendi Deum supra nominatus, nõ est censendus dilectio Dei super omnia. Tertio tamè modo accipitur dilectio pro vera amicitia dei, ita placens Deo, vt sit meritum vitæ æternæ: nempe qua diligitur Deus, nõ modo tanquam finis naturalis rerum, sed tanquam supernaturalis, beans intellectuales rationalesque personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratia. Quamobrem eodem articulo 3. in solutione ad primum distinguit Sanct. Thom. duas dilectiones Dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & supernaturalem: alteram qua omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alteram verò, qua diligitur tanquam obiectū beatitudinis. Per hæc apertissime intelligitur doctrina eiusdem doctoris 1. 2. quæstione 100. art. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadit in præcepto, id negat de reliquis: affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait enim vt supra dicebamus, quòd nõ, quotiescunque occurrit materia & tempus aliorum præceptorum, tenemur ea facere ex charitate: quoniam chari-

Matth. 22.

Duplex vera dilectio super omnia.

Thomæ sententia.

Perfecta dilectio & meritatoria.

S. Thom.

Thomæ locus explicatus.

charitas est finis extrinsecus aliorum: id est, extra ipsorum substantiam. Quodcumque verò occurrit præceptum singulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra, eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quòd reliqua quidè implere possumus naturaliter, modo exposito in prima conclusione: hoc verò, minimè, nisi auxilio speciali: quod tamen Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre. His præhabitis, conclusio est tertia huius capituli. Homo lapsus non potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, vt nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est, qui diligit me. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturalitum propter naturæ infirmitatem, tum propter tam multa pericula, quæ per præuacationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neque Deum valet super omnia diligere. Vnde Aug. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio capit. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquã Pelagianum, quòd Dilectio Dei non sit suam ipsius donum: his verbis. Vnde est in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba Ioã. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primum inquit (scilicet, diligamus inuicem) lex est: quod autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc August. Quasi dicat, Diligere Deum & proximū, idem est quòd implere legem: & ideo ipse qui præcipit, dat vt possimus implere, atq; adeò diligere. Et in de correptione & gratia, vt cap. 20. supra citatum est. Sine gratia, inquit, nullum prorsus bonum homines faciunt. Non solum vt monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Concilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiam CHRISTI non solum intelligentia in nobis mandatorum aperiri, verum præstari etiam, vt quòd faciendum cognouerimus, facere diligamus atq; valeamus. Et in Concilio Arausi. canon. 25. Prorsus donū Dei est diligere Deum. In summa, vbique dilectio & fides pari ratione asseruntur Dei dona: quia sicut non o-

Præcepti dilectionis Dei impletio à Dei auxilio prouenit. Conclusio 3.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

Conci. Mile. & Arausi.

Fides & charitas dona Dei.

omnia supernaturalia certò ac firmiter credere absq; numine possumus, ita neq; omnia facere: vnde ratio constat dilectionis. Còcinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. vbiq; reperit fidem non ex nobis, sed donum Dei esse, ita charitas Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. ¶ At dubium est hic præcipuū. Sit ne particulare præceptum dilectionis Dei. Et deinde, quidnã est, quòd illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis forte, non esse singulare præceptum, sed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute còtentum & particularim explicatū. Ita vt Deum diligere super omnia, nihil aliud sit, quam præcepta sua seruare, vt visi sumus hactenus dicere: iuxta verba euangelica, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Et Paulus postquam singulatim denarravit catalogum, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quòd aliud subiunctū mandatum diligendi proximum, non videtur singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atque ideo neque apparet, quid sit diligere Deum, quam ipsum colere, non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quò minus sit peculiare præceptum dilectionis Dei. Quippe cū sub legis forma, & tenore edictum sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atqui ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quòd, vt ait Paul. finis præcepti est charitas. Et CHRISTVS. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Nempe quia tota lex in hoc posita est, vt charitas inter nos & Deum, ideoque inter nos inuicem constet. Non autem satis est præcepta fieri de mediis, quibus venitur ad finem, nisi & præceptū prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo in tendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos nostrasq; actiones referamus in Deum. Et ideo cū sit affirmatiuum, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptū, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere nos, ascendendo mente in Deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi

Eph. 2. Rom. 8.

Præceptum dilectionis.

Rom. 13.

Peculiare est præceptum dilectionis Dei. Marci 12.

Ratio præcepti. 1. Tim. 1. Matth. 22.

Materia præcepti eiusdem.

Scotus.

ligendi proximum. Hic veruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ: Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris. At plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniam præcepto illo solum indicitur in sensu literali requies ab omni opere seruili. Et quæuis finis Ecclesiæ obligantis nos interesse sacris, fuerit, vt superna animo meditates, immortalis Deo, tum ob infinitam suam diuinitatem laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulò ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet Ecclesia nos quadragesimali obseruatione extenuare in carne intendat, vt liberior mens spiritualibus accommodetur, tamen finis ille non est in præcepto, sed tantum ciborum abstinentia. Marfil. vir profectò inter theologos egregie doctus libr. 2. q. 18. tenet lege hac dilectionis obligari homines, seruare gratiam & amicitiam Dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipsa videtur esse notio huius nominis, dilectio, tum maximè, quoniam aliàs qui esset in peccato mortali, seruando omnia præcepta diuina maneret semper in peccato: contra dictum Euangelij, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Illationem autem inde sibi persuadet, quòd vt ipse credit, potest quiuis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operum, vitando noua peccata. Si ergo nõ restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, sit, vt seruado omnia præcepta exulet perpetuò à regno cælesti. Hæc tamen opinio non est tantæ probabilitatis, quàm fortè appareat vulgo: quoniam præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donantur, atque multo minime de gratia. Non enim iubemur persoluere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persoluere ad iustum, licet habitus consuetudine ingeneretur. Multò minus præceptum nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donum Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicat. Quam tamen obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quam acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quod aliqua nobis illic mandetur actio. Haud equidem inficiamur, teneri nos viuere in gratia Dei: id verò non proprio præcepto, sed per consequentiam. Tenemur, inquam, asserere nos in amicitia diuina, non furando, non mœchando, nullum itaque prætereundo aliorum

præceptum. Nanque si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argumentum, quod paulò ante faciebamus: vt pote quod quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorum delinquendo à gratia excideret, non vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiorem præ se fert incredibilitatem) quoad diu quis persisteret in vno peccato, noua iugiter accumularer, ex eo quòd non respiceret. ¶ Dicamus ergo obseruantiam huius præcepti dilectionis positam esse, nõ in actione tantum voluntatis intima, verum in officijs etiam aliis nonnunquam debitis. Neque verò semel in vita, quod quidam satis esse arbitrantur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi sit debita. Esset nanque per se superuacanea lex, & maximè dilectionis Dei, quæ per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certum. Quòd si roges quænam sint coniungentia ista tempora huius præcepti? Primum nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicere, suaq; ipsi referre instituta viuendi, saltem in genere, proponendo bene agere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessarium esse, quàm primum quis venit ad vsum rationis, vt pote, quòd iam cognitionem habet Dei, discretionemq; boni & mali: vt author est sanctus Thomas. Tamen hoc (nisi quod tempus non suppetit illius explicandi) non careat probabilitate: sed id tantum affirmo, quod saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quod plerique aiunt tempus huius præcepti illud maximè esse, quod est articulus mortis, improbable mihi prorsus est, ex eo, quòd cum præceptum dilectionis sit præceptum amicitia conciliandæ, conseruandæq; per totam vitam cù Deo, ridiculum sanè videtur, quòd non obliget vsq; ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite sacramentum exigit, & fidem amicitia, etiam, si opus fuerit, oppetendæ mortis: & quicumque in suam familiam quempiam recipit, id primum requirit, vt suam sibi polliceatur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos prorsus Deus obstrinxit hoc præcepto dilectionis. Atque hæc est cæremonia baptismi: vbi damus nomina in militiam CHRIS TI. Sed, ais, iam hoc ergo præceptum ibidem completur. Haud equidem nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismum: & modo coniicio, quod post quàm Christianus

Finis præcepti nõ clauditur præcepto.

Marfilius.

Matth. 19.

Reprobatio Marfil.

Præcepta non sunt de habitibus, donis, vel gratia.

Ioan. 13.

Quo modo tenemur esse in gratia.

Sententia authoris. Quid iubeat præceptum diligenti Deum.

Quibus reponitur occurrit præceptum dilecti.

Secundus casus dilectionis Dei super omnia. Tertius.

Dilectio proximi, quòd habet peculiarem.

Respondetur ad questionem de dilecti.

Quòd præceptum diligenti Deum adimpleatur quantum ad substantiam operis.

Tempus præcepti dilectionis non est articulus mortis.

Actus diligenti Deum habet extra gratiam, & fidem.

nus adoleuerit vsque ad vsum rationis, debeat aliquando huc actum dilectionis habere: quam virtute professus est in baptismo. Neque argumentum, quod huic assertioni obiicitur, ita multam habet roboris: puta quòd rari sint qui ita faciant: rarissimi autem, qui huius negligentia & omissionis penitentiam egerint. Enimvero contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suaq; obsequia referre, & huiusmodi prætermissa religionis culpam confiteri. Præter hunc casum occurrunt etiam tempora huius præcepti, quando offertur necessitas martyrij, vel inter infideles, vel contra hæreticos: vbi fides & religio periclitatur. Neque tunc tantum, sed quoties quis audit blasphemum hominem de Deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correptionis proximi, sed certe dilectionis Dei, respondere pro Deo, proq; eius honore, & nomine glorioso. Hæc enim vera est lex amicitia. Quinimò & præceptum dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauentur in decalogo, adfert secum alias necessitudines. Etenim quando videmus vitam, honorem, aut substantiam proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum circa magnam iacturam nostram possemus eripere, id profecto tenemur virtute huius præcepti. Quinimò & vitam ipsam, saltem pro republica, perstringimur nonnunquam exponere: quod philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam questionem descendamus enodanda de dilectione Dei. Videlicet an possit etiam præceptum hoc impleri sicut cætera, quantum ad substantiam actus extra gratiam Dei. Ad quæ non simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnunquam ex parte adimpleri præceptum dilectionis quantum ad substantiam. Puta, quando occurrit necessitas faciendi peculiare aliquod externum opus: vt respondere pro Deo, tueriq; eius honorem, quod propriè pertinet ad præceptum dilectionis: & si quid aliud est simile. Tunc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum membrum responsionis est, quòd actum illum singularem quo obiectiuè (vt lingua scholastica loqui liceat) Deus diligitur, habere quis potest extra gratiam: imò extra fidem: vt supra satis demonstratum est. Potest enim quis naturaliter illam habere animi affectionem, quæ est, Volo Deo in omnibus & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obicem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vtpote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest enim infidelis, hæreticus, vel vsurarius sic affectus erga Deum,

nihilò secius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæque institutum, licitum. Atque hæc censei, dicique potest dilectionis impletio, quoad substantiam. Qua de causa ait S. Thom. 3. senten. dist. 27. q. 2. quòd nulla virtus est vera virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi significat, actum esse posse charitatis quoad substantiam absque gratia, & idcirco absq; modo charitatis. Tertia itaque propositio est. Vbi occurrit tempus præcepti charitatis, id est actus internæ dilectionis, non satis est ad euitandū peccatum, impleri hoc modo quo ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed necesse est impleri etiam quòd ad modum. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quòd modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet, diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mète: quod est, ita referre se & suam in Deum, vt nullum in corde habeat contrariū obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio Dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, idem esse, quod præceptum implendi totam legem: illud enim non est vnum, sed plurima: vt, Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatum: & ideo habet, tanquam circumstantiam, obseruationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neque eiusmodi actum habere referendi legitime omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cū duplicem ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriam, nos non possumus habere nisi vnam supernaturalem. Et hic est intellectus S. Thomæ 1. 2. quæst. 100. art. 10. Vbi ait, hoc præceptum non posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimū nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequitur, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprobaui, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutum subsequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciuntur minime silenda. Primum quod cæterorum singula præcepta impleri semper possunt extra gratiam: etiam vbi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, scilicet ex toto corde, non est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam asseritur

Nulla vera virtus extra gratiam & charitatem, supra, capit. 21. in princip.

Quando præceptum hoc diligenti Deum oportet adimpleri secum, modum, & finem.

Ad duplicem pertinet diligere Deum: nos vno tantum modo. S. Thom. germana explicatio.

Primum collatum.

Contra Durandum.

ritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, vt si baptizetur, putans se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa laboret aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestigandæ veritatis. Et si ita dispositus accedat ad confessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti: licet propter occultum obicem, non sit suscipiendæ gratiæ idoneus. Non nego quin fuerit necessaria reuelatio fidei, vel in suscipiente, vel in alio qui cœperit prædicare: sed dico, quod poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cum tali obice baptizatur, aut confitetur. ¶ Secundum, quod ex supradictis elicitur, est, quod nullus prorsus est actus vnus singularis in viro iusto, cuius similis quantum ad substantiam esse non possit in eo qui est extra gratiam Dei. Imò verò cum per se notum sit celebratissimum illud axioma, quod bonum est ex integra causa, malum autem ex defectu cuiuscunque necessariæ circumstantiæ, nullus est actus adeo heroicus, quin mutata circumstantia, fiat malus. Actus inquam ipse dilectionis Dei, vt ex supremo iudicium capiamus inferiorum, si fiat quando non oportet, erit peccatum. Vt pote si quando quis tenetur vacare alij necessario officio: vt succurrere misero extrema patienti, prædicare, seu administrare: quodcunque aliud munus publicum, tum maualt quietus manere in contemplatione Dei, atque ea de causa debitum officium deserit: certè actus ille dilectionis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse potest actus dilectionis adeo perfectus, qui sit in indiuiduo essentialiter bonus, sed omnis carere potest comitatu gratiæ Dei. Atqui tunc fortitur simpliciter nomen dilectionis, cum nihil adest operis, quod amicitia diuinæ aduersatur. ¶ Postremo deniq; ex istis colligimus, neminem, citra priuilegiū speciale reuelationis, certum esse posse sui status: puta an sit in gratia, nec ne. Cum enim misericordia Dei nostra exigat opera: quæ, vt modò dicebamus, similia esse possent in iustificato, & in eo qui ob inscientiam aliquã extra gratiam Dei est, nõ restat vnde talè certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut catholicæ fidei. Talem enim omnino amorem Dei in se experitur infidelis & hæreticus, quantum ad substantiam, qualem catholicus, eodèmq; seruiore & conatu mortè oppeteret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatum fecimus lib. 3. ¶ His de impletionem præceptorum & dilectione Dei expeditis, citra negotiij pa-

Secundum corollariū. Quæcunque iustus eadè iniustus quæcum ad substantiam exequi potest. vide de contritione libr. 2. cap. 14.

Actus quilibet etiam heroicus potest iniqua mala circumstantia.

Propriè diligere Deum.

3. Corollarium de certitudine.

Euitare peccata.

tescit de euitando omni peccato: quæ sit huius capituli conclusio quarta: Nemo in statu nature lapsæ valet absq; auxilio speciali gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex secunda ante asserta propositione, quia si nõ potest propter infirmitatem nature implere omnia præcepta, fit, vt nec possit vitare omnia peccata, nõ solum venialia, sed neq; mortalia. Quoniam venialia, neque in gratia possunt vitari omnia: vt lib. 3. dicturi sumus. Superflua est hinc distinctio quorundam inter præteritum & futurum peccatum: videlicet, quod præteritum nõ possumus vitare sine gratia, bene tamen futurum. Nam reatum præteriti peccati non dicimus vitare, sed ab illo liberari: quod cõstitutissimū est, fieri nõ posse, nisi per gratiam CHRISTI: vitari autem & caueri dicitur respectu futuri. Et de illo statuitur hic hæc quarta conclusio: quæ est S. Thom. eadè quæst. 109. 1. 2. ar. 8. Potest enim, inquit, homo ante gratiã singula mortalia vitare, non tamen diu manere, absque mortali. Et est profectò pulchra analogia, quam supponit huic conclusioni. Nempe quòd quæadmodum ex eo quod appetitus sensualis nõ est plenè rationi subditus, non potest homo, etiã in gratia per quam subditus est Deo, omnia vitare venialia: ita ex eo, quòd extra gratiã ratio non est omnino subiecta Deo, qui est finis nostrarum actionum, non potest homo non aliquando offendere circa media contra eundem finem: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Gregor. Peccatū quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit. Et Chrysostr. sup illud Matth. 21. Soluite & adducite mihi. Sicut naui, inquit, fracto gubernaculo, non quòd vult vadit, sed quo tēpestas impellit, ita homo, diuinæ gratiæ auxilio perditò, nõ agit quòd vult, sed quòd diabolus ei intendit. Et hanc pariter sententiã pronuntiauit ecclesia contra Pelagium in concilio Mile. & in Carthagi. vt refert August. ad Paulinū. f. quòd liberum arbitrium non est firmū & validum ad non peccandū sine auxilio Dei: vt supra cap. 21. dicebamus. ¶ Postrema deniq; cõclusio huius capituli, ex superioribus appendix est, quòd absq; auxilio speciali non potest homo perseverare in gratia, sed hæc, quia de homine iam iustificato enūciatio est, ad tertiū lib. pertinet.

Quo aduersarijs respondetur. Cap. XXIII.

SVperest in hoc postremo capite nonnullis ex theologis cõtra sententibus respondere, ac demū Lutheranis satisfacere. Scot. fuit, & q eius

4. Cõclusio.

S. Thom.

Greg.

Chrysostr.

Conci. Mile. & Carthagi.

Postrema cõclusio.

Scot.

eius auctoritatem sequuntur, vnde Lutherani scandalum acceperunt, vt vniuersitatē theologorum Pelagianæ hæresis insimularent. Hic enim lib. 2. dist. 28. inter loquendum de præcepto, quod est, Diliges dominū Deū tuum ex toto corde tuo, dicit: quòd quādoq; voluntas exequitur actum huius præcepti, licet in formis, disponit se de cõgruo ad gratiã gratificantem, cui oblatæ, vel resistit, & peccat: vel consentit, & iustificatur. Tria ergo vel quatuor videtur asserere. Primum, quòd possit homo habere dilectionem Dei, etiam executiuam illius præcepti (vt verbo eius vtamur) ex puris naturalibus: quoniã quæstio est illic, vtrum naturali facultate liberi arbitrij possit homo vitare omne peccatū. Secundò quòd talis dilectio est dispositio sufficiens ad gratiã, quippe quam cõsequitur gratia, nisi homo resistat. Atque adeo meritum eius de cõgruo. Et ita propter eius auctoritatem fermè tenet schola nominalium. Et Adrianus quolibeto 7. quæst. 4. Et tandem videtur respondere affirmatiuè ad quæstionē, quòd potest homo naturaliter omne peccatū vitare. Et ita tenet Durand. eadè dist. saltè de peccatis, quæ sunt contra decalogum, & contra totum ius nature: nam de præceptis sacramentorū secus censet. Sed primum omnium, vt hoc cū Lutheranis exposulemus, esto pars aliqua scholasticorum, in suspensionem illius veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuersum Reipublicæ catholicorum illud impingūt: Habebant S. Thomam, & complures alios, qui secus censent: vt monstratum est. Et præterea Scot. non asseruit, dilectionē Dei super omnia esse naturalem homini lapsò, nisi loquēdo de illo simplici actu, quem supra diximus, non esse simpliciter dilectionem. Nam tertio, dist. 27. vbi in disputationē mittit, an necessaria sit in sua charitas ad diligendum Deum super omnia, respondet cum temperamento, profectò vt S. Thom. scilicet quòd homo in statu nature institutæ potuit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia. Et quauis in hoc non omnibus sit probata sententia Scoti, quòd ille actus dilectionis ex facultate nature, sit dispositio & meritum de cõgruo ad gratiam, non tamen exinde in Pelagianos incurrit, vt sui interpretantur. Quoniam in merito de cõgruo nihil agnoscunt debiti vel iustitiæ vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc verborum tinnitu, paulò post lib. 2. prescius acturi sumus. ¶ Interim ad duo argumenta quæ contra nos propriè extare videntur, respondendum restat. Primum est. Si mandata implere possumus, quantum ad substantiam actus, per natura-

Explicatur sententia Scoti quæm sequitur ferè omnis scholasticorum.

Aria.

Durand.

Quomodo patet Scotus huius posse Deum super omnia ab homine lapsò.

Merito de quo non habet rationem debiti.

1. Argum.

lem virtutē liberi arbitrij, neq; modus ille charitatis supernaturalis est in omnibus necessarius, fit, vt per eandem naturalem virtutem possimus amicitiam Dei & æternam hæreditatē promereri: quòd est Pelagianū. Nanq; vt huiusmodi præmia mereamur, satis est implere mandata: iuxta illud, Vos amici mei eritis, si feceritis quæ præcepta sunt vobis. Et iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quòd si quis responderet, quòd CHRISTVS redemptor noster intelligebat de obedientia mandatorum, quæ fit ex gratia & charitate, profectò talis responsio principiū petere videretur: nam idem esset tunc dicere, vos chari mei eritis & amici, si in charitate & amicitia mea permanferitis. Adde, quòd cum gratia Dei sit acceptatio ad gloriam, perinde esset dicere, si vis ad vitam ingredi serua mandata, acsi dictū esset, si vis ad vitam ingredi, esto per gratiam acceptus ad vitam. Et tamen CHRISTVS intendebat consequentiam facere ab obseruantia mandatorum ad gratiam & gloriam. Quasi obseruantia esset medium seruandæ gratiæ, & via veniendi ad gloriam. Atq; adeò qui concedit, mandata seruari posse ex viribus naturalibus, in scopolum Pelagianorum videtur impingere. Ad hoc respõdetur, quòd qui concederent, omnia prorsus præcepta impleri posse quantum ad substantiam actus, per naturalem facultatem, extirpare se ægrè possent ex hoc loco, nisi aliqua effigie petitionis principij. Tametsi non esset omnino petitio principij sensus ille, Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis amici mei, & habebitis vitam æternam. Attamen nos facilius respondemus, quòd neque quantum ad substantiam actus possumus naturaliter implere omnia absque auxilio speciali, neque præceptum dilectionis, quantum ad modum, qui necessarius est. Quocirca verum est, vt quicumque præcepta seruauerit, iam innitatur ope & gratia diuina. Et idcirco nullatenus sequitur posse quempiam ex naturalibus, vel gratiam assequi, vel gloriam. At restat adhuc argumentum supra factum ex Marsilio, nempe quòd inter præcepta vnum debet esse, vt qui est in peccato, disponat se perfectè ad gratiam: aliàs cõplendo mandata, peregrinaretur semper extra gratiam Dei. Hic primum in confessio est Christianis, quòd sit necessarium agenti in peccato permittere se Deo, vt eius fauore disponatur ad gratiam, & reconcilietur: aliàs superuacaneum esset, reliqua seruare. Necessarium, inquam, necessitas finis, sine quo de præterita culpa damnabitur. An verò sit singulare præceptum, vt noua sit culpa, non habere tantam

Ioan. 15.

Matth. 19.

Responsio ex sententia Scoti.

Non facile soluit hoc argumentum Scotus.

Responsio iuxta placitū D. Thom.

Replica.

Responsio.

dispositionem, quàm sufficit ad gratiam, nihil hic disputamus: sed tamen neque conuincitur præfato argumento. Nam sensus quidem genuinus illius verbi, Si vis ad vitam ingredi...

Si vis ad vitam ingredi.

2. Argum. 1. Cor. 10.

Explicatur omnia in gloriam Dei facite.

x. Sensus.

Matth. 5.

Secundus.

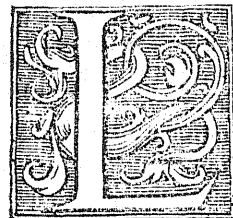
Tertius.

Finis libri primi.

Lib. II. Cap. I. FRATRIS DOMINICI Soto Segobienfis, ordinis Prædicatorum,

De Natura & Gratia, Liber secundus.

De dispositione ad gratiam. Cap. I.

Librum ergo primum, Deo perfectore, cõpleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenij nostri disputauimus. Nempe si in pura nudaq; natura fuisset cõditus, quæ nam libero arbitrio officia posset cū generali influetia Dei, & vbinã speciali egeret...

Epilogus.

Vide præf. lib. I.

Iustificatio duplex. ca. 6. huius libri.

Propositum libri.

Trid. Syn.

Argument. Sola fides.

Opera triplicia in dispositione de iustificatione.

quæ in homine iam iustificato subsequuntur. Aiunt enim Lutherani præcedetia, omnia esse mala: cõcurrentia, nullius esse efficietia ad recuperandam gratiã: atq; subsequetia, nullius esse meriti ad vitã æternã. De primo genere dixim? lib. 1. de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secundo, in hoc medio. At opera præcedentia, alia sunt merè naturalia, quæ non sũnt tanquam propriæ dispositiones ad gratiã: de quibus mōstratum est, nõ esse cuncta peccata, sed nõnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiã ineundã adparamur. Atq; ab his proficitur oportet disputatio præfens. De quibus trina est quæstio examinanda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiam: an id quidem absq; speciali auxilio Dei: an deniq; hmoi opera, quæ anteueniũt gratiã, sint meritũ aliquod eiusdem gratiæ: saltẽ de cõgruo. Prima quæstio inter catholicos citra controuersã diffinita est ad partem affirmatiuã, licet vtrũ id possit naturaliter, non inter oēs cõueniat. Sed Luthe, fuit, vt c. 19. referre cõpimus, qui nescio quo prætextu extollẽdã gratiã CHR I S T I, dispositionem omnẽ, & preparationem respuit in nobis. Cuius verba iam c. 15. ex suo art. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberũ arbitriũ post peccatũ res est de solo titulo. & dũ facit quod in se est, peccat mortaliter. Et art. 6. Cõtritiõ, inquit, quæ paratur per discussionẽ, collectionẽ, & detestationem peccatorũ, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderãdo peccatorũ grauitatẽ, multitudinẽ, scditatẽ, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionẽ æternæ dånationis: hæc contritiõ facit hypocritã, imò magis peccatorẽ. Hæc Luthe. Atqui hoc loco nunquã hæctenus eius familia cessit, quin verò abhorrent audire dispositionis præparationis suæ nomẽ: Inclamãtes in suis omnibus colloquiis & apologiis, inde turpiter extenuari gratiam CHR I S T I. Hunc verũtamen nos locũ bona iam ex parte cõstituiimus, c. 15. vbi demonstrauimus, liberẽ nõs à Deo moueri, dũ nostrã in nobis operatur salutẽ. Et deinde, c. 19. vbi dilucidauimus, nõ omnia opera extra gratiã peccata esse, quinimõ nonnulla fieri modo quodam posse bona: quare breuior modo faciliõ: que erit expeditio. Potissimũ, q; infra de dispositionib; in particulari, & indiuiduo redibit sermo. Est ergo cõclusio catholica Lutheranz contraria, neminẽ suæ voluntatis vtentẽ arbitrio cum Deo recõciliari, nisi motione liberi arbitrij dispositũ & præparatũ: vt S. modo Synodus definiuit. Huius mihi equi dẽ prima ratio ex rerũ natura resulget. Fides nanq; (quod cõtra istos nõquã nõ est inculcãdũ) virtutes quas natura do-

Lutherano- rum sententia de eisdem operibus.

cap. 19. & 29

Triplex quæstio de præparatione ad gratiam.

Luthe. negat præparationẽ ad gratiam.

Iustificatio duplex. ca. 6. huius libri.

Propositum libri.

Trid. Syn.

Argument. Sola fides.

Opera triplicia in dispositione de iustificatione.

cet, nõ reicit: sed quæ p se nõ sufficiũt, perficit. Est autẽ mortaliũ animis nullũ aliud ius penitentiũ insitũ, q̃ in amicitijs recõciliandis necessariã primũ esse iniuriã, in eo qui intulit, penitentia: vt in eo qui accepit, cõsequatur obliuio, qua rone odiũ radicitus conuulsũ, locũ faciat amoris: ergo & Deus natura perfectior eandẽ à peccatoribus: exposcit animi præparationẽ. Nisi q; cordiũ ipse inspector falli nõ põt specie vlla penitentię foris cõficta, nisi in animo sit inustus vera. Neq; verò p hoc quicquã detrahãt gratiã, & misericordię Dei, nõ solũ q; proxima dispositio à præueniẽte Deo in nobis sit, vt c. seq. dicturi sumus: verũ etiã q; non ita huiusmodi præparatã cõstabilimus, vt inter nos dũ inimici eius sumus, & Deum, vlla sit vera ratio iustitiã, vsq; dũ per misericordiam suam accepta sibi sint opera nostra. Quare absq; argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite, emite absq; argento, & absq; vlla cõmutatione vinũ & lac. Sed ais, CHR I S T V S iã pro nobis mortuus est, pretiũ delictorũ totius mundi persoluetas: quid opus vlla est nostra dispositio? Nimis ù q; vti opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretium ipse persoluisset: ita neminẽ pretiosus idẽ sanguis abluir, nisi assentientẽ & coope.ãtem: præterquã paruulos, qui ab originali culpa, quã aliena voluntate cõtraxerant, absq; propria voluntate, sacramẽto lauantur. Id quod ca. citato libri superioris 15. cõplurib; testimoniis, & rationibus suffulimus. Sanẽ, q; cum homines simus, atq; adeo liberi iuxta nostrã naturã à Deo mouemur. Hæc enim de causa, nulla irrationaliũ creaturarum capax est gratiẽ Dei: quia neq; idoneã est, vt ratione ducatur. Ob idq; vt illas in suos ipsarũ fines, iuxta naturam suam naturaliter mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si non moueant) ita nõs ad se, qui finis nolter est, iuxta ingeniũ nostrum liberẽ trahit: vt assensus nolter, & obsequentiũ cooperatio laudi nobis detur, resuratio verò, crimini, & probro. Quas, aliãq; id genus causas diffusissimẽ ibidẽ suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cooperationẽq; liberi nostri arbitrij operiretur Deus, quid ad ostium cordis nostri pullare perseuerat? Num effringere non posset ferreos obices pectoris nostri? Nonnẽ qui solẽ de nihilo fecit ea potestate, vt ærem absq; eius assensu ac nutu illuminaret, dũ venit ipse lux vera, nisi spontaneã cooperatricẽ voluntatẽ nostrã præstolaretur, vniuersum genus humanum gratia sua subitõ perfunderet? Profecto nihil opus esset vocare nos ad penitentiam, allicere vt veniremus, & vt conuerteremur ad ipsum, atque adeo eos ter-

Fides naturam perficit.

Explicatio cõclusionis.

Esa. 52. & 55.

Responsio Lutheranor. Solutio.

Neminem Christus redimit nisi assentientẽ. Vide 1. 3. q. 1. art. 7. & q. 113. art. 3. Paruulorum emũdatio ab originali cur absq; propria voluntate.

Rationes alia cõclusionis.

Apo. 5.

rotib⁹ percellere, q sunt rebelles. Neq; vq; illud Hierosolymis dixisset, q toties volenti eos congregare, vt gallina pullos, restitissent: nisi hanc preparatione nostrā animi necessaria (vt in iure erat naturali) statisset. Neq; obstinatio aliā cordis nostri, culpa esset nostra, nisi nostra esset dispositio necessaria. At quia patiētia, & expectatio Dei, vt author est Paulus, ad pœnitēciam nos nō cogit, sed adducit: ideo qui nō conuertitur, furorē & irā thesaurizant in die iræ. Vnde Chrysof. homil. 9. sup Ioannē, Deus, inquit, neminē cogit, sed suadet vt rectē faciamus: & quicūq; ipsi assentiuntur, & allicit, & trahit. Propterea cū veniret in mundū, alij eū receperunt, alij eū neglexerunt. Nullū seruorum Deus vult inuitū, nullū coactū: sed eos tantū, qui sponte sua ipsum optant, ipsi amplectuntur, & gratiā se Dei & virtutis habere intelligunt. Homines enim (vt pote quibus necessario seruorū opera & seruitio opus est) improbos & dicto nō audientes seruos, possessionis iure cōtēct. Deus aut, cum sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostrā dūtaxat salutis gratia, omnia operat, nōq; ipsos nostri arbitrij, & iuris esse liberē permittit. Quod si nolētes ad seruicium traheret non secus eis deberet, ac si nullū præstitissent seruitiū. Hæc Chryso. Vnde illud cōcilij Arausianicani. 4. q Deus vt à peccato purgemur, voluntatē nostrā non expectat, nō ita audiendū est, q non opperiat assensum nostrum, sed q non ipsum nos, sed ipse nos preuenit. Et eodē modo respondet Aug. lib. 1. contra duas epist. Pelag. c. 19. ad argum. quod fieri potest ex verbo euāgelij. Nemo pot venire, nisi pater traxerit: vbi cum non ait, duxerit, videtur CHR I S T V S insinuare, homines nolētes, atq; adeo nō assentiētes trahi. Nā trahitur qs nolens, ducitur autē volens. Rñdet inquam, dictū esse, traxerit, non quia aliquē Deus trahat vi: imò nemo, inquit, venit nisi volēs, sed ne ex verbo, duxerit, occasio daretur suspicandi, q nos prius volumus, dictum est traxerit. Non q nolentē cogat, q impossibile est, inquit, vt quis nolens credat: sed quia ex nolente facit volentē. Vnde vt lib. 1. cap. 15. adnotauimus, falsissimē & turpissimē Luth. art. 36. citat Aug. in eodē lib. q nolētes Deus, & reluctātes cōuertat. Est ergo necessaria assensio, cooperatio, atque adeo dispositio nostra ad nostrā iustificatiōē. Quā ob causam Apost. ad Philipp. Cū metu, inquit, & tremore vest: à salutē operamini. Deus est enim qui operatur in vobis, velle, & perficere pro bona voluntate. Quasi dixisset, Quāuis Deus sit q voluntatē vestrā mouet, vos aut nihilominus debetis cum tremore per liberū arbitriū cooperari.

Id quod sapiēter Aug. c. 9. adnotauit in de gra. & libe. arbi. Quod si motus voluntatis nostræ ad pœnitentiā, vt in primo argumēto monstrabamus, necessaria est preparatio gratiæ: inde fit cōsequēs, vt quæ nos cuncta in hunc saluberrimum affectū commouent, preparatio etiā sint nonnulla, licet non ita proxima & necessaria. Vti terrores inferni & iudicij Dei: quinimò metus ignominia apud homines, & aliarū pœnarum, quæ lege decrētæ sunt delictoribus & criminosis. Huius testimonia vulgatiōra sunt in vtraq; pagina sacra, quā vt sit opus tanta hinc nos prolixitate molestos esse. Est enim veteris testamētū historis q plurimis memoriæ proditum, vt Deus hostiū pauoribus, cōminationibus, alijsq; flagellis doiū illū & volubilē populum sepe cohibuisset, & in viā reuocasset. Vnde Dauid, Cū occideret, inquit, eos, tunc querebant eum, & reuertebātur: seu vt alia habet lectio, reuertebātur. Et iterū. Clamauerūt ad dñm: cum tribularetur. Atqui ipse idē artifex cōficiēdq medicinalis pœnitentiæ, Cū dederunt me, inquit, dolores mortis, & torrentes iniquitatis, cōturbauerunt me. Dolores inferni circūderunt me: pœocuppauerūt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocauit dñm. Sed superuacaneū est ista medicare, cū euāgelium sit apertum, Sanē cuius prædicatio à pœnitentiā, atque ab incussione metus gehennæ cœpit. Ita enim Ioan. Genimina viperarum quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Et CHR I S T V S ipse redemptor noster timere nos eū iubet, qui potest corpus & animam mittere in gehennam, atq; adeo per horrenda signa extremi illius diei, Vulgaria sunt hæc. At expendamus quomodo nostri Protestantes deludere hæc vniuersa moliantur. Fatentur quidē in confessione Augustana, & vbiq; prædicatiōē euāgelicā redarguere peccata, vt perterrefacta corda ad fidem confugiant. Sed addit Melanctho in sua apologia, q antequam vincamus terrores illos, per fidem, peccata, ipsi etiā sunt. Et Bace. in eo libro, quo compositor prodit controuersiarum, ait, q quæcūq; opera preparatiōis, etiam contritio ipsa, antequam ad sit, peccata sunt. In eadem semper salebra cum suis complicibus hærens, quod qui in peccato est, atq; adeo filius iræ Dei, nihil efficere potest, nisi quod ira etiā dignum sit Dei. Sed huc istos conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quos nobis peccata nostra minatur, in hoc CHR I S T V S nobis intalit, vt per illos reuocemur in fidem suam & gratiam, quo modo peccata sunt, etiam antequam perueniantur ad gratiam? Nunquid

Quicunque metus pœnitentiæ in pœnitentiā vltio ex r. vide lib. 1. cap. 1. & nos disponit quodammodo.

Diffoluitur argu. Lutherano.

Psal. 77.

Sal. 17.

Ioan. 4.

Matth. 10.

Impugnatio Lutherano-rum.

Melanth.

Bucer.

Lutheran q est in peccato nihil boni potest agere.

Ratio nota da.

Misericordia Dei in cōtuitiōe inuoluit.

Ioan. 4.

Matth. 10.

Impugnatio Lutherano-rum.

Melanth.

Bucer.

Lutheran q est in peccato nihil boni potest agere.

Ratio nota da.

Nūquid Deus nesciuit nos ab iniquitatib⁹ nostris alio compendio dimouere q in noua nos coniciēdo crimina? Estō, nō statim cōsequant effectū suum, ideo non peccata cēsenda: Si homo crudi pectoris verba Dei audiēs in cōtuitiōe non dū emolliri satis pōt, idcirco verbū Dei audisse peccatū est illi: Nunquā ne cōsiderastis, q si terrores illi peccata sunt, peccatū etiā erit illos hominib⁹ incutere? Atq; adeo (ne in CHR I S T V M illos etiā incutentē tātam pferamus blasphemā) saltē Ioan. dum pgeniem viperarū à ventura ira pterrefacit: & Petrus & Paulus & apostoli reliqui dū peccatoribus pœnitentiā prædicabāt, culpa se ipsi & crimine implicabāt, plebem cōmouentes ad malū? Merito sanē cēsenda noua est theologia hæc, quæ vos hæc cōmenta docuit. Qm nulla, si dialecticam nostis, collectio est, vt si homo sit filius iræ, quæcūq; opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco factis vos, credo, depulimus ca. 19. prioris libri: & iterato de eadē re vobis respondebimus lib. 3. cap. 4. Incassum profecto posita essent pœnæ, siue æternæ à Deo, siue ab hominibus tēporariæ: senum admonitiones & consilia, ac deniq; remedia omnia ad cohibendū iniquos: quinimò perniciofa essent talia instituta, si metus eorum peccata essent antequā homines perueniret ad grām. Reuera clemētissimus atq; in nobis benignissimus Deus, vt crebriō est apud Chrysof. & ceteros Patres, non in id potissimū supplicia inferni esse voluit, vt perditos homines cruciaret (tametsi & hæc iustitia sua est) sed certē vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer præmiaret. Quinimò & ciuiles pœnæ simili intentione decrētæ sunt. At ex illo filio prodigo euāgelij, manifestū lumitur aduersus istos argumētum, sanē q postquā dilapidauerat paterna bona, egestate cōpulsus, & pedore, & pudore, q porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi forte defendere velint, q confusio illa & horror, quē concepit, & medicitatis afflictio, antequā eum pater in gratiā reciperet, peccata essent omnia. Igitur licet metus gehennæ, & alij id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, nō sint, absente gratiā, absolutæ virtutes: non tamē protinus sit, vt sint peccata, sed sunt vtilia bona, id quod in exēplo Aug. tract. 9. super epistolam Ioan. de seta introducete linum conspicuum est. Seta enim fragilior est ac debilior, quā vt possit coriū cōfluere, nō tamen cōsequitur, vt si nō habeat robur & firmamentum lini, propterea sit mala: nā vtilis est inducēdo lino, qd illa. exclusa coriū cōtinet, ita omnino quamuis timor qui præit charitatē, non factis nos Deo conglutinet & cōpaginet: vtilis tñ

est illi inducēdq, quæ foras misso timore, id prestat. Quamobrē tanquā initiū sapiētiæ, bonus est timor dñi. Præterea mirabile est, q lugere charorū mortes & alias calamitates, illis etiam q sunt in peccato, non sit peccatum: & tamē deplorare miserias, in quas nostra nos flagitia intulerunt, peccato nobis & hypocrisi imputet. Porro dolores parturientis vtcūq; ipsam discrucient, nō æstimatur mali, qm viam edendo scœtui aperit. Vnde Esa. scdm Hebraicā veritatem, Sicut quæ cōcepit, cū appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: facti sumus à facie tua dñe. Cōcepimus, & quasi parturiimus: & peperimus spiritū. Vbi Hierony. Sicut ad partum, inquit, mulier appropinquans, dolore cogitur exclamare: sic nos angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ cōcepimus, & parturiimus & peperimus, nō carnis liberos, sed spiritus. Neque alio olim Deo nutu Niniuus terribile illud iudiciū per prophetam denunciavit, nisi vt terrore illos diserneret ad gratiā. Quare blasphemia esset dicere terrore illis fuisse peccatum. Quin, vt c. 18. lib. 1. dicebamus, vt Nabucho donosor, ita & Pharaonem eisdem plagis mollire curabat, nisi quod alter audiuit, & didicit, alter verò vidit, & renuit. Plena sunt omnia huiusmodi vulgatissimis testimoniis preparatiōis nostræ. Et quæ primè superiorib⁹ octo capitulis laussimè excogitauimus, cuncta in hunc locum conferri possunt, De quo proinde satis. Inferius nanq; tractandum nobis restat, qualis sit hæc preparatio, quōtq; sint actus ex quibus constet.

Quo obiectiones aduersariorum repelluntur. Cap. II.

CAUSÆ quibus concitantur isti, vt aduersus hanc nostrā animi dispositionē, & preparatiōē tāta acerbitate pronuncient, hæc ferme sunt. Primam cōficiunt ex illo loco Pauli, Si linguis hominū loquar & angelorū, & charitatem autē nō habeb, factus sum velut as sonās, aut cymbalum tinnies. Si habuero pphetiā, & cetera quæ sequunt, citra charitatē, nihil sum. Ecce inquit Luth. art. 6. Quicquid sit extra charitatē non fit ex toto corde, & ideo hypocrisis est: iuxta illud, Populus iste labijs me honorat, cor autē eorum lōge est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos CHR I S T V S hypocritas: hypocrisis autē peccatū est: ergo quicquid operis sit extra charitatē, est peccatum: adeoq; nulla esse pōt dispositio ad grām. At nulla est cōsequentiā probabilitas, si qd sit extra charitatē, nihil est in cōspectu Dei, qd sit protinus

Eccles. 1.

Esa. 16.

Hierony.

Ioan. 3.

Lutheranorum 1. Arg. 1. Cor. 13.

Matth. 5. Quid sit hypocrisis Luther.

Nulla est illatio Lutheri.

peccatum. Quicquid em officij a gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æstimat vel ponderis vel pretij apud Deum: non tamè cõtinuò sequitur, vt sit peccatum. Quinimò longè diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea enim constituit exemplum in rebus quæ genere suo sunt bonæ: vt doceat, q̄ quauis propheta extra charitatem verè sit propheta, sicuti fuit in Caïpha illo nequâ Pontifice, & fides etiã mortuâ rationem suam habeat & substantiam fidei: nihil tñ sunt in iudicio & æstimatione Dei ad vitã æternam. At nihilominus suo esse possunt genere, id est, moraliter bona. Schola autem Lutherana, vt eodem loco docet magister suus, impietate reputat, opus esse vllum naturale moraliter bonũ, ita mediũ inter amorè & odium Dei, vt à neutro procedat. Atq; adeò negat fidem extra charitatem, fidè esse. Id qd vsquequaq; pertendunt defendere. Vnde vtq; colligunt, quodcunque peccatoris opus, quoniã ex amore non fit, ex odio procedere: id eòq; peccatũ esse. Sed quomodo huius possint hoĩbus sanæ mētis fidem facere, nõ video. Quibus, in quã, persuadeat, vt qui alicuius flagitij reus est, verbĩ grã, qui amorem turpè ex animo languet, vel odiũ inimicim eximere non potest, quicquid is faciat gñe suo bonũ: id est, si hospitalis sit erga pauperes, si beneuolus in ciues, si oret, si fidè corde & ore cõfiteatur, si deniq; manducet, aut bibat: hæc oĩa in odium Dei faciat. Quid si perteruitus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad Deũ toto peccatore reuertit, elemosynas distribuit in pauperes, inedia macerat carnem, assiduis præcationibus insistit apud Deũ, vt virulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid hæc etiam omnia, quia ex vero amore Dei nõ fiunt, consequitur, vt ex odio procedant? Profectò non est adeo diffidendũ nobis de natura humana, vt quempiam liberũ animũ talis subeat cogitatio. Neq; illud Luthere, quod arbitraris, hypocritis est: si diffinitione CHRISTI magistri nostri meditati perpendas, Hypocritas enim eos appellat redemptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quàm in affectu gerant. Qui autè officia hæc, quanuis propter admittã culpam non faciat ex toto corde: facit tamen propter honestum, vel fortè, vt adiecimus, intentione inclinãdi ad se Deum, cuius ope sanetur: is inquam non aliud exhibet foris, quàm gestat in corde: quocirca neque est hypocrita. Quod nisi omnis rationalis, ac naturalis philosophia explosa, vobis esset, cernereris, non omnia, quæ fiunt ab homine prauo, proficisci à prapitate. Habet em homo, què modo, depingimus, affectum amicæ, à quo sordidus, & im-

Ioan. 11.

Lutherani negant opera moraliter bona. Vide e. 1. 3. huius libri. Lutherani negant fidem extra charitatem. Vide e. 5. huius libri. Impugnatio Lutherano-rum.

Hypocritis lib. 3. c. 2. fo. 196.

pu dicus: vel odium inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctam aliã voluntatem facien di quod honestũ est, vel desideriu etiam respiscendi, pugnans cum priori affectu, vnde opera illa, vt cunq; bona, dimanant. Atqui hoc interpretamento elucescit sensus August. 2. epistola ad Sixtum: cuius inde verba nobis opponunt, nihil tamè nobis obstantia. Ait enim percipiendã primã gratiã nulla in impio precedere merita. Quoniam meritis, inquit, impij non gratia, sed pœna debetur. Quib⁹ profectò verbis nullatenus cõdemnatur singula opera impij: sed hoc tantũ decernitur, q̄ nulla sunt in illo merita nisi supplicij. Etenim opera moraliter bona, neq; vitæ æternæ, neq; supplicij merita sunt. Quare sensus Augustini is prorſus est, q̄ nulla habeat merita gratiæ: sed propter vnũ, quod habeat peccatũ mortale, dignus sit eterno supplicio. ¶ Mox adserunt, p se isti illud Pauli, Lex subintravit, vt abundaret delictũ. Vnde nescio cuius arte dialecticæ, fingit Luth. omne opus antecedens gratiam, & quãcunq; detestatione peccatorum, facere magis peccatorem. Ait enim, q̄ quãcunq; recogitatio peccatorũ ante gratiam necessariò ingenerat odium legis, propter cuius prohibitionem illa sunt peccata. Atq; ideo peccator maiori odio habet legem quàm peccatum: cum ergo odiũ legis peccatũ sit, consequitur, vt talis memoria peccatorũ magis faciat peccatorem. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, q̄ solã admittit esse fidẽ) procedat, pniciosa est peccatorũ cogitatio. Vide q̄ sit indignũ argm, cui vlla reddatur responsio. Imprimis lex nõ fuit in hoc posita: hoc est, intentione, vt hoĩes ad peccatũ induceret, aliàs non esset lex sancta & mandatũ sanctũ, vt ait Paulus: sed certè quantũ ad moralia præcepta, vt hoĩes bonos faceret (qd est munus p̄prium legis) & quantũ ad cærimonialia, vt vcturũ p̄nunciaret CHRISTVM. At (vt vulgarissima habet glossa) ex eo qd phibeat, nõ tñ extinguebat cõcupiscentiã, occasio erat, non vniuersis, sed sensualibus hoĩbus peccandi, tũ multiplicãdo mãdata, tũ q̄ appetit⁹ hoĩs vchemẽtius nitit⁹ i vetita. Vñ id solũ elicit, q̄ q̄cunq; opa fiũt cõtra legẽ, peccata sunt. Et p̄terea, q̄ odiũ ipm legis cuiuscunq; siue scriptæ, siue naturalis, p̄terea q̄ cupiditates n̄as compescat, impietas, quoq; sit. At verò nõ quicunq; execrat peccata, quæ admittit p̄pter dispẽdij, & dãnã q̄ inde passus est, odio habet legẽ. Quãobrẽ nõ solũ vbi nõ p̄cedit fides viuã p̄cedit autè mortuã, verũ vbi nulla p̄cedit infusã fides, sed sola naturalis notitia q̄ De⁹ est, & remuneratõr est, merus supplicij, odiũq; subinde ac detestatio peccatorũ adeò nihil adferunt mali, vt

August.

2. Argum. Lutherani, Rom. 5.

Responsio.

Rom. 9.

Lex quomodo fuit occasio peccati.

li, vt plurimũ etiã vtilitatis cõferat ad salutem. ¶ Tertiũ tñ locũ nemo sit qui nõ miretur, quoultq; violenter distorquet, vt in suã sententiam ptrahãt. Locus autem ille est de exciso palmitè: qua pulcherrima similitudine vsus est seruator noster, Si quis in me nõ mãserit mittetur foras sicut palmes, & arefcet: & colligent eum, & in ignẽ mittent, & ardebit. Cõmentat em Luth. ar. 36. duo priora p̄tinere ad libe. arbi. in hac vita: scilicet mitti foras, & arefcere: reliqua verò tria, nẽpe colligi, mitti in ignẽ, & ardere, ad futurũ seculũ. Vñ quicunq;, inquit, à grã hĩc Dei p peccatũ decidit, traditur sathanæ: qui nõ pmit-tat eũ conari ad bonum: sed cogat arefcere, & semper peiorẽ fieri. Attamẽ locus hic primũ totus attinet ad extremũ iudicium. Ibi em vt ex p̄sist CHRISTVS exẽplo saganæ missæ in mare, exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorũ (quod est foras mitti) arefcen-tes p̄ timore & expectatione horrẽdi iudicij, quod illos manet: atq; adeò quasi in falciculos incendio aptos colligent, mittentq; in ignem æternũ. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora membra ad vitã spectare præsentẽ: absit vt quicunq; grã Dei excidit, eousq; mittatur foras in potestate sathanæ, vt nulla fiat sibi reliqua libertas redeundi in grãm CHRISTI, qui paratissimus est manũ cuiuscunq; porrigere. Nam tunc nunq̄ peccatores, vt ad se reuertantur vocaret: qd tñ assiduè & instatissimè p totũ Euã-geliũ p̄ferat facere. Illos verò qui nunquã de reditu cogitãt, sed ostiũ cordis misericordie diuinæ vetricibus suarũ cupiditatũ obserant, plane cõcedimus, vt quos fons ille aquæ viuæ salientis in vitã æternã nõ alluit, in dies magis ac magis arefcere. Reliqua Lutherano-rũ argumẽta huius farinae sunt. Haud tñ me præterit, meliusculè iã loqui Lutheranos de dispositiõẽ ad grãm in libello Imperatorio Ratissoniẽ: licet nõ prorſus rẽ plane cõfiteantur: de quorũ sententia explicatior sermo c. 12. futurus est.

3. Argum.

Ioan. 15.

Mat. 13.

De auxilio speciali Dei. Cap. III.

Ac cũ Lutheranis præhabita dispositiõẽ, discutiendũ secundo loco sequitur, vtrũ dispositio hæc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxiliũ græ. Vbi opera pretiũ est de gratia, quot sunt huius nominis significatus p̄notare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsã aperte sonat) à sua causã nomẽ hoc mutuatur, vt initio superioris libri dicebamus. Est em donũ, qd nõ debet suscipienti, sed gratuita voluntate donat. Aliàs, vt ait Apost. si ex operibus, iã nõ est grã. Attamen dũ sub aliquo

Gratiæ diuine.

Rom. 17.

generali nõ iẽ species quæpiã aut suppositũ aliquam præ aliis habet peculiarẽ qualitãtẽ, vn de possit p̄pria nomẽclaturã sortiri, nomẽ ipsũ generale fit aliorũ quasi speciale. Vna quẽlibet diuinarũ p̄sonarum est spiritus sanctus: verum quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nuncupant, nomẽ, Spiritus sanctus, tribuitur tertiæ p̄sonæ. Pari modo, oĩs cuiuscunq; generis gratia sic appellat, quia gratis data: sed quã vna est specialis gratia, qua nos sibi Deus formaliter facit gratos secundum illud, Iustificati gratis per gratiã ipsius, hæc ab effectu propriè denominatur gratia gratũ faciens: reliquis tẽtĩtibus genericũ nomẽ, vt dicatur gratiã gratis datæ. At verò gratiã gratis datæ quã è regione disparantur à gratum faciente, sunt dona illa, quæ cõferuntur non in bonũ ipsius suscipientis, sed in cõmunem vtilitatẽ: quas idcirco donari nihil vetat prauis hominibus, vt dona prophetie, linguarum, & sanitarum, & cætera quæ refert Paul. ad Corin. Cuius diuersa ratio est gratiã gratum facientis: vt quã in bonum propriè ipsius possidentis tribuitur. Cõcursus autè & subuentus Dei præuenientis cõuertẽtisque ad se nos, etsi inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamẽ peculiare nomen auxiliij specialis seu gratuitis: sanè quo nos super naturam euehit. Vt discernatur à generali influxu, quo res mouet, fouetq; naturales. ¶ Mox considerandũ secundò est, quod dispositio ad gratiã duplex esse potest: alia, si lubet, impropria, & remotissima, neq; sufficiens, neq; omnino necessaria: vtpote, quodcunq; opus moraliter bonum, quod sit ex puris naturalibus cum auxilio generali Dei propter honestum aut propter rationes aliquas, & necessitudines humanas, quæ bonæ sunt genere suo. Quæ tamẽ officia nõ possunt, quaten⁹ opera sunt qualis virtutis, nõ aliquo modo viã de se sternere ad charitatem. Et præsertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat intentione instetendi Deũ, qui durũ sibi cor emolliat ad pœnitentiam. Quem nimirum finẽ, sicuti & honestos alios, potest sibi naturaliter præstituere. Hæc autem naturalia opera non sunt illa, quæ quasi propriam dispositionem statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositio propria, & ad iustificationem necessaria. Et de hac est quæstio, vtrum talitèr se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, vt certò semper & infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, qui id sibi habent persuasum. Scot. 2. sen. d. 28. (vt paulò antè dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturaliter circa diuina præce-

Rom. 3.

Gratia gratis data. Sicut de Caïpha propheta de Christi redẽptione & morte legimus Io. 1. 1. Cor. 12. Auxiliũ speciale. Auxilium generale. Duplex dispositio ad gratiam.

Quomodo opera moraliter bona a liquo modo pertinere possint ad gratiã dispositiõẽ. Sensus quæstionis.

Scot.

pta, hæc profert verba de præcepto dilectiois Dei sup oia. Quâdocunq; voluntas actû huius præcepti exequitur, licet informis, disponit se de cõgruo ad gratiã gratificantẽ, cui oblatã vl' resistet, & peccabit: vel consuetet &, iustificabit. Vbi tria videt affirmare. Primũ. quod dispositio sufficiens ad gratiam potest esse dilectio Dei sup oia, quod inferius in litẽ repetendũ nobis est: alterũ, quod dispositio potest fieri ex puris naturalibus: cuius hic examẽ facturi sumus: & tertiu qđ talis dispositio est meritoria de congruo: de quo, capite sequẽti differet. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Potest, inquit, homo ex naturalibus cũ cõmuni influentia habere attritionẽ, quã sit dispositio & meritũ de cõgruo ad deletionẽ peccati mortalis. Atqui de secundo saltẽ & tertio puncto, videlicet, quod sit aliqua dispositio gratiã ex naturalibus, & illa sit meritũ de congruo cõplures illi adhæserunt. Nã ferme nominales præter Greg. Ariminẽsem. Sequitur præterea ipsum Adrianus quolibeto 7. q. 4. & Duran. eadẽ d. q. 5. Nihilõ secius respõsio huius quæstionis est negatiua. Nempe quod nemo facultate humana potest sufficiet se ad gratiã disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quam infallibiliter & certa lege, subsequat grã. Et ne, quæ diuersæ sunt quæstiones, in vnã cõglutinemus: nihil modò aio de merito cõgrui, sed id etiã affirmamus, quod quãuis dispositio illa nõ vocaretur meritũ de cõgruo, non est tñ admittendũ, quod se homo possit ad gratiã disponere tali dispositioe. Neq; pfectõ negatio hæc (nisi meus me fallit scrupulus) censenda rãtum est, vel S. Tho. vel theologorũ cuiuspiã opinio: sed conclusio quæ ita colligit ex sacris locis, vt agrẽ possit à viro orthodoxo refutari. Neq; S. Tho. hæc tenet cõclusionẽ solum tanq̃ opinionẽ, sed reuera rãq̃ fidem CHR IST I: vbi ait, Nemo potest venire ad me, nisi pater q̃ misit me, traxerit eum. Exordiamur ergo inde ex verbis eius, 1. 2. q. 109. arti. 6. Duplex, inquit, est præparatio voluntatis ad bonũ. Vna quidẽ ad bene operãdum, & Deo fruẽdum, Quæ fieri nequit sine habituali grã gratum faciente: quæ principiu est operis meritorij. Porro cõclusio hæc prima cõmunis est cõsensus theologorũ aduersus Pelagiũ. At alia est præparatio ad cõsequendã & suscipiendã gratiã ipsam habituale: quæ quidẽ n̄ præparatio nõ fit per aliũ præcedentẽ habitũ. Nam aliã an̄ hunc secundũ requireretur alius prior: & sic esset in infinitum abitio. Et neq; de hac secũda vlla est theologorum discordia. Sed oportet, inquit, præsupponi aliquod auxiliũ gratuitum Dei, interius animã mouẽtis, siue inspirãtis bonum ppositum,

Nominales

Adrianus Duran.

Conclusio. Nemo potest se omnino ad gratiã disponere naturalibus viribus.

S. Tho. Ioan. 6. Et q. 1. 2. arti. 2.

Et de hac tertia dissidet (vt dictũ est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quãdã naturalis. Cũ em, inquit, oẽ agẽs agat propter suum ppiũ finẽ, qualis est ordo finium talis est & agẽtium: quippe, vt quãto agẽs superiõ est, tantò suas referat actiones in finẽ superiorem. Vti in exercitu primum agẽs est dux, seu princeps: cuius p̄inde finis ppius est ille, qui est supremus: scilicet, vincere: tribunus autẽ qui agit sub duce, nõ habet p proprio fine, & scopo, nisi peculiare legione gubernare ex imperio supremi ducis, & ideo ad primum ducẽ spectat, oẽs partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriã confert. Cũ ergo Deus sit prima causa infundendæ gratiã, p quã cõuertimur in vltimum finẽ, ad ipsum spectat disponere, & pparare nobis animos eidẽ ipsi dono suscipiendo. Duran. verò & reliqui dicunt hæc rationẽ nõ concludere, adferẽtes contrã aliud exemplum naturale. Deus em est, qui infundit animã in generatiõne hominis, & tamẽ materia disponitur ab inferiore agẽte: puta per causas naturales. Et pari inquit modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quod minus se homo ipse naturali virtute disponat & accõmodet ad eadẽ gratiã. At verò primum similitudo hæc nihil dederit, imò potius corroborat ratione S. Thom. Quoniã virtus seminis disponentis materiã ad infusiõne animæ rationalis, virtus est quoq; animæ rationalis, puta hominis generãtis: & ideo causa disponẽs proportionẽ habet cum forma, ad quã fit dispositio. Sed præterea quicquid sit de ratione naturali: hoc est vñ isti fallunt, quod putant S. Tho. illa sola ratione naturali cõniti, cum tñ res lõgẽ aliter sit: supponit em veritatẽ illam tanquã euangelicam, quæ omni porro naturali ratione firmior est. Adducit autẽ rationẽ duntaxat applicationis causa. Vnde cum 2. sen. d. 27. & 28. opinionẽ cõmunẽ insequimur, affirmasset, tum quod homo ex naturalibus possit se disponere ad gratiam, tum qđ dispositio illa esset meritum de cõgruo, postmodum in summa, eloqa sacra & Patrum, cum primis Augusti, sentẽtias meditatus explorans, vtrumq; retractauit. ¶ Prima ergo ratio cõclusionis est: Disponere se hominem & parare ad gratiã, nihil aliud est, quã animũ ab iniquitate dimouere, cõuertetẽq; ad Deum, à quo gratiã recipiat: veluti si qui faciẽ à sole habebat auersam, ipsum respiciat, vt lumine perfundat: cõuersio autẽ Deo p̄uenienti tribuit in sacra scriptura: iuxta illud, deo virtutum cõuerte nos. Et cõuerte me dñe, & cõuertar. Et Conuerte nos dñe ad te, & conuertemur. Quod si ordine conuerso legamus etiam

Duran. impugnat Thomazionem.

Impugnatio opinionis Duran.

S. Tho. retractat sentẽtiã cõm.

1. Ratio cõclusionis.

Psal. 79. Iere. 31. Thren. 5.

Iohel. 2. Zach. 1.

Tractio.

Ioan. 4.

1. Ratio.

1. Cor. 2.

Ioan. 15.

Concil. Mileui.

August.

3. Ratio.

Rom. 9.

Cõfirmatio. Dispositio effectus prædestinationis.

Th. 1. p. q. 13. ar. 5. August.

etiã, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me & cõuertar ad vos: illic solũ significatur per nos stare, quod minus à Deo iugiter pulsante ad ostiũ, cõuertamur, vt lib. superiori cap. 16. & 18. solius patefecimus. Eadẽ præterea præparatio, quia fit spiritualiter, instar corporalis motus, dicitur tractio, & tamen nemo (inquit CHR ISTVS) potest venire ad me, nisi pater q̃ misit me, traxerit eũ. Neq; verò tota respõsio est, quã securi quidã excogitant: vt pote qđ hæc & similia testimonia referantur ad infusiõnem gratiã. Quin imò hoc me cõtrã potissimũ mouet, qđ infusio gratiã nõ est tractio nec cõuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tñ infundẽte gratiã, non p̄prie Deus esset q̃ nos traheret aut cõuertet, sed nos ipsi virtute nostra reuertetemur ad ipsum, suscepturi gratiã. Sic tñ dũ ego, faciẽ versus solẽ voluõ, nõ me ipse vertit, sed illuminat. Deo autẽ nõ solũ attribuit illuminatio, quæ est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & cõuersio: iuxta illud August. de gra. & lib. arbit. ca. 5. Nisi donũ Dei esset, etiã ipsa ad Deũ nostra cõuersio, nõ ei diceretur, Dñe Deus virtutũ cõuerte nos. ¶ Secundo. Dispositio sufficiens, quã certò, & infallibiliter sequit gratia, est inchoatio quãdã iustificationis. Paulus autẽ etiã inchoationẽ ipsam de negat. adimĩtq; nobis: vbi ait, quod nõ sumus sufficiẽtes à nobis, vel quicquã cogitare, quasi ex nobis. Et noie cogitationis designat primã dispositionẽ & initium motus, qui sit recta via ad grã. Quasi exponẽs verbũ CHR ISTI, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim CHR ISTVS illic de fructu, quẽ ferimus in CHR ISTO, ceu palmites in vite: cuius prima etiã inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagium (vt patet in Cõcilio Mileuitano, & in Palestino, vt refert ad Paulinũ Aug.) non solum definitum est gratiã nullis meritis nostris dari, verũ neq; vliũ esse in nobis initiu, sed Deum esse inceptorẽ: de quo se ipse etiã Aug. lib. 1. retract. c. 23. correat: qui aliquãdo fuerat in illo errore, qđ saltem initium iustitiæ nostræ apud Deũ esset ex nobis. ¶ Tertio id maximẽ conuincitur ex Paulo, vbi dũ iustificamur, vt lutũ nos æstimat cõparatione ad Deũ: Lutũ autem nõ solũ efformatur à figulo, sed ab eodẽ molle fit, apparatusq; & coaptat. Adde (vnde hoc maximẽ confirmatur) qđ dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autẽ prædestinationis, sanẽ quæ nullã in nobis habuit causam, oẽs præueniuntur à Deo, tanquã effectus supranaturales. Accedit huic tan dẽ expressa sentẽtia August. vbi dũq; cum Pelagianis

conflictatur. Potissimum lib. 3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate lib. arbit. ita expressẽ de cernit, qđ nec valet incipere, nec perficere sufficit, nisi pueniat medicina, id est CHR ISTI gratia sanet: subiiciens testimoniũ illud, Dabo in vos cor nouũ & spiritũ nouũ. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi voluntatẽ hominũ lapsas, per CHR ISTVM reparari & pparari. Et concludit, qđ à Deo præparatur voluntas: secũdũ illud Psal. Cor mũdũ crea in me Deus: & spiritũ rectũ in noua in viscerib; meis. Hactenus Aug. subiungens: ex plũ Petri, quem nisi dñs respexisset, nunquã p̄uenientia motus fleuisset amarẽ. Quod & lib. 9. super Lucã ad notauit Ambros. Quamobrem vbi ait Sapiẽtis, Hominis est animã pparare, cõtinenter subiungit, Et dñi gubernare linguã. Et vbi ait, Cor hominis disponit via suã, protinus subdit, Sed domini est dirigere gressus eius. Nempe vt pã nos erudiat, quod præparatio ad gratiã opus Dei sit, vnã & nostrum: Dei scilicet specialitã uore præuenientis, nostrum autẽ cõsentientiu & cooperantiũ. Vnde ipse idẽm August. qui sapienter hæc oia prospexit lib. 3. cõtra duas epistolas Pelagij cap. 8. Quoniã dicebat nequam ille, saltẽ à nobis incipere cupiditatẽ boni, hoc ipsum verbum acerbissimẽ retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratia cõceptum esset meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiã adiutoriũ. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli, Ipse qui incipit in vobis opus bonũ, perficiet vsq; in diẽ CHR ISTI. Et, Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare ab hic (inquit) vt legẽs in Proverbis, Hominis est pparare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nã ideo subditur, quod cõnẽs gũ bernare linguã, quasi ipse incipiat. Et tandem colligit, Quis potest bona cogitatioẽ ad bonũ cor pparare? Absit vt sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholice defensores. Hæc Aug. Quibus nescio qđ potuit efficacius p̄nunciari ad euincendã & refutandã dispositionẽ gratiã sufficiẽtẽ, absq; præueniente auxilio Dei. Est ergo cõclusio huius capituli, quod præparatio & dispositio sufficiens ad gratiã est opus & Dei, & nostrũ. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem cõsentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait, Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pullandõ nihilominus libẽũ arbitriũ, ait, Hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quod bene adnotauit Aug. in de gra. & lib. arbit. cap. 4. Quod sit vt ipse sit prima causa nostrarũ dispositionum, nos autem

Ezech. 36.

Psa. 50.

Luc. 22.

Ambros. Prouer. 16.

Præparatio ad gratiam opus Dei & nostrum.

Ioan. 15. Philip. 1.

Conclusio.

Ezech. 36.

Psal. 94. August.

autem tota nostrae indurationis iuxta illud, Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Auxiliu dixit, vt cooperatione designaret liberi arbitrij. Ipse enim tantum indurat permitiendo, vt lib. 1. ca. 18. dicebamus. Hæc est confessio S. Syn. præsentis Trid. Quæ statim ca. 5. declarat iustificationis exordium in adultis à Deo per CHRISTVM IESVM præueniente gratia sumèdū esse, p quam excitantē & adiuuātem gratiā ad cōuertendū se homines, ad suāq; ipsorū iustificationē eidē gratiæ libere assentiēdo, & cooperādo disponatur. In qua cōfessione adnotandū est, quod nullā propriè appellatur dispositiones, nisi quæ à Deo præueniēte & nobis assentientibus sūt. Ait enim, quod sine gratia Dei mouere se homo ad iustitiā corā illo nō potest. Tametsi can. 7. cōsuerit, nō oīa opera ante iustificationē, quacūque ratione facta sint, esse peccata: quia etiā si fiant naturaliter, sunt saltē moraliter bona: vt præcedenti libro dictū est. ¶ At verò dispositio hæc in nobis diuina nō vno certè modo fit, sed duobus. Est enim (vt 1. 2. q. 112. art. 2. auctor est S. Th.) alia imperfecta, alia verò perfecta. Imperfecta quæ dem, nō quod omnis merio Dei non sit perfecta, relata ad suū finē, sed quod Deus nos per ipsam nō proximè ad gratiā, sed ad alia præcedentia bona appellit, p quæ gradatim, paulatimq; in tempore ad ipsam perducatur. Quæ quidem dispositio nec gratiæ quidē est meritoria, nec gloriæ. Alia vero est, quæ simul tēpore est cū gratiā tantū natura præcedēs. Quæadmodū in igne alia sunt dispositiones antecedētes generandā formā, alia verò simul tēpore coeūntes, natura tñ præuixæ. Atq; hæc nimirū secunda temp est necessaria: vt ex repentina cōuersione Pauli cōpētū fit: illa verò prior, nō rē. Adde quod hæc necessaria præparatio licet nō sit meritoria gratiæ, est tamen meritoria gloriæ, quatenus gratia informata. Sed de hoc paulò post explicatius. ¶ Duo hic deniq; supersunt nobis habenda verba: alterū ad Lutheranos, alterū cū catholicis. Aduersarij isti nostri, vt iam antea firi cōpimus, in suo libello imperatorio Responsionū ppius ad rem hanc videtur accedere, quam à suo fuerant Patrone instituti. Ait enim perspicuū esse, quod adulti non cōsequantur beneficiū recōciliationis, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorum mens & voluntas moueatur ad detestatiōem peccati iuxta verbū illud Augustini, Impossibile est nouam vitā inchoare nisi prioris nos pœniteat. Et secundum institutū Ioan. Baptistæ & Petri Apost. quin verò CHRISTI, prædicantū pœnitētiā in remissionem peccatorū. Quæ artic. Bucer. in sua

concordantia iustificationis eadē prorsus rōne explicat, qua nos modò dicebamus: nimirum quod necesse sit, iustificationi in nobis præire salutarē peccatorū pœnitētiā: licet nō tpe, saltem natura. Quæ quidē, inquit, excitari in nobis, nisi p spiritū sanctū, nō potest. Sciscitatur ergo istos, si nullaten⁹ grā iustificā cōsequitur nisi præuente affectu hoc nostri libe. arbit. quid amplius desiderant, vt planè cōfiteatur dispositionē requiri in nobis ad gratiā? Præsertim quod in re (vt oībus locis, vbi nobis hac sua cōfessio ne opus fuerit, liquebit) idem est quod admittant dispositionē, vel quod affirmant, necessariū esse illum motū in nobis. Nā si necessarius est, negare nō possunt, quin aliquo modo inde pendeat nra iustificatio. De operibus autē tempore præcedentibus persistunt vniuersa quasi peccata dānare. Cōtra quos ex supra distinctio ne facta p magnū sumitur argumentū. Illa enim quæ nutu Dei, auxiliōq; eius fiunt in pœtore, peccata nominare: blaphemia est. ¶ Vt ergo ad eos catholicos reuertatur, q auctores sunt huius dispositionis naturalis: potissimū argumentū eorū est hoc, Possumus ex naturalibus cognoscere peccatum esse offensam Dei, eiūsq; voluntati cōtrariū: ergo possumus sub hac ratione illius pœnitere, illudq; ppter ifum sicuti propter aliam quauis causam, detestari, ita vt pœnitētia illa nostra, sit opus moraliter bonū. Opus autem tale, maxime huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiā: ergo possumus nos disponere ad gratiā (vt aiunt) de cōgruo. Argumentū tñ hoc in foribus statim desingit. Quoniam cū gratia iustificationis nō cōprehendat intra naturæ fines, sed donū sit supernaturale, neq; psonæ debitū neq; naturæ, quauis ratio naturalis aliquid appareat cōcludere, ad quod nos nesciam⁹ respondere: nihilominus fide, quæ supra naturā est, docemur, quod illud donū ita solus De⁹ largiatur nobis, vt nihil à nobis nos præstare possim⁹, ex quo donū illud necessitate vlla, certitudine, aut infallibilitate cōsequatur. Aliās necessario subsequeretur, vt nos essemus aliquo modo illius causa: vt capite sequenti adhuc amplius patebit. Cū tñ Deus ita vbiq; sibi adscribat esse primā causam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud, Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Vnde Patres aduersus Pelagiū nulla vrebatur ratione naturali, sed solis scripturis sacris præliabāt, vt cōstituerēt, nullā in nobis inchoationē esse ad gratiā. Vñ respondendū est, q quauis cognoscere possim⁹, peccatū esse offensā Dei, atq; aded ex naturalib⁹ habere detestatiōem, q sit remota pparatio, vt initio capitis di

dicebamus, tamen taliter nos sufficienter disponere, vt certò & infallibiliter consequatur gratia, profectò non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi propter legē Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. ¶ Eodē modo responderetur ad aliud argumentum de illo, qui veniens ad vsum rationis, antequam admitteret lethale aliquod peccatū, vel per se, vel aliorū institutione, cognosceret vnum esse Deum, cui seruiendum est, quasi remuneratori bonorū & malorum: respondendum, inquam, est, quod licet eiusmodi forsan cognitio naturalis esse posset, motus tamē voluntatis in Deum, qui vltima esset & propria dispositio ad gratiam, nisi auxilio speciali non posset illi cōtingere. Et idē prorsus sentiendum est de homine in quocūque statu: potrò siue in puris naturalibus creato, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idēque vulgare argumentū est. Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem vt in ipsum cōuertamur. Conuertimini, inquit, ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio, quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Itē quarto dictum cōmune est, & vniuersis receptissimum, quod facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonū peccantibus se. Et, Quicquid petieritis patre in nomine meo, dabit vobis. Hominē autem facere quod est in se, est facere quod suæ est facultatis: ergo homo se sufficienter ad gratiā potest disponere. Argumenta sunt eodē loco S. Tho. ad quorū primum respondet, quod quatenus cooperatio liberi nostri arbitrij necessaria est, præcipimur conuerti. Quod licet non possumus sine auxilio Dei, non tamen est nobis impossibile, quia promptissimus est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum verò respondet. Et est profectò meditanda responsio, quia verissima, & quæ intelligatur necessaria. Nimirum quod facere hominē quod in se est, non intelligitur ante auxilium Dei, sed potius præueniēte Deo. Tunc enim homo facit quod in se est, quando Deo inspiranti respondet cooperans. & tunc certissima lege consequitur gratia. ¶ Postremum verò addiderim ego argumentum, forte maioris ponderis. Cum quis attritus accedit ad sacramentum, puta sine obice, sed tamen neque talem adferens dispositio nem, quæ sufficeret ad gratiam sine sacramento, tunc illa videtur dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiens ad gratiam, sed quæ perpetuò compateretur secum culpam: attamen si talis attritus suscipiat sacra

mentum sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiā: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequētib⁹ redibit sermo. Interim tamen respōdebimus, quod omnibus argumenti partibus concessis, nihil contra nos concluditur. Quoniam deus operatur illic non per dispositionē, sed per sacramentū, quo vtitur tanquam instrūmento ad infundendū gratiam homini, si non disposito, saltem neq; opponenti obicem.

De merito de congruo. Cap. IIII.

Hactenus id tantum contendebamus, quod ex viribus naturalibus nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiam, etiam si nullo cōferetur nomine meriti. Iam verò nunc & hoc pergitur pro ingenio nostro cōstituerē, quod ante iustificationem, quæ fit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus insit meriti, siue condigni, siue congrui. Non modò inquam operibus moraliter bonis, quæ naturaliter fiunt, verum neque illis quæ diuina ope dispositio sunt, præparatiōque ad gratiam: saltē qua ratione gratiam antecedunt, Consultò duo hæc membra discreuerim. Nam postquam sub hoc ætatis tam malè audit hoc meritum congrui ex puris naturalibus: sunt qui iam non asserant illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem volunt Scoto applicare. Cū tamen expressè ipse loco supra citato in 4. dist. 14. q. 2. ait, quod ex puris naturalibus cum communi influenza potest esse attritio, quæ sit meritum de congruo ad deletionem peccati mortalis. Et ad maiorem explicationem subdit, quod si est profectò circumstantiata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirēdam, quæ Deus præfixit esse terminum illius attritionis. Quibus verbis notar, quod de lege statuta est sufficiens. Et, vt nulla fiat reliqua hæsitatio subiungit, aliàs difficile esset saluare quod non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idq; expressè concedit, quod talis actus ex puris naturalibus est meritum de congruo ad iustificationem. Addit deniq; quod ipse idem actus immutatus per assistentiam postea gratiæ fit contritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clarius dicere ad asstruendū meritum naturale de congruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quin imò nuspam de auxilio speciali meminit, quo ad gratiam disponamur. Aded pro constanti vbiq; habet, quod naturaliter possumus dis-

Quomodo attritio conferatur gratia cū nō sit dispositio.

Nullum est meritum de congruo.

Scotus concedit aperte ex puris naturalib⁹ meritū de congruo ad iustificationē.

Oscz 13

Syn. Trid.

Duplex dispositio Dei.

Auxilium in efficax. Auxilium efficax.

Lutherani admittunt pœnitentiā præuiam iustificationis in adultis præueniente auxilio Dei.

Matt. 3. & 4. AA. 2. Bucerus.

Ad 2. Arg.

De omni statu hominis.

Responsio ad 1. Arg. catholicorum.

Zacha. 1.

Matt. 7. Ioan. 15.

Ad 3. Arg.

1. 4. q. 109 art. 6. ad secundum. Facere hominē quod in se est.

Ioan. 15. Rom. 11.

Postremum argumentū.

poni de congruo ad iustificationem: quam so- lam dispositionem ipse docet. Atqui Adria. Duran. & ferme Nominales, & ita illum senti- re indubiè putat, & sentiunt ipsi. Quocirca hic prior sensus priori loco examinandus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primum omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem habent, quibus rationibus monstra- tum est, nullam esse dispositionem gratiæ suf- ficientem ex natura nostra, vehementius eui- dentiùsq; deincitur, nullum esse à natura me- ritum congrui, quandoquidem meritum nec- scio quid energiæ præ se fert plus quàm dispo- sitio. Sed vt ex propriis disputatio instruat, inter meritum condigni & congruita autho- res huius opinionis distinguunt. Nempe quòd meritum de condigno est illud, quòd secù ad- fert ratione debiti & iustitiæ: sicuti opus mer- cenarij, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ id circo vere sibi debetur. Meritum autem con- grui est opus cui de iustitia non debetur mer- ces, sed tantum ex congruitate quadam, Atq; hac distinctione arbitrantur à Pelagiano con- tagio sibi satis cautum esse. Neque verò ego notam illam, veluti Lutherani, catholicis ho- minibus inuro: imo credo sanam orthodo- xamque illis inuisse mentem. Atque adeo ca- lumniam existimo, dum à Lutheranis crimen hoc illis obicitur: quinimò propter illos, ca- tholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exerere, quo penitius meritum hoc cògrui considero, eo minus videre ipsum videor congruere rationi gratiæ iustificanti. Neque solum de nomine, sed de re quoq; sub- esse quæstionem intelligo. ¶ Primum ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meri- tum enim Latine, nisi omnino à sua significa- tione præter omnem usum longissime abalie- netur, relatiuum est præmij & mercedis. Nanque vbi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. Quinimò meritum à mercede deducitur: ergo nisi sit opus, cui ali- qua ratione debeatur merces, nulla potest ratio- ne censerit meritum. Quocirca quemadmo- dum vbiq; est propriè meritum, illic est pro- priè debitum, tanquam omnino correlatiua, vbiq; sit qualislibet ratio meriti, debet esse etiam tantula ratio debiti. Quòd si nulla sit ratio debiti, nec propriè neq; impropriè, profecto nec erit ratio meriti propriè vel impro- priè. Statuere autem rationem aliquam debiti in operibus naturalibus, quantumcunq; dica- tur impropriè, esse nò potest, quin aliquid de- trahatur de ratione gratiæ. Si enim (authore Paulo) vbi debitum, iam nò est gratia, qua ratio-

Nullum est in nostris o- peribus na- ralibus con- grui meritum ad primam gratiæ iusti- ficatè: er- go neq; me- ritum de cò- gruo.

1. Argum. contra meri- tum cògrui.

Rom. 13.

ne propriè debitum tollit totam rationem gra- tiæ, vtcunq; asseratur aliqua ratio debiti, mi- nuitur ratio gratiæ. Verba sunt Concilij Arau- siani secundi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit vt fiant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirma- tur argumentum, est mihi profecto prægran- de. Sanè quòd quanto tempore perpetua Ec- clesia est bellum Pelagianum, nemini vel illo- rum, vel catholicorum Patrum in mentem ve- nit huius distinctionis, certè quæ si vera esset, maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidem ambigerim, quin si excogitare potuissent ali- quod nomè meriti, quod nihil officeret ratio- ni gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel illo catholici Patres adtèperassent rigore cen- sendi contra illos. At vero simpliciter absq; vl- la distinctione meriti in septima còdemnatione Concilij Palæstini, vt refert ad Paulinū Aug. (quoniam in Mileuitano non ita explicitum est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei secundum merita nostra dari. Et idem Augu. Hypog. lib. 3. probat nullum esse meritum ho- minis ante gratiam, ex illo, Cum essemus mor- tui peccatis, conuiuificauit nos CHR IST O. Insinuans quod in peccatore, vel in mortuo nihil meriti præcedit. Ac demum ait, Audi hæ- retice stulte & inimice fidei veritatis. Opera li- beri arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ peruentum, nullo liberi arbitrij me- rito non damnamus. Damnamus verò auto- ritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponuntur, & ex his tanq; meritis in CHR I- STO iustificari extolluntur: quis enim prior de- dit ei, & retribuetur illi? Hæc Aug. Qui non om- nia opera præcedentia gratiæ tanquam ma- la còdemnat, sed tanquam vllā habètia, seu ratio- nē, seu appellationē meriti. Et super epistolā ad Gal. ca. 4. CHR IST VS, inquit, formatur in interiori homine miti & humili corde, nò se iactante de operum meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia meritū aliquod inchoate. Reuera cū dicit, nulla sunt, sed omne meritū à gratia in- choari, profus negat vllā gratiæ præite merita, nec de còdigno nec de cògruo. Nam si meritū anteisset congrui, aliqua fuisset merèdi inchoa- tio, vnde se homo posset aliquantulum gloriari. Et in epistola secunda ad Sixtum, quæ est 105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præce- dunt: quoniam meritis impij non gratia, sed pœ- na debetur. Clarissime ait impio nulla inesse merita, nisi pœnæ: quod nunquam dixisset si opera

Concilia- rau.

2. Argum. Meritum de congruo recens verbi nò Patrum

Aug.

Ephes.

Rom. 11.

Opera quæ gratiam præcedunt non omnia sunt mala sed nul- lum habent meritum ad gratiam iu- stificantem.

opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de grat. & lib. arbit. cap. 6. Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc reddun- tur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si ali- qua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbum Redemptoris, Sine me nihil potestis facere: id est, nihil quod ad gra- tiam iustificationis quicquam conferat. Et in duobus sequētibus capitibus in hoc totis ner- uis incumbit, vt certissimum faciat, sine vllis prorsus meritis bonis, sed solis præeuntibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coarctari verba Augustini, vt præcisè loquatur de merito condigni. Siqui- dem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: & tamen ipse dicit nullum præce- dere bonum meritum, sed duntaxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamen nullam habet, vel qualitatem, vel nomen meriti. ¶ Tertia ve- rò ratio vrgentius videtur expugnare meritū hoc congrui. Enimuerò Pelagius (vt est apud Augustinum contra duas eius epistolas ca. 7.) hoc, inter alia, argumento vtēbatur aduersus catholicos, quòd si in nobis nulla præiret in- choatio, vel opus aliquod, quo accommodare mur gratiæ, tunc gratia, fatum potius esset aut acceptio personarum, quàm beneuolentia. Quoniam si nihil amplius in vno esset quàm in alio, reciperet tamē hunc Deus in gratiam suam præ illo: vel hoc, aiebat, esse à fortuna, vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset hæc opinio meriti de congruo, exinde prom- ptum esset responsum. Nempe quòd ille reci- peretur qui se de congruo disponderet, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimò ita ipse Scor. respōdet, quippe, quòd nisi ponatur hæc dispositio de congruo ex naturalibus, difficile est saluare, quòd apud Deum non sit acceptio personarum. Quòd verbum, si mihi hæc venia- detur, omnium meis auribus pessimè insonat ab ista opinione. Etenim Aug. illic & omnes vbiq; Patres non in dispositionem vllam nos- tram hanc causam referebant, sed solum in- meram voluntatem diuinam. Ait enim Aug. quòd acceptio personarum nulla est, nisi vbi vlla est ratio debiti. Neq; enim, inquit, ac- ceptio personarum dicenda est, quādo iniquitas nulla est. Quemadmodum dū dominus ille vi- nax in parabola euāgelica, Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod non debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam de- beat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nò trahit. Reuera si vlla fuisset nota dispositio cò- grui illa ætate, neq; Pelagius haberet, quòd ar-

Jan. 15.

Argum.

Scot.

Aug.

Math. 20.

Qui asse-

gueret, neq; Patres recurrerent ad beneplaci- tum Dei. Et ideo qui per hoc catere Deo cogi- tant acceptionem personarum, quòd dat gra- tiam propter meritum congrui, quòd est pro- prium opus hominis, manifestè in illo merito non nihil meditantur causæ respectu gratiæ. Quòd credo neq; antiqui Patres, neq; Paulus ipse ferret. ¶ Postremo tandem loco arguitur ad examinandum interstitium hoc inter me- ritum congrui & condigni. Meritum nò dicitur condignum, quia propriè Deus nobis aliquid debeat, vt suo exponetur loco: sed quia talem gratuito legem statuit certissimam, vt iussa sua facientibus præmia retribuere. Qui ergo di- cit, posse nos ita præparare ex naturalibus, eā scilicet insufficienti dispositione, qua posita, Deus statuerit conferre protinus gratiam, parum abest, vt dicere compellatur, meritum esse de condigno: quale Pelagius affirmabat ante pri- mam gratiam. Nam respondere quòd per il- lam dispositionem non fit propriè debita gra- tia de iustitia, videtur petitiō principij, quippe cum inter nos & Deum nulla sit alia iustitia vel debitum, quàm lex ipsa Dei. Profecto si Pelagio largita hoc fuisset olim Ecclesia, credo fuisset contentus, quia ipse non contende- bat deberi à Deo nobis gratiam propter opera, vt est inter homines æqualitatis debitum, sed quòd esset lex illa iusta Dei, vt bene agentem ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiam suam. Igitur Patres, inter quos præcipue Augustinum, auscultemus in locis tam multis citatis, alijsq; impendio pluri- bus, vbi genus omne ac nomen meriti gratiæ præ- uium inauditum vult esse Christianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de prædest. sanct.) nulla est, si secundum merita nostra da- tur. Et paulò post cap. 1. Porro, si operatur Deus fidem nostram, vt credamus, nunquid metuendum est, ne totum facere nò possit, & ideo homo sibi primas eius vendicet partes, vt no- uissimas ab illo accipere mereatur? Videre si aliud agitur isto modo, nisi vt gratia Dei se- cundum merita nostra detur quolibet modo: ac sic gratia, non sit gratia. Redditur nanque hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quolibet modo, perinde enim est, ac si dixisset: vt gratia sit gratia perfecto modo, merito nul- lo debet præcedere modo. Atqui talis esse vi- detur Ecclesiæ determinatio. Primum in con- cilio Mileuitano, quanuis non ita expresse, ta- men can. 5. vbi determinatur, quòd gratia iu- stificationis non datur, vt quòd facere per libe- rum iubemur arbitriū, facilius possimus imple- re per gratiā: sed simpliciter vt possimus: simul determi-

runt meritū congruum, affirmantali quā causam quare alter iustificetur alter reiciatur. Postremum argumentū.

Lex sola est quæ constitu- it debitū aliquod in- ter nos & Deum.

August.

Concil. Mile- uit.

determinatur, quod simpliciter initium est à gratia, atq; adeo nullo præcedere merito. Atta men in concilio Arauscano expressè est deter minatio can. 25. sub his verbis, Hoc etiam salu briter profiteamur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorè sui inspirat, &c. Eisdemq; omnino ver bis S. nunc Synodus Triden. meritisimò vtu tur, sess. 6. cap. confessionis, vbi ait, quod ex ordium iustificationis sit à Deo nullis præce dentibus hominis meritis. Causæ ego merita, & testes protulerim: aliorum esto iudicium, an meritum sit congrui repellendum, de quo ne que Ecclesia, neque Patres vnquam memine runt. Quin verò ex quo tanta his retro annis ab Aquilone conflata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemq; iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficere, neque enim catholici om nes sunt, quibus meritum congrui probatur: neque eius authores sensum Pelagianum inten dunt: neque Ecclesia, quicquid sit de scholasti cis opinionibus, intermisit vnquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iusti ficari per CHRISTVM dominum nostrum.

¶ Quod autem inuentorem primum huius nominis conuicio decepisse, fuit, quod legit apud antiquos: congruum esse, vt qui suis natu ralibus bene vteretur, Deus misericorditer sub ueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, vt si homo pro sua fragilitate facit, quod natura po test, Deus pro sua misericordia suppleat, quod non potest, suppleat inquam, non statim in fundendo gratiam, sed per auxilium speciale adparando convertendòq; ad se illum cui gra tiam infundat. Congruitas ergo illa non in no bis, sed in Deo est. At verò meritum quanuis addant, de congruo, nisi velint terram, vocare cælum, non dicit congruitatem solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeatur gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi prolo. cap. 10. loquentis cum Deo, Cum punis malos, iustum est, quia illorum me ritis congruit. Cum parcis malis, iustum est: nõ quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, & bonitati cõdecens est. Nullam ergo congruen tiam agnoscit Anselm. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cum autem quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, & aliis de congruo mereri. Quare S. Thom. licet 1. 2. abiecerit opinionem, quam visus est sequi in 2. sentent. puta, quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo (vt patet q. 14.

Araus.

Triden.

Deceptio de merito congrui.

S. Thom.

artic. 5.) non tamen negant, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primam gra tiam alteri: merèdo, quod Deus disponat ipsum per bonam inspirationem & motionem. Et 3. p. q. 2. in SS. Patribus subodorat aliquod meri tum congrui respectu aduentus CHRISTI: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuèdi, & infallibili ter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissimè orant pro conuersione alio rum, qui tamè non impetrant, vt testatur Pro pheta, vbi ait, Si steterit Moyses & Samuel co ram me, nõ est anima mea ad populum istum. ¶ Sed vtrum saltem motio illa, qua homo per auxilium speciale disponitur ad gratiam, sit me ritum de congruo, vt quidam modò incipiunt euulgare: profectò licet hoc non iniiceret tan tum scrupulum, quantum illud opus quod fit ex puris naturalibus, nihilominus neque hoc censendum est vllo nomine meriti. Primum, quod apud patres nulla est talis distinctio inter meritum congrui, & condigni, quippe qui nusquam agnoscunt rationem meriti, vbi non substratio debiti & iustitiæ. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atque ideo neque meritum operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratifican tem gratiam: iuxta illud, Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde vt est apud Augustinum considerare Hypog. lib. 3. & vbiq; prædicat, hominem lapsam neq; resurgere posse, neq; aliquid boni facere, nisi per gratiam CHRISTI, intelligit, nisi per ipsum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc sententiam illud testimonium accersens, Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Quasi ante gratiam iustificansem homo captiuus nihil meriti præstare possit. Quò & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius generis. Quinimo si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiam, & gratiam ipsam gratum facientem, non duas actiones Dei, sed vnã prorsus reputant: veluti motum & eius terminum. Licet S. Tho. ex plicationis gratia distinxerit auxilium gratiæ ab ipsa gratia habituali, Et ideo motionem ipsam non æstimant meritum, nisi præintelle cto termino. Et tunc iam non est meritum so lum de congruo, sed certè condignum, nõ qui dem gratiæ, sed gloriæ: vt sumus non longè posthac explicaturi. Itaque pro eodem Patres reputa

Hier. 1.

Vtrum cum aux. spe. sit me. cong.

Gene. 4.

August.

Ioan. 1.

Rom. 11.

reputabant auxilium, & motionem Dei non cadere sub merito, atq; gratiam ipsam.

¶ Fundamenta huius meriti de congruo nul la video apud authores, nisi sint illa quæ S. Thom. contra se adfert, cuius potissimum est verbum Augustini, Fides meretur iustificatio nem: quod est in epistola ad Paulinum 106. Et in 2. episto. ad Sixtum, quæ est 107. haud dissimiliter dixerat, quod nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hæc impetrat. Neque enim nullum est meritum fi dei, qua fide ille publicanus dicebat, Propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus. Ad primum autem S. Thom. respondet, quod aliquando August. fuit in illa opinione, quod initium fidei esset à nobis, quod primo ipso li bro retract. postmodum ipse retractauit. Et ad hunc retractatum sensum forsitan pertinet & illud, quod fides mereatur iustificationem. Non ait S. Thom. quod formaliter August. re tractauit fidem mereri iustificationem, sed qd initium fidei esset à nobis. At tamen ait, eodem pertinere, quod fides sit meritum iustificatio nis: & idcirco simul censetur retractasse, quod meritum iustificationis sit à nobis, si aliquan do in hoc sensu opinatus est, fidem tanquam opus nostrum esse meritum iustificationis.

Fundamenta meriti de congruo subueniunt.

Luc. 18.

1. Th.

Cap. 3.

August.

Ioan. 3.

Fides sine charitate reipi pot. per auxilium speciale.

Quid sit Aug. fidem inchoare me ritum & iustificationem.

Verum est tamen, Augustinum obsecrè profectò de gratia fidei fuisse locutum. Nam lib. 1. ad Simplicianum capit. 2. distinguit duplicem gratiam: scilicet gratiam fidei primam, quæ non sufficit ad obtinendum regnum cælorum antequam sacramentorum participatione incorporentur ecclesiæ: alteram verò, qua homines corporum iam, inquit, CHRISTI, & sancto Dei templo deputantur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. At qui primam gratiam appellat inchoationem, conceptio huiusmodi similem, secundam verò natiuitatem, vt ad vitam perueniatur æternam. Ex his autem verbis hoc nunc præcisè, quod extra controversiam est, recipimus: scilicet, quod possit homo reci pere fidem sine charitate, per auxilium specia le: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro competissimo habet S. Thom. 2. 2. quæstio. 6. artic. 2. Atq; illam nonnunquam fortè habent catechumeni sine charitate. Licet absq; dubio sæpenumero per votum baptismi recipiant gratiam gratum facientem, ante baptismum in re: vt infra suo loco monstrabimus. Conie ctura ergo est, quod vbiq; August. dicit, fi dem inchoare meritum, & impetrare iustifica tionem, loquitur de illa fide, quæ tempore per auxilium Dei potest præcedere gratiam gra

eum facientem, vt lib. 1. retract. cap. 13. & cre ditor. aliis locis. Sed tamen vocat inchoatione meriti, exclusiue: quia scilicet fides ostendit nobis à quo debeamus petere auxilium. Et hoc etiam vocat impetrare iustificationem: nõ quod illic sit aliqua ratio meriti. Nunquam enim Au gusti cogitauit meritum esse aliud quam de cõdi gnò: id scilicet, quod gratia iustificanti succedat. Vnde Hippog. lib. 1. vbi ait, quod absq; ad iutorio gratiæ nil valet homo incipere, expli cat illam præuenientem gratiam, esse gratum facientem. Prauenitur enim, inquit, homo me dicina, id est, CHRISTI gratia, vt sanetur, & reparetur. Quamobrè sæpissimè repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritus gratiæ fuerit liberatus: ab eo, qui dixit, Si vos filius libe rauerit, verè liberi eritis, vt patet de correp. & gra. libro 1. & vbiq; apud ipsum. Est ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed si consideretur, vt secundum naturam antecedit gratiam, est in choatio exclusiue meriti, non meritum, ex eo quod est primus actus & motus, quo à Deo trahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tunc placet, est primum meritum. Et iste est sensus germanus August. Sanè qui in epistola ad Paulinum, quæ est 106. vbi lo quitur de merito fidei, expressè ait, quod si ali quid boni operatur homo, vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gra tiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum, qui iustificat impiũ, vt de peccatoribus fides eius ad iustitiam, profectò antequam gratia iustifice tur, vt iustus efficiatur, impius, quid est, nisi im pius? Igitur ante gratiam iustificansem nullam prorsus rationem meriti admittit neq; in actu fidei. Et subdit, Si quis autè dixerit, quod gra tiam bene operandi fides mereatur, negare, in quit, non possumus. Sed tamen qui habent fi dem, qua impetrent iustificationem, per Dei gra tiam venerunt ad legem iustitiæ. Et paulò infè rius explicatius ait, quod si des impetrat iusti ficationem, sed statim mentè suã exponit: di cens, non quod gratia Dei aliquid meriti præcedit: humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Non ergo vult quod prima gratia cadat aliquo modo sub merito, sed augmentum gratiæ. Et loquitur expressè de gratia gratũ faciente, quippe, quæ sola est, quæ perficitur in patria. Sed ne vlla reter dubita tio apud August. ipse se in libro de spir. & lit. cap. 13. palam exponit, vbiq; dixerit quod fides impetrat iustificationem. Non enim intel ligit, quasi per modum vilius meriti: sed quia docet quomodo à Deo debeamus petere auxi

Aug. gratiã præuenientẽ vocat ipsam iustificatẽ.

Ioan. 3.

Actus fidei inchoatio meriti, & meritum di uersis ratio nibus.

August.

Augmẽtum gratiæ cadit sub merito.

Fides quo modo impetret iustifica tionem vide c. 21. fo. 186. A. & 188.

De meri- publicani non- nullo.

lium faciendi, quod lex imperat. Et pariter respondemus ad illud 2. epistolae ad Sixtum de merito fidei Publicani. Et enim vel sensus August. est. de merito condigno, propterea quod quando Publicanus adiit templum, verissimi le est aduenisse in gratia, veluti qui iam tunc eandem humilitatem gerebat in animo, quae oris postea confessione depromptur. Ob idque, solum meruit iustitiae & sanctitatis augmentum. Sed dictus est exisse iustificatus: id est, fecisse opus iustitiae: quod cap. vlti. repetemus. Vel si meritum enuncietur de operibus praecedentibus, intelligitur quod fuerit iustitiam meriti exclusiue, vt supra explicatum est. de actu fidei per auxilium speciale. Et in altero istorum sensuum audendus est August. & Cyprianus & quicumque de hac re loquantur, dicentes, quod fides est non nullum meritum. Tametsi forsitan nonnullam Patres loquuntur eo modo de merito, quo de homine diu viuente in peccato dicere consueuimus; postea meruisse iustificari, propter aliqua opera moraliter bona, quae fecerat in peccato. Non quod illa sint vlllo modo merita apud Deum, sed in usu loquendi vocamus merita, bonum illum vsum naturalium: vt iam ante dicebamus in prima acceptione meriti. Inuentum ergo est nunquam antea excogitatum, quod velit quis Augustino inurere meritum congrui, quod credo ipse nunquam suspicari potuisset. Sed & de magistro sententiarum iniuria est dicere, quod tenuerit primam gratiam cadere sub merito. Si quidem sententia dist. 26. neque transierunt vnguem ab Augustino deuius expressio id negat. Et dist. 27. c. 4. In bonis, inquit, merendis, causa principalitas gratiae attribuitur: quae principalis causa bonorum merito rum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur. Gratia autem qua sanamur procul dubio non est alia quam gratum faciens. Et idem repetit ca. 5. & 6. vbi explicans, quomodo fides mereatur iustificationem, ait, quod vnicuique virtuti proprium est per suum actum meritum esse: nempe, duce charitate. Quo tandem iam molestam disputationem absoluiam, euidetissimum argumentum hoc est, neque Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritum quam condigni. Quod si de merito vlllo ante primam gratiam visum fuissent locuti, confestim expressissent, non id intelligere de merito iustitiae, & condigno, sed de merito congrui, vel quouis alio vt cauerent ne homines faceret Pelagianos. Cum ergo nusquam taliter de merito distinxerint, manifestissimum est, nullam eos rationem cognouisse meriti ante gratiam iustificationis.

lauenti me- riti de con- gruo.

Magister sent. non pu- tauit primam gratiam cade- re sub meri- to.

Euidetias argumentum Patribus me- ritum tantum condigni no- tum fuit.

Quo error Lutherorum de iustificatione exponitur. Cap. V.

Quod nobis demum instituti nostri peruentum est, vbi princeps nobis est cum Lutheranis controversia. Diximus, inquit, de operibus ad iustificationem nos preparantibus vsque ad punctum ipsius infundenda gratiae. Subsequitur ex ordine iam nunc, vt de eisdem operibus quatenus a Deo praesenti nostrae cooperemur iustificationi plenius disseramus. Quod est an sola fide iustificemur. Est autem haec de sola fide, ad eam, cum a suis exordiis abstrusa, tum ob diuturnam vtriusque pugnam obuoluta ac implexa, vt ad eruendam veritatem vix nobis aliquid de parcat aditus. Quocirca si in hoc negotio, vbi sunt tam multi sapientes versati, conferre quidquam valet opera nostra, saltem conabor statum causae, qua potero perspicuitate constituere. Scilicet & aduersariorum sententiam & nostram, via, & ordine, quibus punctis discordant aperire. Id quod in his, quos haecenus legimus, semper desideratur. Cum enim verbis iam ferme non bitcum isti consentiant, non ita multum conducit, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fide iustificemur, nisi sensa ipsorum denudemus, quorum subinde articulos punctim petamus. Quod quia forte non hucusque effectum a nostris est, minus promouerunt. Eo praesertim, quod si quos alios vnquam perpessa est ecclesia infestis homines, qui sola dictionis perplexitate, & caligine obiecti, depugnauerint: isti sic potissimum sola tenebrarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia haec prodita explicatissime, ita erit protinus efficacissime conuicta. Igitur protoparens ille istorum Martinus Luthe. si in exordio statim primi tomi suo operum, suam ipsi historiam praenarranti fides habenda est: quod postea euomuit, ab inuidia Romanae sedis concepit, ob quam potissimum (vt ait) indulgentiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum, mox accipit necessitatem operum inficiari, quae sunt in satisfactione de peccatis: praedicat nullum post dimissum peccatum relinqui reatum poenae: eo quod CHRISTVS pro omnibus persoluit pretium. In de gradu fecit, vt praetextu extollendae fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmans sola nos fide iustificari: per haec scilicet dicitur, quod quisque credat sibi condonari peccata per CHRISTVM. Tandem eo prorupit infania

Art. de iustificatione.

Assertiones Lutherano- rum.

Lutherano- rum caligo.

Luthe.

Occasio Lutheranae dictionis, li. 3. cap. 6.

Quid sit Lutheranus, sola fide nos iustificari.

Assertiones Lutherano- rum.

Fides Luthe- riana omnia ad- implet, atque deo liberat a legis obser- uantia. Vide li. 3. cap. 1. fol. 191. b.

vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata estimaret. Quia vero vna illa fide adimpleri omnia praeccepta, atque ad eam, qui credit, liberum esse a lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multo virulentior, ac perniciosior natus, nutritusque est aliquo tempore, quam iam modo defendatur. Hoc enim sensu cepit Luther. suaque deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, quod qui vnam hanc haberet certam firmamque fidei condonari sibi scilicet gratis, peccata per CHRISTVM. S. T. V. M. nulla alia operum lege teneretur, sed quicquid operis perpetraret, si fidem retineret, neutiquam gratia decideret. Assertionem ergo de hac re istorum non confusam, vt assollet, sed ex ordine disponam, vt gradatim melius perpendantur. Primum enim Luthe. in assertionibus ad Leonem, art. 4. fidei cum sacramentis comparatis, nec in pot. inquit, nec veteris testamenti sacramenta, sed sola fides iustificat. Et contraria sententia haeretica est. Est articulus 13. Ad sacramentum eucharistiae accedentes haec sola fides purus facit & dignos, si credant & confitent se gratiam sibi consecuturos. Secundum de conferens fidem cum operibus ait in lib. de libertate Christiana, solam fidem sufficere ad salutem, opera nullo modo iustificare. Et in expositione epistolae ad Galat. Sola, inquit, fides necessaria est, caetera omnia opera libera sunt, neque praeccepta, neque prohibita. Et in libro de captiuitate Babylonica. Per solam fidem possumus cum Deo agere, opera ille nihil curat, neque illis indiget. Et de votis monasticis, Fides & opera longissime inter se distant, & contrariatur, vt non possint opera pugnar cum lege. Et in libello de libertate Christiana, docet eum qui habet fidem, liberum esse ab omnibus praecceptis legis, neque vllis indigere operibus vt saluus sit: sed sola, inquit, fides haec omnia largitur. Tertio itaque, eo progreditur, vt nulla eua opera, quatumcunque praua, officere quicquam existimet habenti fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carolstadium. Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, in fert nulla peccata posse hominem damnare, & si velle, nisi solam incredulitate. Neque habenti fidem dubitandum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in CHRISTVM tam mala sunt, quae possint eum damnare, & accusare. Caetera proprijs cuiusque locis adiciuntur. Haec omnia dogmata ad literam perseuerauerunt

aliquandi diuinae ipsi postea discipulatusque huiusmodi floribus opera sua conspungere: vt est potissimum videre apud Melancthonem in locis communibus. In hoc tam explicato sensu videlicet, quod eatenus nulla sint alia necessaria opera praeter fidem, vt nullum extra in ore edulteratum sit peccatum, in sanissima haeresis est: & quam miraculose est mentem Christiani hominis occupasse. Haec tamen noua est pestis, sed quae ab initio vsque nascentis ecclesiae genus ducit. Fuit enim haeresis Eunomij, quam August. lib. de haeresi cap. 1. 2. sub his verbis refert. Fertur etiam vltique ad eam fuisse bonis moribus imitatus, vt assereret, quod nihil enim obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huiusmodi quae ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luthe. Nisi quod ait, fidem non debere esse otiosam, sed liberam de hae. Christiani exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap. 12. idem August. tempore istiusmodi Apostolorum aetate, hanc ipsam haeresim eadem omnino exordia, quae in istis modo notatis aduersariis habuisse. Nempe dum non in intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententijs, Apostoli Pauli scilicet, Lex subintravit, vna abundaret delictum. Et Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis arbitrat qui dicitur fidei factis esse ad salutem sine alijs operibus bonis, inquit, modo malis nihil obstantibus. Quae, inquit, ob causam hanc, Apostolica epistola Petri, Ioannis, Iacobi, & Iuda contra haereticam sententiam digne dicitur, vt velle mantentia ad hanc fidem sine operibus nihil potest esse. Sicut ipse ait Paul. Fides quae per dilectionem operatur. Et super Psalm. 1. eorum dem haereticorum verba inducit, in quibus dicitur Dei peccatoribus in promittentibus, vt in quibuslibet peccatis per seuerantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat. Deus signat, paratam esse dixerunt, ita vt nemo esset periturus fidelium iniquorum. Quibus respondet, quod illi Deus ille iustus, cui cantatur misericordia, & iudicium, dampnabit hominem male de se paratam mentem, & ad interitum suum, misericordiam Dei ipsius aduocantem. Porro cum sensus hic plures conuoluar errores, videlicet contra necessitatem sacramentorum & operum, & contra praecceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si rursus simul totam aggredieremur, suum nos agmine obrueret. Inquit CHRISTVS: si pretium sanguinis ad nos per sacramenta deriuari, vt quicumque a fide pbregriaretur, nisi renatus ex aqua & Spiritu sancto, non posset introire in regnum Dei: & qui lethale crimen admissent,

Haeresis manifestata est opera non esse necessaria, nec aliud esse peccatum praeter incredulitate. li. 3. c. 1. fo. 193. b.

Eunomius. Lutheo fides non debet esse otiosa, sed hoc vt cuique libere fuerit, vt dictum est. sine legis obligatione, sed ex solo amore. li. 3. c. 1. August. Haeresis tempore: Apostolorum ex sola fide. vide c. 1. fo. 184. b. Rom. 5. & 3.

Rosal. 100.

Multiplex error.

Comparatio Luthe. cum e uangelio. Ioan. 3.

Quæ tamen istis soboles ex hoc dogmate pro- pagetur, in subsequentijs apparebit. Huc te ergo, optime lector, identidem post hac remit- temus. Hanc ob oculos habebis pagellam, quæ deinceps respectes.

Quo termini controversiæ exponuntur. Cap. 6.

IN capite ergo statim disputationis duas istas voces, iustificatio, & fi- des exponere est operæ pretiū. Iu- stificatio trifariā (vt in secunda sua propoſitione cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Prima, genuināque notio huius no- minis, est acquisitio iustitiæ: nempe ex iniusto iustum fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri ca- lidum. Nomina enim huius figuræ mutatio- nem inter duo contraria significānt. Secunda huic proxima notio est, vt significet augmen- tationem iustitiæ. In his quippe formis quæ gradus habent, nomen verbale non solum pri- mam mutationem, sed progressionem quoq; significat. Dicitur enim etiam calefactio, inten- sio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones cele- berrimæ sunt in sacris eloquijs. De prima ait Paul. Et autem qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et, Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo (vt est in gloss. super illud Rom. 8. Quos vocauit, hos & iustificauit) pec- catorum remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia formaliter iustificamur virtute, & merito CHRIS TI. Vnde ad Co- rinth. Paul. Fornicarij, inquit, idolis seruientes, adulteri, & cetera, fuistis: sed abluti estis: sed san- ctificati estis, sed iustificati estis in nomine do- mini nostri IESV CHRIS TI, & in spiri- tu Dei nostri. Quam obrem iustificatio impræ- sentiarum non dicitur à iustitia, (speciali virtute: sed quemadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius hominis. Hoc nanque significatu vsur- par quoq; nomen iustitiæ. Aristot. instar corpo- ree iustificationis: sic enim res vna cū altera iu- stificatur, quando adæquantur ambæ. Et quam- vis inter nos & Deum, quippe vbi non est om- nino æqualitas, integra esse nequeat ratio iu- stitiæ, iustificamur tamen, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legē & regulam exigimur, & secundum fragilitatem nostram referimur & coaptamur. Hæc enim iustitia est, quam com- memorat Paul. in initio statim epist. ad Rom. Vbi enim dicit euangelium esse virtutem Dei, confestim annexit, Iustitia enim Dei in eo re- uelatur ex fide in fidē. De secundo modo iusti-

Iustificatio nomen multiplex. c. 1. huius lib. Th. 1. 2. q. 113. art. 1.

Ro. 4. & 6.

Iustificatio- nis definitio.

Iustificatio vnde dicitur.

Ethico. 5.

Quomodo fit vera iusti- tia in homi- ne corā Deo.

2. Modo.

ficationis legimus, Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et, Non verearis vsq; ad mortem iusti- ficari. Et, Videtis quoniam ex operibus iustifi- catur homo, & non ex fide tātam. Quibus ver- bis contradixisset Paul. vbi ait, Arbitramur ho- minem iustificari per fidē, & non ex operibus, nisi Paul. de priori iustificatione: Iaco. verò de altera loqueretur. Tamen si suo loco explicabi- mus, vt etiam opera nostra concurrant in iu- stificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præ- cedentibus. Tertio modo vsurpatur præterea nomen iustificationis pro eo, quod est, reum absolui in iudicio, & pronūciari ab illo. Neq; vsurpatio hæc adeo est aliena à prima, quini- mō omnino illi agnata. Quemadmodum enim in re apud Deum iustificari, est eum, qui iniu- stus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori cor- ram hominibus, est, eum qui iniustus habetur & reus sit secundum allegata, & probata, pro- nūciari iustum. Quo sensu ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui cōdemnat iustum, ab- ominabilis est vterq; apud Deum. Et, Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iu- dices, quem iustum esse perspexerint, illi iusti- tiæ palmam dabunt. Ad verbum Græcum red- dendum esset, Illum iustificabūt. Neq; ab hinc quidem longissimè distat significatio illa psāl- mi. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: id est, vt cum homines de te iu- dicauerint, iustus inueniaris. Ad hunc prope modum, iustificare, significat etiam condemna- re, seu iactare iustitiam. Secundum illud, Ille autem volens iustificare seipsum. Et, Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra. Hæc autem tertia si- gnificatio nusquam est apud Paulum, neque in scriptura: vbi fit mentio de nostra per CHRIS TVM iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequi- ter fallunt. Sed accipitur iustificatio primo mo- do pro vera acquisitione nouæ iustitiæ. Et vbi accipitur secundo modo, designatur quoq; ve- ra augmentatio iustitiæ, quæ fit per opera no- stra, emanantia ex gratia Dei, & non duntaxat reputatio seu cōmendatio iustitiæ, vt in subse- quentijs sursus demonstrabitur. Vtus est er- go Paul. nomine iustificationis (si rem coniecta- ri nobis licet) alludens forsā ad originalem iu- stitiam, in qua creati sunt Protoperentes no- stri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem ab hoc nostro ori- ginali contagio significanter nūcupauit iu- stificationem: hoc est, restitutionem, & quadā- tenus instaurationem, nō quidem eiusdē pro- tus originalis iustitiæ, sed tamē rectitudinis ho- minis

Cōponitur Paulus cum Iacobo.

3. Modo.

Prover. 17.

Deut. 25.

Psal. 50.

Iustificatio dicitur iustitiam. Luc. 10. & 16.

Duplex acc- ptio iustitiæ in vsu scri- pturæ Pauli- næ.

Allusio ad iu- sti. orig.

Quomodo iustitia resti- tuatur ho- mini.

s. Thom.

Iustificatio solū passiuē.

August.

1. Cor. 13.

Melanetho. Buce. Pighius.

minis ad Deum, quæ illius erat forma & radix. Quocirca, vt scite adnotauit S. Thom. 1. 2. q. 113. Quamuis iustificatio nostra, & à fidē in- choetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamen harum virtutum sortitur nomē, sed à generali iustitiā. Eò quod fides peculia- ris virtus est intellectus: veluti charitas, volun- tatis: sed iustitia totam designat hominis re- ctitudinem. Hinc fit, vt iustificatio, solum passiuē accipiatur pro illo motu qui est in homi- ne. Neque propria est distinctio, qua aliqui ef- fingunt, aliam esse in CHRIS TO iustificatio- nem, quæ est causa nostræ, & aliam in nobis, quæ est illius effectus. Nam sicut apud philo- sophos, motus non est in mouente, sed in re- mota, vt calefactio non est in igne: sed causa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est in aqua. Nec concederet Aristot. quod calefa- ctio actio sit in igne, sed ab igne: sunt enim ijdē motus, actio & passio, licet respectus actionis sit in igne. Eodem modo neq; in Deo neq; in CHRIS TO est propriè iustificatio nostra, nisi quia in eo est causa vnde procedit iusti- ficatio nostra. Vnde August. de spi. & lit. cap. 11. exponens illud Pauli, Iustitia Dei in eo re- uelatur, & c. ait ideo dici iustitiā Dei, quod no- bis illam impartiendo, iustos nos facit. Et super illud Psalm. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia, inquit, Dei nostra fit, cum nobis donatur. Et hæc de primo verbo quæstionis, scilicet iusti- ficatio. Alterum verò, puta fides, non solum pars aduersa, vt in quarta ipsorum propositio- ne retulimus, sed nostri etiam in tot discindunt ac dilaniant. significatus, feruē quot sunt in scripturis verba de fide. Ad eò vt vix possimus mente retinere tam multiuagā nominis æqui- uocationem. Etenim aduersarij quo fidē quæ est extra charitatem, fidem esse denegent, de qua tamen ait Paul. Si habuero fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non ha- bueo, nihil sum: confingunt nescio quam fi- dem, miraculorum, distinctam à fide catholica. Et quod defendant sola nos fide iustificari, di- scernunt aliam fidem historicæ euangelicæ (quæ negare nequeunt haberi posse extra gratiam) à sua fide iustificante, confinguntq; nescio quas alias fides vt est potissimum videre apud Me- laneth. in apolog. & latius in locis communi- bus: & apud Buceum in sua modò reconesta- tione controversiæ iustificationis. Quin Pi- ghius etiam noster docet fidē accipi pro fidu- cia: item pro conscientia. Atque alios iam vsq; ad quindecim sectiones fidei audiui multipli- cates: scilicet pro autoritate, pro promissio- nē, pro iureiurando, & nescio quibus alijs mo-

dis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, præter- quam quod absque ratione & arte rei simplici tribuitur, omnes fimbrias, & neruos disputa- tionis fidei præscindit. Cū enim CHRIS TVS vnam fidem catholicam, quam basim structu- ræ Christianæ præcicerat, quam plurimis pri- uilegijs donasset, vt illum in animos mortaliū alius imprimeret, quibus locus scripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & virtus fidei com- mēdatur, facile iam elusus repellitur. Sanè cū quilibet fingit, hoc vel alio modo vsurpari il- lic, quam semel lacerauit fidem. Haud quidem inficias ferim, quin sint primum omnium ho- monymia, & amphibologiæ explicandæ, ne disputatio hoc vitio laboret: sunt tamen iudicio, & arte dignoscendæ. Agam prius cum no- stris. Nam de notionibus, quibus hoc nomi- ne vtuntur Protestantes, paulo inferius futu- rus est sermo. Igitur quātum meditari possim, duplex tantum significatus est in hoc nomi- ne fides. Significat enim & virtutem moralē, quæ est in voluntate, & intellectualem, quæ est in intellectu. Quæ quidem explicatio ex ipsa statim nominis etymologia perlucet. Et enim & Cicerō prius, lib. 1. de officijs, & post- modum episto. 19. ad Hiero. August. in duabus syllabis, quarum prima est à fio, secunda verò à dico adnotant, fidem eò dici, quia fit, quod dicitur. Vnde fides, primum omnium signifi- cat constantiā, & veritatem, quæ in dictis quid- piam afferentis, aut promittentis, inesse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiā nū- cupatur. Quæ de causa ait illic Cicerō, Fides est dictorum, & conuentorum constantia & veri- tas: quæ quidem est totius iustitiæ fundamen- tum. Ob idq; in pactis, vbi est vtrinque mutua promissio, dixit ille, Accipe, daq; fidem. Fallun- tur ergo, nisi ego fallor, qui dicunt vno modo accipi fidem pro promissione vel sponsione. Nam promissio res est prior fide. Etenim cum quis quid pollicetur, dicitur promissione illa dare, astringeret, & obligare suam fidē: quæ po- stea liberat, cum implet promissionē, vel vio- lat, si non implet. Non tamen dicitur, obliga- re, aut dare promissionem, sicut nec dicitur im- plere fidem, sed promissionem. Est ergo fides non promissio, sed veritas firma, quæ seruan- da est ob promissionem, & quam promitten- tes quodammodo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circumuenitur, vel defrauda- tur, implorat deorum hominumq; fidē: quod est constantiam & veritatem. Neque opus est aliam fidei acceptionem fingere, pro authori- tate illius, cui credēdū est. Quippe cum in hæc recidat, quam modo diximus constantiam, &

Nocet tam multiplex di- uisio fidei.

Homony- mia explican- da.

Fides bifariā dicitur.

Fides quia fit quod dicitur.

Fides mora- lis virtus.

Fides distin- guitur à pro- missione.

John. cap. 14.

August.

veritatem. Inde enim quisque dignus est, cui adhibeatur fides, quod constans & verus existimatur, ut faciat quod dicit. Qua qui caret constantia, dicitur carere fide. Vt, Fronti nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidem eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius, cui facimus ut detur fides. Et bona dicitur fide quis quid gerere, aut possidere, dum sine dolo malo id facit. Secundo modo accipitur fides, ut est intellectualis virtus. Nempe assensus quem praebeamus enuntianti aut promittenti nobis aliquid. Quae quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quem fidem primo modo habere scio (id est dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquam, aut promittit, persuadet quidem mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc est, generat in me assensum, quo illi credo. Qui quidem proinde assensus dicitur fides. Tamen si idiomatum istius morosi observatores aiunt, huiusmodi assensum non tam proprie nuncupari fidem. Dicitur namque Graece *πιστις* a *πιστευω*, quod est persuasi, & fidem feci. Et ideo *πιστις* potius (aiunt) transferenda esset Latinae, persuasio quam fides. Imo grammaticissimi quidam dicunt, non posse reddi vna voce Latina. Et de hoc complent longissimas paginas. At vero tamen Quintilianus, transfulerit persuasionem, nihilominus Latini etiam celebratissimi appellantur fidem. Et quidem merito. Nam ut apud Latinos fides, ita & apud Graecos *πιστις* tam passim accipitur quam actiue. Etenim apud illos *πιστις* dicitur *πιστις* *αληθειας*, quod nos vertimus fidem dare & accipere. Et ideo illa persuasio, quae mihi fit ab alio, optime dicitur fides, quam ipse mihi facit, & ego illi habeo. Unde habere, seu adhibere fidem, credere est. Ut apud Terentium, Si haec fidem habeat se in praepositum tibi. Et apud Poetam, Credo equidem, ne vana fides, genus esse deorum. Et Ciceronem in Topicis Argumentorum est ratio rei dubiae faciens fidem. Et idem in officiis, His, inquit, fidem habemus quos plus intelligere, quam nos arbitramur. Et quamvis doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donassent, satis haberet notio haec auctoritatis. Est enim apud omnes ecclesiasticos summo consensu recepta. Duo ergo si demus huic nomini, fides, significatus, satis est. Nempe ut sit fides, quam mihi quispiam dat, dum quicquam asserit, aut promittit, & quam ego vicissim do illi, dum credo. Has duntaxat notiones edocet Augustinus de spiritu & littera, c. 11. His verbis, De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quam damus cum aliquid pollicemur: nam

Fides intellectualis & qualis.

Fides pro assensu nascitur ex constantia & veritate.

πιστις

Duo significatus fidei.

Augustinus

& ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus, Non mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi servavit fidem. Nam illud est, non credidit quod dixit: illud, non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam vero, qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit apostolus, Fidelis Deus qui non vos permittit tentari supra id quod potestis. Tantum Augustinus. Animadvertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua Deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus Deo. Vno cap. ad Romanos. designat Paulus. Vbi enim ait, Quid, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuavit? Absit. Ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus est fidelis in suis promissionibus, quae potest non pendere ex operibus nostris, ut ludaei putabant. Et ideo ait, quod quamvis quidam non crediderint promissionibus Dei, nec legem eius servauerint, firma tamen veritas manet in suis dictis, ut faciat quod dixit. Vbi autem paulo inferius ait, Iustitia autem Dei per fidem IESU CHRISTI in omnes, & super omnes qui credunt in eum, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credentes fideles sumus Deo, quae quidem causa est, & fundamentum iustificationis nostrae. Ex his primo colligitur, quod non est necessarium ut alio modo accipiatur fides pro fiducia: ut tam nostri quidam, quam aduersarii omnes pro competito habent. Nam fiducia res est alia a fide & proles eius. Nec per se proprie est virtus, sed virtutis modus. Est enim ut sciens ait S. Thomas 2. 2. quae. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione: seu robur spei, pertinet ad magnanimitatem. Inde enim quod fidem habeo dicitis asserentis, aut promittentis, spero, & fido ita fore. Quinimo quamvis ex fide nascitur, a charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia a fide nomen trahit, sicut effectus a causa. Quam obrem firma, certa quae fides exprimitur nomine fiducia: veluti causa nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsius, quae isti multiplicatores significationum fidei adferunt, palam constat. Aiunt enim hoc modo accipi fidem, pro fiducia: vbi ait Iacobus, quod is qui a Deo quicquam postulauerit postulet in fide, nihil habens, ita accipi quod in euangelio exigebat fide ab illis CHRISTVS, qui ad se veniebant petentem sanitatem, & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicitis monti, transfere hinc, &c. Et vbi ait Paulus, Si habueris omnem fidem, ita ut montes transferas, &c. Cum tamen sit manifestissimum

1. Cor. 10.

Rom. 1.

Fides apud Paulum pro constantia promissionis dicitur, & nota credulitate.

Fides in accipitur pro fiducia, & nota.

Fiducia aliud a fide. 3. c. 11. 1. 1. b. & c. 10. lio 24. b.

Mar. 11. Fides postulationum.

Iaco. 1.

Matth. 17.

1. Cor. 11.

stissimum in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id est pro assensu firmo, certo & constantissimo, quem debemus, praebemusque dicitis CHRISTI. Enimvero cum haec fides esset fundamentum, qua nititur tota salus nostra, ut crederemus CHRISTVM esse Deum, atque adeo vera esse omnia quae cum nos euangelizando docuisset, in corroborationem huius fidei faciebat omnia miracula. Quae Patribus & theologis receptissima doctrina est. Atque ex illo loco compertissima, vbi dimittens Apostolos praedicatum Euangelium sic eos instruit. Signa autem eos qui crediderint, nempe qui fidem catholicam susceperint, haec sequentur. In nomine meo daemones eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c. Quare mirari satis nequeo, cum quidam aduersarii nostri aliam fidem miraculorum excogitauerint, quam catholicam, tum maxime quod non solum doctores alii agnoscant, vbi ait CHRISTVS, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicitis monti huic, transfere hinc illuc, & transferet: cui coeque illud Paulus, Si habueris fidem, ita ut montes transferas: aut vbi cumque in Euangelio miraculum facturus, fidem exigebat. Illud enim de Centurione salutem puero suo deprecante, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel, de qua rogo fide qua de catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cecos, Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondens dicitur, Vtique, domine, subdit, secundum fidem vestram fiat. Sed hoc est, quod ad istos decipit, quod, ut paulo ante dicebamus, aliquando gradum ipsam certissimam fidei explicant nomine fiducia: ut eisdem capite, Confide fili. Non confiderantes, quod fiducia solum commendatur tanquam signum firmissimae fidei. Et ideo potius nomen fiducia accipitur pro fide, quam nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides catholica, quam mox dicitur reprehendit in Petro, quem erudiebat futurum caput Ecclesiae, & quam in Chananaea, magnam commendauit ad confusionem populi Israel. Neque alia quidem est, de qua ait, Omnia quae unquam orantes petitis, credite quia accipietis. Credere enim non significat, nisi assensum quem praebemus promittenti: unde si firmus est, progignitur fiducia. At vero, si quis arguat contra, non esse petendi necessariam persuasionem, quod sit impetraturus quicquid petit: quippe quae esse potest falsa, & tamen est semper necessaria fiducia: ergo illic fides accipitur pro fiducia. Huc ego etiam redarguam. Nunquid minus absurditatis habet, fiduciam, qua quis fidem se obtentum ire quicquid a Deo petierit (si modo id recte po-

Mar. 11.

Non est distincta alia qua fides miraculorum. 1. c. 10. fo. 13. b. Matth. 17. 1. Cor. 13.

Matth. 8. & 9.

Certissima fides nomine fiducia explicatur in scriptura, Matth. 14. & 15.

Mar. 11. Fides postulationum.

Iaco. 1.

Matth. 17.

1. Cor. 11.

stulet) falsam esse posse, quam fidem, qua idem credit? Profecto quam certa & firma debet esse fiducia petentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hanc explicat Seruator noster, Amen dico vobis, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis est. Petere autem in nomine CHRISTI, est petere ea, quae ad salutem animae pertinent, quando & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quam fiducia certissima esse debet, in alio vero vtraque erit falsa. Vnde Iacobus vbi ait, Qui postulat a Deo, postulet, in fide nihil habens: proculdubio de fide qua pollicenti Deo debemus palam loquitur: & idcirco addit, nihil habens. Quo enim quisque gradu credit, eodem & confidit. Admonet ergo Iacobus, ut nemo quicquam postulet, nisi quod certo credit ad salutem sibi conferre, & tunc nihil habet. Vel si non sit ita certus, non habeat aliam, vel fidem, vel fiduciam impetrandi, nisi sub conditione, si id quod petit, tale est. Quod demum addit idem Alber. fide etiam accipi pro conscientia: vbi ait Paulus, Omne quod non est ex fide, peccatum est, esset qui negaret: quonia forsan sensus Pauli, non est nisi, omne quod est contra fidem CHRISTI, peccatum esse. Sed tamen ut demus, accipi illic pro conscientia, profecto non differt a fide, nisi ut particularis cognitio quae applicatur ad opus, distat ab vniuersali: facere enim contra conscientiam, est facere contra, quam fides doceat. De alia vero diuisione fidei acquisita, & in fide satis fuerit praenotasse, quod haec nomina non competunt actibus, sed habitibus: quorum primus a Deo infunditur: alter vero humano vltu acquiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autem actus & habitus promiscue apud philosophos eodem nomine fidei nominantur, eod quod actus circa obiectum versetur, & habitus sit propter actum. Hac enim notione usurpamus fidem, dicentes omnia quae sunt in sacra pagina, esse fidem catholicam: scilicet, quia sunt obiectum fidei. De illis vero tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus.

De fide sine operibus quidnam conferat.

Cap. 7.

Is explanatis iustificationis fideique notionibus, Lutheri machina ista propositio uelie demoliri instituit. Prima statuitur contra suum fundamentum, quod in quinta, & sexta

Quomodo petentium fides, & fiducia debeat esse certissima. Ioan. 16.

Iaco. 1. Fides distinguitur a fiducia.

Rom. 14.

Fides infusa & acquisita nomina sunt, habitum non actuum.

Obiectum & habitus fidei.

1. Propositio catholica.

Quomodo recipitur in iustificati onis benefici um.

1. Argum.

Ratio fidei.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Qua ratione loquatur Paulus de fide sola, & que ad iustitiam spectat.

August.

cum uolui, dum idē nobis per idem diffiniunt? Non ne luculentius dixissent, illud nos beneficium accipere actu, quo per speciale auxilium Dei credimus Deum esse, & remunerato rem esse, vna cum actu spei, quo nos per idem auxilium erigimus, atque actu charitatis, quo nos erratorum poenitet, adhibito sacramento, vel baptisimi, si ab infidelitate conuertimur: vel poenitentia, si relapsi resipiscimus? Sed respondent, Omnes istos actus complectimur nomine fidei. Contra hoc ergo responsum opposuimus secundam propositionem. Quis enim hanc ferat theologiam, vt in diffinitione fidei, actus spei, & charitatis coglutinentur? Etenim substantia fidei suam habet legitimam rationem in persuasionem & assensione intellectus, cuius proprium obiectum est verum, quod a Deo reuelatū est. Reiqui uero habitus ad uoluntatem attinent. Spei namque & charitatis obiectum non est ratio ueri, sed boni, quod obiectum est uoluntatis: sicut intellectus, est uerum. Erigimur enim formaliter non per fidem, ut isti putant, sed per spem in bonum illud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur inquam desiderando, & appetendo: charitas autem amor eiusdem boni est, beneuolentia & amicitia. Quare in patria fide per uisionem depulsa, spes simul cessabit: charitas uero respectu ipso Dei adeo non abscedet, ut sit mirifice perficienda. Spectatio creaturæ, ut ait Paul. reuelationem filiorum Dei spectat: spes autem quæ uideatur non est spes: nam quod uidet quis quid sperat? Et alibi, Charitas nunquam excidit: siue prophetia euacuabuntur: siue lingua cessabunt. Ex quibus colligit fidem, spem, & charitatem non solum tres esse res, sed illarum esse maximam ac prastantissimam, charitatem. Non modo quia fides & spes, temporaria sunt, charitas uero perpetua, sed quia aliarum omnium est forma uirtutum: qua absente, nulla æstimatur uirtutis pretio. Hac de causa, ubi de ratione præcisè fidei sermo est Paulo: Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Ecce totam substantiam fidei. Vbi autem de fide cum sua societate quæ ad iustitiam vnà requiritur: Neque circūcisio, inquit, aliquid ualeat, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde super Plal. 31. August. Quod credit quis, fidei est, sed quod operatur, charitatis est. Porro, nisi tam hostiliter illi ex suis gymnasijs uniuersam eliminassent philosophiam, nunquam uirtutum rationes ita confuse permiscerent: sed cuique suam tribuerent. Sunt enim, ut iustitiæ, temperantiæ, &

aliarum uirtutum essentia & finitiones uariæ, ita & fidei, spei, & charitatis. At uero respicienti exemplar, quod capit. 5. præfiximus mentis istorum, facile erit pendere hominum inconstantiam, & contradictionem. Vbi enim aiunt, sola fide iustificari, rationem magistri sui eam adterunt, quod solum uerbum promissionis CHRISTI est illud, quod nostram operatur salutem: uerbum autem sola fide apprehenditur, ergo sola illa iustificatur. Vbi manifestè uirpant fidem pro sola assensione intellectus, ut distinguitur contra omnem aliam uirtutem, & opus. Quamobrem aiunt illam fidem non solum fundamentum, sed totam apprehensionem salutis esse, & gratiæ, quam gratiam, aiunt, subsequitur charitas. Postea uero, uel suimet ipsorum obliuio, uel certe conuicti, quod illa fides non sufficit, consuunt rationi fidei, spem & charitatem, & poenitentiam. Quis non istorum uertigum deprehendat? Atqui per hæc detexitur alius ipsorum cauillus, qui in omne se latus uertunt, ut uocis suæ, sola fide, aliquid obtendant. Quia enim sentiebant se iam de hoc loco deiectos, nempe quod ratio fidei cæteras uirtutes complecteretur, aiunt saltem esse connexas. Hanc autem connexionem, si recolis bene lector, non ita intelligunt, quod illa uirtutes præueniant gratiam, ut secundum euangelicam ueritatem nos à Patribus docti sumus, sed quod sola fides accipit gratiam iustificanrem, trahentem secum charitatem. Verba enim sunt Melancthonis supra citata, Sola fide, non per dilectionem consequimur remissionem peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Nisi quod iam Bucerus in sua reconciliatione uelle uidetur persuadere, quod etiam si requirerentur omnes ad consequendam gratiam, sint nihilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem uirtutes, sed tamen inter se connexas, ita ut neque charitas sine fide, neque fides in sit abique charitate. Neque alio uirtute teste quam vno exemplo, quod à magistro suo suscepit in de capti. Babyionica, & putat irrefragabile. Cogitemus, inquit, hominem sana mentis & fame grauius laborantem, & huic mortem metuenti aduenire, qui eum ad aliquod patulum lautumque conuiuium uocet, sitque ille cui miser fidem indubitato accommodet, possit ne, inquit, huiusmodi famelicus non statim illa fide fiducia desiderati cibi concipere, ac quam possit prope ad conuiuium illud accurrere, simulque & conuiuatorem illum toto corde amare, & colere, cupereque illi qui posset re gratificari. Humiliter proponas, inquit, am-

Lutherano-ri inconstan- tia.

Lutherano- rum euasio.

Quomodo conexas existimant Lutherani, fides, spem & charitatem. vide c. 13. huius fo. 152. Melancthon.

Bucer.

1. Argum.

1. Argum.

Anceps exemplum.

Propositi-

Fides sine charitate effectus non potest. 1. Argum.

mo aliquid ex periculoso morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimam salutem promittat. Ita, inquit, qui fidem habet. Euangelio, non potest non certo sperare oblatam salutem, cuiusque omnia mandata perficere, ac denique toto se pectore ad ipsum conuertere. Quis enim, inquit, non in seipso experitur, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissime præstiturum? eiusque etiam consilia atque præcepta se cupide sequi, quem non dubitet sibi uera, & salutaria consiliera, atque præcepta? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Buceri. Quinimò magis à nobis, quam ab ipsis pugnat. Nam ut donemus, connexas esse dictas uirtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet, ilico omnia faceret, quæ iuberet medicus: in eo non colligitur, quod sola fides esset salutis causa, sed quod si fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quæ proxima esset causa. Attamen neque id certe largimur: sed tantum contra hoc exemplum statimus propositionem. Fides, spes, & charitas adeo non ratione modo, sed re etiam sciunguntur, ut passim ista fides, imò etiam spes, abique charitate. Et quoniam hic est locus unde nos accerimè & ualidissimè oppugnare censent, paulò hic contra nos plumbus insistemus. Nihil nunc disputamus, an spes uel spes abique charitate, ueræ sint uirtutes. Quoniam ut lib. 1. cap. 21. dicebamus, nullum officium in absentia charitatis dignum absolute est appellatione uirtutis. Et præterea cum fides fundamentum sit charitatis, non potest charitas infusa esse absque fide. Sed quod fides solitaria esse possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei non solum alia est à ratione charitatis, sed natura suæ prior, neque ab illa dependens, quia tota, ut dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio antecedit operationem uoluntatis: ergo nihil uetat, quo minus & prior gigni possit, quam charitas: & illa abeunte superstare. At quia rationes istiusmodi non ranti æstimant, quo argumentationem Buceri scilicet diluam, alia ratione arguitur. Fides, esto, uoluntatem excitet ad appetendam boni, quod ostendit, nullam ei tam en vim inferre, sed semper uoluntatem, quæ sua natura est, manet libera: ergo quantum ad fidem adhibeamus Deo. Imitanti nos ad celeste conuiuium, committanti nobis æternas pœnas, & pollicenti requiem à laboribus uoluntatis, nihil in hoc liberum est homini præsertim bona sententiæ illis ante ferre. Non quod natura fidei non sit à terrenalibus nos ad æterna

quo care, sed quod in ista hæc & sensibus obuia uehementius nos ad se dimouent. Eo præsertim quod homines promittunt sibi post lapsum resipiscantiam, & diuinum fauorem, quod possint in amicitiam Dei restitui. Quapropter nulla est repugnantia, quod quis habeat fidem certam & constantem, ita ut pro eius confessione cervicem gladio subiceret, & nihilominus persistat in aliquo peccato. Quin uero, neque in humanis contrarium est semper exemplum, quod Buceri magnificat. Reperiri enim potest in firmis extrema patientibus, cupidissimus etiam uitæ: cui tamen si medicus tali conditione offerret salutem, ut permitteret ferrari os eruris, aut istudid partē, qui posset lapillus extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpeturatur: re uera uitam prius repudiaret. Quæmodum de Mario legitur, qui obligato uo cruciatus alterum extendere, Non est, inquit, tanto dolore digna salus. Neque in hisce modis terrificis uariationibus, sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimam cum sint, mortem sibi suis uoluptatibus consecrere, nihil magis cohibetur. Ita plane de fide nos experientia docet: nimirum quod licet Christiani homines firmam fidem habeant bonitatis diuinæ, futurorumque bonorum, & malorum: tamen, uel quia angusta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, aspera, & aëliis semita, uel quia laqueis seculi huius irretiti sunt, & cupiditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, ut sequantur quod optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos calicolas perfundit, uidentes Deum sicuti est, illic nulla esse potest diligentis cunctatio, aut mora. Nam respectus ille boni, omnium bonorum non potest non beatos in amore inuoluptate, atque in desiderio possidendi quædam amicitia necessitate cum Deo profusus deum. circuibit uultus legitur locos, & p. rudo animi nulla: nihil denique quod perpetuam illam reuelentiam si fidem remorari queat. Veruntamen cognitio hæc nostra per speculum in ænigmate non adeo efficax est: & idcirco neque semper bonorum operum ferax. Alii non solum neminem de se de gratia Dei lineret, sed & in optima semper summaque officia teneret intentos Christianos uirtuosos, Patrumque colligatos uos uos quem neque mors, neque uita, neque infamia, neque futura poterant separare à charitate Dei. At non omnes rapti uultibus uel ad terram celum. Mittunt nos ad locum illum Euangelij, ubi rogati duodecim discipuli, an uellent & ipsi abire, responderunt, Domine, quod ibimus: quia uerba uitæ æternæ habes? Et

Contra exemplum Buceri. Fides non potest non certo sperare oblatam salutem, cuiusque omnia mandata perficere, ac denique toto se pectore ad ipsum conuertere.

Dictū Marij

Status gloria. lib. 3. c. 1. f. 193. b. Thom. 1. 2. q. 4. art. 4. & q. 5. art. 4. & q. 10. art. 3. lib. 3. cap. 7. fo. 126.

Rom. 8. Probant Lutherani eum qui credit non posse non amare. Io. 6.

Quauis suapte natura fides charitate generet, id tamen non semper contingit nobis obitibus.

Math. 19.

Diuersae qualitates fidei.

Rom. 14. Tim. 1.

Mortua fides robustior, non tamen melior viuente, neque omnino virtus.

Et inde nos intelligere iubetur, quo pacto, qui credit, non potest non amare. At ubi nos inficiamus, quin tepissime fides charitatem ingeneret, haec est enim natura sua: sed id defendimus, quod non semper ubicumque est, tantum deum potest, oblitentibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos vicissim in alium locum, ubi inuenis ille qui precepta seruauerat a iuuentute sua (alias non dixisset Euangel. Mar. 10. CHRIS TVS respexit, & dilexit eum.) & ideo cum fide viuam accessit scitatum. CHRIS TVS, T V M, quid faciendo vitam aeternam possideret. Ille, inquam, absque dubio credi debet redemptori, quod si venditis, erogatisque bonis seque retur ipsum, perfectus esset: & tamen ingens opum amor, in quibus animum habebat infixum, fidei praepuluit. Unde non plane tanta coniectura sit, quod fides sua non fuisset magna, quam quod amor ille opulentiae, affluentiaeque, bonorum esset, ille maximus. Enimvero eadem fides, ubi non offendisset tantam difficultatem, ilico potuisset iuuescem a saeculo conuellere. Neque illum necessarium est dicere gratiam Dei propter illum tempore fidei amississe. Quandoquidem non per se, sed consilium erat, si vellet perfectus esse. Ut lib. 3. dicitur. Igitur ut amplius haec omnia luceat, varia dicitur, in quibus sunt qualitates, gradus & habitus fidei, qui sibi, salua eius substantia, accidunt. Est namque quandoque, laua & firma, aliquando vero, infirma & imbecilla. Aut enim Paul. Infirmum, in fide assumite. Et increpa illos, dicitur, ut sani sint in fide. Inquit tursus CHRIS TVS seruator noster, in Petro trepidante modica fides: laudatque, in Genarione & Chanana, fidem magnam. Appellat denique, Iaco, fidem mortuam, eam, quae deserta est, charitate, & Paul. viuam, quae per charitatem operatur. Nam sicut in corpore indicium est vitae animalis, ita, & vitae spiritualis, testes sunt officia, quae sunt, secundum Deum. At vero, ut non quibus remissio & languor fidei, lumen, extinguat, diuinae gratiae, ita nec mors ipsa talis, indicanda est, ubi substantiam rationemque eiusdem fidei absumat, & expungat habitum. Quin potest mortua robustior esse quam viuam, licet tunc non sit melior: imo neque sit omnino virtus. Petrus, quamuis non habuit gradum illum firmam fidei, ut constanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Ad quod & de iuvene proxime commemorato pariter dicebamus. Quinimo sunt homines tepidi, neque ita multum, validi in fide: perdurantes tamen in gratia, eo quod non obiciuntur magnis pe-

riculis cadendi. Sunt contra, multo valentiores qui nihilominus, in gentis occasione de subito oblata, impetu passionis praecipitantur, iuxta verbum illius Comici. Quauis de subito facile est facere nequitur. Cui qui cruciatum charissimum filium cernens, aut violatum torum, in homicidam, vel in adulterum irrueret. In Davide exemplum est. Numquid dum ardentissimo amore succensus elegantis: Bersabee adulterum cum ea patrauit, istem perdidit? Manime genitum, in eodem habebat insignem. Haec enim fuit dubius, quin Dea peccasset, ut postea lacrymabiliter confessus est. Sed ingentem confiditum carnis sub finere non valuit: valuisse, inquam, per gratiam Dei, si strenue pugnasset, sed tamen victus est. Haec equidem diffitemur, si solum fidei ingenium spectes, quo fuerit ipsa maior, maiorem in generali charitatem. Nam, ut in lib. de voca. gen. auctor est Ambrosius, fides genitrix bonae voluntatis, & iusta actionis dicitur. Eiusmodi Ezech. Hom. 22. Gregor. Tantum, inquit, in hac vita amamus, quantum credimus: & quantum amamus, tantum de spe praesumimus. Sed sunt tamen carnalia, & secularia impedimenta, quibus fides praepeditur, quibus superbia alia sunt necessariae virtutes propter fidem. Confirmatur de piique assensio nostra irrefragabili testimonio Pauli, Nam si habueris, inquit, omnem fidem, ita ut motes transferam, charitatem autem non habueris, nihil sum. Non ergo modo fides, sed maxima esse potest absque charitate. Hic locus est, quem intuentes manifestissime rem conuincere, deludere summopere moluntur, nescio qua fide miraculorum conficta, praeter fidem iustificantem. Quemadmodum enim cernentes assensum scripturae sacrae haberi posse absque charitate, aut non esse illam, qua iustificamur, sed esse fidem historiae: si audientes ex Paulo, omnem fidem reperiri posse sine consortio charitatis, aliam fidem ex cogitant miraculorum. Propter hoc si ita liceret cauillari scripturas, & locis singulis de fide, nota eam usurpatione lacerare, & ludificare, omnis deperiret ratio explicandi naturam, & qualitates fidei. Primum, quae nam nominatio est fides miraculorum? Si dixisset gratia miraculorum, seu gratia sanitarum, vel donum miraculorum, sicut donum linguarum, posset verbum intebigi de aliqua tantum gratia gratis data. Dum tamen an Pauli nihil aliud quam omnem fidem, quae alia potest intelligi, nisi catholica, cui tanquam fundamento legis euangelicae privilegium hoc congruit miraculorum? Alias posset etiam appellari spes, vel charitas miraculorum.

David.

Fides gignit bonam voluntatem. ca. 11. fol. 186b.

1. Cor. 13.

Explicatissimi Pauli.

Argum.

Fides daemonum & Christiani.

Explicatio Pauli. Math. 17.

Mar. vi.

Gen. 18.

Luc. 1.

Omnis fides.

Explicatissimi Pauli.

Math. 8.

lorum. Item verbum Pauli, allusio est proferens ad illud redemptoris. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit. Vbi manifestus est sermo de fide catholica. Siquidem inter exprobandum incredulitatem Apostolorum, qui illa causa non eiecerant demonium, a dicit illud verbum. Enimvero, ut paulo ante dicebamus, constantissimum est, & receptissimum, virtute miraculorum, neque CHRIS TV M usurpasse, neque discipulis impertisse, nisi ad confirmandam fidem, quae rationibus naturalibus nequaquam persuaderetur. Id quod supra, verbo CHRIS TV M demonstrauimus, delegatis Apostolos ad disseminandum verbum: ut ait, Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur, &c. Quinimo ab initio statim olim reuelatae fidei mos diuinus fuit illam confirmate portentes & miraculis. Ita enim Abraham pollicitus est ex se, sterilique Sara genitrix illi propagare super aeternam matris. Et in temeratae virginis, quo angelus fidem mysterij adstrueret, alterius miraculi anus praegnantis meminit. Igitur ipsi fidei, cuius testificanda causa erant edenda miracula, eadem est collata vis & potestas: si tamen eo esset usque, scilicet, ut certam fiduciam pareret impetrandi. Et hoc est quod ait Apostolus, Omnem fidem, id est, fidem in eo summo gradu, qui transferendis montibus est necessarius: tamen iam modo, ubi non est haec necessitas asserendae fidei miraculis, non se tam crebro exeret virtus haec. Sed quid opus est aliunde testes citare? nonne Apost. explicatissimus est de qua fide loquatur? Cum enim concludit in calce illius capitis, fidem, spem, & charitatem tria esse, caeterisque maiorem charitatem, an negare quis poterit sermonem habere de tribus theologicis virtutibus: atque adeo de fide catholica, quae prima earum est? In toto ergo capite de eadem proloquitur, quae ita confert cum charitate, ut quocumque gradu solitaria sit, non sufficiat ad amicitiam Dei. Sed operosa charitas, quae patiens est, & benigna, reliquis omnibus virtutibus subministrat esse diuinum. Et hac ratione illi tribuit, quod omnia credit, & omnia sperat. Et praeterea quia per charitatem, & fides excrescit, & spes. Eodem pertinet illud CHRIS TV M, Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicent in illa die, Domine, domine, in nomine tuo prophetauimus, & caetera: qui tamen non intrabunt in regnum caelorum. Dicere namque, Domine, domine, ad fidem catholicam pertinet, qua cognoscimus, Deum esse verum dominum. Neque ita cognoscimus, ut daemones: nam illi non dicunt domi-

ne, qui non credunt ex obedientia. Dicere autem domine, est propria fides Christiani: non acquiescit solum, sed qua captiuantes intellectum, assensum praedemus diuinae maiestati: sua professi legem. Quae esse nihilominus potest absque charitate. Et ideo subinfert redemptor noster, Omnis ergo qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & non facit, assimilabitur viro stulto. Vbi audit, id est, quod dicitur credere & suscipere fidem. Unde apud Lucam ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulauit multis. Nam proculdubio cognoscere voluntatem, est fidem habere. Haec etiam attinet parabola inuitatorum ad coenam magnam: qui certe nihil de conuiuio dubitantes, excusauerunt sese, negotia secularia praetendentes. Duo paten hic sunt vel tria istorum obiecta, ad quae necessarium est respondere. Primum, cum fides sit donum Dei, quemadmodum charitas, cur non pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Responsio in promptu est. Quod charitas indiuiduus est gratiae comes. Est enim gratia qua dilecti sumus Deo, & charitas qua ipsum diligimus. Et ut habetur in Euangelio, Qui diligit me, diligetur a patre meo: Quare quae contrarie peccatum mortale opponitur gratiae, aduersatur & charitati. Fides autem, & spes, & reliquae virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, quae de se non dicunt, neque amicitiam, neque gratiam Dei. Quare ut abscedens charitas peccatum furti, non secum auferat habitum castitatis, ita neque habitum spei, aut fidei: sed manent omnes informes, atque adeo indignae virtutum simpliciter nomine. Sed haereticus vel apostasia, quae e regione obstat fidei, excludit infusum eius habitum. Haereticus enim in vno articulo, quamuis aliorum habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit propter formalem rationem fidei catholicae: nempe quatenus a CHRIS TV M per sanctam Ecclesiam reuelati sunt & propositi. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipsa. Alterum dubium est maioris ponderis apud istos, nimirum, quod fides mortua non sit fides. Hoc enim insonat nomen mortuum, homo namque mortuus non est homo. Et praeterea arguit quod eiusmodi fides nihil differat a fide daemonum. Vno enim contextu ait Iaco, quod fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quam daemones, qui credunt & contremiscunt. Haec tamen ambo ci-

Audire.

1. Cor. 13.

Cur fides non perditur cum charitate.

CHARITAS comes gratiae indiuidua. Ioan. 14.

Fides, spes, sine charitate.

Sola haereticus vel apostasia excludit fidem.

Fides mortua proprie est fides.

Iacob. 1.

tra negotium dissoluet, qui verba Iacobi asserunt, quod si in mente fuerit meditatus. Non enim refert fidem ad charitatem, sicuti hominem ad animam, sed sicuti corpus ad animam. Non inquam ait, Sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Vivit enim per animam, & homo, & corpus, sed homo tanquam per formam, quae pars sui est, corpus autem tanquam per eam, quae extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis, seu anima vitae spiritualis, habitat in nobis per charitatem (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, ut corpus absque anima suam integram essentiam corporis, ita & fides, absque charitate suam habet rationem, substantiam, & proprietatem fidei, quae est assentire dictis Dei. Neque continuo consequens est, fidem illam mortuam, nihil ab illa daemonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quam forsitan habere possunt daemones maiores, imò clariorem nobis, sed in eo quod per obedientiam, & voluntatis obsequium (ut in ipsa eius definitione inuebamur) suscipitur. Daemones autem non vltro, sed iuncti credunt: & inde fit, ut nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa verò sua, nihil aliud quam timorem illis incutiat, & tremorem. Haec autem iam singula articulatum definiunt S. Synodus Tridentina. Sanè quae postquam cap. 7. explicuit, ut essent tres illae virtutes theologicae, suis propriis rationibus distinctae, atque adeo ab invicem semouibiles, can. 12. sub anathemate censuit, fidem non esse fiduciam illam specialem: & can. 18. fidem, quae remanet sine charitate, veram esse fidem, licet mortuam, quae hominem sufficit constituit Christianum. Synodus inquam Tridentina, quae iam modo (quod Deus vtriusque Ecclesiae suae bene vertat, quodque felix illi faustumque sit) Bononiam translata est.

De causa effectusque fidei sine operibus.

Cap. VIII.

Onfecimus ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxam à spe & charitate omnino distinctam: sanè quae ut esse potest abiq; gratia, ita & abiq; charitate. Hanc ergo demonstrare iam pergitur, eandem esse prorsus, quae ad nostram iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atq; per se effectum abiq; contubernio charitatis praemeditemur oportet.

ter, duabus propositionibus. Prima est. Fides, etiam dum est informis, donum est Dei supernaturale. Conclusio haec quantum theologis summo consensu receptissima sit propter auctoritates scripturae (qualis est ad Ephe. Gratia estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, & id genus multae) non nihil tamen de sensu eius discordat. Scotus enim in 3. d. 23. ait, fide humana (quam ipse appellat acquisitam) hominem posse assentiri toti praedicationi Christianae. Imò ita inquit, credimus auctoritate Ecclesiae (quam ipse putat humanam) & institutione parentum, qui fidem suos erudiunt liberos. Sed infunditur, inquit, à Deo fides, cum propter maiorem animae perfectionem, tum propter maiorem certitudinem, & intentionem in actu credendi. Cui sententiae adhuc explicarius subscribit Duran. q. 1. in 2. sentent. d. 28. dicens, fidem infusam non esse necessariam, nisi ut facilius credamus. Non dicitur fidem iustificantem, quippe quae confors est gratiae, possibilem nobis esse absque dono Dei. Neque verò negat habitum infusum informem, esse donum Dei. De hoc enim omnes consentiunt doctores: nempe, quod non solum fides formata, verum informis sit donum diuinum: ut auctor est S. Thomas, 2. 2. q. 6. & est glossa super illud, Si habueris fidem, charitatem autem non habeamus. Quod donum requiritur, ut homo sit Christianus. Neque rursus negat, quin necessaria sit reuelatio mysteriorum Dei, facta mundo, ut homines credant: etenim cum non cadant sub naturali scientia, nisi Deus hoc lumine mundum irradiasset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantum affirmat, quod qui audit CHRISTVM, vel Apostolos, vel alios praedicatores, non indigeret aliquo habitu vel afflatu supernaturali, ut assentiret toti praedicationi: sicuti assentimur narrantibus alias naturales historias. Attamen S. Thom. loco proxime citato longè aliter astruit huius conclusionis fidem. Quippe quod non solum ad maiorem perfectionem, seu promptiorem assensum, sed omnino sit donum necessarium Dei: sine quo non possumus omnia certo credere quae sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requiruntur: Vnum, ut homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio prophetarum & Apostolorum, & aliorum praedicatorum. Et isti habent auctoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud, Quomodo praedicabunt nisi mittentur? Adde quod auctoritas Ecclesiae vniuersalis in deterruandis his quae sunt fidei, est pari ratione auctoritas spiritus sancti. Alterum requiritur ex

ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabant esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo eleuetur super naturam suam, oportet, quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouente. Haec S. Thom. Et profectò non solum propter S. Thomam & propter Augustinum, cuius eadem est vbiq; indubitata sententia, hunc sensum, legitimum fuerim arbitratus: verum salua illustrium auctorum existimatione, non planè video, quomodo sit factis tutum aliter sentire. Quare S. Thom. non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrarium existimet Pelagianum. Sanè quod sensus Pelagianorum asserentium, initium fidei esse à nobis, non esset alius quam quod posset quis audiens praedicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quod gratia non praestaret, nisi ut facilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in concilio Mileuitano. Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is enim quantum alibi frequentissime, tamen in li. de praedest. sanct. cap. 2. sub hac forma proponit quaestionem. Prius itaque fidem, qua Christiani sumus, donum Dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, quam in voluminibus tot, tantisque iam fecimus. Nota fidem qua Christiani sumus. Sanè quae dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima fronte appareat, id tantum Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit à Deo, à qua christiani sumus, non tamen negare, quo minus actus credendi possit esse à natura, contemplare attentius mentem eius, & cernes vltius progredi. Nemini enim dubium esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo Deo infunderetur: sed vult costituere, quod ad credendum actu illa omnia, quae ad religionem christianam pertinent, & ita firmiter ut christianum decet, necessarium sit speciale auxilium Dei, siue per habitum, siue per actum. Nam August. nihil vnquam sollicitus est discriminari inter actum & habitum. Atqui sensus hic lucidissimus erit considerati, quam illic causam tractet. Etenim postquam Pelagiani coacti sunt haeresim suam retractare, nempe gratiam Dei secundum merita nostra dari, id saltem retinere conabantur, quod initium fidei esset à nobis. Quo errore laborauit & ipse August. antequam esset Episcopus, ut eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retract. 23. confitetur. Postea verò factus Episcopus (ut ibidem & lib. 2. de bono. perse. cap. 20. ait) illum deposuit errorem. Atq; id ipsum est, quod illic edisserit: nimirum, quod nec initium fidei sit à nobis. Ni-

hil de habitu meditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea, quae pertinent ad religionem, nemo potest nisi per auxilium Dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Neq; aliud est, quod condemnat illic aduersus Pelagium. Ab illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illa etiam assensu citat illud Pauli, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Innuens, quod nonnullam sibi posset vsurpare gloriam, qui naturaliter diceret se assentiri euangelio. Accumulat praeterea alias complures auctoritates. Ut illud, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei est. Tametsi hic locus, ut ipse August. Hypog. lib. 3. exponit, de fide omnino iustificante, quam gratia subsequitur, intelligatur. Sed apertius est illud, Vobis donatum est pro CHRISTO non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo. Et, Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem. Non ait, Quia si delis eram. Adducit etiam illud, Hoc est opus Dei ut credatis in eum, quem misit ille. Tametsi profectò non plenè possum hunc sensum conicere ex illo loco euangelij. Est enim responsio illius, quod discipuli interrogabant, Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Vbi non quaerebant opus, quod esset effectus Dei: sed quod esset praecipuum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Ut credatis in eum, quem misit ille. Ex illo praeterea Lucae eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius esset virtus, quod crederent. Atque ex illo maxime quod August. Hypog. lib. 3. in eadem sententiam enarrat. Vbi confessio Petro, Tu es CHRISTVS filius Dei viui, respondit dominus, Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Vnde colligitur, fidem donum esse Dei. Quocirca fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quod sit donum non simpliciter necessarium, sed ad maiorem, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum Dei, propalam significat nulla tenus quempiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum Dei est, quid aliud exprimere voluit, quam quod nisi ex dono Dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatum est pro CHRISTO non solum ut credatis in eum: quid aliud est quam dicere, non alia via credere potuistis? Quare optimè illic adnotauit August. verbum Pauli, Charitas cum fide à Deo

Conclusio

Ephe. 1.

Scot.

Scoti sententia non facit iura.

Duran.

August.

Fides informis donum Dei.

S. Thom. 1. Cor. 13.

S. Thom.

Sensus Augustini contra Pelagianum.

Rom. 10. Auctoritas Ecclesiae.

Sacra testimonia quae efficiunt August. fide esse donum Dei.

1. Cor. 3.

Gratia saluati estis per fidem, intelligitur de fide iustificante. Ephe. 2.

Philip. 1.

1. Timo. 1.

Ioan. 6.

Luc. 17.

Matth. 16.

Glossa Scoti male tuta.

Ephe. 6.

Joan. 4.

Fides mortua differt à fide daemonum.

RAHO RAT

1. Cor. 13.

Syn. Trid. Bononiam translata.

patre & dño IESV CHRISTO. Quasi dixisset, non solum charitas, sed etiam per se fides, puta assentiri euāgelio à solo Deo esse potest. A solo, inquam, præueniente. Nam ut vtroque loco citato, ait scilicet lib. 1. retrā. & lib. de prædest. fides opus Dei est & nostrū. Nostrum scilicet propter arbitrium voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idque exigitur à nobis, atque idcirco infidelitas peccatum est. Dei autem est opus, quia, nisi ipso peculiari nos afflatu adspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & virtutes opera Dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, cap. 15. & tribus proximis, tum etiam paulò post repetendum nobis est. ¶ Est præterea magnum argumentum aduersus illos, qui dicunt, fidem nostram auctoritate humana gigni, puta parentum, vel prædicatorum, qui nos erudiunt: & quod peius multo est, auctoritatem ecclesie appellat humanam. Etenim si propter solam auctoritatem hominum ego assentire euāgelio, reuera propter eorum ergo auctoritatem, si mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionem Pauli, Si ego vel angelus de cælo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa credere prorsus euāgelio est dispositio, & quidē maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non potest esse nisi per auxilium speciale Dei. Quare S. Synod. Triden. oprime can. 6. ait, quòd excitati diuina gratia fidē ex auditu concipimus, & cano. 3. qui ex concil. Arausi. cano. 25. desumptus est, neminem, sancitur sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, &c. sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur. ¶ Respondendum est illis ergo, quòd quamuis quis incipiat credere propter parentes vel pædagogos, vel alios prædicatores, non tamen credit, propter eorum auctoritatem, sed credit illis tanquam ministris ecclesie. Neque habitus fidei aliam habet inclinationem, nisi sub illa ratione. Auctoritas uero ecclesie, non est humana: sed diuina, quæ errare non potest. Facile ergo est reliqua eorum argumenta diluere. Primum est huiusmodi. Audientes concionem euangelicam possent tantam habere fidem concionatori, ut propter eius auctoritatem cuncta crederent. Sicuti possunt eandem fidem præstare Liuius, aut cuius historico sola naturali facultate intellectus: atque illi potissimum, qui audientes CHRISTVM, cernebant eius doct. inam testimoniis & miraculis confirmari: igitur non est simpliciter necessaria infusa fides. Porro au-

Fides opus Dei & nostrum. hinc Th. 2. 2. q. 1. ar. 4. dicit ad credendum requiri voluntatem.

Contra Scotum & Durandum.

Galat. 1. Credere est dispositio ad gratiam, ergo non est ex viribus humanis. Syn. Trid.

Respondetur aduersariis.

1. Arg. aduersæ partis ad probandum quòd infusa fides ad credendum non sit necessaria, sed ad modum.

tem responsio huius est, quòd audientes prædicationem modò, vel Apostolorum olim, aut CHRISTI, poterant quidem naturali lumine assensum aliquem opinionis aut fidei humanæ habere, qualem habemus Iosepho vel Liuius: eam tamen fidei certitudinem, quæ Christianis est necessaria, minimè, nisi numine aspirati. Exigitur enim à Christiano, non solum aliqua, sed omnia quæ in vtroque sunt testamento (saltem in genere) & quæcunque ecclesia explicauerit, esse de fide, ad eò firmiter & certo credere, ut scientiam si opus fuerit, quam philosophi putarent demonstratiuam, abneget. Qualis est collectio illa. Hæc essentia diuina est filius, eademque est pater, ergo pater est filius. Ad quam sanè certitudinem tantorum supernaturalium mysteriorum vires ingenij naturales minimè sunt efficaces. Quamobrem si puer ante usum rationis ab infidelitate raptus (quod est alterum eorum argumentum) inter Christianos educaretur, posset quidem humanam opinionem habere Christianæ doctrinæ: veruntamen qualem modò præfati sumus certitudinem, minimè: nisi vel baptizatus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde si iam ætate profectus, bona fide crederet se esse baptizatum, licet non res ita esset, posset cum illa credulitate per auxilium Dei iustificari, & tunc cum gratia infunderetur ei & fides. De hæretico autem iam paulò antè diximus, quemadmodum fide acquisita naturaliter potest credere aliquos articulos. Illa tamen non est legitime Christiana: quia non est integra. ¶ Hoc tamen est tertium argumentum contra necessitatem infusæ fidei. Si ethnicus audiens prædicationem euangelicam, eam plenè susciperet: id est, omnia certa fide amplexus, peteret baptismum, cum obice tamen, quia non vult odia ponere, quæ cum suo exercet inimico, videtur tunc habere fidem, tamen sine dono supernaturali. Quoniam fides non infunditur, nisi simul cum gratia, cuius tamen ille nondum est compos. Respondetur, quòd quamuis si ecclesie constaret, ei obicem adferre ad baptismum, arceus esset à sacramento: quippe quod nemini debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam, quæ supremus est effectus sacramenti: at tamen si cum tali fictione baptizaretur, reciperet informem fidem. Ut auctor est Sanctus Thom. 2. 2. quæstio. 6. art. 2. ad tertium argumentum, ubi ait, recipi posse à Deo donum fidei absque charitate. Etenim qua ratione fieri potest, ut charitate restincta, sit fides superstes: fieri etiam potest, ut fidem quis suscipiat ante charitatem. Vnde

Alia responsio.

Fides humana circa res fidei.

Fides catholica.

Puer ante usum rationis.

2. Argum.

Hæreticus.

3. Argum.

Qualis fides est donum Dei.

2. propositio. fides informis constituit hominē vere christianum. Syn. Trid.

Fides informis infunditur sine charitate.

Secunda.

Vnde cap. veniens. de presby. nō bapt. generali ter habetur, quod p sacramentū fidei (quale est baptismus) efficit quis mēbrum CHRISTI. Et postmodum recedente fictione, recipit ille gratiam: ut docet August. cap. tunc valere. de consecra. distin. 4. Sed quid si ethnicus ille sic dispositus esset in nemore, ubi non est copia aquæ: nunquid cum primum totam legem probaret, per votum baptismi reciperet fidem? Nam si id neges, inde fit consequens opinio, quam reprobamus: quoniam tunc naturaliter tam firmiter credit, quam post susceptum baptismum. Respondetur, quòd ante baptismum in re, non est verisimile per baptismum in voto, infundi habitum fidei, nisi infunderetur gratia, quia ille nō est Christianus. Et talis habitus non infunditur, nisi vel ratione baptismi, ubi fit homo Christianus; vel ratione gratiæ, quæ secum adducit virtutes. Et ideo vel ille nō credit tam firmiter tunc, quam Christianus, vel suppeditatur sibi desuper auxilium speciale ad actum credendi. Quod si quis adhuc opponat nobis hominem in puris naturalibus, vel antè aduētum CHRISTI inter gentes, vel nunc in illo orbe, ubi nulla est eius notitia: is enim sola cognitione naturali, quòd Deus est & remunerator, posset auxilio speciali tangente voluntate reconciliari Deo. Quod videtur insinuare Apосто. ubi exprobrat naturalibus philosophis, quòd cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Et paulò post, Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Locis istis Pauli statim cap. 11. pressius sunt tractandi. Interim tamen responderetur, quòd esto, cognitio naturalis sufficeret ad salutem, cum auxilio mouente voluntatem, illa non fuisset fides CHRISTI expressa: quam modò constituimus esse donum Dei. ¶ Secunda propositio. Fides hæc absque gratia & charitate sufficit hominem constituere Christianum & membrum CHRISTI: non solū fictè, ut Lutherani prædicant, sed propriè, legitime, & verè, ut cap. proximo dicebamus, determinatum esse à concil. Triden. can. 8. quantum ad veritatem substantiæ fidei: licet careat perfectione, & vita, quæ fidei extrinsecus accidit à charitate. Prima huius ratio ex superioribus fontibus deriuatur. Si enim fides absque charitate propriè & quantum ad suam internam substantiam verè est fides: & Christianus idem est quòd fidelis, per illam est quicunque Christianus. Sed patentius eadem ratio formatur. Christianus est, qui CHRISTI est, nēpe qui eius est membrum, qui in suam militiam nomen dedit, eiusque se familiarè addixit: atque

De presb. nō bapt. cap. veniens. de consecra. dist. 4.

Dubitatio.

Solutio. Fides quomodo infunditur per baptismum in voto.

Aliud arg.

Rom. 1.

Qualis fides est donum Dei.

2. propositio. fides informis constituit hominē vere christianum. Syn. Trid.

1. Ratio.

Secunda.

legibus obtrinxit: vnde non apostatauit: quicumque autem baptismatis sacramento initiatus est, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud, In vno spiritu omnes nos in vno corpore baptizati sumus, neque quodlibet committat peccatum, fidem denegat: ergo per fidem informem est homo Christianus. Sed quibus? Nemo fit CHRISTI mēbrum, nisi per gratiam. Nam quicumque (ait Paul.) baptizati sumus in CHRISTO IESV, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus per baptismum in morte, ut quomodo CHRISTVS surrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Accedit similitudo vitis, & palmitum, qui non sunt in terra bra vitis, nisi dum eius homine viuunt: sicut neque oculus mortui (ait Aristot.) est oculus. Ac demum ad Ephes. ait Paul. quòd CHRISTVS dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret: mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Hæc autem argumentatio, si satis illi modo facere conaremur, extra fines nos præsentis instituti educeret ad articulum de ecclesia: quam isti, propter huiusmodi testimonia, nullam, quæ vera sit, admittunt, nisi internam. Nempe totum eorum penitus, qui cordis sanctitate pollent. Quantum tamen ad nostram spectat assertionē, hoc si dicamus abundabit. Nimirum quòd CHRISTVS obisariam inserimur, ut membra vno modo per fidē, quæ suæ adscriptæ. Reipublicæ vtrò illi præstamus sacramentòque; attingimus. Quemadmodum, dum Paul. ubi Rom. 1. in sermonem incidit de obedientia fidei in Gentibus, subiicit, in quibus estis & vos vocati IESV CHRISTI: id est Christiani, per hoc, quòd eandem obulstis fidei obedientiam, in captiuitatem (ut ait ipse aliò loco) redigentes intellectum in obsequium CHRISTI. Sed aliter sumus illi insti, & eò pacti per charitatem. Vnde, Si quis spiritum CHRISTI nō habet, hic nō est eius. Et prima copulatio ordinatur ad secundam. Ad hoc enim configuramur CHRISTO: crucifixo in baptismò, ut opera carnis mortificemus. Vnde, Qui Christi sumus, carnem suam crucifixerunt cum vitis, & concupiscentiis. At vero inconsequens est, ut qui à fine & scopo fidei aberrat, fidē protinus amittat. Enimvero licet quolibet delicto fidem eatenus frangimus, quòd non omnino factus ut promissimus, haud tamen vsquequaq; denegamus fidem, quòd minus sumus semper lege astricti: Instar Reipublicæ ciuili. Non enim qui vnum crimen committit,

1. Cor. 12.

Rom. 6.

Ioan. 15.

Ephes. 5.

Responsio.

Ecclesia quæ sit Lutherana.

Duplex mēbrum Christi.

2. Cor. 10.

Rom. 8.

Galat. 5.

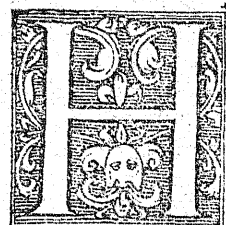
Quomodo amittatur fides per peccata.

mittit, à republica protinus abscinditur: sed si est perfuga, vel profusus rebellis. Vnde CHR I S T V S, Si ecclesiam (inquit) non audierit, sit tibi tanquã ethnicus, & publicanus: ergo quãdiu ecclesiam quis audierit: fidelis & catholicus Christianus est: quocirca quemadmodum fides mortua, vt supra diximus, non ficta, sed vera secundũ substantiam est, ita & Christianus charitate vacuus, Christianus nihilo secius est. Neq; similitudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totum compositum dicit ex corpore & anima, qua proinde decedẽte, non est oculus. Secus de fide, quã viuit per aliam virtutem. Neque palme euangelicus cum primũ ablentia gratiã arefcit, dissecatur à vice: sed manet inlitus per fidem: quã fides est genitrix charitatis, vsq; ad finem sæculi: quando huiusmodi steriles palmites abscinduntur, & in ignem mittentur. Vel quousq; autoritate ecclesiã amputentur. Idem docemur in similitudine areã: vbi cum tritico commiscetur palea, & sagine missã in mare ex omni genere piscium congregãtis, & eiusmodi aliis: quas non est præsens loci percensere. Et Paul. ecclesiam comparat magnã domui, vbi non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lineã & fictilia: quãdam in honorem, quãdam in contumeliam. Illud autem vbi representat ecclesiam sine macula & sine ruga, effectum iri intelligit per CHR I S T V M in extremo iudicio: quando reddet regnum patri. Interim tamen ratio Christianã reipublicã, fide militantis in hoc consistit, quod sacramenta, leges, magistratus, ceremoniã, vniuersã denique exercitia in hoc instituta sunt, vt homines pietatem colant, virtutem sectentur, & charitate (quã finis est perfectio nis) cor permũdent, quod possint purificati æterna illa visione beati. Quocirca quã hanc fidem tenent, etsi nõnunquam à recta deflexerint, Christiani censentur: nisi à fide deficientes, ab ecclesia vel decesserint, vel eiciantur. Eadem est sententia tum Patrũ aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Petrũ & de vera religione: & sæpe contra Donatistas: Et in libro de baptismo, cuius verba de cõsecra. dist. 4. can. est vnitas: referuntur. Est vnitas ecclesiã, quã latẽ patet, in sacramentorum videlicet societate & cõmuniõne, quẽ completur cum gratis etiam paleas: quãdo eas corporaliter mistas ita patitur, vt neque illas iusti vitent, neque ab illis iusti vitentur. Sic sunt in ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali, qui interdũ exeunt de corpore. ¶ At verò princeps omnium argumentum, quo veritas hæc constat, est. Quod nisi

fides informis Christianos efficeret, qui vera essent membra CHR I S T I, fieret, vt cum prælatis, & sacerdotibus in peccato essent mortali, abdicarentur sacerdotio: saltem quantum ad ecclesiã iuridicã gubernationem. Nam profectò cum caput (verbi gratia) quod dignissimum est membrorum, esse nemo possit, nisi qui verè est membrum: vbi non est vera ratio membri, nec vera subesse potest ratio capitis. Quare neque Papa in peccato esset vere Papa, neque verò ceteri episcopi retinerent gradus suos. Porro hæresiarcha ille famigeratissimus Ioannes Huss. optimè iudicauit consequentissimum esse, quod si ecclesia solum est illa nobis ignota quã intus charitate nitet, nemo in peccato verè compos est ecclesiastici muneris. Ob idq; asserto priori, alterum subinde adiecit. Nostri verò recentiores Hussitã (nam & hoc nomine gloriatur Marti.) id quod antecedit, lubentissimè in odium ecclesiã (vt aiunt) papisticã prædicant: quod verò consequitur, palliat. Nam postquam in 7. art. confes. August. confes. si sunt, ecclesiã esse congregationem membrorum CHR I S T I: hoc est sanctorum, qui vere credunt, & obediunt CHR I S T O, subscripserunt in articulo. 8. quod est mali, & hypocritarũ qui societatem habent externorum signorum, possunt administrare sacramenta, eademq; ab illis recipere nobis licet. Quoniam vt addit in apologia Melancthon, ministri funguntur vice CHR I S T I. Sed profectò vt sint dialecticã negligentissimi, tamen non possunt non cernere vim consequentiã. Si enim fides sine charitate, vt nullibi nõ inculcant, non est vera fides, sed ficta atq; adeo (vt verbis Melancthonis vtar) in quibus nihil agit Christus (videlicet charitatis) non sunt membra CHR I S T I, euentissimè colligitur, vt prælatis extra gratiã non sint veri, sed ficti. Ob idque non est cur per illos. Deus certius conferat effectus sacramentorum, quam per alios qui non gerunt formam ministrorum. Sed quid pluribus opus est, nonne Lutherus bene nouit consequentiã? & art. 15. assertionum, vbi ait, Papam non esse Papam, si non amat CHR I S T V M. Et Lutherani nunquid per ironiam & ludibrium appellant ministros, eosdem, quos extra gratiam appellant hypocritas? Expendantur verba Philippi. Recte, inquit, possumus sacramentis vt, quã per malos administrantur. Nam & Paul. prædixit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei: hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officium. At de hoc in articulo de Ecclesia.

De causis

De causis iustificationis. Cap. IX.

AC de fide præstituta veritate quod sit exordium Christianã pietatis sufficiens nos Christianismo adscribere, subsequitur, vt ad causas iam iustificationis elucidandas descẽdamus. Primã ergo, ceu basim, propositionẽ iaciãmus. In opere hoc diuinã misericordiã, qua filij Adã Deo recõciamur, veluti in effectis naturã, genus omniã causã est considerare. Non modo inquã quatuor primaria, sed sibi etiam ipsis cognata. Est em̃ causa finalis, tam proxima, quã suprema: mox efficiẽs, & instrumentalis, deinde materialis, & dispositiua: adhãc exẽplaris & formalis. Finis proximus iustificationis nostrã est nostra ipsorũ glorificatio. Nã quos vocauit (ait Paulus,) illos & glorificauit: id est, ad hoc iustificauit, vt glorificaret. Supremus verò est Deus ipse: quippe qui (vt lib. 1. cap. 3. dicebamus) in hunc finem creauit tã hominẽ, quã angelũ, vt suam illis diuinã felicitatẽ impartiens, modo quodã dilaret, & propagaret. Id quod & cap. 3. denuo repetendo explicuimus. Nimirũ, qd̃ Deus nõ, ppter creaturas primũ, sed propter se, tũ hominẽ cõdidit, tũ & fabricauit mundũ: videlicet vt gloria esset sua patentior, & nomẽ celebratissimum. Vnde Apost. de extrema die mentionẽ faciẽs, qua CHR I S T V S, operis redẽptiois postremũ actũ perficiet, Deinde, inquit, finis: cũ tradiderit regnũ Deo & patri. Et rursus, Cum subiecta fuerint omnia filio, ipse ipse filius (scilicet in quantum homo & sanctorum caput) subiectus erit ei (sane cum beatis omnibus) qui subiecit sibi omnia: vt sit Deus omnia in omnibus. Hic ergo est supremus finis redemptionis mundi, & glorificationis, nõ solum hominum, sed etiam angelorum, Atqui vt ipse supremus est finis, prima etiam est causa efficiens, vnde omnis pender authoritas. Est enim, teste Ioanne, Alpha & Omega. Vnde, Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum cõfusus. Iuxta est qui iustificat me: quis contradicet mihi? Ecce dominus Deus auxiliator meus, quis est qui cõdemnet me? Quibus ferme verbis Paul. Deus qui iustificat impium, quis est qui condemnet? ille enim est, cui soli peccatur: vt consistetur David: & idcirco idẽ est, qui conuersus viuificat nos. Quod nimirum alludebant Iudã, dicentes: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Acti dixissent, quod Dei est, sibi vsurpans. Nam legerant in Psalmo, Gratiam &

gloriam dabit dominus. Sunt enim quãdam participatio diuinã naturã: & ideo facultatem creatã excedunt. Secundum autem Deum, CHR I S T V S etiam in quantum homo, est causa suo modo & ordinẽ efficiens. Primum, quia commẽruit nobis salutem: Per quod meritum tanquam mediator Dei & hominũ fecit nobis ipsam propitiũ, iuxta illud Ioan. Aduocatũ habemus apud patrem, CHR I S T V M nostrum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autẽ tantum, sed pro totius mudi. Et Paul. Iustificati gratis per gratiã ipsius, quã est in CHR I S T O I E S V: quẽ pposuit Deus propitiatorẽ in sanguine ipsius. Nec sine mysterio congeminauit, gratis, per gratiam ipsius. Poterat enim nobis Deus gratis condonare peccata absque aliquo redemptio nis pretio, vbi nulla esset ratio iustitiã: attamen æquissimus simul, ac benignissimus, ita gratis id fecit, vt tamen per iustitiam mediatoris CHR I S T I perficeret. Sane, quem gratis nobis dedit, & cuius nos rursus gratis efficit membra. Neque verò tantum est causa per modum meriti, sed quodammodo causa efficiens quasi instrumentum viuũ, & organum diuinitatis: vt per doctẽ adnotauit S. Tho. 1. 2. quẽstio. 112. articulo. 1. Quod ego ita interpretor, CHR I S T O domino nostro, quatenus redẽptori, non solum conueniebat mereri nobis gratiam, virtutes, & gloriam, sed eadem de causa, sic omnem potestatem in celo, & in terra recipere, vt ipsi competeret omnia dispensare, & distribuere: quã pertinent ad nostram salutem tanquam iudici vniuersali. Vnde Apost. Vniũque nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis CHR I S T I. Propter quod scriptum est, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque non solum gratiam nobis & reliqua dona clarigitur, sed homines etiam iustificat, in quantum homo. Non quidem propria virtute, sed tanquam organum, & viuũ instrumentum Dei. Et hoc est quod ait Aposto. Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum CHR I S T V S I E S V S. Quod si mihi morosi, & importuni obuiã prodierint philosophantes, quod gratia gratum faciẽs à Deo creetur: ad quam idcirco productionẽ humanitas non potest attingere: quã auctore ipso eodẽ S. Tho. 1. p. q. 45. articulo 5. creatura neq; instrumentum quidem esse potest creationis. Responsum sibi putent, quod quemadmodum naturale agens non pertingit creationẽ animã, sed infusionem, vt totũ compositũ sit homo; ita neq; CHR I S T V S est causa gratiã, sed infusionis eius, vt homo sit

H 3 gratus

Math. 18.

Oculus mortui.

Similitudines euangelicã.

1. Tim. 2.

Ratio ecclesiã militantis.

De conse. d. 4. can. est vnitas.

Præcipuum argumentũ.

Ioan. Huss. in concil. Constã. permittit vt art. p. 1. scribitur. Err. 8. f. 1. err. 20. 1. & 24. & 106 fuerat dicitur à Nicõlao. & habetur 1. q. 1. quales.

Lutherani.

Lutheranis administrare possunt sacramenta mali & hypocritarũ. Cõuincitur.

Lutherus.

Verba Melancthon.

Iustificatio reperitur quadruplex: genus cuius, atque quod omne quotique aliud. Quatuor genera causa. Finis iustificationis pro mot. Roma. 8.

Finis creatio. 1. Cor. 13.

Causa efficiens. Eia. 50. Apoca. 2. 1.

Roma. 8.

Psal. 50.

Luc. 7.

Psal. 83.

Christus causa efficiens.

1. Ioan. 2.

Roma. 3.

Quo poterat nobis condonare peccata sine pretio redẽptionis. 1. ad Tim. 2.

Quid conferat Christus nobis.

Ephes. 4.

Christus in quantum homo iustificat nos.

Argumentũ.

Christus causa iustificationis gratiã non ipsius gratiã.

gratus. Qua ipsi incumbit tritina sua liberare & perpendere, quantum gratia vniciq; iuxta dispositionem, qua se auxilio Dei pręparauit, debeatur. Sicuti ad ipsum spectat in iudicio extremo sententiã proferre, & pœnas dānatis, atq; pręmia iustis decernere, & suo quęque ordine collocare. Sunt pręterea, & sacerdotes, ecclesię ministri causã gratiæ tanquam vice CHRISTI fungentes. Quemadmodũ enim à Deo in CHRISTVM, ita & ab ipso in sacerdotes deriuata est hæc potestas: vt CHRISTVS ipse redēptor noster palã affirmat. Data enim, inquit, est mihi potestas in celo, & in terra: sicut misit me viuēs pater: & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum. Quorũ remiseritis peccata, remissa erunt: & quorũ retinueritis, retenta erunt. Haud sanè tamen tam amplam habent, tamq; liberam huiusmodi potestatem, quàm fuit in CHRISTO. Ille nãq; nihil pendebat à sacramentis: vt pote sine quibus gratiã contulit Magdalena, & Paralytico, & quã plurimis. Hęc enim erat gratia capitis. Ministris autē modum pręscripsit, vt non nisi per sacramenta iustificent. Quare & hæc sunt quoq; instrumenta gratiæ. Non vt ministri, sed vt inanima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. Secundũ sũã misericordiã saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti: prępositio autem illa, nota instrumenti est. Et ad Ephes. Mundans eam lauacro aquę in verbo vitę: vbi & materia, & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannem Auguſt. Vnde tanta vis aquę, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quę ideo appellat Paul. infirma, & egena elementa, quod nulla illis vis inesset iustificandi. Circuncisio enim non erat instrumentum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis, signaculum fidei. Sacramenta verò nostra, quia signa iam sunt passionis exhibitę, quasi quę ex latere CHRISTI dormientis fluxerunt (vt est in glossa ad Romanos. 5.) non indicia modò, sed efficacia sunt gratię. Et tenim cum CHRISTVS morte suę, vt tam spiritalem nostram fuerit operatus, ad similitudinem vitę animalis virtutem nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramenta. Baptismus enim est quędam spiritualis regeneratio: ita enim vt modo dicebamus, appellat eũ Paul. lauacrum regenerationis. Confirmatio est augmentum quoddam, & robor gratiæ: sicut adoleſcentia vitę, iuxta illud Luca: vbi admoniti sunt discipuli, iam baptizati, sedere in

Sacerdotes causa gratię. Gratia capitis Thom. q. 84. ar. 5. ad 3.

Matth. 28.

Ioan. 20.

Sacramenta. Vide Thom. 3. q. p. 62. articulo. 1.

Ad Tit. 3.

Ephes. 5.

Sacramenta vetera.

Galar. 4. Tho. 3. p. q. 61. art. 4. ad 2. & q. 62. ar. 6.

Rom. 4.

Ratio sacramentorum. Tho. 3. p. q. 65. art. 1.

Luc. vi.

ciuitate, quoadusque induerentur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramentum corporis & sanguinis, est quędam iugis, quotidianaque alimonia. Nisi enim mādcaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quę quidem sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relaberetur, satis erant quantum ad personã cuiusq; propriam. Sed propter peccatum, quod est quędam infirmitas, adhibuitur est sacramentum pœnitentię, quo pretiosus, saluificusque sanguis CHRISTI applicatur per modum medicinę: iuxta precationem Psalmistę. Sana animã meam, quia peccavi tibi. Et tandē extrema vnctio, qua reliquię, si quę sunt, peccatorum prorsus abstergantur: secundum illud Iacob, Quod si in peccatis est, dimittentur ei. Sacramentũ autē ordinis institutum est in bonũ cõmunẽ. Nimirum vt gratia suppeditetur Ecclesię ministris ad generandum spirituale prolem. Quęadmodum sacramentum matrimonij, vt dignè ad laudem Dei propagetur animalis vita. Conferunt autem sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de CHRISTO dictũ est. Vt pote quę non creationem gratię attingunt, sed instrumenta sunt quibus homo est Deo gratus. Cuius exẽplum in virtute seminis generatrice hominis præsto est, quę non est animę generandę causa, sed hominis. Neq; aliã virtutem in illis agnosco, quã quod propterea homo, quia baptizatus est, vel sacramentaliter absolutus, reconciliatur Deo. Nam quid opus est dicere, huiusmodi virtutē, qualitatem esse, re distinctã ab aqua & verbis? De hac sacramentorũ virtute nonnullus paulò post in eundem nobis superest conflictus cum Lutero. Tertio loco est causa materialis. Non in quã anima vel potentia, quę gratia & virtutibus perfunduntur: illa enim subiecta potius sunt, quã materia. Sed causã materialē appellamus, dispositiones, & pręparationes ad gratiã: qui sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu pœnitentię. De eiusmodi autem causis dicere hic non oportet explicatius: eò quod non eadem pręquiruntur in omni genere iustificationis, sed per capita sunt singulę ex ordine discutendę. Exẽplaris autē iustificationis nostrę causa, est iustificatio ipsa CHRISTI: in quantum homo est. Ipse enim fuit primũ exemplar sanè qui non per modũ meriti, sed virtute vnionis gratiam Dei recepit, vt homo esset naturalis filius Dei: cuius nos instar gratiã, & gloriam recipimus, plus, minusve: qua adoptamur in filios, hæredes quidem Dei, vt ait Paul. cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt con-

Ioan. 6.

Rom. 6.

Philp. 3.

Psal. 44.

Iaco. 1.

Syn. Trid.

apostol.

Causa fina.

Sacramenta

conferuntur

Thom. 3. p. q. 62. ar. 4.

Virtus sacra-

mentorum

Causa ma-

terialis

Modi iustifi-

cationis

Portentum

Lutheri

Paruuli non

cõcipiunt au-

ditu fidẽ cu-

ius habent

viuum actũ.

Hæresis Lu-

theranorũ.

glorificemur. Itaq; & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secundum suam gloriam glorificari. Vnde subdit, Prędestinavit nos Deus conformes fieri imagini filij sui. Imago enim exemplarem causã significat. Et ideo in baptismo commorimur, & consepelimur ad similitudinem mortis, & sepulturę suę, & pariter resurgemus ad similitudinem resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, Qui reformauit, inquit, corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suę. Hęc omnia rationem prę se ferunt exemplaris causę. Atque adeò gratia eius exemplar est nostrę: & gloria, itidem glorię. Sancta verò Synodus can. 7. vbi has causas denarrat, gloriam CHRISTI coniungit in causã finalem cum gloria Dei: vel quia exemplaris quodammodo est finalis: vel forte propter gloriam corporis, & nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per modum præmij, merito redemptionis. Postremum denique locum habet causã formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò neque de causis formalibus possumus hic exãtẽ dicere, quoadusque modos singulos iustificationis, cap. sequentibus exponamus. Est enim nobis de causã formali, & cum Lutheranis permagna, & inter nos nonnulla discordia. Ordo hic causarum & series ex analogia sumitur, tum naturalium, tum artificialium. Agens enim proposito sine per instrumenta disponit materiam, vt instar ideę & exemplaris propofiti inducat formam.

De iustificatione infantis ante vsum rationis. Cap. X.

Vniuersa principia hæc pręmeditati, ad punctum deniq; & articulum iustificationis instructiores descendimus. Hęc autē non vno, sed quatuor modis, si perspicuitatẽ exoptas, celebrat: iuxta differentias hominũ, quibus hoc reconciliationis beneficium impenditur. Est enim iniustorum quatuor genera contemplari. Primũ, infantium ante vsum rationis, qui originali sunt culpa maculati. Secundum est eorum quibus vsus iam rationis emicat, cum sola tamen eadem originis tabes: sane qui nondũ male vsi sunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatũ indeletum actualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabuntur. Atqui de primo genere, prior lib. cap. 11. & 12. cum Lutheranis abundẽ disputauimus, atq; cõ-

stitimus, in baptismo plenissimè remitti originale: eò vsq; vt nulla prorsus reliqua fiat ratio culpę. Hic autem vbi de dispositionibus est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeò tenax est, & propugnator suę illius particulę, Sola fide, vt in vtrunq; extremum absurde peccauerit: dum & adultis, pręter illam, nullum aliud opus proprium necessarium existimat ad iustificationem, & infantibus docuerit esse necessariam. Quin verò pariter vt adultos, ita illos existimat non sacramento, sed sola fide iustificari. Hic enim est articulus eius primus inter assertiones ad Leonem: cuius iam supra meminimus. Hęcetica est, sed vltata sententiã, sacramenta nouę legis dare gratiam. Et paulò post, Neque enim baptismus saluat, sed fides baptismi. Neque verò (vt fideliter illic explicat Rosse.) loquitur de habitu fidei cõlitus infuso, sed ait etiamnum in infantibus inesse actum credendi viuacissimum. Id quod in suo Homiliario euangeliorum dominicalium apertè prædicat: & secundum ipsum alij etiam suę scholę in multis locis. Tameñ in confessione Augustiniana, & ceteris colloquiis id silenter præterminerint. Fuit enim signum illius hominis, q. gratiam non suscipimus per sacramentum: sed per fidem, quam damus verbo, non ministri, sed CHRISTI ipsius: vbi instituit sacramenta, puta, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Quorum remiseritis peccata. Qua scilicet fide assentientes, promissionem esse firmã, iustificamur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galatis: cuius ludicra, & quidem ridicula verba sunt, inter exponendum illud 3. cap. Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Ait enim vsque adeò verum esse, & fidem omnibus esse necessariam: puta viuacissimum actum, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiã infantes eam ex auditu consequantur. Et obiciens sibi ipse, quod nihil audiant, respondet, verbo Dei nihil esse surdũ: sed simul dum aures pulsar, intrus spiritum infundit. Nescio profectò vbi potuit, nã dico beneuolas, sed patulas aures aucupati, in quas eiusmodi exoneret portentum. Quis enim, vt ante me alius dixit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuentum sit posse persuaderi, quod paruulus, cui non modò nulla notitia Dei, vel boni, vel mali discretio, verum neq; vllus rationis vsus, vlliũve rei cognitio inesse potest, auditu concipiat actum fidei, per quem iustificetur? Adde quod hæresis præterea illa, quod sacramenta nulla sint causã iustificationis, sed sola fides verbi, manifeste

Error Lutherianorum.

Ca. 5. huius.

In infantibus putat Lutherus esse actũ credendi.

Lutheri signum.

Mar. 16. & 20.

Portentum Lutheri.

Paruuli non cõcipiunt auditu fidẽ cuius habent viuũ actũ. Hæresis Lutherianorũ.

Sacramenta sunt causa iustificationis.

nifeste pugnat, non modò cum euangelio, sed secum ipsa. Enimuerò si fides illa vera est, qua assentimur CHRISTO dicenti, Quorù remiseritis peccata, verum est enunciatum suum: puta quòd ministri ecclesie remittunt peccata. Et si vera est fides, quam eidem præstamus, dicenti, Nisi quis renatus fuerit. Et, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, consequens fit, vt lauacrum ipsum regenerationis, & sacramentum corporis causa sit iustificationis. Hoc enim est, quòd ipse affirmat. Admirabilis fuit audacia (vt ab alio verbo temperem) illius hominis. Ad probandum, quòd non per sacramentum, sed per fidem illorum verborù CHRISTI iustificamur, citat testimonium illud Augusti. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Acti loquere illic de verbo CHRISTI, & non esset euidentissimù, quòd loquebatur de verbo ministri, Ego te baptizo. Et ego te absoluo, quòd tanquam forma sacramenti confert gratiam. Igitur vt secundum orthodoxorum veritatem de primo iustificandorù genere conclusionem statuamus, Paruuli non possunt propriè dici fidei, aut quouis alio suo actu aut peculiari dispositione iustificari: sed solo sacramento fidei, tanquã instrumento passionis CHRISTI: quo nullum adferentes obicè, in adoptionem filiorum regenerantur. At verò dubium restat, quòd nobis obicit locus euangelij, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides, quam baptismus. Quin verò in subtextu negatione sola resumitur absq; mentione baptismi. Qui verò enim, inquit, non crediderit, condemnabitur. Vbi adnotauit Lutherus solam fidem esse necessariam. Sed tamen, vt ad hoc vltimù, primùm respondeamus, affirmatio, fida interpretes est negationis: vt intelligatur pariter, Qui verò non crediderit, vel baptizatus fuerit. Sed quantum ad catholicos spectat, dubium restat, an pueri etiam comprehendantur sub illa vniuersitate, Qui crediderit: cum (vt modò dicebamus) per se notissimum sit, nullum, dum baptizantur, habere actum fidei. August. lib. 1. de pec. me. cap. 26. inter exponendum eundem locum Marci, Quis, inquit, nesciat, credere esse infantibus, baptizari? Quòd verbum quidam ex nostris non planè probant: puta quòd credere, sit baptizari: nam vnum est actio intellectus, alterum, sola passio: quæ idcirco, tanquam duo, connumerantur in euangelio. Explicauerat autem August. paulò antè in eodem libro, scilicet capit. 19. eandem infantium credulitatem, hisce verbis, Paruuli fidem per verba gestantium quodammodò profitentur. Et idem

Vera sententia de paruulis. Paruulorum iustificatio. Tho. 1. 2. q. 113. artic. 3. ad 1. Marc. 16. Dubium. Qui crediderit, &c. Tho. 3. p. q. 68. art. 8. ad primum. Luth.

August.

ferme repetit ad Bonifacium: vbi ait. In ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut, ex aliis, quæ in baptismo remittuntur peccata traxerunt. Sed neque huiusmodi interpretamentum apparet omnibus satis congruens. Nam, credere, cum sit actus intellectus, quomodò quis potest per alium, nisi deformi abusu verbi? Hanc ob rem, bipartiti sunt expostores illius loci euangelij. Quidam enim aiunt quòd pueri credunt per fidem infusam. Isti tamen iudicio meo longe absunt à germano sensu euangelij. Vbi enim ait CHRISTVS, Qui crediderit, nullo modo designat habitum infundendum à Deo: atque illum minimè, qui natura sequitur infusionem iustificantis gratiæ: sed planè actum, qui sicuti baptismus ipse, à baptizando exigitur tanquam necessaria præparatio ad gratiam. Eo vel maximè, quòd illi habitus infusi paruulis non sunt tam ab antiquo tantæque certitudine in ecclesia cogniti, quam est fides catholica. Quoniam neque concilium Viennense illos probat, nisi tanquam opinionem probabilissimam. Licet iam nunc maiori fulciantur autoritate. Alij sunt, qui hac de causa existimant verbù illud, Qui crediderit, de adultis duntaxat qui sunt rationis compotes enunciari. Neq; omnino absque probabilitate, si præcedentia verba respicias. Est enim contextus, Euntes prædicare euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. euangelium autem non prædicatur nisi auditum habentibus, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis autem satis est si baptizentur. Sed profectò vbi rem pensulatus considero, interpretatione hanc probare non possum. Primò, quia verba sunt vniuersalia: perinde atq; illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. Neque est verisimile, quòd vbi CHRISTVS tradebat apostolis formam, & modum euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub illis verbis omnis ætas mortalium, & conditio non comprehenderetur, quin simul explicaret, paruulis baptismum sufficere. Et quòd me maximè vrget, nunquam ecclesia ab apostolis ipsis edocta, susceptores puero decerneret, qui suo ipsius nomine interrogati an crederet, responderent: credo: nisi quòd apostoli ipsi verbum illud intelligentes ad vniuersos pertinere, illa cæremonia puerum significarent credere. Neque temerè sanè August. sed scientissimè tanquam rem magni momenti, tantopere studuit explicare, vt paruuli credant. Cuius sententiam probatissimam habet Sanct. Thom. 3. p. q. 68. eo artic. quo de baptismo paruulorum dicitur. Igitur

Qui creditur & baptizatus fuerit, &c. 1. Expositio reaproposita.

An baptizatus. Titul. sessio 7. can. vltimo de baptismo. &c. qui ibi animaduertit. Tull. 12. cap. 2. Etiam reprobat. Habitus infusi quomodo concedendi. Vide Titul. sess. 6. c. 16. de iur. iudic. loquitur concilio illud.

Conclusio de infantium iustificatione. 1. Argum.

An pueri sine baptismo saluentur.

Secundum.

Caietanus.

S. Thom. 3. in responsibus arg.

Igitur quantum ex verbis Augustini conuincere possum, credere, vt est vniuersis necessarium ad iustitiam, idem est, quòd euangelium solenni professione suscipere. Nisi quòd adulti suscipiunt actu credentes, & confitentes fidem, atq; obligantes se legibus CHRISTI: pueri autem suscipiunt eandem fidem per obligationem; qua verbis susceptorum, quæ sua propria censentur, astringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Augustinum, dicentem ipsos credere, id est, suscipere solenniter euangelium per verba gestantium. Quocirca quodammodo recipiunt euangelium per auditum parentum, qui adhibentes ipsi fidem, se suosq; liberos, quos habent in legitima potestate, baptizant. Atq; hinc palam colligitur, hæresim esse manifestari Anabaptistarum, qui autumant pueros, vbi primùm illuxerit rationis vsus, conueniendos esse, & sciendos, habebantur ratum, quòd parètes de ipsis fecerunt. Quinimò sunt iam verè obligati, & idcirco compellendi ad fidem, legemque seruandam, quam susceperunt. Vnde quando ait August. pueros credere idem esse quòd baptizari, non intelligit aliud, nisi quòd idem valet illis baptizari, per quòd sacramentum legibus Dei obligatur, quòd valet adultis credere. Etenim Hypog. lib. 5. palam ait, quòd paruuli assumuntur in fidei credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia: videlicet Dei, qui absq; aliquo eorum actu, in suam illos recipit amicitiam. Hæc August. Habemus ergo, quòd paruuli sine aliquo proprio actu vel dispositione, quam ipsi adferant, sed solum per alios obligati, sacramento sanctificantur. Et quauis sine illa solennitate baptizantur: baptizator, tanquam ecclesie minister, ipsos obligat. Sed altera in altero extremo est quorundam opinio. Hi nescio quo protecti pietatis obtentu dicere audent, pueros qui casu aliquo absq; baptismo moriuntur, nihil fecius misericordia Dei quæ defectum supplet baptismi ab originali liberatos, ad regnum admitti cælesti. Atque idem censent tam de pueris iam in lucem editis, quam de illis qui in maternis vteris ante lucis vlturam de vita decedunt. Et quoniam de hac re per ora vulgi circumsertur doctissimus Caietanus, illum nomino: quem semper tamen, non nisi honoris gratia nominare soleo. Is enim, aliàs profecto omni autoritate dignus, super q. 68. 3. p. (sub correctione tamen, & quæ sua erat religio ac modestia nihil pertinaciter asserendo) vtrunq; ceu probabile profert. Ait enim art. 2. quòd in casu necessitatis, nempe vbi non est aquæ copia ad salu-

Sententia auctoris.

An baptizatus. Titul. sessio 7. can. vltimo de baptismo. &c. qui ibi animaduertit. Tull. 12. cap. 2. Etiam reprobat. Habitus infusi quomodo concedendi. Vide Titul. sess. 6. c. 16. de iur. iudic. loquitur concilio illud.

Conclusio de infantium iustificatione. 1. Argum.

An pueri sine baptismo saluentur.

Secundum.

Caietanus.

S. Thom. 3. in responsibus arg.

tem puerorum (& loquitur de illis qui iam nati sunt) sufficere videtur baptismus in voto parentum: præcipue cum aliquo exteriori signo. Et postmodum art. 11. addit (sub eadem censura) paruulos in maternis vteris periclitantes, posse pari modo saluari per sacramentum baptismi in voto parentum cum aliqua benedictione seu oblatione ipsius ad Deum, cum inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de pueris, qui non possunt baptizari. At verò, salua semper doctoris eximij autoritate, haud dubito vtranque partem opinionis suæ falsam esse: nescio verò prior ne sit digna calculo, saltem in illis qui, quòd ipse temperatissimè insinuauerat, iam modò incunctanter asseuerant. In quorum potius gratiam, quam vt ipsis contradicam, pressius rem hanc edisseram. Et primum omnium vtroq; articulo Caietanus aperuissimè contradicit diuo Thomæ, cuius agit interpretem. Nam priori loco, vbi ait, votum non nunquam baptismi sufficere ad salutem, ne cui relinqueret occasionè suspicandi, quòd sufficeret votum parentum, palam explicat, vbi non est copia baptismi in re, necessarium esse votum suscipiendi in ipso baptizando. Ait enim, Sicut cum aliquis baptizari desiderat. Quare pueris nullam reliquam facit salutis viam. Et secundo loco, pueris nondum natis, nisi quibus ex priuilegio donatum est in vtero gratiam recipere, nullum tribuit remedium salutis: eo quòd non possunt baptizari: quòd secundum euangelium necessarium est. Atque ne citra sacram scripturam vel vniuersalem consensum ecclesie, liberum esset dicere, quempiam in vtero sanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in solutione ad primum argumentum, restrictionem de sanctificatione in vtero: nempe, qui in ecclesia tales habentur. Porro autem August. vt gradatim ascendamus, innumeri sunt loci, quibus idem inculcatissimè repetit. Primus est, vulgatissimus ille canon de fide ad Petrum relatus inter decreta d. 4. de consecra. Vbi ait, Firmissimè tene non solum homines ratione videntes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur: siue iam de matribus nati, sine sacramento baptismi, quòd datur in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Quòd si cauilletur quis, non esse ita certum opus illud Augustini, idem serme meminit, vbiunque in certamen descendit contra Pelagium. Ille enim (vt patet Hypog. lib. 5.) non negabat pueros baptizandos esse vt intrarent regnum cælorum: quia illud expressè habetur Ioan. 3. sed dice-

Caietani opinio falsa. S. Thom. explicatur.

Pueri sine baptismo non est reliqua salutis via.

August.

Pelagius de felicitate paruulorum de cælesti sine baptismo. Pelagij sententia de paruulis sine baptismo deest denibus.

bat decedentes ante baptismum in aliquam transigrare mansionem, ubi haberent felicitatem vite eterne: eo quod nullum secundum ipsum contraxissent peccatum. Animaduertat ergo oculatissimus quisque; adeo semper fuisse constitutissimum in Ecclesia, nullum paruulum absque baptismo in re (sane quem non potest habere in voto) intrare regnum celorum: ut neque ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc auferat catholicus, agnoscens originale vulnus, illud mittere in baptizatum, quod haeretici, ipsum negantes, nunquam cogitarunt? Hac de causa August. non adeo incumbebat persuasioni, quod paruulus decedens ante baptismum nullus reciperetur in regnum: nam id tanquam euangelicam confessionem habebat: sed quod extra regnum nulla esset vita felicitatis aeternae. Vnde in loco citato primum instruit disputationem ab illa vniuersali sententia antiquae legis: Infans, qui circumcissus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo; Cum ergo similis sit in Euangelio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum, fit, vt sicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminem sit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At quia fingebant locum alium, ubi paruuli sine baptismo haberent vitam aeternam, totos neruos intendit August. vt demonstraret, praeter regnum & gehennam, nullum esse penitus nisi purgatorium. Atque ideo illas mansiones, quas ait CHRIS TVS in domo patris multas esse, omnes pertinere ad regnum; quod absque baptismo nemini patet accessus. Et subdit elegantissimum dilemma. Cum idem seruator noster vtrumque dixisset, & quod in domo patris sui mansiones multae essent, & qui non renatus fuerit, non intrabit in regnum celorum: elige, inquit, haereticus, vtrum ex duobus desedas. Si enim dixeris extra regnum, quod est domus patris, aliquam esse mansionem, ubi sit vita aeterna, priori sententiae contradicis. Si tamen in mansionem regni paruulum absque baptismo miseris, secundae aduersaris. Non verba prorsus, sed sententiam refero Augustini. Idem argumentum ex professo locupletissimè persequitur lib. 1. de pec. me. a cap. 20. vsque ad finem libri. Cuius plura verba, ne fastidietatem lectori faciam, non referam, quam quae cap. 27. concludit super illud, Qui habet filium, habet vitam: & qui non habet filium, non habet vitam. Non solum (inquit) igitur regnum celorum, sed nec vitam paruuli habebant, si filium non habebunt, quem, nisi per baptismum eius, habere

Animaduertat ergo oculatissimus quisque; adeo semper fuisse constitutissimum in Ecclesia, nullum paruulum absque baptismo in re (sane quem non potest habere in voto) intrare regnum celorum: ut neque ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere.

Catholica veritas de paruulis decedentibus ante baptismum.

Gene. 17.

Dilemma August.

Item, 5.

non possunt. At verò vt Augustinum, quispiam forte suae propriae sententiae posthabere poterit, tamen credere nequeo auctores huius, quam reprobamus, opinionis aestimare inspexisse, vt fuerit condemnata aduersus Pelagium. Haec enim verba sunt Innocentij Papae in epistola rescripta concilio Carthaginensi, & Milenitano, quae refert August. contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. capit. 4. illud verò, quod eos vestra fraternitas asserit praedicare, paruulos aeternae vitae praemijs etiam sine baptismatis gratia posse donari, persatuum est. Quibus subscribit August. quod prauaricator esset Ecclesiae Romanae quicumque ab illa sententia deuissset. Et contra Iulianum lib. 3. statim cap. 1. ait, quod Pelagius timens ipse damnari, damnauit eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam aeternam. Et inferius cap. 12. eandem repetens sententiam. Vnde Pelagius, inquit, quod supra commemorauit, eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam aeternam, in ecclesiastico iudicio, nisi damnassset, damnatus existet. Haud equidem nescio, alia ratione fuisse datum Pelagium: nempe quia negabat originale peccatum. Attamen cum sententia & forma ipsa damnationis ea sit, puerum scilicet non baptizatum posse habere vitam aeternam, videre non videor quomodo possit catholicus vlam inde exceptionem cogitare, nisi quam spiritus sanctus Ecclesiae reuelasset. Nam duo errores eodè verborum fulmine percelluntur, & quod non sit peccatum originale, & quod absque baptismo possit remitti. Quocirca quae admodum ex prima parte non est liberum quemquam excipere, nisi quatenus Ecclesia vel definierit, vel permetteret, ita neque ex altera. Ex qua tamen neminem hactenus exemit. Mox post auctoritates sanctorum, & Ecclesiae determinationem expendenda sunt verba ipsa Euangelij. Cum enim vniuersales sint sententiae seruatoris, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Et, Oportet vos nasci denuo: nunquid plusquam temerarius ausus est, ne dicam, contradicatio scripturae, quempiam inde subducere absque expressa reuelatione Dei per Ecclesiam scitum? Profecto non dubito, quin ad istos vsque exceptores pertingat, quod ait Paul. Si ego vel angelus de caelo aliud euangelizauerit, quam euangelizauimus, anathema sit. Quapropter non possum non demirari, quam facile, quamque audenter consueuerint nonnulli, vniuersales sententias scripturae glossare, quod intelligantur de lege. Quibus nihil, inquit, obstat

Condemnatio Pelagij, Innocentij.

Caietani sententia de paruulis non baptizatis damnata est ab Ecclesia. August.

Verba euangelij.

Haeretici videntur dicere paruulos ante baptismum decedentes admitti ad regnum caeleste. Quae est illa audacia, & enatio.

obstat oppositum secus quandoque contingere, vel ex privilegio, vel ex misericordia Dei. Cum tamen sinceritas scripturae ea sit, vt nisi exceptio ipsa eodem sacro eloquio exprimat, vel per Ecclesiam fiat auctoritatem, sacrilega sit, & praerogativa eiusmodi glossa. Nunquam enim August. ausus esset ex vniuersitate illa, Deum nemo vidit vnquam: Et, Non videbit me homo, & viuere, subtrahere probabiliter Moysen vel Paulum, qui vidissent Deum, nisi de primo legisset in eadem scriptura, puta Exo. 33. quod videret posteriora Dei: & de altero quod raptus in tertium caelum, vidisset arcana Dei. Sed vt ad locum Euangelij reuertamur, Si fas esset affirmare, alicui remitti peccatum originale sine baptismo in re vel in voto suscipiendi, pari facilitate posset quis etiam dicere, quod aliquis impoenitens ex misericordia Dei possit ab actuali liberari. Nam verba eadè sunt, Nisi quis renatus fuerit: Et, Nisi poenitentiam egerit. Deo autem nihilo plus repugnat remittere actuale sine poenitentia, quam originale sine baptismo. Et quanuis actualis sit maior, etiam originalis est vera culpa. Hoc autem quod subiiciam est argumentum, quod, quando solum existeret, satis rem posset mihi persuadere: videlicet Ecclesiae consuetudo. Namque nisi baptismus ita esset necessarius, vt absque illo nemo quoquo pacto posset seruari, nunquam Ecclesia instituisset paruulos baptizari: quae tamen institutio est apostolorum: dicente Dionysio cap. vltimo ecclesiasticae hierarchiae, Diuini nostri duces, scilicet Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum. Et est argumentum huiusmodi. Paruulis ante usum rationis nulla erat religio baptizari, quinimò longè fuisset decentius expectare, vt sua se sponte, & arbitrio addicerent legi quam erant obseruaturi: ergo nisi iudicassent apostoli periculum illis imminere damnationis, si illa aetate de vita subriperentur, aut sufficere votum parentum in tempore baptizandi, nonquam sacramentum illis decreuissent. atque hanc rationem explicat August. in epistola ad Hieronymum, quae est 28. cuius idcirco verba in hunc locum referuau. Quisquis, inquit, dixerit, quod in CHRISTO viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de hac vita exeunt, hic profecto, & contra apostolicam praedicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam. Vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & currit, quia sine dubio creditur, aliter eos in CHRISTO viuificari non posse. Qui autem non viuificatur in CHRISTO, restat vt

Quando suscipienda exceptio in sacra scriptura. Ioan. 1. Augustino quomodo quae viderint Deum.

Exo. 33.

Neque sine poenitentia actuale peccatum remittitur, neque sine baptismo originale.

Argumentum propter consuetudinem Ecclesiae conuersu.

Apostolorum institutio est paruulorum baptismus.

Argumentum de traditione apostolorum.

in eadem damnatione maneat. De qua dicit Apostolus. Per vnus delictum in oēs homines ad condemnationem. Considera, pie lector, vt opinio quam refellimus, & Apostolicae praedicationi, & Ecclesiae institutioni contrariet: quae propterea festinat, & currit ad baptismum paruulorum, quia sine dubio credit, aliter non posse saluos esse. Neque certe deest redargutio etiam scholastica aduersus istos, Nam vt de illo qui est in ventre matris, loquamur, demus, matrem, quae periculum foetus perferentis, ea benedictione vt erga ipsum, quam isti volunt. Tunc iuxta suam sententiam recipiet gratiam. Sit postea casus, quod non moriatur infans, sed nascatur incolumis. Profecto nihil tunc esset necessarius baptismus: siquidem nascitur in gratia. Eodem modo arguam de illo, qui natus est, si ubi non est copia aquae, per illam benedictionem recipiet gratiam. Non enim opus esset amplius baptismum adhibere: nam Patres non obligasset Ecclesia baptizare puerum, nisi vt conferatur illi gratia. Secus est de adulto, qui non potest saluari, nisi voueat baptizari: & ideo tenetur postea implere praecipitum. Illi veruntamen qui responderent, huiusmodi pueros per solum aduentum mortis eodem momento, quo decedunt, iustificari, ineptiores, vt bona venia dixerim, si proferrent, quam cum quibus serio esset agendum. Nam si intelligerent, habituros gloriam, qui non discesserunt in gratia, non essent audiendi. Si vero fingerent, quod gratiam susciperent in illo puncto, vt est gratia, quae martyribus impenditur plenissima remissionis, temeraria esset assertio, quod paruulus, non occisus pro CHRISTO per fortuitam mortem absque aliquo actu proprio, vel sacramento extrinsecus adhibito, abstergeretur originali macula. Postremum denique argumentum est eiusmodi. Cum nullum iam modò post aduentum CHRISTI sit aliud remedium vel sacramentum conferendae gratiae regenerationis, praeterquam baptismus, re vera si ex misericordia Dei posset quis absque illo gratiam recipere, aequa esset omnium sortis, atque adeo nihil illis officeret negligentia parentum, sed siue proponerent illos baptizare, siue non: siue iam illos ducerent ad baptismum, & morte in via praeriperentur: siue aliquo alio casu infans parentibus subito moreretur, nemo peri. et: quoniam verò nullum esset discerniculum, parentibus ne esset fidelibus natus, an infidelibus. Quia ipsi nulla lege tenentur aliquid agere: ob idque nisi baptismus ipse in re necessarius illis esset, nihil noceret incuria parentum: neque vice versa citra exhibi

Argumentum scholasticum.

Falsa responsio.

Postremum argumentum.

Vorum suscipiendi baptismum in parentibus non sufficit parvulis.

Vorum suscipiendi baptismum in parentibus non sufficit parvulis. Respondetur aduersariis.

August.

Testimonia scripturae.

Roma. 9.

hibitionem baptismi, aliquid prodesse eorum solertia, & pietas. Si quidem nulla est illic ratio meriti. Et quod sufficiat votum in parentibus conferendi, est nouum inuentum: non solum nullibi apud Patres repertum, verum & ipsis & ecclesiastico instituto, & certe Euangelio dissonantissimum. Concludamus ergo vbiuque vel in conciliis, uti nunc in nostro Tridet. cap. 4. vel apud Patres haberetur, baptismum suscipere in re, vel in voto, intelligendum esse praesens de voto suscipiendi, quod habet baptizandus ipse. ¶ Argumentum in contrarium vnicum est, idemque, quodam pietatis velamine obiectum. Haud enim condecens iudicant diuinam bonitatem, ut ordini illi, & statui puerorum, qui antequam sint idonei baptismi, in utero moriuntur, Deus non prospexerit, instituyendo remedium aliquod salutis. Et idem ferme est de illis, qui iam in lucem exclusi, vel aquae inopia, vel alia negligentia absque baptismi immaturi obeunt. Sed miraculum est, quod genus hoc pietatis piensissimi Patres Ecclesiae nunquam agnouerint. Tunc vel maxime quando Pelagiani hoc eodem Achille tam erant Ecclesiae infesti; ut est videre in locis supra citatis apud Augustinum: videlicet contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. capit. 7. Dicebant enim gratiam Dei potius fatua esse, vel acceptionem personarum, si ex duobus adultis absque villo merito alteri opitulatur Deus, ut conuertatur, alteri vero minime: & ex duobus parvulis absque vnus diligentia, alteriusve negligentia, primus abluatur baptismi, & alter relinquitur. Quibus respondet August. nullam esse causam, nisi voluntatem Dei, qui nemini est debitor, & ideo nemini facit iniuriam, si hunc eligat, illum vero deserat. Et idem sensus adhuc differit lib. 1. de pecca. me. cap. 21. vbi ait, Cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, iniusta non potest. Huius enim profunditatis stupore percussus Paul. aiebat, O altitudo diuitiarum. Subdenda ergo inquit, sunt colla auctoritatis scripturarum. Et reuera, si argumentum hoc tam esset vrgens, quam isti arbitrantur, latissime pateret, etiam ad eos vsque, qui adulta sunt aetate. Dum enim ex gentilibus, vel quibusque infidelibus alios lux fidei in viam iustitiae perducatur, casu quodam mirabili, & secundum iudicium nostrum, fortuito, aliis in sua caligine relictis, atque inter Christianos, duorum eodem lecto pari culpa fordentium, subitaneum fulmen alterum extinguit, alter vero sospes, metu percussus, fructus deinde agit poenitentiae: in qua, rogo, causam possumus referre, nisi quod la-

cob dilexit, Esau autem odio habuit: & quod ex eodem lecto, ex eodem agro, ex omni denique aetate, forte & negotio mortalium vnus assumetur, & alter relinquetur? Et sicut in adultis propterea cuiusque culpa imputandum est, quod non assumatur, ita & in parvulis culpa ab Adam contracta. Sinit enim Deus naturam suis motibus agere. Nullam ipse fecit legem, quod aliqui vitam finiant in utero, vel ante baptismum. Et ideo si aliquis naturaliter moriatur, nihil suae detrahatur bonitati. Vltimum pertrahit argumentum Caieta. a lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diei defuncti fide paratur, alio ritu applicata, qua circumcissione mudabatur ab originali: simili ergo considerandum modo est, de mortuis ante baptismum. At verò argumentum nullum est, quinimò in ipsum auctoritate reuoluit. Tunc enim propter laesionem lege erat interdicta circumcisio ante octauum diem. Et ideo auctor ipse legis Deus non debuit destituere remedio paruulos praereptos morte. In lege vero euangelica, hoc potius quod nullus praefinitus est dies baptismi, sed quam primum editus foetus baptizari permittitur: quinimò in necessitate iuberetur. Testimonium est, quod nisi per ipsum baptismum in re, nemini paruulorum salus pateat.

De adultorum iustificatione in genere. Cap. XI.

Sermonem autem de adultorum iustificatione in euntibus, supponendum id primum nobis est, quod li. 1. de lib. arbi. constitutum, seu potius a S. Patribus dubio procul constitutum esse monstrauimus, scilicet ad nostram iustificationem, non vi, aut, sicuti res inanimes, quae naturali instinctu mouentur, nos pertrahi, sed ita liberè, ut inspiratione Dei, & abiicere possimus, & amplecti. Quae non modo Trident. Syno. aduersus Lutheranos, sed antiquissima est contra Pelagianos sententia: ut illic ex Augustino in epistola ad Paulinum referebamus. Fuit enim nona condennatio Pelagij, quod dicebat non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Et erat sermo de iustificatione. Atque etiam supponenda est altera pars liberi arbitrij, quam ibidem quoque cap. 18. traustauimus: scilicet, quod neminem Deus vnquam ita deserat, cui non sit praesto subuenire iugiter ad ostium pulsans. ¶ Mox praefigenda est prima conclusio de omni genere iustificationis. Primum opus, quod ad nostram iustificationem a nobis requiritur, est fides. Axioma est hoc apud Paulum celebratissimum, ac replicatissimum. Nam sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. Et, Accedentem ad Deum

Caieta. Argum.

Cap. 15. 14. & 17.

Libere mouentur ad iustificationem. Tho. 1. 4. q. 113. ar. 3. Syno. Trid. Lutherani. Haereticus Pelag. contra lib. arbi. Omnibus praesto Dei auxilium.

Conclu. 1.

Hebr. 11.

Deum oportet credere, quod est, & quod remunerator est. Quin verò in ipsa descriptione fidei, qua dixit esse substantiam sperandarum rerum, id ipsum (ut superiori capite praefatum sumus) designauit. Substantia enim nihil aliud est, quam stabilimentum, quo structura rerum sperandarum nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noe, Abraham, & reliquorum Patrum, nihil aliud est quam explicatio eius quod dixerat, Accedentem ad Deum oportet credere. Non enim fidei totam causam adscribit iustitiae, sed initium. Nèpe, quod iusti vniuersi ex fide ducti iusta operati sunt. Et eodem pertinet, quod ait, Abitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, & alia supra numerum his similia, de quibus interpretandis subiiciendum nobis est postea capitulum minimè paruum. Sunt & quam plurima veritatis huius testimonia in Euangelio: praesertim apud Ioannem, qui de mysterio fidei praeter ceteris diuinitimè differuit. Ab eo enim statim sermone incarnati verbi, continuo ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Et interrogantibus, quid facerent, ut operarentur opera Dei, respondit CHRISTVS, Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. His enim & talibus admonebat mortales, ostium regni caelestis non patere aliunde, quam si fidem sibi haberent. Neque id tantum in lege Evangelica, sed in omni aetate a lapsu primi hominis, vsque ad finem mundi. Adeo ut (sicuti paulo ante dicebamus) de infantibus, sanxerit apostolica Ecclesia, ut non nisi fidem protestantes solenniter baptizentur. ¶ At causas veritatis huius operae pretium est perpendere, quae ex triplici capite deriuantur. Primum idemque maximum est, quod cum Deus per CHRISTVM sit auctor nostrae iustificationis, primum obsequium nostrum esse debet, fidem illi habere reuelanti sese nobis, pollicenti; gratiam suam, tanquam vero Deo & (ut ait Pau.) remuneratori nostro. Per quam fidem in familiam eiusdem redemptoris IESV CHRISTI recipimur. secundum causa est, quod cum (ut cap. 3. prioris libri commonstrauimus) finis ad quem destinati homines sumus, ita nostram exuperet facultatem, ut neque ipsum cognoscere naturaliter valeamus, ut homo, nisi praemonstrato scopo, nequeat actiones suas rectè intendere: necessaria fuit nobis fides, quae index illius esset. Tertia demum huius causa, quam maxime

Sententia Pauli ad Hebr. 11. Fides iustitiae initium.

Ioan. 1. & 3.

Ioan. 6.

Fides in omni lege semper fuit necessaria.

Cur fides sit fundamentum.

ad intelligentiam dicendorum conferens, est haec. Cum spes praemij sit, quae potissimum animos adhibet ad patientiam laborum, & praemium illud aeternae felicitatis tam esset non solum a sensibus nostris, verum & a cogitatione longè absens (quis enim crederet, quod tam eximia nos merces nostrorum operum maneret?) omnino fuit necessarium, tum id nobis reuelari, tum nos etiam CHRISTO, suisque apostolis de hoc fidem praebere, ut inde animaremur ad obseruantiam legis, qua illuc eramus perducendi. Neque enim decuit, illa nobis prius sempiterna bona coram manifesta luce vel scientia representari, tum quia visio (ut ait Gregor.) meritum adimeret, tum praesertim, quia cum visio ipsa sit meritorum praemium, non quidem anteire, sed subsequi debet in fine decursu stadij. Fidem ergo necessarium fuit praemitti, quae & primum esset fundamentum nostrae a Deo recipiendae iustitiae, dux deinceps rectè agendi. Docuit itaque nos CHRISTVS supernaturalia ad modum naturae. Nam ut est in Analyticis, oportet addiscentem primum credere. Et ita magister Deus, Omnis, inquit, qui audit a patre, & didicit, venit ad me. Atque ideo fidem Paul. appellauit, substantiam rerum sperandarum. Tu ergo, circumspecte lector, ex hinc intellige, viam aeterni ad interpretandum illud, Iustus ex fide viuunt: & similia. Sensus namque (ut cap. postremo sensus patebit) est fidem esse fundamentum vitae: non autem totam vitam, ut Lutherani credunt. Cum enim fuerit semper Germanorum nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix: de utroque inuidia Satanae deiectione sunt, ut & liberum arbitrium abnegarent, & si dei, de qua aliter depelli nequuerant, iustam lineam transilirent: sane quam cum iniuria aliarum itidem diuinarum virtutum nimium extollerent. ¶ Est verum tamen pretium operae de fide & remedio in iure naturae adnotationiunculam praemittere. Fuit namque in omni saeculo ab Adam vsque praeruaricante necessaria fides Dei, quae significationem quampiam vel vmbralem haberet CHRISTI, atque adeo trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adae ante peccatum, nihil ad praesens. Verbum quippe illud Petri. Non aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, non ad hanc tantum aetatem Evangelicam refertur, sed ad saeculum omne post lapsum. Quoniam nemo vnquam reconciliationis gratiam, nisi per CHRISTVM, accipit. Vnde Paul. Deus nos, inquit, liberauit, & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam

Quia merces est termini meriti, & consummatio. 1. 2. q. 114. ar. 9. & 10. Doctrina Christi.

Ioan. 6.

Germanorum nobilitas.

De fide in genere natura.

A. 6. 4. Th. 3. p. q. 68. ar. 1. ad primum.

2. Tim. 1.

riam, quæ data est nobis in CHRISTO IESU ante tempora secularia. Quapropter cum ante passionem exhibitam nulla poterat esse in re virtus CHRISTI, præter eius fidem, consequentissimum est, quod semper fuerit necessaria. Et huius emphasim habet verbum illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in CHRISTO IESU, quæ proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, Et ideo detinebantur Patres in limbo expectantes solutionem pretij, cuius fide fuerant servati. Eodem pertinet, ut author est August. Hypog. lib. 3. diuina illa fidei soboles Hebr. 1. quæ per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim ratione demonstrat. Apосто. fidem esse sperandarum rerum substantiam & robur: sine qua impossibile est placere Deo, quod accedentem ad Deum oportet credere, quia est: & requirentibus se remunerator est, non solum hoc tempore, sed fide, inquit, intelligimus aprata esse secula verbo Dei. Cuius locupletissimū supponit exemplum ab Abel orsus & Enoch per Noë, Abraham, & reliquos Patres discurrens usque ad omnes prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Et ad Hebr. 13. IESUS CHRISTUS heri & hodie, & ipse in secula. Hæc veruntamen fides (ut author est 2. 2. quæst. 1. S. Thom.) tametsi quantum ad substantiam, eadem fuerit semper, tamen quo ad expressionem, neque cunctis sæculis eadē fuit, neque in aliquo tempore eadem est in singulis minoribus personis necessaria, quæ in quibuspiam primoribus, Eadem, inquam, semper est fidei substantia: quia ubi vnus Deus est (ut ait Paul.) non potest nisi vna esse fides. Actus verò huius fidei, ille omni æuo fuit necessarius, qui est credere, quod esset Deus, idēq; remunerator, in quorum primo membro omnia reconduntur mysteria diuinitatis, & in altero, omnia incarnati verbi. Hæc autem progressu temporis explicata sunt: atque eo clarius, quod propius ad ortum ipsius solis IESUS CHRISTI Domini nostri accedebatur, ubi sunt patentius referata. Vnde ad Hebr. iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed à longè eas respicientes. Vice versa quātò nunc sumus ab eodem CHRISTI splendore elongatiōes, tanto in nobis magis elanguescit fides. ¶ Igitur in ea quis forte fuerit opinione, quam nos in scholis nunquam defensauimus, & in prima huius operis impressione Veneta probatiorem arbitratu

Rom. 3.

Hebr. 11.

Articul. 7. S. Thom.

Fidei differentia secundam variam rationem temporū & personarum conditionem. Fides necessaria in omni tempore.

Hebr. 11.

Cur fides languescat in nobis. Locus hic emendatus est ab ipso auctore secundum sumam

sumus: videlicet, quod non esset in iure naturæ singulis de plebe alius radius lucis necessarius, quàm naturalis: propterea quod illis gentibus, ubi non erat deprauata natura, vitiōrūq; caligine obducta, hic radius videtur efficax ad cognoscendum de Deo quod est, & quod remunerator est: ubi cognitio confusè implicatur CHRISTI. Et quod magnum præterea est argumentum, est, quod tunc nulla erat reuelatio particularior eorum, quæ necessaria erant ad salutem: facta publicitus, quam illa quæ fiebat per lumen naturæ: ergo nihil aliud Deus exigebat cognitionis, neq; videtur aliud fuisse necessarium. Etenim in lege scripta & nunc explicatius in euangelica reuelata nobis est per legē fides Trinitatis, quam naturaliter habere non possumus: ob idq; taliter iubemur credere, qualiter nobis paratus Deus est succurrere ut credamus. Opinari ergo quis forte posset, quod eum tunc nec tale fuisset præceptum, neque talis per legem reuelatio, nō fuisset alia necessaria cognitio fidei quàm naturalis. Tametsi semper fuisset necessarium singulare auxilium supernaturale Dei mouentis affectum: quia iustificatio semper fuit opus supra naturam. Quam opinionem videtur tenuisse S. Thom. super Paulum cap. 2. super illo verbo, Naturaliter quæ legis sunt faciunt. At vero re meditatiū perpenſa, abiiciendam existimo opinionem hanc, & alteram amplectendam: videlicet, quod neque in lege naturæ satis fuerit naturale lumen ad illam cognitionem fidei, quæ necessaria est ad salutem: quæ opinio fuit post S. Thom. 2. q. 113. art. 4. Enimvero præterquam quod periculosum esset tantum cognitioni naturali arrogare, Patres hoc supernaturale mysterium iustificationis non tam rationibus, quàm sacris elogiis adstruebant, captiuantes nimirum intellectum in obsequiū fidei. Et aduersus Pelagium non solum sanctam est, iustificati hominem absque operibus, verum quod neque initiū fidei à nobis est conſtante Apostolo, minimè nos sufficere cogitare aliqd à nobis, quasi ex nobis. Et ad Ephes. Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis: ubi fides asseritur gratiæ donum. Et Aug. Hypognoſt. libro tertio, Fide, inquit, non alia nisi quæ nunc est, salui facti sunt omnes sancti, qui ab exordio vsque ad finem mundi salui facti faciendique sunt: cum ergo hæc sit supernaturalis, fit ut semper talis fuerit: quæ licet publicè non esset per legem diuinitus promulgata, infundebatur tamen latenter seruantibus ius naturæ. ¶ Sed nunquid aliquis erat in illo statu vel odor originalis peccati, cuius

ipſius scholium. Roman. 1.

Qualis fuerit semper originalis peccati cognitio.

S. Thom. Retractat sententiam auctoris. In lege naturæ satis non est naturæ lumen ad fidei cognitionem, quæ ad salutem exigetur. In Arausi. Conc. 5.

Ephes. 1. Vide alia testimonia supra c. 8.

Dubitatio de orig.

remedium aliquod infantibus adhiberent? Nā hæc res erat supernaturalis. Negari nō potest, quin ab Adam generationum successione, aliqua notitia originalis maculæ perdurasset vsq; ad Noë, qui multa etiam supra naturam edoctus à Deo fuit. A quo vsque ad Abraham, eadem, licet sub vmbra, deriuata est cognitio. Is enim peculiare recepit sacramentum circumcisionis cōtra originale peccatum. Postmodum verò humano iam genere fufus in orbem propagato, & disperso, præterquam in populo Israël, non est adeò verisimile, quod fuerit expressa eius cognitio: maximè ubi vitia ceperunt crebescere, & rationis lumen obtenebrare. Tametsi apud aliquos perſiterit: ut libro priori ostendimus de Iob maledicente diei in qua natus esset, & asserente, non esse super terram, neque puerum vnus diei absque peccato. Neque adeò in aliis nationibus fuit eadem notitia obliterata, quin aliquandiu permaneret vestigium aliquod, & genus forte quoddam oblationis, & quodammodo sacramenti, quo bene instituta Republica paruulos suos Deo dicarent. Quinimò ius naturæ, quantum nulla esset talis notitia vitiatæ originis, ut ita fieret, admonebat. Sicut enim legitur de sacerdote Melchisedec offerentis panem & vinum, ita coniciendum est de sacrificio pro originali reatu. Vnde Gregorius, ut refertur de consecratione, distinctione quarta. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides (nempe maioribus virtus sacrificij: vel pro his, qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. Haud tamen cum illis confererim, qui opinantur in statu naturæ vnum fuisse sacramentum, abluendo originali peccato institutum à Deo. Quandoquidem nulla est talis historia, Neque est verisimile, quod nationes diuersæ tali communi sacrificio vterentur omnes. Nisi forte prope tempus Adæ vel Noë ante dispersum genus humanum. Sed vnaquæque gens, naturali iure edocta, suam instituebat ritum. Quoniam cum illud gratiam non conferebat, sed signum erat illius obumbratæ fidei CHRISTI, cuius virtute emundatio fiebat peccati, nihil obſtabat, quo minus non à Deo immediatè, sed ab humana Republica institueretur. Hæc de illo statu naturæ cogitasse satis fit. De quibus cum nulla extet historia, quasi per transfennam iudicamus. In lege verò scripta lumen fidei explicatius emicuit, sed in Euangelio explicatissimè, quàm per ænigmaticam potuit cognitionem. At vero quemad-

modū de statu naturæ dixim⁹, ita & in lege scripta, & in nostra, plura tenentur explicitè maiores credere, quàm singuli de plebe. Ut omni seculo verū habet analogia illa Iob, Boues arabant, & asini pascebantur iuxta illos: id est, ex sapientium meditatione rude vulgus pabula sumit.

In omni lege plura tenentur credere maiores explicitè. Iob. 1.

De iustificatione adulti à solo originali. Cap. XII.

Isce præmeditatis, vnde exiuius reuertamur. Porro vt tres varias iustificationis dispositiones, quas, causas vocamus materiales, in adultis expēdam⁹. Primus est eorū ordo, quod ubi ad rationis vsq; participiū adoleſcunt antequam propria contrahant actualia delicta in gratiam Dei recipiuntur. Statuamus ergo hominem legitima ætate cum solo originali, quæ Deus ad se trahat. Nihil modò anxij teneat ne, ubi primū quis venit ad vltimū rationis, conuertitur (ut vult S. Thom.) an verò (quod alij magis probant) possit aliquo tempore sola originis labe sordere. In hoc peccato e primū omnium necessaria est fides: vt cap. iam proximo satis monstratum est. In iure quidem naturæ cōfusa: nunc verò in lege euāgelica expressior CHRISTI, & hæc fuerit hic prima conclusio. Quæ de causa secundum Ecclesiæ saluberrimū institutum, catechumeni, etiam si voluntatem religioni præstitierint, remorandi sunt à susceptione baptismi, dum catechizantur. Haud tamen huic de quo loquimur homini vlla est pœnitentia necessaria. Nanq; tantum abest, obligari quempiam ad originalis culpæ pœnitentiam, vt neq; possit. Eorum enim quæ à natura accidunt, tristitia nos quidem potest, & dolor, & verecundia premere: pœnitentia verò, cum sit dimotio animi inde, ubi erat infixus, esse nequit, nisi earum rerum, quas nostra sponte fecimus. ¶ Sed tamen, vt secundam subiiciamus conclusionem, neq; solus fidei motus sufficit eidem homini, qui à solo originali mundandus est: imò exigitur ab eo actus spei, & item dilectionis: qui, vt cap. 7. dicebamus, non sunt necessariò connexi, sed sua singuli libertate fiunt. Ex hinc enim deuiare à vero incipiunt Lutherani. Sanè ubi docent, fidem solam esse, quæ misericordiam Dei apprehendimus, spem autem & charitatem subinde naturaliter consequi. Nos verò contra agnoscimus fidei motum, primum esse necessarium, at quoniam possibile est, vt qui credit, non diligat (quemadmodum illic edisserabamus) adiciamus necessarios esse cum illo, qui est fidei, actus præ-

Tres variæ dispositiones adultorum ad iustificationem. Primus ordo adultorum.

1. Conclus.

Catechumeni instituti ante baptismum. Pœnitentia non potest esse de originali.

2. Conclus. Credere, sperare, & diligere oportet cum qui adult⁹ ab originali mundatur. Lutherani. Spes, & charitas nō sunt cum fide cōnexæ.

terea

terea spei, & charitatis. Quod autem tres saltē hęc motiones sint necessarię in eo, qui rationis compos. conuertitur, probatur, primò manifeste ratione. Fidem ex eo à nobis exigit Deus, ut tum spe eorum, quę nobis pollicetur, tum maximè ob suam ipsius infinitam, quam nobis retegat, bonitatē, ipsum deamemus: primū quia omnis cognitio boni honesti ad eius amorem ordinatur: præterea quia ratio ipsa propria fidei, quatenus est rerum sperandarum cognitio, id ipsum præ se fert, quod sit suapte natura propter spem, atque amorem Dei: sit ergo, nisi sequantur spes & charitas, ut fides non sufficiat ad salutem. Et confirmatur explicatus hæc ratio, ut iam supra insinuabamus. Auerfio à Deo affectu potissimum voluntatis sit, per hoc quod ad creaturas animo peruertitur: quemadmodum ille qui vultum auerit à sole: ergo conuersio, quę motum contrarium dicit voluntatis nostrę in Deum, ipso trahente, nobisq; liberè venientibus, contrarius debet esse motus voluntatis in Deum: siue ab originali solo, siue ab actualibus reconciliemur. Nam & originale per auersionem Adę contrahimus. At quia amare sine præuia cognitione nõ possumus, & ad eum diligendum quem offensum habemus, antea nos oportet spe aliqua suę benignitatis erigi, sit, ut prius fidei, mox spei, ac deniq; charitatis motus in nostra conuersione concurrant. Per quos quidem Deus, nobis cooperantibus, ad se conuertit, ut gratiam infundat. Igitur absque vlla probabilitatis specie cõmentatus est Luther. sola fide apprehendi à nobis gratiam, & iustitiam, spem verò & charitatem subsequi: non animaduertens, quod conuersio designet motum, quo animum dimouemus à terrenis, & ad mouemus Deo. Per hoc autem quod quis Deo credat, nisi spe & amore feratur in eum, non conuertit in ipsum totum animum: qui tamen antequam conuertatur, non potest gratia perfundi. Dispositionem enim ad gratiam optimo exemplo sapienter explicant theologi: ut author S. Thom. 1. 2. q. 109. artic. 6. Est enim gratia velut lumen solis, quod nullus vultu excipit nisi qui se in ipsum verterit. Sed quia id nemo per se facere potest, Deus ipse nos, consentientes tamen, ad se conuertit, ut gratiam infundat. Qui quidem motus conuersionis dispositio est, & præparatio ad gratiam. Quamobrem non solum fidei, sed & spei, & charitatis actus debet saltē natura ipsum antecedere. Hac de causa in scriptura iustificatio nostra nunc fidei, nunc spei, nunc verò charitati adscribitur. Arbitramur enim (inquit Paulus) hominem iustificari per fidem,

Primum argumentum.

Th. 1. 2. q. 113. ar. 4. ad 1. & q. 114. ar. 4. ad 3. Cõfirmatio.

Lutheri deceptio.

Tho. 1. 2. q. 113. ar. 4.

Dispositio ad gratiam S. Thom. Consensus noster Deo vocanti obediens, est præparatio ad gratiam. Fidem antecedunt saltē natura spei & charitatis actus.

Rom. 4.

& non ex operibus. Et, Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis. Dei enim donum est. Atque alia hoc genus quam plurima, quę cap. vlt. commemorabimus. At verò ad Roma. 8. Spe, ait, salui facti sumus. Et Ioan. Omnis qui habet hanc spem in eo (scilicet quoniam videmus Deum sicuti est) sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Sed & de charitate ait Paul. quod plenitudo legis est dilectio. Et, Finis præcepti est charitas. Et expressè Ioan. Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Et, Qui non diligit, manet in morte. Et CHRIS TV S ipse seruator noster, Qui diligit me, diligitur à patre meo: & ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus. Hęc autem & his similia testimonia de actibus fidei, spei, & charitatis enunciantur: qua ratione nos ad gratiam præparant, suo quisque ordine, & gradu. Mouemur enim fide in Deum, assensionem illi præbentes de iis, quę nobis tum futura reuelauit, tum speranda promisit: spe verò, dum ita credentes animos illuc sursum attollimus: charitate denique, dum ei, quem in se bonum, in nõsq; propitium ac beneficium credimus, voluntatem nostrā affigimus. His enim tribus salus nostrā fundata est, facta, & recta. Vnde fides non tota machina, sed exordium est pietatis, & fundamentum Christiani ædificij: ut ait lib. de prædestin. sanct. Aug. At charitas (ut ait Paulus) est vinculum perfectionis, atque ad eò proxima dispositio ad gratiam: veluti nexus ipse, & nodus, quo cum Deo compingimur. Adeo, ut sapienter adnotauerit in epistola ad Paulinum August. quod cum fidem donum Dei appellauerit Paulus, charitatem tamen Deū ipsum nuncupauit CHRIS TV S. Deus, enim, inquit, charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Est enim Deus in nobis sicuti anima in corpore, cui dat esse, & viuere: nos verò in ipso velut corpus in anima, vnde salus nostra pendet: cuius coniunctionis copula est charitas. Quis ergo hæc consideratè meditatus dicat, sola nos fide gratiam Dei apprehendere? Atqui in eo maximè sensu, quo aduersarij id astruunt: scilicet, sola mentis assensione, qua verba promissionum Dei credimus esse vera. Loca verò scripturę, vnde aduersarij nostri falsi sunt, cap. 18. exposituri sumus. Nunc interim satis sit monstrasse, fidem non solum iustificare, id est, non solum exigi à nobis ut iustificemur, verum & spem etiam & charitatem. Hoc enim Galatas cominone faciebat Paulus, vbi aiebat, quod in CHRIS TO I E S V, neq; circumcisio aliquid valet, neq; præputiū, sed fides, quę

Roma. 11.

1. Ioan. 3.

Fides exordium. Charitas proxima dispositio ad gratiam.

Deus charitas. Quia ratione in nobis sit Deus, & nos vicissim in illo. Sola fides.

Non exigitur sola fides, sed etiam spes & charitas. Gal. c. 5.

per charitatem operatur. Ac si dixisset, quantum fides absque charitate, fides quidem sit secundum substantiam & proprietatem, nunquam tamen iustificat, nisi per charitatem operetur. Sed erit forte, qui nobis hic obuiam occurrat. Actus illi præparatorij fidei, & spei, & charitatis, quatenus sunt gratiæ præuij, informes quidem sunt, nullamq; proinde habentes rationem meriti: fides autem quę per charitatē operatur, est illa meritorum ferax, quę natura subsequitur gratiam: fides ergo quę disponendo iustificat, non est illa, quę per charitatem operatur: vel saltē, ut aliqui sibi persuadent, prius natura iustificat, quam per charitatem operetur. At non est argumentum, propter quod debeamus negare, quin fides iustificans sit eadem, quę per charitatem operatur. Enimverò cum ex sententia Pauli, præter hanc frugiferam fidem, actiones reliquę nullius sint valoris: actus verò dispositoriij permagni sint momenti, & suo ordine causę (scilicet, dispositiui) iustificationis, consequens sit, ut fides iustificans sit illa quę per charitatem operatur. Est ergo animaduertendum, eundem prorsus ordinem inter se habere fidei, spei, & charitatis actus in eodem articulo temporis, secundū quod natura præcedunt gratiam, quo ordine infunduntur, operanturq; habitus ipsi natura sequentes eandem. Et ideo sicut fides habitu gratiæ formata meritorie operatur per charitatem, ita & actus fidei gratuito auxilio Dei elicitus prius natura per charitatis actum disponit ad gratiam. Velut per actum penitentię. Vnde sanctus Thom. 3. p. quæstio. 68. artic. 2. pro confesso habet, quod ille qui per votū baptismi in gratiam Dei recipitur, iustificatur per fidem, quę per dilectionem operatur. Quin vero Paul. & Patres nihil discernunt de hac prioritate naturę. Sed quia ijdem ipsi actus disponentes, quatenus statim informantur gratia, meritorij sunt glorię: fides ipsa dum iustificat, per charitatem operatur. Ex hac ergo fallacia procedebat argumentum, qua quis deceptus putaret aliquod esse instans, in quo actus fidei, qui proxima est gratiæ præparatio, inueniatur absque gratia: quod tamen denegandum est. Quoniam prioritas naturę (ut Physicorum verbis vtamur) nihil aliud est, quam si dicas, quia homo actibus fidei, spei, & charitatis conuertitur in Deum, recipit gratiam, qua ijdem actus informantur, ut capit. adhuc 14. per amplius explicatur. Vnde August. tum aliis vbicunque de fide iustificante loquitur, tum ex professo de spir. & lite. cap. 32. eidem fidei per dilectionem operanti, cui adscribit laudes

Fides quę per charitatem operatur.

Obiectio.

Responsio.

Fides iustificans illa tantum est quę per charitatem operatur, cuius libri. Animaduertendum.

Thom.

omnes, quę de fide extant apud Paul. adscribit etiam iustificationis munus. Hęc est enim, inquit, fides, quę salui fiunt, quibus dicitur, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Ipsius enim sumus figmentum, creati in CHRIS TO I E S V in operibus bonis. Postremo hæc fides est, quę per dilectionē operatur. Et Hypog. lib. 3. vbi enarrat catalogum eorum, quos Paul. fide saluos cõmemorat, ait, nõ solum fide, sed gratia: quia nec sine fide gratia, nec sine gratia fides: dicente Apostolo ad Timoth. Superabundauit autem gratia cum fide & dilectione, quę est in CHRIS TO I E S V. Et expressè de fide, & ope. cap. 14. ait, quod vbicunque Paul. dicit per fidem nos iustificari, salubrem illam, & euangelicam diffinit, cuius opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quę per dilectionem operatur. Quin verò nullo opus habet expositore Paul. Cum enim fide antiqui per circumcisionem applicata iustificarentur, docet idem in nobis efficere fidem quę per charitatem operatur. Vnde ait, Quoniam si circumcidimini CHRIS TV S vobis nihil proderit. Et paulò inferius, Nam in CHRIS TO I E S V, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quę per charitatē operatur. De illa ergo fide iustificante loquebatur, vbi ait, non iustificare, nisi dum per charitatem operatur. Qua de causā August. c. 13. Huius, inquit, fidei per charitatem operantis, omnes Christiani filij sumus, seu ab illa progeniti. Igitur ad eò sancta esse debet catholicis cõfessio hæc, quod nostra iustitia est, FIDE S QVÆ PER CHARITATEM OPERATVR, ut de verbis istis inter nos & Lutheranos nulla sit discordia, sed de re ipsa & se lu. Atque hoc est thema, quod hoc libro denarrantū proposuimus, hicq; præsens locus, vbi explicatur punctum discordiæ, illi enim aiunt, sola fide, ut est assensio, & persuasio mēis, creditium verbū promissionis CHRIS TI esse verum, percipi misericordiā & gratiam, quam gratiam sequitur charitas operans. Quare licet verbo dicant, iustificari hominē fide quę per charitatem operatur, re nihilominus dicunt, fide prius natura quàm actus spei & charitatis accedere, iustitiam haberi. Nos autem sententiam Pauli consistentes, & venerantes, profiteremur actibus fidei, spei, & charitatis liberè à Deo trahi, ad ipsumq; conuerti à quo gratiam iustificationis recipiamus. At verò, quod ad nostrum hominem regrediamur, qui sola infectus originis tabe reconciliari cupit, cum plures sint actus charitatis, hic illi propriè necessarius est, ut Deo se soli colendo addicat: cuius mandata,

Galat. 5.

Aug. omnes filij fidei. Hebr. 10. ad calcem.

Discordia inter nos & Luther. c. 13. ad calcem.

vniuersis posthabitis mundi rebus, obseruare proponat. Quæ quidem dispositio sufficiens erat in lege naturæ, per quam Deus hominem ab originali mundatum in gratiam suam reciperet. Attamen in lege iam nunc euangelica, necessarium insuper est votum baptismi: quin & baptismus ipse, vbi adsit facultas. Etenim, vt inter enarrandum causas iustificationis supra dicebamus, sacramenta sunt instrumentales causæ, per quas prouidentissimè CHRISTVS instituit applicari nobis sui sanguinis pretiis, ad diuersos vsus spiritualis vitæ. Sanè vt nūquam nobis memoria excideret, inde ab ipso deriuari ad nos omnem iustitiam. Vnde sacrosanctum mysterium instituens euangeliæ, Hæc, inquit, facite in meam commemorationem. Inter effectus autem spiritualis vitæ primus est regeneratio, qua efficiuntur membra CHRISTI, & protestatio Christianæ fidei: quorum vterq; est à sacramento baptismi. Nam nisi quis, inquit, renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Et Qui crediderit, & baptizatus fuerit (scilicet in protestatione eiusdem fidei) saluus erit. Quare, vt loco citato dicebamus, pestilens est error Lutheri, dicentis, non sacramento, sed fide quâ habemus dictis CHRISTI, iustificari. An verò baptismus in voto sufficiat, olim fuit in ecclesia dubitatum. Quam Magister sententiam, quæstionem disputans in 4. distin. 4. affirmatiuam partem in dubitatio tenet. Sunt nibilo secius, quos iam nunc in concilio sic submurmurantes de hac re audiuimus. In euangelio nihil de voto scriptum est: sed de re baptismi, nisi quis renatus fuerit: non est ergo res certa, vltimum esse propositum & voluntatem, quæ absque baptismo sufficiat ad salutem. Hi verum tamen vel ex vsu ecclesiæ rem satis debuissent habere persuasam. Si enim votum absq; re baptismi non sufficit, non deberet, quinimò non posset ecclesiæ arcere catechumenos à sacramento: sed cum primum quis postularer, iure diuino absq; mora conferendum esset: quia ecclesia non potest effectum diuinæ misericordiæ remorari. Cum autem saluberrimè differt petenti, certissima est, quòd apud Deum voluntas pro facto reputatur. Etenim non vt homo ea tantum videt, quæ apparent, sed cor penitentis intuetur, atq; adeo recipit. Et, Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animâ suam viuificabit. Et sensus est, in quocunque momento. Imo secundum quod August. sæpe citat, In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor.

Quomodo necessarius baptismus in euangelio Christi.

Sacramento rum institui.

Lucæ 22.

Ioan. 3.

Marc. viii.

sacramenti votum.

Vsus ecclesiæ docet votum baptismi vbi non adsit illius suscipiendæ facultas, sufficere ad salutem. Scripturæ testimonia. 1. Reg. 16. Ezech. 18. & 33.

Et David, Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quinetiam si scriptura id non attestaretur, lumen ipsum naturale id nobis de Deo patefaceret, quod vbi non adest rerum possibilitas, ex nulla re mundi, præter ipsum & nos ipsos, voluerit gratiam suam dependere. Vnde Paul. Si voluntas, inquit, prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. Et ad re nostram proximè. Non, inquit, qui in manifesto ludæus est, neq; quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito ludæus est, & circumcisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Ergo quauis in euangelio nihil exprimitur de voto baptismi, manifestum per se est, quod vbi res ipsa non est possibilis, vel iure differtur, voluntas habet effectum respectu gratiæ iustificantis. Quocirca Ambros. de Valentiniano, Quem regeneraturus, inquit, eram, amisi. Veruntamen ipse gratiam, quam poposcit, non amisit. Et August. super Leuiticum 84. Inuisibilis, inquit, sanctificatio nonnullis adsit, & profuit sine visibilibus sacramentis. Et subdit exemplum in Cornelio. De quo ait, quod ipse, & qui cum eo erant, cum iam inuisibiliter in fuso sancto spiritu sanctificati apparet, baptizati sunt tamen. Et in expositione inchoata super epistola ad Romanos, expressè idem affirmat, quòd Cornelius spiritum sanctum antequam baptizaretur, accepit: vt ex textu etiam Actuum 10. colligitur. Porro & Paulus, & Eunuchus Cæcis reginæ, & eorum multi, qui baptizantur adulti, verisimile est tales venire ab baptismu, vt iam gratiam receperint. Quauis & sæpe baptismus ipse primam gratiam conferat. Et idem determinauit sancta Synod. sessio. 6. cap. 4. vbi ait, sufficere votum baptismi: & capit. 6. vbi ait, sufficere propositum suscipiendæ baptismum. Ad illud autem, quod habetur de eccles. dogma, cap. 74. scilicet, nullum catechumenum quauis in bonis operibus defunctum vitam æternam habere, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur, respondent theologo (vt cernere est apud Sanct. Tho. 3. part. q. 68. articu. 2.) quod intelligitur de his qui super originalia actualia etiam peccata cumularunt. Neque simpliciter negatur, illos cõsequi vitam æternam, sed quod statim illuc euolent, vt martyres: aut illi qui in re susceperunt baptismum. Quoniam sacramentum nisi re ipsa susceptum, non remittit omnè pœnam: illi autem quia fide iustificantur per charitatem operante, saluabuntur quidem: sed per purgati

Psal. 31.

Ratio naturalis.

2. Cor. 8.

Rom. 1.

Conceptio de voto baptismi.

Ambro.

August.

Rom. 10. Ioan. 15.

Aug. sententia de diuulgatione euangelijs Psal. 18. Matth. 24.

Baptismus conferri potest in votum baptismi. Synod. 6.

Responsio de catechu Catechumeni decedentes antequam baptizentur non statim in cælum euolunt, nisi contritio debeat omnè pœnam.

purgatorium ignem. Nisi & peccata mortalia non fuissent adeò grauias, vel contritio tanta, vt pœnas etiam omnes luerent. De parauis autem alia est ratio, quia ipsi nõ possunt baptismum suscipere in voto: vt capit. proximo differebamus. Et est sententia Magistri loco citato. Postremum vtique reliquum est dubium de illo qui hoc iam tempore euangelico in vltimis insulis, vbi lex euangelica ignoratur, iure vsus optimè naturali conuertetur in Deum, Vtrum ne ille absq; vllò voto baptismi saluus fieret? Atqui interrogatio hæc ab illa pendet, an esse modò possit in eiusmodi abditissimis mundi angulis inuincibilis ignorantia fidei CHRISTI, legisque euangelicæ. Supponamus ergo ex capite proximè superiori, neminem absq; supernaturali fide, saltem confusa, in gratiam nunc cum Deo reponi, sicut neque id vllus poterat ante aduentum CHRISTI, sed loquimur de fide expressa CHRISTI. Atqui probabilitas affirmatiuæ partis, scilicet quod talis ignorantia inuincibilis habeatur, est, quòd fortè prædicatio euangelica ad illas vsq; partes, quæ modò ab Hispanis repertæ sūt & ad antipodas nondum penetrarunt. Et Paulus ait, Quomodo credent sine prædicante? Et redemptor noster, Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberet. Atque hoc maximè secundum Augustinum, qui illud psalmi, In omnem terram exiit sonus eorum, censuit non esse omnino cõplendum vsq; ad finem mundi: iuxta illud, Prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc erit consummatio. Et quamuis sequamur opinionem Chrysostr. qui tenet iam esse prophetiam impletam, nihilominus extat argumentum: quoniam nationes illas, quæ à trecentis vel quingentis annis, nihil huius sanctæ prædicationis audierunt, quauis in principio ignorantia non excusaret, iam nihilo secius excusare videtur, perinde acsi nulla illuc aduentasset prædicatio. Item qui in illis modò locis legitime seruasset ius naturæ, statim per auxilium Dei, qui non differt brachium suum porrigere assentienti, reciperetur in eius gratiam: & tamen non est facile creditu, quòd ita derepente illuminaret eum, vt fidem Christianorum sub hoc expresso titulo & nomine agnosceret, sine aliquo doctore: vt de Cornelio ad quem missus est Petrus, legimus. Ob huiusmodi argumenta sunt qui opinentur, cum primum quis à Christianis semouissimus faceret per auxilium Dei quod in se est, potiretur reconciliationis gratia, sicuti in lege naturæ:

De ignorantibus euangelio.

Et hic quoque locus lucidus emendatus est ab ipso authore. Nullus sine fide Christi saltem confusa recipitur in gratiam Dei.

Rom. 10. Ioan. 15.

Aug. sententia de diuulgatione euangelijs Psal. 18. Matth. 24.

Chrysostr.

Argu. quo colligitur nõ esse nunc quibuldam necessariam fidem Christi expressam.

Quorundam opinio de insulano homine facienti quod in se est.

haud tamen sineretur à Deo ab hac luce demigrare, antequam vel per hominè, vel per angelum illum imbueret euangelica fide CHRISTI: quia, Non est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. At verò quòd absque tali fide expressa quis reciperet gratiam, sine qua tamen non potest recipere gloriam, non est facile persuasum: nam hoc quòd modò ex Actibus Apostolorum citatum est, nõ videtur tantum intelligi de adeptione gloriæ, sed de consecutione gratiæ, quæ verè est salus nostra. Est enim sensus, quòd nullus potest gratiam inire cum Deo, nisi in solo nomine CHRISTI: & præterea vel ignorantia huiusmodi est vincibilis, & culpa: & tunc, non solum gloriam, verum neq; gratiam obrinere quis potest absque hac expressa fide: vel est inuincibilis & excusans, & tunc non modò gratiam, verum & gloriam adipisci potest absque illa. Respondendū igitur est ab illo qui tenet ignorantiam esse inuincibilem, quòd verbum Petri in Actis vel intelligitur sic, quòd sine aliqua fide CHRISTI confusa, quæ semper ab orbe cõdito fuit necessaria, nemo potest saluari: in quo sensu legit hanc auctoritatem S. Thom. 3. q. 68. art. 1. Vel si de fide expressa intelligatur, glossandum est de illis, qui illam audierint, vel sua culpa audire renuerint. Aut certè amplectenda est altera pars, quæ consonantiõr alicui videri potest Paulo ad Rom. 10. Nempe quòd nulla sit modo ignorantia inuincibilis huius expressæ fidei. Nam si insulares nihil de illa audierunt, sua fuit culpa, non quidem proximè ad prædicationem relata: quia nullum viderunt prædicatorem, quem renuerint audire, sed culpa contra ius naturæ, quam si legitime seruassent, Deus illos irradiasset lumine fidei. Sed tunc dicendum, quòd antea fuissent illustrati tali lumine, quæ reciperent gratiam: quandoquidem carere hac fide peccatū esset. Istud autem loco citato Rom. 10. pressius disputabamus, super qua re mallem aliorum audire sententiam quam meam præcipitare.

Actu. 4. Non facile persuaderetur sine fide expressa cuiquam cõferri gratiam.

Argu. in eam sententiam.

De adultorum iustificatione ab actualibus. Cap. XIII.

IN tertio ordine sunt adulti, qui ab originali vnâ cum actuali veniunt ad fidem CHRISTI. Sanè in quibus eadem sunt prorsus dispositiones necessariae, quæ in homine nunc proximè descripto requiruntur: vt pote actus fidei, spei, & charitatis. Nisi quòd ista charitatis motio alia ab istis delictoribus exigitur, quæ ab illo qui nullum cõtraxerat actuale delictum. Est enim

Adultorum iustificatio ab originali & actualibus peccatis. Charitatis qualis actus.

illis necessaria pœnitentia, quæ actus est etiam dilectionis Dei: contra quem fuerat commissum peccatum. Non inquam præter actum charitatis alter pœnitentiæ requiritur: vt cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus tres, hic adiiciamus quartum. Quia in nulla reconciliatione necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tamen ille in diuersis, diuersus. Ratio prima conclusionis huius, illa planè est, quam capit. 1. ex rerum natura deducebam. Est enim naturale ius gentibus vniuersis per se notissimum, vt nemo in amicitiam eius redeat, cui ofensionem intulit, nisi eum facti pœnituerit. Cum ergo Deus perfectior sit naturæ, in quacumq; lege voluit idem erga se esse obseruatissimum. Iuxta illud, Altissimus odio habet peccatores, & miseratus est pœnitentibus. Et, Pœnitentibus dedit viam iustitiæ. Neque alia extitit Deo causa illius tremendi cogitatus, Pœnitentem me fecisse hominem, quam quod flagitiosissimum illud genus hominum impœnitens esset. Si enim per pœnitentiam crimina sua deleta curassent, nunquam ipso Deus deleuisset à facie terræ. At qui vtraque sacra pagina huius testimonijs resperfa est: Hieremias, Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus illam, agam & ipse pœnitentiam. Et, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt, vulgatioraq; testimonia veteris legis (vt in strato Dauid, lacrymis pœnitentiæ die ac nocte rigato, in sacco & cinere Ninuitarum: & alijs id genus pœnitentiæ insignibus) quam vt opus huc sit cuncta coacervare. Sed & Ioannes, quem Deus angelum in mundum præmiserat præparatū vias CHRISTI, inde præconiū veritatis orsus est, vt pœnitentiam agerent, quos in figuram euangelicæ baptisimæ iordanis tingebat. Idemque pro themate suæ prædicationis accepit CHRISTVS ipse dominus noster. Nempe, Pœnitentiam agite, appropinquet enim regnum cælorum. Apertissimè nimirum docens, virtutem sanguinis eius (quod nomine regni cælorum designabat) neque per sacramentum quodpiam, neque vlla quavis alia via in quenquam mortaliū, qui propria voluntate deliquisset, diffusum iri: nisi deo per pœnitentiam peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idq; deinceps fuit apostolorum institutum. Vnde sciscitantibus Iudæis corde compunctis, Quid faciemus, viri fratres? respondit Petrus, pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. Ex prædicatione ergo Baptistæ, & ex his verbis Petri clarè liquet pœnitentiam esse necessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum patrata, confessionis sacramento sunt remittenda, verum eorum quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. Cuius causas subscribit S. Tho. 3. p. quæstio ne 68. articulo 4. Primum ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per pœnitentiam. Deinde, quod per baptismum efficitur homo membrum CHRISTI: secundum illud, Quicūq; in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nā quæ participatio iustitiæ (vt ait Apосто.) cum iniquitate? Vnde August. in lib. de pœnitentiâ, cap. 2. de eisdem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enuntiat, quod nullus voluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacramentum fidelium (scilicet baptismum) potest vitam nouam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Præterea sacramentum baptisimæ institutum est ad abstergendum peccatum: qui autè aduertit se in peccatis esse, neque vero animo illa respuit, is, si non in forma, saltem in virtute retinet: & ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Confeselimur enim, vt ait Paul. per baptismum cū CHRISTO, vbi moriendum idcirco nobis est peccatis, quæ tamen sola displicentia perimuntur: sicuti conplacencia perperantur. Vnde art. 6. eiusdem q. reperit S. Tho. quod ante baptismum licet non sacerdoti, saltem Deo tenetur homo sua peccata recogitando cū dolore confiteri. At verò, vt de ambobus simul commodius, luculentiusque disputemus. Quartus denique ac postremus gradus iustificationis, est illorum, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem desipuerint, respiciunt. In quibus eadem fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modò dicebamus, præire debent gratiæ iustificanti, vel propositione similes. Primum enim requiritur actus fidei, & spei. Licet cum Christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat infirmes, forsitan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: vti sumus quamprimum dictum. Est tamen semper necessarius charitatis actus

tiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. Ex prædicatione ergo Baptistæ, & ex his verbis Petri clarè liquet pœnitentiam esse necessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum patrata, confessionis sacramento sunt remittenda, verum eorum quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. Cuius causas subscribit S. Tho. 3. p. quæstio ne 68. articulo 4. Primum ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio, qua se peccator disponat per pœnitentiam. Deinde, quod per baptismum efficitur homo membrum CHRISTI: secundum illud, Quicūq; in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est impedimentum: nā quæ participatio iustitiæ (vt ait Aposto.) cum iniquitate? Vnde August. in lib. de pœnitentiâ, cap. 2. de eisdem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enuntiat, quod nullus voluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacramentum fidelium (scilicet baptismum) potest vitam nouam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Præterea sacramentum baptisimæ institutum est ad abstergendum peccatum: qui autè aduertit se in peccatis esse, neque vero animo illa respuit, is, si non in forma, saltem in virtute retinet: & ideo obicem opponit effectui sacramenti: quod proinde ecclesia non debet illi conferre, ne sit in eo falsitas. Confeselimur enim, vt ait Paul. per baptismum cū CHRISTO, vbi moriendum idcirco nobis est peccatis, quæ tamen sola displicentia perimuntur: sicuti conplacencia perperantur. Vnde art. 6. eiusdem q. reperit S. Tho. quod ante baptismum licet non sacerdoti, saltem Deo tenetur homo sua peccata recogitando cū dolore confiteri. At verò, vt de ambobus simul commodius, luculentiusque disputemus. Quartus denique ac postremus gradus iustificationis, est illorum, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem desipuerint, respiciunt. In quibus eadem fermè ipsæ dispositiones quæ in illis de quibus modò dicebamus, præire debent gratiæ iustificanti, vel propositione similes. Primum enim requiritur actus fidei, & spei. Licet cum Christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat infirmes, forsitan non necesse habet semper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: vti sumus quamprimum dictum. Est tamen semper necessarius charitatis actus

ex auxilio Dei qui proxima est dispositio. Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, vt sit etiam actus pœnitentiæ: pœnitere enim diuinæ offensæ actus est charitatis. De qua re præter illa quæ adducta sunt, est etiam sententia CHRISTI, Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et, Oportebat CHRISTVM pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Vnde & Petr. non solum baptizadis, sed Mago etiam Simoni baptizato. Pœnitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Tandem, vt tribus præcedentibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismum, ita huic necessarium est pœnitentiæ sacramentum. Etenim vt baptismus integra nauis est ad seruandum inter fluctus huius sæculi innocentiam, ita & pœnitentia secunda est tabula post naufragium, vt Tertullianus primum lib. de pœnitentiâ, & super Daniele, postea Hierony. authores sunt. De hac autem pœnitentiæ dispositione paulo est limatius differendum. Et quidem contra Lutheranos abundè iam supra diximus. Tria enim præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc prouertunt errorem, vt. huiusmodi dispositiones repellant. Primum, quod omnia opera per naturæ facultatem, & generalem Dei influentiam à nobis exhibita, ceu peccata condempnant. Quod & in calce superioris libri, & sequèter in capite secundo huius pro nostro ingenio expugnauimus. Secundus erroris sui causa est, quod vel non considerant, vel non recipiunt, dispositiones ad gratiam non esse solius nostri arbitrij opera, sed Dei nobis peculiari fauore operantis. In qua fallacia circumuoluitur Luther. art. 6. suarum assertionum. Nempe quod vti Pelagiani, ita nos nobis arrogemus dispositionem, quæ sit meritum gratiæ. Vtrumque nos tamen paulò antè demonstrauimus. Sanè, & quod dispositiones non nostra præcise, sed Dei sint opera nobis singulariter succurrentis: & quod nulla ratione, qua gratiam præcedunt, sunt meritoria. Quod si aliqui dicunt, illa esse nonnulla merita, impropriissimè id tamen. Tertia delusio istorum est, saltem Lutheri, art. 7. Quod nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, & sit detestatio retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, pœnitentia, noua vita. Atq; ex his demum conficiunt solà nos fide iustificari. Docentes, quod quicūq; fidè adhibuerit dictis CHRISTI, pollicētis nobis remissionem peccatorum

atq; ita crediderit, vt certo fidat sibi nunc peccata condonari, misericordiam Dei, & gratiam tali eum fide extemplo recipere. Non quod ea de fides aliquo modo sit vel dispositio vel meritum, sed quod per eam applicetur nobis misericordia, & passio CHRISTI modo ca. 5. & 11. exposito. Quod quidem figmentum adeo est multiugum, vt necessarium illud nobis fuerit per diuersa capitula membratim discerpere. His ergo, quæ dispersim hæctenus contra hanc solam fidem coniectati sumus, colophonem tandem adhibeamus. Primum, quod aiunt, nulla opus esse errorum pœnitentiæ, id iam apertissimis scripturæ testimonijs, & rationibus naturalibus supra reprobatum est. Sed pondera suorum argumentorum libremus. Ait Luth. nouam vitam optimam esse pœnitentiam. Nam metanœa, inquit, quæ nos resipiscentiæ appellamus, hoc tantum significat, quod est transmentatio: id est, mentis mutatio: quæ vox solum præ se fert, vt qui propositum hæctenus malum habuit, in futurum habeat bonum, nulla habita ratione præteritorum pœnitentia. Secundum illud Pauli, In CHRISTO IESV, neq; circuncisio, neq; præputium aliquid valent, sed noua creatura. At verò, vt totum hoc illi donemus, quod ait de voce metanœa, & de nouitate vitæ, hoc pro nobis apertius, quam contra facit. Nam nouum hominem nemo prius induit, quam præteritum exuerit: secundum illud Pauli, Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Et, Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et, veritas est in IESV, deponere vos secundum pristinam conuersionem veterem hominem: qui corrumpitur secundum desideria erroris. Et subnectit, Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia: exuere autem veterem hominem, & deponere veterem conuersionem, non fit nisi per detestationem prioris vitæ: renouari ergo in nouam vitam vtrumq; terminum dicitur: scilicet, & à quo (vt philosophi loquuntur) & ad quem. Et ideo nisi animum quis à peccatis dimouerit per contrariam voluntatis motionem, quam fuerant commissa, non renouat vitam: neque iuxta verbum Pauli, fit noua creatura. At verò prouertibum illud, quod vera pœnitentia est noua vita: aduersus illos profertur, qui cum crebro bonum concipiunt propositum, pœnitentiamq; inceptent, identidem relabuntur. Admonemur enim illo dicto, tunc nostrum propositum firmas iecisse radices, quando fructus fecerit nouæ vitæ. Neq; verbum metanœa

Vnde conficiant Lutherani nos solà fide iustificari. Lutheri argumenta. Meranœa. Tho. 3. p. c. 85. art. 3. Galat. 6. Refutatio. 1. Cor. 5. Roma. 13. Ephes. 4. Noua vita continet detestationem peccati & honestam rationem viuendi Tho. 3. p. q. 85. art. 3. Vitæ renouatio. I. 3. aliud

R. 5 prima.

Testimonia sacra. Eccles. 12. & 17. Genes. 6.

Hierc. 18.

Ezech. 18, & 33.

Psalma.

Ioan. 3.

March. 3.

Marth. 4.

Actu. a.

S. Tho. ratio nes.

Gal. 3.

1. Cor. 6. August.

5. Argum.

Rom. 6.

Confessio qualis ante baptismum.

4. Ordo iustificationis. Iustificatio ab actualibus post baptismum commissis. Dispositiones.

Charitatis actus.

Pœnitentiæ actus charitatis explicat hoc c. 16. Luc. 13. & ca. 16.

Actu. 8.

Pœnitentiæ sacramentum necessarium in reuel. in voto. Vide Trid. sess. 6. c. 14. Tabula post naufragium.

Tria Lutherani errandi principia.

1. Damnant moralia opera.

2. De dispositionibus ad gratiam.

Dispositiones à Deo & nobis sunt, necesse memoria quare nos gratiam præcedunt. 3. de pœnitentiâ præterita vitæ lib. 3. c. 10. fo. 244.

aliud equidem designat. Nam transformatio respectum quoque insinuat praeiuti. Nimirum quod ex abominatione aut acti mali, mentem vertamus in bonum. Unde & Metanctea poëta ipse dea erat poenitentiae praeteritorum. Vt in Ausoniano illo carmine est videre, Sum dea cui nomen nec Cicero ipse dedit. Sum dea quae facti, non factique, exigo poenas: Nempe ut poeniteat, sic Metanctea vocor. Contra illud autem, quod sola fide, misericordiam Dei apprehendamus, neque; tamen per modum, vel dispositionis vel meriti, primum argumentum est, quod non est vel explicatu, vel intellectu possibile, quo pacto fide, vel quaerit actione nostra praesertim, quam a nobis Deus requirit, gratia nobis infundatur, & misericordia applicetur, nisi vel per modum dispositionis (quod nos dicimus respectu primae gratiae) vel per modum meriti, quod fit in eius augmento. Tertius praesertim modus, neque; excogitabilis est. Etenim nisi actio nostra dispositio esset, ut quid Deus videretur ea ad effundendum in nos benignitatem suam? Est enim iam nobis locis compluribus constitutum, actum illum fidei liberè a nobis produci praeviente speciali auxilio Dei. Quod si ita est, monere, movereque illud Dei, ut in ipsum credamus, & ita credentes secum reconciliemur, quid aliud est quam nos ad gratiam disponere: videlicet ad se convertere (quod iam praedem exponebam) ut gratia infundatur? Vel explicent nobis, quid aliud est, fide nobis misericordiam applicari. Hinc protinus gradus facillimè fit, ut demonstratur, solam fidem non esse totam dispositionem. Namque secundum suam substantiam solum dicit assensionem intellectus, qua firmissime credimus, tam ea quae nobis Deus revelavit, vultu sua esse, quam etiam & illa certissima, quae nobis praesentatur. At inter ea, quae nobis revelant, illud firmissimum est, ut quotquot poenitentiam non habuerint pereant. Praeter alia huiusmodi testimonia scripturae quam plurima. Neque; tamen simpliciter nobis proponit remissionem peccatorum, sed illa conditione, si poenitentiam egerimus. Etenim si poenitentiam inquit propheta, egerit gens illa, & ipse poenitentiam. Et CHRISTVS dominus, Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Ergo non satis est fidem adhibere CHRISTO, nisi illa faciamus quae fides ipsa nobis ostendit. Neque; aliter fide re illi certo possumus, promittenti nobis veniam, quam si nos praeparauerimus per poenitentiam: seu (ut tutius loquamur) assensum ei praebuerimus, operanti cooperantes: siquidem im-

Ausonius. Necessaria est dispositio ad apprehensionem dei iustitiae. vide huius c. 3. Fides est dispositio ad primam gratiam, & est meritum in augmento gratiae.

Luc. 13. Hier. 18. Matth. 3. Non satis est fidem adhibere Christo, nisi egeris quae fides praecipit. li. 3. c. 10.

paratis nihil est pollicitus. Fit ergo manifeste, ut non sola fide, sed & ipse, & charitate, atque adeo, ubi adfunt actualia peccata, actione poenitentiae disponamur, moueamurque in Deum. Vt hic etiam, praeter alios, legitimus sit sensus illius euangelij. Cum venerit ille, arguet mundum de peccato: nempe, quod alius non pateat diuino flammis via, qua se ad peccata nostra in sinet, quam redarguendo nostra delicta. Eius enim afflatu assensumque; nostro, iuxta Baptistae admonitionem, peccatorum tumores demolimur, atque; rectas, planasque; vias aduertenti Deo sternimus. Sed aiunt ex fide eodem continuo momento naturaliter consequi spem, & charitatem. Hoc tamen suum verborum obediendum iam supra reuelabimus. Non enim ita aiunt, spem, & charitatem comitari fidem, ut omnes requiratur ad recipiendam gratiam, sed quod fidem sequitur gratia, & gratiam spes & charitas. Quocirca semper retinent, quod sola fide iustificemur. Nos autem qui eas catholicè confitemur, requiritas esse prius natura, quae gratia infundatur, iam supra satis commemorauimus, non esse necessario consequentem charitatem ex fide. Sed neque; si id gratis largiamur, vili profecto probabilitate conficietur, sed iam esse fidem, qua iustificamur. Etenim ut ostendimus ipsum non requiritur, nisi ratione actus charitatis: quia non possumus ignotum amare. Vt enim iam suum nos Deus auerit alicui reuelatur nobis speranda. Quare licet actus fidei sit primus, tamen praeparatio ad gratiam non perficitur nisi per actum charitatis. Si ergo fides nunquam ante iustificat, quam per charitatem operetur, ut iam praedem dicebamus, cur illi soli, etiam si naturam consecratione committatur charitas, tribuitur iustificatio, & non etiam, imò potius charitas? Ad haec (quod postremum hic argumentum est) fiducia illa, quam isti appellant fidem, quamuis pariter natiatur ex fide, quam Deo sponsor damus: maxime tamen augetur, & constabitur ex charitate, & bonis operibus. Et ideo si bene perspicerent, sua ista firmissima fiducia non est qua iustificamur, sed praesuppōit potius, iam nos fide per charitatem operante iustificatos. Hoc etiam designat Paul. ubi post illud verbum, iustificati ergo ex fide (scilicet per charitatem operante) pacem habemus, ita subdit. Habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Quasi firmissima spes ex charitate procedat, imò propterea de charitate enunciat ad Cor. quod omnia credit, & omnia sperat, quod caritatem virtutum habitus ipsa

Nō sola fide.

Ioan. 6. Vbi explicatur incredulitatem esse peccatum qui peccasse homines qui Christum non receperunt conuictum erat spiritus sanctus. Luc. 3. Caeterum Lutherani quomodo se quibusque; spes & charitatis. Virtutis actus requiritur priores sit gratia secundum naturam.

Perficitur dispositio per charitatem.

Postremum argum.

Libellus Ratiōis de auxiliō speciali.

Rom. 5.

Buce.

nutrit, & corroborat. Et hoc est, quod Augustinus in enchiridio, cap. 8. significat, ubi ait, quod sicut amor non est sine spe, ita nec sine amore spes: nempe illa, qua ex operibus per gratiam Dei factis speramus vitam aeternam. Et super psalm. 31. Ipsa, inquit, charitas bene operantis, dat nobis spem bonae conscientiae. Attamen ut Lutherum iam missum aliquando faciamus, eius postea discipuli demirandi sunt, qui non videant, ut iam de hac re conuicti idem prorsus nobiscum sentiant, & tamen solo diuerso nomine antiquum palliantes errorem, persuadere suis populis pertendunt, se perseveranter euangelicos, nos verò Pelagianos esse pertinaces. Enimvero in confessione Augustana, artic. 4. expressis, replicatisque; verbis fatetur requiri poenitentiam ad iustificationem, licet gratia dicat gratis donari: hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostrae, nec dari propter vlla praecedentia opera, aut dignitatem sequentium. Et in Apologia Melancthon. Fides, inquit, de qua loquimur, existit in poenitentia: hoc est, concipitur in terroribus conscientiae, quae sentit iram Dei aduersus nostra peccata. Propterea enim aiunt praedicationem euangelij inchoari a poenitentia, ut perterrefactas mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo poenitentiam omnino requiri ab illo qui fide est iustificandus, atque; adeo impoententem nunquam fide iustificari posse. Quo ergo differunt a nobis consentibus dispositionem ad gratiam? Forsan quia terrores omnes illos censent ante gratiam esse peccata: quod nos tamen crebro ante confutauimus: non solum quia etiam sine auxilio speciali timere malum, bonum morale est, sed quod actio illa, quae proprie & proxima est dispositio, per auxilium speciale fit, & ideo peccatum non est. Et quamquam forte ante illi auxilium speciale non agnouerint, iam tamen compulsi sunt palam fateri, ut cernere est in libello imperatorio Ratisponensi, articulo 5. Cuius verba sunt, Perspicuum est, quod adulti non consequuntur haec beneficia CHRISTI, nisi praeviente motu Spiritus sancti, quo eorum mens, & voluntas mouetur ad detestationem peccati. Et subiiciunt auctoritate euangelij, & Augustini. In quorum verborum enarratione Buce. Adulti, inquit, haec CHRISTI beneficia non consequuntur, nisi praeviente motu spiritus sancti, quo eorum mens, & voluntas mouetur ad detestationem peccati. Nam omnino salutaris peccatorum poenitentia, quam necesse est, si non tempore, natura tamen iustificationis in nobis perfecte praerire, excitari in nobis nisi per Spiritum sanctum non

August.

Confessio August. Lutherani fidem cum catholicis in his sententis verbis differunt.

Admittunt poenitentiam Lutherani sicut catholici li. 3. ca. 10. Quomodo differant.

potest. Nunquid verba haec sunt, quibus Sanctus Thom. & doctores nostri vtuntur? Igitur in re nullum est interuallum, nisi quod nos illos praevios motus, licet non menta, dispositiones tamen significanter appellamus: illi vero verbo tenus negant. Sed locum hunc prouidens lector memoriae commendato. Nam ex hac poenitentia, quam iam necessariam confitentur, validissimum consequendum nobis est argumentum lib. 3. cap. 10. contra eam certitudinem gratiae. Nunc autem satis est constituisse locum hunc dispositionum non solum ex ipsius veritatis principis, sed ex aduersariorum etiam datis, & aientis. Id denique in calce ex ista disputatione colligendum est, quod iussus de hac re dicere in S. Synodo praetatus sum. Nempe, quod non satis Lutherani contra dicitur, si pronuntietur, spem, & charitatem conuenire cum fide in articulo iustificationis. Nam id plus a quo ipsi largiuntur: tantum abest, ut negent. Aiunt enim (ut praesertim adnotauimus) gratiam, quae sola fide apprehenditur, sublequi protinus spem, & charitatem. Et ideo Melancthon in apologia uti umque dicit. Primum quod fides non solum est principium, & exordium, ut nos dicimus, sed quod proprie ac vere ipsa sola fide propter CHRISTVM IUSTI reputamur. Et paulo post, Impossibile est dilectionem Dei diuicere a fide. Punctum vero contradictionis, hoc est, quod quemadmodum actus fidei in formis, salte natura, antecedit gratiam, ita necesse est antecedant actus spei, & charitatis. Itaque fides non est totus, sed primus actus, quo conuertimur. Id quod perspicenter in sua confessione test. 6. confessio est S. modo Synodus Tridentina, capitulo 6. ubi de illis, qui ab originali simul & actualibus reconciliantur, sic habet, Disponuntur ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse quae diuinitus reuelata, & promissa sunt: atque illud imprimis, a Deo iustificati impium per gratiam eius, & redemptionem, quae est in CHRISTO IESU: & dum peccatores se esse intelligentes a diuina iustitiae timore (quo vtiliter concutiuntur) ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur: fidentes, Deum sibi per CHRISTVM propitium fore, illumque; tamquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem: hoc est, per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoa-

S. Thom.

Contra certitudinem gratiae ex aduersariorum sententia collectum argum.

Syno. Tri.

Punctum contradictionis Lutherano- rum. id est ca. 12. praecedenti.

Fides non est totus sed primus actus quo conuertimur. Tho. 1. 2. q. 113. ar. 4. 1. conuersio in Deum fit per fidem iuxta illud heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere.

Syn. Trid. Qualis fidei actus requiratur in iustificatione impij: sic intelligendus Tho. 1. 2. q. 113. art. 4. ad 3.

re nouam vitam, & seruire diuina mandata. Et de illo qui a lapsu post baptismum in gratia reedit, capit. 14. Qui vero ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per poenitentiae sacramentum, merito CHRISTI, amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam sancti Patres apte nuncupauerunt. Et cano. 9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suae voluntatis motu praeparari, atque disponi, anathema sit.

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. XIII.

Strinxi, quantum nostrum fuit pusillum ingenium, Lutheranos de huiusmodi dispositionibus ad gratiam: superest nonnulla dissolueredubia, quae inter catholicos restant. Diximus enim actualium delictorum necessarium esse ad salutem actum poenitentiae, tam in illo qui sacramento baptismi regenerandus est, quam in illo qui iam Christianus per sacramentum poenitentiae in viam reedit. Dubitatio ergo est prima, utrum actus contritionis requisitus sit ab utroque, an vero attritio satis sit. Et praeterea utrum pari omnino detestatione sit uterque praeparandus, antequam salutem recipiat. Cui disputationi praemittendum breuissimum verbum arbitror de illo, quod inter attritionem, contritionemque est interstitium. Scotus & qui ei adhuc rescunt, nihil videntur inter attritionem, & contritionem discriminari, quam quod attritio sit detestatio peccatorum per naturalem facultatem generali auxilio suffulta, quam ipsi vocant meritum de congruo: contritio vero, est idem ipse actus informatus gratia. Verba Scoti sunt in 4. dist. 14. quaest. 2. Peccator potest ex naturalibus cum communi infucentia considerare peccatum commissum, ut offensiuum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersiuum a Deo, & ut impeditiuum praemij, & ut inductiuum supplicij: & sub multis talibus rationibus. Et potest voluntas ipsum sub aliqua illarum rationum, vel sub multis illud peccatum sic consideratum detestari: & ille motus potest continuari, & intendi ante infusionem gratiae. Et paulo inferius, Et si manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio: quia in illo instanti fit

Quaestio.
Scot. de contrit. & attri.
Meritum de congruo.

comitans gratia. Itaque ex parte obiecti nihil distinguit inter attritionem, & contritionem. Quandoquidem attritionem hanc, dolorem astruit esse peccati: siue quia offensiuum Dei, siue quia impeditiuum praemij: siue quia inductiuum supplicij. Nisi quod quatenus a natura proficitur, est attritio: & quatenus gratia informatur, contritio. Tria hic sunt, quae aliis non probantur, neque profecto mihi quidem. Primum, quod ait, actum a natura, sine peculiari ope Dei profectum, meritum quoquo pacto esse iustificationis, de quo satis supra ca. 4. diximus. Secundum, quod ait, continuatione actus per aliquod tempus, atque adeo intensione necessariam esse in eo qui ad gratiam disponitur. Hoc enim profecto, salua doctoris autoritate, ut ipse fuit primus, qui excogitauit, ita nulla ratione probat (neque sane apparenti vlla potuit) sed merè gratis affirmat. Ex sacra verò scriptura, non modo nullus illi suffragatur locus, verum refragatur plerique multi. Si enim auctoritates superiori capite inductas respexeris, id facile cernas. Illud namque Hieremias, Si egerit gens illa poenitentiam, agam & ego: & illud Ezechielis, Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis, quae operatus est, omnium iniquitatum eius non recordabor: nihil de continuatione, aut intensione insinuant, sed de numero peccatorum. Nempe, quod in quacunque hora, & eadem ratione, in quocunq; momento iniquum poenituerit offendisse Deum, obtinebit veniam. Et in psal. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quae verba subitanam actione praeseferunt. Et factus est de caelo repente sonus, tanquam aduentantis Spiritus sancti. Vbi ait glossa, quod nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Et ideo S. Tho. Patrum vestigia sequutus, qui de huiusmodi gradualibus intensiōibus nihil nos docuerunt, 1. 2. q. 113. art. 7. ait, iustificationem in instanti fieri posse. Atqui de infusione quidem gratiae, neque Scot. ipse ambigit, quin tenoris momento fiat, sed & de dispositione ait S. Tho. Quod licet Deus nos quandoque successiue disponat, nempe dum non statim nos ad actum charitatis, qui proxima est dispositio gratiae, numen adspirat, sed ad alias virtutum actiones per quas tantum per gradus, perducit ad gratiam. subitō nos tantum sepe numero disponit. Et ratio est, quia actui mentis, seu intellectus, seu voluntatis, cum sit spiritalis, non repugnat fieri in instanti. Maxime cum eiusmodi dispositio a Deo praecipue fiat, cuius potentia est infinita. Cui possumus exemplū solis similitudinē accommodare. est enim Deus ut sol, cuius lu-

Expēsa Scoti sententia.
Tria non probantur in sententia Scoti.
Gradualis intensio contritionis Scoti, improbat, & merè gratis conceditur, quod non oportuit factum in re tanta.
Hier. 18. Ezech. 18. & 33.
Psal. 51.
Actu.
S. Thom.
Scot. & Thomae distinctio.
Exemplum solis.

men est gratia. Et ideo quemadmodum ubi primum quis solem conspexerit, irradiatur lumine: ita cum quis primum assenserit cooperando motioni diuinæ, absque vilo profus temporis intervallo perfunditur gratiae fulgore. Cuius equidem veritatis, vel hoc maximū est argumentum, quod alias si tempus est aliquod, quo necessario debeat continuari contritio, vnum debet esse omnibus praefixum. Si ergo esset decima (verbi gratia) pars horae, tunc si quispiam repentina inuasus morte inciperet poenitere, obiretque ante illum certum limitem, non esset illi possibile remedium per contritionem, quod esset assertu impiū. Neque verò satis responsetur, quod posset per intensiōem actus, extensio recompensari. Quia huius nullū est fundamentum. Eset enim mirabile dictu, quod si duo inciperet poenitere eadem intensiōe, quae certo tempore continuata sufficiens esset, ille qui ante illum terminum moreretur, ob solum defectū temporis, absque venia periret, alter vero eodem actu obtineret gratiam. Intensiō ergo vel duratio non est necessaria ad remissionem culpae, dummodo ex obiecto sit verus actus contritionis. Facit tamen permul-tum vtrique; ad quantitatem gratiae, ut docet S. Tho. 1. 2. q. 89. art. 2. Tertium, quod in opinione Scoti adnotabamus, est, quod attritionem & contritionem non ita dignoscit, ut ratione obiecti disparentur: sed solū ex causa efficiēte. Vtpote quod attritio naturaliter fiat: contritio vero, ab habituali gratia informantē. Nam auxilium speciale, quo disponamur ad gratiam (ut ca. 3. & 4. dicebamus) nusquam apud ipsum legitur. Igitur ut punctum rei attingamus, bifariam inter attritionem & contritionem differunt. Primum intrinsecè ex parte obiecti. Sane quod contritio sit dolor peccatorum propter Deum, vel (quod tantundem, & quidem significantius pollet) quatenus sunt offensa Dei: attritio vero est dolor peccatorum, non quia ratione sunt offensa Dei, sed quatenus nobis nocua. Nimirum, quia causa sunt poenae, aut in futuro saeculo. Distinctio haec inde constat, quod nomine contritionis, vniuersis, tum Patribus, tum theologis scholasticis, venit actus poenitentiae perfectus, quo peccata remittuntur. ut enim haecenus demonstratum est, poenitentiae sacra pagina tribuit remissionem peccatorum; tanquam proximae ex parte nostrae dispositioni: proxima autem dispositio, ubi habemus etiam hucusque constitutum, actus debet esse charitatis: porro autem actus charitatis non est ex genere suo attritio: nam qui peccata abominatur, ea tantum ratione, quia

Argum.
Eiusio repellitur.
Conclusio contra Scotum.
Tertium improbandum in Scoti sententia.
Inter attritionem & contritionem differentia.
Scotus negat auxilium speciale ad dispositionem, quia haec dixit viribus naturae nostrae possibilem nobis, ut in capitulo primo animaduertit autor. Contritionis nomen.

nocent, non tam Deum diligit, quam poenas odit: ergo contritio solum est detestatio peccatorum, quatenus offensa sunt Dei: sane quae amor quidam eius est: uterque enim est actus amicitiae: scilicet, & letari de bonis amici, & de suis quoque iniuriis dolere. Ob idque Sancti Tho. 3. p. q. 85. ait, poenitentiam esse speciem quandam iustitiae: qualis iustitia (secundum Philosophum 5. Eth.) inter nos & Deum esse potest. Quippe cuius officium est, emendare vitam, refarciendo iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius a charitate, eod quod est displicentia iniuriae illatae amico. Et explicatius art. 5. inter enumerandū dispositiones ad gratiam, Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Insinuans poenitentiam illam quae a timore poenae progignitur, non esse actum charitatis: quia non contritio, sed attritio est. Atque inde patet nomen etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terrae in frustula terit: contritio vero, ubi iam est in pulueres commoliturum. Vnde tracta analogia, aiunt theologii contritionem esse odium & detestationem peccati supra omnem quod odibile est: attritionem vero esse odium eius non supra omnem odibile. Quod non est referendum ad intensiōem & seruiorem actus. Nam potest quis merore longe maiori afflictus esse ex metu inferni, quam alius ex eo quod in Deum deliquerit. Sed est iuxta ea quae diximus intelligendum: scilicet, quod per contritionem abominamur delictum, summa, iustissimaque ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quamobrem includit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque mundi, quod aiunt, appetitiuè odisse super omnia. Attritio vero, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter poenas, quantum est ex natura rei, ubi non esset poena, non vitaret delictum. Tamen dum attritus non habet in affectu, quod aliis, nisi supplicium incurreret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquam initium poenitentiae: si vero adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset prioris & iniqua. Neque verò silentio duxerim praetereundū, quod ex nominalibus quidam addubitant, nū in ratione contritionis necessarium sit propositum cauendi a vitis in futurum. Atque id negant, ex eo quod in bibliis sacris nihil comparatur de huiusmodi proposito. De quo profecto, si exile meum iudicium vllius esset momenti,

Actus charitatis quomodo sit contritio. S. Thom.
Poenitentia a timore poenae orta non est a charitate. S. Thom. Etymologia. Attritio & contritio.
nisi in q. 22 q. 8.
lib. 4. in q. 1.
alys. 6.
Attritio bona & mala. vide lib. 1. ca. 21. & c. 19.
Nominales.

Nominaliū p-nciosus error. Pœnitentiæ ratio à notatione.

condemnandi essent: non solum quia error est, sed quia perniciosus. Est enim ignorantia nominis pœnitentiæ. Porro quæ, vt supra dicebamus, idem sit quod mentis mutatio: atque adeo vtriusque temporis respectum complectens. Vnde veluti supra Lutherum urgebamus, quod non potest esse resipiscencia & propositum bonæ vitæ in futurū, nisi vbi animus per pœnitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita viceversa & aduersus istos aluimus, quod nequit esse pœnitentia præteritorum sine proposito cauendi in futurum. Quomodo enim quæquam pœnitere potest, Deum offendisse, cui non fuerit intentio mutandi vitæ: aut qualis illi potest esse intentio mutandi vitæ, cui non est propositum declinandi à malo, vt regrediat in viam? Et quauis nomen per se ipsum pœnitentiæ aperte præ se fert huiusmodi propositum, haud tamen illud subicit propheta, vbi ait, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est: Ecce respectum præteriti: & custodierit omnia præcepta mea, En propositum in futurum: & fecerit iudicium, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendi: Ille, inquit, vita viuet. Et CHRISTVS ipse pœnitentiæ magister, mulieri de adulterio ad se delata, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à pœnitente. Nam pœnitere est peccata respicere & execrari, respicere autem malum, non solum ad præteritum, sed ad futurum potius refertur. Vnde S. Thom. loco proxime citato, 3. p. q. 87. ex eo probat pœnitentiam esse actum iustitiæ, quod minus eius est recompensationem facere iniuriæ illata. At optima compentatio est emendatio vitæ: quatenus penitus, inquit, assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius sunt art. 1. Different ergo natura sua, contritio & attritio ex eius obiecto diuerso. Sed tamen est præterea adnotandum, quod vtraque elicit ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cum auxilio naturali Dei, vel ex singulari eius succursu. Enimvero non solum naturaliter potest quisquam mortalia affici, quod supplicia fuerit peccando commertus, sed potest etiam naturaliter pœnitere, quod Deum offenderit. Etenim cum possit quicumque naturaliter pœnitentia duci, quod amicum læserit, cur etiam non poterit similem detestationem habere peccati, eod quod fuerit contra diuinam voluntatem commissum? Quandoquidem immensa illa bonitas, non modò lumine fidei, sed etiam naturæ nobis innotescit. Neque opus hic existi-

Sacra testimonia contra nominalium sententiam.

S. Thom. Pœnitentiæ actus iustitiæ elicitus.

Quomodo viribus naturæ possit homo præstare actum contritiōis & attritionis.

mo, veritatem hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus consequentibus, pro virili mea id conuincerem, quod quemcumque actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiam quantum ad substantiam operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiusmodi autem pœnitentiæ actus naturalis, quauis ratione obiecti sit contritio, non tamen est sufficiens dispositio ad gratiam, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem vbi adest ignorantia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quod Deū offenderit, quin etiam proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen non facit quicquid debet, vt viam veritatis agnoscat. Vt vsu venit infidelibus, & hæreticis, atque in vniuersum, iis, qui ignorantia crassa laborant. E conuerso attritionem etiam habere quis potest ex timore inferni, per auxilium speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absque sacramento. Nam de dispositione ad sacramentum statim dicemus. Ex his oritur secunda distinctio inter hos actus extrinseca ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorum, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absque gratia, dicatur hoc modo attritio: & omnis dolor, ille etiam qui est attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

De differentia inter baptismum & sacramentum pœnitentiæ. Cap. 15.

Post hæc, quæ presenti erant negotio necessaria, dubitatio incidit, vt eadem omnino peccatorum detestatio requiratur in preparatione baptismi, quæ requisita est ad sacramentum pœnitentiæ. Prima conclusio, qua de baptismo inter theologos omnes conuenit, est, quod dolor qualiscumq; necessarius sit suscipiendi. Nam est sententia Petri, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum: Augustino interprete, quod nullus voluntatis suæ arbiter possit, neq; per baptismū, vitā inchoare nouā, nisi quem veteris pœnituerit. Et quauis sint, qui Scoti hanc opinionem inurant, quod satis sit nullum adferre obicem: puta complacentiam peccati, quauis nulla adsit detestatio: videlicet si baptizandus absq; vilo actu accedat respectu peccati, profectò hoc nusquā elicitur ex ipso. Quin verò 4. senten. d. 4. q. 5. expresse ait, quod qui accedit ad baptismum cum obice infidelitatis, vel aliquod habens peccatum, quod tunc actu committit, vel quod prius com-

Secunda distinctio inter attritionem & contritionem.

Conclusio de bap. pœnitentiæ actu.

Scotus est in eadem sententia.

commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba August. in de pœnit. Nullus ad sacramentum fidelium accedens potest nouam vitam inchoare, &c. At qui di. 14. eiusdem lib. q. 4. quauis dicat, quod ad suscipiendum gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiendi sacramentum Ecclesiæ: subdens, quod solū requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipse se paulò inferius declarat, Dicens, quod non requiritur tanta attritio, quanta est illa, quæ, secundum suam opinionem, sufficeret sine sacramento: sed licet sit parum attritus, etiam attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamē recipere sacramentum, per ipsum recipiet gratiam. Caietanus 3. p. q. 86. super art. 2. videri quibusdā posset dicere, quod sufficit receptio ipsa baptismi in remissionem peccatorum loco pœnitentiæ. Attamen reuera non intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: sed ait, quod perfecta ratio pœnitentiæ, quæ complectitur propositum nouæ vitæ, completur per hoc, quod quis recipit sacramentum baptismi in remissionem peccatorum. Itaque propositum baptismi valeat pro eo quod est, nouæ vitæ. Quod si quis contenderet, absque vilo actu displicentiæ, dignè adiri baptismum, manifesti conuinceretur erroris, ex testimoniis & argumentis, quæ præcedentibus cap. contra congeminauimus. Opponet autem hic forsitan nobis textum illū capituli, maiores. de bap. & eius effectu, Tunc characterem sacramentalis imprimat operatio, cum obicem contrariæ voluntatis non inuenit obstantem. Responsio tamen est, quod ad characterem baptismi, sufficiens est voluntas suscipiendi baptismum. Et ideo si quis absque vi illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abiciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quod requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentiæ peccati, sed detestatricem actionem. Qualis verò detestatio exigatur, hoc est dubium. Porro Scot. aperte asserit, non solum sufficere attritionem, verum neque tantam exigi, quanta est dispositio ad gratiam. Et S. Tho. 3. p. q. 68. ar. 4. ad 2. arg. loquens de baptismo, ait, quod CHRISTVS dupliciter operatur ad gratiam: vno modo per seipsum (scilicet sine sacramento) & sic præparat voluntatē hominis, vt bonum velit & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta contritiōe. Alio modo operatur per ministros

Scotus non eadem requiritur attritio in baptismi susceptione, & per se.

Caietanus.

De bap. c. maiores.

Qualis detestatio requiritur in eo quod aditus baptizatur vide lib. 3. c. 13. Scotus. S. Thom.

exteriori adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id quod est interius inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatum, & aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ conuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaque non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentum, quanta illa est quæ per se sufficit. Consonat sibi in art. 6. vbi ait, quod sufficit baptizando, vt sua peccata recogitans, de eis doleat: iuxta verbum Augustini, de inchoante nouam vitam. Est ergo secunda conclusio, quod ad baptismum non est necessaria contritio. Cuius ratio est, quam ipse idem explicat in 4. senten. d. 4. q. 2. art. 1. Videlicet, quod cum baptismus de se sit institutus ad regenerandum hominem, & remouendum peccatum, non expostulat detestationem, ita quam per se causam, vel vt sit simul cum ipso causa, sed vt obicem tollat: nempe complacentiam peccati, quod baptismus ipse auferat. Et ideo dist. 6. q. 1. art. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptismum nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quod si nos quispiam contradictionis redarguat: ex eo quod præfati sumus, cuiusq; recalcitrando necessarios esse motus fidei, spei, & charitatis. Respondetur, quod absq; sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis CHRISTI infunditur cum gratia charitatis. Hoc tamen posset restare dubiosum, an sufficeret attritio, quam accedens conscius est, esse attritionem, & non contritionem. Porro quia sit se non dolere propter Deū, sed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & confitetur Ecclesiæ: videtur sanè iste non talis accedere, cui sit ministrandū sacramentum. Nam, vt supra diximus, & Augustinus sæpe commonefacit, & theologo in 4. distin. 4. & S. Tho. 3. p. q. 66. art. 4. admor. et, peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non pœnitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profectò qualiter affectus accederet ad sacramentum pœnitentiæ, neuiquam absoluedus esset, postquam non vero corde se accusat offendisse Deum. Crediderim nihilominus, sub peritiorum censura, baptizandum esse eiusmodi notum attritum, propter causam prædictam. Nempe quod de se baptismus sit regeneratiōnis sacramentum ordinatum ad remissionem cuiusuis

2. Conclusio Ratio.

Argumenti responsio.

Dubium. An sufficiat cognita attritio ad eo qui baptizandus est.

Responsio auctoris, quod conscius de attritione sit baptizandus.

cuiusvis peccati, vbi non reperit complacentie obicem. Complacentia verò satis tollitur per quemcumque dolorē. Accedit authoritas sancti Thomae citata 3. p. distin. 68. vbi ait, quod sufficit in baptizādo apparere aliquod signum interioris conuerſionis. Loquitur ergo de innoſcente attritione. Et quæſt. 79. art. 3. ad secundum conſtituens differentiam inter eucharistiā & baptismum, ait, quòd cum baptismus sit ſpiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex peccatore iustum, non inconuenienter eodem accedit qui habet conſcientiam peccati mortalis. Secus de ſacramento eucharistiæ, in quo porrigitur CHRIS TV S tanquā cibus & alimentum iam viuētis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synodus Tridentina ſeſſ. 6. cap. 6. ante baptismum ſolum requirit motum aduerſus peccata. Per odium, inquit, aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismū agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idem affirmare licet de illo, qui accedit ad pœnitentiam, quando quidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatum. De hoc aliorum fortè diuersum erit iudicium, meum autem est, ni fallor, quòd fit inter tria sacramenta, scilicet eucharistiæ, baptismi, & pœnitentiæ, ita hoc loco discernendum, quòd ad baptismum sufficit attritio; etiam si sit cognita, vt dictum est. Ad eucharistiā verò nemo licite aduenit cum conſcientia peccati mortalis, atque adeo neq; est sufficiens attritio, sed requiritur quòd bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Thom. loco iam modò citato, & q. deinceps proxima 80. art. 4. de quo inter patres & theologos summus est consensus: iuxta illud Pauli. Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat. Vbi ait glossa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerētè accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum ſumenda est ex ſine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Nanque cum baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, ſpiritualiter mortuum, non requirit de se, quòd qui petit, sit in gratia, sed quòd non opponat obicem. Eucharistia verò, cum sit illis cibandis conſtitutum, qui, per gratiam iam, vel baptismi vel pœnitentiæ, vita ſui guntur, depoſtulat, vt à nemine ſumatur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodam modo se habet. Nam licet sit ſacramentum remiſſionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamen est sicut generatio, vbi non concurrunt actus re-

ipientis, vt pars ſacramenti: hoc autè est quasi medicina concurrentibus actibus pœnitentis, vt materia. Et ideo vsus non est vtriuſq; idem. Quoniam ad baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in ſacramento pœnitentiæ depoſitur. Qui autem ſciet se non detestari peccata propter Deum, eius profectò non eſſet vera accusatio in confessione, si quidem accusatio non est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in pectore gereret, sed solum propter pœnas doleret, falso diceret, se accusare peccata se in Deum. Atque adeo si ita mihi certo conſtaret, grauissime formidarem, sic affectum abſoluere. Tamen si nisi manifestissima eſſent indicia, temper in re dubia credendum est, legitimam eſſe cōtritionem: quoniam difficillimum est diiudicare rationem doloris, sit ne propter Deum, an propter alias causas. ¶ Confirmatur nunc maximè hæc ſententia authoritate concilij Triden. Sanè, quod cum cap. 6. cenſuiſſet, ad baptismum satis eſſe adferri odium aliquod, cap. tamen 14. ait, pœnitentiam post lapſum multò aliam eſſe à baptisuali, & continere cor contritum. Quod ergo S. Thom. & ſermè doctores conſentienter aiunt, per ſacramentum pœnitentiæ nonnunquam ex attrito fieri contritum, intelligendum existimo, quando aliquis accedit attritus, putans se eſſe contritum. Tunc enim licet attritio interna non ſufficit, tamen quia ille bona fide accedit recipiet gratiam per ſacramentum. Id quod & ſacramento etiam eucharistiæ congruit: vt loco citato, q. 79. arti. 3. author est S. Thom. vbi ait, quòd eucharistia confert primam gratiam ei, qui licet sit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullus recordatur. Vel quanuis non sit ſufficienter contritus, reuerenter tamen accedit. Intellige, quia non certò diiudicat dolorem suum non eſſe veram contritionem. Vnde quado SS. Patres conſtituunt, non eſſe conferendum ſacramentum illi, qui eſt in peccato, sic interpretandum est. In baptisimo quidem, de illo, qui habet propositum peccandi. In eucharistia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conſcientia peccati. Sed tamen inter eucharistiā & pœnitentiā hoc est interſtitium, quòd ante eucharistiā requiſita est probatio, per omne remedium quod est contra peccatum: scilicet, per pœnitentiā tam virtutem quam ſacramentum. Haud quidem ſum extra metum, quòd mihi quis forſan obiiciat San. Thom. 3. p. q. 80. art. 4. ad 2. arg. vbi ſacramentò eucharistiæ vtrumq; ſimul è regione opponit: scilicet, & baptismum, & ſacramentū pœnitentiæ

Vera detestatio peccatorum quilibet exigenda à pœnitenti.

Non abſoluetur qui certo cognoscitur, non habere contritionem veram, sed attritionem. Syno. Trid.

Ex attrito contritum.

Qui bona fide accedit ad pœnitentiā aut eucharistiā, sed non sit cōtritus, ſiſcipit gratiā.

Quibus conferenda non ſunt hæc tria sacramenta.

Præparatio ad pœnitentiā requiſita. S. Thom.

Ad locum Thomæ.

Nominales existimāt eū qui se putat cōtritum eū non sit ante ſuſceptū ſacramentū recipere primā gratiam. Ratio eorū.

Nominaliſſe ſententiā improbat.

Dolor de cōmiſſis peccatis ex inferni pœnis, & aliis damnis profectò non ſufficit ad remiſſionē culpæ. Contritio actus voluntatis.

S. Thom.

Syn. Trid.

Argumentū de pœnitentia. Discrimē inter ſacramentaria.

Ad baptismum ſufficit attritio etiā cognita. Ad eucharistiæ ſuſceptionē oportet existimes bona fide te eſſe in gratia.

1. Cor. 11.

Finis trium ſacramentorum.

Baptismi.

Eucharistiæ.

Pœnitentiæ.

tiæ: commune faciens, quòd eucharistia nō debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi poſſe febricitantibus febre peccati. Quia istæ duæ, inquit, ſunt medicinæ purgatiuæ: illa vero cōfortatiua. Ex quo apparet conſequens, attrito, etiam conſcio, conferendum eſſe ſacramentum pœnitentiæ, ſicut baptismi. Negauerim tamen conſequentiā. Nihil enim aliud ſibi vult, nisi quòd ſacramentum pœnitentiæ conferendum est illi, qui se vt peccati reum pœnitens accusat, ſicuti baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò nō nisi illi, qui per pœnitentiā abſolutus, gerit iam, ſecundum ſuam conſcientiam, formam hominis iuſtificati. Neque verò ignoro Nominalium quorundam opinionem, docentium quòd qui cunque existimat se eſſe contritum, reuera obtinuiſſe iam veniam, atque adeo quòd nullus cogitans cōtritionem ſe adſerre ad ſacramentum, per ipſum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per ſuam illam bonam cogitantiam. Quorum cauſam nullam aliam ſubiiciunt, quàm quòd aliàs eſſet homo ille extra remedium: maximè vbi non eſſet poſſibile ſacramentum. Quoniam ſi quis arbitratur ſe eſſe contritum, non reſtat illi iam aliquid faciendum, imò nec poſteſt, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum feciſſe. Horum ideo memini, quoniam in capitulo de certitudine gratiæ faſſeretur nobis aliquid negotij hæc opinio, ſi vera eſſet. Sed profectò demior quam ſint illi tenui ratione perſuaſi. Etenim neſcio quomodo non patenter videant, poſſe latere in tali credulitate fallaciam, ſicut in aliis cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in diſquiſitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditisimus homo recogitat ſua peccata, quæ commiſit, tum plurima, tum grauissima, facile ac temere credit ſe feciſſe legitimam diligentiam, quam tamè non fecit pro quantitate criminum, & diuturnitate temporis, quo ceſſauerat confiteri. Et præterea etiam ſi diligens fuerit exquiſitio, forſan dolet non propter Deū, ſed propter infernum, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor non ſufficit ad remiſſionem culpæ, ſed leuiter iudicat contritionem eſſe. Profectò iſtales ante quam ſacramentum ſuſcipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim est, quòd ſola ignorantia ſufficiat ad remittenda præterita peccata: cū tamen contritio non ſit actus intellectus, ſed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui reuera habet ſolam attritionē peccatorum, & ita de ſe ipſe credit. Is ſecundum iſtos non eſt in gratia. Fac ergo interroget ignarum do-

ctorem, an ille ſuus dolor ſit cōtritio ſufficiens, à quo falſo perſuadeatur, eſſe ſufficientem, nūquid propterea, quòd iſte attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficietur ſufficiens cōtritio? Minimè gentium. Sed tamen iſte bona fide accedens ad ſacramentum pœnitentiæ, recipit primam gratiam, per quam ſit ex attrito contritus. Eſt igitur conſequentiā fallaciſſima (quòd reperendum nobis eſt in de certitudine gratiæ.) Iſte putat habere cōtritionem, ergo eſt contritus. Quòd ſi interroges, Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri, vel ſuſcipere ſacramentum, aliàs peribit propter peccatum, quòd ante commiſerat. Quinimo hæc eſt vna cauſa, quare Auguſtinus dubitauit de ſerò pœnitentibus. Frequentes enim ſunt in articulo mortis, quibus animo repræſentatur, ſe dolere ſuorum criminum, qua ratione ſuit Deus offenſus, & tamen non dolent, niſi quòd incurrerint in gehennam. Atque eadem eſt cauſa, quare tanti tunc habentur ſacramenta per quæ ſape fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim, tam craſſam poſſe eſſe ignorantiam illius, qui putat ſe eſſe cōtritum, vt ſit nouum peccatum accedere ad ſacramentum: & tunc neque per ſacramentum recipit gratiam: perinde enim eſſet acſi accederet, ſciēs non eſſe contritus. Sed quando ignorantia excuſat à nouo peccato: porro quia probabilitas eſt feiſſe quòd debuit, tunc licet dolor per ſe non ſufficeret remittere præterita peccata, cum nō ſit contritio, tamen quia ignorantia eſt inuincibilis, bona fide acceditur: atque adeo per ſacramentum recipitur prima gratia. ¶ Aliud ſuperioris germanum dubium eſt, quomodo attritio fiat contritio. Videlicet, vtrum actus ipſe qui erat dolor propter pœnam, adueniente gratia, mutet obiectū, vt ſit propter Deum. Ita quidem nonnulli, etiam ſcholæ S. Thomæ imaginantur, quòd tamen intelligere nequeo. Enimverò gratiæ munus penitus eſt, facere hominem amicum, ac ſubinde informare eius opera genere bona, vt quæ antea non erant grata, efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certè eſt abūcere vnum, & ſubſtituere alium nouum: quòd licet quandoque contingat in eo qui ſuſcipit ſacramentum, non tamen eſt ſemper neceſſarium: ſed eodem ipſo actu interno voluntatis, quo quis accedit ad ſacramentum, ſapiliſſimè recedit: vt experientia monſtrat. Quin verò eſt demonſtratio, quòd non ſemper actus mutetur. Nam poſteſt quis attritus accedere ad ſacramentum, qui illo tunc articulo temporis, quo abſol-

Conſequentiā fallax. Puto me habere contritionē, ergo ſum contritus.

Cur dubitas Aug. de ſerò pœnitentibus.

Ignorantia craſſa in accedere ad ſacramentum.

Ignorantia quæ eundē poſteſt excuſare.

Quomodo ex attrito fit contritus.

Thomiſt. quorundam ſententiā reiſcitur.

Authoris sententia. Quomodo attritio fiat contritio.

Contritio duplex.

absoluitur, cessauerit omnino habere actum penitentiae, vel per diuagationem mentis, vel per abruptioem cogitationis: tunc utiq; manifestum est, non commutari actum: & nihilo secius euadere potest ex attrito contritus. Fit ergo attritio, contritio extrinsecè, per hoc, quod idem ipse dolor propter pœnas adueniente gratia, per sacramentũ efficitur Deo gratus. Tamen nonnunquam etiam auxilio Dei mutetur finis doloris. Qua de causa statuius superioris vnam contritionem intrinsecè ex obiecto, & aliam solum extrinsecè, ratione informantis gratiae. Quemadmodum illum, qui iam iustus est, potest non solum propter Deum, sed etiam nonnunquam memor inferni merito-riè pœnitere. Quod autem ait S. Thom. in 4. distin. 17. q. 2. attritionem non fieri contritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quæ intrinsecè ratione obiecti, est contritio, & elicitur ex infuso habitu charitatis, & de attritione, quæ ex timore inferni potest naturaliter elici. Horum enim actuum, cum specie differant, neuter in alterum transit.

An alius actus charitatis, quam contritio sufficiat. Cap. 16.

Ac veruntamè ex superioribus enascitur dubitatio de p. aparationibus ad gratiam. Vtrũ alius actus charitatis, q. formaliter nulla sit detestatio peccatorũ, sufficiat ei ad salutem, qui actus delicti reus est. Cui primum omnium interrogatiõni consentienter, theologi prima conclusione respondent, per illustrem illum charitatis actũ martyrij, absq; vlllo peccatorũ respectu, dũ modo non adsit propositum mali vlllum, aut cõplacencia, aut vincibilis ignorantia (vti est in hæretico) benignissime cõdonari omnia, etiam pœnas: vt supra ex libro de ecclesiasticis dogmatibus citatũ est. Et de Cypriano ait August. quod si quid illi erat purgandum, passionis falce ablatum est. Vnde de celebra. missa. c. cum Marthæ, iniuriam facit martyri, qui orat. pro eo. Porro priuilegium hoc indultum est præclarissimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis, qua nemo habet maiorem, quam vt animam suam ponat quis pro amicis, atque adeo pro amicorũ summo CHRISTO. Cũ em̃ errorũ pœnitentia actus sit charitatis, consentaneũ rationi iudicantur Ecclesiæ Patres, vt qui in agone positus passionis pro cõfessione Christianæ fidei (quod heroicũ est charitatis officium) non esset atri-

1. conclusio de marty. vi. de lib. 3. c. 6. ad calcem.

August. de Cyprian. de celeb. miss. c. cũ Marthæ.

ctus ad cogitationem peccatorũ. Sed sicut aqua baptismi tinctos ait Paul. commori CHRISTO, & cũ illo vnà sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus vnà aestimetur crucifixus cum CHRISTO, atq; adeo eundem assequi vberimum fructũ gratiæ remittentis peccata plenissimè. Hæc em̃ est ratio quam S. Tho. 4. senten. d. 4. q. 3. & illic theologi assignat huius cõparationis martyrij cum baptismo. Nempe, quod quã CHRISTI passionẽ baptismus sacramentaliter repræsentat, eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character quidẽ qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus nõ fuerat: & resurgeret, baptizandus est. Cõpã verò gratiæ, nõ modò par martyri, verũm longè cumulatior, quam baptizato impenditur. ¶ At dubium aliud est præcipuum, an citrà martyrium quouis actus charitatis, quanto cunq; sit excellentissimus, absq; formali detestatione peccati sufficiat peccatori ad salutem. Apparet nanq; id affirmare Scot. in 2. d. 28. vbi inter loquendum de præcepto charitatis, ait, quod quãdocunq; volũtas actũ huius præcepti exequitur, licet informis, disponit se de cõgruo ad gratiã gratificantem: cui oblata, vel resistit, & peccat mortaliter: vel consentit, & iustificatur. Et quãuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit, sit in peccato, neque de actu charitatis, an debeat esse pœnitentia, sunt tamen qui ita opinantur, vt actus charitatis absq; pœnitentia formali sufficiens dispositio sit ad gratiã. Tamen alij hoc nõ cuiusq; actui tribuunt, sed euidam egregio. Causam nullam pro se adferre possunt aliam, quã si ita ratiocinentur. Pœnitentia ex eo postulatur ab eo qui est auersus à Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitia: sed quicunq; actus charitatis pariter est eidem oppositus: ergo quicunq; erit, si nõ formalis, saltem virtualis pœnitentia. Et præterea, quicquid sit de omni actu charitatis, tamẽ videtur rationi cõsentaneum, quod possit quispiam esse tam excellentis dilectionis, vt secum nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illum ergo actũ saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione pœnitentia. Huc accedit prouerbium Sapientis, Vniuersa delicta operit charitas. Quod & Pet. Apostolus resumit. Et verbum Redemptoris, Qui diligit me, diligitur à patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Et Pauli conuersioni nulla videtur præfuisse pœnitentia. ¶ Sunt veruntamen testimonia scripturæ, quæ longè vehementius vrgent aliam partem, quinimo (ni fallor) persuadent. Et ideo

Theologorum ratio.

Martyr non Christianus resurgens baptizandus est. An citrà martyrium.

Scot.

Testimonia scripturæ. Reprobata dictæ sententia.

Quãdo sufficit actus charitatis p. contritione.

Citã martyrium, non sufficit sine pœnitentia actus charitatis in eo, q. habet memoriam peccati.

Testimonia sacra.

Differunt gratia inter homines, & Dei & nos. Th. 1. 2. q. 110. art. 1.

discernendum est. Nanque vbi præhabita diligenti indagatiõne, nullum memorizæ occurrit lethale peccatũ, clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum, quæ memoria exciderint. Neque forsan in alio quã in isto casu senserit Scot. sufficere actum charitatis. At verò vbi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus audeam affirmare, quod absque formali actu pœnitentiæ sufficiat, citrà martyrium, quicunq; alius actus, vel charitatis vel cuiusuis alius virtutis. Neq; vllus, crediderim, timorata conscientia potest eam vnquam, si conscius est peccati, aliter pacare. Neque profectò tantum me mouet, vel sanctus Thomas, vel alius eiusdem ordinis, quã testimonia scripturæ cum rationibus, quæ supra cap. decimotertio in confirmatiõnem pœnitentiæ accersimus ex vtroque testamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in Actibus apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per pœnitentiam pollicitantes remissionem, reuera, dicente CHRISTO, Si pœnitentiam non habueritis, omnes simul peribitis, ne scio quis possit absque pœnitentia salutem promittere. Præterquam, quod Ioannes, & post Redemptor idem noster nullum indicabant ingressum peccatoribus ad regnum cælorum, nisi per vnã pœnitentiã. Vnde sanctus Thomas 3. p. quæstione 86. articulo 2. incunctanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute pœnitentiæ remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei, & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis non efficit in eo, quem secum reconciat, bonitatem aliquam, sed præsupponit veram vel apparetem. Ob idque homo nonnunquam inimicum sibi in gratiam restituit, qui nihil est internè mutatus: Deus autem non præsupponit bonitatem, sed faciendo hominem bonũ, reddit sibi amicum. Cum autem offensa Dei ex diametro aduersetur gratiæ, neminem Deus in suam gratiam recipit, nisi mutando eius voluntatem: puta, dimouendo eam à bono commutabili, cui inhærebat, & vertendo ad se. Dimouetur autem nemo, nisi per detestationem peccati, contrariam voluntati, per quam fuit commissum: ergo pœnitentia est necessaria. Quæ idcirco dicitur cõuersio: iuxta illud Psalmi, Deus tu conuertens (secundum aliam literam) viuificabis nos. Et 1. 2. p. 113. art. 5. idem prorsus constituit. Sanè quod non potest esse conuersio sine motu liberi arbitrij in peccatũ: qui est terminus à quo conuersionis. Nam actus cha-

ritatis in Deum, solũ habet respectum ad terminum ad quem. Et arguens quod solus actus charitatis sine formali pœnitentia sufficiat, ex illo, Charitas operit multitudinẽ peccatorum, respondet, propterea operire, quia ad ipsam pertinet, non solum persequi vnã oppositorum, puta, Deum, sed fugere ab alio, scilicet, à peccato, per actum pœnitentiæ qui imperatur à charitate. ¶ Et eadem respõsione dissoluitur primum argumentum supra factum. Concedimus enim charitatem contrariam esse inimicitia Dei. Sed tamen hoc idcirco verum est, quia vbi non est peccatum, resistit, ne admittatur quoad usq; ipsa superetur: & vbi est, expellit illud per actum pœnitentiæ. Et pariter respondetur ad aliud argumentum de actu egregio charitatis. Nam primum nemini concedam, quod possit esse aliquis actus tam insignis charitatis, quin sibi secundum substantiam possit esse in hæretico, & in quocunq; peccatore: saltem qui ob aliquam crassam ignorantiam inquinatus est peccato: vt lib. 1. cap. 22. fusius disertum est. Sed esto, fautoribus illius opinionis largiremur, esse talẽ quempiam actum, qui vbi inesset, omni resisteret tentationi, nec culpam admitteret, hoc tamen restat illis probandum, quod nunquam conficiant. Nempe, eum qui in peccato iacet mortali, posse venire ad talem actum charitatis, nisi per actum formalem pœnitentiæ. Et pari modo ad aliud. Qui diligit me, diligitur à Patre meo, respondetur, quod quãuis quicunq; Dei dilector ipsi sit vicissim dilectus, tamẽ nemo dum est in mortali delicto, nisi à pœnitentia exordiat, ad dilectionem Dei conscendere potest. Quod si me percontantur, vnde hoc habemus tam cõmpertum, respondeo, quod qui necessitatem pœnitentiæ defendimus, causam (vt aiunt) agimus ob signatis tabellis. Non solum, quia ius naturale, & ideo diuinum id exposcit, vt qui iniuriam intulit, non nisi pœnitendo in amicitiam possit restitui, verũm etiam qui expressè ait CHRISTVS, Si pœnitentiam non habueritis, omnes simul peribitis. Neque aliis, quã pœnitentiam agentibus, promittit regnum cælorum: præter alia supra citata testimonia. Et (cap. 10. dicebam) temeritas est ex eiusmodi vniuersalibus vllam facere exceptionem citrà Ecclesiæ autoritatem. Sed aiunt, actum charitatis esse virtualiter pœnitentiam. Idem posset quicunq; dicere de oratione, vel de quouis alio egregio actu virtutis. Cum tamen SS. Patres hoc priuilegiũ in vno tantum martyrio agnouerint propter solam illam causam, quod se ipsa repræsentat pœnitentiam: m

Respõsio argumentorũ. Quomodo charitas sit cõtraria inimicitia Dei. Insignis actus charitatis secundum substantiam potest esse in peccatore.

Fallacia in opinione prædicta.

Replica.

Falsa respõsio.

Temerè excipiunt Theologi quidpiã à propositionibus Christi vniuersalibus.

passionem CHRISTI: sicut sacramentaliter representatur per baptismum. Id quod nulli actui virtutis, qui non sit perpeffa morte consecratus, conuenit. Vnde oculatè profectò S. Thom. in. 4. distinct. 4. interrogans, cur cū alij possint esse actus excellentissimæ charitatis: vt virginitatis votum, aut strictissimæ religionis, aut peregrinandi ad prædicandum Euangeliū, huiusmodi tamen actibus & officiis non tribuatur: vt possit sine pœnitentiā remittere peccata, sicuti martyrio: respondet, quia per hæc non commorimur CHRISTO, vti per martyrium. Certè, quò magis cogito, minus probabilitatis video in hac opinioe, quòd actus charitatis sine pœnitentiā sufficiat. Quin etiam CHRISTVS, qui excellenti potestate utebatur in condonandis criminibus absque sacramento pœnitentiæ: vt in adultera patefcit, & in peccatrice, nunquam creditur remississe, nisi mutando internè animum per pœnitentiæ virtutem. Ait enim Gregor. in homilia de Magdalena, quòd per gratiam traxit intus, quam per misericordiam suscepit foris. Et vocat gratiam, pœnitentiā, quam lacrymarum profluuium indicabat. Atqui de conuersione repentina, stupendæque Pauli, quam Luther. obiicit art. 7. asserit, vbi nulla, inquit, interfuit pœnitentiā, eo quòd subita luce circumfusus, charitate indutus est: dicens, Domine, quid me vis facere? De illa inquam conuersione ait August. ad Bonifacium de correptione Donaristarum, quòd timor illic præcessit amorem. Cuius verba sunt, Quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfectæ charitas foras mittit timorem. Id quòd historia ipsa testatur. Si quidem in terram prostratus stupens, ac tremens prius dixit, Quis es tu Domine, quàm, Quid me vis facere? Quorum primū verbum timoris est, & pœnitentiæ, alterum verò amoris. ¶ Addiderim demum, quòd (nisi mea me inscitia cæcat) non video, quomodo opinio hæc differat ab errore illo Lutheri, art. 7. suarum asserptionum, quem cap. 12. reprobatur curabamus: scilicet, Optima pœnitentiā, noua vita. Nam per hæc verba ipse non negabat actum charitatis necessariū: imò affirmabat propositum in futurum paren di Deo, & custodiendi legem. Sed de hoc nihilominus reprehensus, & damnatus, quòd negabat necessariam esse pœnitentiā retroactæ vitæ. Si autem tu dicas, actum charitatis in Deum, pœnitentiā esse virtualem, idem ipse concessisset. Vbi ergo damnatur non requiri pœnitentiā, expresse pronuntiatur, quòd non sufficit aliquis actus charitatis, quem quis posset fingere esse

S. Thom.

Christus nō remissit sine pœnitentiā. Ioan. 8. Luc. 7.

Conuersio Pauli.

virtualem pœnitentiā, sed quòd formalis sit necessaria contritio. Ait enim August. lib. 1. de nup. & concup. cap. 26. super illud Ecclesiast. 21. quòd si à peccando desistere, hoc est, non habere peccatum, sufficeret, tantum hoc nos moneret scriptura; Fili, peccasti, non adicias iterum. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, vt tibi remittantur. Exigitur ergo pœnitentiā præteritorum. In summa cum sacramentum pœnitentiæ possum sit in remissionem peccatorum, nemini patet salus, nisi per ipsum saltem in voto, quòd tamen votum suapte natura, nisi præeunte detestatione peccati, non est legitimum. Quare sancta modò Synodus Trident. sess. 6. cap. 6. necessariam astruit pœnitentiā ante baptismum, & cap. 14. expresse ait, quòd non sufficit cessare à peccatis, sed quòd sit detestatio requisita. ¶ Suboritur autem ex hac altera dubitatio. Vtrum præter actū pœnitentiæ requiratur alius charitatis, propterea, quòd dictum est semper dispositiones ad gratiam esse actus fidei, spei, & charitatis. Secundū autem Ioannē, Qui non diligit me, manet in morte. Et secundum Paul. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autē non habuero, nihil mihi prodest. Vnde colligit Augustinus, de vera & falsa pœnitentiā, cap. 17. absque charitate infructuosam esse pœnitentiā. Respondet nihilominus, quòd quauis frequētissimè præter contritionē peccatorū alius charitatis actus Deum præcisè habens obiectum interueniat, verū tamen solus ille contritionis est simpliciter necessarius: quoniam idem ipse, actus est charitatis. Id quòd & Augustinus eodem loco exponit, dicens, quòd ille vertitur à peccato, qui quacun que de causa vult dimittere peccatum: ille autem conuertitur, qui iam totus & omnino vertitur: scilicet, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum domini conuoluerit festinat: id est, qui peccata propter Deum, & cum proposito parendi execratur. Hunc enim reputat actum charitatis. Et S. Thom. 2. q. 113. non ponit nisi duos motus liberi arbitrij in iustificatione: primum in Deum per fidem & desiderium iustitiæ, quòd pertinet ad spem: & alterum detestationis peccati. Ita enim habet articulo 4. & 5. Et in 6. ait, quatuor enumerari in iustificatione: scilicet, infusionem gratiæ, motum fidei, & motum in peccatum, & remissionem. Et statim art. 7. ad 2. explicat, quomodo simul potest esse vnus actus, quo peccatū quis odit propter Deum, sicut vnum corpus eodem motu recedit ab vno termino, & accedit ad aliū. Et dialectici eodem assensu aiunt assentiri conclu

August.

sex in iustificatione.

Syn. Trid.

Dubii præcipuum.

I. Ioan. 1. I. Cor. 1.

S. Thom.

conclusioni propter præmissas. Idem ait 3. p. quæst. 65. art. 3. nempe, quòd actus pœnitentiæ simul est, & charitatis, quatenus est displicentiæ offensæ Dei, & speciei iustitiæ, quatenus est re-compensatio iniuriæ. Et articulo quinto explicitissime ait, quòd primum principium actionum quibus ad gratiam disponimur, est diuina operatio. Secundus motus fidei: tertius timoris: quartus spei: & quintus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & nō iam propter supplicia. Vide quomodo actum charitatis appellet ipsam contritionem. Sexto loco ponit timorem filialem, & reuerentialem Dei. Sed tamen non est semper necessarius ante iustificationem. Nam contritio ipsa, vt habetur eadem 3. p. quæst. 89. art. 1. est vltima dispositio ad gratiam: quam alij sequitur, actus præstantioris charitatis subsequuntur. Et ita necessario dicendum est. Nam vt ebro iam diximus, Pœnitentiā est cui tribuitur remissio peccatorum. Pœnitentiā (inquam) sacramentum principalis virtutis clauium: virtuti autem pœnitentiæ secundario, tanquam proximæ dispositioni ex parte nostra, vt perquam scienter concludit idem Doct. sanctus, eadem 3. p. quæst. 86. art. 6. Vnde verbum illud Synodi cap. 6. Diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, non est sic intelligendum, quòd semper sint necessarij duo actus. Quoniam pœnitere est inceptio dilectionis. ¶ Igitur, vt quæ de dispositionibus fuscè dispersimus, in pauca referam, quædam appellauimus remotissimas. Nempe omnia opera moraliter bona, quæ naturali facultate fiunt. Illa autē, quia non dimanant ab influxu speciali spiritus sancti, non cœsentur proprie inter dispositiones. Sed illa duntaxat opera, hoc nomine secundum proprietatem veniunt, quæ peculiariter attingente nos digito Dei exhibemus. Inter quas tamen aliæ sunt remotæ, & imperfectæ, neque semper necessariae, alia verò proximæ, efficaes, & omnino requisitæ. Harum discrimen inde sumitur, quòd vt 1. 2. quæst. 112. artic. 2. & quæst. 113. artic. 7. author est Sap. 8. Thom. quandoque Deus paulatim, & per gradus successu tēporis, disponit hominē, non quidem statim mouendo ad fidem per charitatem operantem, sed ad fidem fortè informem, vt ad Simplicianum quæstio. 2. ait, de cæthecumenis August. in initio suæ conuersionis, vel ad alia opera misericordiæ, seu aliarum virtutum, quibus cor durum mollescat. Aliquando verò de repente mouet ad actum eiusmodi fidei, & charitatis, vt in Paulo. Dispositiones ergo illæ insufficientes virtutum sunt

August.

sex in iustificatione.

Syn. Trid.

Dubii præcipuum.

I. Ioan. 1. I. Cor. 1.

S. Thom.

actiones. Inter quas regulariter concurrunt seruitus metus: item, humilitas, secundum illud Iacobi, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & crebro actus misericordiæ, iuxta illud, Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Quinimo, & actus non minus quam charitatis informis, vnde non palliat contritio. Dispositiones autem necessariae & proximæ, sunt actus fidei, spei, & charitatis. Enimvero neque sine istis esse potest salus, & istis presentibus, si fiant Deo specialiter mouente, etiam si nullus præcesserit seruilis metus, inferni, neque alia prorsus liberi arbitrij motus, eodem instanti temporis ex necessitate subsequatur gratia: non quidem necessitate coercionis, sed infallibilitatis, vt author est Sanct. Thom. 1. 2. quæst. 112. art. 2. & theolog. Quare miraculo mihi est doctissimus, & ab aliis consideratissimus Caietanus in illa quæstioe de contritione, vbi ait, posita sufficientissima præparatione ex parte hominis, & cum auxilio speciali Dei, non esse omnino certum eodem momento infundi gratiam, sed quandoque Deum pro sub benedictio iustificationem per aliquam, inorantem temporis differre. Vniuersa namque eologia supra citata de pœnitentiā consonantissime dissonant huic assertioni, in quocumque enim momento ingemuerit peccator, & assensum præbuerit euocanti Deo, certissima lege iustificatur. Qui enim infallibilem legem causis naturalibus posuit, vt positus sufficientibus dispositionibus, eodem instanti induceretur forma, firmiorem posuit in operibus gratiæ. Et reuera, causa, vnde in hac contentiam permotus fuit, minoris est probabilitatis, quam conclusio. Air enim quòd aliis si certitudinem habuerimus eodem instanti, quo parati sumus, gratiam quoque recipere, eandem habere certitudinem quòd sumus in gratia. Nritur enim falsissimo fundamento, quòd possimus legitimè nostræ præparationis habere certitudinem. Sed tam de conclusionem, quàm de ratione latius in fine tertij libri, cap. de certitudine gratiæ. Cum autem statuimus hos motus necessarios, non intelligimus formaliter semper in eodem instanti, sed satis est virtualiter fieri. Etenim fieri potest, vt Christianus habens fidem, & spem informes, qui diu fert, quasi parturiens, imperfectè pœnitens; repente flagore charitatis prorumpat in tubam pœnitentiæ, in virtute præequentium motuum fidei, & spei: licet formaliter tunc non teneat illos actus, credo & spero in Deum: sed satis est, quòd eius memoriae rati-

Iacob. 4.

Prover. 15.

Dispositiones necessariae & proximæ.

S. Thom. Caieta. nota tus.

Posita sufficienti hominis, dispositione statim infunditur gratia.

Deceptio Caietani.

Non possumus nostræ dispositionis certitudinē habere li. 3. c. 11.

Mor' actusque necessarii ad iustificationem impij satis est virtualiter præstari.

De causis formalibus, quomodo gratia & virtutes distinguantur.

C A P. XVII.

Atis deniq; nescio an super de dispositionibus, que ad causam materialem reducuntur iustificatio- nis, differunt nobis est. Nam etsi non fuerit animus, exactissimè scholarum more discussio nem singulorum facere, pretium tamen operæ existimavi, paulò rem pressius vrgerè, quàm qui stylo fermè oratorio, præci- sis testimoniis Patrum, hoc ætatis rem theolo- gicam tractant. Hac enim ratione non modò controuersis aptius elucidabuntur, verum etiam, illis definitis, comoditas erit, in aceriã hanc habere suis numeris oblectam. Quare eandem phrasim in subsequenti bus perseque- mur. Sequitur ergo de causis formalibus, quæ eum eiusmodi dispositionibus continend con- nectuntur, quales sunt gratia, & virtutes. De quibus primum cum nostris colloquendum no- bis est, ac deinceps cum alienioribus. Igitur de gratia, & virtutibus non semper omnes cer- ra sunt, possent ne habitus in sui. Vnde vñ; adæta rem illam Magistri sententia erat dubia. Nisi quod pars affirmatiua plausibilior erat, & plu- rimum probata, Vnde in cap. maiores, de hap. & eius effectu, vtraq; simpliciter pars sub qua- dam probabilitate denaturatur. nisi q; pontifex illam postremo loco tanquam verò magis cõ- sentiantem ponit. Et primum de gratia quan- uis omnibus fides catholica sit, gratia nos sal- uari per fidem, vñ ait Paul. An vero qualitas sit animæ, re ipsa ab anima distincta, veluti sunt habitus scientiæ, non a deo res est scripturarum elogijs constitutissima. Nam quod frequen- tissimum est, gratia nos Dei vocari saluari, & glorificari, idem est quod gratis, sine nostris meritis. Ita enim promiscuè ait Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Neq; antiqui Patres ita multum clarè loquuti sunt de gratia tanquã de vno quodam habitu, & qualitate. Atqui si res ex humana gratia coniectanda esset, con- traria pars potius esset probabilior. Cum enim quis in gratiam principis, aut vilius amici reci- pitur, nulla sibi noua qualitas accrescit, sed per hoc solum gratus sum ego amico meo, quia obiectum sum amoris erga me sui: & ipse vi- cissim mihi gratus, non per amorem suum, aut aliam formam, quæ sibi in sit, sed quia ego per amorem qui in me est diligo ipsum.

Magister. Nam vero de charitate Magister sentent. lib. 1. distinctio. 17. ita sentit, vt audenter refuter esse habitum in fusum, sed charitas, inquit, est ipse spi-

ritus sanctus, qui nobis illabitur. Nonq; adeo despiat, vt actus nostros charitatis, qui acciden- tia sunt, ipsam esse cogiter substantiat spiritus sancti: sed id tantum arbitratus est, q; spiritus san- ctus non excitet nos & moueat ad amorem Dei, & reliqua charitatis officia, per aliquem in nobis immanentem habitum, sed per se ipse proximè: vt de auxilio speciali loquuntur theo- logi. Hanc opinionem sibi in animum induxit propter verba August. 8. de trini: cap. 8. vbi in- ter exponendum illud Ioannis, Deus charitas est, ait q; qui proximum diligit, consequens est, vt dilectione ipsam diligit: nam dilectio Deus ipse est. Et inferius, Qui cognoscit fratrem, quem diligit, cognoscit & charitatè ipsam, quæ Deus est: idem repetit lib. 15. cap. 17. vbi ait, Ita Deus dicitur charitas nostra, sicut Deus est spiritus. Atque adeo manifestum est (inquit Magister) non esse aliam in nobis charitatem, præter per se nam ipsam spiritus sancti. Tamen de reli- quis virtutibus, puta, de fide, & de spe, expres- se in 3. sentent. dicit esse habitus in fusos: sed hoc solum negat de charitate, & forte de gra- tia, propter suam excellentiam. Ar vero hoc idiomate Augustini, non modò tunc Magister, sed & nunc pleriq; de eipitur: vt cap. 20. circa iustitiã impurata iteratò admo- nebimus. Fuit enim August. ab ineunte adolescen- tia Platonis philosophia in tinctus, qui ideas se- paratas censebat esse indiuiduorum formas, quas ideas idè Augu. agnouit esse diuinã ipsam essentiã, vt theologi profitentur. Et idcirco cū quicquid in nobis in sit perfectionis, vt sapien- tia, iustitia, charitas, & id genus reliqua, partici- patio, quædã sit eiusmodi perfectionis, quæ sunt in Deo, crebro vtitur illo modo loquendi Pla- tonicò, quod nos simus boni bonitate, quæ est Deus, & sapientes sapientia, quæ est Deus. Atq; eadè phrasè ait charitatè nostrã, videlicet, qua Deum diligimus, esse Deum ipsum: vt fides eius interpres diuus Tho. 2. q. 23. cognouit. Haud tamè respuit, neq; verò denegandum est, quin in nobis sit habitus charitatis in fusus, vt illico apparebit. Quamobrem iure, & merito repul- sus est in hac parte Magister ab omnibus theo- logis. Sanè, qui de gratia & virtutibus tribus saltè theologis (quicquid sit de aliis mora- libus) vna mente consistunt, esse habitus in fu- sos. Id quod cum optima ratione, tum etiam sa- crorum elogijs confirmant. Sed vt à rationi- bus gratiæ, & charitatis exordiamur, videre est primò, quo discrimine discernantur. Durand. 2. sentent. dist. 26. non punctim dignoscit inter gratiam & charitatem. Quin præuè de illis di- iudicat: existimans, quod sicuti gratia sumus

Sententia Magistri ex- caur. Refutatio arandi de gratia & cha- tate. Gratia est for- ma quæ red- duntur grati- tate. August. 1. Ioan. 4. Gratia est for- ma quæ red- duntur grati- tate. August. 1. Ioan. 4. Gratia est for- ma quæ red- duntur grati- tate. Scot. Gratia est for- ma quæ red- duntur grati- tate. Thom. de gratia & cha- ritate. S. Thom. 1. Ioan. 4. Gratia est for- ma quæ red- duntur grati- tate. Theod. rum fecerit in fusos virtutes logicas Durand. gratia & charitate.

grati Deo formaliter, ita per charitatem, quæ in nobis est, sumus illi chari. Quod si verum esset, non solum re, verum neq; ratione differ- rent, sed solo nomine, vt ipse fatetur: imò alte- ra redundaret. Nam esse quempiam Deo gra- tum, idè est, quod esse illi charum. Est nihilomi- nus per se manifestum interuallum inter gra- tiam & charitatem, quod gratia est forma, qua dilecti sumus Deo. Et ideo peculiariter dicitur gratia, non solum quia gratis (vt reliqua omnia charismata) donetur nobis, sed quia nos forma liter Deo gratos reddit. Veluti (vt sic loqua- mur) qui obiecta sumus dilectionis diuinæ, per quam (quæ sua substantia est) nos diligit. Charitas verò est habitus affectus nobis ad diligendum Deum. Ita vt per gratiã sumus nos chari Deo: non quod per illam nos formaliter diligit (hoc enim facit per suum amorem) sed quod illa nos amando perfundit, qua dicamur dilecti, & grati sibi. Per charitatem autem nos eum vicissim redamamus, & ipse fit nobis cha- rus. Est enim charitas (vt 3. lib. de doc. Christ. cap. 10. definitur est August.) motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque pro- ximo propter Deum. Vnde Græcè diuersæ sunt voces, χάρις & ἀγάπη. Hæc gratiæ, & charita- tis differentia, cum probè, & scitè perspecta fue- rit Scotò in 2. dist. 27. profectò demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, quod charitas & gratia sint idem prorsus habitus, sola ratio- ne distantes. Nam de Durand. & aliis, quibus hoc discrimen non fuit perspectum, potius mi- randum est, cum solo nomine apud illos diffe- rant, cur posuerint vlla ratione duas. Expen- damus ergo tantisper causas vtriusque opinionis de hoc interstitio gratiæ, & charitatis. Sancti Thom. existimat duos esse habitus, non ratio- ne modò, sed re etiam distinctos: vt gratia sit forma, quæ dat nobis esse spirituale, & diui- num: vt pote, quo sumus formaliter accepti, & grati, eò, quod sumus ab ipso dilecti. Charitas verò est virtus, quæ nos facit dilectores, aman- tesque sui. Prius enim (authore Ioanne aposto- lo) diligimur, quàm diligamus. Vnde 1. 2. quæst. 110. prius probat, quod gratia sit aliquid in no- bis, demò quod sit distincta à charitate. Ratio prioris membri sumitur ex discrepantia, quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò antè commemorauimus. Sanè, quod ho- mo non diligit amicum propter probitatem, quam in eo efficit, sed propter eam, quam in ipso apparentem videt; vel propter quamuis aliam cogitam causam. Et ideo potest quis quempiam habere gratum, & acceptum, sine aliqua bona qualitate, quæ in eo sit. Deus au-

tem neminem diligit, nisi propter bonitatem, quam ipse diligendo ingenerat. Quinimò id- ipsum quod nos diligit, est dignos nos facere, & iustos, atque adeo potentes iusta, iusteque operandi. Et ideo licet gratia qua sum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea verò qua sum Deo gratus, qualitas est mihi ab eo infusa. Non concludit ratio necessitatem; neq; verò vllus ambigit, quin absque vlla infusa qua- litate posset nos Deus habere gratos: sed sup- positis testimoniis scripturæ, quibus infuso gratiæ infundatur, vt cap. proximo videbitur, est optima ratio. Quomodo autem inter gratiam, & charitatem interfit, ex analogia naturalium idem S. Doctor coniectatur. Deus enim non minori prouidentia disponit res gratiæ, quàm naturæ; quinimò multo maiori: in rerum au- tem ordine naturalium, hoc, perspectum no- bis est, vt prius res habeant, esse per formas, deinde non solum ipsas generaliter influxu iuuet, & moueat ad agendum, verum etiam virtutes singulis indiderit ad huiusmodi opera, vt sint ipsis naturalia. Hic enim genuinus sensus est illius verbi Sapientis, quod Deus attingit à fine vsque ad finem, & disponit omnia suauiter. Nempe, quod cum nihil in vniuerso, neque fo- lium arboris, nisi ipso concurrente motetur, ta- men singulis impressit formas, & virtutes, atq; adeo pondera, quibus vnãquamque rem in suum finem suauiter inclinaret. Pari ergo mo- do, eo tunc temporis, quo nos iustificat, per suum in nos amorem, gratia nos informat, qua esse nobis diuinum communicat, & vt ad Petrus Apostolus, per tale pretiosum donum suæ nos confortet, diuinã naturã efficiat, atq; adeo charitatem, & reliquos operarios habi- tus adhibet, quibus perfecte, operemur iuxta conditionem eundem diuinæ naturæ. Eo con- firmatur adhuc ratio contra Magistrum sen- tent. Nam, quamuis nos spiritus sanctus mo- ueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt est apud Sapientem) suauissima dispositione. In officiis tamen, & operibus virtutum natu- raliū, vt philosophi omnes, & experientia docet, non est perfectum opus, quo ad usque procedat ex acquisito habitu, qui est sicut al- tera natura. Per habitus enim sunt nobis opera conaturalia, atque adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Aristot. Virtus, inquit, est dispositio per- fecti secundum naturam ad optimum actum eidem naturæ convenientem. Multo ergo magis rationi consonat, vt in operibus gratiæ similes nobis habitus spiritus sanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coacti

Concedit auct. labor. Potest ho- mo effici gra- tus Deo ab eodem sine vilius infu- sione qualita- tis. Vide Duran- dum 1. d. 17. quæst. 1. Sapient. 8. Per se. 109. non idè est gratia & charitas. Confirmatio. Aristot. 7. Phys. K 2 impel

impellit, sed (quæ nostra natura est) libere allit, & appellat ad bonum, atque adeo ad opera gratiæ, ac si naturæ congruerent, ita dulciter promouet. Hinc sapienter colligit S. Thomas gratiam esse in essentia animæ: virtutes autem in potentia, vt fidem in intellectu: spem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tantum dat esse supernaturale, per quam prius natura sumus accepti, & grati tanquam dilecti à Deo. Et deinde sequuntur habitus in potentia ad operandum dignè, vti decet filios Dei: Neque parum lucis adfert analogia, qua sancti Thom. 1. 2. quæstio. 110. patefacit, vt charitas, & gratia distinguantur realiter. Sanè, quod gratia sit, velut in naturalibus lumen intellectus. Vnde sicuti habitus naturales sunt virtutes illæ acquiruntur ad operandum secundum perfectionem luminis naturalis, ita charitas, & reliqui habitus virtutum diuinitus infunduntur simul cum gratia ad operandum proportionem debita ad illud esse gratiæ supernaturale.

Rationes ergo restat vt expendamus, quibus Scot. & qui ei subscribunt persuasum habent, vnum esse habitum, qui & gratia sit & charitas. Sunt enim tres numero. Prima, quod quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ, tribuitur & charitati, & econuerso. Vtraque enim diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Secunda, quod vtraque est forma aliarum virtutum: quare neutra potest esse informis. Tertia, quod vtraque coniungit nos vltimo fini summa coniunctione, quæ potest esse in via. Sed profectò haud est difficile arietes hos authorum suo obuertere. Ratio enim rerum, vbi non possunt separari, sumenda est inde, vbi separantur. Inter homines autem gratia, & charitas ita differunt, vt vna possit reperiri sine alia. Vsu enim sæpenumero venit, vt quis sit alteri gratus, quem tamen non vicissim diligit, & scilicet quis alterum diligere, cui non est gratus: ergo quanquam inter nos & Deum semper maritentur, sicutque adeo indiuisæ sodales: quoniam, Qui diligit me, inquit, diligitur à patre meo: ratio nihilominus ipsarum diuersissima præ se fert distinctionem realem. Nam etsi vtrique tribuitur diuidere inter filios regni & perditionis, diuersissime tamen, & prius natura hoc facit gratia, quam charitas. Ex eo enim quod dilecti atque adeo grati sumus Deo largitur nobis habitum charitatis, per quæ ipsum redamemus: iuxta verbu Ioan. Non quia nos prius dilexerimus, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Item quanuis vtraque sit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra possit esse informis, tamen in hoc vastissima

etiam intercedunt distant. Nam gratia est forma aliarum virtutum ratione subiecti: charitas vero ratione finis. Quod est dicere, Gratia quia facit hominem gratum, tanquam obiectum dilectionis diuinæ, facit sequenter vt opera eius sint grata & accepta Deo: iuxta illud, Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: id est, & ideo ad munera eius. Charitas verò, quia habet Deum immediatè pro obiecto, habet & opera aliarum virtutum, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac denique, quanuis vtraque nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoque plurimum disparantur. Nam gratia est per quam nos Deus sibi amore copulat, gratosque & sibi acceptos reddit: charitas verò, per quam nos ipsum amore prosequimur, iuxta illud August. in lib. de mori. eccles. Charitas est perfecta virtus animi, quæ coniungit nos Deo, qua ipsum diligimus. Falsissimum ergo est, quod vel per gratiam amemus formaliter, vel per charitatem simus formaliter grati. Quanuis per opera charitatis, tanquam per merita augeatur gratia. Sed & ex huiusmodi augmento sumitur aliud argumentum, quod charitas & gratia distinguantur, quoniam non eadem proportionem augentur. Quocumque enim remississimo actu charitatis statim crescit gratia. Quoniam cuiusque merito correspondet certus gradus gloriæ ad quæ statim acceptatur homo: & cum per gratiam acceptemur ad gloriam, sit, vt statim augeatur gratia. Charitas verò per actus remissiores ipsa non confestim augetur: vt Sanct. Thom. 2. 2. q. 24. & theologorum plurimi consentunt. Quoniam habitus operatiui potius dum remissè operantur, remittuntur. Quare quantitas gratiæ non sequitur in via quantitatem habitus, sed actuum charitatis. Sed de hoc non statuimus hinc disputare. Accedit in testimonium distinctionis gratiæ & charitatis, quod d gratia nusquam vocatur virtus, sicut charitas, sed sub diuersis nominibus vbi que exprimentur, vt capite iam proximo patebit, vbi & euidentius commonstrabitur, habitus esse distinctos.

De eisdem causis formalibus, quomodo iustificent. Cap. XVIII.

Postquam visum est, vt gratia, & virtutes distinguatur, quod necessarium erat ad intelligendum modum diuersum, quo ad iustificationem concurrunt, duo supersunt de ipsis constituenta. Primum de infusione, & alterum de ratione formali,

formali, qua iustificat. Et quod sint habitus infusi, quanuis non antea fortè ita constanter, tamen à tempore concilij Viennensis pro comperito habetur inter Patres, & theologos, vt illic decretum est. Quod quam plurimis est sacerdotum testimoniis consonantissimum. Primum est ad Titum, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per IESVM CHRISTVM saluatorem nostrum. Cuius simile & illud est. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vox enim, infusio, donum aliquod, præter motum Dei, designat, quod in nobis permaneat. Nisi quod primus locus ad gratiam propriam spectat gratum facientem. Per misericordiam enim suam saluos nos facere, idem est, quod per charitatem, qua ipse nos diligit. Secundum verò expressè loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & liter. cap. 32. August. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus est in prima Canonica Ioannis. Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet. Verbum, manet, inharrentis habitus significationem gerit. Et quanuis virtutes etiamnum semina bonorum operum, sanè quorum sunt principia, dici possint, significatius tamè, ac proprius nomini seminis subicitur gratia, per quam ex Deo CHRISTO nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adâ. Et præterea, quia gratia est seminatio fructuum, sanè vnde opera nostra sint merita gloriæ. Accedit & illud, Si quis diligit me, diligitur à patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quod ipse idem exponens euangelista in sua Canonica, ait, In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalem illum modum, quo vbiq; est per essentiam (vt aiunt) præsentiam, & potentiam, singulariter in nobis datur persistere per suum spiritum, & charitatem, inexplicabilis est modus alius, quam per habitus gratiæ & virtutum, quibus nos diuinitus informat. Ad eod, vt SS. Patres non vereantur dicere, quod sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita animæ. Nempe, vt qui manet in charitate, in Deo maneat quadam tenus: vt materia in virtute formæ, & Deus in ipso, vt virtus formæ in materia. Eodè pertinet, quod ait Petr. Maxima & pretiosa vobis promissa donauit vt per hoc efficiamini diuinæ consortes

naturæ. Et illud Pauli, Quicumque in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. Indui enim CHRISTVM, compingit ei est, veluti membrum, vt qui in eo renascitur, suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiam & virtutes tali genitura susceptas. Et ad Corinth. Deus designauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod repetit ad Ephe. vbi ait, Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Referta est huiusmodi elogiis sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & charitate, supra cap. 8. de fide plurima adsciimus: & idem est de spe iudicium. Quare de gratia & tribus theologis virtutibus summa consensus est inter theologos, habitus esse infusos.

Atqui maximè argumentum in hanc sententiam sumitur ex infantibus baptizatis: sanè, quos cum verè sanguine CHRISTI geniti sint filij Dei huiusmodi subsidia in vitam spirituales, certum est participare: & cū maturi non sint, vt per modum actuum suscipiant, plusquàm coniectura est, eadè illis impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam, qui contrariè opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quod non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habitu, nequaquam illis infundi, sed tantum recipere remissionem peccatorum, atque peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis virtute characteris eodem habitus recipere: Concilium Viennense, quod titul. de sum. trin. & fide catho. constitutioni Innocentij in cap. maiores, nouum, magnūque autoritatis pondus adhibuit, his verbis. Nos autem attendentes efficaciam mortis CHRISTI, quæ per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tanquam probabiliorē, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam. Consentienter S. modo Synodus cap. 7. sess. 6. ait, merito sanctissimæ passionis CHRISTI in ipsa iustificatione infundi iustitiam: hoc est fidem, spem, & charitatem, quæ est sicut prima stola euangelica, quæ pro illa per Adâ inobedientiam perditâ, renati iubentur, candidam, & immaculatam seruari, vt eam perferentes ante tribunal CHRISTI, recipiant vitam æternam. Et cano. 11. sub anathemate explicatius censet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tametsi consultò de habituum nomine nihil meminerit. Et quanuis de

Gratia in essentia animæ. 1. 2. q. 110. art. 4.

Rationes Scoti diluuntur.

Ratio rerum vbi non possunt separari, vnde sumenda sit. Ad primum Scoti.

Ioan. 14.

1. Ioan. 4.

Ad secundum... Quomodo... gratia & charitas... virtutes... 14. Gual.

Arg. ex augmento dilectio.

Operibus charitatis augetur gratia.

Etiā remississimo actu charitatis augetur gratia, remittitur tamen charitas ergo distinguantur.

Ioan. 14.

1. Ioan. 4.

1. Petr. 1.

Galat. 3.

2. Cor. 1.

Ephes. 1.

Conclusio.

Arg. de pueris. ex Tho. 3. q. p. 69. ar. 6. Summa consensio Theologorum fide, spe, charitatem, esse habitus infusos.

Concil. Viennense.

Syn. Trid.

solis virtutibus in genere pronunciaue: it Synodus, idem etiã sentiendum est de donis spiritus sancti, quæ pronunciauit Propheta sub septenario numero, requietura in flore radicis Iesse, ac subinde suo cuiusq; modulo, & gradu in singulis eius membris. Hæc enim diuus Grego. in principio super Iob agnouit in septẽ filiis suis distincta à tribus virtutibus theologice per tres eiusdem filias designatas. Quinimò quanuis de hoc non sit tam vna omnium sententia, tamen si fides habenda est S. Thomæ, quatuor præterea cardinales virtutes infunduntur cum gratia CHRISTI: qui sapientia illa diuina est, de qua scribitur, quòd sobrietatem, & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem.

¶ His præhabitis de infusione, quòd primum huius capituli membrum erat, consideratè in causis formalibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, & modus: ac demum, qua sint ratione cum materialibus dispositionibus contextæ. Etenim quemadmodum quatuor statuabamus in sermone causarum materialium.

Primum videlicet, ex parte Dei mouentis, speciale auxilium, ac deinde tres motiones liberi nostri arbitrij: scilicet, fidei, spei, & charitatis: ita in eodem instanti temporis protinus subsequuntur alia quatuor, quæ causæ sunt formales diuinitus infusæ: scilicet, gratiæ remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionem, & tres habitus earundem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vt potè, quibus in eum dignè, & meritorie credimus, speramus & amorem referimus nostrum. Atqui quo naturæ ordine motiones illæ antecedunt gratiam, eodem profus infunduntur habitus in eodem instanti: puta, fides, spes, & charitas. Quo circa S. Thom. quem ordinem posuit 3. p. quæst. 85. art. 5. inter dispositiones nostras ad gratiã cuius auxilio speciali, eundem 2. 2. quæst. 113. artic. 8. disponit in infusione gratiæ, & virtutum.

¶ Sed quantum ad modum iustificandi, prudenter internoscendum est ac dispiciendum, quòd quantuis gratia & virtutes causæ sint formales iustificationis, haud tamen eodem modo, sed longè diuerso. Bisariam enim vsurpare possumus hoc quòd est nos iustificari: vel potius eiusdem iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur enim iustificari, quia nobis condonantur peccata, atque adeò grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur iustificari, quia simul facultatem accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiæ per se formaliter attribuitur: alterum verò charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem, quicquid sentire libuerit de gratiã, & charitate, sint ne vna, an plures,

non est vel sentiendum, vel affirmandum iustificari nos in primo sensu: id est, à peccatis liberari per charitatem nobis infusam, nisi forte vt effectus est, & minister gratiæ: vt statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsum diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quòd ipsum diligimus, sed quia, teste apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tanquam obiecta (vt sic dicamus) dilectionis erga nos suæ. Porro idem docet Paul. ad Ephe. vbi ait, quòd Deus prædestinat nos in adoptionem filiorum per IESVM CHRISTVM, secundum propositum voluntatis suæ (non ergo nostræ) in laudem gloriæ gratiæ suæ: in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Quem sermonem exponens August. de prædestina. sanct. cap. 18. æstimatè considerat illud verbum, Secundum placitum voluntatis suæ. Ne in tanto (inquit) beneficio gratiæ Dei placito gloriemur voluntatis nostræ. Et præterea con templatur, quomodo in voluntate sua gratificauit nos. Dictum est enim (inquit) gratificauit, à gratia. Hæc August. Colligamus ergo, quòd sicut in prima iustificatione, qua constitumur ex iniustus iusti, non iustificamur per nostrã iustitiam, ita neque merito amoris nostræ voluntatis, etiam si à Deo sit infusus, sed per gratiam voluntatis suæ. Iustificamur autem per habitus primum cooperando nostræ iustificationi: deinde vt iuste, id est, dignè & meritorie credamus, speremus, & amemus, ac denique operemur: quòd quierat nemo ante gratiam.

¶ At verò ad pleniorẽ rei huius intellectum, notandum est primum, quòd alta ratione charitas, quàm gratia opponitur peccato. Charitas enim aduersatur illi, sicut amicitia inimicitie in eodem subiecto. Qui enim diligit Deum, non offendit ipsum. Gratia verò & peccatum intrinseca ratione formali contraria sunt, tanquam diuersa obiecta respectu Dei. Existere enim hominem in peccato est ingratum esse, iniustumque, & offensum Deo: esse autem in gratia, est esse gratum Deo, & acceptum. Quoniam intrinseca ratio peccati non consistit, vt nonnulli cogitant, in hoc, quòd sit acceptum ad pœnam: ille enim est eius effectus. Sed quanuis nullum in peccatorem decretum esset supplicium, qui fecisset contra eius voluntatem, ingratus illi esset. Quòd sit vt gratia gratum faciens ex diametro opponatur peccato, atque adeò formaliter per modum contrarietatis expellat ipsum, vt auctor est Sanct. Tho. 2. 2. quæstio. 113. artic. 2. Neque aliter profectò

sectò expelli potest. Non dico ita necessariam esse gratiam, vt sit qualitas, nam sine illa potuit nos Deus facere gratos, sed loquendo (vt aiunt) formaliter de gratia, nihil aliud est, Deum nobis peccata remittere, quàm in suam nos gratiam recipere. Scio Scotum in 4. dist. 1. q. 6. & dist. 14. & 16. contrarium opinari de potentia saltem Dei absoluta. Quia sicut potuit, inquit, creare hominem in meris naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum taliter remittere, vt restituar sine gratia ad pura naturalia. Sed profectò contrarium est multò probabilius. Nempè, quòd quanuis possit homo condi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacans (quòd est medium inter ista contraria) in quo homine, vt primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neque si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamen postquã quis illud commisit, certè maiò est intelligibile, qd possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligit, qui sibi erat offensus, atq; adeò per hoc, quòd recipiat eum in gratiã. Est veruntamen de potentia Dei absoluta vanum disputare. ¶ Vt ad rem igitur redeamus, Secundò notandum, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quàm virtutes. Nam per hoc, quòd nos Deus diligit, confert nobis omnia bona. Quòd est valè dissimum argumentum, gratiam à charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides quàm charitas, quomodo gratia potest esse idè quòd charitas? Profectò factum adduci possem, vt crederem, gratiam, nullam esse qualitatem distinctam, quàm vt opinarer, eandem esse, quæ charitas. Pari iam facilitate Melancton, & reliqui aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quòd planè, etiam si opinio sua vera esset, quòd sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam apprehendimus misericordiã, eadem est per quã apprehendimus gratiam, atq; adeò fides non est gratia ipsa. ¶ Tertio hic tandem, quòd de causis iustificationis vitimum addamus verbum: consideratè cernendum est, quo se habeant modo naturales dispositiones ad causas formales. Et primò, vtrem idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundum Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla est difficultas: quoniam motus dispositionis est à facultate ipsa, & vigore naturæ per solum concursum generalem Dei: post quem Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At vero, si verum est, quòd supra capit. 3. constituerent nitebamur: scilicet, quòd dispositio ipsa est

motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, vtrem Deus infundendo gratiam, moueat nos simul ad recipiendum eam, vel prius nos moueat, quàm infundat. Et ratio dubitandi ex vna parte est quòd dispositio debet præcedere formam. Et ita Sanct. Thom. 1. 2. quæstio. 109. artic. 6. dicit, quòd preparatio ad gratiam fit per auxilium speciale, quasi sit alius motus præuius. At verò ex altera parte difficile est explicatu, postquam dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinitam virtutem Dei (vt auctor est idem Sanct. Tho. eadem 1. 2. quæstio. 113. artic. 7.) quomodo eodem puncto temporis possibile sit, vt prius ordine naturæ sit motus dispositionis, quàm infusio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiusdem in eadem quæstio. proximè citata, artic. 6. vbi ait, quòd iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à Deo ad remissionem peccati. Ad quam proinde quatuor requiruntur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secundò motus liberi arbitrij per fidem in Deum: tertio motus eiusdem liberi arbitrij in peccatum: & quarto tanquam effectus est remissio peccatorum. Et idem expressius adhuc repetit artic. 8. dicens, quòd Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedens motus nostros. Ex quibus verbis consequens apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrij nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quòd non est aliud auxilium speciale, quàm ipsa infusio gratiæ. Ecce, quòd Protestantes initio execrari cœperunt in doctrina scholastica: scilicet, quòd per eam theologia iustificationis in istos anfractus philosophiæ coniceretur, vbi non potest planè intelligi: cum tamen res est, quæ plebibus plana, ac peruia deberet esse.

¶ Ad hoc tamen, quia punctum hic delitescit huius controuersia, per dispositas propositiones, ex ordine respondebimus. Primum, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euulganda, quæ in scholis vtiliter discutuntur. At sunt nihilominus nonnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeunt, nisi per philosophiã explicari. Prædicandum in quã plebi est, quòd vt nemo rationis compos valet, nisi per gratiam CHRISTI iustificari, ita nullum Deus vi cogit, sed iuxta suam naturam liberè ad se trahit. Et præterea, quòd cum sit virtutis infinitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est, simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atque sibi per gratiam reconciliare. Et hoc satis est, quòd populus auctoretur & credat. Maiores autem, qui expo-

Esa. 7. Que dona & virtutes præter theologicas infunduntur cum gratia. S. Tho. 2. 2. q. 63. art. 3. Sapien. 8. Quatuor de causis formulis confiderantur.

Cohæret inter se actus disponentes ad gratiã & virtutes quæ cum eadem infunduntur.

Ordo.

S. Thom.

Modus iustificationis.

Gratia & virtutes diuerso modo sunt causæ formales iustitiæ. Iustificationis duplex effectus.

Dicendum non est liberari nos à peccatis per infusam charitatem.

1. Ioan. 4.

Ephes. 1.

Non probatur sententia scoti dicens, quòd hominem sine gratia restitui posse ad naturalia.

Gratia prius natura infunditur quàm virtutes.

Fides est gratia. Luth. idè p. seq. approbatio.

Charitas & gratia opponitur peccato.

Ordo causarum in iustificatione. An idem motus sit dispositio ad gratiam & quo iustificamur.

Ratio peccati.

Gratia gratum faciens ex diametro opponatur peccato, atque adeò formaliter per modum contrarietatis expellat ipsum.

Solutio quæstionis. 1. Propositio.

Quæ sint annuntianda plebi de hominis iustificatione.

1. Petr. 3.

siti sunt, vt rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quam operæ pretium faciunt, si per philosophiam, licet non vulgo, sapientibus tamen explicare student, quemadmodum in vno instanti hæc cohæreant, vt à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipse Bucer, fateretur pœnitentiæ ordine naturæ præire gratiæ per instinctum spiritus sancti. Sit ergo secunda propositio. Auxiliū speciale, per quod disponimur ad gratiā, nonnunquā potest tempore ipsam præcedere. Diximus enim paulò ante præparari nos quandoq; à Deo gradatim antequā perueniamus ad veram contritionem, quæ est dolor peccatorum propter Deum. Eodem enim instanti, quo per motum specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De aliis ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidum est, vt sint diuersi motus per auxiliū speciale ab infusione gratiæ, sed de vera contritione, quæ simul fit cum infusione ipsa, qualis (exempli gratia) fuerit conuersio Pauli, submittatam tertiam propositionem, quam fuisse arbitror, & mentem S. Thomæ, & omnino rei veritatem. Nempe, quòd Deus infundendo gratiam simul mouet, ac præparat liberum arbitriū ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ quæstio. iam nunc citata, articulo. 3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, vt moueamur in ipsum, eundem acceptantes, & recipientes. Quamobrem motus liberi arbitrii non præcedit gratiam simpliciter ordine naturæ, sed cum limitatione: id est, in genere causæ materialis. In genere enim causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiendo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere autem causæ materialis, prius natura est apertio: quoniam nisi aperiretur fenestra, aula non reciperet ventum. Ita ergo in proposito non est intelligendum, quòd prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, sed infundendo mouet nos, vt recipiamus. Et hic est sensus verborum Sancti Thomæ eodem articulo. 8. & ad secundum argumentum, vbi ait, quòd dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consideremus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quam mouet subiectum, vt recipiat. Atque idem est, quòd aiunt philosophi, formam substan-

Bucer. pœnitentiæ præcedit gratiam ordine naturæ. huius c. 13. 3. Proposi.

Simul gratia & præparatio. 3. Proposi. S. Thom. 1. 2. q. 113. articulo. 3.

Quòd motus liberi arbitrii præcedit gratiam. Tho. 1. 2. q. 113. articulo. 8. ad 1. Simile à vento.

Exemplum ex Philosophis.

tialem secum adferre suas dispositiones: vt forma ignis substantialis secum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præcesserunt in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composito. ¶ Per hæc soluitur insigne dubium, de quo non parua fuit disputatio inter theologos Concilij, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ causæ formales iustificationis. Atque aded, vbi ait Paulus, Arbitramur iustificari per fidem, vtum fidei nomē designet causam formalem, an verò solam dispositionem? Ad hoc inquam dubium egomet mihi ita respondeo. Imprimis gratia ipsa, vt monstratum est, propriissimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet remittuntur peccata, & ex iniustis efficiuntur iusti, atque aded dominamur, & sumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filij ad hæreditatem. Habitus autem virtutum: puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causæ formales, non solum quòd posterius ordine naturæ infundantur, quàm gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominem gratum, sed solū facilem, quinimò potentem ad credendum, sperandum, & amandum dignè, & meritorie. Qua ratione propriissimè dicuntur inhærere iustitia. Est enim iustitia auctore Aristotele, virtus, qua quis aptus est, & propensus ad ea faciendâ omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ censeri possint formales remissionis peccatorum. Potest enim cuiuspiam fortè probatior apparere pars negatiua: eo, quod eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ materialis. At verò cuiuscunque scholæ sequamur viam, citra controuersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodâ causas formales remissionis. Non principales & per se, sed tanquam ministri seu instrumenta gratiæ. Nemo enim theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informat: sit causa remissionis peccatorum. Neque id Scorus negasset, quoniam pœnitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in via Sancti Thomæ res est dilucidior. Nam actus ipse contritionis: puta dolor propter Deum in genere causæ efficientis sequitur gratiam. Vnde eadem quæstione 113. articulo. 3. vbi ait, iustificationem impij fieri, Deo mouente hominem ad iustitiam, clarè docet, motionem liberi arbitrii esse causam formalem remissionis. Et articulo. 6. dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrii in Deum per fidem: tertio in pec-

An fides sit causa formalis.

Gratia propriissima causa formalis iustificationis.

Habitus virtutum logicati vtuntur quæ ratione sint causæ formales.

Fides quæ per charitatem operatur.

Actus in genere causæ formalis quodammodo remissionis peccatorum.

Scorus.

S. Thom.

Attritio non sit contritio.

Syno. Trid.

in peccatum: & tandem quarto est consummatio seu peruentio ad terminum motus, qui est remissio peccatorum. Et in 3. argumento expressè ait, quòd remissio peccatorum consequitur motum liberi arbitrii in Deū, & in peccatum, ita quæ effectus ad causam. Idemq; repetit art. 8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis, scilicet pœnitentiæ, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. Atqui si quis hæsitauerit, vtum sit prius gratiæ infusio & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum contrariatur gratiæ. S. Thom. ibidem optimè responder, quòd quemadmodum in naturalibus, dum sol illuminat æterem, ex parte quidem subiecti aeris, prius natura est purgari à tenebris, quàm lumen recipere: sed ex parte agentis e conuerso, prius natura est illuminare. Nam per lumen expelluntur tenebræ. Quinimò quo ad substantiam vnus sunt motus. ¶ Per hæc compertissimum, & constitutissimum fit principale propositum huius nostri instituti, quòd cap. 12. cepimus explicare: scilicet, quomodo id quòd nos iustificat, est FIDES QVÆ PER CHARITATEM OPERATUR. Nam cum iustificatio sit motio ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter à Deo per infusionem gratiæ, sed primus in nobis virtutis motus, quo à Deo eidem gratiæ recipiendæ admouemur, est fidei ingenerantis mox spei, deinde charitatem, deestatem peccata, quæ vltima est dispositio, & virtus eiusdem gratiæ ad remouendum peccata. Secundo constat, vt actus ipsi per quos mouente Deo, iustificamur, sunt meritorij de condigno, non quidem gratiæ, ordine naturæ præcedentis, sed tamen gloriæ, ad quam per eadem gratiam acceptamur: vt auctor est S. Tho. 1. 2. q. 112. art. 2. ad 1. arg. & q. 113. ad tertium. Itaq; gratia non est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiā gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem instanti, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertio patet, quomodo attritio propriè nunquam sit contritio, vt ipse ait in 4. dist. 14. quæst. 2. art. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxiliū speciale, nunquam fuit attritio: si autem non fuit propter Deum, nunquam fit contritio ex obiecto: quia idem actus numero non mutat obiectum, nisi dicatur extrinsece contritio, aduenire gratia. ¶ Elucet ex his tandem intellectus confessio-

Conclusio de causis formalibus.

Vtrum prius gratia, an remissio peccatorum.

Thom. 1. 2. q. 113. art. 8. ad primum.

Fides quæ per charitatem operatur.

Dispositiones meritorie.

Supra c. 12. & libr. 3. ca. 9. S. Thom.

Attritio non sit contritio.

Syno. Trid.

ritatem posuit in causis formalibus. Si enim referatur ad habitus verissimum est, quia per illos efficiuntur formaliter potentes meritorie faciendi iusta, & si ad actus, per illos etiam modo exposito formaliter iustificamur: sed de Synodo adhuc paulò post explicatius.

De causis formalibus iustificationis aduersus Lutheranos. Cap. XIX.

Ausis itaq; iustificationis ex catholicorum theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione haud grande inter ipsos disidium est, agenda iam res est eū aduersariis. Animaduertenda em̄ tria dogmata sunt, & expōdenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere perentendum, quòd non ita remittuntur iustificatione peccata, vt tollantur: sed solum quòd à Deo non imputentur. Secundum quòd nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam simus iusti: id est, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quòd omnes quotquot fuerunt, eruntq; iusti post peccatum Adæ, tales sunt formaliter per iustitiam CHRISTI, quæ omnibus imputatur, vt singulorum propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat, patentissimum est: apud ipsos, vt libro priori, capit. 1. & 2. visum est. Puta, non ita remitti in baptismo, vt prorsus tollatur. Sed de actualibus variè, & lubricè loquuntur. In colloquio Vuormaciensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempe, quòd actualis culpæ cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neque reatus vllus pœnæ. Nam aiunt, per fidem simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentiæ, quem dicunt esse Deo odibile peccatum. Attamen in aliis locis, idem videntur de actuali, quòd de originali sentire. Iugiter enim glossant remissionem peccatorum, & iustificationem, per hoc quòd fide iusti reputamur propter CHRISTVM. Verba sunt in apologia Augustana, art. 6. de iustificatione. Placet obedientia (videlicet iustificationis) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melancton in apologia identidem replicat, quòd quamquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquæ peccati. Et rursum, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in CHRISTVM non imputatur nobis hoc quòd deest impletio legis. Et in libello imperatorio, vbi limatius videntur

Tria Lutheranos dogmata de causis formalibus iustificationis. Lutherani negant esse nos formaliter iustos, sed non imputari potius censent peccata.

Colloquiū Vuor.

Lutheranos imputata iustitia.

Melanctoni in iustificato est inchoata renouatio, non perfecta.

lo qui, adhuc inculcant verbum reputari. Aiunt enim, Et sic fide in CHRISTVM iustificamur seu reputamur iusti. Idem in cōcordantiis Bucerus, & super Paul. Rom. cap. 2. Et Luth. ar. 2. generaliter dicit, quod non est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo lib. 3. differendum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustum apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quod Deus propter suam misericordiam non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequens fit, vt neque peccata verè remittantur, sed tantum non imputantur. Et hac de causa tanti isti faciunt acceptionem illam terrâ iustificationis, quâ nos supra explicuimus c. 5. & 6. Nepe, quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronuntiat. Quo nimirum verbo creberimè vtuntur, vt sub quo venenum abscondant. Videlicet, quod vt iudices humani iustos saepe legitime eos pronuntiant, qui verè non sunt tales, ita sit apud Deum. Atque adeò in hoc sensu legunt illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Et, Creditit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & his similia. Atque ideo nobis imponunt, ac improperant, quod censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctum non est, cur nos hic diu remoretur: sanè, quod satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimoniis satis multis, & planè firmis scripturæ, sanctorumq; attestacionibus, & rationibus manifestis demonstrauimus, quàm fiat per baptismum plenissima remissio, non solum originalis, sed & actualis peccati. Nec minus plene fit per pœnitentiam. Nisi quod non semper pœnæ omnes, & supplicia, quæ debentur temporalia, condonantur. Enimuero, dicere Deum peccata remittere, non tamen prorsus tollere, hominis est, vocem, remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atq; ita ignoscere, vt non magis deinceps agnoscat, quàm si nunquam fuissent commissa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius non recordabor. Cum enim offensâ in Deum solum committatur, si ipse parcit, nihil restat vnde aliqua possit extare ratio culpæ. Et quod loco citato dicebamus, idètidemque aduersus istos inculcandum est, dum ab hac verborum repugnantia non desistunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & non

Iustificari, id est, nō imputari.

Iustificari est Lutheranis iustum pronuntiar.

Idem remittere q; peccata tollere.

Contradi-

imputari à Deo. Nulla etenim excogitari potest ratio culpæ quam summa illa bonitas non odio habeat: eo quod culpa id sonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autè odio habet, quomodo esse potest, vt non ab ipso reputetur malum? Imò id ipsum est, odio habere, quod imputare. Inuertamus ergo argumentum. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat in iniquum, & suam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationè etiam culpæ prorsus abstergat, & tollat. Et confitetur, Deum non imputare peccatum (vt 1. 2. quæst. 113. articulo secundo ait sanctus Thomas) ex diuina dilectione procedit: quod autem Deus eum diligit, in quo vlla superest ratio mortalis culpæ, contradictio est: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari. Non legerunt isti forsan in libro de perfectione iustitiæ Augustinum, Cuius verba sunt, Certe iustus est Deus: negari non potest, imputat autem Deus homini omne peccatum: quia neque peccatum est, quicquid non imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quod Deus non imputat, id facit, vt peccatum non sit. Vnde prauè in præsentia vtitur illo tertio significato iustificationis, pro eo quod est, tantum pronuntiar iustum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incumbit, sed secundum humana testimonia, causarum merita cognoscere, dicuntur iustificare reum, quando ipsum absolunt: etiam si maneat coram Deo in culpa. Et ita vsurpatum est verbum in illo Prouerbio rum, qui iustificat impium, & qui condemnat iustum abominabilis est vterque. Sed tamen apud Deum, qui penitissimè intuetur pectora nostra, nulla est iustificatio, vbi non sit omnino delerio culpæ: aliâ fictio est, & non veritas, quâ tamè asseruit CHRISTVS, vbi ait, Pater, sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apostolus, quod nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in CHRISTO IESU, qui nō secundū carnem ambulant. Neque verū tūc esset quod ait Ioan. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tollerent. Et. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Atq; adeò illud, Videre qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei non modò nominemur, verum etiam verè simus. ¶ Iam verò de peccatis actualibus validiora quædam argumenta sunt, quàm de originali. Primum, quod cum transeat actu, & maneat solo reatu, illo remisso, nihil fit reliquum peccati. Mox, quod remittitur speciali ope Dei conuertentis

Stio Lutherano. Valenssum argumentum contra imputatam iustitiam, vide lib. 1. c. 2. ad calc.

S. Thom.

Aug. de pecc. c. 1. iulij.

Praua vitio patio huius quod est iustificari.

Testimonia scripturæ.

Alia argumenta.

tis nos. Admirandi enim sunt homines isti defensores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei ipsi iniuriam imprudentes irrogant. Cum em̄ Deus speciali fauore, & adnixu nos conuertat (quia, Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum) quomodo non erit tam potens reuellere animum nostrum ab illo bono cōmutabili, & ad se cōuertere (quod est culpam tollere) quàm fuit liberum nostrū arbitrium ad auertendum se ab eo? Quod si actuale culpam (quod negare non possunt) concedat omnino tolli, dum remittitur, idem conuincuntur & de originali fateri. Nam & remissio illa à Deo quoque est per IESVM CHRISTVM. Igitur verba illa, Beati, quorum testata sunt peccata, & quibus nō imputauit dominus peccatum: adeò non insinuant vllum superesse in homine peccatū, quod Deus celet, aut quod imputari possit, vt intelligentibus naturam infinitæ suæ bonitatis & veritatis, euidentissimè demōstrent, idem polleere testata esse, & non imputata, quod funditus esse abolita. Nam si vel minima inesset ratio culpæ, nunquam illam aut suprema bonitas cōtegeret, aut summa veritas non imputaret. Etenim misericordia (inquit Propheta) & veritas obuauerunt sibi: id est, Misericordia & iustitia inseparabiliter sunt complexæ. Et ideo licet misericordia eius præueniat nos: ita tamen vt voluntatem nostram excitet ad faciendum iustitiam, & iudicium. Videlicet, & per pœnitentiam, quod opus est, & suum operantur, & nostrum cooperantur, culpa expungatur, ac deniq; pœnitentiæ fructibus debitorum reliquæ persoluantur. Optimè ergo confessum modò est à S. Syno. sess. 6. cap. 7. quod cum iustificamur, non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. ¶ De secundo etiam articulo, nimirum de iustitia inhærente, variè etiam sunt Lutherani locuti. Neque vnus sensus est negantium inhærentem iustitiam: sed certè duplex. Id quod attentione considerandam est. Nam voce iustitiæ inhærentis, non tantum infusus à Deo habitus, verum & actus ipsos, quibus nutu & motione spiritus sancti probè operamur, possumus concipere. De habitibus apud istos nullus habetur sermo. Quin fidem, qua iustificamur, nō agnoscent esse habitum quiescentem: sed actum, & apprehensionem misericordiæ Dei, quauis actum ipsum ait art. 1. Luth. à solo Deo infundi. Neque nomine gratiæ aliud intelligunt, quàm per aduerbium gratis. Licet iam incipient dicere, quod eadem fides sit gratia. Neq; de charitate aliud explicat, quàm quod ait Paul. diffundi in cordi-

Exponitur testimonia Lutherano-rum pro imputata iustitia.

Pœnitentia opus Dei & nostrum.

Syn. Trid. De iustitia inhærente. cap. 18.

Quid sit Lutheranis Fides iustificans.

Gratia.

bus nostris. Quin frequentius vtuntur modo loquedi Magistri: scilicet, quod spiritus sanctus datur. Et licet in libello imperatorio fateantur, infundi charitatem, nihil tamen neq; libellus neq; Bucerus, in apologia meminerunt de habitu. Et Melancthon in apologia iustificationis, hoc nostrum irridet habituum figmentum. Porro autem hac ratione negare iustitiam inhærentem, vt supra dicebamus, non esset quidem apertissima inficiatio scripturæ sacræ. Quare S. modò Syn. verbū habitus, subicit. Esset nihilominus temeritatis insignis, non solum SS. Patrū, atque omniū theologorū sententiæ (vt habetur in concilio Viennenfi) absque vlla ratione & causa, obuare, verum Synodo ipsi idem censenti, tanquam magis & scripturæ consonum, & probatum Patribus. Attamen nō solum huiusmodi habitualem iustitiam, verum neq; illam, quæ est in actionibus ipsis ad amussim consistitur. Aiunt quidem (vt supra retulimus) actū pœnitentiæ esse ex motione spiritus sancti, & charitatem infundi nostræ sanandæ voluntati, vt possit inchoare iustitiam operum. Sed per hæc tamen verba hoc penitentiæ largiuntur, quod insit iustificatis quædam iustitia imperfecta, & inchoata: videlicet, opera, quibus non prorsus satisfacimus iustitiæ, & præceptionibus Dei. Quia in hac vita, dicunt, non possumus ad iustum, implere præceptum illud dilectionis Dei super omnia. Et idcirco quocunq; opere peccamus, tanquam omissione aliqua illius præcepti. Et hac de causa dicitur iustitia imperfecta. At quia paulatim creticit, quoadusque perficiatur in patria, appellatur iustitia inchoata. Sed huic controuersiæ de imperfectione, inchoationeq; iustitiæ lib. 3. dicatus est locus. Hic autem de inhærente iustitia hanc saltem conclusionem statuimus, quin & monumentis Patrum, & Ecclesiæ sanctionibus secundū testimonia sacræ scripturæ fixū semper, confessumq; orthodoxis monstrare adornamus. Nempe iustitiā Dei, id est, quæ effectus eius est, nobis inhærente. In hoc sensu, quod præter generalem eius influentiam, qua vniuersum gubernat, speciali nos fauore, & numine adiuuat, ad sua ipsius iussa dignè faciendum. Itaque siue hoc fuerit per habitus infusos, siue per actuale succursum, hic tamen fidei articulus est, quod operum iustitiæ, quæ nos facimus, sua ipsius est, peculiari nos subsidio per moueris. Est enim cū primis cōdemnatio Mileuitani concilij sub anathemate can. 3. gratiā, qua iustificamur per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt,

Melancthon irridet habituum comētationē.

Lutherano-rum sententia de iustitia operum.

Lutherano-rum inchoata iustitia. lib. 3. cap. 3. Lutheranis peccant iusti in omni opere, vide lib. 3. ca. 3.

Conclusio. Iustitia dei nobis inhæret, quæ est eius effectus.

Concilium Mileuit.

sunt, non etiam in adiutorium, ne committantur. Et can. 4. & 5. explicatius quoque subscrībitor, gratiam Dei non solum esse necessariam ad intelligentiam mandatorum, sed etiam ut quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus: neque solum ut facilius possimus, sed simpliciter, ut legem possimus implere, gratiam cælitus debeamus postulare. Est ergo confessio catholica, gratiam Dei (ut cunque id fuerit) nobis inesse, seu in habitu, seu in actu. Et ita semper intellexit Ecclesia: Sine me nihil potestis facere. Et, Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: scilicet, de speciali auxilio. Et, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Et, Gratia Dei sum id quod sum: gratia autem eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi, non ego solus, sed gratia Dei mecum. At gratiam iustificantem, per quam sumus, id quod sumus, manere in nobis ad opera, quæ non sunt ipsius tantum, sed ipsius cum libero arbitrio, constitutissimum, & SS. Patribus sanctissimum est.

August. De quo lib. de gra. & libe. arbit. cap. 4. August. Homo ergo gratia iuuatur, ne sine causa voluntati eius iubeatur. Vnde Psalmista, Adiuutor meus esto, ne derelinquas me. Quod optimè obseruans illic, cap. 6. subdit necessarium esse homini, ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est, ex impio fiat iustus, sed etiam ne derelinquatur: ut iustificatus ambulet cum illa gratia, & incumbat super ipsam ne cadat: iuxta illud, Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, incumbens super fratrualem? Hanc inhærentem iustitiam bipartitè explanauimus: consultissimam determinationem sanctæ præsentis Synodi Tridentinæ exponentes cap. 7. Vbi anathema eum censet, qui inhærentem iustitiam non consteatur, Nempe auxilia, quæ virtute baptismi & iustificantis gratiæ Deus impendit iustificatis ad operandum. Et ideo quicquid sit de habitibus, hæreticus ex hinc habendus est, qui iustitiam inhærentem negauerit. At quauis nomen habitus subtraherit (quia non duxit illos sub anathemate sancire) tamen utendo nomine infusionis fidei, spei, & charitatis, & appellando inhærentem iustitiam, stolam primam restitutam pro illa, quam Adam perdiderat, probatissimum habet, auxilia huiusmodi nobis ferri per infusos habitus, quibus CHRISTVM induimus: adeo ut ingratissima iam sit temeritas habitus negare.

De iustitia CHRISTI imputata nobis. Cap. XX.

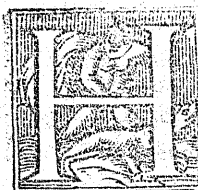
Testimonia scripturæ.

August.

Cant. 8.

Syn. Trid.

Hæreticus est, qui inhærentem iustitiam negat.

HAC deniq; bipartita ratione inhærentis iustitiæ informari, paratioris in litè descēdimus, quā nobis inserūt Lutherani de imputatione iustitiæ CHRISTI, deq; imperfectione & inchoatione nostræ. Tertiū in punctū, quo à nobis de formali iustitia distinet, est, quod iustitia, per quam sumus formaliter iusti, nō sit iustitia, quæ nobis inest: sed illa, quæ formaliter inest CHRISTO: quæ quidē nobis imputatur, ac si eandē nos ipsam fecissemus. Quod verbum popularissimū est, & quod in cortice auditū, nō potest non esse plausibile. Nihil enim aliud primo sonitu præ se fert, quā quod opera nostra nō sunt causa & merita nostræ ipsorum iustificationis, qd nihil magis dici potest orthodoxū & sanctū. Sed tamē per quā necessarium est perspicere quā isti religionē abdunt sub nomine imputationis iustitiæ CHRISTI. Quod verbum, mihi semp suspectū, in suspitione detuli corā sancta Synodo: prodens, quanta, qualiaq; isti conficiant ex hac sua imputatione iustitiæ. Quæ postea alij, me peritiores, diligentiore disputatione perpenderūt. Vt autē plurima istorū verba, quibus locū hunc ubiq; muniūt, transmittamus, in libello imperatorio Ratisbonæ exhibitio, art. 5. ita suam inhærentem iustitiam, quasi vltimā voluntatē, proferūt. Et si autē (inquiunt) is qui iustificatur, iustitiam accipit & habet per CHRISTVM, etiā inhæretē, tamē anima fidelis huic nō innititur, sed soli iustitiæ CHRISTI nobis donatæ, sine quo oīno nulla est. nec esse potest iustitia, et sic fide in CHRISTVM iustificamur, seu reputamur iusti: id est, accepti per ipsius merita: nō propter nostrā dignitatē aut opera. At propter inhærentem iustitiā eo iusti dicimur, quia quæ iusta sunt operamur. Quin ex nostris etiā Pighius, vbi de causa formali loquitur, ait, nos nec fide nec charitate nostra iustificari corā Deo, si formaliter, & propriè loquamur: sed vna Dei in CHRISTO iustitia: vna CHRISTI in nobis cōmunicata iustitia. Hanc Pighij confessionem quanto Bucerus excipit applausu, quamq; exultandus probat & osculatur. Inquiens, quod vtinam cetera ad eundē modum dixisset. Et subdit, q. iustificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud est, quā iustitia CHRISTI iustos ab ipso iudicari, quæ CHRISTI iustitia, nostra peccata & imperfectio quoq; nostræ innouationis conregitur: eo quod nec fides nec charitas, hoc est, tota nostri renouatio, & inhærens iustitiæ, in hac quidem vita, eo progrediatur & perficiatur, vt hac freti, ferre iudicium Dei valeamus

Lutheranorum imputata iustitia.

Libel. imperato.

Pighius. Exponit hoc autor infra hoc c.

Bucerus.

1. Argum. contra iustitiam imputatam.

Iustitia Christi non potest esse causa formalis

Bucerus. mus. Hac Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum est oculato lectori, vt diuersè à nobis de inhærente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiant. Non enim in hoc illam fatentur, vt per ipsam simus Deo formaliter accepti (hoc enim vni iustitiæ CHRISTI adscribunt) sed vt per ipsam inchoemus Deū colere & diligere, ea quæ iusta sunt operando. Non quod in hac vita satisfaciamus legi: sed in futura: vt lib. 3. patebit. Atq; adeo in suo vulgato didagmate non docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam, quam eam quæ inest CHRISTO. Sed & reuerēdi, ac orthodoxi Canonici Colonieses, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in suo antididagmate, quo sapienter & catholicè præfatio didagmati obuiā prodire, vel qui eorum nomine librū illum euulgauit, bono quidem sensu (nam quæ alia de catholicis viris subesse potest cogitatio?) at magis fortè securi ab aduersariis, quàm turti, illo imputationis verbo vsi sint. Vbi primum caput iustificationis aiunt esse remissionem & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ CHRISTI. Et paulò inferius, iustificamur, aiunt, à Deo iustitia duplici, tanquā per causas formales & essentielles. Quarum vna & prior est consummata CHRISTI iustitia: non quidē quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiam imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inhærentem, quæ remissione peccatorum simul cum renouatione spiritus sancti, & diffusionem charitatis in corda nostra secundum mensuram fidei vniuscuiusque nobis donatur; infunditur, & fit propria. Et subditur, Cui tamen inhærenti iustitiæ (quod sit imperfecta) non innititur principaliter, sed ea tanquā interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimus) remissionem peccatorum factam, & CHRISTI cōsummatā iustitiam nobis imputari, atq; ita CHRISTVM per fidē in nobis habitare. Profectò non potest in his verbis non desiderari aliquid, quo aduersariorum falso sensui explicatius contradiceretur. Et primò, vt à minori incipiam, puta à ratione & proprietate causæ formalis, hæc quidem ratio, illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in CHRISTO, quatenus est homo: minimè cōgruit respectu nostri. Formalis enim causa, vt inter philosophos & theologos probatissimum est & receptissimum, est res illa, vel qualitas, quæ inest

Didagma Lutheranorum formalis iustitia. Colonieses Canonici. Antididagma.

subiecto: sicuti anima est forma hominis: lumen, forma aëris: calor, calidi: & albedo, albi. Dicitur enim forma relatione ad materiam, cui inhæredo dat esse: iustitia verò qua CHRISTVS formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis nō inest: quo modo ergo formalis esse potest causa nostræ iustificationis? Quis ita philosophetur, vt dicat formalem causam illuminati aëris esse lucem, quæ inest soli, aut formam calefactæ aquæ esse calorem inexistentem igni? Pari ergo modo, vti aër non est clarus per lucem formaliter, quæ est in sole, sed per lumen à sole in se receptum, constantissimum est, neq; nos esse formaliter iustos, acceptos, & gratos, per iustitiam, quæ est in CHRISTO, sed per illam quam in nos ipse induxit. Sunt enim distinctæ præpositionis notæ, quibus inter causam efficiētem, & formalem discernimus. Sumus quidem iusti à iustitia CHRISTI, tanquā à causa efficiēte, non tamen per ipsam, tanquā per formalem: Plato fuit, qui causas formales ponebat separatas ab indiuiduis, qua phrasi sæpe vsus Aug. vt paulò antè dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapientes, &c. Sed hoc tamen intelligendum est ex eo, quod bonitas, & sapientia nostra, participatio est quædam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suæ. Ex plurimum est in vita animali. Manifestum enim est, nos viuere vita Dei, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Si autē sic intelligas Dei: quasi vita, quæ formaliter est in Deo, sit illa per quam nos formaliter viuimus, quid absurdius? Intelligitur ergo vita Dei effectiue, id est, vita animæ, quam ipse in nobis producit. Quæ quauis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullā recipiat differentiam, tamen ex diuersa dispositione materiæ, alij aliis in dolo præstant, vel ingenio: & alij vtique sunt melius, quàm alij nati. Atq; ita est de gratia sentiendū. Potest & iustitia CHRISTI (in quantum est homo) significatè dici causa exemplaris, vt c. 9. dicebamus: quia prædestinauit nos Deus, conformes fieri imaginis filij eius. Præterquam, quod est causa meritoria, & suo gradu efficiens: vt ibidem explicatum est: formalis autem non item. At verò non adeo de modo loquendi litigarem, si in nihil additum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia CHRISTI, quæ dum fide apprehenditur, nostra reputatur, omnem respectū, & rationē iustitiæ, quæ in nobis est, excludunt. Vnde, quæ putas conficiunt dogmata? Conficiunt (inquam) primum ita omnino

nostræ iustificationis.

Iustitia Christi causa formalis nostræ iustificationis non est, sed efficiens. supra, c. 9. Plato. Cap. 17.

Christi causa exemplaris, meritoria, & efficiens nostræ iustificationis.

2. Argum.

Consequenter ex imputata iustitia,

Lutherani negant satisfacionem, & dispositio nem.

Lutheranis prima iustificatio omni bus est equa lis gratia. Blasphemia Lutheri.

nino per iustitiam illam remitti nostra deli- eta, vt nulla sit amplius necessaria nostra per suam gratiam satisfactio. Quoniam, & noxia & pariter omnis noxa condonatur cuicum- que fide apprehendenti iustitiam illam. Itaque quam fuit in ipso sufficiens, tam volunt in no- bis sine respectu nostrae dispositionis esse effi- cacem. Quo effosso cuniculo ad arce[m] confes- sionis subruendam prorepere. Atq; ad eod[em] secu- do inferunt, primam iustificationem in omni- bus esse æqualem gratiam. Nam oēs (vt aiunt) fuit iusti vna eadēque iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri inquam, in sermone de natiuitate Mariæ: Si tamen Christiani aures tantam ferre possunt, Omnes, inquit, Christia- ni æque magni sumus sicut mater Dei, & eque sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tam chara, quam illi, si credis CHRIS TV M habitare in te, æque sicut in illa. Quia per sanguinem CHRIS TI pariter mundati omnes sumus à peccatis. Et præterea inde inferunt suam certi- tudinē gratiæ. Quoniā si per iustitiam CHRIS TI, neq; dependenter ab illa, quæ nobis in- est, sumus iusti, tota certitudo pendet ex pro- missione CHRIS TI. Et ideo quicquid cogi- temus de operibus nostris, impius est, aiunt, qui se dubitat recipere gratiam; nam dubitat de fi- de CHRIS TI promittentis nobis salutē, nō per iustitiam nostram. Pensiter consideratis- simus quisq; quam isti machinam extruant ex sua imputata iustitia, perpendatq; quemadmo- dum, quicquid ore dicant, re tamē pernegent, nos iustificari fide, quæ per charitatem opera- tur, vt in præcedentibus identidem adnotaui- mus. c. 12. &c. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maxime deprehenditur. Nā dicunt non iustificari nos formaliter, per hoc, quod à Deo mox iam ut in motu liberi arbitrij in se, sed per il- lā formaliter iustitiā, quæ est in CHRIS TO sola fide apprehensa: id est, credita. Hæc igitur ne nos admittamus absurdā, contrariam stabilimus hanc conclusionē, Nimirum, quod quamuis non iustificemur per charitatē (vt su- pra facti sumus) qua nos Deum prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatē, quæ ipse est, aut quæ est in CHRIS TO, quatenus est homo, formaliter sumus iu- sti, sed per gratiam, quam sua in nos dilectione communicat, impartiturque nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei, quæ per charita- tem operatur, per quæ scilicet nos opera dis- sponit, trahit, & conuertit. Hæc enim de causa à nobis exigat fidem, spem, charitatem, & pœ- nitentiam in nostra iustificatione, vt secundum modulum, & quantitatem huiusmodi præpa-

Cartholica conclusio. cō- tra imputa- tam iustitiā. Quomodo sumus iusti.

rationis largiatur & gradum gratiæ, per quam sumus formaliter iusti, atq; ad tantum gradum gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quam- uis hoc optime intelligitur ab iis, qui agnoscūt, gratiam habitum esse infusum, tamen vt quis- que pertinacissime abnegauerit habitus, nihi- lo secius, nisi velit errare, fateri debet pro mo- dulo suæ cuiusq; cooperationis, & dispositio- nis, disparem gratiam formaliter iustificatio- nis peccatores à Deo recipere: id est, amore in- æquali diligi: reconciliariq; à Deo. In domo em̄ patris mansiones multæ sunt: sicuti in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quarum altera differt ab altera in cla- ritate. Quemadmodum enim astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet ta- men secundam suam qualitatem: prout magis minusve vnumquodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab vna effectiue iustitia CHRIS TI, quæ sol in se est abiq; mensura patentis- simus, modulos diuersos gratiæ eo tunc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cū cæ- teris donis emittit nobis CHRIS TV S, quæ rum sinus cordis nostri ipso nos præueniente, expandimus. Nam aperi, inquit, os tuū, & im- plebo illud. Quocirca non solum recipiet vnus quisq; in patria, prout gessit in corpore, secun- dum opera sua; quibus post infusam gratiam operā dat augmento ipsius, sed etiā secundum illa quibus se diutina ope disposuit ad eius pri- mam infusionem. Tametsi ratione sacramenti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Euangelij confirmantur; Qui diligit me, diligitur à patre meo: inde em̄ colligitur quod quantum quis diligit, diligitur: id est, quantum insinuanti se nobis per suum amorē Deo, liberē nos moueri permittamur, tantus erit amicitia gradus: secundum senten- tiam Aug. de gra. & libe. arb. cap. 9. super illud; De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba subtexam. Ex eius itaque plenitu- dine accepimus pro modulo nostro tanquam particulas nostras: sicut Deus partitus est men- suram fidei. Superest ergo vt verba, quibus nos perstringere arbitrantur, examinemus. Aiunt iustitiam nostram, imperfectam esse, & ideo inniti iustitiæ CHRIS TI, per quam no- bis imputatam sumus Deo accepti. At verò si id intelligant de preparatorijs operibus no- stris, qua ratione gratiam antecēdunt, neq; nos talem perfectionem illis tribuimus, vt gratiæ sint merita, qd̄ iā in superioribus c. 13. sepissime cōfessi sumus. Nihilominus quando sunt ope- ra Dei mouentis nos, illam perfectionem ha- bent, vt per ipsa nos ad se conuertat & præ-

Simile ab altris.

Gratiam CHRIS TV S nobis dispensat, vt de lib. arb. huius expli- cationem. Merces no- stra qui ha- beat propor- tionem ad opera.

August.

Solutio con- trariorum.

Quam ha- beant perfe- ctionem di- spositionem nostram ad gratiam.

Gratia quo modo est perfecta.

Diuersi gra- dus gratiæ.

Obiectio.

Solutio. Acceptatio iustitiæ Chri- sti. Efficacia.

Simile à cor- pore huma- no.

paret recipiendæ suæ gratiæ, iuxta nostræ co- operationis feruorem. Si tamen id intelligatur de operibus hominis; gratia iam perfusa, indu- birato negamus esse imperfectā eo sensu quo ipsi cogitant. Quinimō quicumque minimus gradus gratiæ Dei iustam habet perfectionē, ad constituendum nos in sua amicitia, ita vt omnem prorsus delect. inimicitia[m] rationem. Fatemur itaq; gratiam nostram, imperfectam esse comparatione ad illam quæ est in CHRIS TO, primo in intentione: sicut lumen aëris imperfectum est respectu lucis solis. Quinimō hoc modo & gratia vnus iusti differt à gratia alterius. Et præterea interest, quod gratia CHRIS TI est gratia capitis, qua fuit gratus tanquam redemptor mundi, & causa nostræ salutis, nostræ vero est gratia membrorum, ex illa nobis imparsita, quæ vnicuique est peculia- ris. Est nihilominus homo per quem in quoq; mi- nimum gradum gratiæ ita amicus Dei, vt nul- lum sit aliud necessarium supplementum. Quia ipsa eadē gratia est CHRIS TI effectus, qua proprie denominamur, & verē sumus dilecti filij Dei, atq; ad eod[em] heredes regni. Quocirca hanc imus inficias, iustitiam CHRIS TI limitari nobis. Sed hoc tamen nihil aliud est prorsus, quam infundi nobis gratiam, & donari quibus et facimur illius participes. Et quauis gratia hō esse distincta in nobis qualitas, non ideo effemus formaliter grati, & iusti per eam quæ est in CHRIS TO, sed effectiue & me- ritorie per illam: formaliter autem per hoc, quod esse mus dilecti secundū diuersos gradus amicitia. Quod ubi q; obicitur Deo acceptauit passionem CHRIS TI pro redemptione, & liberatione totius mundi ab vniuersis peccatis: ergo illa est, quæ formaliter iustificamur. Negatur consequentia hæc, sed est potius ani- maduertendū, qd̄ Deus acceptauit illā iustitiā CHRIS TI. Leo tunc temporis, quo ipse obtu- lit, veluti sufficientissimam pro redemptione totius mundi. At tamen tunc est in vno quoli- bet efficax, cū sit CHRIS TI membrum, at- que efficacia ipsius est, gratiam effundere in membra. At sicut in corpore humano eandem vitam omnia membra participant, diuerso ta- mē ordine, & modo (nam aliter cor, aliter ocu- li, vel aures, aliterq; manus, aut pedes) eodē modo sumus (secundum Paulum) multi vnum corpus in CHRIS TO, sed certē aliud mem- brum est sacratissima eius mater, alia aposto- li, aliiq; proceres regni caelorum, atque aliud vnus quilibet nostrum. Quo etiam alludit simi- litudo CHRIS TI palmitum in vite. Nō em̄ palmites omnes eundē fructum recipiunt ab ea

Lutherano- rum calum- nia.

Gratia Dei vita æterna. August.

Quomodo intelligunt Lutherani iustificari nos iustitia Christi, & nostra.

Simile.

Psalm.

Deum sup- plere defe- ctū quid sit.

dem vite. Hinc sit calumniā esse manifestariā vbi aiunt Lutherani, iustitiam nos nostram sta- tuere, illam, quæ CHRIS TI est, ignorantes. Imo ita appellamus nostram, id est, nobis in- harentem, vt tamen Deo auctori, & redempto- ri in CHRIS TO referamus acceptam. Nam ipse est, qui & per dispositoria opem nostri li- beri arbitrij nos ad se trahit, & gratiam suā no- bis comunicat. Neq; em̄ nos cogitans aliquid possumus, sed ipse est qui dat nobis esse, ope- rari, & perficere. Vnde et eo vita æterna, au- thore Augustin de gra. & libe. arb. c. 7. est gratia Dei, quæ & ipsa bona opa nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est & dilectio, quibus glo- riam promeremur. Hanc ergo negamus, quoniam iustitia nostra inuita iustitia Dei, per illam quæ est in CHRIS TO, Neq; quæ in cruce operatus est. Sed tamen nostra nititur illi, non quasi ambe sint formales, & illa sit, supplemen- tum nostræ: vt in diuersis commiscuntur. Ita enim illi speculatur de iustitia nostra, & iustitia CHRIS TI. Lech esse at duo apud principē, v- nus inferiori loco, & alter, & ideo inferiori, quā- vis aliquid valeret apud ipsum, non tamē tan- tū, quin indigeret superioris aduocatione, & me- rito supplementis, quod ipse non potest. At verò res longe aliter habet inter nos, & CHRIS TV M mediatorē. Tota enim iustitia nostra adnititur suæ, non quod suppleat ipse defectū illius, q̄ nobis ab ipso inest, sed quod in genere cause efficientis tota nostra dependet à sua in fieri, & cōseruari. Quæ admodū lumen aëris à lu- ce solis: quæ sublata, lumen aëris nullū esset. Ita enim prorsus, nisi nos Deo per gratiā CHRIS TI iustificasset, in tenebris iaceremus peccato- rum, & si nos desereret, statim relaberemur. Et ideo orabat Dauid. Adiuuor meus esto domi- ne, ne derelinquas me. Nihilominus collata no- bis gratia, quæ cōseruat, nullo alio opus habet supplemento, sicut sol nō supplet lumen aëris, nisi sua ipsum presentia cōseruado. Deū autē sup- plere defectus nostros, sic intelligendū est. Por- rō, si defectus appellatio peccata, intelligam, id ipsum est, quod remittere, & ignoscere. Si ve- rō pusillitatē, tenuitatēq; imo impossibilitate[m] nostrā ad cōsiliandā eius amicitia, id est sup- plere, quod opitulari nobis, & opē ferre ad cō- parandū, retinendūq; eius gratiā. At verò si defe- ctum dicas exiguitatem gratiæ, quam ex ve- cordia, & ignouia nostra (citra culpam ta- men) non ita colimus, vt cumulator sit, & consummator, hunc reuera defectum nunquā Deus suppleuit: sed vbi ceciderit lignum, il- lic erit: vt iuxta mensuram gratiæ, sit premium gloriæ, & qui non ad eod[em] fructibus poenitentia debita

debita pro peccatis in hac vita perfoluerit, saluetur quidem: sed per ignem. Qua vero ratione isti fingunt, ridiculum est dicere, quod iustitia qua est in CHRISTO, suppleat defectum illius, quam ipse in nobis efficit: esset enim suppleret defectum suae ipsius gratiae. Supplebit autem, si eius nos fauore, & subsidio seduti utamur, ut gratia, quae in nobis est, vacua non sit, sed per culturam assidue nostram, meritorum fructibus augetur. Est ergo conclusio, quod non solum iustitia illa nobis inherente, quam Deus nobis impartit, formaliter, sumus iusti: sed quod nulla praeter ea opus est imputatione iustitiae CHRISTI ad supplendum eius imperfectionem. Ratio autem (ut summatim dicamus) quare iustitia formalis sit in nobis, est haec, iustitia CHRISTI qua efficiuntur iusti, una est, neque variatur: quod autem omnes aequaliter semper efficiamur iusti, dictum est absurdissimum: in quales ergo in nobis sunt formales iustitiae, per quas ad varios gradus gloriae acceptamur in virtute illius, et societis iustitiae CHRISTI. Et ideo ubi taxat fuggillatq; eos Paulus, qui iustitiam suam statuant; illam quae CHRISTI est ignorantem, & ubi eundem nos scriptura commonefacit, non iustitia nostra, sed CHRISTI, nos iustificari, id dicitur commoneatur, quod opera nostra, suam praecedentia gratiam, non sunt iustitia apud Deum, sed quae ex sua ipsius gratia facimus. Talia enim opera sunt iustitiae CHRISTI, tanquam efficientis causa, nostra vero, tanquam recipientium, & cooperantium. Ut exprèsse in epistola ad Paulinum ait Augustinus, his verbis, Ignorans Dei iustitiam, id est, eam quae datur ex Deo, & suam volens constituere, quae est ex lege. Sed ecce argumenta, quae non solum ab aduersariis, sed a nostris etiam num inter disputandum ex Pighio & aliis catholicis obicitur. Quis audeat ante tribunal CHRISTI iustitiam suam propriam representare, & non potius solum illam CHRISTI? Sumus enim omnes filij Adae in iniquitatibus concepti, natiq; filij terrae: quorum proinde omnia opera (ut ait propheta) sunt sicut pannus menstruatus. Ipse autem est, ut ait Ioannes, propitiatio pro peccatis nostris: delens (ut inquit Paulus) quod aduersus nos erat chirographum decreti, & affigens illud cruci. Ergo nisi sua iustitia, nobis imputetur, non est nostra sufficiens, ait enim Apostolus, passiones huius temporis non esse condignas ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis. Quod intelligit de ipsis etiam officiis, quae in gratia fiunt. Nam cum eis loquitur, quibus spiritus testimonium reddit, esse se-

Conclusio.

Argumenta in contrarium.

Psal. 50. Ephes. 2. Eia. 64. 1. Ioan. 2. Coloss. 2.

Rom. 8.

lios Dei. Et David, Non intres in iudicium est seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Vnde Augustinus, Vixit, inquit, hominum vita quantuncumque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Et Iob, Verè scio, quod ita sit, quod non iustificetur homo compositus Deo. Et infra, Si habuero quidpiam iustam, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor: ergo nostra quantuncumque sit iustitia, non est sufficiens, nisi ab illa CHRISTI nobis imputata, supplementum accipiat. Sicut ait Apostolus, Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deum peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ex his conficit Pighius, quod iustitia nobis inherens, si strictè exigatur ad regulam diuinam, non est perfecta, sed illa potius CHRISTI nobis imputata, iustificamur. Et subdit exemplum, quod quemadmodum dominus Iacob sub dissimulato habitu fratris veri primogeniti occidit, ita nos accepturi sumus gloriam sub aliena persona CHRISTI. Haec tamen omnia ex una & quiuocacione detorquentur in sinistram sensum. Quisnam illo pacto haeserit, quin filij Adae, qui ex nostra natura & facultate nihil dignitatis adferre possumus in conspectum Dei, solum possumus iustitiam CHRISTI culpis nostris praetendere: cuius iure sumus & filij & haeredes regni? At cum dicimus, CHRISTI, genitiuus hic non designat subiectum: ut sit sensus iustitia quae est in CHRISTO (ut isti hallucinantur) sed est nota efficientis causa: ut sit sensus, iustitia quam illa CHRISTI Deo accepta, in nos inluit. Quod est dicere, Omnes sumus grati & accepti tanquam membra CHRISTI: iuxta verbum citatum Pauli. Ut efficiamur iustitia Dei in ipso. Cui intellectui commo- dum est exemplum Iacob sub effigie Esau. Veruntamen illam iustitiam inaequaliter & non totam secundum quantitatem quam habet in CHRISTO, participamus, sed unusquisque (ut ait Paulus) secundum opera sua, & prout gessit in corpore. Alias neque essent mansiones multae in domo patris, neque stella differret à stella in claritate. Auctoritates autem in contrarium inductae libro 3. inter disputandum de satisfactione & meritis operum sunt affatim expositae. Quas ubi inspexeris expositiones, liquidò cernes, quam his quae diximus nihil refragetur. Quod si opponant nobis imputatores isti, quod Diuus Augustinus & alij sancti, nonnunquam utantur hac voce imputationis iustitiae CHRISTI, responsum sibi putent ab eodem Augustino de praedest. sanct. cap. 4. quod usurpabant, pro eo quod est com-
muni

Psal. 42. August. Iob. 9.

2. Cor. 11. Pighius.

Simile Iacob. Genes. 27. Responsio.

Ioann. 14. 1. Cor. 15.

municari, hoc est, participari & impartiri nobis: quia nulli erant tunc qui sensum huius verbi deprauarent. Hoc autem aetatis, ubi malum inde sensum isti hauriunt, vel exponendum est sane imputationis verbum, vel profus de medio tollendum. Quod autem Augustinus, ubique acceperit sensu S. Thomae, & aliorum scholasticorum, pro eo quod est participari, id est communicari secundum inaequales portiones, patet de spir. & lit. capit. 9. ubi exponens illud Pauli, Iustitia Dei manifestata est: ait, Non dixit, iustitia hominis, sed Dei: non quia Deus iustus est, sed qua induit hominem, cum iustificat impium. Et capit. 11. exponens illud, Iustus autem ex fide uiuit, subdit, Haec est iustitia Dei quae in testamento veteri velata, in nouo reuelatur: quae ideo iustitia Dei dicitur, quod impartiendo eam, iustos facit: sicuti domini est salus, qua saluos facit. Et capit. 32. id repetit explicatius. Et in enarratione Psalmi 50. super illud, In tua iustitia erue me, Iustitia enim Dei, inquit, est quae nostra fit, cum donatur nobis. Et super eodem verbo psalm. 70. In tua, inquit, iustitia, non in mea: nam cum ero iustus, tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea ut tua sit: id est, abs te mihi data. Bene ergo & catholicè, praesens Synodus Tridentina, Sessione 6. capit. 7. determinauit, vnicam esse causam formalem nostrae iustificationis: scilicet, iustitiam Dei: non quidem illam qua ipse iustus est (illa enim meritoria est & efficiens nostrae) sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostrae: & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam, secundum mensuram, quam spiritus sanctus impartitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Et cano. 10. eos condemnat, qui aiunt, per iustitiam CHRISTI formaliter nos iustificari: & cano. 11. eos explicatius, qui aiunt hominè iustificari sola imputatione iustitiae CHRISTI, exclusa gratia & charitate, quae in cordibus nostris per spiritum sanctum diffunduntur, nobisque inheret. Neque verò possum hic non meminisse, quam suis isti furij exagitentur aduersus Ecclesiam, ut omnia contemnerent, quae sibi aduersantur. Initio statim, cum materia iustificationis in disputationem & consultationem missa est, nonnulli umbras quasdam decretorum in commentarijs proferebant, ut ex singulis, quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus ante mensibus quam Sessio haberetur surripuerunt: & perinde ac si fuisset dif-

Imputari iustitiam Christi quid sit Aug. & sanctus.

Rom. 11.

Sm. Trid.

initio Concilij, ita ex illa nacti sunt occasionem debacchandi in Synodum. Mitto quam impudenter: at quam calumniosè & ignoranter, ex hoc vno loco conuicito. Aiunt, quod negamus sanguinè CHRISTI sufficere ad integram aeternamque hominis iustificationem: & ideo quod in merito CHRISTI diminutum est, affirmamus esse operibus humanis tantam re pretiosiore praestandum. Quis vnquam vel Pelagianorum haec dixisset? sane, quae neque daemoniorum auderet vllum excogitare. Sed nihili faciunt, qualiter nobis imponant, dum opprobrio nos & improprio exponant credulae plebis. Cum ab hac nos tam longe distemus blasphemiam, ut dicamus, opera praecedentia gratiam nullius esse valoris, quominus gratis iustificemur: opera verò sequentia, suum totum habere pretium ex gratia CHRISTI. Sed quod ad praesentem locum spectat, demirantur, quomodo pugnantia loquamur, scilicet quod nemo consequi valeat salutem, nisi in merito passionis CHRISTI: & tamen aliam in nobis requiramus inherentem iustitiam. Cum tamen nos simus qui demirantur, ut non videant, quemadmodum aet non nisi à sole illuminatur: sed tamen non nisi per lumen quod ab ipso recipit. Non enim iustitia nostra defectum eius supplet, quae est CHRISTI, at effectus ipsius est. Neque negamus efficaciam iustitiae eius: sed quod sit causa formalis. At quid ad nephandas inuentiones & tragedias respondere pergimus? Locus nobis potius quo ecclesia iacet deplorandus est, atque orandus Deus: ut vel propter gloriam suam aliquando nos respiciat.

Imprudètia & calumnia scholiorum super decreta incerto auctore.

Conclusio de inherente iustitia.

De interpretatione diuinae paginae, quibus locis sola fides enuntiari videtur iustificationis causa. Cap. XXI.

Aud quidè difficile iam modò est, ex his, quae haecenus conuoluerunt sunt & pro modulo, captuque nostro constituta, aduersarijs de sua sola fide respondere. Argumenta omnia ex auctoritatibus quae plurimis diuinae paginae conuoluerunt. De quarum proinde intellectu tota inter nos lis est. Sunt autem loci plures, quae quos sigillatim persequi sit adeò necessarium. Eò praesertim, quod idem ferme est omnium interpretamentum, atque adeò iudicium. Sunt autem plerique apud Paulum, in duabusque potissimum epistolis, quae sunt ad Rom. & ad Gala. Assumpserat enim in vtraque negotium defendendi causam fidei IESV CHRISTI, aduersus eos qui ex Iudaif-

Argu. epistolae ad Rom. & ad Galat.

mo conuersi, proprijs meritis seruata à se legis arrogabant iustificationis beneficium. Iactantes, quòd CHRISTVS fuerat illis promissus, tanquã merces custodiendæ legis, cuius proinde obedientia & operibus, cum olim iustificabantur, cum etiam promeruerant mysterium redemptionis: vt in capite commentariorum super ipsum Paulum latius à nobis explicatum est. Contra quem errorem opponit Apostolus, obfirmatque diuinam veritatem. Scilicet neq; aduetum CHRISTI, neq; perinde vilius vnquam iustificationem operibus cuius legis, meritisve alicuius hominis adscribi posse. Sed astruit, quòd vt Deus tum gratis promissit redemptorem, tum ceu fidelis promissor gratis misit, ita nemo vnquam ex operibus vllis, sed ex vna fide CHRISTI, vel explicita, vel implicita iustus habitus est, haberive potest apud deũ. Vnde vbi primum sermonẽ iniit de euangelio, Virtus, inquit, dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id est, vniuersis mortalibus, siue in lege scripta, siue in lege naturæ degentibus. Et citat illud Abacuh, Iustus ex fide viuit. At ne confusa citatio & absq; ordine indigestus autoritarum aceruus satietatẽ faciat, in tres digessimus formas locos arguendi istorum. Primum autem confessionem vtriq; partium cõmunem præfigamus. Nempe quòd fides sit ad salutem necessaria, vt supra iam stabilitum est: dicente Paulo, quòd sine fide impossibile est placere Deo. Quoniam accedentem ad ipsum necessum est credere, quòd sit, et quòd remunerator sit. Sed an illa sola sufficiat, de hoc discrepamus. Et à parte affirmatiua, primum argumentum Lutheratorum sumitur ex notamine vniuersalitatis. Porrò quòd in sacra pagina in vniuersum omni credenti promittitur salus. Enimvero vbi Paulus virtutem euangelij, infirmitati legis, siue scriptæ siue naturalis contraponit, nullius nostri officij meminit, præter vnã fidem. Nã virtus, inquit, Dei, est in salutem omni credenti: ergo sola fides sufficit. Etenim si aliud quicquam requisitum esset, non dixisset vniuersaliter, omni credenti, sed modo adhibito: pota credenti, & simul amanti, vel operanti: vel quid simile. Eiusdem formæ sunt, & ponderis autoritates, in quibus similis nota est vniuersalis: vt statim, Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Et, Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt om-

nis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Hæc est voluntas patris mei, qui misit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et, Per hunc (scilicet Iesum Christum) vobis remissio peccatorum annunciat ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc enim omnis qui credit, iustificatur. Eodem pertinet illud, Concluse scriptura omnia sub peccato, vt promissio Christi daretur credentibus: nam & tantundem est, acsi dixisset, Vniuersis credentibus. Sicuti & illud, Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Acsi dixisset, quicumque credit in me. Est ergo locus, & sedes argumenti à conuertibilibus. Si enim ad naturam hominis requisitum est, vt sit rationalis, & quicquid est rationale, est homo, reuera rationalitas sufficit, ad constituendam speciem hominis: & secum affert omnes eius qualitates. Pari demonstratione, Si ad salutem requiritur fides, & cuiusq; credenti oblata est salus, fides sola sufficit. Id quòd factò ipso, & prædicatione Christi confirmatur. Nam quocunq; à varijs languoribus seruabat, ab ijs vnã exigebat fidem. Vnde sæpenumero reperit, Fides tua te saluam fecit: &, Sicut credidistis, fiat vobis. Quasi tota vis, & potestas salutis in vna inesset fide. Cui maxime concinens & illud Ioannis est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. ¶ Secundus locus est à signo exclusiuo, quòd Apostolo est frequentissimum. Ait enim, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & nõ ex operibus legis. Similiter ad Gala. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, vt nequis gloriatur. Ex his extruitur argumentum. Exclusiua enunciatio (qualis est, Sola nos fide iustificari) per duas expositorias propositiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquuntur) comprobatur, ambæ liquidæ sunt apud Paulum, ergo sola fide iustificamur. Subsumpta propositio inde patet, quòd cum fidem opponat operibus, operum appellatione quancunq; actio nem nostram excludit à causis iustificationis. Acsi dixisset, fide iustificamur, & nulla præterea re. Hanc querelam deplorat Melanchthõ in suis locis communibus, atq; in nos exprobrando iacit. Si displicet, inquit, exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusiuas, gratis, Non ex operibus, &c. Nam hæc quoq; sunt exclusiua. Ad robur & confirmationem huius accedunt

Diuisa veritates.

Roma. 1.

Triformis locus argumentorum.

Hebr. 11.

Fides necessaria. Status controuersia.

Primus locus.

Roma. 1.

Roma. 3.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

Actu. 17.

Galat. 3.

Ioan. 11.

A conuertibilibus.

Tertius locus.

Luc. 7. Matth. 9.

Ioan. 1.

Secundus locus.

Roma. 3. Galat. 3.

Ephes. 1.

Roma. 10. &c.

Exclusiua.

Melanchthõ.

accedunt & alia præterea multa eiusdem energie: veluti est illud quòd statim in testimonium eiusdem veritatis, adtextit ex historia Genesis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quo intendit demonstrare, ante datam legem, iam Abraham fuisse iustum per fidem: atq; adeò nemini obuenire iustitiã quasi debitam mercedem operati: sed credenti in eum, qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiam. Vbi videtur eandem facere exclusiõnem, vt nõs instruat, sola fide gratiam Dei obtineri. Vnde, vbi CHRISTVS admonuerat turbas, vt operarentur cibum permanentem in vitam æternam, interrogantibus illis, quid facerent, vt operarentur opera Dei: id est, quæ placita essent Deo, & accepta ad vitam æternã, nihil aliud respondit, nisi vt credatis in eũ quẽ misit ille: acsi solum illud sufficiens esset. ¶ Tertius argumentandi locus existit ex natura ipsa euangelicæ promissionis: quæ sola fide: id est, mentis assensione apprehenditur. Et hic est vnde profertur punctum totius diffensionis inter nos & ipsos: vt cap. 5. dilucidum fecimus. Quam argumentationem malis auib; auspicatus est Luther. in de liber. Christ. & 2. artic. ad Leonem. Syllogismus est talis, Vnũ solum verbum CHRISTI, pollicentis nobis remissionẽ peccatorũ, necessariũ est ad salutẽ: veritas autẽ verbi sola fide, hoc est, mētis assensione suscipitur & apprehenditur: ergo eadẽ fide apprehenditur diuina misericordia, per quã gratis iustificamur. Ita illic intelligit illud Luther. qd nõ in solo pane viuit homo, sed in oĩ verbo quòd procedit de ore Dei. Et, Misit verbũ suũ, & sanauit eos: scilicet, quòd verbo, fide apprehenso, iustificamur: Et, Corde creditur ad iustitiam: Et, iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paulus, vbi euangelium vocat virtutem ad salutem reuelatam omni credenti. Porrò inde colligat artic. 1. ad Leonem, quòd sacramenta non conferunt gratiam: sed fides illarum promissionũ, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: Et, Quorũ remiseritis peccata, &c. Hanc eandẽ viam qui buspiam alijs haud dissimilibus locis scripturæ cõmuniter pergunt, vti est ad Galat. Concluse scriptura omnia sub peccato, vt promissio IESV CHRISTI daretur credentibus. Ecce quomodo promissio (aiunt) salutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud est verbum Petri, Huic (scilicet CHRISTO) testimoniuũ perhibet, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Nam nomen, inquit Philippus, (quòd causam iustificationis signifi-

Roma. 4. Genes. 15.

Ioan. 6.

Tertius locus.

Luther.

Matth. 4. Plal. 106.

Roma. 10. &c.

Marc. vlt. Ioan. 10.

Gala. 3.

Actu. 11.

Responsio.

Primum fundamentum. Vox, sola fide, male audit apud Petrum & Iacobum. Hæresis tempore Apostolorum de sola fide. supra ca. 5. 1. Fundamentum. Petrus, & Iacobus. 2. Petr. 3. Iacob. 2. Epistola ad Rom. difficillima. 3. Fundamentum. 2. Petr. 3. Dissoluenda contradictio in testimonijs scripturæ ex eadẽ, ne ad iniquũ sensum trahatur.

cat) sola fide apprehenditur. ¶ Ad hanc tamen instructam argumentorum phalangem, qui syncerè, & absque præiudicio, ea quæ explanata sunt prælegerint, non ita multum expauebunt: nam facillè iudicabunt, quàm non sit solidus sensus, quem ex huiusmodi elogijs sibi videntur exprimere: attamen, vt ex ordine ad singula respondeatur, nonnulla sunt iacienda fundamenta. Primum. Quicquid sit de sensu, vox ipsa, Sola fide iustificari, malè audit apud apostolos Petrum, & Iacobum, teste Augustino, de fide & operibus, capit. 14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter extorta. Nam propter hanc exortam hæresim ait, reliquos apostolos tuas edidisse epistolas: cuius auctores Petr. deprauatores appellat epistolarum Pauli. Et Iacob. (inquit August.) vehementer infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam demõnibus cõparet: dicẽs, quòd etiã demones credũt, & contremiscunt. Secundò supponitur epistolam Pauli ad Romanos obscuram esse admodum, intellectuq; difficillimam. Id quòd non solum Orig. August. & quotquot eam exponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse apostolus huius nos rei curauit admonitos, diceas, esse in Paulo quædam difficultia intellectu. Quòd fit, vt quodcunq; de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum sit per alios apostolos, qui de hac causa, Augustino assertore, veluti eius interpretes, scripsere: Imo verò tertio supponendum est, quòd quauis neq; Petr. neq; vllus vnquam Patrum huius nos admonuisset, per se est euidentissimam, omnia loca scripturæ, quibus sola fides profertur causa iustificationis, necesse habere, vt adhibito temperamento interpretentur, alias nequiret scriptura facta à contradictione vindicari. Hoc fundamentum obiecerim clamoribus istorum, qui nobis exprobrant, quòd cum sint testimonia expressa scripturæ, sola nos fide iustificari, alia nos opera requirimus. Non enim sumus nos quicquid fingimus, sed eadem diuina pagina, quæ tam apertè exigit alia, tum sacramenta, tum opera nostra, præter fidem, non solum ad augendam, sed ad comparandam iustitiam. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Pœnitentiam agite. Et, Nisi pœnitentiam egeritis. Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet in morte. Quæ quidẽ sententiæ, & quæ huius generis plures antea cõmemorauimus, manifestè contradicerent illis, quòd sine operibus iustificamur, nisi per catholicam, intellectu-

Testimonia scripturæ cõtra. Sola fide.

Dux exponē
tes exclusi-
ua.

gentiam conciliarentur. Igitur cum exclusiua
hæc, Sola fide iustificamur, duabus propo-
sitionibus (vt præfati sumus) exponatur: scilicet
fide iustificamur, & nulla alia actione no-
stra, prius examinanda est affirmatiua. Nimirum
cur, si fides alijs vitur sodalibus, ipsa, si non
semper, saltem frequentius enuntietur in scri-
ptura causa iustificationis, vt ex prima argu-
mentatione apparet? Mox quantum ad negati-
uam respondendum, quæ sunt illa opera, quæ
excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersales
illæ authoritates primi ordinis, quibus om-
nis credenti promittitur salus, quas videtur de
fide asserere qualitates: scilicet, necessitatem &
sufficienciam ad salutem: constat veruntamen,
non eundem sensum exhibere de vtraque: sed
enuntiant, fidem esse simpliciter necessariam:
quia sine fide impossibile est placere Deo: suf-
ficientem tamen, si per charitatem operetur,
Nempe si credens pœnitentia & alijs simul o-
peribus, præueniente diuino auxilio, dispona-
tur, quæ opera fides ipsa nos commouet ad sa-
lutem esse necessaria. De necessitate fidei paten-
tissimus est sensus Pauli. Sanè cuius mens est,
fidem ita conferre cum veteri lege, vt lex non
fuerit necessaria, nisi puillo illi peculiariter, &
exiguo populo: fides autem vniuersis mortali-
bus. Et hoc est, vt aduersarijs propheta, Virtus
enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo
primum & Græco: id est, non solum Iudæis,
quibus primum promissum est, sed vniuerso
mundo. Sed ad demonstrandum amplitudi-
nem fidei, quod non solum cepit in euange-
lio esse necessaria omnibus, verum, quod eadē
erat, per quam seroabantur antiqui, subiungit,
iustitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidem: id
est, ex fide antiquorum Patrum in fidem no-
stram, Quæ licet eadem sit ex parte obiecti, illi
autem ex testimonijs prophetarum, in quibus
olim loquebatur Deus, credebant venturum,
quem nos ex ore Christi & eius apostolorum
credimus aduenisse. Attamen quo pacto fides
sufficiat, relinquit tanquam per se notissimum.
Primum, ex alijs locis scripturæ, exigentibus
pariter & sacramenta, & alia opera. Vt, Qui
crediderit, & baptizatus fuerit; vbi iouito Lu-
thero, sacramentum copulatur fidei in causa
iustificationis. Secundo id præsupponebat
Paulus ex iure naturæ, Etenim (quod iugiter re-
petendum est) fides naturam non damnat, sed
tantum culpam. Neque eius abrogat iura: sed
perficit potius: ibidem auxilia sufficiens, vbi
natura deficit. Quare naturæ opifex Deus in
reuelatione fidei lumen præsupponebat na-
turale, quo intelligeremus, ita nos fide iusti-

Soluitur pri-
mus ordo ar-
gumentorū.

Hebr. 11.
Cur potius
fides enume-
retur in scri-
ptura iustifi-
cationis cau-
sa, quam alię
virtutes.
Fides simpli-
citer necessa-
ria, sufficiens
per charita-
tē.
Sensus verus.
Fidei ampli-
tudo.
Roma. 1.

Reuelatio fi-
dei lumē præ-
supponit na-
turæ.

ficandos, si obicem non opponeremus eius
gratiæ. Est enim naturale ius (quod capitu. 1.
præfati sumus) vt qui inimicus est alteri, non
aliter quam per facti pœnitentiam mutata mē-
te possit in gratiam illius restitui. Quin verò
vbi rationes istæ cessassent, quamuis scriptura
proclamarer, sola nos fide reconciliandos, ex
notione, & ingenio ipsius fidei erudiremur ea
tenus intelligendum esse, quod fides sola ostē-
deret nobis salutis ostium, & semitam. Emim-
verò fides, vt secundum suam substantiam ab
alijs secernitur virtutibus, nihil aliud est quam
sydus, & lumen, ostendens nobis viam, non so-
lū per quam debent iusti progredi, sed per quā
gratia ipsa iustificationis in eunda nobis est: ad
salutem verò non satis est viam nosse, nisi gres-
sibus voluntatis intres: non ergo sufficit sola fi-
des. Porro hoc significat diffinitio Pauli: scilicet,
Substantia sperandarum rerum, argumentū
non apparentium. Nempe, quod munus eius
sit, futura nobis illa bona præmōstrare, vt spes
inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, at-
que adeo pœnitudo commissorum nostrorū:
quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps
promouendo perueniamus. Id quod elo-
gium illud ab Apostolo citatum ex Abachuc
evidentissimè in fauorem nostrum proclamati
tantum abest, vt aduersarijs fauceat. Vbi enim
dicit propheta, Iustus ex fide viuuit, seu (quod
alia litera habet) Ex fide sua, siue Dei intelligas,
siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam ius-
ti, & formam totam, qua est iustus: sed planè
quod fides alliciat iustum ad obeūda iussa ope-
ra legis, sustineatque ipsum in laborum patien-
tia propter spem. Quasi dicat, iustus non prius
recipit præmium quam operetur: sed in futu-
rum sperans operatur. Qui sensus perspicue
patet in verbis propheta: vt scienter ante nos
alij adnotarunt. Animat enim illic dominus,
ore ipsius, homines leges, & recordes, qui nō
nisi præsentibus mouentur. Quibus ait, Visus
procul & apparebit in finem, & non mentie-
tur: si moram fecerit, expecta illum; quia ve-
niens veniet, & non tardabit. Ecce qui incre-
dulus est, non erit redta anima eius in semetip-
so, iustus autem in fide sua viuuet id est, spe per
fidem reuelata durabit in opere. Et Apostolus
ipse ad Hebræos eundem protus depromit sen-
sum: vbi ait, Nolite itaq; amittere confidētiā
vestram, quæ magnam habet remunerationē:
patientia enim vobis necessaria est, vt volun-
tatem Dei facientes, reportetis promissionem.
Adhuc enim modicum, aliquantulumq; qui
venturus est veniet, & non tardabit: iustus au-
tem meus ex fide viuuit; quod si suberaxerit
se, non

Fidei inge-
nium.

Aug. de spi-
& lit. c. 13.
explicat quo
modo fides
impetret ius-
tificationē,
quia docet,
quomodo
oportet ad
Deo auxiliū
petere ad im-
plendam le-
gem.
Vide huius
c. 4. & 11.
Hebr. 11.

Iustus et fi-
de viuuit.

Hebr. 10.

Fides quo-
modo erigat
spem, excitet
charitatem.

Fidei pri-
mus motus.
Trid. sess. 6. ca-
pit. 6.
Tho. 1. 2. q.
113. art. 4.
ad 5.
Credeti qua-
ratione pro-
mittat scri-
ptura salutē.

1. Cor. 3.

Dedit eis po-
testatem.

Fides causa
iustificatio-
nis dicitur,
quia est prin-
cipium c. 1.
li. 3.

Fides spes,
& charitatē
gignit suap-
te natura,
nisi quid ob-
stiterit.

Luc. 7.

Ad authori-
tates 2. ordi-
nis.

se, non placebit animæ meæ. Pependat hic
oculatissimus quisque, quem nobis sensum &
propheta, & Apostolus exhibeant illorū ver-
borum, Iustus ex fide viuuit: vtrum exprimi in-
de possit, in sola fide consistere vitam, an po-
tius, quod tantum spem nostram fides erigat,
vt per opera charitatis, præeunte fauore Dei,
tum ad suam conciliandam gratiam adpare-
mur, tum deinceps operam impendamus au-
gendæ. Ergo vbi cunctis omni credenti elo-
gia diuina salutem pollicentur, & vbiuis per
fidem attestantur hominem iustificari; id tan-
tum significatur, quod fides sit primus motus
in nobis, vnde nos incipit Deus ad se conuer-
tere: sane per quam oportet credere, quod ip-
se solus sine vllis nostris præcedentibus meri-
tis iustificat impium: sine quo motu, neque
sperare possumus, neque diligere. Atque adeo
in iustificatione fides est dux, & reliqua ope-
ra, asseclæ. Vnde August. super psalm. 31. Vbi
fides non est, bonum opus non est: videlicet
simpliciter bonum. Bonum enim opus inten-
tio facit: intentionem autem fides dirigit.
Estque eadem ratio ne fides initium, exordium
& fundamentum christianæ pietatis: vt ait in
de prædestina. sanct. Quin verò ad Corinth.
Paul. Fundamentum, inquit, aliud, nemo po-
test ponere, quam quod positum est: quod est
CHRISTVS IESVS. Idem vtiq; pollet
CHRISTVS & sui fides. Atque ille est ger-
manus sensus illius, Dedit eis potestatem filios
Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quo-
niam extra fidem nominis CHRISTI nulla
extat potestas ad salutem. Et quoniam princi-
pium & causa prima (vt est apud philosophos)
virtute continet effectus, iure suo & merito fi-
des prædicatur causa iustificationis. Nam ni-
si nostra obstaret libertas, fides suo ingenio fe-
rax est omnium bonorum: spei quippe geni-
trix, & charitatis parens. Sed tamen quia di-
stinctæ sunt virtutes, & nos liberi ad singulas
sumus (vt capit. 7. differebamus) reuera non so-
la sufficit ad iustitiā. Quamobrem licet CHRIS-
TVS in euangelio fidei semper tribuebat mi-
racula, quæ in sananis languoribus vtriusque
hominis faciebat, tanquam fundamento reli-
gionis, tamen de eadem Magdalena, cui dixit,
Fides tua te saluam fecit, prædixerat, Remit-
tuntur ei peccata multa, quoniam dilexit mul-
tum. Edocens, quod illa ratione fides saluam
fecerat, qua charitatem accenderat, vt cor sal-
uificis pœnitentiæ lacrymis emolliret, dispo-
neretque diuinæ suffundendæ gratiæ.
¶ Vt autem ad enarrationem autoritatum se-
cundi ordinis, quæ exclusiua sunt, proceda-

mus, non defuerunt, quod vbi cunctis apostol.
fide ait, hominem iustificari, & non ex operi-
bus legis, illas præcisè exclusas ceremonias in-
terpretarentur, sacramentaque & vmbatilia sa-
crificia, quæ nihilo plus proderant, quam vt
delineata figura essent euangelicæ veritatis, at-
que adeo veluti infirma, & egena elementa
(quod ait alibi) populum illum quasi sub pœ-
dago agentem, de venturo Deo erudirent,
eiusq; expectatione sustentarent. Etenim cum
Hebræi conuersi tam se de illis ceremonijs ia-
ctarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persua-
dere, non ceremonijs illis, sed fide sub eis vela-
ta comparasse iustitiam, quorū quot in illa lege
fuerunt iusti. At verò penitus speculanti ver-
ba Pauli; perspectissimum est, quod non solū
ceremonias, sed totam legem, imò non tantum
scriptam legem, sed & legem naturæ, & quæ-
cunque opera viribus naturalibus facta, exclu-
dit. Et hæc est sententia Augustini de spiri. &
lit. capit. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Cthe-
si. & fermè Patrum præcipua notæ. Quin Pau-
lus omnibus id luculentius edidit. Compa-
rando enim fidem ad legem, quæ non iustifi-
cat, sed tantum ostendit rationem peccati, ait,
Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret,
Non concupisces. Quod præceptum, cum sit
in decalogo, palam monstratur (vt scitè adno-
tat August.) propositum Pauli fuisse, quod
neque opera decalogi iustificarent. Sed non ne-
cesse habemus mendicare verba Pauli. Nam
ab ipso statim initio epistolæ exerit mentem
suam, conferens Iudæos cum Græcis, conclu-
densq; omnes sub peccato, neque sua quauis
opera virtutem habuisse iustificandi, sed om-
nes egere gloria Dei. Vnde continuo subdit,
Arbitramur iustificari hominem per fidem si-
ne operibus legis. In operibus ergo legis scri-
ptæ depingebat omnia opera cuiuscunque le-
gis, vt quæ non essent solida ad salutem sine
fide. Veruntamen quia Gentes non sibi vsur-
pabant merita iustitiæ, vti Iudæi, ideo peculia-
riter excludit opera Iudæicæ legis. Quocirca
comparatio fidei ad opera legis non est pror-
sus eadem, quæ euangelij ad legem veterem:
sed est comparatio fidei IESV CHRISTI
sub quacunque lege vtriusque cogniti, ad opera
eiusdem legis. Et hoc est, quod ait, exclusam
esse gloriam humanam per legem, non
factorum, sed fidei. Nempe, quod nemo qui ab
initio mundi adeptus est iustitiam, gloriari
potest ex operibus suæ legis: sed ex fide IESV
CHRISTI. Officium quippe legis tantū est
iubere, & iubendo docere rationem peccati.
Sed fides sola est, quæ docet, vnde debeamus
L 3 pete

Vtilitas cere-
moniarū ve-
teris leg.

August.
Hiero.

Comparatio
fidei ad legē.

petere auxilium ad implendam legem. Vnde August. loco citato. Sic interest, inquit, inter legem & fidem, ut quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quod fide sola impetretur salus, sed quod per fidem petamus auxilium: subdit nanque, Lege operum dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non solum vocat euangelium, sed agnitionem fidei: nam & antiqui etiam in lege natura, per eandem fidem implorabant subsidia. Tametsi per antonomasiam, euangelium dicitur lex fidei, quia in ipso per aduentum Christi patefacta sunt mysteria, quae sub lege veteri latitabant: iuxta illud Pauli, Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quae reuelanda erat: Praefati haec sumus de comparatione fidei ad opera legis, ut per eam planus fiat, & conspiciatur intellectus Pauli. Porro, quod in iustificatione solum abdicat, repellitque opera praecedentia fidem, ut vbiunque ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem. Et, Non ex operibus, nihil aliud sibi velit, quam quod nulla opera praecedentia fidem, sicut villo modo causa, aut merita iustificationis: sed fides sit initiu, vnde praeviente Deo incipit motus conversionis nostrae, & bonorum operum, quae deinde subsequuntur. Sic August. in prologo enarrationis psalm. 31. exponit illud, Ei qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiam. Non quod absque nostra cooperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id est impio iacenti in peccato, atque ideo non bene operanti: hoc est, nihil meriti adferenti ad suam iustificationem: credenti tamen per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed quae fides? illa scilicet, quae per charitatem operatur. Vnde statim subdit Apostolus testimonium Psalmistae. Sicut David dicit, beatitudinem hominis cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus: quod est, sine praevijis meritis. Nam quod non excludantur opera, quae divina ope concurrunt vna cum fide. Psalmus ipse explicat: subiungens, Dixi confitebor adversum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Hanc ob rem Lutherus in de liber. & sui sequaces, more sibi observatissimo, dimidiatam illam, & detrunctam allegant veritatem, Corde creditur ad iustitiam. Namque si alterum membrum adhiberent, quod est. Confessio autem fit ad salutem, perspicerent, quod fidei vbi que debet esse confessio comes. Porro ad ineundam gratiam Dei, illa confessio, quae est detestatio

Fides impetrat salutem.

Euangelium lex fidei.

Gala. 3.

Rom. 4.

Psalm. 31.

criminum propter ipsum: ad colendam vero, illa quae fit, corde, ore, & opere in eius gloria. Fides ergo sine operibus, non excludit motus spei, & charitatis, quorum initium est fides. Sed idem significat, sine operibus, quod gratis nullis praecedentibus meritis. Quare idem August. de fide & oper. cap. 14. Cum dicit, inquit Aposto. arbitrari se hominem iustificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, ut praecipua, ac professa fidei opera iustitiae contemnantur, sed ut sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non praecederint: sequuntur enim iustificationem, non praecedunt iustificationem. Dicit, sequuntur: non quod in puncto iustificationis non sit necessarius assensus, & cooperatio nostra, sed quod prius natura infunditur gratia iustificans, quam opera sint meritoria: praecedunt tamen cum actu fidei in genere causae materialis, ut supra explicatum est. Et ideo subdit, quod vbi ait Paul. fide nos iustificari, nunquam qualem libet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque euangelicam definiuit, quae per dilectionem operatur. Ecce quomodo fides dum iustificat, operatur per dilectionem: ut non solum actu fidei (licet sit primus) sed etiam spei & charitatis disponamur ad gratiam, per quam ijdem actus efficiantur merita gloriae. Et non sicut autem adversarij, quod sola fide sine alio praevio actu, recipimus gratiam: quam gratiam subsequitur charitas. Nam quavis de infusa charitate id verum sit, tamen praestit actus etiam spei, charitatis, & poenitentiae: sicut ipsi fatentur, praevio actu fidei. Et de gra. & lib. arb. cap. 8. Audi, inquit, & intellige. Non ex operibus dictum, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his, in quibus te Deus finxit: id est formavit, & creavit. Sicut ait Paul. Ipsius sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hic attende Lector, quod solum excludit Paul. opera nostra propria: non tamen illa, quibus Deus speciali ope nos cooperantes convertit. Haec enim nostra cooperatio nihil obstat, quo minus gratis convertamur: sicuti neque obstat secundum adversarios actus ipse fidei, quo, licet sit noster, apprehendimus (ut aiunt) iustitiam. Et de praevio. sanct. c. 7. (vbi comparat fidem, & opera, quae inde nascuntur, Israeli, & Iudae, qui ex Israele genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cetera quae proprie opera nuncupantur, in quibus iuste vivitur. Ait per fidem impetrari cetera: quia docet a quo debeamus petere auxilium ad faciendum vera opera, Hoc est, per

August.

Lutherani

Ephes.

Fides impetrat reliqua opera iusti, huius cap.

Ambros. Melanctho.

Ephes. 2.

Fides Abraham.

Abraham iustitia.

tinencia ad salutem. Ad hunc modum, licet non ad eum fuisse, & explicite loquuntur omnes sancti. Atque eundem prorsus sensum faciunt verba Ambrosij, quae Melancthon in sua apologia aperte ait sibi contra nos patrocinari. Sunt enim verba Ambrosij, Nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post laucrum iustificatus est. Fides ergo est, quae liberat per sanguinem CHRISTI, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. In his autem verbis, quid rogo contra nos profert Ambrosius? Ait neminem factis suis iustificari: id est, factis proprijs: sed fide per sanguinem CHRISTI. Quod nos fatemur: sed tamen fide per charitatem operante, ut explicatum est. At nil opus est in sententijs Patrum recensendis longius progredi: determinatio est ecclesiae catholicae ante annos plures, quam mille, quid nos Paul. docuerit, vbi ait, Non ex operibus. Nanque illud omnino edocet, quod sancitum est adversus Pelagium: scilicet, ex operibus nostris: id est, viribus nostri liberi arbitrij neminem iustificari. Et ideo Paul. ad Ephes. pro eodem accipit, Non ex operibus, & Non ex verbis. Quod verbum, si isti considerate aestimarent, cognoscerent non excludi opera omnia nostra: puta quae a nobis cooperantibus fiunt praeviente Deo: sed illa quae omnino sunt a nobis, Sed & de fide Abraham vnum verbum subiungam. Confirmant praecipue Lutherani sola nos fide iustificari, testimonio, quod Paulus ex Genes. 15. in hanc sententiam accersit, Credit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ad cuius primum omnium dextram intelligentiam id praemittendum est, quod demiror, neque ab ipsis, neque a nostris fuisse adnotatum. Illum inquam locum, non allegat Paul. tali sensu ut astruat, tunc primum fuisse Abraham iustificatum: id est, ex iniusto effectum iustum. Illud namque affirmatur de illa fide quam adhibuit Deo promittenti sibi semen iuxta stellarum numerum, & id quidem ex sterili, & demortua Sara. Quod vero Abraham iam pridem fuisset iustus, extra dubitationem est: siquidem iam iussu Dei peregrinatus fuerat in terram Chanaan, peragraveratque Aegyptum, & australem plagam, quatuorque debellaverat reges in virtute Dei. Quin vero neque in dubium dandum est quin antequam ei Deus primum loqueretur in Haran, fuisset eius amicus. Sicuti Noe, & multi ex suis progenitoribus, & Sara, & Loth. Per illam scilicet fidem, quae erat sufficiens in lege naturae. Quin optimum crediderim fuisse tunc Abraham omnium

mortalium, cum quo Deus, de altissimis mysterijs CHRISTI, accepta dataque fide pacisceretur: Parauerat enim animum, cui sua arcana commissurus erat. Igitur Paul. illo testimonio duo intendit stabilire. Primum, quod ante circumcisionem, atque adeo ante legem scriptam, fuissent iam homines iusti. Contra tumorem Iudaeorum, qui soli illi sacramento tribuebant causam iustificationis ab originali culpa. Secundum, quod nullum unquam fuit opus iustum, nisi quod procederet ex fide: atque adeo fidem esse fundamentum, & exordium salutis. Vnde verbum illud, Reputatum est illi ad iustitiam, nihil aliud significat, quam quod assensus ille fidei fuit actus iustitiae meritoriusque, & Deo acceptus: sicut opus iusti. Quale profecto & illud est euangelij de Publicano, Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Non enim est sensus, quod tunc primum ex iniusto factus est iustus, ut c. 4. dicebamus: sed quod illa confessio peccatorum, & oratio non confidentis in suis operibus ut Pharisaeus, fuit opus iustitiae. Atque eodem intellectu audienda est series illa iustorum, in quibus ostendit Aposto. necessitatem fidei. Non enim duntaxat loquitur de prima iustificatione, sed in genere, quod nullum unquam opus fuit iustum, nisi ex fide procederet. Et ideo ait, Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain, obtulit. Fide Noe aptavit arcam. Fide Abraham vocatus obediit. Scilicet, quod fide ostendite vnum Deum remuneratorem, atque adeo spe praemij opera illa ex dilectione eiusdem Dei faciebant iusta. Ex istis ergo locis non solum non elicitur, solam fidem sufficere, verum id palam colligitur, quod ut nullum opus fieri potest iustum coram Deo nisi ex fide proficiatur, ita neque fides est per se sufficiens, non solum ad colendam, & multiplicandam amicitiam Dei, verum neque ad ineundam sine alijs operibus auxilio Dei factis, quae ipsa fides ostendit esse necessaria. Et eodem refertur mens Iacobi interpretantis Paulum, & fidem Abraham. Qui profecto non id tantum intendit, quod fides cooperatur operibus ad argumentum Iustitiae, ut aliqui interpretantur, sed etiam quod neque prima iustitia acquiratur sola fide sine operibus dimanantibus ex ipsa fide per auxilium Dei. Nam in genere loquitur, ita proponens, Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat: nunquid poterit fides saluare eum? Et subdit, Fides si non habet opera, mortua est in semetipsa. Quod certe non solum intelligitur de Christiano relapso, sed quod si infidelis certissimam fidem

Luc. 18. Fides Publicani.

Hebr. 11.

Iacobi 2.

De qua iustitia intelligendus Iacobus.

haberet euangelio, non tamen faceret, quæ ista docet ad assequendam iustitiam, fides otiosa esset. Et ideo subdit, quod Abraham pater noster ex operibus iustificatus est, offerens filium suum Isaac: id est, nunquam illa fides quam præstitit Deo, fuisset opus iustitiæ, nisi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata est operibus, ipsisque est deinceps adueta, & consummata. Idemque monstrat in fide Raab meretricis: quippe quæ non est ex fide tantum iustificata: sed quia credens exploratoribus pollicentibus se eam seruatum ire, qui Dei iussu veniebant, spe, & amore Dei abscondit eos. Intentio ergo Iacobi est, quod ab ipsa statim assecutione iustitiæ inchoat fides per opera charitatis operari. Vnde August. libro 83. quæstionum, quæst. 76. ubi hanc materiam ex professo dilucidat, concilians Paulum dicentem, fide hominem sine operibus iustificari, cum Iacobo, dicente fidem cooperari operibus, ait primum loqui de operibus præcedentibus fidem: alterum verò de subsequenti- bus. Veruntamen non solum intelligendū est, de subsequenti- bus gratiam iustificantem, sed suo etiam modo de subsequenti- bus natura fidem, ac disponentibus ad infusionem gratiæ. Subsequitur tandem, vt ad tertium respondeamus argumentum, quo puncto axis vertitur huius controuersiæ. Ait de libert. Christiæ. Luth. omnia reijcienda opera, non modò ex- tera, verum etiam speculationes, meditationes, & quicquid per animi studia geri potest: quoniam nihil horum quicquam prodest. Sed vna re, eaque sola opus est ad vitam, iustitiam, & libertatem Christianam. Ea est sacro- sanctum verbum Dei, Euangelium Christi, si- cut ait veritas ipsa, Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, nō morietur in æternum: Verbum autem sola fide, vt assensus est men- tis, apprehenditur: sola ergo sufficit. Imprimis, quod solum verbum sit tota nostra salus, recens, inauditumque, idioma est. Christus enim in parabola seminantis, non docet verbum esse totam frugem: sed semen, inquit, est verbum Dei. Et secundum cooperationem terræ in qua seminatur, ait ferre fructum. Quod si ca- dat secus viam, neque herbescere permittitur à volucribus cæli. Et alibi, Qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabitur viro sapienti, domum suam ædificantem supra petram. Si verò audierit, & non fecerit, similis erit viro stulto ædificantem super arenam. Verbum ergo euan- gelicum est quidem causa salutis nostræ: est enim virtus in salutem omni credenti, sed tam- en virtus tanquam semen & fundamentum,

August.

Ad tertium ordinem au- thoritarum.

Portentū cō- fictum à Lu- thero li. 3. cap. 2.

Luc. 11.

Luc. 8.

Matth. 7.

Verbū euan- gelicū quo- modo est causa salutis & virtus.

Igitur non satis est ad salutem, vt sola fide ap- prehendatur verbum: id est, assensus mentis cre- datur promissioni, nisi vna credentes coope- remur Deo per charitatem ad conuersionem, & iustitiam nostram. Agnoscimus ergo, cre- dentes accipere remissionem peccatorum per nomen Christi, vt docet Petrus, non ita tam- en vt sola fide assentientes apprehendamus, sed fide per charitatem operante. Non enim auscultamus Philippum recentem Euangeli- cum in locis communibus commentantem, quod solo assensu fidei, quo apprehenditur verbum, apprehenditur iustitia, sed Philip- pum olim euangelij ministrum in actibus Ap- ostopolorum rogantem Eunuchum, antequam baptizaret, an crederet ex toto corde. Ex to- to quippe corde credere, idem est, quod ait Christus, diligere ex toto corde. Vbi com- monemur neminem recipi in gratiam Dei, ni- si actu charitatis, & pœnitentiæ feratur in peccata, quæ impedimento sunt diligendi eum ex toto corde. Sed hic iam audio nostros homines clamoribus nos obruentes, & queri- monijs, cur ita illis inique imponimus: quia nos, inquit, non negamus pœnitentiam ne- cessariam, neque verò opera: quin etiam ita fidei tribuimus per charitatem operari, vt vbi- que inclamemus comites esse indiuiduos. Ne- mo sanè est inter nos, qui vobis imponat. Nam satis supra demonstrauius, cap. 12. ore- tenus, vos prædicare, quod iustificamur fide per charitatem operante: re tamen negatis. Nam etsi admittatis necessitatem pœnitentiæ, nullam tamen dispositionem esse vultis ad gra- tiā. Et quamuis dicatis charitatem infundi post- natura, quàm gratiam, nullum eius tamen mo- tum agnoscitis, quo in Deum ipso præuenien- te moueamur ad obtinendam gratiam: sed fide sola vultis vt recipiatur. Quin duo secum pu- gnantia dicitis. Nempe, quod fides iustificans includit charitatem, & tamen iustificat prius natura quam adueniat actus charitatis. At fide sola iustificari, ait in locis communibus Philip- pum, nihil aliud pollet, quàm gratis iustificari. Hoc tamen nunquam extorquebit à nobis. Non enim idem est gratis, & per fidem: ambo quip- pe tanquam duo enuntiat Paul. puta gratis per fidem: gratis, quia nullis præcedentibus meritis. Per fidem autem, non quod ipsa sit so- la, quæ iustificat, sed præueniente spiritu sancto

FIDES QUÆ PER CHARITA- TEM OPERATUR. Ita S. Syno. eodem sacro spi- ritu edocta exponit Paulum Sess. 6. capit. 8. scilicet, quod vbi cumque Aposto. di- citur iustificari hominem per fidem, & gratis, ea verba

Actu. 10.

Philipp. Melanc.

Actu. 1.

Contradictio Lutherano.

Philippo sola fide iustificari, est gratis iustificari

Syn. Tit.

verba in eo sensu intelligenda sunt, quem per- petuus Ecclesiæ catholice consensus tenuit, & expressit: vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad fi- liorum eius confortium peruenire. Gratis au- tem iustificari, ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam prome- reatur.

Finis secundi libri.

FRATRIS DOMINI- ci Soto Segobiensis, ordi- nis Prædicatorum, De natura & gratia, Liber tertius.

De obligatione iusti ad obseruan- tiam legis. Cap. 1.

QUÆ pars in distributione operis huic demū tertio li- bro relinquebatur, ea erat le potestate iustificati ho- minis. In singulis em qua- tuor statutū, quos efformā- dos instituimus, eum se- cuti ordinē sumus, vt primū in tali statu & habi- tu cōstitueremus hominē, ac deinde quæ esset ipsius facultas ad virtutis opera expēderemus. Ad hunc quippe modū de homine disertū no- bis est: primū in puris naturalibus, mox in flo- re naturæ integræ: ac deniq; in casu naturæ cor- ruptæ. At quia de homine in gratiam restituto, amplior habēdus fuit sermo, proximū librum explicando reconciliationis rationem & mo- dum, totum insumpsimus: huius verò priorem partem de facultate iusti: posteriorem verò de gratiæ certitudine occupabit disortatio. Porro autem trina facultas semper agnita fuit & con- fessa à SS. Patribus, & Theologis, hominis per gratiā Dei iusti, eiusque fauore, & auxilio nixi. Sanè ad cōplendū opera legis, & ad satisfaciē- dum pœnitentiæ fructibus, pro remissis pecca- tis: ac demū ad merendū vitam æternā. Quam proisus triplicem potestatem Lutherani abne- gare abiuræq; pertendūt. At quod ad primum membrū descendamus, præuidere est opus, an fortè de homine iusto contrādictoria profertur circa diuina præcepta. Luth. in eo libello, cui ti-

Dimisso lib. Trina facultas iustifica- ti hominis.

tulū fecit de liber. Christ. ita hominē huiusmo- di libertate per solā fidem donatū extulit, vt pe- nitus à tota lege liberauerit. Et simul nihilomi- nus eadē pagella docet, præcepta legis impos- sibilia esse omnia, quæ à nobis impleantur. Quin verò ex eo quod sunt nobis impossibilia, fit, in- quit, vt vnico actu fide impleamus omnia. In- tuere, quò euaserit vesania illa, quā idcirco tam multis reprobauimus lib. 1. c. 2. scilicet q; con- cupiscētia post remissionem in baptismo sem- per maneat peccatū, eadēq; prohibeatur illo mandato. Non cōcupiscēs. Exinde enit collig- it, quod sit omnino concupiscētia carnis, in- euitabilis trāsgressio. Quin verò cū inclinet ho- minem contra omnia præcepta, omniū sit vir- tute (etiam citra consensum voluntatis) tran- sgressiones, quas euitare nō possumus. Sed ta- men qui fide, ait, certò credit, omnia cōdonari per Christum, illa sola fide non solum obrinet, vt non sibi impudentur peccata illa, sed totam legē implet. Atq; adeo qui credit, inquit, lege iam liberatus est. Ex quo cōtinuò conficit nul- lam esse virtutem, nisi fidem, neq; aliquod esse peccatum præter incredulitatem: iuxta illud, Concludit Deus omnia in incredulitate, vt o- mniū misereatur. Hæc verborū tamen portēta sui seipsa enarratione produnt, quàm sunt ab- surda. Nam primū, si sola fide credēs impleant omnia præcepta, quomodo sunt cōpleto im- possibilia? Respōdet Marti. quia ipse Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falsissimū est. Nan- que (vt maiorem explicationem in sequentia capitula referuimus) nō ipse est qui credit sibi: sed nos sumus qui illi credimus. Fides enim li- cet fiat ab ipso, in nobis tamen est, non in ipso. Vnde Augustin. lib. 1. retract. Licet Deus ope- retur, inquit, omnia in omnibus, nō tamē cre- dit omnia in omnibus. Si ergo per fidē imple- tur præcepta, nos sumus qui auxilio Dei imple- mus, atq; adeo nō sunt nobis seruatu impossi- bilia. Sed de hoc paulò post. Nūc enim hoc tan- tum euincere damus operam, quod iustus non protinus eximatur ab obligatione legis. Ita em ait Luth. quod iustus non operatur ex obliga- tione, sed ex amore solum: iuxta illud Pauli, Ne- mini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diliga- tis. Vnde illā statuit antithesin, Christianus ho- mo omniū dominus est liberrimus, nulli sub- iectus, sed tamen omnium officiosissimus: & ideo omnibus subiectus. Nos autem cōtrariam confitemur conclusionem. Christianus quan- tacūque polleat sanctitate, nullus à legis obli- gatione liberatur. Et primū omnium Luth. so- didissimè permiscet, ac cōfundit libertates di- uinas. Aliud enim loq; diuersum est, virum

Luthera- rum contra- dictio.

Lutheri vesania.

Nulla virtus præter fidē Luthero, vi- de ca. 5. li. 2.

Contra Lu- the.

August.

Lutheri an- tithesis.

Conclusio catholica.

Primum ar- gumentum.

Duae libertates.

Obligatio legis.

omni officio, & sanctitate progressum liberum esse à renitentia, & molestia sensualitatis, aliud verò liberum esse à legis vinculo. Demus enim hominem, non solum utcumque in gratia Dei, sed adeò prouectum, ut audeat cum Paulo dicere, Quis me separabit à charitate Christi? Is profecto ex charitate, & filiali timore, omni procul posito metu, operabitur: sed tamè non propterea est liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc consistit, quòd qui contrafecerit, reus eius sit, atque adeo indignationem & iram Dei incurrat: quicumque autem, quantuncumque iustissimus contra legem faceret, haberetur reus apud Deum. Ergo ut summa quisque libertate faciat iussa legis, non tamen exemptus est à lege: sed id tantum est assecutus, ut sint sibi leuissima, ac suauissima eius præcepta. Quin vero etiam apostoli in gratia confirmati tenebantur lege. Aliàs, quid Paul. corpus tam acerbè castigabat, & in seruitutem redigebat, ne, cum aliis prædicabat, ipse reprobis efficeretur, & seruari petebat à colaphizante se angelo Satanæ? Sed & sanctissima virgo, quæ non solum fuit confirmata ut nec venialiter peccaret, sed neque vllum experta est tumultum carnis, aut tentationem ad malum, obligabatur lege, quam si transgrediretur, rea fuisset, & in culpa coram Deo. Et tamè Lutherus, qui non solù agnoscit luctam carnis cum ratione, sed illam ait esse inuitabile peccatum, non modò perfectissimos homines, sed quemcumque iustum, in quo præter naturalem concupiscentiam, extant corrupti habitus, & vis prauæ consuetudinis, vult liberum esse à lege: & quòd ex amore omnia faciat. Nunquid non istud pestilentissimum dogma, amoris fucò delinitum, in perniciem est omnium virtutum? Quot inuenias inter iustos etià homines, qui si lege essent soluti, opera ex amore vniuersæ legis præstarent? Vnus fuit Christus, qui nulla legis obligatione opus habebat, eo, quòd cum homo Deus esset, repugnabat, ut opus aliquod etiam humanum, nisi iuxta diuinam regulam, ageret. Accipe contradictionem alteram absoni huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud est, quàm professio seruandæ legis: iuxta illud, Euntes docete omnes gètes, baptizantes eos, & docentes eos seruare omnia quæcunq; mandavi vobis: quid ergo est, quòd còtra obstrepit Luthe. per fidem liberari hominem à lege? An verò aliis, quàm professoribus legis dicebat Christus, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata? Non homicidium facies: nò adulterabis, &c. Est enim decalogus adeò iure naturæ mentibus hominù inscriptus, ut ne-

Christus euy liber esset à legis obligatione. Altera contradictio.

Matth. 19.

minem vquam mortalium non obligauerit: quomodo ergo Christus nature perfectior, nò illum edixisset pro cõfessoribus fidei? Vnde Paul. Legem ergo, inquit, destruimus per fidem? Absit: Sed legem statuimus. Et, Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, &c. Et subdit, Non sicut gentes quæ ignorant Deum. Acti dixisset, quo nos fides altius in notitiam Dei promouet, eò maiori nexu obstringit ad sanctitatis custodiam. Nam, ut ait veritatis ipse magister, Ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non se preparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantum abest, fidem liberare à lege, ut potius ex cognitione fidei accessio fiat culpæ transgressori. Et præterea confirmatur conclusio. Lex decalogi nihil aliud est, quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut te ipsum. In primo enim continentur præcepta primæ tabulæ, & in altero præcepta secundæ: fides autem hoc nos suapte natura docet, & huc animos nostros appellit, ut Deum & proximum diligamus: ergo ad hoc etiam nos lex euangelica alti ingit: atque adeo nullus Christianus per fidem religatur à lege, sed potius ad sanctissimam eius custodiam obligatur. ¶ Postremum itaque atque euidentissimum argumentum ad prodendum hunc errorem est, quòd si iustus liber esset à lege, non posset amplius iustitiam amittere: sanè quæ nisi per legis transgressionem, amitti nequaquam potest. Ad hoc argumentum duobus modis cogitare possumus, ut respondeant. Primo, quòd qui semel est in gratia accepto regenerationis lauacro, non possit amplius peccare. Hæc autè fuit hæresis Iouiniani, ut refert Aug. lib. de hæres. cap. 82. quam etiam nunc S. Synodus Trident. canon. 23. condemnat. Neque opus est in errore adeò manifesto deuincendo tempus infumere. Non enim solum principes duos amicos Dei, David inquam, ex veteri testamento, & ex nouo Petrum lapsos nouimus, verùm & Adam in tanto gradu & felicitatis culmine conditum, atque ipsum etiam primum angelum, tanquam Luciferum exortum: ut pote & diuina cognitione splendidum, & diuino amore flagrantem, legimus cecidisse. Quocirca intelligere non possum, quid sibi Bucerus obtendiculo illo velit, quo in cõcordantia huius controuersiæ protegere nititur magistrum suum. Dicens, quòd fides iustificans ex eo liberet iustum à lege, quòd qui fide viua credit, nihil aliud potest, quàm gloriam Dei

Roma. 1. Theol. 4.

Confirm.

Postremum argument.

Prima responsio Lutherorum. Hæresis Iouiniani. Syn. Trid.

Secunda responsio Lutherorum.

Lutherus.

Dei querere, & hac metitur necessario omnia. Etenim falsissimum imprimis est, peccata venialia referri posse in gloriam Dei, à quibus tamen nemo iustorum incolumis est. Et præterea licet dum iustus perseuerat in iustitia, committere nequeat peccata, quæ simul sint cum gratia, est nihilo secius semper in periculo peccandi. Nanque fides iustificans non liberat hominem à possibilitate peccandi: & ideo nò est, cur liberet à lege prohibete peccata. Quapropter, quòd vehementius istos in suspicionem criminis Iouiniani pertrahit, est, quòd citant in testimonium suæ sententiæ illud, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natum est. Inde enim illi arguebant, iustum peccare non posse. Ad quòd tamen August. & secundum eum Sanct. Thom. 2. 2. q. 24. artic. 11. respondet, quòd triplex est charitatis consideratio. Prima, quatenus est motus spiritus sancti. Et ex hac parte charitas nullum potest admittere peccatum. Atque ad hoc pertinet perseuerantia: quæ est donum ipsius Spiritus sancti, manutinentis nos. Secunda consideratio charitatis est secundum ipsius propriam rationem. Ex qua etiam parte repugnat illi peccatum, sicut calori infringidare. Et utroque modo intelligitur verbum Iohannis, quòd, qui natus est ex Deo, peccare non potest, si solù consideretur ratio feminis, quòd est in illo. Sed tertia consideratio charitatis est ex parte subiecti: puta hominis in hac vita. Et hac de causa amitti potest charitas: quia cum fides, obscura sit cognitio, non ostendens nobis essentiam ipsam diuinam, non ita configit voluntatem nostram Deo, ut semper sit in ipsam intenta: atque adeo nec tanti vigoris est, ut superare omni ex parte valeat pugnas huius nostræ militiæ: & ideo iusti semper fræno opus habent legis. Facialis autem illa visio est, quæ beatos, molestia iam carnis exutos, ita in diuinum transformat amorem, ut nulla opus habeant cogente lege. Nost i verò Protestantes, quòd proprium est illius beatus visionis, fidei volunt iustificanti tribuere. ¶ Altera verò responsio Lutherorum est ad argumentum propositum, quam à suo sunt magistro docti: videlicet quòd quauis iustus gratiam possit, iustitiamq; perdere, id tamen non potest, nisi vno peccato incredulitatis: sicuti iustitia non acquiritur nisi vna virtute fidei. Ita enim lib. 1. cap. 5. referebamus ex Lutero aduersus Carolstadium. Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Et de capt. Babyl. Nulla peccata possunt hominem

1. Ioh. 9.

Triplex consideratio charit.

Quare charitas amitti potest.

damnare, etsi velit, nisi sola incredulitas. Neque habenti fidem dubitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Cernenda ergo hic est intentio istorum, perpendendumque punctum contradictionis inter nos, & ipsos. Intendunt, quòd cum Deus simpliciter, & sine dependentia ab operibus nostris promiserit nobis salutem, solum tenemur adhibere fidem illi promissioni nudè & absolutè, sine respectu impletionis aliorum præceptorum. Et ideo dixit Luthe. super epist. ad Gal. quòd sola fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neque præcepta, neque prohibita. Confessio autem catholica est, quòd promissio euangelica non est nuda & absoluta, sed tali peccatoribus conditione promittitur salus, si præteritæ vitæ pœnitentes proponant seruare mandata. Quamobrem ut sola fides non sufficit ad iustificationem; ita neque absoluit iustum ab præceptorum vinculo. Et ideo Synodus modò mentem istorum, plenè intellectam, condemnauit. Nam cano. 19. anathema eos pronuntiat, qui nullum præceptum esse aiunt in Euangelio, præter fidem, cætera verò indifferentia esse. Et can. 20. eos qui aiunt hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione obseruationis mandatorum. In his postremis verbis punctum attingitur radix Lutherani huius erroris. Non enim præceptum fidei est tota lex euangelica. Haud quidem theologos præterit dubitatio illa, an infidelitas esset causa omnium peccatorum. Neque dissentent, multa peccata ex debilitate & languore fidei promanare. Nam cum ex fide & spes nostra ortum habeat, & officiosa charitas vegetetur, quo firmior est fides, robustior spes est, & ardentior charitas. Vnde Paul. postquam viderat arcana Dei, nihil in rebus meruebat, per quòd posset ab eius charitate dielli. ¶ At verò iis nihil obstantibus tripertita statuitur hic conclusio. Sanè, quòd neque omnia peccata infidelitas sunt vel incredulitas, ut isti autumant, neque infidelitas est omnium causa, neq; per quòd cunq; peccatum expugitur fides. Primum membrum manifestum est. Nam licet omni peccato hæc sit cõmunis ratio: puta, quòd sit dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, atque adeò auersio ab eius bonitate, differunt tamen specie

Punctum contradictionis inter Luthe. & Catholicos.

Syn. Trid.

Theologorum sententia de peccato infidelitatis.

Conclusio.

Ratio peccati.

Ratio peccati. Tho. 1. 2. q. 113. art. 2. & latius q. 72. artic. 1. Differentia peccatorum. Tho. 1. 2. q. 118. art. 2.

cie vitia, ratione conuerſionis ad obiecta diuerſa, quæ ab illo ſunt intenta, qui peccat. Nemo enim reſpiciens ad malum operatur, ſed ductus ſpecie boni. Quemadmodum virtutes ipſæ inter ſe diſtant ratione obiectorum, quæ ſingulis ſunt propoſita. Quocirca, vt virtutes, ſic etiam & vitia obiectis primum omnium diſcernuntur. Atque omnium prima differentia eſt, quod vitia illa, quæ ſunt proximè contra Deum ſpecie ab illis differunt, quæ ſunt contra proximum. Sicuti virtutes tres Theologiæ, à moralibus. Quinimò propter diuerſas rationes quibus in Deo differunt tria illa obiecta, ſcilicet veritas, quæ obiectum eſt fidei: & beatitudo noſtra, quod tendit ſpes; & ſua in ſe bonitas, quæ obiectum eſt charitatis, diuerſæ virtutes ſunt, fides, ſpes, & charitas, diuerſæque etiam impietatis crimina, infidelitas, deſperatio, & odium Dei. Porro autem neque vniuerſa peccata citra temporalia bona eiſdem ſunt generis. Nam omne quod eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Quibus verbis apoſt. iuxta bonum, Philoſophis tripartitum, ſpecies vitiorum diſcreuit. Eſt enim alia concupiſcentia naturalis, quæ ad tactum pertinet, vel ciborum & aliarum rerum, quibus indiuiduum cõſeruetur, vel venereorum, quibus propagatur ſpecies. Alia verò animalis: quippe eorum, quæ ſola apprehenſione & poſſeſſione, vel potius vſu delectant: vt pecuniæ, & id genus vtilium bonorum. Quarum primam vocauit apoſt. concupiſcentiam carnis, & ſecundam, concupiſcentiam oculorum. Sed tertius appetitus eſt ſublimium bonorum, magiſque ſpiritualium: quales ſunt honores, atque hũc nuncupauit ſuperbiam vitæ. Sed & ſub his tribus generibus agnouit Grego. 31. moraliũ, ſeptem capitalium vitiorum ſpecies, Theologis, imò Chriſtianis vniuerſis receptiſſimas, quas ad Rom. & ad Gal. cõmemorauit Paul. Quorſum hæc? Cerrè vt oſtendamus, nõ omnia crimina, eſſe peccata infidelitatis, ſed obiecta habere diuerſiſſima. Ex quo faciliſſimè colligitur ſecundũ membrũ aſſertæ cõcluſionis: ſcilicet, nõ omnia enaſci peccata ex infidelitate, ſed vt ſuis ſunt obiectis diuerſa, ita ex diuerſis affectionibus, & animi ægritudinibus perpetrantur. Re vera qui vel ira percitus occidit, vel turpi amore captus labitur, vel auaritia ſordet, nõ peccat contra fidẽ: nam certus eſt malè agere. Vnde conſequeus tertium mẽbrum ſit cõcluſionis: ſcilicet, quod non per quocunq; peccatum extinguitur fides. Sicut enim in aliis virtutibus non quicunq; peccat ex ira, amittit tempe-

1. Ioan. 2.

Grego.

Roma. 1. Gala. 5.

Membrũ ſecundũ cõcluſionis. Non omnia peccata ex infidelitate oriuntur. Memb. 4.

Non omni peccato extinguitur fides.

rantiam circa delectabilia tactus, nec qui peccat cõtra temperantiam, amittit liberalitatem: ita neque quocunq; peccato mortali amittitur habitus fidei, quo verè credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atque adeo promiſſionem ipſam remiſſionis peccatorum, ſi voluerimus corda à noſtris iniquitatibus per gratiam Dei reuellerẽ. Quod ſi diuerſæ ſint materiæ vitiorum, & vitiorum, circa quas diuerſi noſtri affectus verſantur, diuerſiſſima etiã ſunt alia præcepta à præcepto fidei, atq; diuerſæ obligationes, quales in ipſo diſtinctiſſimo decalogo ſeparatim exprimentur. Atque adeo intentum eſt huius capituli, fides haud quaquam iuſtum eximit à lege, ſed legi potius ſubdit. ¶ Vnus aut alter locus eſt ſcripturæ, quæ poſſunt aduerſarij huic catholicæ veritati obmõliri, quippe verbum illud Pauli, Lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis impijs, & peccatoribus, &c. Et illud, Si ſpiritu Dei ducimini, nõ eſtis ſub lege: omnes autem iuſti ſpiritu Dei ducuntur: iuxta illud, Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Quibus accedit & illud, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Ad hæc autem faciliſſima eſt, veriſſima, & planiſſima Theologorum omnium reſpoſio, niſi vniuerſos iſti reſpuiſſent. Sunt enim in lege virtutes duæ. Prima, quod eſt regula noſtrarum actionũ, cuius transgreſſio, peccatũ eſt, & à qua legis virtute nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit Paul.) poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, neque poteſt quiſquam Deo aut ſuis poteſtatibus eſſe ſubditus, niſi ſit ſubiectus legibus. Sed alia virtus eſt legis cõerciuæ, quæ cogit incontinentem cõtra ſuas agere appetitiones, & hoc modo iuſtus, ille ſcilicet, qui ſedatas iam habet, & pacatas turbulentas paſſiones, non ſubditur legi, quoniam nutui ſpirituſſancti omni procul metu legis obſequitur.

De explicatione legis.

Cap. 2.

HOC itaque primum cõſtituto, quod iuſtus nõ ilico liberat à legis vinculo ad iudiciũ, an poſſit plenè ſatisfacere legi, quæ principalis eſt intentio i prima parte huius libri, breuis præmittendus eſt ſermo de explicatione legis: ſanè de qua neq; om̃ino aduerſarij nobiſcum cõſentiunt. Atq; in capite primũ hæc ſancta cõfeſſio Chriſtianis ſupponenda eſt, quod Chriſtus non ſolum à Deo datus hominibus eſt, ceu redemptor, cui ſit fidendum, verũ vt legiſlator cui eſt obediendum, vt Syno. Trident. can. 21.

Chriſtus legiſlator & redemptor.

Diuerſa præcepta.

Argumentum Lutheri.

Reſponſo.

Legis duæ virtutes.

can. 21. ſanxit contra impios quosdam negantes fuiſſe legiſtorem. Et quidem, quatenus res ad decem præcepta ſpectat, quauis vniuerſa ſint de iure naturæ, & in lege veteri fuerint explicata, tamen in lege euangelica obligationem habent iuris diuini, eo quod à Chriſto ſunt præcepta. Lex enim vetus ſimpliciter quãtum ad illius legis obligationem attinet, proſus abolita eſt. & extincta in ipſo paſſionis momento, quo Chriſtus protulit, conſummatum eſt. Nam tranſlato ſacerdotio, inquit Paul. neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. Vbi abſque vlla exceptione totam legem expiraſſe docet, quoad vim obligandi. Illud autem Theologorum axioma, quod ex præceptis antiquis, ceremonialia antiquata ſunt & abolita: legalia verò nõ omnia, ſed moralia omnia permãſerunt, ſic intelligendum eſt, quod prima, qui erant figura venturi Chriſti, non licet amplius præcipere in noua lege: ne ſint falſa ſigna. Secunda verò licitè integrari poſſunt: ſed tertia, quia erant iuris naturæ, neceſſariũ fuit, vt iteratò inſtaurarentur. Itaque decalogus præter obligationem naturalem, nullam proſus habuiſſet in Euangelio obligationem diuinam, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota ceſſauit, ac ſi nunquam fuiſſet), niſi denuo præceptus fuiſſet à Chriſto tanquam à vero legiſtatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquam verus legiſlator multa exponens mandauit, & commendauit ad idem ius pertinentia, quæ mundus tunc ignorabat. Vt, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum celorum. Beati mites, & beati qui lugent, Siue conſilia ſunt, ſive aliquando præcepta, nihil modò diſputamus. Neq; verò ſolum vt Scribæ & Phariſæi legis enarratores, ſed tanquam poteſtatè habens, leges ponebat. Audisti, quia dictũ eſt antiquis. Non occides: ego autẽ dico vobis, Quicunq; dixerit fratri ſuo racha, &c. Audisti quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis, ego autem dico vobis, Quicunq; viderit mulierẽ ad concupiſcendũ eam, iã mœchatus eſt in corde ſuo. Atqui præter hæc naturalia adiecit, & præcepta ſacramentorum: Vt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ intrabit in regnũ celorum: &, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: &, Niſi poenitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis. Neq; id tantum verum, utcunq; aduerſarij reſultent, facultatem fecit Eccleſiæ leges condendi, quæ eſſent vt luſuarum antemurale, quibus vineam ſuam ſepiarat. Non quod ipſi deeſſet prudentia perfectiſſimè inſtituendi totũ Eccleſiæ ius: ſed quia

Hebr. 7.

Tria genera præceptorum legis veteris.

Mat. 7. d.

Sacramentorum præcepta.

Facultas Eccleſiæ ad cõdendas leges.

ſciebat temporũ, locorumq; varietatẽ, diuerſoſq; hominũ caſus nouis nonnunquã legibus in digere. At non eſt hic locus hæc preſſius tractandi: ſed hæc meminimus ad enarrandũ canonem Concilij, qui hoc tempore fuit propter quosdam neceſſarius. ¶ Hac autem conſideratione præmiſſa, duo ſunt puncta, de quibus Lutherani à nobis diſſentiũt, intellectu neceſſaria ante diſputationem de ſatiſfactione legis. Primum de explicatione præceptorũ: & alterum, an præter præcepta ſint aliqua conſilia. De primo ergo puncto aiunt (vt eſt videre apud Melancthonem in loco cõmuni de bonis operibus, & apud Bucerum in libr. de concor. controuer.) quod nos doctrina operum præclare tradimus de externa hypocrifi, aut de humanis ceremonijs: opera verò primæ tabulæ, & fontem bonorum operum ignoramus, & obruimus. Et vocant externam hypocrifiſim, ſeptem præcepta ſecundæ tabulæ. Siquidem hypocrifiſim diſcernunt à præceptis primæ tabulæ, quam vocant internam iuſtitiam. Interna autem iuſtitia eſt, inquit, credere verbo Dei, timere Deum, conſidere Deo, firmare ſemper fiduciam, ne vincat dubitatio, quod ſumus in gratia Dei. Quæ quidem dubitatio, aut contemnit Deum, aut fugit iratũ, aut non verè inuocat. Ecco myſteria in quibus iſti cõſlocant totam vitam Chriſtianam, ſuadentes hæc omnia exteriora, aut nihil, aut paruum referre. ſed totum negotium Chriſtiani iuſtus conſiſtere in corde. Neque enim ſatis eluere eum poſſunt colorem, quo ſunt à magiſtro ſuo tincti, in de liber. Chriſt. ubi ait, nihil prodeſſe externa opera: ſcilicet, verſari in locis, & officijs facris, ieiunare, neq; voce orare, imò neq; interiores ſpeculationes, aut meditationes, præter vnã fidem & fiduciam. In primis, quæ in ſua dignitate loquantur de præceptis ſecundæ tabulæ, quin verò quã indignè de illis ſentiat, quis eſt, qui nõ videat? Putant enim in hoc tantum eſſe nobis iuſta, quod Deus nos voluit illis exercere, quibus tanquam testimonijs fidei ipſam glorificaremus. At verò ratione longè diuerſa diſcernit Eccleſia catholica inter primam ac ſecundam tabulam præceptorum. Non enim diſtinguitur vt externa opera ab internis: nam tam in prima, quã in ſecũda præcipiuntur, & interna & externa opera. Diſcrimen autem eſt, quod cum Deus, & in ſe optimus ſit, ac propter ſe cõcedus, & naturæ quoq; author, rerumq; genitor, cui nõ eſt i cura eſt, & proſideria, in duobus ſummam poſuit omnium mandato: ſcilicet, Diliges dominũ Deum tuũ ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum ſicut te ipſum.

Duo puncta diſcordiæ.

Melanctho. Bucerus.

Hæreſis.

Luther.

Idem lib. 1. cap. vltimo.

Indignè Lutherani de ſecunda tabula loquuntur.

Diſtinctio primæ & ſecundæ tabularum, vide lib. 1. c. 21.

Ex quibus madatis ait, vniuersam legem pendere & prophetas. Primum autem quod ad suum ipsius pertinet cultum, in prima tabula iussit tribus preceptionibus explicari: secundum autem, in altera, septem aliis. Neque vero preceptiones primae tabulae, mentis sunt duntaxat meditationes, sed in opera se etiam exe-

Primū preceptum. vi. de lib. 1. capit. 2. 2.

Secundum.

Tertium.

Hypocrisis lib. 2. cap. 2. & lib. 3. c. 8.

Rom. 13.

1. Ioan. 4.

gerent, sicut dilecti fuerunt ab eo. Vnde colligit, nullum esse explorariu indicium diuinae dilectionis, qua dilectione proximi. Quare Paul. non satis habuit explicare vnitatem humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti sumus in vnum corpus. Sed vno, inquit, spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et alibi, Membra sumus corporis eius (puta Christi) de carne eius, & de ossibus eius. In summa, tanti fecit Deus opera haec externa, quibus charitatem colimus inter fratres, ut cum omnium bonorum in se ipse diues, nostrorum non indigeret, ita proprie cuiusque personam induit, ut non satis habuerit dicere, Quod vni ex istis fecistis, pro me fecistis, sed mihi fecistis. Et in postrema die tota praemonuerit iudicationem futuram, si cum fuisset nudus, vestitus a nobis fuerit, si passus denique in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera secunda tabulae hypocrisis Protestantes appellant? Dicentes totum negotium Christianum in corde cum solo Deo gerendum. Agnoscimus enim verbum Christi liberatoris nostri, Regnum Dei intra vos est, quoniam, ut ait Paul. Lex nostra lex spiritus est, sed tamen eo modo est spiritualis, quo alibi explicat non esse regnum Dei escam, & potum: sed iustitiam, & pacem, & gaudium spirituale non conseruatur, nisi per exteriores actus. Secundum istorum a nobis dissidium de lege Christi est, quod nullum in Euangelio agnoscunt consilium, quod non sit preceptum: si non particulare, saltem inclusum in precepto de dilectione Dei super omnia. Ex quo, ut cap. sequenti videbimus, eliciunt vnum argumentum ad confirmandum, quod non possumus huic precepto satisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idque irrident nos, ut capitulo de satisfactione videbimus, quod cogitemus, non solum posse satisfacere legi, verum aliquid ultra supererogare. Quocirca cum in libello imperatorio; instante Ekio, scriptum esset, opera quidem a nobis fieri bona, quae a Deo sunt mandata, & commendata, postea Buccer. circa finem libri sui de concordant. controuer. reclamauit, satis fuisse positum mandata. Quia nihil est, inquit, in Euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua vero opera; quae ex humanis institutis sunt; prosum condempnant, ut patet in suo didagmate, de quo articulo optime obuiatum illis est a Colonienfibus in antidiadagmate. De hoc autem articulo consiliorum dicam, quod ad praesens propositum de satisfactione legis attinet,

Lucz 18. Roma. 14.

Secunda controuersa de consiliis.

Libel. imp.

Bucce.

eo praesertim, quod nonnullos inter catholicos audiuimus de hoc dubitates: quinimo contentendentes, nullum esse opus supererogationis vel consilij, sed omnia esse precepta. Etiam illud, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, &c. Cuius contraria idcirco conclusio constituenda nobis est. Ratio qua maxime testimonia sacra huius veritatis elucidantur, est haec. Deus in operibus erga proximos illa tantum edixit nobis sub precepto, quae pertinebant ad custodiam charitatis: nam finis precepti charitas: caetera vero officia, non erat, cur nobis iniungeret ex necessitate: in his autem quae ad cultum suum pertinent non est obligationem nostram meturus ex magnitudine beneficiorum, quae in nobis contulerat, creationis, & redemptionis, sed omnia iuxta naturam nostram suauiter disposuit: illa tantum praecipiens, quae suam amicitiam seruant, & quae possibilis essent, neque adeo difficilia, non modo his aut illis hominum conditionibus. siue hoc aut illo loco vel tempore, sed quae omnibus quocumque tempore, & loco essent possibilis: reliqua vero in optione cuiusque posuit. Quare consilia non sunt per se perfectiora, quam opera preceptorum: sed cum finis omnium mandatorum sit perfectio charitatis, consilia ordinantur ad maiorem eorum custodiam. Quare licet non sint necessaria, hac tamen ratione pertinent ad perfectionem. Vnde statim Christus in solenni illa legis promulgatione ante necessaria praepcepta proposuit perfectiorum consilia, Beati pauperes spiritu. Nam pauperies non est necessaria, sed legitimus bonorum usus. Beati qui lugent: & his similia. Et ideo subdit, Vos estis lux mundi: quasi quibus competit non solum iustitiam vulgariter colere, sed egregie usum etiam rerum licitum abiciere. Atque ex hinc forte legitimus eruitur intellectus illorum verborum. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno caelorum: qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur. Facit enim dubium, quomodo precepta vocauerit minima, eum autem qui seruauerit, appellauerit magnum. Loquitur ergo forte de operibus illis consilij, quae ex eo dicuntur minima, quia non sunt necessaria, sed tamen qui legitime seruaerint, scilicet, ad maiorem, & consummatiore preceptorum custodiam, futuri sunt in regno caelorum, non qualescunque ciues, sed magnates. Accedit & verbum Christi, Sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum, qui potest capere capiat. Cuius expositorem agit Paul. vbi ait, Bonum est homini mulierem non tangere, &

Matth. 19. Conclusio catho. de consiliis.

Matth. 5.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Volo omnes homines esse sicut ego sum, &c. Dico non nuptis, & viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego: subdit autem, De virginibus preceptum domini non habeo, consilium autem do, &c. Haec autem comunia sunt. Sed rem paulo exactius vrgebo ex illo vbi dominus adolescentulo illi interroganti, quid faciendo vitam aeternam possideret, legitur respondisse, Serua mandata: mox dicenti, seruasse à iuuentute sua, adiecit, Vade, & vende omnia quae habes, &c. Ille enim locus est, vbi perspicacissime discernitur inter comunem ordinem preceptorum, & singularem consiliorum accessionem. Bisariam autem interpretari vel deprauare moliantur hunc locum aduersarij. Primum enim aiunt, adolescentem illum fuisse Pharisaum, qui mentitus est seruare precepta, & ideo iussim esse relinquere diuitias, quae sibi erant impedimento. Quo videntur Hierony. & Orige. inclinare: sed profecto nulla potest ratione negari, quo minus legem seruasset, quo ad satis erat ad amicitiam Dei. Nam habetur Mar. 10. quod Christus intuitus eum, dilexit eum. Item quoniam si fuisset mentitus, non respondisset Christus, Si vis perfectus esse: seu, ut habetur in Marco, Vnum tibi deest: haec enim verba supponunt, iam fecisse iuuenem, quod ei dixerat Christus necessarium esse ad vitam aeternam. Hoc forte verum est, quod non seruabat preceptum dilectionis modo perfectissimo, erogando bona sua in pauperes, ut esset inter perfectos. Et illa forte fuit mens Hieronymi & Orige. ut author est S. Tho. 2. 2. q. 189. artic. 2. Repugnat enim perfectioni maxime Christianae, ut tam diues esset, quam ille creditur fuisse, vbi erant pauperum greges, quibus potuisset bona sua distribuere. Sed meritis fuerit necne, nihil moror. Na vt vtravis pars vera sit, manifeste colligitur ex littera, discrimen consiliorum a preceptis. Aliorum ergo est responsio, quod non solum seruare alia mandata: sed relinquere omnia sit necessarium ad salutem. Quare vbi ait Christus, Si vis perfectus esse, non loquebatur de perfectione supererogationis, quae nulla est, sed de illa quae est necessaria ad salutem. Propterea, quod, ut refertur apud Marcum & Lucam, dixit, Vnum tibi deest, vade, quaecumque habes vende, &c. Haec autem interpretatio exinde deprehenditur falsa, quod si de tali necessaria perfectione intellexisset, in initio illico interrogationis illam respondisset esse necessariam, vbi iuuenis interrogauit, quid faciendo vitam aeternam possideret. Cum ergo discrete ait, Si vis ad vitam ingredi, seruare mandata. Sed si vis esse perfectus, vende, &c.

Matth. 19.

Mar. 10.

Interpretatio praua illius, Vade & vende, &c. Hierony. & Orige.

S. Thom.

Secunda interpretatio.

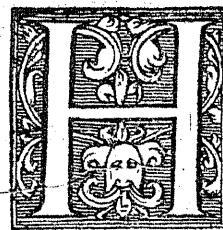
manifestè distinxit inter opera necessaria, & opera cōsiliij. Vnde quod addit, Vnū tibi deest, intelligitur, tum ad perfectionē, tum ad securitatem perseuerantiæ. Nam difficile est diuitibus perseuerāter agere ad vitam æternā, vt statim subiicit Christus. In summa dicere, quod opera consilij, & maximè renuntiare diuitiis, & illustribus statibus seculi, sit de necessitate salutis, est hæresis condēnata aduersus Pelagianos, vt refert August. in episto. ad Paulinum, vbi inter decem errores, illum cōnumerat quintum: puta, diuites baptizatos nisi omnibus abrenunciant, si quid boni visi fuerint facere, nō reputari illis, neq; eos habere posse regnū Dei. Neque profecto opus alia fuisset condēnatione, quam quod aliās condēnaretur tota religio Christiana, quæ diuites permittit. Vnde Paul. quamuis admonitos nos fecerit, quod qui volunt diuites fieri, incidūt in tentationē, & in laqueū diaboli, nihil tamen amplius subiungit, quam: Diuitibus huius seculi præcipe, nō sublimè sapere, neq; sperare in incerto diuitiarū, sed in Deo viuo, bene agere, faciliè tribuere, &c.

Hæresis.

1. Timo. 6.

De impletione legis in genere.

Cap. 3.

H Sit a necessariis fundamētis subiectis, quæstio est prima huius libri, vtrū iustus qui per fidem iustificatē aon absoluitur à lege, possit per gratiam adiuuātem, legi satisfacere. Lutherani enim in vtiq; peccant extremū: dum aiunt, & quencunq; iustū nexu legis per fidem absolui, & neq; iustissimū legi posse satisfacere. At verò ne nobis imponere perseuerent, quod possibilitatem adimplēdæ legis nobis adscribamus, hæc ante omnia sanctissima cōfessio, quæ nobis est cum illis cōmunis, supponēda est, quam lib. 1. cap. 22. & fermè per totum librum secundum contra Pelagianos sancitā ab Ecclesia esse mōstrauimus. Nempe, quod absq; diuino nutu, specialiq; auxilio nequimus implere diuina præcepta: scilicet, neq; omnia quantum ad substantiam actus, neque minimum, quantum ad intentionem præcipientis. Ita enim in Concilio Mileuitano & Africano confessum est, atq; etiam in Arausicano. Cuius in canone 25. verba sunt, Hoc prædicare debemus, & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter

Lutheranis nullus iustus potest satisfacere legi. infra, c. 7.

Cōfessio cōmunis de obseruatiā præceptorum. Concilium Mileui. & Arau.

Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenit. Et talia ferme verba protulit præsens Synodus Tridentina in primis canonibus tribus. Quam etiam num fundamentalem cōclusionem paulò post per amplius explicabimus: an scilicet præter gratiam habitualem, necessarium sit quoque nouum auxilium ad digne operandum & perseuerandum. Nulla ergo de hoc est cōtrouersia: sed vtrum cum speciali Dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc enim est, quod Protestantēs apertissimè, & pertinacissimè inficiari pertendunt: vbiq; inculcantes, quod in hac vita, neque diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tantum inchoare. Quinimò ipsam inchoationem, opus omnino volunt esse Dei, & nullatenus nostrum. Est autem error iste, germen pestiferæ illius radices, quam lib. 1. cap. 11. & 12. reuellere nitēbamur, ceu cōplurium errorum feracem. Videlicet, concupiscentiam carnis relictātem rationi, esse peccatum, prohibitum illo præcepto, Non concupisces: quod omnino tolli non potest in hac vita. Inde enim cōfessit Luthe. in de libe. Christi. & artic. 2. assertionum suarum, & rursum articu. 31. & latissimè in lib. de decem præceptis quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti possumus plenè implere mandatum illud maximum, Diliges dominū Deum tuum ex toto corde, & ex tota mente, &c. propter rixam & pugnam carnis impediētis ne toto corde diligamus: sed hic inchoari, & in patria perfici. At quoniam verba hæc dextrum possunt recipere sensum, in quo nobis possunt esse communia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduersarij sentiunt, quod in hac vita non diligimus ea perfectione qua Deus diligitur in patria: de hoc enim nulla est disceptatio. Agnoscimus enim dilectionem viæ nō esse firmam, & fixam, vti illic erit. Item planè confitemur, quod nequimus ita Deum diligere ex toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiæ nostræ. Nam si aliud haberemus de nobis iudicium, nos ipsos (vt ait Ioan.) educeremus. Sed tamen addunt, in quocunq; opere hominis quātuncunq; iusti, necessario inesse omissionem præcepti illius dilectionis. Nanque tenemur secundum illos, singula præcepta implere ex dilectione: ita enim intelligit illud, Omnia in gloriam Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putant, nullum esse opus tam perfectum, quin propter iugem reluctantiā carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in præcepto dilectionis. Atque inde dicit Luthe. artic. 31. in omni

Tridentinū.

Lutheranorū dogma.

Radix erroris.

Confessio Augustiana.

Psalm. 142.

Melanchton tantū inchoamus in hac vita legē, nō implemus. Marth. 19.

Bucerus.

omni opere bono iustum peccare, quia est omissio illius præcepti. Et artic. 32. opus bonum optime factum veniale est peccatum, secundum misericordiam Dei, sed mortale, secundum iudicium Dei. Ob idq; nullo nostro opere secundum istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipimus misericordiam Dei non imputantis peccata nostra. Hanc doctrinam hæcenus perseuerant defendere Lutherani. Vnde in confess. Augustana, artic. 6. Cum fide inquit reconciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorum operum. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, quod hæc obediētia non placet Deo, quia legi satisfacit: sed quia persona est in CHRISTO reconciliata à fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare nō censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiam: subiicientes illud; Non intres in iudiciū cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quæ nos infra respondebimus. Id quamplurimis verbis explicatissimè persequitur Melanchton in apolo. sub titulo de dilect. & imple. legis, cōmentatus illud euangelij, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, in eo sensu, quod tantummodo oporteat à nobis in hac vita legē inchoari: id est, imperfectè impleri. Et paulo inferius nobis improperat, quod prædicemus nos legem implere, cum in hac vita non possumus legi satisfacere. Et inferius, Legis impletio quæ sequitur innoationem, est exigua & immunda, & inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquias peccati, quæ semper accusant nos, & ideo non est accepta propter seipsam, sed propter fidem: quia iusti seu accepti reputamur propter CHRISTVM. Et rursum, Propter fidem in CHRISTVM nō imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Vide quāta explicatione vtatur, vt doceat imperfectionem operum nostrorum nō esse, eo solum quod remissior est, quā in patria, sed cuilibet operi verā inesse culpam. Vnde paulò inferius (quæ verba quoque sunt Lutheri, articu. 13.) exprobrat nobis, quod fingamus CHRISTVM tantum esse nobis cōmeritum primam gratiam, nos postea tamen nostra legis impletione placere, & mereri vitam æternam. Cū tamē mediator CHRISTVS omnem nobis fuerit gratiam meritus. Idem latius etiam persequitur in locis cōmunibus sub titulo de imple. legis. Idem Bucer. adhuc multò (quod suum est ingenium) cumulatori sermone inter enarrandum articulum 5. libelli imperatorij: Cuius paulò post expendemus verba.

Subiiciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc quæstionem respondendum. Prima, Possibile est nobis cum diuino fauore, & adiutorio, sic in hac vita totam legem, atque adeo dilectionis præceptum implere, vt non modò singula, verum omnia peccata mortalia possumus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamenti, quo aduersarij conituntur, sumitur. Abunde enim demonstratum à nobis est loco citato lib. 1. ita per baptisma remitti, condonari, deleri, abstergi, sepeliri; atque adeo penitus tolli originale peccatum, & vniuersa, si quæ sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, nisi vbi voluntate libere homo cōsentit in peccatum, neq; illo præcepto, Nō concupisces, certamen carnis prohiberi, sed victoriam, & quamuis liberum arbitrium vulneratū fuerit, debilitatūq; præuicatione primi parentis, non tamen adeo extinctum est, quo minus possit diuino auxilio resistere. Quò fit, vt à concupiscentia non singula opera commaculentur nostra, atque ea minus, quæ in gratia Dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodem lib. 1. cap. 22. explanabamus. Nimirum, quod modus charitatis nō est de essentia aliorum præceptorum. Et ideo quāuis gratis largiremur, non posse nos in hac vita implere præceptum dilectionis, non inde sequeretur vniuersa aliorum præceptorum opera peccata esse, habereque annexam priuationem eiusdem præcepti. Hæc autem omnia iam pridem à nobis constitutissima sunt.

¶ Inde hic ergo exordien dū est, vtrum præceptum dilectionis impleri in hac vita possit à nobis per auxilium Dei. Et causa dubitadi præcipuè sumitur ex August. in libr. de perfect. iustitiæ: vbi ait, quod in illa plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cum est adhuc (inquit) aliquid carnis concupiscentiæ, quod continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Et quod rē perstringit, est, quia videtur docere, illam perfectionem dilectionis, quæ non hic, sed in patria esse potest, cadere sub præcepto. Ait enim, Cur enim non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quod currēdum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostēderetur? Hunc autem locum Augustini interpretatur 2. 2. q. 44. S. Thom. hoc modo, Præceptum aliquod bifariā intelligitur impleri: vno modo perfecte, quādo peruenitur ad finem præcipientis, alio modo imperfectè, quando,

1. Conclusio.

1. Ratio.

Capit. 11.

Lib. 1. ca. 15.

Modus charitatis nō est de essentia aliorum præceptorum. Tho. 1. 2. q. 100. art. 10.

Præceptum dilectionis.

August.

Vide quæ Augustin. in hanc sententiam scribit lib. 1. retract. capit. 7. & 16. exactius & planissimè.

S. Thom. Præcepta dupliciter implentur.

M quando,

quando, etsi non perueniatur ad finē, non tamen receditur ab ordine, & regula dirigēte in finē. Intentio Dei, dilectionē sui praeipientis, fuit, vt plenē illi, omninoq; vniremur amando, ita vt non solum nihil esset in nobis contrariū, sed neq; aliquid, quod eius amorem remorari, remittere posset, aut tepescere: cuius felicitatis nequimus nisi in patria potiri, quando liberi à corpore mortis huius videbimus eū sicuti est. In hac verò vita impletur imperfectè. Et tantò quisq; perfectius, quantò propius ad illam perfectionē accedit. Non est ergo mens Augustini, quòd dilectio patriae sit hic praecepta tanquā implenda in hac vita sub pœna peccati, sed tanquam finis & scopus, quo dirigenda est intentio nostra. Nec est cur Buce. contra glossam hanc reclamet. Sanè, quæ ex verbis ipsius August. liquet: nam postquam dicit, illam nobis perfectionem esse praeceptā, subdit causam, vt per praeceptum sciretur, quòd nobis esset currendum. Vnde sicut miles (ait S. Tho.) licet non potiat victoria, non tamen peccat, si nō facit contra disciplinam militarem, ita quauis hic nemo fruatur dilectione illa patrie, non tamen peccat, nisi qui defleat à lege, & praeceptionibus charitatis, aut aliquo d veniale admittit contra eius seruorem. Itaq; si lubet explicatius dicere, aliud est perfectè implere praeceptum, & aliud, non violare. Possumus in hac vita non violare, licet nō possimus perfectè implere. Cauenda est ergo æquiuocatio implendi. Accipitur enim vno modo, vt opponitur transgressioni, seu omissioni, & isto modo impletur in hac vita. Et alio modo, vt tātum valet, quantū plenē ad mēsurā, cacumē, & finem pertinere; & isto modo impletur in patria. Et qđ iste sit sensus August. in proptulo est. Intra dicit enim in illo libro disputare contra Caelestium, qui dicebat, posse hominem in hac vita viuere absq; vilo peccato actuali, scilicet, tam veniali, quā mortali, ex eo quod praeceptum sit homini, vt absq; peccato sit. Quem August. redarguit ex illo Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. Et ideo nunquam venit in mentem Augu. quod singula nostra opera sint omissiones illius maximi praecepti, velut peccata, sed quod vita quauis iustissimi hominis, non potest transigi sine permissione aliquo iū, saltem leuium peccatorum. Qui quidem sensus patentissimus apud eundem est in de spi. & lit. vbi idem tractat argumentum. Discernit enim cap. 26. inter vitam hanc militantem, in qua cognoscimus per speculum in ænigmate, & triumphantem illam in qua iusti videntes facie ad faciem, satiant illa iustitia, quam hic ex

fide viuētis esuriēbant, & sitiēbant. Nam, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Vnde ad iustitiam huius vitæ, inquit, quæ minor est illa, non absurde dicitur pertinere ne homo peccet, neque enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, iam culpæ deputandum est. Aliud est enim totam nondum assequi charitatem, aliud nullā sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo quauis longè minus amet Deum, quam eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc August. & talia illic congeminat, vt ostendat perfectionem huius praecepti in hac vita in eo positam esse, vt nulli delectationi illicita consentiamus, quin verò caueamus à leuioribus. Præter authoritatem Augustini est argumentum, vt vulgatissimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandam. Præcepit nobis Deus, vt se ex toto corde, proximum vero sicut nos ipsos, diligeremus: & ne sit opus singula meminisse, si ad vitam volumus ingredi, seruemus mandata: Deus autem nihil præcipit impossibile: ergo implere illa possumus, saltem eius ope subnixi. Minor huius syllogismi euidētissima est. Nam quicquid Deus præcipit, peccatum est, si non fiat: quoniam ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paul. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, non concupisces. Vnde contra Faustum August. Peccatum est, inquit, dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei: at non facere, quod est impossibile, peccatum non est. Deus ergo non præcipit impossibile. Latissimè enim libr. 1. cap. 17. & 18. per suasum fecimus, adeò voluntarium, intrinsecā esse & inseparabilem rationem peccati, vt repugnantia sit, peccatum esse nisi sit voluntariū: quod autem est impossibile factu, id non facere, non est voluntarium: est ergo non solum impietas, sed manifestaria contradictio, quod aliquid nobis Deus præcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset, quòd regnum cælorum vim patitur, si impossibilia essent mandata, quæ seruati sunt nobis necessaria, si volumus ad vitam ingredi? Sanctissimè ergo Hierony. in expos. symboli ad Damasum, Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo praeceptum esse, & mandata Dei nō à singulis: sed ab omnibus in communi posse seruari. Et infra, Liberum sic confitemur arbitriū, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum

Argum.

Deus nō præcipit impossibile.

Hierony.

peccatum vitare non posse, quā illos, qui cū Iouinianō asserūt, hominē non posse peccare. At negat isti, illud opusculū fuisse Hieronymi: hoc enim sibi asylum muniture, quo se recipiant, quoties non habent quid aliud respondeant. Sed tamen identidē in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. reperit, mandata Dei impossibilia esse, neq; Deū præcepisse impossibilia. Ita enim suus Atticus confitetur, nulli dubium esse. Et August. ser. 61. de tempore, Deus neque impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Non solū ait, non imperauit, sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sicut neq; punire, quod vitare non possumus, quia pius est. Ac si dicat, si Deus imperasset impossibile, non esset nobis iniustitia deputandum, quod non paruissimus, sed sibi qui impossibile præcepit: & si nos puniret de re quam vitare nequimus, non esset impietas nostra non vitasse, sed sua punire. Et de laudibus Pauli Chryso. Homil. 7. Possibile est, inquit, Dei iussa perficere, si modo velimus omnē naturæ trepidationem alacriter virtute superare, nihilq; impossibile est eorum, quæ à CHRISTO hominibus imperantur. Si enim quantam est in nobis velimus virium exprimere, maximum etiā nobis Deus adiungit auxilium. Et in concilio Arausicano cano. 25. Hoc etiam secundum fidem catholicā credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati (CHRISTO auxiliante, & cooperante) quæ ad salutem pertinent, possint, & debeant (si fideliter laborare voluerint) adimplere. De nostro autem Tridentino, statim. At verò audiamus nostros homines, quibus illa cōmentis subterfugere cogitarunt. Ait Bucer. in conciliatione articuli de iustificatione, quod aliud est, Deum præcipere id quod in se est impossibile (quod & ipsi blasphemiam esse testantur) aliud verò id quod Deus præcipit esse homini impossibile, quod ita piè dicitur, vt cōtrarium blasphemiam sit: nam præcepit, quod sibi est possibile. Ac si nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedamus, & non certissimò profiteamur, vt in priori conclusione præmissimus, & in secunda repetimus: quinimo vt Patribus, & ecclesiæ sanctissimum esse monstrauimus, non nostris naturalibus viribus, sed diuino fauore & adiutorio esse nobis possibilia mandata. Nihil de hoc controuersamur Bucer, sed hoc vobiscum postulam, vtrum nobis per gratiam, & auxilium Dei sit possibile implere legem. Et quidem ais possibile Deo, in hoc tamē sæculo ex parte, in fu-

August.

Chryso.

Concilium Arausic.

Bucer.

S. Thom.

Implere & violare.

J. Ioan. 1.

De spiritu & lite. Vide ca. 4. huius lib.

vero ex toto. Ecquid autē quādo dicitis ex parte, intelligatis, ita exponitis, quod impossibile est in hac vita satisfacere praecepto dilectionis, atq; adeò legi, & ita impossibile, vt quodlibet opus sit de se peccatū. Hoc ipsum est, quod manifesti erroris redarguit argumentū nostrum. Impossibile est vt Deus dederit hominibus legem, cui per eius auxiliū non possint iuxta suā voluntatē satisfacere. Alias ad quid præciperet? Responderis, quod licet non possimus satisfacere, præcepit nihilominus, vt omnia ipse cōcluderet sub peccato, & nos proinde ad suā recurremus misericordiā. Profecto secum ipsa pugnat responsio vestra. Nam ecce omnes cōcludi sub peccato ad misericordiā eius cōfugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet, manū nobis porrigit, gratiam infundit, ope sua, & opera nos iuuat. Nunquid neq; gratia, neq; auxilium suum vllum sufficiens est, vt legi satisfaciamus? Vt quid nos ergo fides ducit ad misericordiā Dei: nisi vt per eius suppetias impleamus, quod per nos ipsi non valeamus? Quomodo dō qui, teste David, mādauit mādāta sua custodi diti nimis, non auxiliabitur, vt ad iustum custodiatur? An forte seuerior est in præcipiendo, quā in subueniendo potens, & benignus? Videte ne cū patrociniū gratiæ contra liberū arbitriū suscipitis, gratiæ potius iniuriā irrogetis: peius enim quā Manichæi sentitis, Nam illi voluntatē quæ à malo principio condita erat, aiebāt, non posse vitare peccatū, vos etiā hoc nostræ voluntati impingitis, quam à vero Deo creatā agnoscitis. Neq; id solum dicitis, sed quòd neq; per gratiā & auxilium Dei potest homo satisfacere legi, vt peccatum vitet: non ergo solum liberū arbitrium, verū auxiliū Dei reputatis infirmum. Longè planè aliter quā vos, vbiq; Patres excipiunt verbum illud ad Galat. Conclufit scriptura omnia sub peccato, vt promissio IESU CHRISTI daretur credentibus. Nempe, vt quod lex iubet, per fidem impleamus. Per fidem scilicet quæ per charitatem operatur. Vnde August. de spir. & lit. ca. 13. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra; Lege operum dixit Deus, Fac quod iubeo: lege fidei dicit Deo, da quod iubes. Et cap. 20. Lex data est, vt gratia quareretur. Gratia data est, vt lex impleretur. Et contra duas epistol. Pelagian. lib. 3. Lege fit, vt Deus quid fieri velit audiatur: gratia verò fit, vt legi obediatur. Lex ergo auditores iustitiæ facit: gratia, factores. Et quomodo id fiat, adhuc explicatius exponit in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quæ est 95. Ait enim legem distingui à gratia, quia lex iubere nouit,

Psal. 118.

Galat.

August.

Pfalm. 31. gratia iuuare. Lex enim dicit, nolite fieri sicut equus & mulus, quib⁹ nō est intellectus: fides autē respōdet, Da mihi intellectū, vt discā mandata tua. Lex dicit, vt abstineamus à fornicatione & carnalib⁹ desiderijs: fides dicit, quod nemo potest esse continens nisi Deus dederit. In summa, lex dicit, Declina à malo & fac bonū, & Paul. per fidē ait Coloss. quod nō cessat orare pro illis, vt ambulēt digni Deo in omni opere, & sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta, vt p^o auxilium fidei verē impleamus legē. Atq; adeo falsissimū sit quod nostri aiunt Protestantes, scilicet per auxiliū fidei tantum nobis obuenire, vt exerceamur in lege, nō autē vt satisficiamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod iubet, profectō summa est, vel ignorantia verbi, vel sensus corruptio, negare, q^o per auxilium gratiæ satisficiamus legi. Nam quid aliud est implere, quā satisficere? Imō quid aliud est legem facere, quod ait Paul. Factores legis iustificabuntur: & legē seruare, quod ait CHRISTVS, Qui diligit me, sermones meos seruabit, quā legi satisficere? Imō quid est quod ait ipse Legislator noster, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: iugū enim meū suauē est, & onus meum leue: nisi quod multo sit facilius p^o gratiam Dei legem, quæ ignauis, fœcordibus, ac prauis hominibus grauis onerosaq; videtur, seruare, & implere, quam per vias difficiles, abruptaq; & lubrica vitiorū toberrare? Vnde Ioan. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius graua non sunt. Quoniā omne quod natum est ex Deo, vincit mundū. Et hæc est victoriā, quæ vincit mundum, fides nostra. Est ergo mandatorū summa, vt mundū vincamus, à quo per fidem reportamus victoriā. Ex his vtrique talibusq; testibus, & meritis causę nostrę sententiam confecit S. Syno. Triden. quam æquissimam cap. xi. pronunciauit, his verbis, Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vtatur, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandam esse impossibilia. Nam dominus impossibilia non præcepit, sed, iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis; & adiuuat vt possis. Cuius mandata graua nō sunt: cuius iugum suauē est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, CHRISTVM diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod vbiq; cum diuino auxilio præstare possunt. eos autem qui contra dixerint, anathemata esse iubet, can. 18.

Sed attingimus tandem punctum contro- uersiæ, vnde pus huius vlcis prodatur. Hæc

Punctum cō-
trouersiæ.

omnia aiunt, non probant, quod nos imple-
mus legem, sed quod Deus ipse implet: hoc est enim, quod ait Buce. vbi eum iam proximē ci-
tauimus, quod Deus non præcipit, id quod est simpliciter impossibile, sed illud quod est nobis impossibile, & ipsi possibile. Sed apprehen-
de mentē hominis. Non enim vult, id quod nobis est impossibile, fieri nobis per auxiliū Dei possibile, vt nos ipsi impleamus legem: nam tunc nulla esset inter nos controuersia: hæc enim ipsa est confessio nostra. Sed intelligit, quod legem, quæ nobis est impossibilis, Deus ipse per filium suum in credentibus implet, in præsentia ex parte, & in futuro ex toto. Ita enim doctus est à magistro suo Luthero in de liber. Christi. Cuius verba sunt, Ipse qui solus præcipit, solus quoq; implet. Vide ergo duos absurdissimos errores. Non nos, sed Deus in nobis facit opera legis, & tamē non perfectē implet, vt satisficiat legi. Et de hac re proferuntur, dis-
persunturq; tragœdiæ sermone vulgari in lu-
dibriū liberi arbitrij, quod non solū per se nihil possit in operibus gratiæ: sed neq; cum auxilio Dei quicquā libertas nostra cooperetur. Et quod vsq; ad lacrymas indolendum esset, cum res sit, quæ nulla omnino probabilitate possit ab homine sanæ mentis percipi, quod illā vulgo persuadeant, fingunt à prælati ecclesiæ confictū esse regeant liberi arbitrij, cum tamē ipsum nihil cooperetur, neq; ad affequentiam iustitiā, neq; ad augendam. Nescio qua pos-
sit alia emphasi explicari, quā nostri mores denigrauerint, prostrauerintq; ecclesiā, quan-
tāque sit adhibenda cura vt instauretur, quā quod aduersarij nostri, quod nulla ratione sua dere possunt, dicentes tamen contra ecclesiā esse Romanam persuadeant vulgo. Res est cer-
tissima, quod si mores componeremus nos-
tros, nullis nobis opus esset rationibus. Sed quo ad rem redeamus, non solūm Lutherani sunt in isto errore, sed nonnulli etiam catho-
lici: scilicet, quod non sumus nos qui imple-
mus legem, sed Deus. Propterea, quod ait Paulus, Deus est qui operatur omnia in omnibus. Et, Qui operatur, velle, & operari pro bona voluntate. Et, Non est volentis, neq; merentis, sed Dei miserentis. Et, Non possumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et, Gratia Dei vita æterna. Vnde August. in de grat. & lib. arbit. capit. 7. Non Deus, inquit, coronat merita tua, tanquā merita tua, sed tanquā dona sua. Ex quibus non defuit, qui talem sen-
sum eliceret illius verbi Paul. Viuo ego, iam nō ego, sed viuūt in me Christus, vt ad singula nos-
tra opera referret: hoc est, oro ego, iam non ego,

Bucerus.

Luth.

1. Cor. 12.
Philip. 2.
Rom. 9.
2. Cor. 3.
Rom. 6.

Galat. 2.

ego, sed orat in me CHRISTVS: abstineo ego, iam non ego, sed abstinet in me CHRIS-
TVS. ¶ In contrariū autem statuitur secun-
da conclusio, qua prima elucidetur. Tametsi Deus nobis facultatem, vigoremq; impendat, ineptissimē tamē, quin falsissimē dicitur ipsum implere legē. Nos enim sumus qui implemus, atq; adeo qui de ipso bene meremur. Exordia-
mur ab illo loco Matth. 19. vnde isti suam ex-
torquent opinionē: vbi quærentibus discipu-
lis, Quis poterit saluus esse? respōdit Redem-
ptor, apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possibilia. Neq; verō disputemus, quomodo illic accipitur impossi-
bile. Nam certe idem est quod difficile: erat enim peculiaris sermo de diuitibus, qui ægerri-
mē, & difficillimē possunt opes dimittere. Sed largiamur vsurpari illic absolute, vt est homi-
ni impossibile viribus propriis legem implere. Hoc nihilominus concessio, is tantum intelle-
ctus inde colligitur, quod homini per vigore naturæ est impossibile, sit ei per auxiliū Dei possibile. Qui quidē intellectus planissimē ex-
ponitur ex verbis subiunctis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quasi dixisset, Ecce nos adiu-
ti fauore tuo reliquimus omnia: Non dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideo ait, quod præmium erit nostri operis, qui tibi vocanti re-
spondimus: Præterea quis ita desipiat, vt dicat, quod CHRISTVS in me ieiunat, vel ab il-
licitis voluptatibus abstinet? Nam abstinere à cibis, non est mera negatio: lapis enim non abstinet, sed est priuare se hominem concupi-
tis. Deus autem non cupit in nobis cibos, aut alias turpes voluptates, vt ipse dicatur abstinere: sed nos per auxiliū suum. Et (quod lib. 1. re-
tracta, cap. 23. adnotauit August.) quauis Deus dicatur operari omnia in omnibus, tamen non credit omnia in omnibus. Non enim ipse sibi, sed nos illi credimus, neq; se per charitatē, quæ in nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neq; sibi ipse loquitur dum oramus, sed nos secum. Ec-
quis dicat, quod ipse est qui in nobis meretur apud se? Vt enim meritum ad mercedem refer-
tur, ita & qui meretur aliū ab illo est apud quem meretur. Vade aliud est, quod merita nostra sint dona Dei, aliud verō quod ipse me-
reatur. Nos enim sumus, qui per liberum arbi-
trium legi obsequimur. Neq; Paul. dicit, quod Deus vult per voluntatem nostram, sed quod dat nobis velle, & operari, & perficere. Vnde August. eodem libro de grat. & lib. arb. cap. 6. Si merita, inquit, ita intelligantur esse nostra, vt etiam dona esse Dei cognoscantur, non est

Conclusio.

August. Vide quod adnota-
uit in hęc lo-
cum Augu-
cap. 1. huius
lib.

reprobanda ista sententia. Et cap. 6. Non iube-
ret Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Et infra, Certum est nos facere, cum faci-
mus, sed ille facit, vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati: qui dixit (scilicet Eze-
chielis 36.) Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Et de spir. & lit. cap. 9. exponens illud, iustificati gratis per gratiam ipsius, subdit, non q^o sine vo-
luntate nostra fiat, sed volūtas nostra ostendi-
tur infirma per legem, vt sanet gratia volunta-
tem, & sanata voluntas impleat legem, & cap. sequen. Non quia legem impleuimus, gratia da-
ta est, sed datur gratia, vt legem implere possi-
mus. Et Paulus non ait, quod gratia faciat totum, sed plus, inquit, ego omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. Atque vt demum concludamus, hic error est, qui nō-
nus condemnatus est contra Pelagium, vt re-
fert ad Paulinum August. scilicet, quod non est liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Erat enim sermo de operibus gratiæ, vt lib. 2. iam adnotauimus, quæ opera determinauit eccle-
sia, ita fieri per auxiliū gratiæ, vt concutrat etiam liberam arbitrium. Sed quando nullum esset testimonium, aut ecclesiæ aut scripturæ, quomodo posset mens capere humana, quod liberum arbitrium non cooperetur Deo? Ad quid nobis opera illa præcipiebatur potius, quā pecoribus, quæ non aliter in nostra essent po-
testate, quā in potestate illorum? Tam verō quam esse potest oculator experientia, quæ ea libertate præstare hominem opera gratiæ, quæ opera naturæ? Tametsi fides nos doceat auxilio alio & fauore nos indigere in operibus gratiæ. Videor tamen mihi iam molestus, qui Solem illustrare contendo.

Rom. 3.

2. Cor. 15.

Hæresis dē-
nata.

Experientia docet liber-
tatem homi-
nis in operi-
bus nostris
& gratiæ.

De impletione legis in particulari.

C A P. III.

Non satis fuerit in genere consti-
tuisse, possibilem nobis esse legē per auxiliū Dei, nisi & de maxi-
mo illo præcepto dilectionis, & de leuioribus peculiarius dicamus. Aiūt enim, vt cernitur eodem loco apud Bucerum, man-
data Dei nōn à singulis, sed ab omnibus in cō-
mune posse seruari. Qua de causa expositionē illam symboli, vbi habetur, mandata omnia à singulis posse seruari, aiunt non esse Hierony-
mi, Quoniā Hieronymus, inquit, lib. 1. de-
calogi aduersus Pelagianos contra docet quod quādo mortale hoc indutum fuerit immorta-
litate, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt nō s^o tantum in Salomone sapiētia, in David mā-
suetudo,

Mādata Dei
ab omnibus
seruari.
Hierony.

fuetudo, in fides zelus, in Abraham fides, in Petro charitas: sed virtutes omnes in omnibus. At quadiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & carne fragili circudamur, nullus est, inquit, qui omnes habeat virtutes. Attēde, prudens lector, quo sensu excipiunt hęc Hieronymi verba, sic etenim, q̄ nemo sit, qui possit implere totam legem, sed vnus implet vnū praeceptum, & aliud aliud, & ita ab omnibus completum tota. Et ideo praeferat, inquit, paulo ante Hieron. q̄ tunc iusti sumus, quando nos peccatores facemur. Et in epistola ad Ctesiphontem ait, q̄ hęc hominibus sit sola perfectio, si imperfectos se nouerint. Ad explicationem ergo conclusionis generalis superioris capituli adteximus hic alias particulares. Prima, Singuli per gratiā & auxilium Dei singula possunt & omnia seruare mandata, ita vt sint vere iusti. Hęc ex superiori cap. continuo sequitur. Nam si Deus nihil nobis imperauit impossibile, nulla est in lege sua preceptio, quam non singuli fauore suo possint implere. Alias vt implere, non esset liberum, ita neq; non implere, esset peccatum. Et par ratio est, de illo maximo, dilectionis Dei super omnia. Siquidē per verbum imperandi proponitur sicuti & cetera.

Deutero. 6. Imo perpende, oculate lector, verba, quae Moyses proloquitur. Hęc sunt, inquit, praecepta, quae mandauit dominus Deus noster, vt faciatis ea. Et rursum, vt custodias omnia mandata & praecepta eius. Et tertio. Audi Israhel, & obserua, vt facias, dominus Deus vester vnus est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Horum videtur tota illic Deus per prophetam obtrudere, ne dicere auderent, non esse nobis positum illud magnum praeceptum vt illi satisfacere mus. Sanē qui proximē, quātm illud praeceperet, tanta replicatione prae misit, vt facias, vt custodias, vt obserues: quod perinde est, ac si dixisset, vt satisfacias. Et confirmatur conclusio. Hoc praeceptum diligendi Deum ex toto corde, & tota mente, ita est rationi conforme atq; adeo homini à natura penitissimē insitū (quod libro primo demonstratum est) vt nihil possit esse magis: ergo quāuis à carnis infestatione, & incurso difficile nobis fiat, cur non erit tam potens auxilium gratiæ diuinæ, vt aliquando possimus sic facere suam voluntatem, vt neque in corde sit illi quicquam cōtrarium, neq; perinde in dilectione vlla ratio culpæ? Etenim diligere ex toto corde, & ex tota mente, dupliciter fieri potest. Primo modo, vt non solum nihil repugnans charitati, verum nihil remittens vel impertinens, sit in corde, sed totum sit in Deum semper actu intentū. Et hoc erit in pa-

1. Conclusio.

Deutero. 6.

Diligere ex toto corde dupliciter. Dilectio patris.

tria. Sed altero modo intelligitur, toto corde, vt satisfaciamus praecepto: scilicet, vt nihil, neq; opere, neq; verbo, neq; ipsa cogitatione quicquam admittamus contra eius voluntatem. Et isto modo diligimus in via: quare sapissimē ait David, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Et, In toto corde meo exquisiui te. Et, In toto corde meo scrutabor legem tuam.

¶ Et quod hoc sit possibile, parentissimē prae terea admonemur ipso ore Dei, eod. lib. Vbi sic legimus, Mandatum hoc quod ego praecepto tibi hodie (& loquitur de illo maximo) nō supra te est (id est, non est supra tuas vires, adiutorio meo subnixas) nam quod per amicos possumus, per nos ipsos modo quodam possumus. Et sequitur, Neque procul positum, neque in caelo situm, vt possis dicere, Quis nostrum valet ad caelum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus. Ecquid est, vt compleamus, quā vt satisfaciamus? Et subsequitur, Neque trans mare est positum, vt causeris, & dicas, Quis est nobis poterit transire mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod praeceptum est. Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Ac si dixisset, adeo tibi est in promptu facere, vt nihil excusationis obtendere tibi possit, si iuxta voluntatē meā illud non cōples. Et CHRISTVS dominus noster in euangelio, Hoc est, inquit, maximum & primum mandatum in lege, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Et quomodo sit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuersa lex pendet, & propheta: ex eo scilicet, quod omnis lex & propheta, vt sunt explicationes huius, ita in hoc veluti in scopum referuntur: quia finis praecepti charitas. Quod si maximum est, reuera maximē est obseruandum: nam tu mandasti, inquit, propheta, mandata tua custodiri nimis. Si autem obseruatur, satis fit voluntati praeipientis: aliās frustra dixisset CHRISTVS, Qui facit voluntatem patris mei, qui in caelis est, ipse intabit in regnum caelorum: & in vanum quotidie peteremus, Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra. Non ergo solum in regno caelorum, sed ante ingressum regni caelorum fit in terra voluntas Dei: quod est singulis praeceptis satisfacere.

¶ Neq; Hieronymus loco citato contrarium docuit. Quod Bucerus in proximalinea potuisset inspicere. Nisi quod est illis sanctissimum, detruncata verba citare. Nam vbi in dicto dialogo, Atticus respondet, quod nullus

Dilectio via torum.

Deuter. 30.

Matth. 22.

1. Timo. 1. Psalm. 118.

Matth. 7.

Hieronymus ponitur. Hæreticorum mos.

Quæstio de auxilio speciali præter gratiam habitalem. S. Thom. 2. Conclusio. Opinio est quod iustus præter gratiā habitalem indiget speciali auxilio ad singula opera meritoria. In quibus indiget iustus auxilio speciali. Imo lib. 1. cap. 20.

Genes. 4.

Opus meritorium quod exposcat. Opus in gratia & ex gratia.

Grego. & Ca.

lus in hac vita habet omnes virtutes, euestigio explicat sese, subiuncta causa. Quia necesse est, inquit, vt singuli excellant in quibusdā. Solum ergo sibi voluit Hieronymus, quod nemo haberet omnes virtutes cōsummatas, sicuti erit in caelo. Nihil ergo sibi cōtradicit, vbi ad Damasum ait, omnia madata à singulis impleri posse.

¶ Sed emergit ex hac conclusione dubium, Vtrum iustus præter habitalem gratiam gratum facientem, indigeat quoq; auxilio speciali Dei mouentis ad singula opera praeceptorum. Ita enim videtur affirmare S. Thom. 1. 2. quæst. 109. art. 9. de hoc sit secunda conclusio. Quamuis pro opinione quibusdam neq; improbabili habeatur, q̄ iustus non ad singula opera meritoria egeat, præter gratiam gratum facientem, nõuo speciali auxilio, nihilominus simpliciter verum est, quod indiget nouo auxilio ad operandum & ad implendum legem, ad non peccandum & ad perseuerandum. Primum membrum opinantur, qui probatam habent doctrinam illam, quæ communis est theologorum, & libro superiori, cap. 20. asserta à nobis est. Videlicet, quod potest homo vigore naturali, cum solo generali auxilio prestare quandoq; bonum opus morale etiam extra gratiam, atque adeo implere aliquando praecepta aliqua, quantum ad substantiam operum. Inde enim formatur argumentum (iudicio meo) non inualidum. Omne opus generē suo bonum absq; vlla mala circumstantia, quod extra gratiam factum est moraliter bonum, si fiat ab illo, qui est in gratia, est meritorium vitæ æternæ: quoniam vt opus sit acceptum ad vitam æternā, nihil aliud videtur requiri, quàm quod sit genere suo & circumstantiis bonum, & fiat ab amico Dei. Respexit enim Deus, inquit scriptura, ad Abel & ad munera eius: id est, quia persona erat in gratia sua, opus fuit sibi acceptum. Potest autē homo qui est in gratia, implere aliquando praecepta, & facere alia bona opera, cum solo concursu generali Dei, multo melius quàm poterat extra gratiam: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternæ. Nec alia relatio videtur requisita esse in Deum tanquam in finem supernaturalem, quàm quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonū natura sua refertur in Deum: & quando quis in ipsam cōuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quocirca id quod nonnulli cōmunicantur: scilicet, quod potest opus procedere ab illo qui est in gratia, non tamen ex gratia, approbare satis nequeo nisi de peccatis venialibus. Nam si opus sit bonū, & sit ab illo, qui est in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficitur ex gratia. Grego. autē &

Capreol. quia hallucinantur S. Tho. fuisse in illa opinione, q̄ ad singula opera moraliter bona requiritur extra gratiam auxilium speciale, bene inde coniciunt, quod secundum ipsum, existenti etiam in gratia ad singula opera meritoria idem sit etiam requisitum auxiliū. Nos tamen qui supra cōtrarium patefecimus de opere moraliter bono, cōtrarium etiam sub peritorum censura opinamur de operibus meritoriis: scilicet, q̄ præter gratiam non est requisitum aliud auxilium speciale ad singula. Quæ quidem opinio, probatissima fuit ante nos Caietano loco citato super S. Thom. Secundum autem membrum præfixæ conclusionis: scilicet, q̄ simpliciter ad operandum & implendum legem necessarium sit præter gratiam, auxilium speciale, probat illic S. Thomas, quia dupliciter indiget homo natura lapsæ auxilio Dei. Primo ad sanandam naturam, & hoc abundē fit per gratiam gratificantem nos Deo: per hoc enim rectificatur natura, q̄ restituitur in ordinem diuinæ regulæ & voluntatis: Sed præterea requiritur auxilium quo moueatur ad agendum. Primo propter generalem rationem, quia nullā creatura in quencunque actum pro dire potest, nisi virtute motionis diuinæ: & secundo propter peculiarem conditionem naturæ lapsæ, quæ licet per gratiam, quantum ad mentem, reducat in ordinē, remanet tamen corrupta, & infecta secundum carnem. Et in hæc secunda ratione ostendit se nõ loqui de singulis operibus, quia vt dixerat 2. art. eiusdem quæstio, non est tanta corruptio sensualitatis, quin posset homo aliquando per auxiliū generale Dei operari secundum rationem. Sed simpliciter requiritur tale auxilium speciale, quia neq; omnia, neq; diu possumus bene agere ad custodiam gratiæ sine illo. Et eadē ratione sequitur, quod ad nõ peccandum requiritur etiam præter gratiam, auxilium speciale, atque ideo ad perseuerandum. Si tamen perseuerantia dicat continuationem boni vsq; ad finem vitæ. Nam si dicat bonum propositum, & singularem habitū mentis, totum illud infunditur homini cum gratia. In confirmationem huius conclusionis citat S. Thom. Aug. de natura & gratia vbi ait, Sicut oculus corporis plenissimē sanus nisi cædore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissimē etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, rectē non potest viuere. Et in libro de perseuerantia ex verbis Cypriani asserit, q̄ illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomen tuum, petunt sancti perseuerantiam in sanctitate, quæ pendet ex suo iugiter auxilio. Facit & illud de

preolus contentanea dicunt, non tamen vera.

Non indiget iustus auxilio speciali ad singula opera meritoria.

August.

grat. & libero arbit. cap. 6. vbi ait necessariam esse gratiam Dei, non solum vt iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiam vt cum fuerit iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super illam, ne cadat: iuxta illud, Quae est illa quae ascendit dealbata, incumbens super pavilem suum? Atque hanc indigentiam confessus David petebat. Adiuutor meus esto, ne derelinquas me. Est denique analogia quaedam & proportio inter naturalia, ac supernaturalia, quod sicut Deus non solum dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrat cum illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: vt utroque modo verum sit, Pater meus vsque modo (id est assidue, & continenter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hieron. ad Ctesiphontem in hac sententiam verba haec, Semper largitor, semperque donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semper donauerit. Igitur quauis in conciliis non ita expresse determinetur, praeter habituales gratias requirit nouum auxilium, nihilominus ita est intelligendum. Nam in Synodo nunc S. Tridantina can. 22. habetur, si quis dixerit iustificatum sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, anathema sit. Et in concilio Mileuitano can. 3. Gratia non solum determinatur valere ad remissionem peccatorum, quae commissa sunt, sed etiam in adiutorium, vt non committantur. Et in Arauficano, cano. 25. Fidem & amorem nobis Deus inspirat sui ipsius, vt post baptismum (cum ipsius adiutorio) ea quae sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutorium & auxilium.

Cant. 8.

Psal. 26. Analogia.

Ioan. 7.

Quomodo intelligenda concilia de auxilio speciali.

Syn. Trid. Mil. Arauf.

3. Conclusio.

& q. 74. art. 3. ad 2.

Veniale & morale quo modo differant.

Rom. 7.

mus in aliud. Quoniam ratio non potest in afluida specula & vigilia durare ad reprimendum eiusmodi incursionem. At ratio haec ait Durand. solum militat de venialibus ex surreptione: puta, quae accidunt propter defectum plenae deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabiler) tenet, huius generis venialia esse, quae non possumus vitare omnia. Nam caetera, inquit, quae sunt venialia ex obiecto: vt mendacium ex loco: verbum ociosum, & similia cuncta possumus, vt mortalia, vitare. Nihilominus verisimilius est, quod neque ab istis omnibus possumus plene cauere: tum quia etiam istorum occurrunt occasiones crebriores, quam vt possumus vniuersas repellere: tum quia cum sint leuia peccata, quae non deticiunt nos a gratia Dei, segniores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, quod possunt multo facilius vinci. Imò sunt prouectae virtutis homines, ita se vigilanter ab illis tuentes, vt seruentur nonnullo tempore incolumes. Haec autem conclusio, vt proxime dicebam, non est audienda tanquam scholasticorum opinio, sed tanquam Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celestij Pelagiani, posse hominem sine peccato viuere, si velit, per virtutem liberi arbitrij. De qua re contra ipsum scripsit ad Ctesiphontem Hieron. & dialogum praeterea contra Pelagianos, atque August. librum de perfectione iustitiae, & librum post de spir. & lit. Quae haeresis, ait Hiero. exordium traxisse a Pythagoricis, & Stoicis dicentibus non cadere in sapientem passiones. Contra quem errorem non erant illi Patres adeo anxij depugnare rationibus, sed scripturae testimoniis: vt est illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Et, Non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccabit. Et Salomon, Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum 70. Nemo mundus a sorde. Et David, Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Et, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde quotidie orant sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritus sustinet aduersus carnem, de quo ait Paul. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati. At notandum est apud Augustinum in utroque loco, quod non negat, possibile esse per auxilium Dei, immunem esse prorsus hominem a peccato, sed ait, praeter vnum IESVM CHRISTVM, nullum

Durand.

Probabilior opinio.

Pelagian.

August.

Hieron.

1. Ioan. 1. Ecclesia 7.

3. Reg. 8. Iob. 15. Psalm. 13. & 142.

Rom. 7.

Nota quomodo non est possibile iustum esse sine omni peccato.

nullum esse exemptum. Et ideo vocat impossibile illud, quod nunquam fuit factum. Et idem ait Hieronym. lib. 1. dialogi, citans illud Ecclesiastes, Omne quod futurum est, iam factum est in priori saeculo: quod autem homo fuerit liber omnino a culpa actuali, nunquam fuit, ait Hieron. in priori saeculo: ergo neque erit. Tamen postea August. idem tractans argumentum de nat. & gra. c. 36. sacratissimam Dei matrem meritissimò excipit. Vbi quicquid sit de veritate conceptiois mirandi sane sunt, qui illic August. meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte illius libri idem argumentum, quod & in libris citatis de perfectione iustitiae de spir. & lit. scilicet, quod non possit homo viuere sine peccato: contra Caesarium dicentem, Potest homo non peccare si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille haereticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iustos, quos aiebat nullum fecisse peccatum. Inter quos referebat & beatam virginem. Vbi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter. Nam secundum Pelagianos, nullus mortalium illud contraxit. Ex quibus August. recensitis iustis solam beatissimam virginem excipit. Neque tamen affirmans, sed nolens facere de illa mentionem propter honorem domini. Scimus enim, inquit, quod plus ei gratiae collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quae concipere, ac parere meruit Deum, quae constaret, nullum habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissime loquitur de actuali: quoniam originale non vincitur. Et ideo notanter & discrete de illa dixit, vincere: de CHRISTO vero, nullum habuisse. Et subdit, Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctae interrogati, vtum essent sine peccato, responderent, si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Quo etiam verbo liquet, solum de actuali habuisse sermo nem. Nam de originali quauis Christianus affirmet ipsum non habere, non contradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbum Augustini, Patres deinceps omnes & theologij vniuersi vniuersim iure optimo praedicant, gloriosam virginem, peccatum nullum fecisse actuale, quicquid senserit Chrysostr. Augustino antiquior. Hinc S. praesens Synodus Trident. determinat can. 23. sub anathematis censura, ne quis posthac dicat aliquem in hac vita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei priuilegio. Quemadmodum, inquit, de beata virgine Ecclesia tenet. Costum enim Patrum, ac theologorum, Ecclesiae nomine ce-

Aut non meminit de virgine, sed ea excipit ab omni actuali peccato.

Aug. verba de bea. virgine.

Chrysostr. Sya. Tri.

fuit: quoniam inter Ecclesiae decreta, non id haecenus fuerat relatum. Quo ergo ad explicatio nem huius conclusionis redeamus, hoc primum notandum est, quod illud sancti vocarunt impossibile, non quod Deus non posset facere, sed quod nondum fecit. Et secundo, vt cum nostris Protestantibus colloquamur, animaduertendum, nunquam sanctos intellexisse, quod nullo tempore possit homo esse absque omni peccato. Nam Hier. 3. lib. eiusdem dialogi vrgenti Critobulo, an egressus homo aquas baptisimatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Articus, Ego impossibile esse in homine respò deo sine peccato esse si velit: non quia statim de baptisimato homo egressus peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquam possibilitati humanae, sed Dei gratiae deputatur. Et inferius explicans illud, Inueni David filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Non dubium est, inquit, David fuisse sanctum, & in hoc electum, vt faceret omnes voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subdit, Hoc & nos dicimus, posse hominem non peccare si velit, pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus: quae diu chorda nullo vitio laxatur in cithara. Quod si paululum remiserit, quomodo qui aduersus flumen leuimum trahit, si remiserit manus, statim retrahitur, & fluentibus aquis quod non vult ducitur: sic humana conditio, si paululum se remiserit, discedit fragilitatem suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intellexerunt, hominem non posse sine peccato viuere, non quidem quod omne opus nostrum peccatum sit, ita vt per nullum opus satis faciamus legi, vt aduersarij peruerse philosophantur: sed quod vita non potest transigi, quin saepe homo cadat, saltem in leuiora plus minusve pro cuiusque vel cura, & diligentia, vel negligentia, & incuria. Quinimo potest homo durare in diem, quando non sit memor, neque leuissimae culpa, vt possit in particulari confiteri.

Contra Protestant.

Hiero.

Exemplum de cithara.

Conclus. 4.

Aug.

Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus nosmetipsos seducimus. Et Iacobus, In multis offendimus omnes. Et in Enchiridio, cap. 64. Neq; peccatum est omne crimen, neq; crimen est omne peccatum. Itaq; sanctorum omnium vitam quandiu in hac morte uiuunt, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autē si dixerimus, quia non habemus, nosmet ipsos seducimus. Vnde in concilio Mileuitano, can. 67. & 8. & in concilio Africano, can. 81. & duobus sequentibus, anathematis executione reprobantur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: & dimitte nobis debita nostra, nō pro seipſis, sed pro alienis, aut propter humilitatē, & non propter veritatem efferri. Quare inter ecclesiastica dogmata, cap. 86. Augu. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus: cum affectu teneat sanctitatē. Et idēo veraciter se oēs sancti pronuntiant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in 1. lib. dialogi. Critobulo obiciēti ex sacro canone, multos illos qui dicuntur sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elizabeth, de quibus habetur apud Lucam, quod erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini sine querela. Et Iob, de quo legitur, qd̄ erat in terra Hus, simplex, & rectus, ac timens Deū, quibus potes oēs subiicere ab Abel iusto vsq; ad Ioan, quo CHR I S T V S cōstitetur nō esse maiore natū inter mulieres. Omnes, inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerunt concidere. Nam delicta (inquit David) quis intelligit? & ab oculis munda me dñe. Vnde tunc ingit, iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Nam iustus accusator sui est in principio sermonis. Idēq; nunc S. Syno. Triden. confitetur cap. 11. quod licet in hac mortali vita, quā tumuis sancti, & iusti in leuia saltem & quotidiana (quæ etiam venialia dicuntur peccata) quandoq; cadant, nō propterea tamē desinant esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra.

¶ Adde quod nō solum venialia peccata non adimunt iustitiam, & gratiam Dei, verum neq; obstant, quo minus iusti perfecti etiam dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: scilicet, iustitiam, & charitatē in hac vita non esse perfectam, comparatione duntaxat id illam patriæ reputandum est. Sanē, quod hæc nostra non sit perinde, atq; illa, fixa & firma. Cæterum & in hac vita verē & sunt, & in sacris eloquiis pronuntiantur viti perfecti, Aug. enim in loco citato de spiri. & lit. vbi negat præ-

Non omne peccatum est crimen.

Concilium Mileuit.

Ecclesiastica dog.

Sancti verē pronuntiant se peccatores. Hierony.

Prou. 8. Syn. Tri.

Venialia peccata cum perfectione. Qua ratione charitas via non sit perfecta.

Aug.

ceptum dilectionis in via impleri perfectē, non tamen negat, quin charitas sit hic perfecta, quā imo palam fatetur ex illo, Maiorem enim charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud, Qui seruat verbum eius, verē in hoc charitas Dei perfecta est. Et, Tu autem perfectus eris coram domino Deo tuo. Et CHR I S T V S in Euāgelio, estote perfecti, sicut pater vester qui in cælis est, perfectus est. Et, De cætero fratres gaudeate, perfecti estote. Quod si totum librū de perfectione iustitiæ, nostri Protestantes pensulatius animaduertissent, illic exprimit aliquod verbum Aug. in quo perfectionem iustitiæ huius seculi perspexissent. Hæc enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitiā, vt ad illam perfectionem, plenitudinēq; iustitiæ vbi in specie decoris eius iā plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursu rectitudine, & perfectione tendamus. Hæc Aug. Et ce ergo perfectionem iustitiæ in via quæ plenē fatiscit: legi: nempe recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non est ambulare, sed stare: illa nō est meritum, sed præmiū: non stadium, sed brauium. Lex idem est quod regula, qua ad brauium tendimus: perfecta ergo legis obseruantia est, intrare per angustam portam, & rectā persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamen certauit, fidē seruauit, cursum cōsummauit: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamen consummare, vt coronam accipias. In summa, iustitiā nostra hic est fide ambulare, & sitire iustitiam (nam, Beati, inquit, qui esuriunt; & sitiunt iustitiam) vt satiemur, quando apparente gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed æstimemus verba Pauli, vtrum ad hoc perfectionum discerniculum spectauerit. Ait enim, Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim. En perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem si quomodo comprehendam. Hæc est militiæ professio, de cuius perfectione subiungit, Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, &c. Perfectio ergo via est perfectē currere & sequi. Quod si minuitiora quædam dum remittitur chorda in cithara, admiserimus, non propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: sed remoramur quasi luctantes contra fluctus seculi huius. Audiamus denique nostrum Augustinum eodem loco de spiri. & lit. cap. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat, Non concupisces (id est, corpus exutos mortis huius luctamine

Perfectio viz.

Perfectio patriæ.

2. Tim. 4.

Philip. 3.

August.

Conclusio 5

Prou. 24.

Luth.

Rom. 7.

Ysania Lutheri.

Examine carnis liberari) ad hanc post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionem pro mercede sperare. Igitur quintam, postremamq; propositionem concludamus contra Lutherum, art. 31. Non in omni opere peccat iustus. Septies in die cadere iustum, est quidem inter proueria Sapientis, cui dominus reuelauit sapientiam: quod tamen in omni opere peccet iustus, non potuit Lutero, nisi suus reuelare genius, vt homines exanimaret, ne bene agerēt, & Deo se minus debere crederent, quod iam sibi dedisset naturam, quā neq; infirmam posset ipse sanare, neq; sanā satis iuuare, vt bene ageret, & tamen præcepisset, vt iuste quæ iusta sunt faceremus. Adde, quod Sapiens de leuissimis loquitur culpis, neque peccata vocat, bona opera: sed noster recens Prophetam mirabili nos vult antithesi dementare. Ait enim, non solum in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustum: & quod omne opus bonum optimē factum, peccatum mortale: mortale est in iudicio Dei: nisi quod per eius misericordiam non imputatur. Huiusmodi coloribus vbiq; floret vnū opus, & bonum, & peccatū, optimē factum, & peccatum mortale in iudicio Dei, & tamen per misericordiam nō imputatum. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipsum authorem legisti sepe. Vbi ait Paul. Mente seruiuo legi Dei, carne autem legi peccati, clarissimum habet sensum. Nempe quod mēs deprecatur ad optimā, caro autem ad infimā: in quo homo constitutus conflictu, nunc victor seruiuo legi Dei, nūc victus succumbit legi peccati. Quod autem Paul. de vna persona propter diuersorum operum vicissitudinem enuntiat Luther. ad eandem personā pro eodē tēpore, quin etiam secundum vnū idēq; opus pertrahere molitus est. Adeo vt eliciat ex hoc loco, quod non solum eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed quod idē opus iusti, sit partim bonum, quatenus procedit à gratia Dei: partimq; malum, qua ratione proficiscitur à libero arbitrio. Vide quousq; procurrat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis sit peccatum. Illam enim vbiq; clamant esse arborem malam, quæ non potest bonum fructum facere. Quin vide precor quo cum genere mortalium à triginta iā annis litigamus. Peiores nos faciūt beluis. Ille quippe si non sunt in bonum liberæ, certē neq; in malum. Nobis verō isti sic libertatem concedunt in malum, vt in bonū funditus sublata velint. Quin verō, quod Deus optimus ad peccandū nos cogat, nihil verētur docere:

quod tamē maximus ipse iuuare nos satis possit ad opus quod verē sit bonum, nequiquā induci possunt, vt credant. Primum omnium, nunquid hæc cōtradictio est manifestaria, vt idē opus sit simul bonū, & malū in cōspectu Dei? In naturalibus nihil prohibet, eundē cibū, qui ad vnum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentē, sed quod vnum opus simul fiat secundū regulam, legē, & voluntatē Dei, atque idē simul contra eandem legem, regulam, & voluntatem (hoc est enim esse bonum, & mortale malum) quomodo ex quibuscunq; causis fiat, est intellecta possibile. Adde quod si peccatum est secundum iudicium Dei, quomodo per misericordiam nō imputatur? Nunquid non iustus est Deus, quā misericors? quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rationē peccati, & in seipsum offensā, poterit per misericordiam nō imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & libro 1. & item secundo memini reprobasse. Dimissis ergo cōtradictionibus istorum, ratio conclusionis est hæc. Potest quis per gratiam Dei opus iuxta suam legem perficere, vt nullum admisceat malum sine, aut circumstantiā, sed fiat iuxta eius voluntatem, aliā nequiquam quotidie peteremus, fiat voluntas tua in terra, sicut in celo: ergo tale opus expers erit prorsus culpa. Id quod vno testimonio Cypriani constantissimē confirmatur, quod tamen Luthe. art. 2. pro se adfert ex epistola quadam de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr, Obfessa mens hominis & vndiq; zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido cōpressa est, succedit ambitio, si ambitio cōtepta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit, &c. Ex isto loco quemadmodum Luthe. exprimere valeas, omnia opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui, videt. Imprimis non dicit, quod vno vitio victo aliud nos vincat, sed quod alia pugna carnis insurgit. At vt illud interim præstemus tibi, cur intercalas auctoritatē, & nō legis continuā: ait enim, Si auaritia prostrata est, exurgit libido. Prosternere ergo auaritiam, nō est peccatum: sed virtus. Et si libido compressa est, succedit ambitio. Igitur comprimere possumus libidinem, ita vt nullam habeat rationē peccati. Cyprianus itaque adeo negat, omne opus esse peccatum, vt affirmet eadē affectiones, quæ nos quandoq; deuincunt, à nobis etiam vicissim superari. Desinite ergo cæci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxilium Dei à nobis fiunt, & maxima ipsius sunt

Ratio conclusionis.

Cypria.

Aliud argu-
mentum.

Impietatis
convincitur.

Sanctissima
virgo.

1. Cor. 7.

1. Pet. 1.

Iaco. 3.

1. Ioan. 3.

Ioan. 5.

Syn. Tri.

sunt beneficia. Verum quando Paul. non ipse, sed in eo vivebat CHRISTVS, & quado nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tunc etiam omne opus eius peccatū dicere audētis? An prædicatio Ioannis præcur- soris CHR ISTI, & omnes etiam martyrum confessiones, quado pro CHR ISTO cæde- bantur, occidebantur, & dilaniabantur, pecca- ta etiamnum erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cū tamē opera, quæ nō sūt per liberū arbit. digna esse non possunt aliquo præmio; eo quod vt peccatū, ita neque virtutis opus est; nisi liberè fiat. Profecto qui ita est in sanctos blasphemus, neq; sanctissimæ Dei genitrici par- cet. Dicite ergo officia in temerare virginis, dū CHR ISTVM lactabat, gestabat, & nutrie- bat, peccata fuisse. Atq; ad eū verbū illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dicitur meruit ab om- nibus generationibus, vt sit vestra consum- mata blasphemus. Nos enim Paul. auscultam⁹; quia d. Cor. euigilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit, inquit, virgo, non peccat; Et Petrus, egregias nobis virtutes proponens; subdit, Hæc enim facientes non peccabitis ali- quando. & Iaco. non ait; In omnibus offen- dimus oēs: sed in multis. Sanè quod alia sunt in qbus nō peccemus. & Ioā. Omnis qui in eo manet, nō peccat. Quin satis nobis est, CHR ISTVM audire magistrū, qui ait, Ecce sanus factus es, ita noli peccare. Ex his nāq; & huiusmo- di aliis confecit Syno. sancta præfens, confessio- nem illam in calce cap. 1. 1. aduersarij: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, ius- tum in omni bono opere peccare. & can. 25. vbi talium ausum anathematis ferit censura.

Ad respondendum aduersarijs.

Cap. V.

Potuissem ego quidem silenter præ-
termittere responsa argumentorū
aduersæ partis: ad eō ab ijs qui pri⁹
nobis scripsere, cūta sunt optime
dilata: sed ne instituti solum & seriem abrum-
pam, curabo. citra tædium illa percurrere. Eo
præsertim, quod cap. 19. primilibri, vbi consti-
tuimus, non omnia opera peccatoris peccata
esse: & 2. c. lib. 2. vbi agebamus de dispositio-
nibus ad gratiam, huiusmodi responsiones in hūc
remissimus locum. Rationem istī nullā adferre
possunt, quia necessitatem hanc suam peccan-
di à contigione originalis culpæ deducit: quæ
res est extra lineam naturalem. Inde enim ita-
tim consuegunt commentum quoddam super
illud verbum CHR ISTI, Non potest arbor
mala bonos fructus facere. Est enim, inquit,

Matt. 8.
Non potest

concupiscentia inuitabile malum, neq; vllum
opus fieri potest à nobis, quod nō aliquo mo-
do nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione
malum. Pari modo persuadebant suā haresim
Manichæi, vt adnotat Aug. 2. lib. de verbis do-
mini, dicentes, vnam esse naturā bonam, quæ
nō poterat facere malū: aliā verò malam, quæ
non poterat facere bonū. Et ideo ait illic Aug.
& postea in Enchiridio, quod nomine arboris
non intelligitur natura, sed voluntas, & vo-
cat voluntatem intentionē more philosopho-
rum. Hoc enim modo neq; ex mala arbore na-
scitur bonum opus, neque ex bona malum. Nā
si arbor acciperetur pro natura, cum omnis na-
tura bona sit, nulla posset facere malum: neque
ipsa potentia voluntatis. Quam intentionem
alibi vocat CHR ISTVS oculum, vbi ait, Si
oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuū
lucidum erit: si autem nequam, totum erit tene-
brosum. Et quod nomine arboris non natura
intelligatur, sed voluntatis intentio, patet ex
aliis verbis, Aut facite arbore bonā & fructum
eius bonum: aut arborem malam, & fructum
eius malum. Naturam em̄ nō facimus, sed vo-
luntatem atque opera quæ inde germinantur.
Igitur neque omnia opera nascuntur ex concu-
piscencia carnis, neque illa dicitur arbor, vnde
inficiatur omnia opera: sed omnia sunt bona,
vel mala à voluntate. A qua, potissimum si di-
uinitus adiuuetur, multa esse possunt opera bo-
na. Simili modo detorquent & illud, Quod na-
tum est ex carne, caro est, & quod natum est ex
spiritu, spiritus est. Elicietes inde, quod omnia
opera, etiam illa quæ ex gratia procedunt, quā-
uis illa ratione sint spiritualia, nihilominus qua-
parte dimanant ex concupiscentia carnis, sunt
carnalia & peccata. At verbum illud solum ad-
dixit CHR ISTVS, similitudinis gratia. Ni-
mirum, quod quæmadmodum ex generatione
animali nascitur homo animalis, ita ex regene-
ratione spiritus nascatur spiritualis. Quod
si quis velit ad opera referre, id tantum poterit
euincere, quod illa opera quæ nascuntur ex in-
clinatione & intentione carnis, præter ratio-
nem sint vitiosa. Porro autem contra humanū
sensus est, quod omnia opera nostra hoc mo-
do ortum habeant ex carne. ¶ Alia verò loca
quibus de capite suo contortis enituntur, plu-
rima sunt in veteri pagina. Atque in de primum
initium sumunt, vbi ait Moyses, Videns domi-
nus, quod multa malitia hominum esset in ter-
ra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad
malum omni tēpore, pœnituit eum, quod ho-
minem fecisset super terram, &c. Ex illo ver-
bo, Cuncta cogitatio cordis intenta est ad ma-
lum

arbor mala
&c.

Manichæi.

August.

Math. 6.

Ioan. 3.

Gene. 6.

lum omni tempore, colligit Luthe. art. 36. nul-
lam inesse nobis arbitrij libertatem ad bonū:
sed omnia opera nostra esse mala & de se mor-
talia peccata. At plura profecto peccata sunt
in sua ista collectione. Nam primum circumia-
centia verba liquidò demonstrant, illud verbū
nō esse dictum de omni semper genere nostro
propter originale: sed de hominibus illius æta-
tis propter sua nefanda scelera. Ita enim inci-
pit cap. Cū homines inceperunt multipli-
cari super terram, videntes filij Dei filias homi-
num quod essent pulchræ, &c. vbi depingitur
corruptio illius gentis. Et idcirco subditur, Vi-
dens dominus, quod multa malitia hominum
esset in terra, & cuncta cogitatio, &c. Nū quid
verbum, vidēs, malitiam præsentem designat?
Et quod subditur, Pœnituit eum, quod homi-
nem fecisset: Et quod subnectitur, Et præcauēs
in futurum, Delebo hominem & delectio quippe
illa in pœnam corrupti tunc generis humani
facta est. Vnde quod ait omni tempore, solum
est verbum indignantis: quod scilicet nihil de
emendandis moribus cogitabant, sed in dies
flagitia flagitiis, & sceleribus scelera cumula-
bant. ¶ Et idem forsitan est sensus similis repli-
cati verbi, qui est secundus locus apud Luthe.
Nequaquam ultra maledicam terræ propter
homines. Sensus enim & cogitatio humani
cordis in malum prona sunt ab adolescentia
sua. Sed esto, hoc referatur ad sensum & cogi-
tationem in vniuersum cordis humani, vt hic
secundus locus præ se ferre videtur, quoniam
pacto ex hinc sit cōsequens, vt nullum profusus
bonum possit à libero arbitrio prodire? Vt sci-
licet non solum otiosæ cogitationes (vt ver-
bis vtatur Lutheri) sed etiam ingeniosæ, &
quas homo de industria cogitat, omnes sint
malæ. Nam illic non dicitur, quod omni cogi-
tatio cordis humani sit peccatum, sed quod
sit intenta, & prona ad malum: id est, quod in-
clinatio carnis, & sensualitas (hanc enim vo-
cat cor humanum) de se allicit, & trahit ratio-
nem, & voluntatem in malum, non tamen in-
de sequitur, alia opera esse mala, quàm illa, in
quæ homo deuicta ratione, liberè consentit
carni. Ait enim Iacobus, quod vnusquisque
tentatur à concupiscentia sua, deinde concu-
piscencia cum conceperit (nimirum per con-
sensum) parit peccatum. At vide quā hoc sit per-
spicuum, cap. 8. Pollicetur enim Deus ideo se
non tanta acerbitate vltum deinceps ire sceler-
ra humani generis, & quod cogitatio humani
cordis prona sit ad malum: haud tamen addu-
xisset in causam illius clementiæ, qd oia opera
hominum sunt peccata: nam hoc potius debe-

Gen. 8.

Iaco. 1.

ret Deo mouere iram: ergo cogitatio illic acci-
pitur pro luctamine carnis. Vt sit sensus, quod
eo sint homines venia digni, quod peccet pro-
pter continuā sensualitatis rixam & pugnā: quā
ægrè & difficulter possunt semper vincere. Vn-
de ca. 6. postquam dixerat, quod cūta cogita-
tio esset intēta ad malum, extemplo subdit pro-
pheta, Nō è verò inuenit gratiā coram domino.
Et cap. sequenti, Te vidi iustum corā me in ge-
neratione hac. ¶ Complicat Luthe. & aliud ter-
tium verbum eiusdem cap. 6. Non permanebit
spiritus meus in homine in æternum: quia ca-
ro est. Ex quo vno loco geminam conicit ar-
gutiā. Primam, quod si homo caro est, nihil
boni agere potest. Alteram, quod ita Deus ad-
emerit hominibus spiritum suum bonum, vt
spiritualiter mortui nequeant nisi mortis ope-
ra agere. Hic autem locus bifariam à Patribus
exponitur, ex quarum neutra expositione quo-
quo pacto valet Luther. suum commentum ex-
torquere. Primum (teste Hieronymo) vox he-
braica significantius latinè redditur, nō iudica-
bit, quā non permanebit. Secundū quē spiritus
domini illic accipitur pro ira sua, & indigna-
tione, & caro pro fragilitate. Vt sit sensus, non
exigā in futurum tam graues ab hominibus pœ-
nas, quia fragiles sunt, sed permittā eos viuere
centū viginti annos. Quam ætatē ait Iosephus
indultam fuisse hominibus post diluuium. At
iuxta Latinam lectionem, non permanebit spi-
ritus, accipitur pro vita animali: vt sit allusio
ad illud, Inspirauit Deus in hominem spiracu-
lū vitæ: caro autē accipitur pro carnalibus ho-
minibus, in quibus est ratio sepulta. Vt sit sen-
sus, non viuet ista generatio perpetuò, quia car-
nalis est. Quare quod sequitur de centū viginti
annis, non refertur ad ætatem, quæ essent victu-
ri homines, vt. 1. 5. de ciui. Dei, ca. 24. author est
Aug. sed ad iudiciorum tēpus, quo Deus expe-
ctaturus erat emendationem hominum. Intel-
ligendum enim est illud Deum dixisse, viginti
annis antequam Noè inciperet arcam, cuius fa-
brica durauit centum. Quapropter illico se-
quitur in textu, Delebo hominem quem
creavi à facie terræ. Sed vt hoc velimus elargi-
ri Lutheri, quod accipitur spiritus pro bono
spiritu Dei, parum illi dialecticæ opus erat, vt
intelligeret sensum illius vniuersalis. Non enim
dixit, quod in æternum nunquam permane-
ret, sed quod non permaneret in æternum: id
est, quod non semper & perpetuo permāsurus
esset in homine. Cui sensui nihil repugnat, quā
aliquando esse possit vt maneat. Neq; ipse Lu-
th. inficias ire potest, quin spiritus domini sit in
homine per fidē & gratiam: cur ergo non erit
ad

Non permanebit spiritus, &c.

Hieron.

Ioseph.

Gene. 2.

August.

ad operandum bonum? Quartus locus est istis
 vbi que replicatissimus Estia, Facti sumus im-
 mundi omnes nos: & quasi pannus menstrua-
 ta, vniuersa iustitia nostra. Qui tamen locus
 absque vilo prorsus dubio intelligitur precisè
 de populo illo. Absque dubio inquam. Primū
 propter auctoritatem expositoris Hierony-
 mi, qui ait, illud dictum esse, quando nec dum
 saluator aduenerat: sed populus imaginem ter-
 reni hominis portabat. Et præterea inquit,
 quòd illic depingitur iustitia legis, quæ com-
 paratione ad euangelicam puritatem immu-
 ditatis reputatur: id quod multis confirmat tes-
 timoniis. At textus ipse luce clarius aperit sen-
 sum prophetæ. Sanè qui ingenti animi ardore,
 & anxietate optabat aduentum Messia. Vti-
 nam enim, inquit, dirumperes cælos, & descen-
 deres. Atque tali affectu exaggerabat populi
 necessitatem, deplorabatque eius ruinam, lamē-
 tans quemadmodum omnes legis iam obli-
 teratæ, essentque eorum vniuersa iustitia,
 sicut pannus menstruatæ. Erant enim tunc sub
 captiuitate: vbi à templo absentes non pote-
 rant offerre sacrificia, ad expianda peccata, ne-
 que vti purificationibus legis. Et ideo alludit
 ad illorum pannum menstruatæ. Cuius peri-
 phrasim & explanationem illico subnectit.
 Quia cecidimus, inquit, quasi folium vniuersi,
 & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt
 nos. Atque plurimis huius figuræ congemina-
 tis concludit, Neque irascaris domine fatis, &
 ne vltra memineris iniquitatis: ecce, respice, po-
 pulus tuus omnes nos. Profectò ista verba non
 possunt coaptari vniuerso nunc generi huma-
 no. Quinimo manifestissima est contradictio
 in Luthero. Si enim de omnibus etiam nobis
 intelligitur, quomodo ipse dicit, quòd pecca-
 tores horrore peccatorum suorum nomen
 CHRISTI inuocantes, & ad suam misericor-
 diam confugientes, fide iustificantur? Nam &
 habetur etiam illic, Non est qui inuocet nomē
 tuum, qui cōsurgat & teneat te. Nam verò quan-
 uis confessio illa intelligentiam habere aliquā
 posset generalem, nequit tamen intelligi de
 singulis operibus, sed quòd tota vita iusti ho-
 minis non potest non crebris maculis esse con-
 sperfa. Nam & pannus menstruatæ non est ne-
 cesse, vt totus sit defœdat: sed potest esse ma-
 culosus. Neque tamen macula omnis est mor-
 talis. Quadruplicem em̄ maculam notat illic S.
 Tho. puta absentiam gratiæ exclusæ per pec-
 catum mortale, & sola hæc propriè est macu-
 la: Mox intentio minus recta: aut tertio venti-
 culus superbiæ de bono opere, quæ possunt ef-
 se venialia peccata: Quarto, aliqualis præterea

negligentia, quæ potest aliquo modo signifi-
 cari nomine maculæ, etiam si sit citra peccatū.
 Qua ratione, vt supra diximus, etiam iustissi-
 mi possunt confiteri, vniuersas iustitias suas ef-
 se sicut pannus menstruatæ. Quo sensu ait Cō-
 cionator, Non est homo iustus in terra, qui fa-
 ciat bonum, & non peccet. Et maxime si com-
 ponantur cum splendore illo iustitiæ Dei lu-
 cem inhabitantis inaccessibilem. Præterquam
 quòd, vt ait ad Augustinum Anglorum Greg.
 Bonarum mentium est ibi culpam agnoscere,
 vbi culpa non est. ¶ Quintum testimonium
 Protestantibus nostris familiarissimum est il-
 lud Psalmi, Non intres in iudicium cum seruo
 tuo domine, quia non iustificabitur in conspe-
 ctu tuo omnis viuens. Ex hoc enim loco collig-
 git art. 31. Luther. id quod affectu sui asseuera-
 re pertendunt, nullum esse bonum opus in no-
 bis in oculis Dei, isto syllogismo, Deus quia ius-
 tus est bonum opus damnare non potest: cū
 ergo dicat, nullum viuētem, neque seruū Dei,
 iustificari in conspectu eius, palam sit, nullum
 opus bonum posse iustum iudicium Dei susti-
 nere: quare neque bonū est. At Rossen. prudē-
 ter quidē, & argutè notauit verborū reluctan-
 tiam. Si enim Deus bonum opus dānare non
 potest, quomodo ait Luther. opus bonum nō
 sustinere iudiciū Dei? necesse est ergo vt dicat
 bonum opus, quòd secundū ipsum etiā est ma-
 lum, dānari, & non damari. Locus ergo ille in
 eodem sensu fatis exponitur, qui iā explicatus
 est. Non em̄ habetur illic, quòd nullum opus
 erit iustum in cōspectu Dei: sed quòd nulla per-
 sona iusta ita iustificabitur in conspectu diui-
 næ maiestatis, in qua ipse, quē nullū latet secre-
 tum, non videat multa opera mala, quæ nobis
 sunt abscondita. Nā præter ipsam delicta quis
 intelliget? Sed est fortè & sensus alius Augu. in
 enarratione eiusdē psalmi. Nempe quòd non
 potest homo iustificari in conspectu Dei, sicuti
 cum altero homine. Nā inter homines potest
 quis per se prius mereri mercedem, vt proprio
 eam iure repositat, sed respectu Dei nō ita: quia
 nullū prior dedit ei. Et ideo neque iustitias ipsas
 nostras, in quibus nulla inesset ratio nec venia-
 lis culpæ, possumus in conspectu Dei præfer-
 re, tanquam propriis nostris viribus factas, de
 quibus petamus præmia. Responderet quip-
 pe, Quid habes quod à me non acceperis: qui
 dedit tibi & cogitare, & velle, & operari? Ita-
 que nihil aliud vult hic Psalmista, quàm eos
 reprehendere, quos etiam taxat Paul. sanè qui
 ignorantres iustitiam Dei, & suam quærentes
 statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Citant
 præterea & sanctos Patres in testes. Vt Augu.

Non intres
 in iudicium,
 &c.
 Psal. 41.

Rossen.

Aug.
 lib.

lib. 10. confessionum c. 13. vbi inter lamenta,
 quæ pro matre fundebat ad Deum, ait, Vt etiā
 laudabili vitæ hominum si remota misericor-
 dia discutias eam. Perseuerant enim in sua diale-
 ctica, vt à tota vita ad singula opera argumen-
 tentur: cū Aug. nihil aliud significet, quā quòd
 nulla potest esse tam laudabilis vita, cui non
 fuerint permista peccata leuia. Præmittit enim
 de matre sua, Ita post baptismum vixerat, vt
 laudem nomen tuum, in fide & moribus eius.
 Non tamen, inquit, audeo dicere, nullum ver-
 bum exisse ab ore eius contra præceptū tuum.
 Et ideo subiungit, Vt etiam laudabili vitæ, &c.
 Et paulo inferius, Ego itaq; laus mea, & vita
 mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis
 eius actibus, pro quibus tibi gaudens gratias
 ago, nūc pro peccatis matris meæ deprecor te.
 Discernit ergo expressè Aug. bonos actus ma-
 tris à malis. Citat præterea Luth. & Grego-
 rium lib. 9. dialogorum. Vbi ait, quòd sanctus
 vir Iob omne virtutis nostræ meritum esse vi-
 tium conspexit, si ab interno arbitrio distinctè
 iudicetur. Consulto tamen quæ sua prudentia
 fuit, citauit glossam sine textu. Cernebat enim
 per textum facillè sibi responsum iri. Textus
 enim est ille, Verè scio quòd ita sit, & quòd nō
 iustificabitur homo compositus Deo. Vbi ni-
 hil sibi aliud voluit sanctus ille, quàm quòd ius-
 titiæ nostræ, etiam si absolute per gratiam Dei
 sint verè iustitiæ, comparatione tamen ad infi-
 nitam illam rectitudinem, bonitatemque diui-
 nam non reputantur iustitiæ: sicuti papyrus
 in media niue non existimabitur alba. Quod
 re vera non solum de iustitia huius sæculi, sed
 & de iustitia angelorum in cælo potuit affir-
 mare. Præsertim quòd neq; illic loquitur de sin-
 gulis operibus, sed quòd homo non apparebit
 iustus collatus cum Deo. Et ideo subdit, quòd
 si voluerit homo contendere cum Deo, nō po-
 test ei vnum respondere pro mille: est, pro
 mille beneficiis, quæ à Deo recepit, non pote-
 rit adferre vnum quod ipse prius dedit Deo.
 Nam neq; initium, ait illic Gregor. est à nobis,
 sed hoc, quod iustitiæ nostræ, dum illi compa-
 rantur diuinæ, non appareant iustitiæ, cap. 7.
 explicandum est amplius. Interim vt ad Gre-
 gorium redeamus, Nunquam ipse in talem in-
 cidit errorem, vt cogitaret, nullam esse actio-
 nem humanam culpa vacantem. Sane qui ad
 Augustinum Anglorum scribens, ait, bona-
 rum esse mentium ibi culpam agnoscere, vbi
 culpa non est. Et eodem opere moralium sæ-
 pe confirmat, non solum opus aliquod posse
 carere culpa, verum & hominem etiam. Potis-
 simum lib. 2. super illis verbis, In omnibus his

Grego.

Iob. 9.

Iob. 1.

non peccauit Iob labiis suis, neque stultum ali-
 quid contra Deum loquutus est. Vbi ait Greg.
 quòd beato Iob, & oris testimonium perhibe-
 tur & cordis, quia & culpam à lingua compe-
 scuit, & à corde restrinxit. Et quantū Grego-
 id non dixisset, textus ipse, In omnibus his nō
 peccauit Iob, abūdans nobis esset ad conteren-
 dam audaciam, dicētium nullum esse opus bo-
 num, quod nō sit vnā peccatū. In summa, quin-
 que de causis orat sancti, ne Deus intret cū illis
 in iudicium, sed omnia opera in suā misericor-
 diam reiciunt. Prima & potissima, est dubium
 de proposita salute, de qua nemo est adeo cer-
 tus, quin sit semper in metu. Secunda, quia vix
 est, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de
 quibus nescit, an veram fecerit penitentiam.
 Tertia propter pericula venialia à quibus ne-
 mo cauere potest. Quarta, propter negligentias,
 quæ in omni etiam opere bono plurimum ad-
 miscntur. Ac denique quinta propterea, quia
 neque ipsa opera bona à nobis habent radicem,
 sed à misericordia Dei, & ideo non possumus
 cum eo iure proprio nostro agere.

De satisfactione. Cap. VI.

Secundum quod operibus nostris
 per gratiam Dei cōpetit, est, vt per
 illa satisfaciamus pro peccatis. Non
 quidē pro culpa, antequam remit-
 tantur, sed pro debitis pœnis, quæ culpa remis-
 sa, reliquæ sunt, vt in confessione S. Tridēti-
 næ Synodi, cap. 14. habetur. Hæc autem dispu-
 tatio duo habet membra. Primum de ea re,
 quam præsupponit, & alterum de ea quæ in-
 uestigat. Supponimus enim, non in vniuersum
 cuiusque indulgetur culpa, condonari totam
 pœnam: sciscitamus autem, an id quod reliquū
 est pœnæ, persolvere homo valeat in hoc sæcu-
 lo per bona opera. De primo non ita hic mul-
 tum sermonē habebimus, illud quippe ad trā-
 ctatum sacramentorum peculiariter spectat.
 Sed tamen neque possumus non aliquam mē-
 tionem facere, non solum ad explicationem di-
 sputationis, verum & quia de hoc pronuntia-
 uit S. Synodus. Articulus fuit quintus assertio-
 num Lutheri, quo solennem illam partitionem
 pœnitentiæ in tres partes respuit. Addit tñ nō
 negare contritionem & confessionem, sed sa-
 tisfactionem. Hinc enim, vt lib. 2. c. 5. enarraui-
 mus, cœpit Ecclesiæ Roma. oblatrare, ex odio
 scilicet indulgentiarum. Sed vide, quā annexa
 satisfactio confessioni. Initio solum repule-
 rant satisfactio, inde tamen facile expugna-
 ta illis est confessio. Nanq; in hoc potissimum
 est à Deo instituta cōfessio, vt secundum men-
 suram

Quinque
 de causis.

Syn. Trid.
 Diuisio.

Luther.

Confessione
 annexa satisf.
 fact.

suram delicti, arbitrio sacerdotum statueretur plagarum modus, atq; adeo oleo, & vino curaretur infirmus. Vbi autem semel hunc errorem deuorarunt, quod per fidem condonantur plenissime omnia peccata, quoad culpam & poenam, inde illis consequentissimum fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum, sed in genere ad protestandum fidem. Quod fit ut mera fuerit inscitia Lutheri, quin imo perniciosissimus ausus, negare satisfactionem; illa ratione, quod hoc uerbum non est expressum in sacra scriptura. Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, ubi sit in scriptura nomen satisfacere, aut quod pro peccato mortali debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcumque solueris, erit solutum. Et, Quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta ad remissionem inquit, culpa pertinet, non ad satisfactionem. Alias dicere debuit, Quorum remiseritis satisfactiones. At, uero, praeterquam quod diu optimo multa recipit Ecclesia ex monumentis Patrum, scripturae sacrae interpretum, licet in ea non fiat formaliter, rem nihilominus satisfactionis quidentissime colligimus, tum ex aliis locis sacrae paginae, tum clarissime ex his modis commemoratis. Enim uero remissio, & absolutio peccatorum (quod isti non considerant) non ad culpam tantum refertur, uerum & ad poenam. Vt quoque, enim modo ligatur peccator: scilicet, ut inimicus sit Deo, & praeterea dignus poena. Et ideo ab utroque absoluitur per gratiam CHRISTI. At quia misericordia Dei nunquam est sine iustitia, quantum in cruce sufficienter, & meritis fuerit, & satisfecerit pro omnibus peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis applicari, aut meritum, aut satisfactionem, nisi quatenus unusquisque libere assenserit, & cooperatus fuerit adiutorio ipsius. Quae de causa, ut non omnes ad eundem gradum amicitiae recipit, dum conuertuntur, ita neque eius iustitiae fuit congruens, remissa culpa, & aeterna poena, unicuique remitti de temporalis, nisi iuxta proportionem conatus, quod se quisque conuertit. De baptismo uero quo sepelimur cum CHRISTO, & renascimur in nouam vitam, diuersa est ratio, ut paulo post explicabimus. Et quoniam neque ille actus est in omnibus aequalis, neque scelera paria, prouidentissime hoc commisit iudicio Ecclesiae, & ministrorum eius. Et hic est sensus legitimus illorum uerborum, Quodcumque ligaueritis, & quodcumque solueritis. Et, Quorum remiseritis

Ausus Lutheri.

Matt. 16.

Ioan. 20.

Vnde colligitur satisfactio.

Quorum remiseritis.

& retinueritis. Videlicet, vos instituo iudices, quorum iudicio, clauem non errante, ego stabo: ut quodcumque, & quomodocumque remiseritis aut retinueritis, sit remissum & retentum. Hoc est, quam poenam esse, uel remittendam, uel retinendam, imponendamque poenitentiam, clauem non errante, iudicaueritis, coram meo iudem tribunali erit remissa, & retenta. Ex quo ideo uino loco, ambas poenitentiae partes elicerunt Patres: scilicet confessionem, & satisfactionem. Nam cum res sit in Euangelio patens, nulla est iniuria, si nomine congruentissimo significetur. Neque uero nomen est nouum, ut Luther. antequam antiquitatem habuisset explorata, arbitratus fuit. Etenim Leo primus, cui in Concilio Chalcedonensi a sexcentis triginta patribus, referente Theodoro Foroliuensi, inter sanctus, acclamatum fuit, Mediator, inquit, Dei & hominum homo. CHRISTVS IESVS hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem, ut & consentientibus actionem poenitentiae darent, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per linguam reconciliationis admitterent. Et infra, Oportet unumquemque Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne conuertit ad dominum de die in diem differat, ne satisfactionis sibi tempus in fine uiae suae constituat. Neque antiquissimum Tertullianum praeteriit nominatio satisfactionis, Ecclesiae iam tunc receptissimae. Satisfactio enim, inquit, confessione disponitur. confessio ne poenitentia nascitur: poenitentia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quam multis satisfactionis operibus, subdit, illa esse necessaria, ut in peccatorem poenitentia ipsa pronuncians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione aeterna supplicia, non dicam frustraretur, sed expungat. Haec ille in libro de poenitentia. Et Hiero, ut refertur de poenitentia, dist. 1. Mensuram, inquit, temporis in agenda poenitentia, idcirco non satis aperte praefigunt canones pro uino quoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia apud Deum non tam ualet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio uiciorum. Propter quod tempora poenitentiae, fide & conuersatione poenitentium, abreuianda praecipunt, & negligentia protelanda existimant. Audi Lutherum, quem admodum secundum Hieronymum & Leonem antiquissimos iuxta, ac sapientissimos, & secundum Tertul. in his uerbis, Quodcumque ligaueritis, & quorum remiseritis, iudicialia tradita est

Leo.

Tertull.

Hiero.

est potestas ministris ecclesiae ad satisfactionem remittendam & retinendam. Id quod adhuc copiosius tractat Chryso. tum alibi diffusissime & frequentissime, tum in lib. 3. de sacerdotibus. Cuius caeterorumque Patrum, quae absque numero sunt testimonia praeterimus: quia non est hic locus recitandi. Miraculum enim est, & non ferendum portentum, Quod ob peccatum Adae quod aliena uoluntate contrahimus, concupiscentiam carnis ita in nobis peccatum esse uelint, ut nulla satisfactione, neque ipsius CHRISTI, possit in hac uita compenari, quin semper sit peccatum, contra quod proprijs operibus debeamus pugnare, & tamen pro actualibus delictis, flagitijs, & sceleribus, quae nos ipsi propria uoluntate commisimus, sic uino actu fidei applicatam nobis contendant satisfactionem CHRISTI, ut nullus fiat reliquus reatus poenitentiae, quae per auxilium Dei nostris exoluamus piaculis. Cum tamen scriptum sit in Deuter. quod pro mensura delicti erit plagarum modus. Et in Apocalypsi, Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Et Paul. Romanos iam iustificatos exhortetur, ut sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiae, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeant membra seruire iustitiae in sanctificationem. Id profecto apertissime explicans, quod Angelus Dei Ioannes, praemissus ante faciem CHRISTI, praedicabat in deserto, clamans, ut facerent homines, non solum poenitentiam, uerum fructus poenitentiae. At stropham Lutheri & suorum audiamus, hoc testimonium ludificantium. Ajunt, ut modo dicebamus, admonitionem Ioannis eam esse, ut per fructus poenitentiae procuremus extenuare concupiscentiam carnis, quae est peccatum originale. Sed nunquid Ioanes progenie viperarum tanta acerbitate & amarulentia de solo peccato originali obiurgabat? Nunquid non depudenda peruicacia est, quotquot super hunc locum ab ecclesiae primordijs scripserunt, Patribus contradicere? Sic enim habet expositio illic Chryso. Facite, inquit, fructus dignos poenitentiae. Quo autem modo fructificare poterimus, si utique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, a legitimo quoque usu suspendere coniugij. Et ita deinceps progreditur, suum cuique actuali peccato opponens fructum poenitentiae. Pariter ibi August. Sunt, inquit, digni fructus uirtutum fructus qui non sufficiunt poenitentibus. Poenitentia enim grauiora postulat. & Homil. 1. de poenitentia, nisi isti lapidei essent, & plum-

Chryso.

Lutheri portentum.

Deuter. 25.

Apoca. 18.

Rom. 8.

Matth. 3.

Lutheri stropham.

Chryso.

August.

bei: nullum relinquit ambigendi locum. Distinguit enim tres actiones poenitentiae: primam ante baptismum: secundam de leuioribus: ac tertiam, quae pro illis, inquit, peccatis subeunda est, quae legis decalogus continet: ubi maiorem ait, quisque in se ueritatem debet exercere, ut à seipso iudicatus (quod ait Aposto.) non iudicetur à Deo. Ecquid uero rogo iudicij nomine significatur, nisi satisfactio & recompensatio, qua iusta talione delicta uiscimur nostra? Idem docet Gregor. Cyprian. & uniuersi. Neque uero despicienda ratio est, qua theologi rem hanc dilucidant. Equidem, quod in peccato, & auersionem est considerare à Deo, & conuersionem ad obiectum peccati: secundae respondet poena sensus, & ratione primae illa poena efficitur aeterna. Ob idque remissa culpa per conuersionem (iuxta illud psalm. Dixi confitebor, & tu remisisti) restat poena temporalis, cuius testimonium extat de David, qui cum primum dixit, Peccaui domino, audiuit à Nathan, Dominus quoque transulit peccatum tuum. Veruntamen filius, qui natus est tibi, morte morietur. Remissa ergo culpa, nonnulla temporalis superest luenda poena. Sed de hoc primo puncto satis, ut rationem redderemus confessionis sanctae Concilij Tridentini, ca. 14. ubi habetur, quod non tota semper temporalis poena, ut in baptismo reliquis deinceps remittitur, qui gratiae baptismali ingrati, spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt ueriti. Hac ergo praestituta ueritate, quaestio est, Utrum in hac uita satisfacere homo Deo possit pro debitis illis poenis, tam remissorum mortalium, quam uenialium. Cuius responsio affirmatiua est, de qua nunquam fuit anceps ecclesia. Est hic tamen primum omnium de satisfactione distinguendum. Altera enim est perfecta, & altera imperfecta. Nam satisfactio cum designet actum iustitiae, genere suo disparatur à gratia, ut quantum in opere inest gratiae, tanto minor sit ratio satisfactionis. Quocirca perfecta satisfactio est illa, cuius valor & pretium totum emanat à debitore, nulla uel praeuente uel interueniente gratia creditoris. Taliter ut sit redditio aequivalentis, alias in debiti uoluntaria. Nam qui ob crimen suspenditur potius satis patitur. Sicuti & existens in purgatorio. Ex quo fit consequens, quod pro peccatis in Deum commissis solus CHRISTVS, eò quod Deus erat, potuit perfecte satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfecte, id est supposita gratia ipsius. Cuius duplex est causa: ut 3. par. quaestio. 1. author est S. Tho. Prima, quia tota

Ratio theologorum.

Psalm. 31.

2. Reg. 12.

Syn. Trid.

Quaestio.

1. Conclusio.

Duplex satisfactio.

Diffinitio satisfactio.

Solus Christus perfecte satisfecit.

natura infecta erat peccato, & inimica Deo. Altera quia peccatum ea ratione, qua est contra Deum, habet infinitatem quandam, quam creatura, etiam si esset in meris naturalibus, neutiquam posset compensare & aequare. Rationes sunt Anselmi 1. & 2. lib. Cur Deus homo: quibus addit & tertiam, quod creatura quicquid habet, Deo iam debet. Scio Durand. 3. sent. d. 20. q. 2. & in 4. d. 15. q. 1. neq; CHRISTO ipsi concedere, ut possit in quantum homo, satisfacere ad aequalitatem iustitiae, nisi praesupposita creata gratia, qua secundum humanitatem esset quoq; gratus. Propterea inquit, quod CHRISTVS etiam ipse quicquid secundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat praestare aut facere in satisfactionem, quod non esset aliis debitum. Et praeterea, quia illud Aristotelis, Quod dijs & parentibus non possumus reddere aequale, in CHRISTO quoq; ipso, quatenus homine verum habet. Huiusmodi tamen argumenta hominis sunt haud satis aestimata cogitantis, actiones esse, non naturae, sed suppositorum. Quantuncumq; enim existimetur CHRISTVS, in quantum homo, non tamen erat natura humana, quae in illo operabatur, sed filius Dei per illam, Filius autem Dei, erat aequalis patri. Quam ob causam, etsi nullam gratiam recepisset creatam in humanitate, ratione vnionis, de se homo ille erat infinitè gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset erat de se sufficiens satisfactio ad aequalitatem iustitiae. Quinimò quodcumq; opus eius erat infiniti pretij apud Deum. Quare nihil euincit ratio Scoti in 4. senten. dist. 15. quæst. 1. arguentis, quod si peccatum haberet aliquam infinitatem, sequeretur ut neq; CHRISTVS per passionem potuisset abundè satisfacere quippe cum opus illud, quia res erat creata, non esset infinitum. Argumentum inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, infinitè erat gratum Deo, contraria ratione, quam peccatum est infinitum. Respondetur ergo Durando, quod quicquid Deus homo CHRISTVS à Deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipsa opus erat tam filij, quam patris. Ob idq; tanquam de suo, & (ut ita dicamus) alias indebito poterat satisfacere. Nam quantum inter homines filius non posset reddere aequale patri, secus res habet de filio Dei, qui eo quod aequalis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsq; ad mortem crucis, quantum Adam detraherat. Qua ratione Paul. confert obedientiam CHRISTI cum inobedientia Adam.

Anselmus.

Durandus neq; Christo in quantum homo est comcedit, ut perfectè satisfacere possit. Rones Durandi.

Ethic. 8.

Responsio.

Res satisfactiois Christi. Tho. 3. p. 9. art. 2. ad 3.

Scotus obijcit.

Solut. opus Christi infinite gratum Deo.

Respondetur Durand.

¶ Sed & contra secundum membrum distinctionis, intentat item argumenta eodem loco Scotus, quibus suadet, puram creaturam posse satisfacere de potentia Dei absoluta. Nam vt 13. de Trinita. author est August. Fuit quidem, inquit, & alius modus nostrae redemptionis Deo possibilis, quam per incarnationem. Modus autem, ait, fuisset, si Deus per attritionem & meritum de congruo contulisset hominibus gratiam, vt per se quisq; satisfaceret. Sed tamen de potentia ordinata non potuit nisi per CHRISTVM. At verò vt cum honore loquar debito grauissimo doctori, cuius multi in hac parte sententiam sequuntur, non possum non in quo animo audire: quam isti sentiant indignè de aduentu Redemptoris nostri. Videntur enim cogitare altissimum illud, & inextimabile mysterium, quod Deus factus est homo, quasi gratis & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisset hominibus impensum. Nam dicunt, ratumdem potuisse facere hominem per gratiam Dei, sed solum id esse factum propter legem ordinatam. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos, Quidnam fuit in causa, vt admiranda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset? Non ergo satis est ad legem ordinatam recurrere, nisi rationes & comoditates illius legis adferamus, vt facit eodem loco Augu. Ausim ego dicere (nam euangelicam me certum sum veritatem efferre) quod fieri non potuit, neque de potentia Dei absoluta, vt perfecta esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nam si Deus merè gratis amicam sibi faceret creaturam, quae posset satisfacere, iam satisfactio non esset perfecta, quia praesupponeret gratiam, vt si debitor à creditore susciperet, vnde sibi persolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cum ergo inter creaturam infinitam à Deo distantem, & Deum ipsum nulla sit ratio iustitiae, nisi praesupposita eius gratuita acceptatione, nulla potuisset perfectè satisfacere. Filius autem Dei aequalis patri de se id potuit perfectè. Et hoc est immensum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porro quod cum genus humanum non posset ad aequalitatem iustitiae rependere Deo quod debeat, indutus ipse naturam nostram, taliter satisfacit, vt eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiam, quasi nostram, secundum illos impares gradus, quibus pro cuiusq; assensione & cooperatione singularis nostrum participatur. Vnde Augu. falso citatur asseruisse, alia potuisse via redemptionem vel satisfactionem perfectam fieri, iustitiam

Scotus.

Contra Scotum.

Conclusio doctoris.

Beneficium redemptionis.

Aug. sceleria examinatur.

Causa aduentus Christi.

Conclusio principalis. Nullus potest ante remissionem culpam pro peccato peccati satisfacere, ne quod dum est in peccato pro peccato remissionem peccati coram Deo. Tho. 1. 2. q. 109. art. 7. Lutherano rum calumnia aduersus catholicos. Dissidium theologorum de reciditui satisfactioe.

Scotus. Thomas.

Luc. 11.

1. Cor. 13.

Conclusio.

tiamue in integrum reformati: sed id duntaxat astruit, quod non defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miseria. Potuit enim gratis condonare peccata sine aliqua satisfactione, quia nulli quicquam praeterquam sibi debitum erat, contra quem vnium peccatum fuerat, neq; CHRISTVS satisfecit daemoni, vt aliqui blasphemant, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberi essemus. Vt autè misericordia sua nihil suae iustitiae detraheret, gratis misit filium, qui summa iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerentur membra, suam ipsius participarent iustitiam. Et haec, praeter alias commo ditates, fuit diuinae incarnationis potissima causa. ¶ Ad explanationem ergo praecedentis conclusionis, vnde tantisper digressi sumus, adhibetur secunda. Nemo potest pro peccato peccati satisfacere, antequam remittatur culpa, quin verò vniuersaliter rectè dixerim, neminem qui in peccato versatur, pro aliqua poena peccati, quantum remissi, posse satisfacere coram Deo. Primum membrum. Communis est consensus SS. omnium Patrum, ac theologorum. Quod dum taxat adnotamus ad eluendam calumniam quae nos vbiq; vexant Lutherani: hoc nobis saluum crimen intendentes, quod doceamus, per nostra nos opera satisfacere Deo de nostris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus naturalibus peccatoris. Quinimò vt negamus opera quomodo libet antecedentia gratiam eiusdem esse gratiae merita, ita palam diffitemur, esse satisfactoria peccati, nondum remissi. Neq; Scot. ipse fautor meriti congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamen dissidium de peccato remisso, vt um reciditui possit agens in peccato satisfacere pro residua poena. Scoto assente, propterea, quod poena est temporalis, sed S. Thoma negante, propterea quod inter nos & Deum nulla est aequalitas iustitiae, nisi solum ex acceptatione diuina: peccator verò nullum facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere suo maxime omnium satisfactorium, est eleemosyna, iuxta verbum Redemptoris, Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuerò, nihil sum: scilicet, apud Deum: ergo neq; talia opera sunt satisfactoria. Tamen si posset peccator satisfacere praecipuo sacerdotis iniungentis poenitentiam. His autè non est nunc locus. ¶ Tertia conclusio est, Potest homo existens

in gratia satisfacere de condigno, pro poenis temporarijs, quae residuae sunt ex peccato remisso. De condigno inquam, non perfectè, sicut CHRISTVS. Propter duo. Primum, quia nostra satisfactio praesupponit gratiam CHRISTI, cuius corpori gratis insiti sumus. Et praeterea quia non reddimus aequale sicut ipse, sed tantummodo secundum proportionem, qualis potest esse iustitia inter nos & Deum. Nempe, quia sicut se habet quod ipse nobis largitur ad suam potentiam, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad nostram possibilitatem. Nihilominus factis iam membris, satisfactio nostra est condigna, tanquam opera filiorum Dei. Cui consonat vox illa, Fructus dignos poenitentiae. Prima statim ratio ex ijs, quae supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur non posset homo satisfacere Deo: scilicet, quia inimicus est illius: quia peccatum infinitatem habet quandam, & quia quicquid habet, alias obligatum est Deo: homines autem in CHRISTO per gratiam renati, amici, quia etiam filij Dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quo peccatum est infinitum, obsequium etiam Deo possumus prestare infinitum, Est enim peccatum non aliter infinitum, quàm quod est auersio ab infinito bono, qua ratione, illa auersio imaginem quandam induit infinitae distantiae: eandem ergo in finitatis figuram gerit etiam conuersio: & ideo opus ex gratia Dei procedens, recompensa esse potest iniuriae, cuius culpa gratis condonata est. Atqui licet bona omnia, imò nos ipsos à Deo recepimus, non tamen Deus (cuius iugum suauis est, &onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt ei 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos poenitentiae, qui non erant innocenibus necessarij, vt quotquot fuerunt diuinorum interpretes in illo verbo euangelico agnouerunt. Neq; hanc solum, sed aliam addungit S. Thom. rationem in 4. senten. dist. 15. Nempe quod etià per illa opa, quae alijs debita sunt, satisfacere possumus, eo quod per liberum arbitrium sumus domini actionum nostrarum: quae de re liberam ipsam nostram obedientiam acceptat Deus in satisfactionem, tanquam opus iustitiae. Quinimò & hoc pacto non solum pro peccato satisfacimus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficijs etiam acceptis obsequia praestamus Deo, sane quae de manu sua accepimus, sibi reddentes. Secunda ratio est. Poenitentia conditione sua & ingenio hoc habet, quod sit operum quod praecedente Deo, peccata remittantur, ac prorsus tollantur, quo ad culpam & poenam.

Principalis.

1. Ratio.

Peccatum infinitum.

Matth.

S. Thom.

2. Ratio.

Math. 11. Hæc enim est legitima significatio illius CHRISTI, vocis, quod thema fuit suæ prædicationis; Pœnitentiam agite, appropinquabit regnũ cælorum. Quasi dicat, hæc patet aditus ad regnũ cælorum. Cui simile est, A tempore Ioannis Baptistæ, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Est namq; pulcherrima pœnitentiæ periphrasis. Cum enim peccator hostis Dei sit, per illam subito mutata mente, videtur expugnare regnum, quod specimẽ non nullum eorum gerit, qui vi intra mœnia recipiunt sefero qui legitimè expleuerit numeros omnes pœnitentiæ, liber erit prorsus tam à pœna peccati, quã à culpa. Hæc autem ad iustũ pœnitentia fit celerius, morosiusve, secundum mæsuras doloris & mortificationis, vt ex Hieronymo paulò antè referebamus. Ergo sicut quis possit in puncto iustificationis operante misericordia Dei, talem ad ferre sensum peccatorum, ardoremque pœnitentiæ, vt penitus pœna omnis cum culpa deleteretur, vt creditur de Magdalena, ita quod tunc quis sepius atque remissius fecit, potest postea multiplicatis operibus pœnitentiæ compensare, atque adeo satisfacere pro pœna peccati remissi.

¶ Tertia deniq; ratio est, Quod si supplicia, quorum homo debitor est, in purgatorio solvantur per satisfactionem, multo æquius possunt hic solui per liberam satisfactionem, non solum quia libertas plurimum adfert in momenti operibus in conspectu Dei, verum quod opera hic fiant per speciale auxilium suæ misericordie, in purgatorio autem solum infliguntur rigore iustitiæ. Neque illi liberè offerunt, & assumunt illa supplicia, sed tantum patienter tolerant. Atq; hucusque etiam extenditur sensus Pauli admonentis, quod si nos ipsos iudicauerimus, non vtique à Deo iudicauerimur.

¶ Vnde Chryso. Homil. 41. de pœnitenti. Pœnitentiam, inquit, exhibuit beatus David, ita dicens, Lauabo per singulas noctes lectum meum, & lacrymæ meæ stratum meum rigabunt. Et olim patrum peccatum post tot generationes, quasi nuper accidisset, iugebat. Hæc Chryso. Imò, verò Magdalena post plenissimam indulgentiam, tanquam exemplar (vt de illa canit ecclesia) pœnitentiæ, xxx. annis non cessauit lamentari remissa crimina. Et CHRISTVS non dixisset, Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, si remissa culpa consummata esset mundatio. Vnde Orig. Homil. 8. super Leuit. in lotionibus illis veteris legis, & purgationibus sepius repetitis, expiationes nostras, meditat: quas nobis est iterare necessarium, propter cicatricem quæ reman-

net vulneris. Atqui verbum Danielis, Peccata tua elemosynis redime, quid significat? non satisfactionem pro peccatis significat? Nam redimere, quidnam aliud, quàm satisfactio est? Non ergo repugnat, quod de redemptore CHRISTO, dixerat alius Propheta, Absq; argento redimemini: id est, gratis, quippe cum absque nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis condonat. Sed quia per gratiã suam valorem recipiunt opera subsequentiã nostra, quibus eadem possumus expiare delicta, redimere ea nos quoque censetur. Vnde Ambros. in sermone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de pœnitent. distinet. 1. Habemus, inquit, plura subsidia, quibus peccata nostra redimimus. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis. Quare ecclesia meritissimo canit in quadragesima, aduenisse nobis dies pœnitentiæ ad redimenda peccata, & saluandas animas. Si enim vnico actu fidei efficaciter applicaretur semper nobis satisfactio CHRISTI, quod ad culpã, & omnẽ pœnã, nunquam per Ioëlem nos admonuisset, vt conuerteremur ad ipsam in toto corde, ieiunio & fletu, & planctu scindentes corda nostra. Ecce rationes & elogia quibus innixa S. Trid. Syn. confessione supra citata sanctissimam habet satisfactionem per ieiunia, elemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur, sed pro pœna temporalis, quæ, vt sacra literæ docent, non tota semper vt in baptismo remittitur postea pœnitentibus. De qua pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam. Et iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et iterum, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Pœnas autem post hoc sæculum residuas explicat cano. 30. exolendas esse in futuro sæculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locum, qui in isto sæculo non crediderint, securos facere possumus, neque se illum visuros in futuro: si modò alius est locus, quã ille damnatorum. Caueant ergo Lutherani, negantes, per fructus pœnitentiæ satisfacere nos pro peccatis, lacrymas pœnitentium cohibeant, & macerationem, afflictionemq; carnis resinguant, quæ in huc vsus semper fuit Patribus sanctissima. Atque adeo in eorum numero habeantur, quos Cyprian. sermo. 5. de lapsis hæc subnotauit censura. Agite pœnitentiam plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mæsitiam: nec vos quorũdam moueat, aut error improbidus, aut stu-

Daniel. 4.
Esa. 54.
Ambros.
Incl. 1.
Syn. Trid.
Apocal. 2. Cor. 7.
Marth. 3.
Luther.
Cypria.

por vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt nec intelligant delicta, nec plangent. Et infra, Pacem sibi vltro nemine dante, sumpserunt, falsa sollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iuncti, errorem pro veritate sumpserunt.

¶ Quarta deniq; ratio est, qua orthodoxorum explicemus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament. Aiunt enim, vt supra ca. 2. referebamus, quod tantum primæ gratiæ meritum tribuimus CHRISTO, ceterum post illam nostris operibus adscribimus satisfactionem pro peccatis. Quæ vtique notoria calumnia est. Non enim prima tantum gratia, sed quodcuq; eius augmentum meritis CHRISTI iniuitur, sine quibus nullius esset opera nostra æstimationis. Quare nihil detrahimus gloriæ CHRISTI, sed eum potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tantum dicimus, quod satisfactio CHRISTI, quæ teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptismo. Atq; id quidem iure optimo, diuino, & naturali, sanè vt qui plus iusto nobis indulsumus, nostram voluntatem contra diuinam instinctu demonis, explentes, ipsi per gratiam CHRISTI diuinæ iustitiæ satisfaciamus. Sicuti membra eius, & palmites in vite compatiuntur, vnde virtus ad nostra permanat opera. Quapropter hoc etiam habent dignitatis, & quodammodo iustitiæ opera nostra, supra quæ haberent, si ex gratia procederent, quæ alia nobis via à Deo collata esset, quàm per meritum CHRISTI, quod modò iustitia ipsius comunicatur nobis, vt possumus illam adferre in iudicium Dei, veluti nostram. ¶ Quarta denique conclusio sit. Non tantum pro suis quisq; culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modò amici Dei. Satisfacere inquam de cõdigno, licet hoc modo nemo præter CHRISTVM possit pro alio mereri gratiam. Discrimen est, quod satisfactio solum dicit solutionem, possunt autem ciues regni cælorum his quoq; mutuis officijs alter alterius onera portare, vt vnus Deo soluat, quod alter debet ac multo melius, quã in ciuili Republica, vbi tempore necessitatis omnia debent esse cõmunia. Neque est, cur Deus non acceptet opera, quæ ex gratia procedunt, si pro amico offeruntur, ac si pro se ille obtulisset. Extra charitatem autem nemo dignus est, vt vel sua opera, vel quæ pro ipso alius offert, sint Deo accepta. Mereri autem vnum alteri gratiam non est soluere, sed deprecari à Deo bonum motũ alterius, quod

4. Ratio.
1. Ioan. 2.
Nota.

non cadit sub merito de condigno, vt capite proximo dicturi sumus. In hunc satisfactionis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli, Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionũ CHRISTI in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Non quod passioni CHRISTI in se aliquid desuisset, quæ porò sufficientissima fuit pro peccatis totius mundi, sed quia labores omnes & officia, quæ membra CHRISTI faciunt, ipsius capitis reputantur, & in bonum ecclesiæ redundant. Vnde relaxationes, & indulgentiæ peccatorum, quorũ fuerit culpa remissa dimanant in ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per deridiculum exprobrant: scilicet, quod opera aliqua communitamur super excrementa in satisfactionem pro alio. Ac si non omnia ac multo plura quàm exhibere possumus pro nostris proprijs sceleribus, non sint necessaria. Respondemus autem, Primũ, quod cum pœna remissa culpa, temporalis sit, potest quis per gratiam CHRISTI ad iustum satisfacere per gratiã & auxilium CHRISTI, maxime viri sanctitate prouecti, ita vt possint etiam sua opera communicare cum alijs. Et præterea potest quis etiam si ipse pro se debeat, amici tamen debitum prius quàm proprium soluere. Sed horum disputatio alium locum postulat minus angustum.

¶ Argumentum profectò nullam contra extruere possunt, quod iam non sit solutum. Specimen enim omnium hoc est. Vm virtutemque impendio maiorem tribuit Paul. gratiã CHRISTI in bonum, quàm peccato Adæ, in malum. Non enim, inquit, sicut delictũ, ita & donum: si enim vnus delictũ multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum per gratiam vnus hominis IESV CHRISTI in plures abundauit. Et subdit, Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ex hoc libro arguitur: Ex vno peccato Adæ omnes incurrimus, non solum in culpam, sed in pœnã, quantas genus patitur humanum: ergo quidum que per gratiã CHRISTI liberatur à culpa, plenissimè etiam liberatur à debito omnis pœnæ. Eo præsertim, quod sublata causa, aufertur effectus, & culpa est causa pœnæ. Hoc tamen solum huic argumetationi concedimus, quod hæcenus concessimus sæpe, scilicet, quod passio CHRISTI in vniuersũ potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectũ, vt simul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quãdo per se operatur, & non per opera nostri li-

Colof. 1.
Relaxationes.
Argumenta aduersariorum.
Roma. 5.
Duo casus plenæ remissionis.

beri arbitrij. Quod contingit in baptismo, vbi neque in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obex: id est, complacentia peccati, modo superiori libro explicato. Quare cum iustificatio fiat per instrumentum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam vitam. In sacramento autem, & in virtute penitentiae ita Deus remittit peccatum per gratiam suam, vt vtatur operibus nostris, ob idq; remissio culpae attribuitur gratiae operanti id est, mutanti mentem nostram: satisfactio verò gratiae cooperanti. Et ideo fit iuxta mensuram gratiae suae, & nostrae cooperationis. Quamobrè secundus casus, quod vna cum culpa condonatur omnis poena, est, quando nos cooperamur summo charitatis actu: vt in martyrio, vel quando speciali priuilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam. Caterum in scelestis, perditisq; hominibus priuilegium reputaretur amplissimum, quod tantus esset vnus actus interior penitentiae, quo omnia expiarentur peccata, deleterenturque simul, quo ad culpam, & poenam.

De operum merito, quae ex gratia procedunt. Cap. VII.

Subsiquitur, vt de tertio nostrorum operum priuilegio dicamus, quae ex fonte illo dimanant aquae vitae salientis in vitam aeternam, discutientes, iuxta de in conspectu Dei condigna merita, cum augmenti gratiae, cum demum sua illius inestimabilis felicitatis. Illius ergo diuisionis, quae lib. 1. cap. 4. fecimus meriti, in meritum congrui & condigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus inest meritum congrui ante iustificationem, quod illic satis arbitror commostraris, vel nihil nunc ad praesentem attinet disputationem, vbi loquimur de operibus quae per gratiam fiunt, & appulsam Dei, quae merita sunt condigna. Sed hanc nihilo secus Lutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis, vbi que dat improperio: & tanquam Pelagianam notam inuicunt. Quae enim cum sint fundamentales meriti conditiones, vt puta bonitas & libertas, duas extraxit Lutherus, machinas ad labefactandam rationem meriti. Prima fuit, quod concupiscentia sit etiam in reneris, inenitabile peccatum. Inde enim dedit omnia opera nostra, non modo quae gratiam antecedunt, sed quae iustus facit, peccata esse, & ideo neque esse talia, vt per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit illico consequentissimum, neq; esse merita. Nam meritum vitae aeternae esse non potest apud Deum,

Remi. gratie operanti: satisf. gratiae cooper.

Lutheri errores duo.

nisi impletio legis: iuxta illud CHRISTI, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et illud Pauli, Non auditores tantum, sed factores legis iustificabuntur. Alter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium nostrum apud Deum, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iam modò liquidum facimus. Igitur eo usq; aiunt, nos sola fide iustificari, quod non solum ad primam gratiam nulla nostra opera concurrunt, vt dispositiones. verum neque virtute illorum postea augetur, nec mereamur gloriam, sed tantum propter promissionem, quae sola fide apprehenditur, & peccatores reconciliantur, & reconciliatis, gratiae obueniunt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neq; verò meritum tantum adimunt operibus iusti, verum, vt patet in de liber. Christi. & locis alijs quae cap. 5. commemorauimus, omnia existimant futilia, & vana, praeter vnam fidem, qua misericordia Dei apprehenditur. Idq; postea in suo didagmate obtensa reformationis identidè reperunt, nullam mercedem deberi operibus iustis, saltem vitam aeternam, sed illam tantum deberi promissioni Dei, & ea praecisa ratione nobis à Deo collatum iri, vt sit ipse fidelis. Atq; ea est sua confessio Augusti. In cuius apologia Melancton, vbi de operibus respondet ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quod iustificatio iusti nihil aliud est quam reputari iustum, neque reputari iustum propter iustitiam operis, sed per misericordiam Dei fide apprehensam. Ex his inquit, omnibus etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij iustos esse coram Deo, propter dilectionem ac legis impletionem: vbi nullam faciunt mentionem iustitiae: vbi nullam modo ferenda sunt, &c. Hae phrenesis est quae istos hoc loco dementauit: scilicet, quod afferentes meritum condigni, negemus iustitiam fidei, & auxilium Dei post primam iustificationem. Quae manifestissima est calumnia. Subdit itaq; iterum atque iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, vt pro eis debeatur vita aeterna, licet sint meritoria aliorum premium: de quibus paulò post dicemus. Hae primam materia explicanda est, atque dubia examinanda, de quibus inter catholicos non nihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo à nomine ipso & definitione meriti exordiamur, vnde sunt potissimum argumenta petenda, appellatio meriti tritissima est inter Latinos: vt bene aut male mereri de republica, vel de amico, quod nomè à mercede deducitur. Est enim meritum opus cui

Matth. 19. Roma. 1.

1. 1. q. 2. l. ar. tic. 3. Tria in actione humana.

Tres conditiones.

Didagma.

Cōf. Aug. Melan.

Libertas de ratione meriti.

Ratio naturalis.

Cōfirmatio.

* Meriti nomen & diff.

Athenienses.

cui debetur merces, & mereri quèp. a, est ius sibi facere ad praemium. Quia de causa libr. 2. meritum de congruo reiectum dedimus à ratione meriti. Quoniam meritum opus est iustitiae. Ad rationem autem meriti, naturamq; inuestigandam, ex illo aptissimè initium sumitur, quod 1. 2. quaestio. 21. art. 3. adnotauit S. Tho. Tria enim in actione humana est considerare: primum libertatem, vnde habet quod sit vituperabilis; aut laudabilis. Nam propter ea quae insunt nobis à natura, neq; laudamur, neq; vituperamur. Mox ordinem ad finem, vnde rationem habet virtutis aut vitij. Deinde respectum ad alium: puta ad Rempublicam, vel singularem personam, cui vel vtilitatem adfert, vel nocuum: & inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim scholastici appellant malum meritum. Atque tres istos ordines ita intelligas, vt quemadmodum secundus primum, ita tertius vtrumq; in sua ratione comprehendat. Ex hinc ergo patescunt tres conditiones meriti. Prima, quod sit opus liberum: Nam absq; libertate quemadmodum opus, nec virtus est, nec vitium, ita neq; est, vel meritum vel demeritum. Quapropter theologij, qui cogitant, in naturalibus meritum esse posse, naturae eius ignorant. Nisi forsitan per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appelletur: vt ille dixit, Species prima, digna est imperio. Si enim princeps beneficium aliquod conferret homini, vel propter pulchritudinem, vel propter genus, vel ob quauis aliam naturae dotem, nulla illic ratio inest, vel meriti, vel praemij. Neque si Deus (quod de potentia eius absoluta fingunt) propter bonum naturale cuiuspiam conferret gloriam, subesseret illi ratio, aut meritum, aut praemij. Vt si filios Zebedaei, ob id tantum quod sibi erant consobrini, eo esset CHRISTVS in regno caelorum dignatus honore, vt sibi assiderent à dextris, & à sinistris. Cuius ratio naturalis est, quod mereri est aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipsius: nemo verò dat, nisi illud cuius est dominus: sumus autem domini nostrarum actionum per liberum arbitrium: ergo vbi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam verò meritum idem est quod obsequium: obsequitur autem nemo nisi per liberum arbitrium. Quo circa sol non proprie nobis obtemperat, quia agit, atq; adeo nihil de nobis meretur, neque arbores, neq; irrationabilia animalia. Tametsi mortalium humanitas sit illis quandoque indulgere. Veluti de Atheniensibus in historijs est, quod mulos, qui cum exadificaretur Hecatompodon, egregie laborauerant, vinculis solutos, libere pa-

stum ire dimiserunt. Quinimò neque ius proprie aut dominium habent vitae. Cuius contra itum ineptissimè profectò nonnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitum viuendi, & ab eadè natura sortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi enim non est libertas, non est ius, sed totum irrationalium ius est possessorum hominum, & illis irrogat iniuriam, qui immerito pecora occidit, aut laedit. Et eadè ratione, quia videlicet nullius sunt particeps actionis, quae sit praemio digna, infert Aristot. nec boue nec equum felicem, nec aliud animal vllū beatum dici. Nisi etiam per metaphoram: vt equus Alexandri. Hac eadè de causa idem inibi Aristot. felicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibus, aut fortunae bonis, sed in operatione libera secundum virtutem. In Olympici enim inquit, ludis, non formosissim⁹ quisq; aut robustissimus corona donatur, sed qui incertamen descendunt, atq; horum illi qui viuunt. Quò pertinet verbum Apostoli, Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et, Si volens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tracta. de libe. arbit. satis superque demonstratum est, nullam esse rationem, aut peccati, aut meriti nisi vbi sit libertas. Ita enim ait contra Fortunatū August. dico peccatum non esse, nisi voluntate peccetur: & hunc esse praemium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionem Tertullij. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non voluntate. At verò arguat quis, opera esse nonnulla in quibus non est vsquequaq; libertas, quae nihilo tectius sunt meritoria. Patet de operibus apostolorum, & sacratissimae Virginis, qui cum essent in gratia confirmati, nullum poterant praecipitum, vel transgredi, vel praetermittere: & tamen obseruauit ipsa praecipitorum erat illis meritum. Absurdum enim esset dicere, quod per obedientiam mandatorum non proficerent coram Deo. Quin verò CHRISTVS ipse meruit nobis, atq; adeo maximè per passionem, quae tamen non potuit non subire, siue quod praecipitum erat sibi, siue quod talis erat voluntas patris, cui licet nullum esset adiunctum praecipitum, non poterat contraire. Et inde maximè augetur dubium, quod dilectio Dei naturaliter consequeretur in CHRISTO visionem beatificam: & tamen videtur fuisse meritoria, quadoquidem simul erat, & beatus, & viator. Hoc argumentum hac diuinitate distinct. Carentia libertatis triplex est: alia ex natura subiecti: quae potius est negatio, quam prauiatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis

Dominium.

Ethic. 1.

Equus Alexandri. Felicitas.

1. Tim. 2. 2. Cor. 9.

Arg. de confirmatis.

Christus meruit.

Triplex carentia libertatis.

expertia, nec bona sunt nec mala, atque adeo nec laude nec vituperio digna, ut dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei, naturali cõsequentia sequitur amor, qui naturã suã excludit omnem possibilitatem prauè agendi. Quauis in hoc sensu liberè amant, quod ex voluntate Deo infixã id faciunt. Et ideo opera illorum, licet optima sint, & non solum laude, sed honore etiã digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulandæ mercedis, sed potius ipsa habent rationem præmij. Atq; idem patiq; ratione censendum est de dilectione beatifica CHRISTI. Haud enim vnquam crediderim, illam fuisse meritoriam in CHRISTO, sed merebatur per dilectione, quam habebat tanquam viator, & per opera exinde procedentia. Tertia ergo carentia libertatis est, non omnimoda, sed ad malum, & ea quidem nõ ex natura, sed ex priuilegio: quia in sensu composito nõ stat, aliquid esse præceptũ & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apostoli enim licet non poterant transgredi mortaliter, poterant nihilominus difficultatem & laborem pati in custodia legis: & prætoræ quia ex obedientia iussa faciebant, merebantur. Aliã ex priuilegio confirmationis hoc illi damnatum acciperent, quod non essent illis eadẽ opera meritoria, quæ sunt alijs. Et præterea de alijs multis operibus ad quæ non obligabantur, nullum est dubium, quo minus essent meritoria. Idemque ac multo dignius sentiendum est de operibus CHRISTI: oblatio est enim, quia ipse voluit, & ideo spontanea illa obedientia, per se ipsaq; acerrimæ mortis, immentum fuit apud patrem meritum nostræ salutis, atq; ut sibi ipsi daretur nomen, quod est super omne nomen. ¶ Secunda meriti conditio est, quod sit opus bonum, id est, opus virtutis: quo fit, ut meritum, non sit opus iustitiæ commutatiuæ (vt 2. senten. dist. 28. Durand. opinatur) sed distributiua. Nam etsi nomen meritum, seruitiis primũ, ac mercenarijs operibus, quibus debetur stipendium, impositum fuerit: quemadmodũ dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tamen proprietas inde deducta est ad munera amicitia. Veluti dicimur bene mereri de amico, aut malè. Quocirca discrimen est, quod in commutatiua iustitia æqualitas præcisè pensatur rei ad rem, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex virtute, seu ex vitio. Qui enim operas suas locat, siue ob inimicitiam faciat, siue quacunq; alia turpi intentione, ius ac-

Beatorum libertas.

Voluntas beatifica Christi.

Esa. 53.

2. Conditio meriti.

Durand.

quirat æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiua, quod necesse est ex amicitia illius procedere, de quo bene mere-mur, atq; adeo opus esse virtutis. Nisi quod inter homines qui opera tantum vident externa, existimatur sæpe hypocrisis, ut vitæ. Nam auctore Aristot. amicitia, vel virtus est, vel cum virtute coniuncta. Hanc ob causam in distributione præmiorum secundũ merita, nõ attenditur æqualitas rei ad rem, sed proportionalitas, seu proportionum æqualitas præmiorum ad dignitates personarum: iuxta explicatione eiusdẽ Ethicorum. Vt qualis persona ad personam, talis sit etiã proportio præmij ad præmij. Quod si spectetur etiã opus (vt, quia esuriui, & dedistis mihi manducare) id tantum fit, quatenus inde æstimatur dignitas personæ. ¶ Per hæc, tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritorium debeat cedere in bonum publicum, vel particularis amici. Respectu enim boni communis satis est, si sit opus virtutis: inde enim ciuibus honores publici iure debentur à principe, qui custos est iustitiae, ut ibidem ait Aristot. Quippe cum iustum ipsum, & iustitia hac ratione in republica custoditur, si bonis præmia, & malis sint constituta supplicia. ¶ Ratio ergo hæc explanati meriti, nostris est operibus accommodada, atque examinandum, an quæ Deo per gratiam suam exhibemus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est enim quæstio in duabus dubitationibus posita. Prima. Meritum idem est quod ius, ideo dicit æqualitatem, nihil autem nos possumus Deo præstare æquale vitæ æternæ, non solum quia vt ait Aristot. diis, & parentibus non possumus reddere æquale (sanè à quibus recepimus esse, & viuere, cui nullum est aliud bonum comparabile) verum propterea quia & Deus à nobis infinitum distat, & vita æterna nullis est nostris obsequijs æstimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & præmium dicit quid debitum: Deus autem, qui bonorum nostrorũ non indiget, nihil potest debere nobis. Quis enim prior dedit ei (vt ait Paul.) & retribuatur ei ergo vita æterna non est merces nostrorum operum. Sunt inter theologos (vt Durand. in 2. senten. dist. 28.) qui negent opera, quantum præcedente gratia, esse simpliciter & proprie merita de condigno, sed tantum largo modo dictum meritũ. Vbi videtur taxare S. Tho. 1. 2. quæst. 114. qui contrarium apparet sentire. Ratio Durandi est, quod meritum proprie de condigno est, cui simpliciter debetur æquale virtute

Ethico. 5.

Vtrum meritum sit.

1. ar. contra.

Ethico. 8.

2. Argum.

Rom. 11.

Durand.

S. Thom.

virtute operis: nullum autem opus nostrum æquale potest esse vitæ æternæ, neq; illam largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadam liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profecto qui fuerit penitus meditatus, quidnam sit per gratiam fieri filium Dei, aliud de operibus iusti habebit iudicium. Meritum ergo de condigno cum sit opus iustitiæ, distinguendum est, quemadmodum supra de satisfactione dicebamus. Aliud est enim perfectũ, quod nullam prorsus supponit rationem gratiæ. Et hoc modo solus CHRISTVS potuit mereri apud Deum: nã opera sua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quod licet non habeat perfectam rationem iustitiæ, est nihilominus proprie iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nam iustum, vt auctor est S. Tho. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter æqualitas: quale est in commutationibus, & obsequijs inter ciues: aliud vero quod quauis non sit simpliciter æquale & iustum, habet tamen modum iustitiæ: sicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta, filij ad patrem, & serui ad dominum. Quæ quidem est vera & propria ratio iustitiæ. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tantum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verũ, propriumq; ius habet, vt alatur, & educatur à patre, & ita seruus respectu domini. Quæ ratione cũ per gratiã homo efficiatur verè & proprie filius Dei adoptiuus, quauis illam adoptionem gratuito suscepit, nihilominus obsequia sua sunt proprie & verè merita iustitiæ apud patrem. Vnde Paul. Accipistis, inquit, spiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, abba, pater: ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quod simus filij Dei, & hæredes: hæredes autẽ Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt cõglorificemur. In his equidẽ verbis perspicere oculatissimus quisq; potest, quod quauis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo non habeat tam perfectam iustitiæ rationem, nihilominus gratia supposita, est proprie iustitia. Non quidem simpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc est, quod subdit, Non sunt cõdignæ passiones huius temporis: sed tamen est verè & proprie ius filiorum. Ait enim, Si filij, ergo hæredes, quod sufficit ad propriam rationem meriti. Non ergo negamus, quin illud meritũ fundetur in diuina ordinatione: quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundum virtutem, quã ipse nobis cõfert: nihilominus per illam nos iuste meremur. Quæadmodũ em̄ res

Contra Dur.

Meritum duplex.

Rom. 8.

Fundatura diuina ordinatione.

naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilo secius sunt causæ suorũ effectuum, ita in supernaturalibus: licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita in conspectu suo. Sed ais, licet sint merita non tamen vitæ æternæ. Quinimodò, hoc enim designat, Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum, quoniã hæc est vita æterna, vt videamus ipsum. Adnotat illic autem Sanct. Tho. art. 3. & omnes theologici in 1. d. 17. & 2. d. 28. quod opus iusti dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo quatenus procedit ex gratia spiritus sancti. Prius modo non est in illo condignitas ad vitã æternam propter maximam excellentiam, sed nihilominus est congruitas proportionis, quod homini operanti secundum suam virtutem, Deus recompenset secundum excellentiã suã virtutis. Nota quod hanc congruitatẽ non ponit S. Thom. in operibus ante gratiam, sed in operibus iusti. Si verò considerentur opera, quatenus ex gratia spiritus sancti procedunt, sic sunt, inquit, meritoria vitæ æternæ de condigno. Nam valor meriti attenditur secundum virtutem spiritus sancti: iuxta illud, Fiet in eos aqua salientis in vitam æternam. Et præterea quia pretijũ operis attenditur secundum dignitatẽ gratiæ, per quam homo efficitur cõfons diuinæ naturæ, adoptaturq; in filium, cui debetur hæreditas. Et in solutione ad 3. Gratia inquit, spiritus sancti, quã in presenti habemus, est non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in virtute: sicut semẽ arboris in quo est virtus ad totã germinandã arborẽ, & quia per ipsam inhabitat hominem spiritus sanctus, appellatur ab Apostolo pignus hæreditatis nostre. Intelligit ergo, quod sit meritum proprie verèque iustitiæ, propter hanc mensuram, & modum gratiæ, relatione ad gloriam. Nam quauis nomen seminis metaphoricum sit, inest tamẽ in gratia vera virtus ad gloriam, atque adeo æqualitas iustitiæ simillima semini. Vnum enim granum non est æquale spicæ, sed tamen tantundem virtute valet, siquidẽ fert suo tempore spicã. Illa tamen distinctio liberi arbitrij, atq; gratiæ nõnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non esse proprie nostra, sed solius Dei: cum res tamẽ aliter sit. Virtus enim spiritus sancti, & liberum arbitrium duo sunt cõstantia in rationem vnus integri principij. Nam vt opus liberi arbitrij non esset meritum sine virtute Dei, ita neque opus Dei esset meritum, nisi fieret per liberum arbitrium humane

1. Ioan. 14.

2. d. 28.

Duplex consideratio operis iusti.

Ioan. 4.

Gratia est semen.

2. d. 28.

1. d. 28.

Deceptio quorũdã.

vel angelicæ naturæ. Non enim Deus per sua solius opera (vt dñm creauit mundum) meretur. Neque facere potest, vt opera plantæ, vel animalis bruti sint meritoria. Meritum ergo opus est Dei & nostrum. Ipsius scilicet, vt mouentis, & nostrum liberè cooperantium: vt supra satis demonstratum est. Ex his facile soluitur alterum argumentum; Deus nihil propriè debet nobis, tum quia nullus prior dedit ei, sed ipse dat nobis ipsa opera, per quæ mereamur, & ideo totum ius nostrum fundatur in gratia sua: tum quia hæc quæ nos illi damus, non cedunt in suam, sed in nostram potius utilitatē. Quare licet nullam nobis amplius præmium daret, quam bene operati, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimò quatinus beatos illos cælicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam. Ergo nullū est in nobis meritū, cui aliquid Deus debeat. Respōderetur, quod Deus debet præmium, ex ordinatione sua, iustitiæ quæ ab ipso est in operibus nostris: quod est debere suæ propriæ & bonitati, & firmissimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patris familiæ conuenientis cum operariis ex denario diurno. Exemplum est in naturalibus. Ipse fecit naturas rerum, & ideo secuti dñm suam ordinationem dedit soli lucem, hominū intellectum, &c. Quare sicut repugnat, solem esse & non esse naturæ suæ lucidum, propter debitum naturæ, quod est iustitiæ ipsius Dei, ita suæ repugnat bonitati, & iustitiæ, quod d' pro operibus eorū, quos semel sibi per gratiam adoptauit, non retribuat vitam æternam. Et hæc est non impropria ratio debiti. Quocirca si merenti negaret præmium, licet homini faceret iniuriam (vt ait Ber. term. r. de annuntia.) suam tamen legem, ac seipsum negaret, qui tamen fidelis est, & negare se ipse non potest. Per hæc responderetur ad aliā, quæ hic fit postrema dubitatio. Vtrum præter gratiam gratum facientem, necessaria sit noua acceptatio Dei, vt opus sit de condigno meritum. Scot. enim in r. d. 17. quæst. 1. existimat, non satis esse, opus elici à gratia, vt sit meritum in vitam æternam: sed vltra hoc requiritur, quod sit acceptum à Deo, & ordinatum ad talem finem. Primò quia aliās inquit, si opus esset de condigno meritum, quæ ratione procedit à gratia, quæ iam est principium & forma existens in homine, sequeretur, quod quatenus procedit ab homine, Deus non posset non retribuere beatitudinem, quin esset iniustus, eo quod ante eius acceptationem, iam opus erat dignū. Et præterea præmiū vitæ æternæ semper est maius, quam meritū: maius autē non reperatur pro minori ex rigore iustitiæ,

Solutio alterius dubij.

Quæstio.

Scot.

sed tantum ex liberalitate & acceptatione conserentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium schola. Nihilominus nullum profecto est argumentum, quod id valeat convincere. Quin verò ratio est in contrarium multo probabilior. Primò vt Scot. ipse & omnes fatentur in 2. d. 27. & in 3. d. 18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiā homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij, ergo hæredes. Quinimò est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratū. Namque propter eā opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munerā eius. Vnde ad primū argumentum Scoti negatur, quod si opus, quia procedit à gratia esset meritorium, propterea Deus esset iniustus; si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personam. Id ipsum itaq; quod ipse dicit de le-cūda acceptatione: scilicet, quod eo quod prius Deus acceptat opus, quā sit meritum, non sit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatē personam. Nempe, quod ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddidit gratum hominem vnde procedit meritum. Nisi quod ipse non cerat omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quod ratione gratiæ ad optionis & acceptationis personæ, opus est meritorium. Et quia opus est meritorium, acceptatur. Dicere enim, quod quia acceptatur, opus est meritorium, videtur repugnantia in adiecto. Nam gratis acceptari opus non ponit in ipso iustitiā, & dignitatem: sed meram gratiam. Ad secundum argumentum respondetur, quod quatinus Deus præmiat vltra condignum, nihilominus opus est meritorium, quia procedit à gratia personæ quæ est seminarium gloriæ.

De merito aduersus Lutheranos. Ca. 8.

Hæc ergo inter catholicos constituta, restat, veritatē huius conclusionis aduersus Lutheranos constabillire, quod iustorum opera sint digna merita vitæ æternæ. Porro nomen meriti nostri apud Deum, si primis celebratissimum est Patribus in Ecclesia ab eius vsq; memnabulis. Cuius non opus est testibus, siquidem neque aduersarij negant, sed tamen abnegant extare in sacris literis meritum vitæ æternæ. Nam illud, Omnis misericordia faciet locum unicuiq; secundum meritum operum suorum: non ita facile recipiunt, tanquam canonicam:

Nominales.

Contra.

Rom. 1.

Gene. 4.

1. conclusio.

Prima ratio.

Ethi. 1.

Conclusio.

Nomen merit.

Ecclesi. 6.

co

eo quod teste Hieronymo in prologo galeato, liber ille non sit inter Hebræos. Nihilominus à vetustissimis, vt Egesippo, Irenæo, & reliquis temporibus apostolorum proximis citatur tamquam propheticus: vt authores sunt Euseb. lib. 4. & Aug. 17. de ciui. Dei, cap. 20. Atque Damas lib. 4. ca. 18. annumerat ipsum canonicis, quem & Ecclesia à Cōcilio Carthaginensi tertio, vbi quinque libri Salomonis recipiuntur, vsque ad presens Tridentinum, semper recepit in canonem. Iam verò & apud Paul. manifesta est appellatio meriti, vbi ait, Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Et ad Col. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum. Et Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos se. Et CHRISTVS in Euāgelio, Dignus est operarius mercede sua. Vbi licet de victu loquebatur, meritū quoq; apud Deum insinuabat. Superuacanea veruntamen est de nomine cōceptatio, vbi res ipsa est patentissima. Igitur prima de hac re statuitur conclusio. Opera iusti quæ genere suo ac circumstantiis bona sunt, omnia sunt condigna merita, tum cumulationis gratiæ, tum etiam æternæ vitæ. Dixerim, & iusti, & cumulationis gratiæ. Quoniam libro secundo diffuse planeq; monstratum est peccatoris opera nequaquam esse merita primæ gratiæ. Primam statim huic conclusioni rationem supponamus, qua crebrò vtimur cōtra istos: illam scilicet, quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non subuertit, sed instaurauit & perfecit: virtuti autem iure suo & merito debetur honoris merces: vt author est Arist. eadēq; ab ipso legislatore, qui custos est iusti: hanc ergo naturæ legē Deus per gratiā CHRISTI nō abrogauit, sed seruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, quod cū homo naturali vigore nullum virtutis opus præstare posset, quod vilius esset meriti in conspectu suo, misit filium suum, qui & nos à peccato liberaret: & potestatem subinde nobis faceret, filios Dei fieri, si eius assentiremur vocationi. Igitur vbi iam per gratiā suam filij sumus, opera nostra, sua ipsius ope suffulta, digna sunt apud ipsum gratiæ suæ & gloriæ, quæ propriè est præmiū filiorum Dei. Et quo rationes meriti supra inductæ explicatiores fiant, confirmatur argumentum. Opus iusti est opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatem obsequimur, estq; proinde opus bonum, neque solum ex amicitia illius, verum & iussu etiam, vel suasu, atque adeo auxilio ipsius exhibitum: igitur dignum est præmio, quod ipse amicis suis, suisq; obsequentibus proposuit: hoc autem est vita æter-

Euseb. & August.

Hebr. vlt.

Col. 1. Sap. 3.

Luc. 10.

1. conclusio.

Prima ratio.

Ethi. 1.

Confirmatur.

na, iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: illius ergo beatæ vitæ est meritum. Descendamus autem ad lucem scripturæ sacrae, cuius radiis hæc omnia clarescunt. Meritum (vt dictum est) & merces ad se inuicē referuntur, sacra pagina idēdem meminit mercedis, quæ nos manet p nostris, operibus apud Deum: ergo sunt opera nostra ipsius merita. Quæ subsumitur propositio, plana est. Ab ipso enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cepit de salute nostra, primus, quæ cum Abraham iniuit sermonem, hic fuit, Noli time re Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Et quatinus ad literā forsā intelligatur de latissima seminis eius propagatione, tamen in mysterio profecto significabat æternam retributionem, quæ propriè est merces fidei, quam ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa proposita nobis erat per CHRISTVM, idcirco Esaias, vbi aduertitum eius prænuiciat, Ecce, inquit, Deus vester: Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Cui concinit Ioan. in Apocalypsi, Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuiq; iuxta opera sua. Atq; adeo CHRISTVS ipse liberator noster, quo primum cepit loco prædicare legem, statim obedientibus proposuit mercedem, Gaudete, inquit, & exultate cū male dixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Et quo explicaret opera nostra respectu illius mercedis rationē habere iustitiæ, eadem opera appellauit iustitiam, commonefaciens nos, ne aliam vanam intederemus mercedem. Attendite enim, inquit, ne iustitiā vestrā faciat corā hominibus, vt videamini ab eis: aliquid mercedē non habebitis apud patrem vestrū, qui in cælis est. Et subdit, Te autē faciente elemosinam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, vt sit elemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cui consonat Paul. Quodcumq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionē hereditatis. Tribus ergo nominibus: scilicet, mercedis, iustitiæ, & retributionis, nihil profecto aliud, quàm ius, meritūq; operū designauit. Sed interpretamentum Melancthonis audiamus in sua Apologia Augustana. Duobus enim modis, & ipse, & sui consortes respōdent ad ista, Primò quod vita æterna dicat merces, nō quia debetur operibus nostris, sed promissioni Dei. Dicitur autē, inquit, merces, quia est

Math. 19.

Meritum, & merces.

Gene. 15.

Esa. 40.

Apoçal. 22.

Math. 5.

Col. 3.

Melanct.

est

est quædam recompensatio honorum operum, non quatenus nostra sunt, sed quatenus solius ipsius Dei, tamquam fructus fidei: iuxta verbum Augustini in de gra. & lib. arb. Dona sua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac si nullo pacto debeant dici merita nostra. At verò quis non videat, quam non possunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi quod quispiam solum propter gratuitam promissionem nullo intercedente iure, aut merito recipientis vllam tribuat rationem mercedis? Si quidem inter beneficium gratuitum & mercedem tantum distet, quantum inter opus liberalitatis & opus iustitiæ. Quod si vita æterna eo merces dicitur, quod est recompensatio, hæc ipsa est confessio meriti. Recompensatio enim opus iustitiæ est propter debitum. Id quod Paulus nos docet, ubi propterea negat iustificationem nostram, qua ex iniustis efficiunt iusti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Hinc enim colligitur à contrario sensu, quod si operibus nostris redditur merces, eisdem tanquam meritis debeatur. Quod autem August. ait, Deum coronare dona sua, ita se ipse explicat, non quod non sint merita nostra per liberum nostrum arbitrium, sed quia suo ipsius in nobis auxilio fiunt.

¶ Secunda solutio est, quod opera nostra verè sunt merita, non tamen digna vitæ æternæ, at aliorum præmiorum corporaliū, & spiritalium, quæ redduntur, tum in hac vita, tum post in patria. Ecce causam, cur in libello imperatorio colloqui Rationis, confitentis mercedem debent operibus nostris, tam corporalem quam spiritualem, in hac vita, & in futura, nunquam sunt confessi, quod sint merita vitæ æternæ, sed bonorum, prout diuinæ providentiæ visum fuerit. Vita enim, inquit, æterna solum debetur renatis propter solam promissionem fide acceptam. In hac autem cavillatione non vna, sed multiplex est, tum falsitas, tum pertinacia. Primum, si concedunt iam operibus iusti aliquam dignitatem præmij, etiam cælestis, non ergo talia opera sunt peccata, ut cepit dicere Lutherus. Quod si sint bona, & procedant ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera sunt meritoria, solum quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipsi nobiscum negant: ergo sunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifestum fit, quod sint meritoria vitæ ipsius æternæ, cuius seminarium est gratia. Dicam

explicatius, Gratia est acceptatio ad vitam æternam, distinguens inter filios Dei, & filios regni: ergo si opera, quæ ante gratiam nullius sunt pretij apud Deum, ex gratia recipiunt, ut sint merita, cuiusnam præmij recipiunt, ut sint merita, nisi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni cælestis, ut aureola & aspectus humanitatis CHRISTI, consortiumque sanctorum, atque hoc genus reliqua, ex essentiali beatitudine diluunt: ergo si operibus nostris ius acquirimus ad accidentalialia præmia, ex eo est, quia acquirimus ius ad vitam ipsam. Iam vero hoc contra istos necessarium videor formare argumentum. Iuveni illi quærenti quid faceret ut haberet vitam æternam respondet CHRISTVS, q. seruaret mandata: quodque si relinqueret, venderetque bona sua, perfectus fieri posset. Extemplo Petrus rogat, quæ ergo seipsum maneret merces, qui omnia propter ipsam reliquerant? Cui CHRISTVS, Vos qui sequuti estis me in regeneratione sedebitis super sedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domum aut fratres vel sorores, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce distinguuntur præmia accidentalialia: scilicet, sedere ut iudices, & centuplum recipere, quod sancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & læticiam animæ qui est fructus bonorum temporalium, vel etiam in futura vita, vbi est plenitudo omnium bonorum: & præter hæc præmium essentialiale vitæ æternæ. Hinc ergo sumitur argumentum. Illorum accidentalialium præmiorum verè sunt opera iustorum merita (ut aduersarij ipsi fatentur) ergo ipsius etiam vitæ æternæ: quandoquidem sub eodem tenore vtrunq; proponitur tanquam merces. Quinimo aduersarij ipsi compelluntur respondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalialia, quæ quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinent ad beatitudinem: scilicet, vel hic nos promouentia, vel illic quouis modo beantia, pertinent ad promissionem Dei per Christum: igitur si non obstante quod redduntur nobis propter promissionem, illa accidentalialia nihilominus verè sunt præmia quæ redduntur meritis nostris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & suus error & responsio nostra. Non enim negamus, vitam æternam dari nobis propter promissionem Dei. Sed tamen quia promissa est cooperantibus gratia & adiutorio ipsius, nihil vetat, quo minus detur tanquam merces nostrorum operum. Ita enim inquit Timotheo Paul. Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura.

futura. Vbi tam essentialiale præmium, quam accidentaliale simul ait promissum esse operibus pietatis. Neque in hoc vilo pacto derogatur gratiæ Christi, sed arrogatur potius, eo quod talem in sua membra influat merendi virtutem. Legitimus ergo sensus verborum CHRISTI, vbi mercedem nominat, inde aucupandus est, quod vsu ac more eorum qui Respublicas ciuiles instituerant, suas ipse ponens diuinas leges, brauium & palmam legitimum agentibus proponit, cuius digna esset eorum obedientia. Vnde Paul. similitudine illorum qui in stadio præmium intuentes currebant, vsus, Omnes, inquit, currunt, sed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimum in sacro canone mercedis mentio: ut Ruth 2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipies à domino Deo Israël. Et, Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud dominum est merces eorum. Et, Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Et, Est merces operi tuo. Et CHRISTVS in Euangelio, Qui recipit prophetam (& alludebat ad se) mercedem prophetæ accipiet. Et, Levate oculos vestros, & videte regiones, quæ albae sunt iam ad messem, ut qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et Paul. vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Quid est secundum laborem, nisi iuxta meritum laboris? Et rursum, Id quod in præsentem momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Eoquid aliud esse potest, operatur, quam meretur? Et, Videte vosmetipsos, ne perdati, quæ operati estis, sed mercedem plenam accipiatis. Plenam, id est, iustam. Sicut ait CHRISTVS ipse præmiorum largitor, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucam, Diligite inimicos vestros, benefacite, mutuum date, nihil inde sperantes. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, & confer tam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Quibus potuit aperius verbis explicari ratio meriti? ¶ Accedit demum illud Pauli, vbi retributionem meriti tam boni quam mali explicat, Tribulatio enim, inquit, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum. Sed vide hic, candide lector, aliam cavillationem, qua isti purant excutere talia testimonia. Ait Melancton in locis communibus, quod Paulus non ait, Homini simulanti bonum, sed operanti ex fide,

ita vt nomine operam, intelligatur fides cum suis fructibus. Et ideo merces non redditur, inquit, nisi propter promissionem. Hæc est istorum dementia (vt in principio huius libri cepimus notare) omnia opera externa appellare simulationem, & hypocrisim. Ecquis nostrum vnquam dixit opera digna esse merita, nisi ea tantum, quæ ex fide procedunt? inde tamen nulla probabilitate colligitur, quod præmium reddatur solum ob promissionem. Nam tunc non haberet rationem præmij: sicuti nec promissio habet rationem meriti: merces ergo debetur operibus, quatenus liberè à nobis ex fide sunt ex gratia vtiq; & auxilio Dei. ¶ Venit secundo loco in confirmationem eiusdem conclusionis, præter mercedis nomen, appellatio quoque iustitiæ, quæ assidua est in sacra scriptura. Ait enim David, Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam. Vbi palam loquitur Propheta de iustitia sua apud Deum, & non de iustitia aduersus suos persecutores, vt cavillatur Melanct. in apologia, exponens illud, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Nam præmiserat, Custodiui vias domini, nec impiè gessi à Deo meo, & iustitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo. Et tandem subdit, Et retribuit mihi dominus, &c. Quasi dixisset, quoniam ego iustitias eius custodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum, retribuens mihi iustam mercedem pro iusto merito iuxta verbum Sapientis, Seminanti iustitiam merces fidelis. Neque solum Propheta certus erat, mercedem esse apud Deum bonorum operum, verum & intuitu illius licitum esse vt homo excitaret se ad opus. Vnde inclinatus, inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem. Sicuti & de Mose ait Paul. quod aspicebat in remunerationem. At vna pro omnibus satis est autoritas Pauli de iustitia operum. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Si tantum hic meminisset fidei, & misericordiarum, id Lutherani possetis vestræ pretextere opinioni, atq; fingere, quod vita æterna nulla alia nobis ratione donatur, nisi quia Deus illam nobis promissit absque vilo respectu nostrorum operum. Sed tamè ait, Bonum certamen, non Deus certauit: sed ego certavi, & cursum consummaui. Nec solum ait, Fide accepi misericordiam, sed fidem seruauit id est, legem, quam sum à se professus, opere compleui: & ideo Deus iustus iudex tanquam athlotheta certaminis tui coronabit

Iustitiæ appellatio.

Psal. 17.

Melanct.

Prou. 11.

Psal. 118.

1. Tim. 4.

Rom. 4.

Argumentum à contrario sensu. Exponitur Aug.

Secunda cussio.

Libellus imperat.

Impugnatio

Aliud argumentum.

Math. 19.

Testimonia scripturæ. Sapi. 5. Eccle. 18.

Hiere. 31. Math. 10. Ioan. 4.

1. Cor. 4.

1. Ioan. vii. c.

Luc. 6.

Rom. 1.

Melanct.

Argumentum ad hominē.

Hic latet error.

1. Tim. 4.

nabit me corona iustitiae. At respondere perfistis, quod hæc est iustitia fidei. Hanc equidem nos quoque vocem agnoscimus, sed vestrum intellectum refutamus. Concedimus, inquam, opera nostra eo esse iustitiam fidei, quod nisi ex fide & gratia Christi promanarent, nullius essent meriti, nihilo secius opera nostra, id est, quæ ex fide per liberum arbitrium facimus, merita sunt sempiternæ gloriæ. Secundum significatissimum verbum Pauli, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei: aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem: fidelis enim est qui repromissit. Non solum ait, qui promissit, sed qui repromissit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eo dem pertinet, quod dixerat cap. 5. Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & laboris ex charitate suscepti. Et Ioan. Filioli, nemo vos seducat, qui enim facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est: scilicet in retribuendo, sicut nos in operando. Et Paul. Nolite, inquit, amittere confidentiam vestram: quæ magnam habet remunerationem. Et cap. 11. Non ait tantum, quod sancti per fidem vice runt regna, sed quod ex eadem fide operati iustitiæ adepti sunt repromissiones. Remunera tio autem & repromissio quid nisi mercedem auribus exhibet? Tertio denique & principa liter confirmatur conclusio ex retributione, quæ promissa est faciendis iussu Dei. Regnum enim calorum comparavit CHRISTVS patrifamilias, qui conuentione facta ex dena rio diurno misit operarios in vineam suam. Et in aliâ parabola ex talentis distributis inter seruos vsuras deposcit, cuius merito promittit fideles seruos constituere super familiam suam. Et amicos nos admonet, ut faciamus, à quibus recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi, ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos, qui possunt retribuere nobis, sed pauperes, de biles, & claudos, ut retribuatur nobis in resur rectione iustorum. Et Paul. Deus, inquit, in die iusti iudicij reddet unicuique secundum ope ra eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorru ptionem quærunt, vitam æternam: iis autem qui sunt ex contentione, &c. iram & indigna tionem. Et, Omnes nos manifestari oportet an te tribunal CHRISTI, ut referat vnusquis que propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Profecto quando nullum esset aliud testimonium, hoc esset sufficientissimum. Nam si opera bona non essent vera causa, & merita retributionis iustorum, sicut mala sunt

etiam merita supplicij, quid opus erat stare ante tribunal CHRISTI, & iudicari, cuius quisque esset dignus retributionis? Omnia hæc denique confirmat verbum ipsius iudicis nostri CHRISTI. Tunc enim, inquit, dicet iis qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à con stitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mi hi māducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Vbi particula, enim, significationem habet cau sæ in bonis meritis æquæ ut in malis. Vnde sic uti immisericordes, eo quod non passi sunt CHRISTVM, mittentur in ignem æternum, ita & iusti propter meritum misericordiæ reci pientur in regnum. Atque hoc est quod con cludit, Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Falsa ergo est & sa cro elogio aduersa glossa Buceti super Pau. ad Roma. 2. Qui reddit unicuique secundum opera sua. Ait enim quod iuxta opera, nullam dicit causam, aut meritum nostrorum operum, sed tantum compensationem. Multo tamen aliud diuersusque est sensus Pauli, isque consideranti bus patentissimus. Ita enim dignoscitur vbi que inter gratiam & gloriam, quod vbi cunque me minit gratiæ iustificantis, qua scilicet iniustus fit iustus, opera vniuersa excludit à ratione me riti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu CHRISTI. Nam sicut ipse gratis nobis da tus est, nullis hominum præcedentibus meritis: ita & membra eius efficiuntur merè gratis. Vbi tamen loquitur de præmio vitæ æternæ, tunc mentionem facit operum, sanè quæ iam per gratiã CHRISTI merita sunt illius. Ex quo Augu. desumpsit celebrem illam distinctionem grã tiæ in operantem, respectu iustificationis, & cooperantem, respectu meritorum. ¶ Postre mum denique, asylum, quo se isti recipiunt, ne fateri cogantur operum merita, est, quod si iu storum operibus proposita est in Euangelio vita æterna, non est, quia sint merita nostra, sed solum quia sunt fructus fidei, atque merita Dei: & ideo non redditur, aiunt, præmiũ operi bus, sed soli fidei apprehendenti promissionem illius præmij. Sed iam imprimis non negabunt, quin fides sit causa illius præmij atque adeo me ritum. Nam hoc quod est fide accipere, id est, credere promissionem, haberet rationem me riti. At quicquid ad hoc respondeant, aliter ar guitur, ut hac postrema ratione punctum rei atingamus. Hoc enim ipsum, quod opera no stra sint fructus fidei, nihil nos inficiamus, quin confitemur vitro. Sed tamen exinde sumimus argumētũ, quod nos per eiusmodi fructus me remur. Fides enim non est, quæ per se ipsa pos sit

Matth. 15.

Buce.

Lutherano rum per huius gium.

Impugna tio.

Fructus fidei.

fit fructificare, sed per liberum nostrum arbi trium. Et hoc est quod isti deberet meditatus cogitare. Si enim fides ita in nobis existeret, ut nobis non esset liberum illi obsequi, nullum in nobis fructum ferret, magis quam in brutis animalibus. Quare non est ipsa quæ operatur, sed nos per ipsam. Quomodo autem id fiat Apostolus, vbi rationem ipsius fidei explicat, nobis exponit. Necessè enim est, inquit, crede re quod Deus est, & quod remunerator est. Ec ce radicem meritorum, credere quod remunera tor est. Et ideo est argumentum rerum speran darum, quia mittit nos in spem, dirigens inten tionem nostrorum operum. Et inde habet quod fit exordium & initium vitæ iustorum. Quo circa idem Apost. ad Col. Propter spem, inquit, quæ reposita est vobis in cælis, dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram, charitatem suscitatur erga Deum, per quã operamur. Quare Paulus non dixit, quod fides per se operatur, sed per charitatem scilicet, qua Deum diligimus, licet tandem ab ipso receperimus. Neque ad Gal. appellat opera nostra, fructus fidei, sed fructus spiritus contra opera carnis. Et quælibet virtus habet suos pro prios fructus. Facite enim (inquit Ioan.) fru ctus penitentiae. Quinimò & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorum enim laborum (inquit Sapiens) gloriosus est fructus. Et ad Philip. Paul. Sitis sinceri & sine offensa in die CHRISTI repleti fructu iusti tiæ. Non dixit tantum fidei, sed generalis iusti tiæ. Et infra, Mihi viuere CHRISTVS est, & mori lucrũ. Quod si viuere in carne hic mi hi fructus operis est, &c. Mori ergo vocat lu crum propter meritum, & viuere, fructus ope ris, propter præmium æternum. Vnde David, Beati, inquit, manducabunt labores manuum suarum. Et ipse ad Gal. Paul. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Est ergo turpissima igno rantia, propterea, quod opera sint quodam modo fructus fidei, negare, quod sint proprie merita nostra: id est, nostri liberi arbitrij diuinitus adiuti. Exemplum est in naturalibus, pyrus quidem per virtutem Dei eiusque generalem influentiam fructificat: hoc tamen non obsta te verè & proprie sunt fructus ipsius arboris: pariter ergo censendum est de fructibus iusti per gratiam & auxilium speciale. Vnde, faci te, inquit, ait CHRISTVS arborẽ bonam, & fructus bonos: id est, voluntatem bonam, & bona opera. Et Paul. Gratiã Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Mecum, ait, quasi

Heb. 11.

Col. 1.

Gal. 5.

Matth. 3.

Philip. 1.

Gal. 6.

Exemplum.

Matth. 8.

1. Cor. 15.

adiuuans. Vnde Aug. in epist. ad Hilar. quæ est August. 89. ca. 3. Valet, inquit, liberum arbitriũ ad ope ra bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra, Neque enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia in uatur, sed ideo inuatur, quia non tollitur. Et Hypog. lib. 3. Quomodo unicuique, inquit, secũ dum sua opera redderet in die iudicij, nisi li berum esset arbitrium, ut operante Deo coope raretur homo? Et infra, Quomodo potuit Pau. bonum certamen certare, & cursum consummare: Quia neque solus, neque gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quæ, inquit, gratia est in li bero arbitrio, sicut in equo sessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit. Neque gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vi tam æternam, neque liberum arbitrium sine grã tia, nisi in parvulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Hactenus August. At verò quauis merita nostra opera sint Dei præue nientis, nihilominus non solum improprie est, & ineptissimum, verum etiam falsissimum ser mo, quod Deus mereatur per nos. Nam mere ri respectum dicit inter duos: scilicet, inter ob sequentem & præmiantem: sed nos meremur per auxilium ipsius. Iuxta illud Ezech. 36. quod lib. 3. Hypog. in hanc sententiam citat August. Spiritum meum ponã in medio vestri: & faciã ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini: ipse ergo non mere tur, sed facit ut nos mereamur. Quare August. nunquã dicit, quod Deus coronat merita sua, sed coronat, inquit, merita tua, tanquam dona sua. Itaque, ut ab ipso sint, non merita sua, sed do na sua dicuntur, qua verò ratione sunt à nobis, dicuntur merita. Et ideo si merita, inquit, no stra sic intelligerentur, ut etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, non esset improbadã sen tentia. Hæc ille de libero arbit. cap. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiãrunt, arbitrati, quod iis qui bene Vergilio, Homeroque imbuerentur, peruia illico esset, cum SS. Patrum, tum etiã sacra paginæ intelligentia, nihil mirum, si propter in cogitantiam, vel (ut absit invidia verbo) fortè propter rerum incertitiam tantum nobis nego tij facerent. Contra quos, hoc tantum si sub iecerim verbum, finem faciam. Nempe quod frustra esset nostrum liberum arbitrium, si ratio meriti officij iusti adimeretur. Aiunt isti, liberum arbitrium solum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rem prudentius æstimauerit, longè aliter censèbit. Porro quod cum hæc omnia naturalia propter hominẽ, homo autem in obsequium Dei, sit conditus, per quod pos sit

Deus nõ mere tur, sed nos.

fit

Heb. 10.

1. Ioan. 3.

Retributio. Hebr. 10.

Matth. 20. & 25.

Luc. 16. & 14.

Rom. 2.

1. Cor. 5.

fit aeterna felicitate potiri, in hoc potissimum à Deo natura opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia, & ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita aeterna. Nam si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederent merita, haberet quidem essentialem rationem beatitudinis, qualis est Christianis in sanctis ante vsum rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ secundum omnes sapientes debetur virtuti. Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod non habes, quam habere quod non meruisti. Vnde non potest non esse præclarissimum accidens gloriæ in sanctis per sua merita ad illum peruenisse triumphum. Quapropter cum hoc per suam naturam homo non posset, summa fuit Dei misericordia, talem nobis per filium suum largiri virtutem, & potestatem. Sanè vt ante diuinum tribunal alij talenta sibi credita cum vsuris referrent: alij ex seminibus quæ flentes miserant, manipulos reportarent: alij qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: omnes itaq; qui fortes facti in bello per fidem vicerunt regna, & operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur re promissiones. Quorum omnium gloria refunderetur in Deum per CHRISTVM dominum nostrum. Meritissimò ergo nunc Ecclesia, quæ sanctorum meritis incluta quotidie pangit gaudia, contra eos qui de huiusmodi meritis obloquuntur, pronuntiavit in Syno. Trident. Sess. 6. In cuius 10. confessionis cap. habetur, quod iustificati, & amici Dei de virtute euntes in virtute per obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesie, adiuuante Christi gratia & fide, in eadem iustitia crescunt, petentes quotidie, fidei, spei, & charitatis augmentum. Et cap. 11. Constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui negant licere iustis mercedem intueri, dum in stadio currunt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et can. 24. sub anathemate eum damnat, qui dixerit, iustitiam acceptam non conseruari & augeri coram Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter condemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare aeternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quod licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri villam gratiam mereri valeat, homo tamen iustus, per gratiam & auxilium Dei, & sibi de condigno mereri potest, tum augmentum gratiæ, tum etiam gloriam, alteri verò de congruo. Sicut Stephanus meruit Paulo, & Moses sæpe me-

Syn. Tri.

Potest quis alteri mereri primam gratiam.

rebaturo populo: & CHRISTVS in Euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticum, dixit ei, Confide fili. Remittitur tibi peccata tua. Vbi ait gloss. Pensate fratres quantum valet apud Deum fides propria, cum tantum valuit fides aliena. Sicuti & cæli ciues impetrare etiam solent nobis bona. Nam quæ dementia est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei, negare, quominus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere, quos in Deo ipso diligunt: Hoc autem genus meriti dicitur de congruo, ex eo quod nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deum in fauorem alterius precatur, fiat. Ait enim per Hieremiam, Si steterit enim Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Quare solus CHRISTVS potuit aliis mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu, aliam non quilibet reportaret secundum propria: prout gessit in corpore, vt ait Paul. sed potest amicus amico mereri bonum motum, & conuersionem in Deum. Quapropter nullatenus consentirem cum illis, qui 4. sen. d. 4. existimant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nam gratia baptismi omnibus confertur æqualis, nisi propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi non patet hic locus.

Mauch.

Hierc. 31.

Quo responderetur ad aduersariorum argumenta. Cap. 9.

Primum argumentum, quod contra operum meritum Lutherani nobis obiciunt, consistit ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quod eo ipso, quod sumus filij, sumus etiam & hæredes. Filij autem sumus per primam gratiam absque nostris meritis, vt nos ipsi confitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat inquirunt, quod non mereamur primam gratiam, mereamur autem vitam æternam. Id quod vel ex eo maxime confirmatur, quod dixerat cap. 6. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Si enim vita est merces bonorum operum, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vt dixit, Stipendium peccati mors, dixisset, Stipendium virtutis vita æterna. Ad hoc tamè in promptu prima est responsio, quod esto, per primam gratiam efficiamur filij & hæredes, nihil tamen obstat, quominus possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam membra Christi in quæ eius deriuatur virtus

Primum argumentum Lutheranicum.

Responsio.

tus, cui cooperatur liberum nostrum arbitrium. Iuxta illud Augustini ad Paulinum, Ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici: committante, non ducente, pedisse qua, non præuia voluntate. Quo & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua responsione satis rei fecisse putabunt, illi qui non penitus inspexerint concursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sententia sancti Thomæ, & aliorum qui oculatius hoc perscrutantur, secunda adhibetur responsio. Scilicet, quod quanuis per primam gratiam efficiamur hæredes regni, nihilominus dispositiones: puta actus fidei, spei, & penitentiae (qui est charitatis) licet non sint ipsius primæ gratiæ merita, tamen per eandem gratiam, eodem modo informatæ sunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quam non meremur, acceptamur ad gloriam quam per eandem gratiam meremur. Etenim quia gratiam recipimus, opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto, quo gratia infunditur, operatur. Non est hic sermo de gradu gratiæ, qui est effectus sacramenti. Atq; hoc pacto exponit August. gratiam Dei esse vitam æternam. Primo in epistola ad Sixtum 2. quæ est 105. tractans eundem locum Pauli, Stipendium peccati mors &c. Præmiserat enim prius, quod qui liberatur à peccato, non potest sua merita iactare propter quæ fuit liberatus. Vnde subiuncta hac interrogatione, Nulla ne igitur sunt merita iustorum? respondet, Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atque inde paulò post colligit hæc verba. Vnde & ipsa vita æterna, quæ vtique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors: gratia autem Dei, vita æterna. Non quod vita æterna non sit etiam stipendium iustitiæ procedentis ex fide, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium, vita æterna. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis. Hæc August. Et subdit, quod ne homo gloriaretur de suis meritis, ac si non accepisset, dixit beatus Apostol. Gratia Dei, vita æterna. Eandem repetit sententiam de grat. & liber. ar-

August.

Rom. 6.

bit. cap. 7. Non ergo negandum est, opera iustorum verè esse merita, quorum merces, stipendiumq; est vita æterna, sed id confitendum, quod non essent merita nisi quia sunt obsequia libera illius qui per gratiam Dei iustus est antequam haberet merita. Et ita intelligendum est, quod aduersarij nobis obiciunt ex libro contra epistolam Pelagii, & aliis locis, quod omnes iustitiæ omnium sanctorum CHRISTO debentur, quare non sunt in se laudandi, sed in domino, iuxta vocem Dauid, In domino laudabitur anima mea: & Gratia Dei sum id quod sum. Aliud tamen possent argumentum ducere, primo aspectu validius, ex illo Dauid, de Deo loquentis cum anima sua, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Vbi coronam ipsam iustitiæ, quam ait Paul. sibi esse repositam, appellat Dauid misericordiam, & miserationem: & Iacobus, Iudiciu, inquit, sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, quod corona iustorum est iudicium ex misericordia. Ex quo videtur consequens, illam non esse debitam meritis ex iustitia. At verò responsio, interpretatioq; Augustini de corre. & gratia capit. 23. satis superq; est ad rem hanc explicandam, obstruendaque ora contra loquentium. Ait enim, misericordiam Dei semper adhærere iustis, siue cum conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nam quia merita ipsa ex gratia Dei procedunt, corona iustitiæ quæ redditur meritis, misericordia nuncupatur. Et hæc pariter interpretatio coaptatur verbo Apostoli ad Titum, Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fieri, non solum referatur ad primam gratiam, qua iusti efficiuntur, sed ad gloriam. Ea enim per iustitiam redditur meritis, quæ per gratiam Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coquant misericordia, & iustitia. Atque ex hinc relucet glossa alia eiusdem Augustini in enarratione illius Psalmi, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hunc enim locum opponunt etiam nobis, ad quem licet iam capitul. 5. responsum à nobis sit, quod non possumus cum Deo sicut mercenarius cum patrono suo intrare in iudicium, perinde petentes præmium, ac si nos prius dedissemus ei: scilicet ac si ipsa opera nostra, nostris nos viribus exhiberemus, & non potius ipse præueniens dedisset nobis, velle, & operari: quare ex probare nobis posset, quid ad iudiciu meum adfers, quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, ac si non accepisti? Hoc tamen non obstante, debetur merces meritis nostris tanquam

Psal. 33. 1. Cor. 15. 2. Argum.

Psal. 102.

2. Timo. 4. Iacob. 2.

Responsio August.

Tit. 3.

Psal. 142.

O quam

quam membrorum CHRISTI. Deberent ergo Lutherani ab illa calumnia cessare, ubi aiunt, tantum misericordiam, & gratiam CHRISTI nos confiteri in primo puncto iustificationis. Deinde verò nostris operibus absque eius misericordia confidere. Sanè cum explicitissime fateamur (vt ait August.) à prima inspiratione, qua bene incipimus cogitare vsque ad supremam retributionem, misericordiam Dei nobis inherere. Sed tamen discernimus (quod ipsi deberent) misericordiam prauentem, adiuuantem, & premiantem, seu gratiam, operantem, cooperantem, & coronantem. Sed subsequitur confestim verbum aliud Pauli, ad quod nobis respondendum restat. Ait enim, Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifestè loquitur de his quæ patiuntur illi, qui iam sunt filij & hæredes regni, de quibus dixerat, Compatimur vt conglorificemur: & ideo videtur, quod neque quatenus procedunt ex gratia, habeant rationem iustitiæ. Aliqui glossant, non esse condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non satis exprimit intellectum Pauli: nã illa ratione manifestum erat, non esse alicuius meriti. Et Paul. non discernebat liberum arbitrium à gratia: sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per liberum arbitrium motum à Deo, negabat esse digna futuræ gloriæ. S. Thom. respondet, quòd intelligit, si considerentur secundum suam substantiam. Et profectò ita sensus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedunt ex gratia, si considerentur ex parte obiecti (hoc est enim secundum substantiam) vt pati famem, sitim, elargiri stipem pauperi, dare itaque potum aquæ frigidæ, etiam si adiungas quoscunque interiores cultus, quos homo potest, non sunt æquabilia opera acervo illi æternorum bonorum, qui nos manet in patria, vt optimè ait Ber. i. sermo. de annuncia. Attamen ex lege statuta Dei conuenientis cum cultoribus vineæ suæ ex denario diurno, dignitatem induunt, & iustitiam ad æternum præmium. Vnde alibi, Id, inquit, quod in presenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶ Aliud quod inuincibile (vt aiunt) adferunt testimonium, est illud, Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed profectò quicquid ipsi reclamant, multò id significatius possumus nos regerere in suam quam tumentur solam fidem. Scilicet, cum credideri-

Sensus catholicorum de nostris meritis.

Rom. 8.

S. Tho. 1. 2. q. 1. 4. art. 3. ad 1.

Ex lege statuta à Deo opera nostra sunt merita vitæ æternæ. cap. 7. Matth. 10. 2. Cor. 4.

Cum feceritis & Luc. 17.

Retorsio argumenti.

tis quæcumque dicta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Nam ita ait Paul. Si habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quam ipsi sententiam eludere aliter nequeunt, quam fingendo nouam quandam elusoriam fidem, quam satis supra labefactauimus. Sensus ergo legitimus S. Thom. & aliorum theologorum: sanè qui eruitur ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille seruus est domino utilis, cuius opera accrescit domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inutilis est domino. Deo autem qui nostrorum bonorum non indiget, nihil agitur utilitatis ex operibus nostris, sed gloria tantum & honor. Et ideo opera ipsa iustitiæ, licet sint à nobis ex lege debita, tamen quia per liberam obedientiam illa propter honorem & gloriam eius exhibemus, merita sunt apud suam maiestatem, qui in hoc illa nobis præcepit, vt gloriam dilataret suam. Atque hæc est vsura quam in parabola euangelica exigit Deus de multiplicatis talentis: nam utilitas seruis ipsis accrescit. Igitur ne homines glorientur aliquid contulisse in Deum, cuius ipse indigebat, admonemur, vt agnoscamus nos seruos inutiles: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud agimus quam quod debemus: id est, quod ex re nostra est. Et præterea virtutem, & potestatem rectè agendi, Deo etiam ipsi acceptam referre debemus. Postrema autem Melanchtonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos, inquit, aliquam otiosam subtilitatem hic affectamus (scilicet negantes meritum condigni.) Sunt enim clarissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersariis, quòd opera mereantur vitam æternam, mox adtexent illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeant opus misericordiam, quòd sumus iusti propter opera nostra, & non propter CHRISTVM, &c. Igitur, bene cernitis operum merita, nisi quòd tanquam incorrupti censors fidei, opinantes nos in vnum extremum impingere, vultis ipsi in contrarium deflectere: haud considerantes regulam illam Aristotelis, quòd peccanti in vnâ partem, inclinandum est in alteram, ita esse intelligendam, vt inclinatio non excedat lineam veritatis & virtutis. Præterquam quòd neque rectè opinamini absurda illa quæ vos fingitis, quo quo pacto subsequi ex nostra assertione. Sed vos estis, qui de operibus obloquimini, sanè qui contenditis ante iustificationem omnia esse praua, in iustificatione, nulla esse necessaria: post iustificationem, neque legi satisfacere, neque ad luendas, quæ pro peccatis debentur

1. Cor. 13.

Vera glossa S. Thom. 1. 2. q. 113. art. 1. ad 2.

Luc. 19.

Melanchio.

Epilogus.

pœnas,

pœnas, quicquam valere, neque vllò esse pacto merita vitæ æternæ. Qua quidem ratione impossibile aliud est, quam quòd populos vestros prætexu efferendæ fidei in dormientes reddatis, atque operum negligentissimos.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos. Cap. X.

Vanta, qualisq; sit in iustificato per gratiam diuinamq; opem facultas seruandi legem, satisfaciendi pro pœnis remissorū delictorum, promerendi deniq; vitam æternam, quæ prima erat pars libri huius, quoad satis pro modulo nostro visum est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuisionem, vt in secunda parte de certitudine gratiæ dicere prosequamur. De quo quidem articulo non solum cum Lutheranis, sed cum nonnullis catholicis certamen nobis existit. Sanè à quibus magnum nobis fuit negotium exhibitu, contentibus posse, deberique sustineri, quòd in aliquot casibus potest homo certitudinem, etiam fidei, habere suæ cum Deo gratiæ, & amicitia. Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc enim capite Lutheranorum mentem aperiemus prius, mox impugnabimus. In sequentibus idem faciemus contra catholicos.

¶ Quæstio ergo est, vtrum valeat homo, citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia Dei, quanta est fides catholica. Excludimus priuilegium, quia nemo est adeo mētis inops, qui ambigat Deum hoc posse, cui placitum sibi fuerit reuelare. Quinimo non id tantum de sacratissima virgine parente ipsius gratiæ largitoris, & de Apostolis item credendum est, verum in authenticis Sanctorum historiis, vt Francisci, & aliorum quorundam idem legitur. Sed quæstio est de lege cōmuni. Atqui interrogatio solum fit de certitudine, quanta est fidei catholica, quoniam certitudinem scientiæ, quæ annexam habet claritatem, nemo est, qui suspicetur, possibilem esse homini in hac vita de statu suo: quandoquidem, neque alia mysteria fidei tali sunt nobis ratione cognita. Neque verò per contrarium extremum dubitatio est vlla, quò minus haberi de hac re valeat fides, quam citra catholicam assequi coniecturis maximis possumus, vt post fufius patefiet. Sola ergo constituitur quæstio de certitudine fidei catholica, illiusve simili. Et quia controuersia hæc ex intellectu huius omnino pendet, Fides catholica, vt est inter omnes Christianos constitutissimum,

Com Luth. & cu catho.

Distributio.

Quæstionis titulus.

Fides catholica.

est assensus certus, & firmus, obscurus quidè, tamen cui non potest subesse saltum: itaq; esse nequeat cōpositio hæc possibilis, vt quispiam assensu fidei sibi habeat persuasum aliquid, quod sit deceptorium. Quinimo in hac certitudine scientiam ipsam superat, quauis secundum claritatem sit inferior. De isto supposito nulla est disputatio. Quoniam cum fides persuasio sit Dei, si per illam quis falli posset, ipse nos deciperet: quod suæ contrariū est nature. Sed quòd res fiat adhuc perspicacior, Certitudo ex duobus æstimari potest, vel ex obiecto, vel ex subiecto. Certitudo ex parte obiecti est hæc modò dicta: scilicet, cui dum quis assentitur, nequit decipi: seu cuius assensus non potest esse falsus. Certitudo autem ex parte subiecti, est firmitas assensus illius rei, quam quis sibi persuadet, omni depulsa dubietate propter sibi apparentem veritatem. Quæstio autem præsens non litigatur de certitudine ex parte subiecti: quo tamen puerili errore nonnullos laborare vidimus inter disputandum. Nemo enim dubitat, quin possit quis ex leuitate tam firmum habere assensum, & iudicio suo tam certū de re falsa, quam Christianus habet de fide catholica. Quinimo hæretici omnes suorū errorū, quos catholicas existimant veritates, tantam habent certitudinem, quā nos articulorum fidei. Sed dubitatio est de certitudine ex parte obiecti, vtrum eam quis possit habere, se esse in gratia, vt talis assensus esse nequeat falsus, magis quàm si esset catholica fidei. Sum equidem certissimus, quod cui hæc perspecta fuerit explicatio, parū sit quæstio hæc difficultatis allatura. At verò quæstio potest habere præterea duos sensus: primum secundū præsentem statum: an nunc scilicet sit quis in gratia: alterum, an possit habere certitudinem perseverantiæ vsq; ad finem vitæ & affectionem gloriæ. De hoc secundo dicemus post: nunc autem de primo statuitur indubitata negatiua conclusio. Nemo potest adeo esse certus suæ propriæ iustificationis, quàm est Christianus de articulis fidei. Huius ratio est talis, vt quam sumus diffusius explicaturi, breuiloquio perstringamus. Certitudo huiusmodi, quod quisq; sit in gratia Dei, ex duobus pendet: vt pote ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides catholica, & ex nostra dispositione: nempe si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit: huius autem secundi membri fidem habere non possumus, quata est fides catholica: ergo neque tantam vllus de communi lege habere potest, quòd sit in gratia. Sunt autem bipartiti, qui repellentes hanc rationem, partem sustinent affirmatiuam. Lutherani enim negant

Certitudo duplex.

Hæretici.

Duplex sensus.

Conclusio responsoria.

Bipartitus error.

O 2 primam

Lutherano-
Catholico-
rum.

primam assumptionem: scilicet, quod certitudo huiusmodi dependeat vlllo modo ex nostris operibus, quippe qua solum aiunt dependere ex fide, & promissione Dei: Catholici autē negabant secundam propositionem. Contendebant enim (utinam nemo iam perisset) quod quauis dependeat ex operibus nostris, habere nihilominus quis potest tantam quandocumque certitudinem, vel suae dispositionis, vel suscepti sacramenti, quanta est ortho doxa fidei.

Lutherani.

¶ Vt ergo à Lutheranis exordiamur, certitudo ipsi gratiae filia est suae illius commentitiae fidei, qua sola se fingunt iustificari. Inde enim quae sibi persuaserunt, sola fide: id est, metis assensione, qua vera esse creditur promissio euangelica, ita & misericordiam & gratiam apprehendi, ut ex nullo profus opere nostro iustificatio quoquo pacto dependeat, consequens iudicauerunt, vna eademque certitudine fidei debere nos assentiri, veram esse firmamque promissionem per CHRISTVM, qui mentiri non potest, & assentiri quod illam gratiam assequimur. Quare ut sine vlla conditione credere tenemur, Deum esse fidelem, ita & obligamur credere factum ipsum, puta de se vnusquisque, quod obtinet promissum beneficium, nullo respectu, rationeve habita tuorum operum: alius qui id de se ipso dubitaret, in eodem, aiunt, esset crimine haereticus, ac si dubius esset de firmitate diuinae promissionis. Quin verò ut lib. 2. visum est, illam vocant catholicam fidem, qua vnusquisque peculiariter certo credit se consequi remissionem peccatorum per CHRISTVM. Vnde inter articulos suae fidei in confessione Augustanae seueritate illa censendi S. conciliorum ecclesiae aiunt in articulo quinto. Damnantur illi qui iubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem, & addunt hanc dubitationem non esse peccatum. Et artic. 20. acriter nos increpant, quod dicentes iustificationem pendere aliquo modo ex nostra dispositione, corrumppimus doctrinam de fide, quoniam non possumus conscientiam firmam consolationem proponere: & ideo iubemur dubitare de remissione peccatorum. Et infra, Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Et in apologia Melancthon (sua quae solet grauitate) Aduersarij, inquit, infeliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, utrum consequantur remissionem peccatorum, quomodo in morte sustinebunt se isti dubitantes? Multaque id genus in hanc sententiam congeminat, quod nullam fiduciam collocare in operibus nostris debeamus, sed totam in sola promissione Dei. Idemque docet in suo Dida-

Fides catho-
lica Lutherana.

Confessio Au-
gustana.

Melanctho.

gmate, fol. 47. Idemque multo latius tractat Caluius in suo lib. de insti. Christi. & Bucerus sophistas nos appellat, & hostes ecclesiasticae reformationis, quia deprauate corrumppimus illud, Nemo scit an odio vel amore dignus sit: ac si non sumus certi de nostra salute. At verò quantuncumque vel habeant, vel habere se fingant, articulum hunc constitutissimum, certo ego tamē certius habeo, quod quicumque mentem eorum, & sensu percepit, incredibilem iudicabit suam hanc sacrosanctam certitudinem. Ad eò se statim oculis offert fons, & origo erroris. Neque est cur hoc loco metuant sophistas à nobis (quod nobis impingit) appellatum iri. Nam si vspiciam aliàs, hic vel maxime (si hanc mihi modo veniam dederint) nihilo maiorem scientiam exerunt, quam intus gerant. Et quia plena huius erroris intelligentia, efficacissima eiusdem erit redargutio, in explicatione potissimum insistam.

¶ Propositum ergo hic est demonstrare, quod certitudo quam quisque habet sui erga Deum habitus, & status, non solum pendet ex diuina promissione per se absolute cogitata, sed ex sua etiam ipsius operum qualitate. Poterò autē hoc lib. 2. cap. 7. propemodum cofecimus, vbi distulerebamus, promissionem nullam esse factam in sacra scriptura in particulari & absolute, huius illiusve reconciliandi hominis, sed in genere, si crediderint, si sperauerint, si dilexerint, si denique poenitentiam egerint: hoc est, si Deo nobis sua numina spirante, assensum cooperantes praestiterimus. Ex quo patam consequens res, certitudinem peculiarem, quod hic (exempli gratia) affectus fuerit donum Dei iustificantis, non solum pendere ex diuina fide, sed quodammodo ex nostris operibus: non quidem tanquam ex meritis, sed tanquam ex dispositionibus ac promotionibus, quas Deus in nobis per nostrum liberum arbitrium operatur. Neque particularis haec, est fides catholica, sed generalis illa, quam vniam in vniversum eandemque tenentur habere omnes, & per quam sunt Christiani, quaque adeo qui carent, infideles habentur. De hac autem peculiari, haeretici ipse potius est qui haereticum reputat, dubitare quenuquam quo sit loco in conspectu Dei.

¶ Secundum autem argumentum, quod illic abscissum & truncum vsque ad hunc locum reposuimus, ex sua ipsorum instituitur confessione. Fatentur enim iam, ut illis retulimus, nemini beneficium reconciliationis impendi, nisi prauiua poenitentia. Nihil ergo de hoc disputemus, quia neque modò nostra interest, illa ne poenitentia, dispositio sit, aut quoquo pacto causa, necne. Satis enim nobis est confessio sua.

Nimirum

Caluius,
Bucerus.

Ecclesi.

Sophista non
sunt Lutherani.

Propositum
disputatio-
nis.

1. Argum.

Promissio-
nes Christi
quales sunt
in 2. cap. 17.

2. Argum.

Li. 2. cap. 17.

Libel. Ra-
tupo.

Bucer.

Amphibolo-
gia.

August.
Deus vult
omnes homi-
nes saluos fieri,
exponitur
lib. 1. cap. 18.

3. Argum.

Nimirum, quod sit necessaria. In de quippe hoc pacto exiit argumentum. Nemo absque vera poenitentia iustificatur, quae autem poenitentia vera, sinceraque sit offensae Dei, neque est articulus fidei, neque tam certa cognitio: ergo neque haberi huiusmodi certitudo potest singularis cuiusque hominis reconciliationis. Quin expendamus verba libelli per eos exhibiti Ratisponensis, & perscrutemur, an idem ipsi à veritate conuicti nobiscum sentiant. Aiunt enim art. 5. Cum renouatio sit imperfecta, & haereat in renouatis infirmitas, tamen docendum est, ut qui verè poenitent, semper fide certissima statuatur, propter mediatorem CHRISTVM, Deo placere. Et in eiusdem loci expositione, Bucer ait, quod articulus ille solum poenitentibus, & verè poenitentibus, & habentibus fidem viuam, praecipit statuere fide certissima, se assequi gratiam. Hic precor attentum sint legentes omnes, quemadmodum illi, qui ex principio tam à nobis diuerso, controuersiam hanc submouerunt, quam solis differetes verbis nos deludant. Quis dubitat, quin verè poenitentes habentisque fidem viuam, salutem per CHRISTVM obtineant? Quisnam autem sit verè poenitens, habeatque fidem viuam, hoc est, quod nos dicimus, non posse certitudine fidei catholicae deprehendi, vide amphibologiam. Aiunt certum esse per solum mediatorem CHRISTVM omnes iustificari. Si intelligant, quotquot iustificantur, per ipsum iustificari, id omnes fateantur, tanquam fidem catholicam. Si vero ita intelligant, ut sit certum hos vel illos modo iustificatos esse, de hoc terque, quaterque pernegamus certitudinē haberi fidei. Nam quauis iustificatio opus sit Dei absque nostris operibus: id est, absque merito nostrorum operum, non tamen est, absque illis omnino. Quandoquidem, ut ipsi fatentur, nisi verè poenitentes, diuinum hoc beneficium neutiquam consequantur. Exemplum est in expositione Augustini, Deus vult omnes homines saluos fieri. Ait enim distributionem esse accommodatam, scilicet ut quotquot saluatur, saluatur per CHRISTVM: non autem quod simpliciter omnes saluentur. Et secundum aliam expositionem, quae lib. 1. verissimam etiam arbitrati sumus, commodius forte est exemplum. Ita enim Deus omnibus promisit, optat, & intendit salutem, ut per ipsum non stet: quo minus consequantur omnes. Nihil tamen repugnat, quo minus multi non saluentur.

¶ Tertium argumentum, erroris huius expositionum est. Quauis nulla opera nostra bona, necessaria essent ad nostram iustificationem tanquam causa vel dispositio, nec diuinae motio-

nes, saltem ea quae praua sunt, obstaculo essent gratiae Dei, an verò in aliquo iniquo opere, aut saltem cogitatione perseueremus, habere nemo potest certitudinem fidei catholicae: ergo neque certus esse quisquam potest diuinae in se existentis gratiae. Hoc argumentum est, quo maxime depromitur error hic cum prole sua, si bene optime lector animaduertis. Lutherus enim, ut est videre artic. 4. suarum assertionum, acutè prospexit, non posse sustinere certitudinem gratiae, nisi conuenienter docendam, quod qualia unquam sint opera nostra, per solum nihilominus fidem certissimam, non imputari nobis peccata: & ideo ait, Nemo debet respondere sacerdoti, se esse contritum, neque sacerdos requirere. Quoniam Paulus aiebat, nihil sibi consciam esse: neque in hoc iustificatum esse: & David, Delicta quis intelligit? ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa non imputabuntur peccata. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Haec ille. Obserua ergo candide lector quod assertores certitudinis gratiae non solum negant iustificationem dependere ex operibus, tanquam ex dispositionibus, sed etiam impediti posse per peccatum. Abas cum certi haud quanquam sumus, saltem certitudine fidei, qualia sunt nostra opera, maxime vbi aliqua ignorantia vincibili laboramus, non possemus esse certi status nostri. Tecum ergo Bucere inire hunc cupio sermonem. Haec tua de nobis querela est in hac concordantia certitudinis gratiae, quod ut sophista & reformationis hostes imponamus vobis, quod doceatis homines, quauis impure, scelerateque viuunt, tamen debere statuere, se per CHRISTVM Deo gratos. Sed nunquid non ita res habet? Nonne quod modò faciebamus argumentum ita conuincit? Num & Lut. loco citato, & in de liber. Chri. & aliis locis, ut lib. 2. cap. 5. citauimus, ita affirmat, quod qualiaunque sint opera nostra, dummodo fixa, firmaque sit fides, certi sumus salutis nostrae? Sed & tu ipse in commentariis super 2. cap. ad Romanos, nonne ita expresse doces, quod cum nostra opera omnia incerta sint, imò ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ratio? Aliàs quomodo sustinebitis certitudinē gratiae? Quin verò in eadem concordantia explicando tuam certitudinem, ais, quod cum nemo in hoc seculo omnē semper dubitationem de salute sua, & paterna cura sui quam Deus gerit, excludere possit, & haec dubitatio vitium, & peccatum sit, enitendum certè vnicique Christiano est, cum fideli promissionum Dei consideratione, tum

Luthe.

Bucer.

iugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciam. Audi temetipse. Non solum ais, quod etiam praesente peccato certus sumus gratiae per fidem, verum quod cum nemo possit carere peccato dubietatis, certus est tamen homo illud peccatum contegi per fidem. Et idem ait in apologia Augustana, sodalis tuus Melancthon, Quomodo ergo haec cohereant, tu videris, ut homo sine dubitatione, an sit in peccato, esse non possit: imò sine manifesto peccato: siquidem dubitatio ipsa peccatum est, & tamen certus sit, per fidem non imputari sibi peccatum. Cum tamen fides ipsa doceat, quod Deus odio habeat peccatum, & quod non parcat delinquenti: id est, duranti in peccato.

4. Argum.

¶ Sed ad maiorem huius contradictionis explanationem, quartum informemus argumentum. Statuamus hic hominem, qui diu haeserit in aliquo vitio: puta, qui odia exercuit, vel concubina habuit, cuius prauitatis cogitatus identidem in memoriam recurrunt, vel hominem quem ambitio, vel quiuis alius reprobus affectus diuexat, adeo ut dubium illi iniiciat, virtutis cupiditates illas, quae altissime esse solent visceribus infixae, stirpitibus auulsetit ex corde, atque adeo ea ratione qua offensa sunt Dei, quod ad veram poenitentiam requiritur, an nequaquam propter Deum, sed solum propter temporarios respectus se abstineat. Huiusmodi pauidas (ut vos vocatis) gerentes conscientias, quin vero (ut ego existimo) meritissimo dubias, id duntaxat admonetis, ut satagent in fide se contra hos pauores obfirmare, & asserere: cum apostolis deprecantes, adauge nobis fidem, & confidentes per illa vniuersa contegi peccata, nullo habito respectu operum. Ita enim in libello imperatorio artic. 5. docetis. Sed quid haec est, si contradictio non est, & apertissima verborum repugnantia? Quomodo enim potest fides certum hominem facere, se esse in gratia, nisi omnino tollendo dubitationem, quae ex diametro pugnat cum certitudine? Quod si ita est, non solum ex fide promissionis pendet certitudo, sed etiam ex operibus & affectionibus nostris. Quapropter pugnantia sunt, quod dum existit dubitatio, fides nos faciat certos. Eò vel maximè, quod aliam hic vos falsitatem adiungitis: scilicet, dubitationem ipsam, peccatum esse. Profectò S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulenta conscientias sedare: puta non quasi pugnando cum laruis, & corde repetendo, credo, & confido: sed certè ut occasionibus malorum ante omnia praecisis, precibus insistamus apud Deum, qui nobis opem ferat, nosque ipsi nihilominus studiosis exercitiis

operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adolescat, confidentibus, per Deum non stare, quò minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa, quam augeri in se pe-tebant apostoli, nequaquam pertinet ad fiduciam conscientiae: sed ad reuelationem illorum mysteriorum, quae CHRISTVS illis annuntiabat. De qua statim subdit ipse Redemptor noster, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, & eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis. Quin verò hic lectorem iudicè appello, quam isti eadem scripturas in contraria sensa distrahant. Vbi ait Paul. Si habuerit fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuerit, &c. ne fateri compellantur fidem existere posse sine charitate, dicunt fidem miraculorum non esse quae iustificat: vbi autem post contendunt, fidem iustificantem reddere hominem certum amicitiae Dei, citant, Adauge nobis fidem: quo tamen loco manifestus est sermo de fide eadem miraculorum, quae vera est fides catholica. Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant esse veram, in alio concedunt non solum iustificare, sed huiusmodi facere certitudinem.

Adauge nobis fidem.

Matth. 17.

In contraria sensa distrahant scrip. Lutherani. 1. Cor. 13.

Non est alia fides miraculorum distincta à catholica, li. 2. c. 6.

5. Argum.

¶ Hic proximè subsequitur quintum argumentum aduersus istorum assertionem: scilicet, quod non solum potest homo, verum omnino tenetur quisque credere se esse in gratia. Ad ea quae naturalia sunt, nemo obligatur. Sed quod dubitatio in homine insurgat, & metus, quo statu sit apud Deum, est res naturalis, in his maximè, qui vel perditè aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incurfus daemonis, mundi, vel carnis: ergo huiusmodi dubitatio non est peccatum. Quia verò nonnunquam illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt enim quibus parum est sanguinis, qui ideo, sicuti in rebus aliis, ita & in hac parte sunt meticulosi. Adde quod saepenumero expertum habemus homines probatae vitae, quod maiorem adhibent curam expurgandae conscientiae, maiori sunt, vel in metu, vel in scrupulo, ut expressè ait Ber. in ser. de quatuor modis orandi: iuxta verbum Gregorij, ibi verentes culpam inesse, vbi culpa non est: quomodo ergo talis dubitatio peccatum esse potest? ¶ Veruntamen sextum argumentum est, quod in vltimis comitiis Ratisponensibus magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluenda Hispanus, doctus quidem, ac disertus, quod si fides iustificans reddit hominem certum suae adeptae iustificationis, sit, ut quouis peccato mortali amittatur fides, atque ita amittatur,

Arg. sextum.

ut quo

lib. 2. c. 5. in propositione quinta.

ut quocunque peccati genere fiat homo haereticus, denegans totam fidem. Nam si fides maneret cum peccato, deciperet, certificans peccatorem esse in gratia. Hic autè iudicatus Bucerus est liberalior, ac munificentior iusto: sanè qui concessit consequentiam, & consequens, ad quod non cogebatur. Enimvero licet quouis mortalis culpa excluderet fidem, quae ipsi censent fiduciam, non tamen deleteret omnes assensus fidei, quos homo habet scripturae sacrae, quorum negatione, aut dubitatione fit haereticus. At verò hoc profectò saltem euincit argumentum, quod quicumque peccat mortaliter, amittit totam veram fidem. Nam illa fides historiae (ut isti vocant) non est illis vera fides, eo quod admittere secum potest peccatum. Si autem omne peccatum mortale excludit veram fidem, profectò vehementer stringit argumentum, quocunque peccato mortali fieri hominè haereticum. Nam quis rogo alius haereticus est, quam qui non habet veram fidem? Et ideo compelluntur dicere, existentem in peccato non credere articulis fidei vera fide infusa, sed acquisita, ut nos dicimus de haeretico in aliquibus articulis, credente alios. Quod autem argumentum in rei veritate conuincit, est, illam suam fidem, & fiduciam specialem non esse de substantia fidei: ut pote cuius priuatio non constituit hominem haereticum.

Ut ostensum est lib. 2. c. 7.

Argumentum septimum.

1. Tim. 1.

1. Cor. 11.

¶ Sed aliter potuisset in colloquio institui argumentum, quod sit hic septimum. Postulamus enim ab istis, an possint esse peccata mortalia, quae procedant ex ignorantia, an scilicet ita possit quis esse affectus, ut si sciret esse peccatum quod facit, nunquam committeret: nisi hominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterunt postulatam hoc nobis denegare, adeò receptissima est illa diuisio peccatorum ex ignorantia, ex passione, & ex malitia. Et Paul. ait, dignum se fuisse misericordia, quia ignorans fecit. Et transfiguratus se nonnunquam Satanas in angelum lucis. Et haeretici & nonnulli vsurarij, & quamplurimi hoc modo peccant. Quinimo & ignorantia per se ipsa peccatum est, ut in haeretico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiae quam isti fingunt, qui aliquod committat peccatum mortale ex huiusmodi ignorantia, deceptus specie boni. Huic nihil certitudinis extritum est, aut diminutum, sed ita certò credit, se esse in gratia, sicut antea: nam putat se praestare obsequium Deo: & tamen decipitur: ergo hoc quod est hominem esse in gratia non est veritas infallibilis, quam supra nominauimus certitudinem ex parte obiecti: atque adeò neq;

potest huius haberi certitudo fidei. Siquidem ex parte subiecti potest certitudo eadem manere quando res est falsa. Quis dubitat, quin tam firmo assensu roborati adhaereant placitis suis Anabaptistae quam Sacramentarij, tamque isti credant certò se esse in gratia, quam reliqui Lutherani: atque illi, quam nos? Et nihilominus euidentissimum est, aliquos falli: siquidem diuersa sentimus. At verò solutio Buceri erat illic egregiè festiua: scilicet, quod fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti. Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, qui certus modo fuerit motum illum fieri à spiritu sancto? Sed tamen quando ille motus sit à spiritu sancto, de hoc dicimus, non posse haberi certitudinem fidei catholicae. Nam etsi nonnunquam testimonium sui faciat, vbi habitat, non tamen vel euidens, vel tam certum, quam est fides catholica: ut infra inter diluendam obiecta fusius dicetur.

Bucerus.

Adiectio ipsius authoris ex apologia aduersus Catharinum cap. 5.

Argumentum octauum. Lutheranis certitudo gratiae solum roboratur fide, neque augetur operibus. Vide cap. 13. lib. 2.

¶ Octauum vtiq; argumentum, contra illud facit, quod aiunt, certitudinem gratiae solum corroborari ex fide, neque vilo modo augeri ex operibus. Pugnat quippe hoc dogma cum communi sensu. Quis enim adeò sit delirus, ut negare possit, eum qui totam vitam innocenter transegit, maiorem habere conscientiae tranquillitatem, & securitatem, atque adeò certitudinem gratiae, quam illum qui postquam perditissimè vixit, per motum fidei credit & fidit, omnia sibi condonari scelera, & flagitia? Atque ex duobus qui ex inquinata, scelestaque vita resipiscunt, ecquis sanae mentis dubitet, quin ille qui pluribus poenitentiae fructibus scelera sua expianda curauerit, certior illa ratione fiat suae salutis, quam ille qui tantum à peccatis cessauerit? Insimulant nos illi, criminanturque huius iniquitatis, quod iubemus pauidas conscientias dubitare. Sunt tamen ipsi qui vanissima securitate lactant peccatores, sanè quibus licet sceleratissimis sint moribus, nihil aliud consulunt, quam cauere deinceps à peccatis. Quia CHRISTVS nihil aliud dixit, quam, vade, & amplius noli peccare. Nos autem, Ecclesia, inquam, ut sumus certissimi, quod vbi quis primum ab iniquitate animum dimouerit, gratiam Dei obinet. Tamen quia nemini est certum certitudine fidei, an verè cor prauum reliquerit, consulimus, ita fidendum esse misericordiae diuinae, ut tamen homo per exercitium bonorum operum certam faciat, ut ait Petrus, vocationem suam, atque adeò certior in dies fiat suae salutis. Nam CHRISTVS non nisi seruantibus mandata promisit vitam: &

Ioan. 5. Est enim Lutheranis poenitentia noua tantum vita lib. 2. cap. 13. & 18.

Testimonia scripturae.

2. Petri. 1.

Matth. 19. Ioan. 14.

Rom.6. Qui diligit me, inquit, sermonē meū seruabit. Et exhibere nos iubet Paul, mēbra nostra serui re iustitiæ, sicut exhibuimus, vt arma iniquitatis, seruire immūditia. Neq; in Ecclesiastico solum habetur, Fili peccasti, nō adicias adhuc, ve nū additur, sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimitatur. Non ergo sufficit à peccatis cessare ad cōstabiliendā certitudinē nostræ salutis, sed ex operibus confirmanda est certitudo. Vnde ad Cor. Paul. Gloria nostra, hæc est, testimoniū conscientia nostræ: ergo nisi quieta cōscientia certitudinem habere non possumus. Ob idq; nescio qua fronte aiunt isti, q̄ vbi conscientia pūgit, nihil aliud debemus illi opponere, quā fidem CHRISTI. Non enim hoc est, quod sentit ad Corinth. Paul. vbi ait, Vosmetipsos tē tate fratres si estis in fide: scilicet, in fide viuā: nam de mortua habere possumus certitudinē. Et quo semel finiamus, videntur mihi isti, qui sola fide aucupantur certitudinem gratiæ, illi, quibus ait Ioan. Filioli non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Nam quid est diligere verbo, nisi perseueranter dicere, credo, & confido? Et subdit, In hoc enim (scilicet, quia opere diligimus) cognoscimus, q̄ ex veritate sumus, & in conspectu eius (scilicet Dei) suadebimus corda nostra. Et sequitur, Quoniā si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ita Bucer. & reliqui callidē detruncant hanc authoritatē, vt in sinistrū detorqueant sensum: puta, quod vbi conscientia accusat, nihil aliud debemus illi obicere, quā fidem CHRISTI, qui maior est corde nostro. At verò quāuis meticulous hominibus, aliās probis, & timorata conscientia, quinimo vniuersis saluberrima sit meditatio misericordia Dei, hoc tamen loco diuersissimus est sensus Ioannis, vt patet ex subiunctis verbis, Si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia: id est, vbi reprehenderit cor, timendum est quod Deus, qui melius quā cor ipsum nostrum, nouit omnia, æquius nos reprehendat. Vnde illico sequitur, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. Cum ergo dixerit prius, si cor reprehenderit: deinde, si non reprehenderit, magnū sumitur argumentū, quod certitudo nostra magno pere confirmetur ex nostra cōscientia, quæ du bio procul ex operibus quā maximē pender. Vnde Chrysost. in 1. cap. Matthæi, Homil. quinta, ita inquit, vnusquisq; nostrum nulla in alia re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in morum sanctitate constituat: & idem ait Bernar. in sermone de 4. modis orandi, tractans mira-

culum de sanato paralytico, qui iussus est tollere grabbatum suum, & ambulare: inde enim inquit, augetur nostra fiducia, q̄ sani sumus, si desiderio supernorum surgentes, à terrenis cleuantes corpus voluptatibus, demus operā, vt anima regat corpus, & non regatur ab illo, & ita operando viderimus nos proficere. At non opus est in re tam vniuersis recepta, & voce ipsius naturæ notissima, plura verba prodigere. Sicut enim quisq; de alienis moribus iudicat sanctitatem & meritum apud Deum, ita & de seipso non potest certiore habere fiduciam in Deo, quā quæ ex operum conscientia gignitur. Hoc tamē hic adnotauerim, quod non est ita proprius, exactusq; sermo Christianus, distinguere fiducias duas: priorem remissionis peccatorū, quæ innititur prorsus soli & vnico domino IESV CHRISTO, & eius meritis, & alteram bonæ conscientia, nisi sano, dextrōque modo exponatur. Vna enim propriè est sola fiducia, quæ principaliter innititur CHRISTI meritis, & deinde operibus propriis. Ad hunc sensum, quod credamus firmiter, gratis à Deo remitti nobis peccata, sine meritis nostris: sed quia iustitia adultis non confertur, nisi nobis cooperantibus, neque augetur, nisi per merita in nobis ex eodem merito CHRISTI pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam tandem reiicere debemus in gratiam CHRISTI. ¶ Nonnū tandem argumentum, quod ego contra istos, & contra quoscunq; etiam catholicos, asserentes tantam certitudinem gratiæ in persona particulari, quanta est fidei, meditari soleo, sumitur ab experientia. Nunquam enim hæcenus mihi potui persuadere, vt credam, quēquam neq; inter ipsos Protestantes, inuentores huius opinionis, nisi sit vel rudissimus, qui non intelligat, quanta debeat esse certitudo fidei, vel suæ opinionis obstinatione, & peruiacia exæcatus, qui tam certus sit, se esse in gratia, quā q̄ Deus est trinus, & vnus, vel CHRISTVS, Deus & homo. Aded est discrimen manifestissimum: nimirum hos esse articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, sed mortem esse in eorum testimonium oppetendam: illud autem quod ego vel ille sit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quā ingenium meum ab ingenio aduersariorum de hac certitudine gratiæ resilit. Censeo enim ego pro mea exiguitate ingenij, quod quando nullum aliud esset argumentum, non sola nos fide iustificari, quā quod exinde consequeretur aliquem esse certum, se esse in gratia, ob hoc

Non sunt duæ fiduciae.

Non numerum argumentum.

Nota.

Secundus sensus.

Bucer. Aug.

Refutatio.

Rom. 9.

Inuincibile argum.

ob hoc solum negandum esset, sola fide iustificari: tanta est euidentia, quod fides neminem facit certum suæ salutis. Et tamen aduersarij peruersa argumentatione, inde potissimum ratiocinantur, sola nos fide iustificari, quod alias nemo esset certus suæ iustificationis, adeo habent pro euidenti, quod quilibet debet esse certus de sua salute. ¶ Sed vt de secundo sensu huiusmodi certitudinis in initio capitis adnotato, postremum adhibeamus verbum, non solum affirmant, quod possit quisque, imo quod debeat certus esse suæ salutis secundum præsentem statum, sed etiam quod possit & debeat esse certus suæ perseuerantiæ vsque ad consequentem gloriæ. Vnde Bucer. in concordantia huius articuli, referens illud verbum Augustini, 1. de ciuita. Dei, capit. 12. vbi ait: quod iusti de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti, interpretatur quod loquatur de incertitudine, & ignoratione, quæ opponitur scientiæ. Quid amplius disputandum est contra talem interpretationem? Rogo te Bucer, quando in primo membro dicit Augustinus, quod iusti sunt certi de præmio suæ perseuerantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur? an de certitudine scientiæ? Non poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio scientiæ euidentiam, sed fidem: ergo vbi subiungit negationem, quod scilicet de ipsa perseuerantia sumus incerti, de incertitudine contraria fidei loquebatur: quoniam de scientia nulla erat questio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vult sine dicere, quod per fidem homo sit certissimus suæ prædestinationis? Vbi nam questio vnquam fides reuelauit alicui suam prædestinationem? nisi forsitan alicui ex priuilegio. Paul. vbi de illis vterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterum odio habuit, sermocinatur, adeo reputat inaccessum mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admiretur: & tamē nostri homines volunt, quod cuiusque esse possit, & esse debeat certa sua perseuerantia. Sed est inuincibile hoc argumentum in contrarium. Ille cui Deus reuelaret suam prædestinationem (demus verbi gratia, sacratissimam Virginem, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem haberet) ille inquam nullum potest habere metum nec minimum, imò credo, ille talis nihili prorsus faceret vniuersum mundum, sed multo esset lætior ac firmior, quā Paul. quando dicebat, Vno ego, iam non ego: aut quando di-

cebat, Quis me separabit à charitate CHR I S T I? Quod si ita est, respondeat quæro isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientia. Quæ ergo disputatio hoc secundum membrum spectat, optimè scriptus est in Synodo canon ille 6. Sess. 6. Si quis magnum illud vsque in finem perseuerantiæ donum se certo habiturum absolutum, & inuincibile certitudinē dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Alias autem condemnationes certitudinis, cap. sequenti referemus. ¶ Multa pro se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa communia sunt, etiam aliis catholicis, qui alia ratione affirmant eandem certitudinem, ad quæ idcirco respondebimus paulo post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, ille est. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Ita enim interpretantur hunc locum, quod propterea credendum nobis est, sola fide iustificari, vt firmam quisque fidem habeat suæ propriæ salutis. Crimine ergo ab vno disce omnes. Promissio salutis à Deo facta per CHR I S T V M, non vno, sed duobus modis consideranda est. Primo de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abraham, & deinde per prophetas, mittere filium suum redemptorem vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiaritèr de salute cuiusque per ipsam conferenda. De prima sinistrè sentiebant Christiani ex Iudaismo conuersi, nempe quod promissus sibi fuerat CHR I S T V S ob meritum seruata legis, cuius timorē retundit Paul. & caritatem depellit, ostendens quod neq; promissio fuit facta Abraham, propter aliqua merita legis, neque datus est nobis CHR I S T V S in præmiū aliquorum operū totius mundi: sed, vt gratis, & absque vlla conditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit CHR I S T V S, vt certam faceret promissionem, absque vilo prorsus respectu operum humani generis. Atque hoc est quod tractat illic Apost. Non enim, inquit, per legē promissio Abraham, aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiā fidei. Et subdit, Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini: non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abraham. Nihil ergo hic meminit de certitudine promissionis cuiusq; sed de promissione venturi CHR I S T I, & remissione peccatorū in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendebat, vt arbitrabantur Iudæi. Aliter ergo consideratur hæc promissio,

Syno. Tri.

Responso argumēti in contrarium.

Rom. 4.

Impugnatio.

Secunda consideratio promissionis.

vt singulis promissum beneficium applicatur, & secundum hanc considerationem, prater paruulos, qui iustificantur ante usum rationis promissio pendet ex operibus cuiusq; Quandoquidem hoc modo non est facta promissio cuius absolute, sed sub conditione si penitentiam egerimus, si audierimus vocem eius.

Ioan. 6.

Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quem admodum latissime iam supra explicatum est. Et hæc de certitudine gratiæ cum Lutheranis.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibusdam disputatur.

Cap. XI.

Vas præfati sum⁹ diuersas vias; per quarum alterutram ingrediuntur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendant. Enimvero cum rei cuiusque cognitio ex suarum notitia causarum oriatur, nemo habere potest assensum firmum iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui pariter habeat assensum causarum, & actionum omnium, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessaria. Ob idque qui asseuerant, posse quenquam tantam habere certitudinem suæ iustificationis, quanta est fidei catholici, hi quidem hallucinantur, vel quia cogitant ex nulla prorsus alia re illo modo pendere eandem iustificationem, quam ex sola fide catholica, qualiacumque sint opera nostra; vel quia, licet consiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate nostrorum operum, possibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato assensu tamque infallibili credat se esse per auxilium Dei dispositum, neque obicem ei opposuisse, quam sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheranus error, quem capite proximo refellebamus, atque etiam forsân expugnatum dedimus. Altera est quorundam aliarum catholicorum opinio, cum quibus modo disputationem obimus. Contra quos statuitur hæc conclusio. Quauis possit homo in hac vita prægrandes habere coniecturas status sui in conspectu Dei (vt capite præcedenti dicere cœpimus, & paulò post amplius explicabimus) nemo tamen, præter speciale reuelationis privilegium, potest tantam obtinere certitudinem legitime suæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitime receptioni sacramenti, vt æquo assensu indicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac

Conclusio catholica.

confirmanda conclusione, quauis non lateat, dignissima, solidissimaq; ac valentissima argumenta ex diuino scripturarum fonte haurienda esse, à rationibus tamen exordiar, quibus maximè scripturarum sensus aperitur.

¶ Atqui ratio prima, quæ contra secundum hunc modum sustinendi certitudinem gratiæ militat, est ipsa Lutheranicorum confessio. Frequentissimum enim ipsorum, potentissimumque argumentum est, quo asserunt sola nos fide iustificari, quòd aliàs nemo potest esse certus recepisse beneficium remissionis per CHRISTVM promissæ. Ita enim intelligunt illud: Ideo ex fide, vt sit firma promissio. Consistentur ergo tanquam rem euentem, quòd si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quanta est fidei catholici, quia neque tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorum operum coram Deo. Et ideo nullum est excogitabile medium asserendi certitudinem gratiæ, quòd non recidat in opinionem Lutheranicorum. Cuius contrarium contendent catholici isti, aduersum quos disputamus.

¶ Secundum argumentum est quod facit S. Thom. 1. 2. quæst. 112. arti. 5. vbi hanc proprie disputat quæstionem. Ad quam respondet trimembri conclusione. Puta, quòd potest huiusmodi certitudo haberi ex privilegio: nõ autem communi lege: tamen si possit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat secundam partem, quam hic constituimus, tali ratione. Certitudo non potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per proprium principium. Principium autem & obiectum gratiæ est Deus ipse, qui nobis ignotus est: ergo gratiam suam, quando habeamus, certò scire non possumus, intelligit Deum esse principium, per suam gratuitam voluntatem acceptantem nos ad gloriam, quæ nobis non innotescit, nisi per nostra opera: quæ nõnunquã fallacia sunt. Non autem desunt, qui locum hunc & rationem S. Thomæ ita interpretentur, quòd loquatur tantummodo de scientia: scilicet, quòd nemo possit scire se habere gratiam, Nam sub iis eisdem terminis proponitur quæstionis titulus, & inter respondendum interponit exemplum de scientia, quæ procedit ex primis principiis inde monstrabilibus. Et forsân responsio hæc, si fanè intelligatur, nihil aberrat à mente S. Tho. Sed tamen inde nihilominus comprobatur nostra conclusio, Nam S. Tho. tamquam per se manifestam prætermisit conclusionem de certitudine fidei. Nunquã enim fuerat suspicatus, vt posset quis vnquã cogitare, quòd reuelatio

Prima ratio.

Rom. 4.

Secundum argumentum S. Thomæ.

latio fidei catholici extenderetur ad particularem & proprium statum huius vel illius hominis. Sed neq; dubitabat de euidencia sciēt. Nihil est enim euidētius, quàm quòd non potest gratia Dei euidēter cognosci. Et ideo non quæsiuit nisi de certitudine scientiæ, hoc est, cognitionis in genere: vtrū tam certo quis posset iudicare se esse in gratia quanta est certitudo scientiæ. Vbi cum determinat partem negatiuam, non solum concludit, quòd nõ potest esse euidētia (de hac enim non erat quæstio) sed quòd nulla potest esse certitudo cui non possit subesse falsum: vnde maiori ratione consequitur, non posse haberi certitudinem fidei catholici: quæ maior est certitudine scientiæ. Et quòd hic fuerit sensus Sancti Thomæ, inde fit liquidum, quòd definit illi in præfate haberi posse certitudinem amicitie Dei, quam quis potest ex indicis, & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum est illud quòd iam supra, non vno tantum loco informauimus. Habitus non generat assensum, nisi circa suum proprium obiectum (quòd axioma est celebratissimum philosophorum omnium perinde ac theologorum) obiectum autem propositum fidei non est, nisi Deus, & illa quæ ad spem nostram pertinent, iam reuelata sunt in sacra scriptura, vel inde autoritate Ecclesiæ deducta & expressa: ergo illorum duntaxat est assensus fidei: at verò scriptura nullibi promittit remissionem nisi in genere. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerterit se impius, & cætera, in particulari autem nunquam asserit lege communi, hanc vel illam singularem personam sufficienter esse per Deum adparatã, neque obieciisse obstaculum suæ misericordiæ: ergo nemo valet per fidem catholicam habere talem de se assensum, quòd sit receptus in gratiam Dei. Præter illos qui ex privilegio talem de se habere reuelationem. Vt de Abraham multi Patres adnotant in illo verbo Gene. Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, quòd timeas Deum: & de Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Profectò qui agnoscunt cooperationem nostram necessariam esse ad iustificationem, ignoro, quo possint colore vim huius argumenti repellere. Nam dicere, quòd habitus infusus fidei catholici extendat, exeratq; sese vltra lineas sui proprii obiecti, est naturam ipsam fidei abnegare. Probissimè enim Sanctus Thomas in initio statim, 2. 2. explicat naturam habitus fidei: fanè quem Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos inclinēt, moueatq; ad assensum eorum præcisè quæ nobis reuelauit pertine-

Tertium argumentum.

Gene. 22.

Abraham & Paul. 2. Cor. 12.

Refutatur euillus.

S. Thom.

tia ad beatitudinem. Est enim fides substantia sperandarum rerum. Quòd quidem eo vltiq; ego credo, vt si Deus alicui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futuram victoriam) reuelaret, assensus ille non spectaret ad fidem catholicam: licet parem haberet certitudinem. Quinimò si quibus sua propria salus modò reuelaretur, non fieret talis reuelatio per assensum fidei catholici, quæ communis est omnibus, sed per aliam peculiarem. Et est huius argumenti confirmatio, quòd qui modò lege communi non certò credit esse in gratia, nullatenus censetur hæreticus. ¶ Iam verò, quò loco arguitur. Quòd hic aut ille coniequitur beneficium tam gratiæ, quam gloriæ, effectus est prædestinationis: gloria enim est summus eius finis, & gratia, medium de se ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui non sunt perseveraturi. Effectus autem prædestinationis, non est in particulari singulis personis notus per fidem, sed in genere tantum, nimirum, quòd facientia qua per fidem iubemur, obueniet salus per gratiam CHRISTI: ergo nemo per solam fidem est certus gratiæ, & salutis suæ. ¶ Quintum & principale argumentum sumitur ex illa distinctione superioris capituli, vbi discernebamus inter certitudinem ex parte obiecti, & illam quæ est ex parte subiecti. Argumentum autem est huiusmodi. Certitudo fidei catholici certitudo, non modò ex parte subiecti, sed ex parte obiecti. Nam est assensus non solum ita firmus, in quo nulla sit formido, sed ira infallibilis, cui non possit subesse falsum: nullus autem communi lege talem potest habere assensum, si fecisse quòd debuit ad assequendam gratiam, quin possit decipi, saltem non repugnat naturæ talis assensus huiusmodi deceptio: ergo talis assensus, non potest esse fidei catholici. ¶ Atqui ex hinc elicitur argumentum sextum, quòd nec potest, huiusmodi assensus certitudine adæquare fidem catholicam, neque verò mereri nomen aliud quàm fidei humanæ, hoc est, intensissimæ opinionis. Nullum enim est medium inter fidem humanam & diuinam. Est nanque diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic disputamus) reuelatio cui assensum præbere tenemur. Nam potest esse quædam etiam Spiritus sancti attestatio per indicia quædam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinã autè reuelationem, nõ restat, nisi illa fides quæ probabilibus testimoniis naturalibus cõnstruitur, cui quidè non repugnat falsitas in obiecto. Qua de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitum infra

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Philosophi de fide. infra

infra scientiam, adeo certum, cui non possit habesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, ut cap. 1. super 1. posteriorum disputauimus. Neque Aristotel. inter sex virtutes intellectus commemorat habitum fidei, eod quod fides humana quacunque polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur ut descendamus: Si assensus quo quisque iudicat se esse in gratia, non elicitur ex fide catholica, neque infunditur per speciale reuelationis privilegium, non potest esse adeo certus, ut omnem depellat dubitationem, quia neque tali assensui repugnabit habesse falsum. Explicaturque etiamnum vis argumenti. Circa diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, quam ego modo habeo esse Constantinopolim, quae quidem mihi fides est ita certa & firma, ut non sit in mea potestate non ita credere, vel quam mihi est compertum, esse in Hispania urbem Segobiensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest habesse falsum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse urbem, quam non vidi, aut ex rare iam nunc illam, quam olim vidi. ¶ Sed redarguebam ego praeterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quod minus posset quis, tam fixum firmumque habere assensum, se non opposuisse obicem gratiae, quam habetur de articulis fidei argumento, quod sit hic septimum. Nimirum, quod huiusmodi homo, aut leuis esset, aut haereticus. Etenim si iudicaret, nullum esse tam efficax medium ad persuadendum sibi, se esse in gratia, quam est reuelatio fidei, & nihilo secius tanta firmitate & certitudine adhereret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariusque esset, ut pote, qui dispari, minori que argumento aequam tribueret fidem, atque reuelationi Dei. Si vero iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel auctoritatem tanti esse ponderis ad id persuadendum quanta est auctoritas Dei reuelantis fidem catholicam, is plane haereticus esset.

Ethic. 6.

Septimum argumentum.

Octauum argumentum.

¶ Octauum denique argumentum, atque adeo postremum, quo & praedicta patefiant, & viam aperiamus dissoluedi argumenta, quae contra obiectantur, est huiusmodi. Ad hoc ut certum de se homo ferat iudicium, quod est Deo reconciliatus, debet perspectum, exploratumque habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinam amicitiam obstat: hoc tamen non potest omnino infallibiliter percipere: ergo neque certam ferre sententiam se esse amicum Dei. Secunda propositio inde fit man-

ifesta, quod quauis plurima possint esse eius rei iudicia, nullum tamen est ita euidentis, quod non sit etiam commune existentibus in peccato mortali. Praecipua enim omnium testimonia sunt duo. Primum est offerre vitam pro CHRISTO. Maiorem enim hac charitate nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen haereticus tantum firmo, tamque excelso animo dabit vitam in obsequium (ut putat) CHRISTI, quam legitimus Christianus. Alterum testimonium est, nullam prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neque hoc facit tantam fidem, quanta est catholica: tum quia, ut ait Paul. Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum: tum etiam quia non solum absque conscientia peccati mortalis, verum absque conscientia venialis potest esse homo, saltem per modicum temporis: & tamen nequit tunc certo affirmare, quod nullum habeat peccatum, ne iuxta sententiam Ioannis, se ipse seducat. Et per hoc respondendum est ad argumentum aliud, quod fautores certitudinis gratiae magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuum est famulo quando legitime iussa facit Domini, ergo potest etiam homo scire quando iuste obtemperat Deo. Alias periculosa posuisset mandata, si nunquam nobis consistere posset, quando ea iuste ut ipse praecipit, exequamur. Respondetur, inquam, discrimen esse inter obsequium praestitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quae debetur hominibus, versatur in opere exteriori, Deo autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, ut soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est quod non possit homini certo constare, quando habeat gratiam Dei: quam gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis. Sed responsa haec ad postremum capitulum spectant, vbi sunt obiectio- nes soluendae.

Ioan. 11. Duo testi- monia gra- tiaz.

1. Cor. 4.

1. Ioan. 1.

Aliud eorū argumentū.

Quo eadem veritas testimonijs scripturae

& sanctorum corroboratur.

Cap. XII.

Rationibus iis praemissis, perspicaciora fient testimonia scripturae, & sanctorum, quibus eadem veritas constat. Primum, ac celeberrimum est illud, Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Hunc autem locum adeo Protestantes alienum existimant ab hoc sensu, ut nos insimulet, quod aqua inimici componenda pacis eum peruertamus.

Eccles. 9.

Aiunt

Aiunt enim, intellectum illorum verborum non esse alium, quam quod ex operibus quae extrinsecus apparent, nullum sumitur argumentum illius, quae intus est, charitatis, & iustitiae. Quod enim illic tractat Sapiens, est quomodo iustis mala proueniunt, quasi essent impij: atque contra impiis bona, ac si essent iusti. Quare cum iustis & impiis promiscue accidant, & bona, & mala, nihil inde comperti habemus de internis meritis cuiusque, sed omnia seruantur incerta usque in supremum die. Et praeterea exandescunt in nos, quomodo in hoc sensu affirmemus, neminem scire an odio vel amore dignus sit, cum nequam homines, dum actu perpetrare aliqua flagitia, apertissime sciant odio esse dignos. Hi tamen istorum cavilli, quando litera non illis plane aduersaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium auctoritatem, qui in hoc semper sensu locum hunc citant: sed & quando sanctorum cessasset auctoritas, textus ipse est planissimus. Nam primò diuersae sunt propositiones, Nescit homo utrum odio vel amore dignus sit: & nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus sit: prima enim est absoluta: altera vero modo quodam restricta: & tamen Sapiens non solum secundam, sed absolute asserit primam. Quod autem subiungit, vniuersa aequè euenire iusto & impio, non est coartatio conclusionis: sed refutatio contrarij. Ac si dixisset, Nihil te moueant fortunae, & euentus hominum, ut inde iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptorum indicia: eod quod citra discrimen bona eueniunt, ut iustis ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obstantibus, non solum alter de altero, verum neque ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quae sic habet, Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quod vniuersa aequè eueniant iusto & impio. Ecquid est omnia in futurum seruari incerta, nisi quod in praesenti nulla potest esse certitudo? Nam si per fidem talem possemus assequi, non comparasset futurum ad praesens, sed quae apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quod per opera non possumus certiores fieri, attamen possemus per fidem. Ad aliud vero argumentum, quo tanta in nos bili inuehuntur, responderetur quod nemo catholicorum dixit, non posse flagitiosam hominem scire, quando sit odio dignus. Facit enim Sanct. Thomas loco citato idem argumentum. Ad quod responderet, diuersam esse rationem cognoscendi pecca-

Expositio textus.

tum & gratiam. Nam peccati obiectum est bonum commutabile, quod est nobis notissimum: principium autem est nostra sola voluntas: gratia vero & obiectum est Deus: & causa sua, gratuita voluntas, quae nobis non potest tanta certitudine innotescere. Quocirca non dicit Ecclesiastes, nescire hominem an odio vel amore dignus sit, quasi par sit ratio: vtriusque partis, & neutra possit sciri: sed quod non potest homo certo cognoscere, quando sit amore dignus. At vero quia nemo esse potest de amore dubius, qui non simul haeret, an sit dignus odio, in hoc sensu dictum est, Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tamen probabilitate posset quis dicere, illud Sapiens enunciatum, non esse intelligendum, nisi de praedestinatione. Nimirum, quod nemo scit, quod destinatus sit, scilicet, an in vitam, an vero in mortem. Sed primum inde saltem conuincuntur Lutherani docentes, posse hominem esse certum non solum praesentis iustificationis, sed suae perseverantiae usque in finem. Praeterea cum ille qui est in gratia, etiam si non sit perseveraturus, verò sit tunc in amore Dei secundum praesentem iustitiam: & simpliciter negetur scire hominem quando amore dignus sit, non solum negatur scientia perseverantiae, verum quod scire possit homo quando sit in gratia. Secundum testimonium aduersus certitudinem gratiae est illud, Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Et infra, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Et rursus, verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. At vero & hunc, quauis manifestum, locum cavillari quoque contendunt aduersarij: dicentes, quod Iob illic id tantum confitetur, quod iustitia nostra comparatione ad Deum non reputatur iustitia. Attamen manifestaria haec est delusio scripturae. Non enim vnum, sed duo longe distantia sunt, quae iustus ille praedicat. Adulatus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus commemoratione iustitiae suae. Nam et si filij tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suae, tu tamen si diluculo confurrexeris ad eum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatum tuum reddet habitaculum iustitiae tuae. Hanc Iob adulationem duplici recutit modo. Primum quod etiam si compertissimum haberet, se esse iustum, iustitia sua tamen nulla esset, si compararetur Deo. Mox quod neque ipsam qualemcunque iustitiam, quae in homine est per gratiam Dei, potest

Non est eadem ratio cognoscendi pec. & gratiam.

Tertius sensus.

Iob. 2.

potest homo certò cognoscere, quando vel adest, vel abest. Ob idq; diuersis vitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondens Iob ait, Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Hic non ait, ignoro. sed scio, quòd nemo est adeò iustus, vt possit contendere cum Deo. Subdit autem secundū argumentum diuersum. Si venerit ad me, non videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse cōparandam cum Deo, subiungit se nescire quādo veniat, quādo ve abeat. Pari modo inferius, Quantus, ait, ergo sum ego, vt respondeā ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solum ex eo quòd licet sit in iusto aliquod bonū opus, sunt tamen multa permixta mala, verū quòd id ipsum quod in nobis iustum est, munus est diuinæ misericordiæ. Subnectit autem, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia; qualiscunq; esse potest in homine, non est vsque adeo mihi nota. Et ideo verebar, inq; omnia opera mea, hæsitans an delicta essent: sciens quòd nō parceres delinquenti. Vnde Greg. 9. libro moralium, ca. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum. Sæpe, inquit, mens, dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante ad uersario, inopinatæ culpæ telo perforatur. Et cap. 18. super alia sententia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ sciri à nobis facile nequeunt. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accēdimur: & cū vltra æquiritatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ distinctionis æstimamus. Et cum prædicantis mens vtiliter placere studeat, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atque ita horrendo modo vnum idēque opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Greg. Atq; hac de causâ verebatur Iob omnia opera sua. Plurimāq; in eandem sententiam subiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quòd humanus animus imensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Et iterum, lufforum, inquit, corda ad perfectum se examinare nequeunt. Tertius præcipuūsq; locus est ad Corint. vbi ait Apostolus, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicet, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico, Nihil enim mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, dominus est. Vbi adnotanda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de alte-

Grego.

1. Cor. 4.

ro profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. Ait verò, quòd non solum aliorum de se iudicium nihil facit, sed quòd neque id ipsum, quod de semetipso habet, certum reputat. Cum ergo suum de se iudicium conferat cum alieno, palam docet, quòd sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiam, ita nemo de semetipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suæ iustitiæ certior fieri, id maximè esset quando nihil sibi conscius esset: non tamen est firmum argumentum, cum ex negatione infertur affirmatio: videlicet nullius tam conscius peccati, ergo sum iustus. Sed Deus, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat suæ sanctitatis reuelationem, planus est sensus. Nempe quòd Deus solus sciebat qualis esset in conspectu suo. Si verò forte eiusmodi haberet reuelationem, vt suggerit nobis Ambro. sensus est, quòd quanquam sibi notus esset, non tamen id certò nouerat ex testimonio conscientiæ suæ, sed quia ita Deus sibi indicauerat. Interpretamentum autem, quo Luther. art. 14. hunc locum deprauauit, quòd q; sui discipuli mordicus retinent, & absurdissimum est, & ca. iam 11. à nobis coargutum. Ait enim ex hoc loco Pauli id tantum colligi, quòd nullum sumitur argumentum iustificationis ex operum qualitate, & probitate: nam delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacunq; inquit, sint opera nostra, etiam si sint peccata, sola fide efficimur certissimi, non imputari nobis. Quibus possit auribus Christianus portenta hæc audire? Nempe quòd non solum peccata, rationem etiam culpæ retinentia, non imputantur à iustissimo Deo (qui, vt ait Psalmista, iniquitatem odio habuit, & secundum Iob, non parit delinquenti) verum etiam quòd dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit non sibi imputari. Hæc autem monstra, præter quàm quòd supra satis expugnata sunt, his quoque locis, quos modo tractamus, apertissime repugnant. Nam in primis Paul. non dicit, quòd ex conscientia non sumitur aliquod argumentum iustificationis (nam gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimonium conscientiæ nostræ) sed id tantum vult, quòd non sumitur inde testimonium vsquequaque certissimum. Hoc tamen irrefragabile testimonium non solum haberi non potest ex conscientia, verum neque ex fide. Aliàs nō adiecisset, Qui autem iudicat me, dominus est: & Nolite ante tempus iudicare donèc veniat dominus. His enim verbis commonstrat in hac

Lutheri deprauatio.

2. Cor. 1.

Psal. 18.

Prou. 20. & 18. Eccl. 5.

Hier.

Aug.

Ambros.

Chryso.

hæc vita præsentis, nisi Deo reuelante, non posse vsque adeò innoscere nobis diuina gratia. Et David non solum ait, Delicta quis intelliget: sed subiungit, Ab occultis meis munda me domine. Re vera qui petit ab occultis munda dari, nō habet certitudinem fidei, quòd sit mundus. Iam verò & huc referuntur proverbia illa Sapientis, quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Et, Beatus homo qui semper est pauidus. Et, De propitiati peccatorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus glossator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ sunt per penitentiam remissa. Sanè quam nescis, fuerit ne sufficiens. Extant præterea SS. Patrum testimonia plurima. Nam præter Gregorium, quem citauimus, est Hieronym. super illud Miche. 6. Dominus quærit à te vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Præcipitur, inquit, vt præparati simus ambulare cum domino Deo nostro: nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patrem familiars venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius sæculi dicere, Ego dormio, & cor meum vigilat. Et super illud Ionæ 3. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Ideo, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius agant penitentiam: & magis ad misericordiam prouocent Deum. Et August. super illud Psalm. 50. Incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ inquit, occulta? quæ incerta? Quòd Deus ignoscat, & talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ penitentiam egerunt: dicentes, Quis nouit, si Deus flectat in melius sententiam suam, & misereatur? Et lib. de perfectione iustitiæ. Quantalibet iustitia præditus sit homo, timere debet ne aliquid occultum lateat. Et epist. ad Probam, quæ est 121. super illud Pauli, Nolite ante tempus iudicare. Sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est: & tamen nec sibi quisque ira notus est, vt sit de sua castina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinem per seuerantiæ refertur. Sequitur autem, Proinde quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur, tamen propter humanorum animorum ignota, & incerta, rectissime Aposto. admonet, vt non ante tempus iudicemus. Ecce corda incerta. Et Ambros. super eodem loco Pauli, Nihil mihi conscius sum. Humiliat se inquit, & loquitur vt homo, qui possit culpam incurrere nescius. Et Chryso. super eodem loco, Accidit & hominem in quibusdam peccare, quæ peccata

esse ignorat. Et rursus, Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quòd etsi nihil ipsi conscius simus, eius tamen indigemus qui peccata nostra certa ratione corripit. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta sunt sententia. Et super Matt. in imperfecto, homil. 38. super illud supra citatum Prouerbi. 20. Nemo, inquit, est tanta firmitate suffultus, vt de iustificatione sua debeat esse securus. Bernard. autem est cuius sunt de hac re euidentiora testimonia. Licet eodem etiam teste corruptè aduersarij vtantur. Nam primum contra incertitudinem perseverantiæ manifestè ait sermo. 2. in octaua paschæ, quòd licet nunquam sine testimonio electos suos deserat Deus, nouit tamen Dominus, qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Et subdit, Quis verò scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum, licet sint aliqua testimonia. Quod autem ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum, certissimè noua conuersatio testatur, non intelligit de certitudine fidei catholice, sed de certitudine, quæ sufficit pacare humanum cor. De aduentu verò spiritus sancti ad nos loquitur super Cantica serm. 17. vbi ait, Orandus est tantum, vt custodiat corda nostra & intelligentias nostras: ne fortè cum non aderit, adesse putemus: nostrumque pro ipso sequamur sensum, deuiantes. Venit nanque & vadit prout vult: & nemo facile scit vnde venit, aut quò vadat. Et quanuis subiungat, quòd periculosissime ignoratur, quando veniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis esse, vt sensum aliquem habeamus eius accessus, & recessus, haud tamen intelligit, quòd illum, vel aduentantem, vel abeuntem, certa valeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius super eisdem Cantica sermone 74. vbi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis: tandem concludens hæc verba, Ex renouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ: id est interioris hominis mei, percepi, vt cunq; speciem decoris eius. Nota vtcunq; At verò in episto. 42. ad Archiepiscopum Senonensem, sic habet, Præuam est cor hominis, & im

Bernard.

& im

& imperscrutabile : ita ut nemo sciat, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plene. Nam cum Apost. diceret, Mihi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die: adicit: sed nec ego me ipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratâ vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientia meâ: quippe cum ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus, inquit, cuius utiq; scientiam non effugit: sententiam non subterfugit, etiâ quod propriam latet conscientia. Audit Deus in corde cogitatis, quod nō audit vel ipse qui cogitat. ¶ Ex doctoribus autem scholasticis præter vnum Ioannem Baconem Carmelitâ, nemo est qui non eandem teneat opinionem. Nam Alexan. de Ales. tertia parte, tractatu de gratia, disputans questionem, ait, cognitione speculatiua, & certa non esse gratiam Dei cognoscibilem, sed tantum effectiua, & experimentalis, scilicet, per effectus, ut quando homo non habet propositum male agendi, quando frequenti meditatione Dei dulcedinem sentit & suauitatem. Sed est inqt, iuxta dictum Hippocratis experimentum fallax. Nam iidem effectus esse possunt in eo qui est in peccato: saltem vbi est vincibilis ignorantia, ut in hæretico. Alexandrum secutus est S. Tho. in loco supra citato, & Bonau. & Ricar. & Duran. 1. d. 17. & quotquot hanc disputant questionem. Atque adeo Scot. quem immerito nonnulli citabant in hanc sententiam affirmatiuam. Etenim 1. sen. d. 17. quæst. 1. omnium apertissimè ait, quod ex nullo actu quæ exercemus, neque ex substantia eius, neq; ex intentione, neque ex delectatione, & facilitate in operando, neque ex bonitate aut rectitudine morali eiusdem possumus concludere aliquem habitum supranaturalem inesse. Et rationem subdit, Quia aliâs quocunque istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Quod ipse lege cōmuni reputat impossibile. Ex quo fit cōsequens illud quod ait in 3. d. 24. scilicet, quod charitas potest ostendi & actu interiori, quo inuenit se homo promptū ad diligendū Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitiis pro dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali, & experimentalis, quam ait Alex. sepe fallere. ¶ Igitur meritissimo, ac iure optimo S. Syno. contra assertionem de certitudine gratiæ pronuntiauit Sess. 6. Primum cap. 9.

Ioan. Baconis.
Alexan. de Ales.

Bonau.

Scot.

Syn. Tri.

confessionis sub his verbis, Quauis autem necessarium sit credere, haud remissa vnquâ fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter CHRISTVM. nemini tamen fiducia, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa, esse credendum vel dicendum est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam cōtentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuerè, se esse iustificatos, neminèq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atq; hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, atque mortis, & resurrectionis CHRISTI effectiua dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, deq; CHRISTI merito, deq; sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet, sic quilibet dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Mox cap. 12. condemnat eos, qui temerariam sibi arrogant certitudinem prædestinationis. Et cap. 13. eos item, qui eandem sibi promittunt securitatem perseverantiæ. Et can. 13. Si quis inquit, dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certò, & absq; vlla hæsitacione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit. Et can. 14. sub anathemate etiam condemnatur, fidei certitudinem in particulari, qua quis credit se iustificari, vel sufficere ad iustificationem, vel esse necessariâ.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. Cap. XIII.

Argumēta partis aduersæ plurimū ex diuersis locis sacra scripturæ desumuntur. Tametsi præter huiusmodi testimonia nonnullas quoq; rationes adhibebant, qui huic sententiæ antequam à Synodo decerneretur, obtrectabant. Atqui Lutherorum potissimus locus est ille, Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio: quem capite iam decimo dilucidauimus. Cætera verò omnia testimonia tam Lutherorum, quam nostrorum sinistra interpretatione peccant, Quæ quidem peccata, ad

Rom. 4.

tia

tria, quatuorve rediguntur. Primo enim errant vsurpantes fidem, non pro alia, quam pro viua fide. Exinde enim, quam certi esse possumus nos habere fidem, certos se esse putat, habere charitatem. Vnde Luther. arti. 14. suarum assertionum, Non contritionem, inquit, sacerdos debet petere à pœnitente: quia de illa certi esse non possumus, sed fidem, quam certissimè sentire potest in corde, si eam habet, ut ait August. Vnde Paul. inquit, Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia CHRISTVS IESVS in vobis est: nisi forte reprobis sitis. Hæc autem omnia perperam intellecta sunt. Primū confitemur cum Augustino 13. de Trinitate, quod potest quis euidenter scire se habere fidem. Cuius verba sunt, Fidem ipsam quisque videt in corde suo, si credit: vel non esse, si non credit. Id quod & S. Tho. agnouit 2. 2. quæst. 1. arti. 4. ad secundum argumentum. Etenim licet non habeam euidentiam, sed tantum credā extare Constantinopolim, euidenter nihilominus cognosco, talem me habere credulitatem. Et pariter est mihi euidens, me credere Deum esse trinum, licet non sit euidens trinitas. Est mihi, inquam, euidens quod credo, siue per fidem acquisitam, siue per infusam. Quoniam nemini est euidens habere se habitū infusum, sed id tantum, quod habet credulitatem. At verò ista euidentia, est de fide secundum suam substantiam: sanè quatenus est assensus mentis. An verò fides viuat per charitatem non ita certò scio. Aliâs, si eadem esset ratio de fide, & de fide viua, non solum haberē certitudinem, me esse in gratia, sed certè euidentia: qualem habeo, quod credo. Vnde verbū Apostoli, Vosmetipsos tentate si estis in fide, potius designat dubietatem, quam certitudinem. Et ideo (ut Sanct. Tho. & omnes interpretantur) intelligendum est de fide viua, scilicet, ut quis se probet an sit in charitate. Atque hoc ipsum est quod subiungitur, An nō cognoscitis vosmetipsos, quia CHRISTVS IESVS in vobis est: nisi forte reprobis sitis. In illis enim in quibus certū erat existere CHRISTVM per fidem, sub dubio affirmat existere per charitatem: dicens, nisi forte reprobis sitis. Et ita Hierony. exponit, quasi Aposto. Corinthios commonefaceret, ut se examinarent: non quidem an haberent fidem, sed vtrum eam haberent, charitate informatam. Quinimò Erasmus ipse, quem Bucer. in exordio sui libri de vera ecclesiarum reconciliatione signiferum Lutherorum ac luciferum agnoscit, ita exponit. Nisi fide vtrumq; inculami, vita impura meruistis à

1. Cor. vlti.

August. Pōt quis euidenter scire se habere fidē. vide supra ca. 10.

Hierony.

Erasmus.

CHRISTO rejici. Potest ergo homo certus esse de sua fide, an verò viuat per charitatē, non item. Cuius ratio discriminis manifestissima est: quoniam assensus intellectus ex nulla diuina acceptatione depēdet, & ideo notissimum est vnicuique per sualum habere euangelium, gratia verò, & amicitia Dei in diuina beneuolentia & acceptatione cōsistit: quæ nobis est ignota. ¶ In contrarium autem potest quis citare Augustinum 8. de trinit. cuius verba sunt, Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionē, qua diligit, q̄ fratrem, quem diligit. Vnde apparenter colligitur, non solum informem fidem, verum etiam formatam posse certo cognosci. Hunc autem locum omnes doctores interpretantur de actu charitatis, quantum ad substantiam. Potest enim quis certissimam habere experientiam, quod habeat aliquem actum diligendi Deum. An verò omnia faciat quæ Deus præcipit, & ex vero corde propter ipsum firmum habeat propositum nunquam peccandi, hoc non possumus certo scire: maxime vbi est ignorantia praua. Qua de re lib. 1. cap. 22. dicebamus, omnem actum, quo ad substantiam, qui est in amico Dei, posse esse & in peccatore. Quod si quis rem etiamnum vrgendo hoc pacto perstitit inxerit, illa quæ Deus nobis præcepit per fidē sunt manifesta: ergo certò scire possumus quando illa implemus. Vnde August. in lib. de gratia CHRISTI, c. 13. sic inquit, Docet Deus eos qui secundum propositum vocati sunt: simul donâs, & quid agā scire, & quod sciunt, agere. Ad hanc replicationem iam supra capite proximo respondebamus, quod quamuis in genere fides ostendat nobis legem, attamen an puro corde illam custodiamus, neque aliqua nos teneat ignorantia, id quidem nequimus certò scire, licet talem possumus habere probabilitatem, ut pacatas habeamus conscientias. Atque huc pertinent verba Augusti, quæ non solum loco citato, sed aliis etiam crebro inculcat. Id præcisè intendens, quod in cōcilio Mileuitano can. 4. sancitum est. Nempe CHRISTI gratiam non sic tantum nos adiuuare ad non peccandum, quod per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorū, verum quod per ipsam præstatur, ut quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus, valeamus implere. Itaque sensus Augustini non est, quod per gratiam lege cōmuni sciat quis in particulari, id quod facit, iuste ne & in gratia faciat, sed id, quod facit in suo genere esse bonum, iuxta reuelationem fidei. Para orare, eleemosynas elargiri, &c. ¶ Secundum ergo peccatū istorum est, quod remissionem peccatorum

Ratio discriminis.

August.

Interpretatio August.

Secundum peccatū Lutherani.

rorum & dona, que per fidem catholicam certiores facti sumus, donata esse per CHRISTVM dilectam Ecclesiam suam: id est, illis qui verè cum illo sunt charitate coniuncti, arbitrantur per eamdem fidem notam esse singulis, quod talia dona re vera susceperint. Quod quidem non est necessarium. Quia huiusmodi promissiones (vt scripsimus hactenus diximus) non absolute, sed sub conditione proponuntur, Qui crediderit & baptizatus fuerit. Qui diligit me, diligitur à patre meo. Si impius egerit penitentiam, &c. Per hoc documentum soluitur illud, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum qui à Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ad quod respondet S. Tho. loco citato 1.2. quæst. 112. quod intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in spe data sunt: ad quæ perueniuntur sumus per gratiam. Quæ quidem dona licet certissime cognoscimus per fidem, non tamen cognoscimus per certitudinem, non habere gratiam, per quam illa possumus promereri. Hæc ille. Cum ergo ait Apost. Vt sciamus, quæ à Deo donata sunt, non intelligit, quod vnus quilibet hoc de se sciat, sed quod omnes per fidem credimus illa esse iustis proposita præmia: quæ per se Deus certò offert, vniuersisque paratissimus est, largiri, qui spiritui sancto non voluerint resistere. Tertium peccatum non solum Lutheranicum, sed & nostratum, quos redarguimus, est, quod existimant, omne testimonium spiritus sancti facere nobis certitudinem fidei. Cum tamè nonnunquam ita se nobis inhabitare attestetur, vt non faciat certam fidem, cui constringamur firmum assensum præbere, sicuti fidei catholicæ: sed coniecturalem quandam cognitionem, quæ quanuis sufficiat tranquillitas reddere conscientias eorum, qui omni cura & solertia student per gratiam Dei purificare corda, tamè non possumus vsquequaque iusti esse, huiusmodi indicia & coniecturas à spiritu sancto promanare: scientes, quod sepe se angelus Satanæ transfiguratur in angelum lucis. Ex quibus secundo, & tertio fundamentis liquidus elicitur sensus Pauli ad Roma. quo loco Protestantæ, atq; maximè Buce. in reconciliatione huius controuersie comprimere, & prius euincere nos arbitrantur. Ait em Paul. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Paul. autem his verbis non significat, quod vbi libet sit spiritus sanctus, omnino adimat timorem, certissimam faciens fidem suæ adfidentie, sed explicat vnitatem eius, & inclinationem. Quippe cuius munus est promouere hominem, vt non

Promissiones Dei non absolute, sed per conditionem supra e. 10.

1. Cor. 2.

Tertium peccatum.

Spiritus inspirat animis quales coniecturas gratie cognitiones.

Roma. 8.

seruili metu supplicij operetur (cuius imaginè gerebat lex vetus) sed timore filiali, quo filius reueretur patrem. An verò adsit, nemini ita certò reuelat, vt reuelata est fides catholica. Sed tamen aliqua sui exhibet indicia, maiora, aut minora, secundum diuersos hominis progressus & sanctimonie gradus, quibus, fide per charitatem operante, promouemur. Atque hoc ipsum est quod continuò subiungit, ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem CHRISTI. Si tamen cõpattimur, vt conglorificemur. Huius autem mysterium testimonij agnouit Bern. ser. 1. & 2. in octaua Paschæ in illis tribus: quæ testimonium dant in terra, spiritu scilicet, aqua, & sanguine. Testimonia enim gratiæ Dei sunt, aut nullam habere conscientiam peccati post baptismum, aut lacrymarum fonte eorum sordes abluere, mox iugibus penitentiae fructibus corpus affligere, & veluti sanguinolento martyrio prauas affectiones perimere, ac deniq; in operibus spiritualibus exerceri. Sed tamen neque hæc sunt planissima testimonia, vt in illa epistola paulò antè citata idem ipse est author. Est & aliud testimonium auiditas audiendi verbum Dei. Nam qui filius Dei est, verba eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua Ioan. Vincenti dabo manna absconditum quod nemo nouit nisi qui accipit. Hæc autem omnia sufficiunt quidem sedare conscientias, & confirmare spem, non tamen pertingunt vsque ad certitudinem fidei. Sed mirandum est, quod nos Bucer, perstringere arbitrat ex eo quod in eodem capite ad Roma. subinfert Apost. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat: quis est qui condènat? Hæc enim verba eo audit intellecta, quod nulla nos retroacta vita, nulli remorsus conscientie debent terrere. Nam etiam si opinemur, illa quæ modo agimus aut cogitamus peccata esse, nihilominus sumus per fidem certi. quod omnia nobis condonata sunt per CHRISTVM: qui cum à nostra parte pugnat, nulla nos possunt condènare delicta. Sensum autem istorum verborum quis non videat ad certitudinem totius ecclesie in genere referri. & non ad certitudinem singulorum? Explicat enim Paul. quemadmodum cuncta nobis donauerit Deus cum filio suo, his scilicet, qui membra eius efficiuntur. Qui tamè re vera membra sint per viuam charitatem: hoc est, quod non possumus

Bern.

Testimonia diuina gratiæ.

Ioan. 8.

Apocal. 1.

Bucer.

Quartum peccatum.

Lib. e. 7.

Fides & fiducia.

sumus certò scire. Tamen huiusmodi ita debet sanctis officijs certam facere, vt ut Petr. uocationem suam, vt possit dicere cum Paulo eodem loco, Quis ergo nos separabit à charitate CHRISTI? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et quæ sequuntur, hæc autem Buce. sanctè precatur lectorem, vt consideret quanta manifestacione Paul. utatur ad confirmandam certitudinem gratiæ, affirmans nullam esse rem: prius, quæ possit iustum separare à charitate, quæ Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hic existimat Buce. agnouit. Porro autem nos haud tanta egerit consideratione ad cernendum quantum isti ex parte legat huiusmodi testimonia. Nam primum Paulus non loquitur de charitate, quæ à Deo diligimur, sed quæ ipse diligebat, atq; omnes debemus diligere Deum. Amor enim diuinus, vt prior est nostro, ita neque cessat nisi prius cessante nostro. Ob idque nulla esse possit compositio, coaptatioque verborum, quod tribulatio vel angustia non possent dimouere Deum ab ea qua nos prosequitur dilectione: quia illa pericula non pugnant contra Deum, nisi quatenus nos ipsos expugnant, ac superant. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis monstrum hominis ferat, impoens Paulo, quod affirmauerit, non posse iustum vlla de causa separari ab amore Dei? Quando quidem iustitia non auferat libertatem peccandi, neque omnes confirmet in bono, vt peccare nequeat: & ideo licet nulla per se res habeat potentiam cogendi nos in malum, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suæ confirmationis, vel (quod vltimum est) exaggerabat, quod ipse esset, quæ Romani illi quibus scribebat, atq; omnes Christiani esse deberent firmo, robustoq; animo in Deum. Qui enim inestimabilem amorem erga nos Dei contemplantur, filium suum, cumq; ipso omnia nobis condonantis, profecto ob nullam earum rerum, quas Paul. commemorat, deberent à charitate Dei semoueri. At verò licet eo vsque pectore quis ferueat, non tamè habet vsque adeo securitatem suæ salutis, vt falli nequeat. Preterquam, quod non omnes possunt tantam concipere fiduciam, sed qui imitantes Paulum omnino officiorum genere operam impenderint augmento diuinæ gratiæ. Quartum vtiq; peccatum istorum est, quod nihil distinguunt inter fidem & fiduciam. In factis enim literis licet iubeamur fidem habere dictis Dei, nemo tamè iuberetur habere fidem: hoc est, firmam persuasionem suæ salutis, sed fiduciam, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim,

quod quis credit, cupientissimum esse Deum nostræ salutis, quæ vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæret, an aliquid se obtulerit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientie, nullius est conscius culpa, cuius non peniteat, confidere potest & debet in misericordia Dei, qui non permittet eum errare, neque despiciet eorum contritum & humilatum. Et hæc est quæ debent vni consolatione peccatores. Vnde Paul. In quo habemus fiduciam & accessum per fidem eius, et Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Si cor inquit, nostrum non reprehenderit nos, Et in causa fiduciam non solum ponit fidem, sed operam charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius custodimus, & quæ sunt placita coram eo, fecimus. Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius IESU CHRISTI, & diligamus alterutrum. Quæ quidem fiducia exorgebat. Gid. S. T. V. S. ab Apostolis, vbi aiebat, Nolite timere, pusillus grex. Atque de hac fiducia loquuntur omnes sancti vbiq; consolantur pernitentium animos. Quod si hic de nobis, vt de calumniatoribus conqueratur. Buce. quod iam non perferrent dicere, fidem & fiduciam eandem rem esse, sed id tantum affirmant, quod fides esse non potest sine fiducia. Respondemus primum, quod vbi unque afferunt, sola nos fide iustificari, siue accipiant pro particulari fiducia, vt distinguuntur contra fidem historicam. Sunt tamen adeo librici & vana, vt nunquam in eadè sententia possint. Secundo id etiam, quod modo dicunt, esse aperissime fallum. Fides enim esse potest sine fiducia. Nam fides est mentis assensio, quæ veras esse credimus reuelaciones Dei, atq; adeo promissiones ipsius. Fiducia tamen dicitur inderi in cipiari omni, non tamen firmatur, nisi ex charitate & rebus iustis, quibus Deus nobis præcipit iustitiam colere. Non enim dicit scriptura, quod fides foras mittit timorem, sed charitas. Ob idq; quantamcumque quis præstitit fidem dictis & promissionibus Dei, si non adhibuerit opera, fidem quidem habebit catholicam, siue fiducia: at quæcumque fuerit fiducia, nunquam perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistentis gratiæ. Obijciat quis foras nobis vbius Jacobi, Qui indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitans. Hoc autem lib. 1. c. 6. explanauimus. Loquitur enim Apost. de petitionibus ad iustificationem pertinentibus, quas certa fide credendum est impetrandas fore, nisi nostræ obtulerit voluntatis obex. Sed tamen quia nunquam omnino usque metu esse possumus

Ephes. 3. 1. Ioan. 9.

Luc. 12.

Buce.

Fides iustificas Lutheranos.

Lib. 2. c. 5.

Fides esse potest sine fiducia. Fiducia oriatur à fide libro 2. c. 6. 1. Ioan. 4.

Charitas foras mittit.

Iaco. 1.

eiusmodi obicis, nunquam habebimus certam persuasionem assecutos nos esse salutem. Possimus tamen habere fiduciam, quae pacem nos possit iuxta verbum Pauli iustificari ergo ex fide, pacem habeamus. ¶ Praeter haec scripturae testimonia sunt, quibus opinio de certitudine gratiae, ex eo quod habet nescio quibus rationibus, quibus arbitrabatur nonficere, vel salutem in aliquibus casibus haberi possit, huiusmodi est. ¶ Haec autem profecto ad deo sunt tenues, ut potestatem praesentari ab seque iniuriis praesentari. Primum ex scholasticis vnicus est, qui huius palam fuerit opinio, nempe Ioannes quidam Baccos, Carmelitae Attamen, quoniam eius autem non detrahantur, ratio sui nihil afferit probabilitatis. Ait enim quod est ad hunc baptizator sine aliquo obice peccati, dicitur dicitur habere fidem, se esse in gratia per hunc syllogismum. Baptizatus conferat gratiam, ubi non inuenit obicem, ergo non habet obicem, & ideo intentione suscipio baptismi, ergo renascor filius Dei. Maior est propositio fidei, minor est autem homo in se experitur, ergo conclusio est de fide. Haec autem syllogismus nullus est obicis, propter notam in similitatem minoris. Neque enim legitima dispositio, neque vere receptionis sacramenti tanta esse potest cognitio, quae ex aequo certitudinem fidei. ¶ Ad de dispositione, hanc grandem litigium. ¶ Negabant enim sic. Preparatio baptismi sufficientis est, non asserit obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi, cum intentione suscipiendi baptismi, hanc autem affectio compertissima habent esse potest, quae evidentissima. Quod autem illud solum requiratur, videretur esse opinio Scoti in 4. sentent. dist. 14. & dist. 14. Et quavis requiratur aliquis dolor, is etiam potest esse novissimus, quia (vt lib. 2. cap. 1. explicatum a nobis est) non requiritur contritio, sed sufficit qualis que dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, quod non discernitur certitudinem fidei, & probabilitate opinionis. Dispositio enim in adulto ad baptismum, quae expressa est in sacra scriptura, tanquam de fide, non est nisi poenitentia, vt poenitentia agere appropinquabit enim regnum caelorum. Quam poenitentiam requirebat etiam Petrus in actibus Apostolorum ante baptismum: uenit poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. & Augustinus. Nemo potest novam vitam inchoare, nisi praeterita poenituerit. Quod autem poenitentia requiratur, nec S. Thomas, nec Scotus, nec vnus doctorum certo scire potest certitudinem fidei, sed proba-

bitate solum cuiusque opinionis. Ob idque licet Scotus, (quod loco citato fallum monstrauimus) vel quiuis alius crederet, quod sufficeret non habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinem fidei, sed certitudinem suae opinionis. Nam quavis omnes consentiant, quod baptismus conferat gratiam, ubi non inuenit obicem, non est certum certitudinem fidei, quod ad tollendum obicem non requiratur vera contritio, quae sit dolor re vera propter Deum, nec qui ita doceret, haberetur haereticus. Quicquid ergo sit de opinionibus doctorum, nemo habere potest certitudinem fidei, quod talis dispositio sit sufficientis. Secundum autem vitium argumentationis huius, primum est. Nam quomodo quis potest habere certitudinem fidei, si non laborat aliqua ignorantia trassa, vel furis, vel facti, vel alius huiusmodi, & contritio, aut propter suam animositatem, aut forte negligentiam ad investigandam veritatem, quae persequens ignorantia est obex gratiae. ¶ At vero praeter dubitationem, dispositionis, quis potest certior omnino fieri, quod ille qui baptizatur habet intentionem baptismi. Ille quidem qui paruulum ante baptismum inuenit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi constat intentione, & quod in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autem baptizat adultum, non habet sufficientem dispositionis sufficientis, si non sit, si sciens habere potest scientiam intentionis conferentis. Licet illa credulitas sufficiat, vt magis tutus. Sed contra baptismus in voto sufficit ad conferendam gratiam (vt supra lib. 2. constitutum est) quinimo expressa est determinatio concilij sub Innoc. 3. de presbytero non baptizato, ca. veniens, scilicet quod non solum per sacramentum fides, sed etiam per fide sacramenti efficitur quis membrum CHRISTI, ergo qui certus est de sua dispositione, certus est etiam de gratia baptismi. Respondeatur quod fides & votum sacramenti non sufficit ad salutem sine sacramento in re, nisi quando adest vera & legitima contritio, quod autem vera contritio, puta dolor propter Deum, non potest liquidum constare. Si autem contritio non est sufficientis, quavis peccat sacramentum, & sacerdos agat illud administrare, si re vera non baptizatur, nulla conferatur gratia, quia neque dispositio per se sola sufficiebat, neque ex opere (quod alius) operatio conferatur. Si ergo nec de dispositione quae per se sola sufficit, neque de sacramento prima conferere gratiam haberi potest certitudinem fidei, fit, vt neque haberi possit de gratia ipsa. ¶ Per haec proditur ignorantia aliorum, quos lib. 2. cap. 1. reprobauimus. Aiant

Certitudo si dei est de salute & gratia paruuli baptizati, non tam adulti. Apol. c. 5.

De presby. non bapt.

Ad aliorum opinionem responsio.

Cietan. de opere infu. gra. in.

Testimonia scripturae. Ioh. 3. 3.

Argumentum.

Aiant enim quod quicumque putat se fecisse, quod in te est ad delendum peccatum, iam est in gratia: hoc autem clarissime quisque de se potest cognoscere, scilicet, quod putet se non habere peccatum: ergo erit certus iuxta iustitiam. Pro dicitur inquam est inscitia istorum. Sanè qui existimat non posse hic subesse ignorantiam culpabilem, sicut in alijs rebus: cum tamen sit manifestissimum, quod potest quis leuiter credere, fecisse sufficientem diligentiam, tam ad examinandum conscientiam suam, quam ad explorandum aliquam veritatem, cuius ignorantia laborat, quam tamen diligentiam non fecerit. Quinimo potest credere se habere dolorem propter Deum, vt modo dicebamus, dum non sit talis. Falsissimum ergo est, quod quicumque putat se fecisse quod in te est, sit liber a peccato. Nam tunc quicumque putaret se esse in gratia, eandem haberet. Et quando hanc suam opinionem concederemus, non tamen inde inferret certitudinem fidei catholice: siquidem neque ipsismet est nisi opinio. Responsio praeterea ex his colligitur ad argumentum Caietan. 1. quaestio. de contri. cuius lib. 2. cap. 16. meminimus. Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium Dei sufficientissimum est dispositus, infundi semper gratiam: sed Deus, inquit, expectat plus, minusve pro libito suo. Cuius totam rationem & causam adfert, quod alias posset esse homo certus se esse in gratia. Quoniam de huiusmodi, inquit, sufficienti dispositione certitudo haberi potest. Opinio autem haec, vt illic dicebamus, non solum vniversis theologis aduersatur, consentienter docentibus, eodem instanti concurrere vltima dispositionem & gratiam, sed sacrae etiam scripturae male consonat. Vt, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti, &c. Et, Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit, vbi Augustinus & Patres semper intelligunt, in quacunque hora & quocunque momento. Et S. Thomas, 1. 2. q. 112. vbi in forma quaestione disputat, expressè respondet, quod ex necessitate, non quidem coactionis, sed tamen infallibilitatis datur gratia se per auxilium Dei praeparanti. Et est praeterea argumentum, quod si talis opinio esset vera, certum esset tempus, quod Deus remoreretur poenitentem. Nam dicere, quod aliquando cessat plus, aliquando minus, ridiculum esset. Si autem in medio illius temporis intercederet mors poenitentis, tunc legitime dispositus

obiret absque gratia. In summa gratis & absque vlla probabilitate negatur lex in operibus gratiae, quam Deus instituit in operibus naturae. Nempe, quod vltimam dispositionem simul comiteret forma. Neque vilo pacto inde fit consequens, vt haberi possit certitudo gratiae. Quoniam nemo potest esse certo conscius suae legitimae praeparationis. ¶ Aliud argumentum certitudinis gratiae, meditari quis posset de illo, qui martyrium patitur in testimonium fidei. Est enim sanctorum doctrina vt lib. 2. c. 16. dictum est) quod illic omnia condonantur crimina. Sed tamen facile argumentum soluitur per illud documentum, quod lib. 1. ca. 20. exponebamus. Nempe, nullum esse actum habentem speciem charitatis, qui non sit quantum ad substantiam, communis illis etiam qui sunt in peccato, praesertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat, quin haereticus eodem robore animi & ardore (vt putat) charitatis sese offerat martyrio, atque verus Christianus? Ob idque licet praegrandem habeat fiduciam martyr suae salutis, non tamen habet fidem catholicam, nullum obicere se obstaculum: nisi per specialem reuelationem certior fiat. Haec autem responsio inde praecipue confirmatur, quod de vniversis propemodum martyribus, vel legitimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelasse, placere sibi eorum sacrificium. Quae quidem reuelatio non fuisset necessaria: si actus ipse, infallibile esset testimonium. Sunt alia omnia argumenta, veluti haec imbecilla & frigida, in quibus idcirco percensendis permultam laegeret oratio. De quibus ergo satis, atque adeo de toto opere, quod Deo authore, ad suam ipsius gloriam, hucutque perduximus. Vtinam aliquid ecclesiae suae emolumentum fecerim, ad conciliandas controuersias, quae trigessimam iam annum orbem Christianum diuexant. Neque solum oues CHRISTI in diuersa symbola dispergunt, verum in arma etiamnum cogunt. Tametsi quam fuerint necessaria & sancta, quae Caesar pro tuenda fide inquit, Deus, cuius causa agitur, clarissimis eius victorijs praefecit. Faxit ipse, cuius perfecta sunt opera, vt si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducatur sub vno pastore, per quem Spiritus sanctus, tum has discordias componere, tum etiam turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

De martyrio.

Cesaris iustissima arma pro fide tuenda.

FINIS.

P

Roma. 5. Scholasticar rationes.

De dispositio. I. dist. 14.

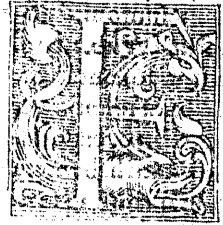
Refutatio.

Matth. 3.

Actu. 1.

APOLOGIA FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS THEOLOGICI, ordinis Prædicatorum & Cæsareæ Maiestatis Caroli quinti Imperatoris factis confessionibus: Qua reuerendo Patri Ambrosio Catharino, episcopo Minorienfi de certitudine gratiæ respondet.

Catharini contradicendi studium.

HATALE ERGO Theologis est, per quam reuerentia pater Catharine, ut nemini quicquid e de re alia lege liceat, quam ut tibi sit illico responsurus, tuarq; ferula porrecturus manum: Nobis vel maxime, qui ob comuna religionis instituta sanctiori te attingimus necessitudine. Hoc quippe societatis vinculum ita colere perseveras, ut nos ubiq; omnes lacesas deq; singulis verbis flagelles. Durissimam sane, tam tibi, quam nobis prouidentiam, mi pater colendissime, nemine tradente, suscepisti, nulloque cogente sustines; si ueluti in publica specula omnium censor sedes, quicquid in publicum prodierit, aut contra te scriptam putet, aut uisui tuo in isto charactere, abire non ferat: uir alioqui Christiani pectoris, atque adeo indigni, cui ista contradicendi, detrectandi que libido conuigisset. Ab ipso enim statim tempore, quo iam etate prouectus ex iure consulto theologus de repente prodisti, simul & audire coepisti in scholis, & contra egregios scholarum doctores scribere. Nunc uero in hoc sacrosancto concilio constitutissimum habes, ut qui, te inconsulto, aliquid equulauerit, te iudice, poenas luat. Hec nullatenus mei gratia commemorassent: nam etsi me tuis quoque maledictis resperferis, paulo tamen mitius, quam alios soles. At cui tanta refrigerit Christi charitas, qui non te, pater admodum reuerende, eorum admonere contumeliatum, quas in optimi patrem Bartholomæum à Miranda coniecisti, propterea quod de residentia prælatorum diuersam à tua sententiam suadere tentauit?

Quam tamen, utcumq; tu contra sentias, non solum maior, uerum melior etiam theologorum pars semper sibi habuit persuasam: nempe iure diuino esse præceptam. Atqui poterat & tuam sententiam, etiam si falsa esset, minus tamen frigide colorare: & de calore maledicendi plurimum remittere. Etenim quod ad causam pertinebat, tua omnis confirmatio, residentiam non esse de iure diuino, hæc profusum est, Quauis episcopatus institutio sit diuina,

Catharinus senex & iure consultus adijt theologorum scholas.

Residentiam episcoporum de iure diuino.

Residentiam episcoporum de iure diuino.

tamen applicatio huius personæ ad hunc peculiariter episcopatum, munus est Pontificis summi: modus ergo curæ & residentia determinatur ab eodem pontifice. Quam porro collectionem, miraculum est, ut habeas pro euidenti: cum tamen neque probabilitatem præferat in sensu, quo tu intelligis, scilicet, quod modus curæ nullo sit modo determinatus iure diuino. An putas, pater sapientissime, episcopatus duntaxat titulum sine re diuinitus esse institutum? Cum Deus, inquam, creauit episcopatum, num aliqua munera instituit illi conexa, ab episcopi functione diuisa & inseparabilia? Quis ambigat? Nam aliàs statuendo episcopatum, nihil instituisset. Sicuti qui instituit regnum, aut quemuis alium magistratum aut dignitatem, certam sanè functionem erigit. Exempli gratia, An negabis episcopum iure diuino habere potestatem ordinandi, confirmandi, & aliorum id genus, licet possit usu proculpa suspensum? Credo id non ipsis insulas. Vel responde, quidnam Deus instituit quando instituit episcopatum? Non ergo consequitur, Authoritas est Pontificis personam episcopi creare: ergo determinare, quam debeat habere curam & potestatem. Pari modo respondunt tibi qui sustinent, residentiam esse de iure diuino. Nimirum quod cum prædicare, visitare, & cætera id genus sint annexa functioni episcopali de iure diuino (quæ commode fieri nequæunt, nisi ab ipsa persona, cui iniqua est cura) residentia ipsa est de iure diuino. Quid enim refert quod CHRISTVS singulares personas addidisset singulis diocæsi bus: an hanc curam remisisset pastori summo uel canonicè electoribus, post quam præscripsit episcopi officia? Aequa ergo ratione iure diuino tenentur episcopi residere, ac si ipse creasset episcopos. Siquidem Papa nomine, & vice CHRISTI per Spiritum Sanctum creat episcopum: quod tu ne quis cauillari in uerbo Apostoli. In quo uos posuit Spiritus sanctus episcopos, regere ecclesiam Dei. At responsio tua est, quod non posse pastorem curam præstari sine personali, & assidua residentia, non habet euidentiã. Quam, rogo, exigit euiden-

Actus.

Aristot. r. ethicorum.

Confutatio secundæ rationis.

euidentiã à theologo in huiusmodi moralibus disciplinis? An illam fortè quæ necessaria est mathematico? At hanc postulare non solum contradicere est Aristoteli, docenti, non esse à Philosopho morali eiusmodi demonstrationem requirendam: uerum stupidi est hominis euidetiores rationes in vnaquaque re efflagitare, quam fert ipsius rei negotium. Si autem contentus ea es persuasione, quam morales philosophi, rerumque prudentes pro euidentiã ducerent, profecto hanc persuasione tibi facerent, præter experientiam, cum euangelium, tum & probationes, quas à rerum natura ratio naturalis colligit. Atq; adeo similiter peccas alio enthymemate, Nullus est locus manifestus in sacra scriptura, ubi episcopi iussi expressè sint residere, ergo residentia non est de iure diuino. Nam profecto quando in tota sacra pagina nihil aliud legeremus, quam quod episcopi instituti sunt in pastores & prælato, hoc ipsum sonat quod sint residentes. Nam quid rogo est creare regem, eligere consulem, mittere prætorem in prouinciam, &c. quam constituere hominem, qui personaliter administret huiusmodi munera & magistratus? Quanto magis hoc uerum est in episcopo, cuius, cum ipse sit, qui solus personaliter redditurus est rationem in die iudicij animarum, quæ CHRISTI sanguine redemptæ, suæ sunt fidei commissæ, omnino necessaria est præsentia? Aliàs, quid opus fuisset CHRISTO domino nostro instituere peculiare episcopatus, quod tu cõcedis, ut essent proprii pastores? sufficisset enim unicum fecisse episcopum totius ecclesie, qui suos dimitteret in omnes orbis partes vicarios. Neq; uero ex hinc continuo sequitur, ut nulli sint casus, quibus quandoque possit episcopus sede sua abesse, præsertim auctoritate pontificis maximi, cuius est in similibus necessariis casibus interpretari diuinum. At non est modò animus tractandi hanc controuersiam. Neque abrodere nunc uolo, quæ sum in hanc causam meditatus: dabit enim Deus proferendi opportunitatem. Sed retuli exempli gratia hanc tuam argumentationem ut ostenderem, quo utaris Achille. Quam profecto, etiam si Achilles esset, non debuisses hoc tempore in pugna mittere. Tempore, inquam, quo episcoporum absentia à suis sedibus, tam est ecclesie perniciofa: debuisses potius ab huiusmodi abstinere disputatione, quam eorum obligationem extenuare. Tantum abest, ut hominem, qui in concilio uerisimiliorem, & ecclesie commodiorè partem defendebat, tam atrociter insimulare,

& obiurgare licuisset. Homini, inquam, quem tu uis & consuetudine noueras doctum, catholicum, piũ, grauem, modestum, honoris minime ambientem, nemini nocuum, cunctis denique Christianis moribus imbutum, perinde ac si antithesim suorum morũ perfecisses, sic tertio quoq; uerbo contraria horum uitia, & probra impingis: atq; eadẽ citra scõmma quidem illum, sed (ut à peiori uerbo temperem) significantiũ, quã ut ego præ pudore referre ausim. Ais statim in epistola cõcupisse te hoc loco, ut pectus fenestratum (quod Socrates aiebat) tibi cõtingeret, quod perspicua esset omnib; charitas; quã animo eiga omne fratrem geris. Ad contemndã quidem charitatẽ tuam, nulli opus est fenestra pectoris tui: nam cur non ardeat episcopus charitate? Sed in hoc certè optaremus tuum fenestratum pectus, ut intueremur quonam amplexu maritari charitati ualeat tanta uerborum amarulentia. Suscipio admonitionem tuam, quod monacho non liceat episcopum reprehendere, sed errata lugere: nihil ergo reprehendo, sed lugeo: & (quod alinã licuit) respondeo, cur nos cædis? Quod demum ais, te in gratiã & gloriam Synodi hæc scripsisse, iudices sunt, qui leniori sunt, æquiorq; perinde ingenio. Nam ista à te summtota corrixatio & tam acris obiurgatio non potest, & inter catholicos, & in Synodo non esse scandalosa. Quod uero demum addis, non fuisse Patribus pe. Reuerendissimos Legatos liberũ hoc punctum, tam modò ecclesie Dei necessarium, in Synodo disputare, an scilicet residentia esset de iure diuino, tu tecum ipse reputa, quã manifestario testimonio, si uilla tibi esset habenda fides, partes ageres hostiũ Synodi: sanè cui imponunt, non esse in illa integram libertatem. Sed de his satis: ego enim haud ita credo. Et ubicumq; concilium sit, suscipio, amplector, & ueneror.

Quo status cause & controuersie constituntur. Cap. 2.

meam autẽ causam ut descendam, optassem magis, ut mihi per te licuisset cum nemine unquam litigasse (quod semper hæc me habui cõstitutissimũ) quã tecum, pater spectatissime, congregari. Porro cuius maluissem personam ob tuam religionẽ & episcopalem dignitatẽ semper reuereri, quã opinionem unquam uel legere, uel audire. At uero, ut paulò antè dicebã, adeo te existimas ab omnibus im-

peti, vt me etiam potueris de meo proposito dimouere. Atqui diu mecum consultaui, responderē ne tibi, an silerē potius. Enimvero vix iniri potest concertatio vlla, vbi stylus ipse contra dicendi nō aliquid pariat, vel amaritudinis, vel saltē asperitatis: quæ vt ab ingenio Christiano, procul esse debet: ita meo certe est ingratiſſima: potissimū aduersus episcopum. Haud enim nescio isti vestro ordini, à maximo vsq; ad minimū quantus sit habendus honor. Et potuisse præterea tua omnia in me opprobriamēta ingenio tuo cōdonare: qui religionē arbitraristali atramēto cōtra omnes scribeie, quotquot tibi videntur errasse. Atqui errant apud te vniuersi, qui abs te quoquo pacto dissident. Præsertim quod, vt paulò antè dicebā, hæc nostra catholicorū, quā molitus es, cōcertatio, nō omnino refert, quæ esse deberet animorum cōcordia. Attamen cū iudicio isto meo (vt cūq; sit tuo inferius) in eadem etiānum hæreas salebra de certitudine gratiæ, quā S. Synodus condēnauit, non potui, nec, credo, debui, censuram tuam sine re spōlo dissimulare. Eo præsertim, quod cū me ita infamaueris, vt qui falso nonnullis ea impinxerim Catholicis, quæ nullus eorum vāquā dixerat, rebar actū à me itj hoc à te datū scandalum, inter eos nimirū qui Synodo non interfuerant (synodalibus enim res est contra te oculatissima) nisi has ego sordes eluerem, Patefacerem, si quā nihil ego effinxerim: sed publicā, manifestariāq; historiā denarrauerim, cui vel tu ipse palām etiānu attestaris. Hanc deniq; nostram apologiam, si eo recipias Christiano pectore, quo à me p̄ficiſcitur, efficere tecū posse (quod maximè cupio) vt tuum istum detrectandi, vel animū ponerēs, vel stylum saltē moderareis. Patere tantisper, dū id ostendā, quod dixerim, te perdurare in sensu damnato per Synodum. Haud enim te inter Lutheranos cenſeo, senem, quem sum semper vt Catholicum veneratus: at alium sensum retines: mitiorē quidē, falsum tamen. ¶ Sed quo rem à prima linea exordiar, liber noster de natura & grat. ad tuum delatus tribunal totus displicuit. In quatuor verò potremis capitulis tertij libri tractauerā de certitudine gratiæ: quæ longissimā omnium fuit disputatio, & molestissima in sancto concilio. Et quia nō simplex, verum duplex fuit controuerſia, duos ego sensus discreui, quā potui, p̄ ingenio meo luculentissimè, Primus erat Lutheranicus, qui ideo astruit vnūquemq; esse certū suæ gratiæ certitudine fidei, quod docēt, eādē gratiam ex nullis nostris operibus dependere: nec tanquā ex dispositionibus: sed apprehēdi sola fide catholica: qua credimus p̄missi-

Errat de certitudine gratiæ.

Exordium.

siones CHRISTI veras esse & certas. Atq; adeo quāta certitudine credere tenemur, Deū esse veracem, credere etiā (aiūt) astringūtur singuli iusti, se esse in gratia. Quem sensum nemo vnquā in concilio addubitauit esse falsum: neque discutiebatur, nisi vt explicatius condēnaretur. Alter verò fuit sensus eorum, qui tanquā catholici, consuebātur, depēdere modo dicto gratiā, ex operibus nostris, nihilofecius, posse hominē lege cōmuni certū fieri, certitudine excludente omnē prorsus dubitationē, se esse dispositum, esseq; subinde in gratia constitutum, Atque id quidem testimonio spiritus sancti: de quo loquitur Paul. ad Rō. 8. vbi ait quod spiritus sanctus testificatur spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Horū autē catholicorū, postquā tu tātopere tibi hūc titulū, honoris gratia, vsurpas, lubentes concedimus, fuisse te coryphæū. Ego verò non solum alia, mitioriq; nota subnotauī Catholicos, quā protestantes, verum & diuersis quoq; argumentis contra ipsos vsus sum, Tu autem cōtra, duos edidisti tractatulos, ambos quidē mihi obuertos, sed tamē primū, ais, te antequam librum nostrum videres, absoluisse, alter verò est, quo contra me propriē causam agis. In vtroq; querela tua est, & stomachus, quod ego catholicos cū maximo scandalo & iniuria infamauerim. Siquidem non solum in primo mēbro aduersus Lutheranos cōuenimus, nepe quorū sensum summo consensu refutamus, verum & in altero nulla erat, inquis, Catholicorū dissensio. Nisi quod ego perplexè inconstanterque locutus, voluerim verbis propriē dissilire ab alijs. Ob idq; in primo tractatu statim proponis facillimè te diuinasse, verba decreti aliter plerosq; accepturos, quā fuerat mens sanctæ Synodi. Et in altero contra me propriē, ais, me impingere id Catholicis, quod à mente & cogitatione eorum semper fuit alienum. Et subdis dolere te, non tibi per nos licuisse, nostrum videre librum, antequam ederetur. Intellexissē enim in nihilo te, non aliter quā nos rē sentire. Atq; inde orsus, acerrimā in nos instruis pugnā. Ego verò, pater colendissimè, antequam ad singula ex ordine respondēam, explicare conabor, quantum inrer nos discriminis, non solum extiterit, sed, vt video, modo etiā existat. Ac deinceps breuissimè aperiā (confirmando ea, quæ latissimè in libro nostro congesimus) falsum esse sensum in quo perduras, & vt ego credo, diuersum à mēte Synodi. Deniq; tertio loco, vel singula, vel præcipua capita tua dissoluendo persequar.

¶ Igitur vt missum faciamus Lutheranorū sensum: in quo repellendo summa est nobis cōcordia, dif-

Rom. 8.

Querimonia Catha.

Distributio Apologiæ.

Dissidium.

dia, dissensio, quam inter tuā, meamq; mentē, nullam extra verba esse existimas, hæc est in re maxima. Porro, quod tu arbitraris, posse fieri hominē certum suæ gratiæ, certitudine, quæ licet non sit æqualis fidei catholice, sit tamē vera fides, id est, omnē prorsus dubietatē excludens: atq; id quidē lege communi: nepe testimonio illo, q̄, autore Paulo, Spiritus sanctus reddit spiritui nostro, quod sum⁹ filij Dei. Hoc ego verò, salua pace & autoritate tua, credo esse omnino falsum. Non possum aliter sanctam, quam arbitror, veritatē enunziare. Quod si pergis, vt i facis, id de omnibus vniuersis iustis affirmare, apertè pugnas cum communi Christianorum sensu. Immo iterū atq; iterum, aio præter eos, quibus sanctissimis hominibus Deus propriē id indulerit priuilegiū, neminē esse certū suæ gratiæ per assensum, qui mereatur nomē fidei, hoc est, qui prorsus omnē tollat dubietatē, extinguatq; omnem metū, vsque ad minimam particulam. Hæc si explicauero, palām fiet quā gratis tot mihi perplexitates, falsitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris, quāq; fuisset tibi consultius, decedere de propria opinione, vt alij omnes fecerūt: & simpliciter auscultare, vt iacet, decreto Synodi. ¶ In hac autē explicatione nō multa repetam eorum, quæ in tractatu nostro protuli: esset enim fastidiosum audire, sed ea tantū, quæ in gratiam propriē tui fuerint operapretium. Non inquam, tam incumbam veritati asserendæ, vt quæ illic satis est confirmata, quā tu repellendę exprobrationi. Tu ergo, pater obseruāde, quia quam semel concepisti, opinionem, nulla ratione euellere animo potes, illo potissimum loco Pauli fulcire eam persistis, vbi ait, Spiritum sanctū testimonium reddere spiritui nostro, quod filij sumus & hæredes. Inde enim hanc tu instruis paralogizationē statim in primo tractatu. Testimonium hoc Spiritus sancti fide accipimus: & cū sit testimonium Spiritus sancti, validum est: & cū sit validum, certū facit credētē, qui nouit illum: & ita certum, vt sit infidelitatis vitare. Testimonio enim Spiritus sancti subesse falsum nō potest. Quare cōcluditur, ais, quod homo potest esse certus suæ gratiæ: atque hoc certitudine fidei, & eius fidei, cui non potest subesse falsum. Verba tua sunt ad literā: quæ licet inter argumenta proponendæ quæstionis ponas, tamen certissimè credis, syllogismum concludere, adeo vt in ambobus tractatibus frequentissima inculcatione illum repetas. Ob idq; duos fidei assensus hac ratione discernis: scilicet quod alius sit assensus fidei, cuius certitudo su-

Rom. 8.

Paralogismus Catha.

Duplex fides catholica.

mitur ex obiecto: nempe qui de iis fit, quæ ab Ecclesia proposita sunt, vt credantur. Qualia sunt omnia scripta in sacra pagina. Quam quidē fidem omnes agnoscimus esse catholicam, hoc est, vniuersalem, vniuersisq; necessariam. Alius verò est assensus fidei, cuius certitudo sumitur ab interno lumine Spiritus sancti testificantis, quod filij Dei sumus. Et hæc, inquis, licet, non sit tanta, quanta est fides catholica, est nihilominus vera fides, omnem prorsus dubietatem excludens, eò quod est à Spiritu sancto. Et quoniam in hac vocula, tāta, vel tua, optime pater, vel mea subest fallacia, vide quomodo negas, hanc fidem esse tantā, quanta est catholica. Hac enim sola ratione id negas, quia non est tam vniuersalis, vt eius obligatio vniuersos complectatur. Item non tanta, quia nō eadem via sumitur eius certitudo, scilicet, ab obiecto per Ecclesiam proposito. Cæterum tanta est in effectu: nempe quia omnem dubietatem tollit, ab animo que abstergit, velut fides catholica. Quandoquidem ratio tua est, quod sit ab eadem diuina causa, qua fides catholica: vt pote ab Spiritu sancto. Itaque si rem tecum bene reputas, solum negas esse tantam extensiuē (vt verbis philosophorum vtamur) tantam nihilominus concedis intensiuē: seu, si maui, effectiuē. Nam intentio, etiam fidei catholice, cumlatior esse potest in vno, quā in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quod si ista verba non placent, retines saltē paritatem in hoc effectu, quod neque minimum scrupulum dubietatis relinquit, sicut fides catholica. Ita enim expresse, ais, in tua declaratione, his verbis. Et ideo non vocamus hanc fidem catholicam, id est, vniuersalem, sicut accipit beatus Athanasius, sed est fides particularium sententiarum. Et subdis, Et falsissimum est, quod homo ex lumine fidei non potest aliud cognoscere, quā quod ab Ecclesia est determinatum. Hæc tu. Differt ergo apud te solum hæc fides, sicut particularis ab vniuersali, in certitudine autem æquiparantur. Itaque vt adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi quæ est ex priuilegio. Ego verò, & vt reor, quotquot rem oculatissime perspexerint, longissimè aliter sentimus. Porro quod præter fidem catholicam, & specialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio sacratissimæ Virginis, nonnullisq; aliis sanctissimis facta est, nullus assensus, etiam si communi testimonio Spiritus sancti sit ingentus, illū pertingit gradum, vt omnem prorsus dubietatē adimar. Et ideo aio, non mereri nomen fidei, nisi more humano: scilicet, quemadmodum homines ciuilitèr

Tanta fides.

Luc. 17.

loquuntur de fide : & de securitate. Explicabo me adhuc amplius : quia citius patiar tibi videri prolixus , quam implexus. Agnosco cum omnibus Christianis , aliis essem hæreticus , quod cuicumque venienti in gratiam Dei , Spiritus sanctus testimonium aliquale reddat suæ in CHRISTO regenerationis : modò minus , modò maius , prout quisque proficit in via Dei. Assensus tamen instillatus ab Spiritu sancto , nonnunquam , puta in hominibus tepide conuersis , adeò est remissus , vt neque magna , sed tenuis sit opinio. Crescit autem crescentibus iudiciis , puta dulcedine interna diuinarum rerum , & firmitate propositi in bono , &c. Nunquam tamen (citra speciale priuilegium) eo vsque firmatur , vt omnem abraçat penitus scrupulum ; nisi vt simus certi more loquendi humano , vel (quod philosophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuersatione ciuili dicimur si miter , & certissimò credere , quando nulla est verisimilis ratio dubitandi. Exempli gratia , Certissimò credo , securusque sum , quòd extat Roma : nihilominus hoc iureiurando non affirmassem : quia fieri potest , vt iam modo non sit. Securus etiam sum & tutissimus , humano more loquendo , quòd amicus , quem ante horam sanum vidi , viuat modò : non tamen id iurasset , quòd tamen facerem de articulis fidei. Neque verò , si quis mihi contrarium diceret , omni procul dubio affirmarem. Quia ista credulitas non diluit omnem suspicionem. Et ideo Aristoteles non distinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorsus dico de testimonio Spiritus sancti lege communi , quòd sumus filij Dei. Imò vtinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem , quantum habeo quòd extat Roma : quæ tamen non est nisi intensissima opinio. ¶ Antea verò quàm hæreticum me appelles , negantem , testimonium Spiritus sancti efficax esse ad ingenerandam fidem , quæ deleat omnem dubietatem , animaduerte , quæso , expositionem meam , quam explicatissimè scripsi in tractatu meo. Ad hoc vt generetur in nobis assensus fidei tollens omnem hæsitacionem , non satis est , quòd sit ab Spiritu sancto , sed requiritur , quòd certitudinem habeamus , esse ab Spiritu sancto. Et ideo , vt ego illic referebam ex Sancto Thoma , & theologis , duo concurrunt ad assensum fidei , scilicet lumen internum inclinans nos , & præterea auctoritas diuina alicuius proponentis , hoc esse reuelatum à Deo : qualis est auctoritas in Ecclesia proponente sacras scripturas. Cum autem

Fides moralis.

Requisita ad fidem.

Spiritus sanctus interne vniciuque per indicia , & quas tu vocas circunstantias , reuelat statum gratiæ , adest quidem prima causa certitudinis , scilicet internum lumen , à quo qui manat assensus , non potest esse falsus. Quia tamen habere non possumus certitudinem , quòd ista intrinsecus reuelatio sit à Spiritu sancto (quoniam non est auctoritas Ecclesiæ proponentis , nec Dei certò affirmantis quòd ipse sit , qui reuelat) ille assensus non tollit omnem dubietatem. Non quòd Spiritus sanctus id non posset , si vellet : absit enim tam ingens blasphemia : sed quia ita nobis loquitur , vt nobis non constet , eum esse , qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis. Neque certius reuelat nos esse in gratia , quàm per coniecturas , quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate , & ignorantia , tam sibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum , Si CHRISTVS seruator noster nunc in forma humana in dignissimo mihi appareret , & antequàm mihi aperiret se esse CHRISTVM , affirmaret aliquam veritatem , certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret : licet quicquid dixisset , verissimum esset. Postquàm autem certò retegeret se esse CHRISTVM , perinde omnia quæ mihi diceret crederem , atque articulos ipsos fidei. Ex hinc falsitas apparet illius , quòd ais in tractatu secundo , nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei , & tamen eundem non cognoscere , vtùm à lumine fidei illud veniat. Imò , aio ego , quòd in his quæ sola reuelatione Dei constant , nemo potest certius nosse hoc esse verum , quàm nouerit hoc esse reuelatum à Deo. Atqui ex hinc palàm constat differentia inter priuilegiatos , & illos , qui de communi lege recipiunt testimonium Spiritus sancti , quòd sint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem , vt certissimò illis constet , illud esse reuelatum à Deo : Deo tunc faciente per se , quòd modò facit per Ecclesiam. Siue reuelatio sit inhærentis gratiæ , siue alterius rei , vt futuræ victoriæ. Nobis autem , quibus communi lege sit reuelatio , non id constat certitudine fidei , maioris , quàm quæ habetur per coniecturas , quòd ille spiritus , qui nobis loquitur , est Spiritus sanctus. Atque hoc est inter nos punctum discriminis , quòd tu parem facis reuelationem communem , illi , quæ est ex priuilegio. Nihil curo de intensione : nanque etiam illa maior fuit in Virgine , quàm in Paulo. Sed saltem in hoc , quòd pellit omne dubium. Quod ego , imò

Exempli de Christo.

Reuelationis priuilegium.

Puncti discriminis.

verò

verò Synodus pernegat. ¶ Quò ergo ad causam propius accedam , vbi cùnque ego affirmo , neminem certum fieri posse suæ gratiæ : tanta certitudine , quanta est fides catholica , sed solùm humano modo , non solùm nego de quantitate illa extensiuæ ex parte obiecti , scilicet , quòd non possit esse tam vniuersalis certitudo de hoc , quàm est eorum quæ proponuntur ab Ecclesia (de hoc enim nihil disputatur) verum dico quòd in effectu non potest esse tanta. Hoc est , quæ tollat prorsus omnem dubietatem : qualis est effectus fidei catholica. De quo penitus sensu agebatur inter theologos & Patres : & nos modò , te negante , discordamus. Itaque tu duas lege communi ponis fides : scilicet catholicam , atque hanc specialem : quæ quum apud te omnem tollat dubietatem , fides tibi est propriissima. Ego verò tantum vniam , scilicet , illam quæ est catholica , & quantumque aliam ex priuilegio : vbi Deus certò reuelat , sum esse testimonium : quæ quidem in certitudine non differt à catholica : sed in hoc , quòd non est vniuersalis. Nisi forsàn fuerit proposita ab Ecclesia. Qualis est illa , Aue gratia plena. Illa autem , quam tu ponis , peculiaris de cuiusque gratia , lege communi , non est fides , sed opinio : magis minus ve intensa : & quæ in prouectis sanctis tollit dubietatem , vt more humano dicamur per illam certi. Quò fit , vt quando ego cum omnibus theologis dixi illam tantum esse propriè fidem , cui non potest subesse falsum , non intelligebam (vt tu fingis) quòd debeat esse de obiecto necessario , sed quòd in sensu composito , etiam si sit de contingenti , non steterit quempiam sic assentiendo decipi. Quòd est , talem assensum omnino tollere dubietatem , facièdo hominem certissimum. Et vt opposita iuxta se posita clarius elucescant. Disputant veteres Græci philosophi , an accidens quantitatis res distincta sit à substantia , sicuti color. Illa autem propositio necessaria est , si est vera : & impossibilis , si est falsa. Sed quia assensus ille , quantitas , alia res est , quàm substantia , non tollit omnem dubietatem , dicimus quòd sic , aut contradictorio modo assentiens , potest decipi. Quare vtraque pars est opinio. Eodem modo loquimur de hac contingenti. Ego sum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret speciali priuilegio , vt Paulo , esset certissima fides : cui non posset subesse falsum. Quum autem mihi communi lege reuelat Spiritus sanctus per dulcedinem mentis , quam mihi instillat , vel per alias coniecturas , quibus conicio habitare in me eundem spiritum , licet , sub conditione loquendo ,

Tanta certitudo.

Cui non potest subesse falsum.

Exemplum.

necessarium sit , quòd si assensus sit ab Spiritu sancto , idem sit verus , tamen quia non certò cognoscimus esse ab illo , dicimus quòd potest huic assensui subesse falsum. Enimverò similibus coniecturis possem decipi. Et quòd hic fuerit sensus S. Synodi , infra faciemus manifestum. Postrema expositionis nostræ particula sit , quòd cum assensum Spiritus sancti appello fidem humanam , non intelligo humanam ex parte cause , quòd per se cuicumque , præterquam tibi est manifestissimum. Video enim causam esse Spiritum sanctum. Quia ratione si quis dicat eam diuinam & fieri more diuino , nihil renuo , sed nuncupo humanam , quia certitudinem habet , & dubietatē tollit , modo loquendi humano , & ciuili. Scholastici diceret , fidem esse moraliter , nisi quòd verbum nō est vsque adeò latinum in hoc significato. Ad hoc enim vt simpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem , exigitur præterquam quòd sit à Deo , vt constet reuelationem fieri à Deo.

Fides humana.

Quo vera sententia confirmatur.

Cap. III.

AC prædicta explicatione , pergo : vt ea , quæ prælocutus sum , confirmem : nō quidem argumentis pluribus , siquidē in tractatu proprio cumulaui plurima. Sed hac tecū , pater doctissime sola interrogatione agam. Quando Paulus docet Spiritum sanctum reddere testimonium spiritui nostro , quòd sumus filij , & hæredes , nunquid de vniuersis hoc censet , qui sunt in gratia Dei ? Credo non negabis : quoniam generaliter videtur loqui. Quinimò tu in enarratione cuiusdam loci diui Bernardi , & inferius recitando aliud testimonium diui Ambrosij , & sæpe hoc contra me obiter , quòd de omnibus existentibus in gratia illud intelligatur , aperte asseris. Hoc autem , quòd tu mihi obmisit gratissimè suscipio , vt apertissimè vel te de iuriam , vel meam prodam , inscientiam. Interrogo mox ergo , An quotquot sunt in gratia , contendas habere tantam fidem esse in gratia , vt nullam prorsus habeant dubietationem , sed sint prorsus certi , atque adeò securi , quòd pro illo tunc instanti sunt Deo accepti ? Si hoc tu pater circumspectissime , mihi concedis , non amplius tecum disputo , sed me causa cecidisse fateor. At verò , præterquam quòd talis error expressè nunc est damnatus à sancta Synodo , vt infra palàm ex decreto conuincam , mittam te ad vniuersum Christianismum ,

Interrogatio.

num, si ita te prædicantē terant. Sunt em ple-
rique ancipites: quinimò vix sunt qui non ha-
beant dubitationem aliquā, & meticulū, quo
sint statu apud Deum. Sunt, inquam, cōplures
egregia sanctitate: scrupulosi tamen; qui nun-
quam sunt sine metu: plus nimū tenaces Gre-
goriani verbi, quòd timorati animi sit, ibi cul-
pam agnoscere, vbi culpa non est. Mitto alios
tepidos homines cōsistētes cum carne, mo-
dò cadentes, modò resurgentes: qui nonnun-
quam sunt in gratia, & tamen meritissimò du-
bitant de statu suo, quousq; magis proficiant.
Vade ergo & concionare sic inter istos, Quot-
quot sunt in gratia, sunt certi absq; vlla dubi-
tatione se in tali esse statu: & ideo quotquot du-
bitant, extra gratiam sunt. Evidentissima enim
est consequentia, ex contrariis consequētis ad
contrarium antecedētis. Credo pater pruden-
tissime, nunquam ita cōcionaberis: nam talem
concionatorē arbitror sustibus exterminaret
populus. Profectò, si quotquot aliquo pacto
hæsitant de sua gratia, illa vacant, miserima es-
set hac parte humana conditio. Nunquam er-
go dabis hoc, credo. Sed quod optimo iure
meo assumere ego possum, tu quoq; largiris:
nempe quamplurimos esse in gratia, de qua ta-
men utcunq; dubitant. Colligamus ergo argu-
mentum ex his duobus assumptis. Quotquot
sunt in gratia, recipiunt aliquale testimonium
Spiritus sancti, maius, minusue: nō autē omnes
certitudinē habent suæ gratiæ, tollentē omnē
dubietatē: non ergo in vniuersum testimoniū
Spiritus sancti validum est ad generandā pro-
priè fidem: id est, quæ omne expūgat dubium.
August. Vis palam rem audire ab Augustino? Id quod
Paulus dixit, Spiritum sanctum testificari filiis
Dei, ait ipse, charitatē foras mittere timorem:
Non autem ait, Omnis charitas, sed perfecta
charitas, foras mittit timorem. Nihil ergo verat
charitatem esse cum aliqua formidine: atque
ideo cum aliqua dubitatione. Infractum ergo
est tibi hoc argumentum, vt non amplius ex
hoc duntaxat medio concludas, assensum ali-
quem propriè esse fidem tollentē omnē dubi-
tationem, quòd scilicet productus est ab Spi-
ritu sancto. Neque illo nos amplius loco Pauli
diuexes. Antea ergo quam ad alias probatio-
nes tuas descendam, reperam Achillem tuum
cuius supra memini. In principio enim statim
prioris tractatus, citās locum Pauli, quod Spi-
ritus sanctus cōtestatur spiritui nostro, subdis,
Hoc autem testimonium proculdubio fide ac-
cipimus. Si intelligis, quòd fide accipimus ver-
bum Pauli, scilicet, quòd Spiritus sanctus con-
testatur spiritui nostro, verissimum est: nam si-

Argumentū
contra Ca-
tha.

August.

Repellitur
argumentum
Catha.

de accipimus omnes scripturas sacras: sed hoc
nihil ad causam. Si verò ais, quòd assensus, quē
Spiritus lege communi suggerit, sit propriè fi-
des, falsum est: neq; probabis vnquam. Subian-
gis enim, Et cum sit testimonium Spiritus san-
cti, validum est. Hic iam ruit tua ratiocinatio:
nam si vniuersim intelligas, vt facis, quòd o-
mne testimoniū Spiritus sancti est validum ad
generandum fidem eliminantem omne du-
bium, falsum iam id esse probauimus. Et tu fal-
sum certè suspicabar. Nā subnectis. Et quum
sit validum, certum facit credentem, qui nouit
illum, & ita certum, vt sit infidelitatis titubare.
Vbi non simpliciter infers, quòd sit per se va-
lidum facere certum omnem iustum, sed eum
qui nouit illud. Id quod ego ingenuè con-
cedo: sed tamen eo modo quo quis nouit, testi-
monium esse Spiritus sancti, agnoscit se esse in
gratia. Adde ego nihilominus contra te, quòd
quum nemo sit omnino certus, testimonium
illud internum esse ab Spiritu sancto, sit, vt ne-
que sit penitus certus, quòd sit verum. Quocir-
ca nulla est infidelitas habenti gratiam, tituba-
re. Quoniam, licet testimonio Spiritus sancti
non possit subesse falsum, haud tamen constat
esse Spiritus sancti. Sed ais, nō omne testimo-
nium diuinum esse vsq; adeo validum, neque
facere talem fidē, sed vbi homo examinat con-
scientiam suam, & perpedit omnes circumstan-
tias & coniecturas inexistētis gratiæ. Tunc
enim, autore Aug. perfecta charitas foras mit-
tit timorem. In primis iam nō tibi cōstas: siqui-
dem ex vna parte (vt antea citabamus) identi-
dem repetis, q̄ omnibus existentibus in gratia,
Spiritus sanctus testificatur: atq; ex altera mo-
do confugis ad certas circumstantias. Præterea
neq; hoc perfugio satis es tutus. Nā sunt pluri-
mi, vt illi quos theologi vocāt insipientes, qui
tam plenas in se cōiecturas non sentiunt, vt o-
mnis expungatur illis ratio titubandi. At eo
progrediamur, vbi me credis confodere. Saltē
in prouectioribus habētibus vehemētis con-
iecturas, & indicia Spiritus sancti, efficax est te-
stimoniū diuinū, vt omnē tollat titubandi cau-
sam, atq; ideo faciat certissimā fidem. Hic enim
subest punctū cōtrouersæ. Vbi respōdeo, q̄ li-
cet eò possit quis per gratiam Dei promoueri
sanctimonia & rebus Christianè gestis, vt ha-
beat pacatum animum, credens se esse in gratia
Dei, illa tamē nunquam est nisi moralis certitu-
do: quam ego dicebā humanam, i. quæ ita sedat
animū, vt illa intensissima opinio, quā nos ho-
mines vocamus fidē, cuius exempla antea po-
nebam. Dicimur enim nunc certò credere qui
Tridenti degimus, extare Romā. Et hoc modo
perfecta

Cavillus
Catha.

Martyr. &
iurciur.

perfecta charitas foras mittit timorē; lege com-
muni. Imo quāsi ad tam excelsum gradū cer-
titudinis, ex hominibus etiā rarissimæ sanctita-
tis, de sua obtēti gratia cōcedat? Neq; alio ar-
gumento opus est præter experientia. Experi-
mento enim cōperimus, nonnullos hæreticos
ob suam leuitatē, & ignorantia, & quam osten-
tant sanctimonia, tanta esse animi serenitate &
certitudine se esse in gratia (hanc ego appella-
bam certitudinē ex parte subiecti) quanta sunt
multi catholici. Quo enim pacto maior potest
significari charitas, quā vt animā suam ponat
quis pro Christo? & tamē sunt multi, qui in sua
hæresi pertinaces gladio occubēt. Porro au-
tem neminē hætenus audiuimus catholicum
prudētē, qui ita certus assereret se esse in gra-
tia, vt vos dicitis. Quinimo tu ipse interrogatus
(vt audiui) an esses ita de te ipse certus, nō au-
sus exaffirmare. Sed respōdebis, id te propter
rōdēstā siluisse. Profectò si ea certitudine pos-
set quis assequi se esse modò iustū, quæ omnē
tolleret dubietatē, nulla esset superbia ita de se
affirmare: maxime quòd (vt tu ais) citra maxi-
mam sanctitatem, hæc certitudo haberi potest.
Quā tamē cōtra, vt ego in tractatu meo dice-
bam (ad quòd argumentum cōperē respōdit-
ses) eas sum mēto, vt neq; inter Lutheranos cre-
dam, præter stultos, quēpiā esse, qui tāta cer-
titudine de se iudicet esse in gratia, quantā ipsi
predicāt habere omnes iustos. Imò agē-
perpendamus, quæ in secūdo tractatu ais, scilicet
nō requirit ab iis, qui hæc tuā certitudinē habēt
suæ gratiæ; vt se pro illa exponant martyrio,
aut iureiurando id asserant. Si quis est certus
absq; vlla dubitatione se esse in gratia, cur non
ei licebit iurare? Profectò si quis mihi intenta-
ret mortē nisi iureiurando assererē esse in gra-
tia, & vera esset tua opinio, licitū mihi esset id
iurare, vt me seruarem. Sicuti licitū illi esset, cui
speciali priuilegio de sua sibi gratia constaret.
Nemo est tamē in orbe iustus & prudēs, qui ita
iuraret. Quinimo nōs dicerēt se ita credere, nō
tamen tam certò, vt iurare id possent. Rursus si
tyrānus mihi cōminaretur mortē, nisi negarem
me esse in gratia, nunquid non potius mori de-
berem, quā mentiri? Si tua tamen verum hæ-
beret opinio, mendacium esset id negare. Igi-
tur tunc esse deberem martyr. Reliqua argu-
menta latissimè patent in tractatu proprio.
Quo ad priorem tractatum Reue-
rend. Catharini respon-
detur. Cap. 4.

T quo firmiora hæc fiant
& lucidiora, ad tua, optime
pater, argumētā descēdō.
In priori tractatu postquā
illo syllogismo, quem pau-
lò antè enervabā, colligis
tuam cōclusionem, scilicet
quod nemo potest lege communi esse certus
suæ gratiæ certitudine tollente omne dubium,
confestim annectis expositionem noni capit-
decreti de iustificatione. Quod cum totum a-
peritissime contra te faciat, postremam tu ta-
men particulam assumis tuo iudicio exponen-
dam. Hanc prius videamus: deinceps adnota-
bo verba, quæ tu prætermisisti. In calcē cap. sic
habet decretum, Sicut nemo pius de Dei mē-
sericordia, de CHRISTI merito, deque sa-
cramentorum virtute & efficacia dubitare de-
bet, sic quilibet, dum seipsum, suamque pro-
prium infirmitatem, & in dispositionē respicit,
de sua gratia formidare & timere potest. Hæ-
tenus (inquis) nihil est in controuersia apud
catholicos. Ego verò ostēdam opinionē tuam
huic particulæ aduersari. Sed adiectum est, in-
quis, cum nullus scire valeat certitudine fidei,
cui non potest subesse falsum; se gratiam Dei
esse consecutum. Et quia tu ab hoc postremo
membro orsus es, tuum ipsius sequamur ordi-
nem. Atqui in primis expositionis gratia ar-
guendo percontaris: cum multi ex priuilegio
talem habuerint certitudinem, vt beata virgo,
& alij sanctissimi, cur non fuerint excepti. O-
mnes procul dubio præter te vnum responde-
bunt, nulla fuisse opus exceptione: eo quòd
per se esset notissima, talis in Deo potestas.
Quinimo in sacra pagina expressè haberi hu-
iusmodi reuelationis priuilegia, vt. Aue gratia
plena: dominus tecum. Et de Magd. Remissa
sunt ei peccata multa, & alia id genus. Synod.
autem tatum definiuit illa, de quibus dubium
aliquod esse potest: de priuilegio autem nemo
potest dubitare. Tu autem, vt tibi consulas, hæc
nescio quibus rationibus reiecta responsione,
quæ omnium fuit mēs Patrū, nouā, atq; inau-
ditam cōmentus es. Videlicet, Synodū nō me-
minisse eorum priuilegiōrū, neq; opus fuisse,
propterea quòd eiusmodi fides peculiaris ex
priuilegio nō est fides, cui nō potest subesse fal-
sum. Eo quòd est de re cōtingētī. Quare licet
sanctus, cui fit talis reuelatio, non fallatur, pos-
set tamen falli. Cum ergo Synodice nemi-
nem posse esse certum suæ gratiæ, fide, cui non
potest subesse falsum, decretam, inquis, nō at-
tingit illos. Atq; hoc tibi responsum præpara-
sti, vt similiter respōderes de tua peculiari fide,
quam

Expositio
decreti.

Commentū
Cathar.

Reprobatio
Cui non po-
test subef-
se falsum.

quam asseris habere posse vnumquemlibet iustificatum lege communis: scilicet, quod non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vñ quam fidem facies huius tui conficti responsi. Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam denegat omnem fidem, quæ omnē abigit contrariam opinionem? Per hoc enim quod ait, Cui non potest subesse falsum, non designat (vt supra exponebamus) necessitatem propositionis, sed talem fidem, per quam certus fit assentiens, quod non sit possibile, se, dum per eam assentit, decipi: quod est dicere, fidem remouere omne dubium. Eo modo quo fides diuina, quando scilicet constat reuelationē esse Dei, clarissima est. Ob idq; illic non insinuat, vel permittitur, vt tu putas, alia fides, cui licet possit subesse falsum, certissimum nihilominus faciat de præsentī credētem. Quinimo illa particula est definitiua, & expressiua rationis veræ fidei: Ac si dixisset, Quod nemo potest esse certus lege cōmuni (de hac em̄ erat questio) se esse in gratia, certitudine fidei catholice, aut fidei æqualis in effectu. Illa enim sola est fides, cui non potest subesse falsum. Aliàs si tantum voluit negare certitudinem fidei catholice, quare nō ita expressit? facilius em̄ erat dicere, fidei catholice, sed quia non solum illa excludebatur, verum omnis, quæ verā, legitimamq; haberet rationem fidei, vñ sunt Patres illa periphrasi, cui non potest subesse falsum, ad explicandam fidem veram, propriamq; rationē. Cui verissimo ten sui non cohæret tua opinio. Sed quid laboro in expositione verborum decreti? Nonne per se ipsa lucidissima sunt? Cum enim causam, cur quilibet iustus formidare, & timere potest, hanc subiicit, quod nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiā Dei esse cōsecutū, manifestissimè excludit omnem assensum fidei, quæ aduersatur formidini & timori: tu autē adeo certum asseris assensum, vt omnē pellat dubietatē, & formidīnē, & amorem de præsentī, ille ergo expresse dānatus est. Ob idq; vbicumq; in tuis tractatibus de me cōquereris, quod nunquam dixeris quēpiam esse certum suæ gratiæ, fidei, cui non potest subesse falsum, responsū iam tibi puta. Hoc em̄ quod ais, fide tollente omnem dubietatē, idem est in virtute, quod fidei cui nō potest subesse falsum, id est qua certus est, qui ita assentitur, nō posse tali fide decipi. ¶ Retrocedamus autē ad præcedens membrum textus, de quo pater Reuerend. nullam agnoscis controuersiam inter Catholicos. Illud enim in primis latenter, quasi à te pugnans, legis, videlicet, cautissimè S. Synodum pronūciasse, quod quilibet, dum seipsum

Annotatio
Catharini.

&c. de tua gratia formidare, & timere potest. Non em̄ ais, dixit, formidare debet, sed, potest. Et tamen si testimoniu Spiritus sancti lege cōmuni non abstergit omnem dubitationem, dicendum fuisset, inquis, formidare debet. Vt homines obligaretur temper esse in metu. Antea verò quā ad tuū ego, debet, respondeam, ad nostrū tu precor, potest, respōde. Tantundem em̄ est, potest, quantū iure, & licitè potest. Resumo ergo argumētum supra factū ex concessione tua, quinimo ex veritate ipsa. Testimonium lege cōmuni Spiritus sancti omnibus ad est iustis. Si autē, vt tu cēles, tale testimoniu vbi que validū esse, ad omnē cōuellendā formidīnē, nemini iusto licet dubitare se esse in gratia. At tamē S. Syn. Pius, inquit, (& dubio procul de omni pio intelligit, lege cōmuni) formidare, & timere potest. Quare neq; hæc particula abiq; cōtrouersia est, si in tua persistis opinione, tanē, quæ illi reluctatur: est autē sententiā Synodi citra controuersiam vera: est ergo opinio tua citra controuersiam falsa. Haud tanē adiecit Synodus, formidare, & timere debet: propterea quod potest, quis ad tantā gratiā peruenire, vt modo, & more humano loquēdi, aut nullam, aut certè tenuissimam dubitationē habeat suæ saluus, sed sit sedato, pacatoq; animo: vt viris heroica virtute progressis via veniat. Et hoc est quod ait Ioan. Perfecta charitas foras mittit timorē. Sed repetamus, si placet, ab initio verba decreti, quæ sunt hæc. Quāuis autē necessariū sit credere, neq; remitti, neq; remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, nemini tamen fiduciam, & certitudinē remissionis peccatorū suorū iactāti, & in ea sola quiescētū, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendū est. Cum apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestare sit, & magna cōtra Ecclesiā catholicā contentio ne prædicetur, vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Pespice pater oculatissime rationē decreti. Vbi nō modo opinio tua, sed ratio ipsa eliditur. Ais enim lege cōmuni posse hominem, qui examinat conscientiam, perpenditq; circūstantias omnes ingenitæ charitatis, certissimā habere fidem omni procul dubio, se esse in gratia. Cōtra verò synodus id denegat. Cum apud Hæreticos, inquit, & schismaticos, (porro similibus cōiecturis deceptos) possit esse. Non inquam similibus ex parte causæ (nam veræ cōiecturæ à Spiritu sancto sunt, falsæ verò à Satana) sed similibus: quia angelus Satanæ transfiguratur se in angelū lucis. Nullus ergo certus esse potest lege cōmuni certitudine tua, pater optime. Et sequitur in decreto, Sed

Textus decreti.

Textus decreti.

Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsum statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum, qui certò, & firmissimè credat se absolutum, & iustificatum esse. Quidnam euentius contra te proferri potuit? Aistu, Cum primum quis iustificatur, testimonio Spiritus sancti, fiet certum suæ gratiæ (si diligenter expendat circūstantias) certitudine tollente omnē dubitationem. Non curemus, an sit catholica, nec ne, possitq; illi subesse falsum, necne: ais tamen absque vlla omnino dubitatione de præsentī iustum statim esse certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synod. scilicet nō esse asserendum, oportere eos, qui verè iustificati sunt absque vlla omnino dubitatione apud semetipsum statuere se esse iustificatos. Fateor hoc pronūciasse aduersus Protestantes, sed tamen generaliter cōdemnatur certitudinis dogma, siue talis certitudo dicatur solum dependere ex fide, vt illi aiunt, siue etiam ex dispositione nostra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de causa proposui in principio te in eadem hærete fallere, quam Sancta Synodus condemnauit. Testis mihi est Deus, nullam me tibi consultò obiecisse calumniam: an verò mea fuerit ignorantia, aliorum esto iudicium. Mitto sigillatim respondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam causam conglomeras: sanè arbitratus, quod qui hanc nostram legerint apologiam, facillimè iadicabunt, quā extra chorum, quod aiunt, saltē. ¶ Illud tamen silenter præterire non possum, quod ferme in calce ex aliis verbis concilij conficis argumentum. Est canon vigesimusextus, Siquis dixerit, iustum non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo, per eius misericordiam, & IESV CHRISTI meritum, si bene agendo, & diuina mādāta custodiendo, vsque in finem perseuerauerit, Anathema sit. Ex hinc tu instruis argumentum. Vult ergo, inquis, manifestè canon iustos specialiter teneri ad sperandum pro bonis operibus: iusti igitur obligantur ad hoc. Et addis, Quod si nemo se iustum esse potest nosse, nullus consequenter potest scire de suis operibus an bona sint, hoc est, meritoria vitæ æternæ. Quod si ita est, profectò nullus tenebitur ad hoc spei suæ præceptum, quod peculiariter respicit iustos. Et quidem mihi hæc sequela videtur manifesta. Hactenus tu, multa q; sequenter adhibes ad confirmandum quod Sancta Sy-

Hæret in eadem fallere.

Canon. 26.

nodus peculiare iustis posterit præceptū sp̄ ei. Quare non sufficit, inquis, quod probabiliter se iustum esse agnoscat, sed quod certissima fide id teneat. Fateor perquam Reuerendissime pater, dum legēdo in hunc locum incidi, libellus mihi è manibus cecidit. Quid enim aio? cū hoc Reuerend. patre verba prodigam: quippe cui aded placuerit sua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam; talia fuerit meditatus. Nempe, quod Sancta Synodus peculiari lege obligauerit iustos sperare, præter diuinum præceptum spei, quod omnibus est Christianis in vniuersum positum. Te etenim sciscitor, optime præsul, vis sanctam Synodum aliquod præceptum humanum præscribere iustis de spe habenda, præter diuinum? Cuiam talis rei fidem facies? Ecclesia enim in huiusmodi potissimum præceptis de virtutibus theologice, nihil aliud vnquam cogitauit, quā ius explicare diuinum. Præceptum autem spei, sicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Christianis præscriptum est? Num peccator, sicut credere in Deum, ipsūque amare, ita & in ipsum sperare non tenetur, quemadmodum & iustus? Non quidem sperare, quod pertinet ad mali vitam possit consequi æternam. Sed volo dicere, quod eodem præcepto tenetur sperare peccator gratiam Dei, & quod per sua opera auxilio præeunte diuino consequetur vitam æternam, quo & ipse iustus. An verò suspicaris melioris esse hac parte conditionis peccatorem, quā iustum, vt propterea quod sit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidem, quod fiducia crescit ex operibus, sed quod nouum sit præceptum spei in aliquibus Christianis, quod non sit in cunctis, nouum est in Ecclesia Dei. Quod autem Sancta Synodus definire voluit, quinimo apertè definiuit, est, quod qui libet tenetur sperare, quod si iustus fuerit, & perseuerauerit, per bona opera, præuia gratia, consequetur æterna præmia. Ita vt obligatio ad omnes indiscriminatim spectet: actus verò spei feratur in totam hypothēsim, si bene egerit perseueranter. Sicut dictum est Cain: Si bene egeris, recipies, &c. Tamēsi forsā illic Sancta Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt, opera iusti non esse meritoria vitæ æternæ, ait, Si quis iustus non debere, &c. Sed alia etiam ratione pater Reuerend. de his te verbis conuenio. Censes enim omnē iustum teneri singulari præcepto spei, quod tamen, nisi certitudine fidei excludente omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo secundum te omnis iustus

Inopinabilis opinio Catharini.

Sensus Synodi.

Redargutio secunda.

stus certitudinem habere suę gratię. Porro autem, an hæc tua conclusio apertissimè repugnet verbis capituli noni, vbi habetur, Quod non oportet eos, qui verè iustificati sunt, absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere esse iustificatos. Et rursus, Quod pius homo de sua gratia formidare, & timere potest, tu videris. Agnosce ergo ad spem habendam non solum satis esse iustis, & piis fidem habere, more à nobis exposito, se esse in gratia, sed satis esse omnibus fide catholica credere, per Deum non stare, quominus vniuersis gratiam, virèsq; suppeditet ad sua seruanda præcepta, quorum obseruatiã, eadẽ fide tenemur æternam agi felicitatem.

Quo ad tractatum respondetur.

Cap. 5.

Ractatus autem secundus est, quo me propriè lacerasti, laceras, arguis, atque redarguis, Cui titulum facis, Defensio Catholicorum, qui pro possibili certitudine præsentis gratiæ differuerunt. Non tamen opus tibi fuerat omnes defendere. Nam pleriq; multi aliter iam sentiunt, quàm tu. Imò nescio quis iam tecum alius persistat. Statim autem in nuncupatoria epistola ad Patres ais, post absolutam superiore interperætationem decreti, delatam esse ad te librum amici ac fratris in Domino charissimi, me nominans, in quo multa sunt, ais, quæ non probas, & meritò à doctis, & peritis in sacris literis, minimè probanda existimas. Vel non me amicum charissimum appellasses, vel non me continuò vsq; adeo gratis deiecisses. At sic soles amicos. ¶ Sequitur in tua Epistola, Illud tamen plurimum, ac meritissimò displicuit, quod in quæstione de possibili certitudine gratiæ, ea nos defendisse testatur (ego scilicet) quæ non solum à mente, & cogitatione nostra semper fuerunt aliena, verumetiam his è diametro aduersa, quæ nos, & verbis perspicuis pronunciauimus, & coram vobis etiã scriptis recitauimus, vt video, de te solo loqueris: sed an de te & sodalibus tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil vobis imposuerim, sed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuerend. pater mordicus retines, statim aperiam inter tractandum titulum quæstionis meæ, quem tu vrgendo refugas. Quod autẽ subdis, me teipsum suppresso nomine petere in illa disputatione, nihil minus credas. Disputabam enim in genere contra illos, qui illam opinionem tutauerat, ad explicandas rationes Synodi. Neq; tui, si qua Christiana fides, memineram.

Neque verò cogitare poteram, quòd aliquis amplius ex catholicis post sanctum decretum Concilij in me resurgeret. Tametsi imprecatus sum, quòd vnam iam nemo in illa opinione persisteret. Repetis rursus misericè nos (te scilicet & me) conuenire de quæstione definita per Synodum. Quare doles, quòd non tibi licuit, librum nostrum videre antequam imprimeretur, vt intelligerem nihil aliud te sentire quàm ego sentio. Ad quòd ego respondeo, adeo inter nos disconuenire, vt quantum ex tuis modo scriptis conicio, licet tecum rem contulissim, nihilo magis conuenisset. Verba autem hæc, verba sunt penitus. ¶ Ad apologiam ergo tuam, vt veniamus, hanc statim aspicias à protestatione. Protestor enim, inquis, cum operosum nimis, & onerosum esset valde, taxare cuncta, quæ me offendunt in illo libro, non reliqua me probare, quæ non reprehendo. Bone Deus, quantum existebat periculi, si omnia probasses, quando quidem tam sanctam duxeris protestationẽ præmittere. Quid si cuncta reprobares? An ideo labefactata omnis esset autoritas libelli mei? Ita tu solus tecum reputas? Mihi verò nullam inde iniectisses curam contra protestandi. Mihi quidem librum ad Iuliac Reuer. Legatos: qui affirmant nihil inibi inuenisse, quòd non castam, integram, Christianamq; doctrinã redoleat. Verba sunt in forma vnius illorum. Tui autem non item sui memor, qui subscriberes. Tametsi non sum vtique adeo stupidus, qui non intelligam, quàm possint multa ex meis reprehendi. Potissimum, quòd neque mihi aliorum vniuersa probata esse potuerint. Neque illorũ quidem, quorum non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. ¶ Subiungis non paruum me præbere scandalum cum dixerim, certamen nobis esse cum catholicis, & adhuc manere. Nam dixi, Certamen exiit: cum re iam (inquis) definita per Synodum, debuissim dicere, Exiit: quati iam nulla sit quæstio. Potuissim respondere, quòd sincerè, & forsã nimium securè vsus sum verbo præsentis, quòd est disputantium. Et præterea, quòd cum Protestantibus, qui nondum obediunt concilio, adhuc existit quæstio. Sed vt videas quemadmodum iis, qui ignem gladio suffodiunt, non nunquam scintilla exiit in faciem, iterum aio nũc tecum, qui catholicus es, certamen existere. Quare tu es domine Episcopo, qui scandalum, omnium iudicio dederis. Nam dicere, quòd in Concilio disputabatur, cõtra quàm est definitum, atqui id dicere decreti explicandi causa, nullum erat scandalum: sed laus egregia S. Synodi, libere permit

Protestatio Catharini

Legatorum approbatio

Exiit quæstio

Scandalum

permittentis vniuersis sua proferre iudicia, ex quibus veritas erueretur. Tu autẽ, qui vt tua retineas placita, obuiã impressus exis catholicis, tu es qui scandalum, & offendiculum obiciis. ¶ Videamus enim titulum quæstionis, de qua afferis nihil inter nos differre. verba mea sunt hæc: Quæstio ergo est vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia, quanta est fides catholica. Et infra. Sola ergo constituitur quæstio de certitudine fidei catholice, illiusve simili. Tu contendis nunquam sub tali titulo fuisse agitatum quæstionem inter Catholicos. Ego vero nunquam interfui in congregatione Theologorum, sed aio meipsum te præsentem in congregatione Synodi cum de hac re dicerem, sic quæstionem explicuisse. Et quando non fuisset sub hoc formaliter titulo discussa, tamẽ sensus ipse quem tu etiam nunc persistis defendere, ad hæc verba explicatus palam reducitur. Reperam ergo quòd paulo ante dixeram: Vocula ista, tanta, & similis, sunt, quæ à te sinistrae intellectæ (si mihi colendissime pater ignoscis) te fallunt. Ego enim iuxta duos quæstionis sensus duas posui in quæstione particulas: primam contra Lutheranos, An scilicet fide catholica possimus esse certi nostræ gratiæ: alteram pro Catholicis: Nempe vtrum possimus tanta vel simili certitudine, vt est Catholica. Neque verò intelligebam de quantitate aut similitudine in extensione, hoc est, quæ ad omnia per ecclesiam proposita pateret vniuersitate cunctos obligandi: quòd sonat catholica. In hoc enim bene video nullum esse discrimen inter Catholicos, id ipsum cunctis negantibus. Neque opus erat huius meminisse sensus. Sed vtrum simili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui simillimus est effectui fidei Catholice, atque adeo tantus, quòd est, tollere omnino & expungere omne dubium, possit quis esse certus adeptæ gratiæ. Id quòd ego tantum agnosco, vbi est speciale priuilegium: tu autem in omnibus iustis iure communi per tuas illas circumstantias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obrundis mi pater? nũquid quòd de hoc puncto steterit diutissimè controuersia negare tu potes, qui eandem sustinere pertendis? At non debuit, inquis, hæc appellari aqua similisve catholica. Tu non ita appelles, qui veram fidei rationem, si non ignoras, dissimulas. Fides enim propriè, nulla est, nisi quæ modo exposito æquatur catholica. Quòd si in huiusmodi disciplinis theologiæ ancillaribus, tibi vnquam vacasset scholasti-

Titulus quæstionis.

Tanta & similis.

Fides propriè.

cè versari, nunquã hoc nobis exhibuisses negotium. Arist. 6. Ethico. ex eo nõ collocavit fidem inter virtutis habitus q; nulla est humana, quæ lineã transcendat opinionis. Et ideo exprimi nequit vera ratio fidei, quã ipse ignorauit, tollentis omnẽ dubitationẽ, nisi per hoc q; sit catholica similis. Itaq; inter fidẽ moralem, seu humanam, & catholicam, vel illi similem, nullum est mediũ apud theologos, qui hoc nomine digni sint. Nihil verò vnius Bachonis authoritati detractum volo, vt cunq; hic fuerit hallucinatus. Concludit enim (quæ tibi probatissima est collectio) x vna propositione de fide, & altera, quæ non est de fide, conclusionem, tanquã de fide, hoc syllogismo. Quicumq; baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ergo recipio gratiã. Haud considerans conclusionem sequi debiorem partem. Quòd in analyticis per se notissimum est axioma, Nam si propter quòd vnũquodq; est tale (vt ait philosoph.) illud est magis, vbi vtraque præmissa necessaria est illationi, non potest conclusio certior fieri debiliõri præmissarum. Quòd autem lege cõmuni nullus habeat fidem se esse baptizatum, firmiorẽ, quàm quæ est moralis, euidentissimum est. Seu de illis loquamur, qui infantes baptizati sunt, seu de adultis, quibus non certissimè constat baptizantis intentio: quæ necessaria planè est, vbi non adest in baptizato sufficiens contritio, & dispositio, quæ sufficeret sine Sacramento. De qua tamen dispositione non potest haberi maior certitudo, quàm coniecturalis. Et hæc de quæstionis titulo. ¶ Persistis exinde contendere in corroboracionem tuæ conclusionis, quòd homo ex lumine fidei non solum potest credere ea, quæ ab ecclesia determinata sunt, vt credantur, verum exendi eius lumen ad ea etiam, quæ sunt in facti contingentia. Id quòd quibus auribus fuerit exceptum in congregatione theologorum, dissimulaui ego in tractatu meo; propter ea, quòd qui illud protulit, est certe catholicus, religionis doctus, & mihi charissimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint suggestionem fuisse tuam. Satis autem existimo à me esse refutatum. Et quia nihil mihi respondes, nihil replico. Nisi quòd præterquã quòd Lutheranis vehemèter fauet opinio tua, proprium fidei obiectum sunt penitus res sperandæ, vt ait Paul. scilicet ea quæ ecclesia proponit esse diuinitus reuelata. Vnde S. Thom. & theologi, binam ponunt virtutem diuinam necessariam generandã in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo Prophætis & Apostolis fuit facta reuelatio.) Hæc autem

Ioan. Bacho.

S. Thom.

Q duo

duo sunt, internus luminis motus, & item auctoritas Ecclesiae proponens, haec esse reuelata. Nam aliam, quam certitudinem haberent Christiani, hoc illudve esse reuelatum à Deo? Loquor citra speciale priuilegium. At verò mirabilis est eloquentia tua. Ais enim hoc tuum assertum nulla opus habere disputatione, aut responsione: quoniam id negare, est contra euidentiissimas scripturas. Post hanc autem hyperbolen, nullam profers scripturam: sanè, quae omnes tibi reclamassent. Sed subdis testimoniū Augustini & S. Thomae, dicentium quòd ipso lumine fidei potest homo certò noscere, se habere fidem infusam. Quòd scilicet non est propositum ab Ecclesia. In primis falsissimè citas auctores. Illud enim, quod ais, infusam, tu illis imponis. August. nanq; & Thomas solum dicunt, quòd potest quis videre se credere, si credit: & non credere si non credit. Vbi non de habitu, sed de actu est sermo. Haud enim somniauit vnquam Augustinus quòd quis videat habitum, infusus ne sit, an acquisitus. Imò benè dicit Scotus, quòd habitus infusi nō videntur. Sed hoc tantum affirmant, quòd cū quis credit videt se credere: sicut qui opinatur, videt se opinari, & qui est iratus, videt se iratum: & sic de aliis actibus, vel affectionibus animae. Hanc veruntamen euidentiā minimè sentit progigni à lumine fidei, sed ex euidenti experientia. Nam quae speramus (vt ait Paulus) & pari ratione, quae credimus, non videmus. Est enim fides argumentum non apparentium. Vide quòd præcipitat ista dialecticæ ignorantia, quam tu publicè contemnendo confiteris perparū fuisse tibi curae. Responde quæso, vtrum ego videam Deum esse trinum? Non certè, sed credo per fidem: nisi cum Paulo restrictè dixeris, videre per speculum, & in ænigmate. At vtrum video me credere, Deum esse trinum? Video profectò, atq; id euidentiissimè. Non tamen video, per quam fidè credam, sed fide teneo, quòd per infusam. Hoc est per diuinum motum. Ergo euidentiā illa, de qua ait Augustinus, quòd video me credere, si credo, non est à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiā me sub aliquo dubio opinari, Pontificem superstitem Romae, & Cæsarem Augusti, quam me certò credere Deum esse trinum. Nota verba Augustini. Video me credere, si credo, & me non credere si non credo. An Turca, qui videt se non credere in CHRISTVM, hoc videat lumine fidei? Nō certe: sed est euidentiā illi naturalis, sicut est mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris, ad tuam contingentem proposi-

Falso citatur
August.

tionem, quòd fides ingeneret tibi assensum, te esse in gratia, tam firmum, vt omnem tollat dubitationem: sicuti si esset ab Ecclesia propositum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis suggeras, fidè catholicam, cuius obiectum proponit Ecclesia, & cuius assensum ait Augustinus à nobis videri, eandem, inquam, fidè esse, quae facit illum tuum certum assensum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quòd tibi imposuerim, vbi dixi, tanta aut simili certitudine fidei, vt est catholica? Sed & illud potissimum, quis taceat? Citas sanctum Thomam prima secundæ, quaestione ceteresima duodecima, articulo quinto, ad secundum, dicentem, quòd potest homo certò noscere se habere fidem: & tamen prudenter subitices suam explicationem, ne te lædat. Subdit enim quòd propterea quòd certitudo pertinet ad intellectū, qui habet fidem, certus est se habere fidem (puta se credere) quoniam id habitu fiat. Non est autem (inquit) similis ratio de gratia, & charitate & aliis huiusmodi, quae perficiunt vim appetitiuam. Vbi expresse negat posse quempiam habere lege communi certitudinè gratiæ & charitatis. Id quod longe explicatissimè edocet in enarratione Pauli, secundæ Corinthiorum vltimo, videlicet, quòd possumus certò scire Christum habitare in nobis per fidem informem, haud tamen possumus certò scire habitare in nobis per fidem formatam, sed hoc latius in libro nostro. Alia minutiora quae huc congeris, cum tua insigni maledicentia, scilicet quòd vos cum vituperio & scandalo diffamauerim, ad æquum lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forsitan in suum refundantur auctorem. ¶ Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordiam, scilicet quòd nemo potest habere suæ gratiæ certitudinem fidei catholicæ, id est vniuersalis, si modo intelligis, vti videris, in sensu Lutheranorum, dicentium, quòd illa fide quae omnibus est in præcepto, nepe qua credimus promissiones Dei, veras esse, cum iustificamur, tum etiam certi efficiamur iustitiæ nostræ. Nam in alio sensu, etiam tuo, plurimum dissentimus. Ais enim (vt paulò ante adnotabam) quòd eadem fides non se solum extēdit ad ea quae proponuntur ab Ecclesia (quae reuera est catholica) sed ad ea quae sunt in facti contingentia, puta ad gignendum assensum peculiaris gratiæ. Quòd ego sanctissimè reprobo. Conuentum & inter nos secundò fuerit, quòd certitudo propriæ gratiæ non sit tanta ex parte obiecti, quanta fides catholica: quia huiusmodi obiectum

Quatuor de
quibus conuenitur.

certum non proponitur ab Ecclesia, tanquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo verò, in quo ais nos certò conuenire, nimirum quòd ambo eodem modo intelligamus decretum, Puta quòd vbi ait, hominem non posse esse certum adeptæ gratiæ certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, solum intelligitur de fide catholica. In hoc, inquam, ex diametro distamus. Ipsissimum enim quòd tu ais, ego denego. Quoniā si concederem, viderer mihi palam negare decretum. Enimvero (quòd paulo superius adnotabam) cum S. Synodus huic affirmationi, Quilibet suam infirmitatem respiciens de sua gratia formidare, & timere potest, hanc è regione negationem, ceu causam, subiiciat, quoniam nullus scire valet certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum, absque vlla amphibologia, non solum de catholica fide, sed de quacunque manifestissime loquitur, quae contraria est formidini & timori. Vnde cum tua fides omnem tollat dubietatem, apertissimè illic condemnatur. Hæc autem iam superius explicatissima à nobis sunt. Quocirca neque quartò, vt tu existimas, conuenimus, hominem scilicet certum esse posse suæ gratiæ. Tu enim id sentis de certitudine tollente omnem dubietatem, ac si diuinitus nobis esset certò propositum id esse reuelatum à Deo: ego vero, & credo, catholicæ omnes auscultantes sanctum decretum, id abnegamus. Sed solum concedimus certitudinè moralem modo à nobis supra latissimè exposito. Neque tu aliud ex meis scriptis colligere valeres, si tuam istam atram bilim lecturus expueres. Hoc veruntamen ingenuè fateor & me à te esse admonitum gratias habeo. In septimo enim nostro argumento, capite decimo, referendo hæc verba Bucerii, Fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motum spiritus sancti, subiunxi ego hanc concessionem, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictum exultanter clamitas. Sanè qui perspicuis verbis tuam tibi sim opinionem elargitus. Fateor inquam: ad cauedam huiusmodi argutiam, cautius dixissem, Ecquis vnquam dubitare potuit, verissimum esse, quicquid à Spiritu sancto nobis fuerit suggestum? Hæc enim fuerat mens mea: non autem quòd vniuersim esset nobis certum, certitudine quom tu cogitas. Attamen potuisses ex verbis proximè subiectis mentem meam deprehendere. Subnexa hæc enim à me sunt verba, Sed tamen quando ille motus sit à Spiritu sancto, de hoc dicimus non posse ha-

Non eodem
modo intelli
gitur decre
tum.

beri certitudinem fidei catholicæ. Vbi explicatissimè significauimus, quòd licet ad veritatem assensus satis sit instillari à Spiritu sancto, tamè ad certitudinè, non sufficit: sed requiritur præterea nobis certò constare, idem reuelatum esse à Spiritu sancto. Itaq; volui dicere, Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, scilicet, quòd fides facit hominem certum, se esse in gratia, quando fides habetur per motum Spiritus sancti, nobisque constat haberi à Spiritu sancto? Hoc namq; totum ambit nomen fidei. Quare confestim subdidi, quòd testimonium Spiritus sancti aliquando non est tam certū, quam fides catholica: nempe quando non est certum, an testimonium sit Spiritus sancti.

¶ Absit vt cuncta persequar, quae in me coaceruas argumenta, & quas contradictiones ex meis dictis exprimere pergis, affatim oleo tuo interlitas: ne nauseam aliis faciam, quam ego passus sum, cum tuum prælegerem libellum. Etenim quum primum tuam hallucinationem percepi, nempe quòd meam intelligere mentem nolebas, vbi negabam posse hominem agnoscere suam gratiā tanta certitudine, quantā est in fide catholica, aut simili, neque quando dicebam, posse haberi certitudinem humanam (hoc est ciuilitè loquendo) reliqua omnia, quae ex hac hallucinatione plurima deriuabas, veluti ingratum pharmacum deuorauimus. Quapropter cum illas radices denudaerim, satis arbitror ramofam tuam arborem succidisse. Atqui omnes illos sanctos Patres, Bernard, inquam, Chrysofost. & reliquos, quorum me testimoniis premere putas, eam intelligo certitudinem astruere iustis suæ adeptæ gratiæ, quam homines humano, & ciuili more certitudinem, & securitatem vocamus. Alias enim sibi ipsi contradicerent. Quòd absit vt cogitemus. Aiunt enim in aliis locis, quae in nostro tractatu retulimus non posse de hoc haberi tantam, vt tu existimas, certitudinem. Nisi vbi loquuntur de speciali priuilegio. Præterquam quòd sæpe in hoc sensu efferunt testimonium diuinum, quòd non potest fallere, sicuti humanum. Quauis enim mihi certissimo constaret ab homine emanasse testimonium cuiuscunque rei, quantuncunque ille esset veracissimus, non eadem certitudine mihi constaret, idem esse verum. Quando tamen mihi Spiritus sanctus reuelat filium me esse Dei, si mihi constaret, testimonium esse diuinum, haud quaquam dubitarem, verum esse. Et hoc est, quòd ait Chrysofost, vbi tu eum citas, His verbis, quando spiritus testatur, quænam relinquitur nobis ambiguitas? Quòd si homo quispiam,

Ad testimo
nia sanctorū
patrum.

quispiam, vel angelus, &c. aut alia creata potestas aliquid promitteret, merito quispiam dubitare potest? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non potest cognosci nisi per reuelationem, nemini vnquam certius constabit, verum hoc esse, quàm cum constiterit testimonium esse Spiritus sancti. Nam precor te Reuerend, pater, vis ne Patrum testimonia in hoc accersere, vt hominibus persuadeas, quod quicumque est in gratia, si diligenter explorauerit conscientiam suam, atque vlla prorsus dubitatione fiet certus suæ cum Deo amicitia? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contra quàm in se ipsi experiuntur, præstare possint? Respondebunt enim multi, nihil mihi conscius sum, sed nec in hoc iustificatus sum. Quod si non vis admittere hunc sensum Pauli, profecto nihilo secius, optimus etiam quisque respondebit, Non habeo verisimilem rationem, cur maneat in me peccatū: tamen quod omnino ita sim certus, vt sine vilo prorsus metu nunc comparerem in conspectu Dei, quomodo mihi persuadebis, qui contra experior? Mitto alios minoris perfectionis: atque alios item recenter conuersos. Vis negare experientiam fermè omnium de hac vita decedentium: quos vix possunt sapientissimi homines securos reddere, & absque omni metu pacatos? At quid moror? iam enim supra de hac te re ad plebem concionatum misi.

¶ Sed bone Deus, quàm nos vrges loco illo 1. Ioan. 3. Charissimi, si cor nostrū non reprehenderit nos, fiduciā habemus à Deo. Ac si fiducia esse non posset sine fide, tollente, modo tuo, omnē dubietatem. Vis ergo homines inchoantes, qui licet sint in charitate, non possunt tamē non titubare, vis, inquā, absq; fiducia esse? Peccant igitur omnes contra præceptū spei. At verò Christiani non ita sentiunt. Sed vbi nihil reprehenderit cor nostrū, illa fides, quæ modo à nobis exposito, sedat conscientias nostras, fiduciam in nobis sufficit generare, & nutrire.

¶ Sunt præter hæc nonnulla, ad quæ non possum non sigillatim respōdere. In primis, q̄ crebro me vrges, cur illa fides, quæ communi lege ab Spiritu sancto gignitur iustis, q̄ sint in gratia, non sit diuina? iam ego identidē respondi, q̄ si vis coarctare nomen, vt dicatur diuina ex parte causæ, mea nihil refert: tñ non est simpliciter diuina, sed in modo retinet nomen moris humani, ex eo q̄ reuelatio nō sit simpliciter hoc more diuino, scilicet, vt omnino reuelat, q̄ illud testimoniu sit diuinum. Quod requiritur, vt funditus tollatur omnis dubitatio; sed

1. Ioan. 3.

Fides à spiritu sancto.

ad modū loquendi hominum facit nos certos.

¶ Quod autem vehementer miraris, q̄ vocauerim fidem catholicam, illam, quæ peculiariter nonnullis sanctis ex priuilegio sit adeptæ gratiæ, non ex diuinis, sed ex tuis miraculis est. Ego enim nihil miror, quod me toruē legeris. Haud enim vnquam ego dixi, quod esset catholica, sed tanta in certitudine. Cū enim quæsissem, an fide catholica, vel tanta possumus esse certi, id quantū ad secundam partem concessi de illa, siue sit ex priuilegio, siue sit adeptæ gratiæ, quæ obtinendæ victoriæ, siue rei alius cuiusq; . Tu autē non distinguis inter diuinam, & catholicam. Has enim ex priuilegio, diuinas ego sentio (quod tu alio loco me calūniaris negare) & diuinas quidem, non tantūm ex parte causæ, vt est illa tua de lege communi, sed simpliciter, quantum ad modū etiam tollēdi dubietatē. Quia, scilicet, tunc certō reuelatur testimonium esse diuinum. Haud veruntamen illas censeo simpliciter catholicas, id est, vniuersales. Quinimo cap. 11. argu. 3. explicatissimè dixi, rationem obiecti fidei catholicæ tantum extendi ad ea, quæ ab Ecclesia omnibus proposita sunt ad credendum. Quales non sunt peculiare illæ. At qui quando obiectum fidei catholicæ aio illa penitus comprehendere, quæ ab ecclesia sunt proposita, loquor nunc secundū rei veritatem, quando scripta est fides.

¶ Quid ergo defleat ad ea quæ reuelabatur prophetis antequam scriberentur? Haud enim nego quandoque olim fuisse fidem citra scripturam, sed iam tamen præscripta nobis est.

¶ Colligis paulō interius (de quo nō dubitas) in hoc pendere fallaciam meam, quod cum audio ex Paulo testificari Spiritum sanctum spiritui nostro, existimo hoc testimoniu pendere ab operibus nostris. Haud equidem in hoc fallor, optime pater. Sed aio, q̄ Spiritus sanctus testificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ tollat dubietatē: sanē qui nō nobis certo reuelat, testimoniu illud esse suum: sicuti facit aliis ex priuilegio, sed hoc reuelat suggerendo nobis bonum propositū rectè agendi, & mentis dulcedinē, atq; alia id genus, ex quibus conicere possumus ipsum habitare in nobis. Non tamen vsque adeo certō vt tu existimas.

¶ Prodis deinde in consideratione meā: qui certitudinē fidei, maiorem facio certitudine scientiæ, nō distinguens cum S. Thoma, quod fides sit certior in se, scientia verò, quo ad nos. Legisses lineam proximā S. Tho. vbi docet, q̄ nihilominus simpliciter, & absolute loquēdo, fides certior est scientia. Adde, quod si mitas fidei (quæ nomine certitudinis nonnunquam designa

Fides quæ uileg.

Naturale biam.

Fides catholica.

Fallaciam.

Fides certior quàm scientia.

designatur) maior est, esseque debet, etiam in nobis, quàm scientiæ. Potius nanque abnegare deberem id cuius mihi videretur esse scientia, quàm quod docet fides. Reputassent enim philosophi euidētem hanc illationem, absq; vlla distinctione. Hæc essentia diuina est pater, & eadem est filius, ergo filius est pater. Quam nos tamen fide negamus.

¶ Pari me ratione subsannas, quod hæc propositionem, tanquàm dignitatem, assumpserim, Ad ea quæ naturalia sunt, nemo obligatur, opponens mihi præcepta decalogi, quibus, licet sint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamur. Porro, ego nihil miror, quod non tibi tam facile succurrerit distinctio illa, quæ philosophi est promptissima. Naturale enim vno modo id dicitur, ad quod habemus naturalem inclinationem: alio vero modo vt distinguitur contra liberum: vtpote, quod non est in nostra potestate. Et quod de hoc secundo modo esset illic sermo, luce clarius erat. Hæc autem minoris sunt momenti.

¶ De illo verò in calce demum cum omnibus qui nos legerint, de te conqueror, honorande pater, quàm me gratis in sinistrū sensum traduxeris, quod scilicet contra scripturas & sanctos Patres cōparauerim martyrem hæreticū martyri vero, quantū ad plenitudinē cordis, & affectum charitatis. Ac si ego adeo fuerim mente alienatus, vt pseudomartyri verā tribuerim charitatem: quæ est in legitimo. Nunquid hac de causa distinxisti de certitudine gratiæ ex parte obiecti, & ex parte subiecti? Quod ergo nos diximus, illud est penitus, quod manifestissimo, & irrefragabili experimento vniuersi norunt, qui hæreticos comburi oculis conspexerunt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate festinare ad rogū, quàm aliquis fortè Christianus in charitate iret damnatus à Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud se sit, tamque securus (licet non tutus) se mori in gratia Dei, quam est quispiam fortè ex Christianis existentibus in charitate? Aliàs quomodo exuri se viuētem, & bullienti oleo summergi tam exultandus gauderet? Illam ego voco certitudinem ex parte subiecti. Quid ergo ais me loqui contra scripturas, & contra Patres, qui solas historias rerum gestarum refero? Aut quid tanquam per se notum supponis, quod nemo certus potest dici cuiusque rei, quæ falsa sit, nisi secundum scholasticos, qui in eruditè multa cōminiscuntur? Ita enim tibi consultum putas si

Certus.

scholasticos derideas. Nunquid & vulgo, & apud omnes sapientes, non certus ille dicitur, qui securus est, & absque vlla dubitatione aliquid credit? Illi hæretici iuraturando tibi affirmabunt, adeo se esse certos de seis erroribus, vt sunt certi de fide catholica. Et quicquid de nomine sit, illa experientia satis nobis est ad conuincendum, nullam esse coniecturam, quæ sufficiat abstergere omnē dubitationem, quod sumus in gratia, quandoquidem illa quæ maxima est, puta, quod animam quis ponat suam, non est irrefragabile testimonium charitatis. Porro autem, quod me negligentia in animulas non esse in calce libri nostri bona fide impressum quintum decretum, nulla mea culpa fuit. Arripuit enim chalcographus, quod potuit exemplar, & me incio correctum est. Id quod ego cum hic Tridenti forsā vidi, statim reficiendum, reformandūq; curauī. Potissimū, quod in primo canone mendose impressum erat, Creatus in gratia, pro constitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quod rem vniuersam teneo, & docere simul possum hæreticos, & catholicos. Quam re vera insolentiam meam nescio vnde collegeris, nisi quod scripsi contra hæreticos, & deflexi nonnunquam à nonnullis opinionibus catholicorum. Hac tamen ratione quoscunq; possis scriptores de eodē crimine deferre: & ordine seruo euangelico, festucam de oculo fratris eicere. Quod autē vbiusq; in me acerbior obloqueris, hoc excusas, quod acerbiora ego iactauerim in catholicos, id profecto tanto minus ferre possum, quanto maius malum est culpa, quàm poena. Possum, inquā, debeo saltem, iniuriā à quocunq; pati: quod verò ego in libro meo cuiuspiā fecerim, nondum hætenus noui. Sanē qui neque in Protestantes quicquā amarulentia aut acerbioris euomui. Tantūm abest, vt catholico rum aliquem vel minimo verbo læserim. Nisi hoc acerbioritatem censes, quod quando non poteram in suas sententias descendere, meam pro meo ingenio satagebam confirmare: propalando quoque suarum peccatum. Nec vero modo, qualibuscunq; in me verbis fueris inuectus, amplius irritasti, quàm vt pro fide tibi catholica, proq; expositione decretū, & (quod tu ais) gloria Synodi, responderem. Cæterum tui me semper habebis in Christo obsequentissimum, atque ideo ad iussū tua paratorem, quàm litigādi tecum cupidum: quod mihi per te vtiā sit semper liberum. Vale.

Q 3. DECRE.

DECRETVM DE PECCATO
Originali Sacrosancti œcumenici Cōcilij
Tridentini, Sessione V vno patrum
cōsensu promulgatum.

PROLOGVS.

SACROSANCTA œcumenica Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata præsidibus nomine Sanctissimi Domini nostri Pauli, diuina prouidentia Papæ III. Reuerendiss. Dominis D. Ioanne Maria de Monte, Episcopo Prænestino, & Marcello Ceruino, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem Presbytero, & Reginaldo Polo, tituli Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & Apostolicis de latere legatis, Et si oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, decet tamen, vt fides catholica, sine qua impossibile est placere Deo, extirpatis erroribus vniuersis, in vna sinceritate integra, & illibata permaneat, quo per eam Ecclesia sancta Dei de suis hostibus, à quibus nunquam non impetitur, gloriosissima triumphare possit. Cùm igitur nostris etiam temporibus, de peccato originali, & de illius remedio, quæ, velut Christianæ nostræ fidei fores, omnibus citra controuersiam manifestissima esse debuerant, serpens ille antiquus humani generis perpetuus hostis, noua certamina suscitauerit, iam tandem ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos sese accingens, indeq; sumens exordium, vnde & moribus cæpit, ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur, scripturarum & sanctorum Patrum, & probatorum Conciliorum testimonia, & ipsius catholice Ecclesiæ, iudicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

CANONES.

1 Si quis non confitetur primum hominem Adam, cū mandatum Dei in Paradiso fuit

set transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua creatus fuit, amisisse, incurrisseq; per offensam huiusmodi præuocationis, iram & indignationem Dei, atq; adeo mortem, quam antea illi cōminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatē sub eius potestate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli, totūque Adam, atque adeo nos per illam præuocationis offensam, secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse. Anathema sit.

2 Si quis soli Adæ, præuocationem suam, non aliis etiam & eius propagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam, quam perdidit, non nobis, sed sibi soli perdidisse, inquinatōq; illo per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum, & secundum cōmunem legem transfudisse, non autem & peccatum, cui pro pœna debebatur vtraque mors, corporis, videlicet, & animæ, anathema sit. Cum contradicat Apostolo dicenti, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

3 Si quis morbum huius originalis peccati, quod origine vnum est, & in nobis propagatione, non imitatione diffusum refidet, vnicuiq; proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit auferti, quàm per meritum vnius Domini nostri, Iesu Christi, qui Deo nos in sanguine suo reconciliauit, Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat, ipsum meritum nobis per fidem, & baptismi sacramentum applicari, anathema sit. Huic enim omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per manum eius, omnes qui credunt in eum, nequē aliud nomen esse sub cœlo datū hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicumque baptizati estis, Christum induistis.

4 Si quis

4 Si quis paruulos recentes ab vteris matris baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adā trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendā, vnde sit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica vbiq; diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione cōtraxerant. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Hanc fidei & sanctorum Patrum normam imitando, hoc S. Synodus fatetur, ac declarat in baptisate per Iesu Christi gratiam, quam confert & continet, non modò remitti reatum originalis peccati, sed totum id auferri, quod veram & propriam rationem peccati habet.

5 Si quis ergo per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptisate confertur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiā asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, Anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis iis, qui verè consepulti sunt cum Christo, per baptismum in mortem, qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ita vt nihil profus eos ab ingressu cæli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & vtiliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valeat, quinimo, qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat: S. Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.

Q 4 DECRE

DECRETVM DE IVSTIFI- CATIONE, SACROSANCTI OECVMENICI

Concilij Tridentini, in sexta Sessione, vno Patrum
consensu promulgatum.

CVM hoc tempore non sine multarum animarum iactura, & graui Ecclesiasticę vnitatis detrimento, erronea quędam disseminata sit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Ecclesię tranquillitatem, & animarum salutem: Sacrosancta Oecumenica & generalis Trid. Synodus in Spiritu sancto legitime cōgregata, præsidentibus in ea, nomine sanctissimi in Christo Patris, & domini nostri, domini Pauli, diuina prouidentia Papę Tertij, Reuerendiss. Dominis Dominis Ioanne Maria Episcopo Prænestino de Monte, & Marcello Cervino, tituli sanctę Crucis in Hierusalē presbytero, sanctę Romanę Ecclesię Cardinalib. & Apostolicis de latere legatibus exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamque doctrinam ipsius iustificationis, quam soli iustitię Christus Iesus fidei nostrę author, & consummator deicit, Apostoli tradiderunt, & Catholica Ecclesia Spiritu sancto suggerente perpetuo retinuit: districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere quàm præsentis decreto statuitur, ac declaratur.

De naturæ, & legis ad iustificandos homines imbecillitate. Cap. I.

Primum declarat Sancta Synodus ad iustificationis doctrinam probè & tycerè intelligendam, oportere, vt vnusquisque agnoscat & fateatur, quod cum omnes homines in præuaricatione Adę innocentiam perdidissent, facti immundi, & vt Apostolus inquit, natura filij irę, quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, vsq; adeo serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, vt non modo gentes per vim naturę, sed ne Iudęi quidem per ipsam etiã literam legis Moyti inde liberari, aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minimè extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi. Cap. II.

Quo factum est, vt cęlestis pater, Pater misericordiarum. & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum & ante legem, & legis tempore, multis sancti Patribus declaratum, & promissum, cum venit beata illa plenitudo tēporis, ad homines miseret, vt & Iudęos qui sub lege erant redimeret, & gentes quę non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent, hunc proposuit Deus propitiorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur.

Cap. III.

Verum etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij duntaxat, quibus meritū passionis eius cōmunicatur. Nam sicut re vera homines nisi ex semine Adę propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant. Ita nisi in Christo renascerentur, vnquam iustificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transiitque in regnum filij dilectionis suę, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis

impj & motus eius in statu

gratię. Cap. IIII.

Quibus verbis iustificationis impj descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adę in statu gratię, adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum Saluatorem nostrum. Quę quidem translatio post Euangelium promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.

De nec

De necessitate preparationis ad iustificationem in adultis, & vnde sit.

Cap. V.

Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auterfi erant, per eius excitantem, atq; adiuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratię liberè assentiendo, & cooperando disponantur ita, vt tangente Deo cor hominis per Spiritu sancti illuminationem, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationē illam recipiens, quippe qui illam & abiicere potest, neq; tamen sine gratia Dei mouere, sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me; & ego conuertar ad vos, libertatis nostrę admonemur: cū respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri consistemur.

Modus preparationis. Cap. VI.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deū, credentes vera esse, quę diuinitus reuelata, & promissa sunt. Atq; illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quę est in Christo Iesu, & dū peccatores se esse intelligentes à diuinę iustitię timore, quo vtiliter conuertuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitię fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod, & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est, Accedētem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, & Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, & Timor Domini expellit peccatum, & Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donū Spi-

ritu sancti, & Euntēs ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare quęcunq; mandauit vobis. Denique præparare corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impj, & quę eius causa. Cap. VII.

Hanc dispositionem seu preparationem, iustificatio ipsa consequitur, quę non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratię, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus: vt sit hæres, secundum spem vitę æternę. Huius iustificationis causę sunt, finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens vero misericors Deus, qui gratuito abiuuit, & sanctificat, signans, & vngens spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrę. Meritoria autem dilectissimus vnigenitus, suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationē meruit, & pro nobis Deo patri satisfecit: instrumentalis item sacramentum baptismi quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio. Demum vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostrę, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus: iustitiam in nobis recipiētes vnusquisque secundum suam mensuram, quam Spiritu sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusq; dispositionem, & cooperationem. Quanquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi cōmunicantur, id tamen in hac impj iustificatione fit dum eiusdem sanctissimę passionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atq; ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, eum remissionem peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inferitur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eā spem accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione venissimè dicitur, fidem sine operibus mortuam, & otiosam esse, & in Christo Iesu, neque circuncisionem aliquid valere, neque

Q s præpa

præputium, sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione, Catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vnde & statim verbum Christi audiunt, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa quam Adam sua inobedientia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari. Cap. VIII.

Cum verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit, vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis ibitium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hereticorum fiduciam. Cap. IX.

Quamuis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum, nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia, sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò & firmissimè credat se absolutum & iu-

ustificatum esse, atque hac sola fide, absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deq; mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cum velut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito, deq; sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem, & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Cum nullus seire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento.

Cap. X.

Sic ergo iustificati, & amici Dei, ac domestici facti euntes de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit) de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem per observationem mandatorum Dei, & Ecclesiæ in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est, Qui iustus est, iustificetur adhuc. & iterum, Ne verearis vsq; ad mortem iustificari. & rursus, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat, Da nobis domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, deq; illius necessitate & possibilitate.

Cap. XI.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & à patribus sub anathemate prohibita voce vt, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis, cuius mandata graui non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum (vt ipsemet testatur) seruant sermones eius, quod vique, cum diuino auxilio præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita, quantumuis sancti & iusti, in leuia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea desinunt esse iusti. Nam & iustorum

iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra, quo fit vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quod liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iuste, & piè viuètes, perficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur, itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum, hæreditatemque consecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur: nam & Christus ipse (vt inquit Apostolus) cum esset filius Dei, didicit ex his quæ passus est, obedientiam, & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens, Nescitis quæ hi qui in stadio currunt, omnes quidè currunt, sed vnus accipit præmium: sic currite vt comprehendatis: ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus, Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando: vnde constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri. Atque etiam eos qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum fœcordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum scriptum sit, Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. & de Mose dicat Apostolus, quod aspiciebat in remunerationem.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse. Cap. XII.

Nemo quoque, quando in hac mortalitate viuatur, de arcano diuinæ prædestinationis mysterio, vsque aded præsumere debet, vt certò statuatur se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi verum esset quod iustificatus, aut amplius peccare non possit: aut si peccauerit, certam sibi resipiscenciam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

tionem sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseverantiæ munere.

Cap. XIII.

Similiter de perseverantiæ munere de quo scriptum est. Qui perseverauerit vsq; in finem, hic saluus erit (quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat, statuere, vt perseveranter stet, & eum qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tamen si in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim nisi ipsi illius gratia defuerint sicut enipit opus bonum, ita perficiet operans velle, & perficere. Veruntamen, qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur, in laboribus, in vigiliis, in elemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiuniis, in castitate. Formidare enim debent scientes, quod in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti. Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus: si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

De lapsis & eorum reparatione.

Cap. XIII.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per penitentiam sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncupant. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit penitentiae, cum dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Vnde docendum est, Christiani hominis penitentiam post lapsum multò aliam esse à baptisuali; eaque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorundem sacramentalium confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunia,

iunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto, vñ cum culpa remittitur, sed pro pœna temporalis, quæ (vt sacra literæ docent) non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt ingrati, Spiritum sanctam contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est, Memor esto vnde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac. & iterum, Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. & rursus, Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem. Cap. XV.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium, assertum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumq; alio mortali peccato, quauis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiuuamento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

De fructu iustificationis, hoc est de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione. Cap. XVI.

Hæc igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiã perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono, scientes, quòd labor vester non est inanis in Dño. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, & nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atq; ideo bene operantibus vsq; in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tâquam gratia filii Dei per Christum Iesum misericorditer promissa & tantum merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim

illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositã sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam. Non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritosa esse possent, nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quòd minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi, pro huius vitæ statu, satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, verè promeruisse censeatur, cum Christus Saluator noster dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed fiet in eo fons aquæ viuæ, salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neq; ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neq; verò illud omittendum est, quòd licet bonis operibus in sacris literis vsque ad eò tribuatur, vt etiam, qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, & Apostolus testetur id quòd in præfenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamè, vt Christianus homo in seipso vel confidat vel gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque, sicut misericordiam & bonitatem ita seueritatem & iudicium ante oculos habere debet, neq; seipsum aliquis etiam si nihil sibi conscius fuerit iudicare, quoniã ois hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuiq; à Deo. q (vt scriptum est) reddet vnicuiq; secundum opera sua. Post hæc catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; receperit, iustificari non poterit. Placuit sanctæ Synodo hos canones subiungere, vt omnes sciant, non solum quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

CANO

CANONES.

- 1 Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo. Anathema sit.
- 2 Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iuste vivere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunq; sed arguè tamen & difficulter possit. Anathema sit.
- 3 Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atq; eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur. Anathema sit.
- 4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atq; vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neq; posse dissentire, si velit, sed velut inanime organum quoddam nihil omnino agere, merèq; passiuè se habere. Anathema sit.
- 5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, sicut in Ecclesia. Anathema sit.
- 6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, non permissiuè solum, sed etiam propriè, & per se, adeò vt sit eius proprium opus; non minus proditio Iudæ quàm vocatio Pauli. Anathema sit.
- 7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quacumq; ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare. Anathema sit.
- 8 Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere. Anathema sit.
- 9 Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita, vt intelligat nihil aliud requiri quòd ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atque disponi. Anathema sit.
- 10 Si quis dixerit homines sine Christi iusti-

tia, per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.

- 11 Si quis dixerit hominem iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atq; illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei. Anathema sit.
- 12 Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.
- 13 Si quis dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse, vt credat certò, & absq; vlla hæsitacione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.
- 14 Si quis dixerit hominem à peccatis absolui ac iustificari, ex eo quòd se absolui ac iustificari certò credat, aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici. Anathema sit.
- 15 Si quis dixerit hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero prædestinatorum, Anathema sit.
- 16 Si quis magnum illud vsque in finem perseverantiæ donum, se certo habiturum, absolutum, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.
- 17 Si quis iustificationis gratiã, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos verò omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, vt pote diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.
- 18 Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.
- 19 Si quis dixerit nihil præceptum esse in euangelio, præter fidem, cætera esse indifferentia, neq; præcepta, neq; prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.
- 20 Si quis hominem iustificatum, & quantum libet perfectum dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum, quasi verum euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum, Anathema sit.

- 21 Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, ut redemptorem, cui fiant, non etiam ut legislatorem, cui obediant. Anathema sit.
- 22 Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse, Anathema sit.
- 23 Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat, nunquam verè fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etià venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia. Anathema sit.
- 24 Si quis dixerit iustitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adeptæ, non etiam ipsius augendæ causam, Anathema sit.
- 25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltem venialiter peccare dixerit: aut, quod intolerabilius est, mortaliter; atque ideo penas æternas mereri, tantumque; ob id damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem, Anathema sit.
- 26 Si quis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum; si bene agendo, & diuina mandata custodiendo usque; in finem perseverauerint. Anathema sit.
- 27 Si quis dixerit nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis: aut nullo alio quantumvis gravi, & enormi præterquam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti, Anathema sit.
- 28 Si quis dixerit amissa per peccatum gratia simul, & fidem semper amitti: aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licet non sit viua, aut eum qui fidem sine charitate habet non esse Christianum. Anathema sit.
- 29 Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare, sine sacramento penitentiae; prout sancta Romana, & vniuersalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professæ est, seruauit & docuit. Anathema sit.
- 30 Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuiuslibet peccatori penitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ: vel in hoc sæculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patere possit. Anathema sit.
- 31 Si quis dixerit iustificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur, Anathema sit.
- 32 Si quis dixerit hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius viuum membrum est) fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque gloriæ etiam augmentum. Anathema sit.
- 33 Si quis dixerit per hanc doctrinam catholicam de iustificatione à sancta Synodo hoc præsentis decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei, vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & non potius veritatem fidei nostræ, Dei denique, ac Christi Iesu gloriam illustrari. Anathema sit.

L A V S D E O.